

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM

Doktora Tezi

Sinan KURT

Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı

İZMİR

2023

T.C.
E G E Ü N İ V E R S İ T E S İ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM

Doktora Tezi

Sinan KURT

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Pınar FEDAKAR

Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı

Türk Halk Bilimi Doktora Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum **Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm** adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Sinan KURT

ÖNSÖZ

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından kısaca “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” olarak tanımlanan Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM), hızla küreselleşerek rengini yitirmeye başlayan dünyamızda yeni bağlamlara uyarlanarak varlığını sürdürmekte veya değişime adapte olamayarak yok olmaktadır.

SOKÜM unsurlarından pek çoğunun oldukça yüksek turistik çekiciliğe sahip olmaları onları, takip edilebilen ilk turistik hareketlerden günümüze değin turizm endüstrisinin merkezinde tutmuştur. Öyle ki inanç, gastronomi, sağlık, yayla turizmi gibi özel ilgi turizmi çeşitleri neredeyse çekiciliklerinin tamamını SOKÜM unsurlarından almaktadır. Ancak bu tek taraflı fayda ilişkisi ürünlerin kültür ekonomisine feda edilmelerine ve turizmin zararlı etkileri nedeniyle bozulmalarına sebep olabilmektedir.

Bu olumsuzluklara uluslararası bir platformda ilk defa UNESCO tarafından dikkat çekilmiş ve bu kurumun çatısı altında konuyla ilgili çok sayıda akademik çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar incelendiğinde sıklıkla “sürdürülebilirlik” terimine vurgu yapıldığı ve bu kavram ile çoğunlukla ekolojik ve fiziki özelliklerinin muhafazasının kastedildiği görülmektedir. Ancak turizm ile ilişkilendirildiklerinde SOKÜM unsurlarının ürünlerinin yapılarında, dokularında veya sosyal şartlarında meydana gelen olumlu/olumsuz değişiklikler sonucundaki gelişme veya bozulma konusu ihmal edilmiştir. Söz konusu eksikliklerin giderilmesine yönelik bir adım olarak hazırladığımız bu çalışma, giriş, dört bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır.

“Giriş” kısmında iki ana temadan biri olan turizm kavramı ile ilgili temel tanımlar ve kuramlar hakkında bilgi verildikten sonra SOKÜM ile turizm ilişkisinin kurulduğu çalışmalar özetlenmiştir. Ardından çalışmanın konusu, kapsamı, amacı ve yönteminden bahsedilmiştir.

Birinci Bölüm “Somut Olmayan Kültürel Mirası Yaşatarak Korumak” başlığını taşımakta olup bu bölümde SOKÜM Sözleşme metninin incelenmesini içermektedir. Bu bölümde ayrıca UNESCO toplantı ve sözleşmelerinde SOKÜM unsurları ve turizm

ilişkisi konusundaki algı değerlendirilmiştir. Son olarak Asya Pasifik ülkeleri üzerine yapılan SOKÜM ve turizm temalı bir bölgesel toplantının çıktıları aktarılmıştır.

“Turizmde Yaşatarak Koruma Anlayışı: Sürdürülebilir Turizm” başlığını taşıyan ikinci bölümde SOKÜM Sözleşmesindeki temel koruma prensibi olarak kabul edilebilecek yaşatarak koruma anlayışının turizm disiplindeki karşılığı olan sürdürülebilir turizm olgusu incelenmiştir. Bu kapsamda UNESCO anlayışına en yakın koruma biçimleri olarak görülebilecek sosyal taşıma kapasitesi, yavaş şehir ve yavaş yemek hareketleri ile coğrafi işaretler sistemi gibi maddeler hakkında değerlendirmeler sunulmuştur. Söz konusu bölüm Turizm ve SOKÜM birlikteliği için bir kılavuz mantığıyla hazırlanmış olduğunu düşündüğümüz Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanmış çalışmanın incelenmesi ile sonlandırılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü “SOKÜM Listelerinde Turizm ve Turist Algısı” başlığını taşımaktadır. Burada günümüze kadar listelere kabul edilmiş 631 unsura ait aday dosyaları, periyodik raporlar ve Hükûmetlerarası Komite değerlendirmeleri incelenerek turizm ve turist kavramları hakkındaki algı ele alınmıştır. Tespit edilen 247 örnek, unsurların dâhil oldukları listeler altında gruplandırıp kabul tarihlerine göre sıralandırılmıştır. Ayrıca her bir unsur ile ilgili periyodik raporlar ve Komite değerlendirmeleri de tarihsel sıraya uygun olarak aktarılmış ve turizmin neden olduğu değişim ortaya konmuştur. Bölüm sonunda ise genel değerlendirmelere yer verilmiştir.

“Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm İlişkisinin Örneklerle Eleştirel İncelenmesi” başlığını taşıyan dördüncü bölümde SOKÜM ve turizm ilişkisi SOKÜM’ün beş alanından hareketle ele alınmıştır. Bu bölümde her bir alana dair tespitlere yer verildikten sonra biri dünyadan diğeri Türkiye’den olmak üzere benzer iki dosya incelenmiştir. Örneklerin turizm ile ilişkisi ortaya konulduktan sonra SOKÜM’ün yaşatılarak korunmasında turizmin rolü ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Sözleşmenin kabulünden bu yana turizmcilerin SOKÜM’e ilgileri giderek artmış ve konuyla ilgili çok sayıda yayın yapılmıştır. Ancak çalışmaların büyük çoğunluğunun sözleşmenin mantığını ve ruhunu anlamadan hazırlanmış oldukları görülmektedir. Bu çalışma, SOKÜM’ün yaşatılarak korunması hususunda kültür bilimcilerin

yararlanabileceği detaylı bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte SOKÜM temelli gerçekçi ürünler geliştirmesi için turizm bağlamında neler yapılabileceğini ele almaktadır.

Sinan KURT

06.12.2022

ÖZET

“Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm” adlı bu çalışmada SOKÜM’ün yaşatılarak korunması için değerlendirilmesi gereken güncel bağlamlardan biri olan turizm konusu ele alınmıştır. Bu çalışmada ilk olarak turizm konusu tarihsel ve toplumsal boyutları ile tanıtılmış ve temel turizm kuramlarına değinilmiştir. Ardından SOKÜM ve turizm konusunda literatür incelemesi ile amaç, kapsam ve yöntem hakkındaki bilgiye yer verilmiştir.

Tezin ilk bölümünde SOKÜM Sözleşmesini hazırlayan öncü çalışmalardan başlayarak sözleşme ve tamamlayıcı metinlerdeki turizm algısı ortaya konmuş böylece sürecin tarihsel seyri tahlil edilebilmiştir. Bu bölümde SOKÜM ve turizm konusunu odağına almış uzman toplantıları ve bir bölgesel toplantıya da değinilmiş böylece meselenin SOKÜM yaklaşımı ile çeşitli perspektiflerden değerlendirilmesi mümkün olmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde SOKÜM’ün yaşatarak koruma anlayışının turizm alanındaki karşılığına yani “sürdürülebilir turizme” değinilmiş ve yerel kültürün yaşatılarak korunması anlayışının karşılık bulduğu sosyal taşıma kapasitesine değinilmiştir. Bu bölümde ayrıca sürdürülebilir turizm hareketleri içerisinde değerlendirilen ve yavaş yemek, yavaş şehir ve coğrafi işaretler sistemi gibi yöntemler incelenerek SOKÜM ve turizm ilişkisinde yararlanılabilecek yaklaşımlar ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde sözleşmenin görünen yüzü olarak kabul edilen SOKÜM listelerine odaklanılmıştır. Bu bölümde listelerde yer alan unsurlara ait aday dosyaları, periyodik raporlar ve Hükümetlerarası Komite değerlendirmeleri incelenerek söz konusu belgelerdeki turizm algısı ortaya konmuştur. Böylece tespit edilen 247 örnekten hareketle unsurların ait oldukları listelere, tarihsel değişimlerine, SOKÜM’ün beş alanına göre vb. gibi farklı açılardan incelemeler ve çıkarımlar yapabilmek mümkün olmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde unsurların turizm ile ilişkileri SOKÜM’ün beş alanına giren örnekler üzerinden ele alınmıştır. Bu bölümde her bir alan ile ilgili biri Türkiye’den diğeri dünyadan olmak üzere uygulamalar, amaçlar gibi çeşitli açılardan

birbirine benzeyen iki örnek incelenmiştir. Böylece benzer unsurların turizmle ilişkilendirilmesinde başvurulan farklı yol ve yöntemler ortaya konulmuştur. Son bölümün ardından sonuç kısmında, çalışmanın diğer bölümlerinde yaptığımız tespitler, elde ettiğimiz bulgular ve sonuçlar toplu olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Turizm, Kültür Ekonomisi

ABSTRACT

In this study called “Intangible Cultural Heritage and Tourism”, the subject of tourism, which is one of the current contexts that should be evaluated for the safeguarding of ICH, is discussed. In this study, first, the subject of tourism was brought in with its historical and social dimensions and basic tourism theories were introduced. Then, the literature review on ICH and tourism and information about the purpose, scope and method are given.

In the first chapter of the thesis, starting from the pioneering studies that prepared the ICH Convention, the perception of tourism in the contract and supplementary texts was revealed, so that the historical course of the process could be analyzed. In this section, expert meetings focusing on ICH and tourism and a regional meeting were also mentioned, so that it was possible to evaluate the issue from various perspectives with the ICH approach.

In the second chapter of the study, the equivalent of ICH’s understanding of safeguarding in the field of tourism, namely “sustainable tourism”, was mentioned and the social carrying capacity, which corresponds to the idea of safeguarding the local culture, was mentioned. In this chapter, methods such as slow food, slow city, and geographical indications system, which are evaluated in sustainable tourism movements, are examined and approaches that can be used in the relationship between ICH and tourism are discussed.

The third chapter of the thesis focuses on the ICH lists, which are accepted as the visible face of the convention. In this chapter, the tourism perception in the mentioned documents has been revealed by examining the nomination files, periodic reports and Intergovernmental Committee evaluations of the elements in the lists. Thus, based on the 247 examples identified, it has been possible to make examinations and inferences from different perspectives, such as the lists elements belong to, their historical changes, five fields of ICH.

In the fourth chapter of the study, the relations of the elements with tourism are discussed through examples from the five fields of ICH. In this section, two examples related to each field, which are similar in practices and purposes, one from Turkey and the other from another country, are examined. Thus, different ways and methods used in associating similar elements with tourism have been revealed. After the last chapter, in the conclusion, the determinations made in the other chapters of the study, the findings, and the results were evaluated.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Sustainable Development, Sustainable Tourism, Cultural Economy

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ.....	1
G.1. Turizm Kavramı.....	1
G.1.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Turizm Kavramı.....	4
G.2. Turizm Kuramları	12
G.2.1. Boorstin'in "Sahte Olay" Yaklaşımı.....	13
G.2.2. MacCannell'in Sahnelenmiş Otantığı.....	14
G.2.3. Cohen'in Turist Tipolojileri	16
G.2.4. Urry'nin Turist Bakışı	17
G.3. Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm Konusu İle İlgili Çalışmalar	18
G.3.1. Kitaplar	19
G.3.2. Makale ve Bildiriler	27
G.3.3. Lisansüstü Çalışmaları.....	49
G.4. Çalışmanın Konusu, Kapsamı, Amacı ve Yöntemi.....	56
G.4.1. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı	56
G.4.2. Çalışmanın Amacı	57
G.4.3. Çalışmanın Yöntemi	58
I. BÖLÜM: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASI YAŞATARAK KORUMAK	62
I.1. SOKÜM Sözleşmesini Hazırlayan Süreç.....	62
I.2. SOKÜM'ün Tanımı, Bağlamı ve İşlevi	67
I.3. Sözleşmeye Giden Yolda ve Sözleşme Sonrasında Turizm Algısı	77
1.3.1. SOKÜM Sözleşmesini Hazırlayan Öncü Çalışmalarda Turizm Algısı	78
1.3.2. Sözleşme ve Destekleyici Metinlerde Turizm Algısı	82
1.3.3. ICOMOS Belgelerinde SOKÜM ve Turizm Algısı	92
I.4. 2007 Vietnam Bölgesel Toplantısı.....	97

II. BÖLÜM: TURİZMDE YAŞATARAK KORUMA ANLAYIŞI: SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM.....	115
II.1. Taşıma Kapasitesi	130
II.1.1. Taşıma Kapasitesi ve Türleri.....	130
II.1.2. Turizm ve SOKÜM Sürdürülebilirliğinde Sosyal Taşıma Kapasitesi Anlayışı.....	135
II.1.2.1. Yerel Halk Turizm İlişkisini Açıklamaya Yönelik Kuramlar	135
II.1.2.2. Sosyal Taşıma Kapasitesi	138
II.3. Yaşatarak Korumak İçin Yavaş Yemek ve Yavaş Şehir Hareketleri	141
II.3.1. Yavaş Yemek Hareketi	142
II.3.2. Yavaş Şehir Hareketi.....	145
II.4. Yaşatarak Korumak İçin Coğrafi İşaretleme Sistemleri	147
II.5. Dünya Turizm Örgütü Yaklaşımı ile Turizm ve SOKÜM Birlikteliği	155
III. BÖLÜM: SOKÜM LİSTELERİNDE TURİZM VE TURİST ALGISI.....	165
III.1. Temsili Listede Turizm Algısı	166
III.2. Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerinde Turizm Algısı	295
III.3. Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı Listelerinde Turizm Algısı	314
III.4. Genel Değerlendirme	322
IV. BÖLÜM: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM İLİŞKİSİNİN ÖRNEKLERLE ELEŞTİREL İNCELENMESİ.....	336
IV.1. Sözlü Anlatımlar ve Sözlü Geleneklerin Turizm Açısından Değerlendirilmesi	337
IV.1.1. Dünyadan Örnek: Kronoberg Bölgesi'nde Hikâye Anlatma Sanatını Teşvik Etmek ve Canlandırmak için Efsaneler Diyarı Programı	339
IV.1.2. Türkiye'den Örnek: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'nde Sözlü Gelenek Aktarımı.....	342
IV.2. Gösteri Sanatlarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi	348
IV.2.1. Dünyadan Örnek: Endonezya Wayang Kukla Tiyatrosu.....	351
IV.2.2. Türkiye'den Örnek: Bursa Karagöz Müzesi	355
IV.3. Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenlerin Turizm İle İlişkisi.....	361
IV.3.1. Dünyadan Örnek: Naadam, Moğol Geleneksel Festivali	364
IV.3.2. Türkiye'den Örnek: Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali.....	368
IV.4. Doğa Ve Evren ile İlgili Uygulamaların Turizm İle İlişkisi.....	375
IV.4.1. Dünyadan Örnek: Arap Kahvesi	378
IV.4.2. Türkiye'den Örnek: Türk Kahvesi.....	382
IV.5. El Sanatlarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi	388
IV.5.1. Dünyadan Örnek :Naya Köyü.....	392

IV.5.2. Türkiye’den Örnek: Nazarköy	396
SONUÇ	403
KAYNAKLAR	415
TEŞEKKÜR	479
ÖZGEÇMİŞ	480

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilir Turizmin 12 Temel Amacı	126
Tablo 2: Turizm Tiplerinin Sürdürülebilirlik Açısından Potansiyel Avantaj ve Dezavantajları	129
Tablo 3: Çevresel Tasıma Kapasitesi Açısından Önerilmiş Alan Standartları	132
Tablo 4: Komite Tarafından Listelere Kabul Edilmeyen Dosyalarda Turizmin Etkisi	326
Tablo 5: Örneklerden Hareketle SOKÜM Turizm İlişkisine Yönelik Tespitler	402

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve 2030 Sonrası Kalkınma

Gündemi Raporu	63
Şekil 2: Sürdürülebilir Turizm Kavramının Tarihsel Gelişimi	116
Şekil 3: Türkiye’de Coğrafi İşaretlerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı	149
Şekil 4: Coğrafi İşaretleme Sisteminde Kullanılan Amblemler	150
Şekil 5: Efsaneler Diyarı Müzesi	339
Şekil 6: Hazine Avı Uygulaması	340
Şekil 7: Hikâye Anlatımı Festivali	341
Şekil 8: SOKÜM Müzesinden Görüntüler	343
Şekil 9: Meddah Kenan Olpak’ın Yusuf İle Züleyha Hikâyesi Anlatımı	344
Şekil 10: Konuk Masal Anası Fatma Önkol	346
Şekil 11: Perde Önü ve Arkası (Wayang Kulit)	351
Şekil 12: Müzisyenler ve İzleyiciler	352
Şekil 13: Sinden Grubu	354
Şekil 14: Karagöz Müzesi 1.	357
Şekil 15: Karagöz Müzesi 2.	358
Şekil 16: Karagöz Müzesinde Düzenlenen Etkinlik ve Gösteriler	359
Şekil 17: Naadam Festivalinden Görüntüler	365
Şekil 18: Naadam Festivali SOKÜM Tanıtım Videosunda Yer	
Verilen Turistler	366

Şekil 19: 2015 yılında Türkiye Geneline yağlı Güreş Düzenlenen İller	369
Şekil 20: Turistler için Yağlı Güreş Eğitimi	371
Şekil 21: The Bachelorette Programından Sahneler	374
Şekil 22: Kumluca’da Domates Güreşleri	374
Şekil 23: Dubai Kahve Müzesinden Görüntüler	380
Şekil 24: Türkiye Tanıtım Afişi ve Tanıtım Filminde Türk Kahvesi	383
Şekil 25: Kırk Yıllık Hatırın Turu Gezisinden Görüntüler	385
Şekil 26: Topkapı Palas Otel Kahvehane	386
Şekil 27: Patua Sanatçısının COVID 19 Konulu İcrası	394
Şekil 28: Patachitra Festivali	395
Şekil 29: UNESCO Arşivinde Nazarköy	397
Şekil 30: Nazarköy’den Görüntüler	400

KISALTMALAR

AKL	Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi
ARAGEM	Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün
bk.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
EIIHCAP	Somut Olmayan Kültürel Miras İçin Asya Pasifik Ülkeleri Kuruluş Girişimi
EDEN	Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Projesi
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
İSSOMBİ	İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı
KİUKL	Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı Listesi
SOKÜM	Somut Olmayan Kültürel Miras
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
THBMER	Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
TL	İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu
UNWTO	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
YİH	Yaşayan İnsan Hazinesi

GİRİŞ

SOKÜM ve turizm ilişkisinin ele alındığı bu çalışmanın “Giriş” kısmında öncelikle turizm kavramının sınırları belirlenmiştir. Turizmin günümüzde geldiği yeri daha iyi anlayabilmek için tarihsel süreci ve bu süreç içerisinde ortaya çıkan turizm kuramlarını detaylı bir şekilde incelemek gerekmektedir. Bu sebeple bu kısımda turizmin geçmişten günümüze nasıl anlamlandırıldığına değinilmiş ve temel turizm kuramları tanıtılarak irdelenmiştir. Ardından, günümüze değin SOKÜM ve turizm ilişkisini ele alan literatür tanıtılmış ve son olarak çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır.

G.1. Turizm Kavramı

Günümüzde turizm dendiğinde tek bir temel kavramdan bahsetmek mümkün değildir. Söz gelimi Kozak vd. “Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar” adlı eserinde turizmi: **Katılan Kişi Sayısına Göre** (Bireysel Turizm, Kitle Turizmi ve Grup Turizmi), **Ziyaret Edilen Yere Göre** (İç Turizm, Dış Turizm), **Katılanların Yaşlarına Göre** (Gençlik Turizmi, Orta Yaş Turizmi, Üçüncü Yaş Turizmi), **Katılanların Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre** (Sosyal Turizm, Lüks Turizmi), **Amaçlara Göre** (Deniz Turizmi, Kongre Turizmi, Termal Turizm, Yat Turizmi, Mağara Turizmi, Dağ ve Kış Turizmi, Av Turizmi, Golf Turizmi, İnanç Turizmi, Yayla Turizmi, Akarsu Turizmi), **Fiziko Sosyal Çevresel Değişimlere Göre** (Yavaş Turizm, Miras Turizmi, Kent/Şehir Turizmi, Diaspora Turizmi, Helal Turizm, Gönüllü Turizmi, Dark Turizm) olmak üzere 28 alt başlığa ayırır (Kozak N., Kozak M. A. ve Kozak M. 2017, ss. 21-47). Sadece bu başlıklara bakmak dahi konunun temel ve basit bir biçimde ele alınmasının mümkün olmadığını gösterir. Ayrıca belirtilen turizm çeşitleri dikkate alındığında bunların yalnızca sosyal ve kültürel değil aynı zamanda ekonomik faaliyetler olduğunu belirtmek gerekir. Öyle ki seyahat/turizm endüstrisi 2018 verilerine göre dünya ekonomisine 8,8 trilyon dolarlık katkıda bulunmuştur. Bu değer, dünyadaki toplam gayrisafi yurt içi hasılanın %10,4’üne eşittir. Sektör, 2018 yılındaki %3,9’luk büyüme hızıyla imalat sektörünün (%4) hemen ardından gelmekte, 319 milyon çalışan sayısı ile dünyadaki istihdamın %10’unu tek başına sağlamaktadır. Turizmin önümüzdeki 10 yıl içerisinde

100 milyon kişiye daha istihdam yaratması beklenmekte ve böylece her dört yeni işten birinin bu sektörle ilişkili olacağı tahmin edilmektedir. Turizmin belli belirsiz ortaya çıktığı 1950’li yıllarda dünyadaki toplam turist sayısı 25 milyon iken 2018 verilerinde bu sayı 1,4 milyara ulaşmıştır¹ (World Travel & Tourism Council, Travel & Tourism Global Economic Impact & Trends 2019, ss. 5-6).

“Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)” ve turizm ilişkisinin incelendiği bu çalışmadaki iki temel kavramdan biri olan turizm teriminin sınırlarını belirlemek konumuzun daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır. Ancak turizm ile ilgili literatürde birden fazla tanım yapılmaktadır. Burada tüm bu tanımları masaya yatırmak yerine öncelikle turizm literatüründe sıklıkla referans gösterilen iki tanıma, daha sonra ise turizmin toplumsal boyutunu öne çıkaran sosyolojik bir yaklaşıma yer verilecektir.

1980’li yıllarda Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği (AIEST) tarafından güncellenerek yeniden yapılan turizm tanımı, akademik çalışmalarda sıklıkla referans gösterilmektedir. Buna göre turizm: *İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü* olarak tanımlanmaktadır (Kozak vd., 2017, s. 5). Kozak bu yaklaşımda aşağıdaki ölçütlerin vurgulandığını ifade eder.

- Seyahatin sürekli ikamet edilen yerler dışına yapılıyor oluşu,
- Seyahatin gelir elde etmek amacı ile yapılmaması,
- Konaklamanın geçici olması,
- Konaklama sırasında turizm işletmelerinin mal ve hizmetlerinin talep edilmesi.

Turizm ile ilgili ikinci tanım ise 2010 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından hazırlanmış olan bir rehberde şu şekilde yapılır: *Turizm,*

¹ 2019-2021 yılları arasında yaşanan COVID 19 pandemisi sebebiyle turizm endüstrisinde önemli bir durgunluk ve gerileme yaşanmıştır. Bu kriz yıllarına ait veriler güvenilir bulunmamış ve 2018 verilerinden hareketle genel durum ortaya konulmak istenmiştir.

ziyaretçi olarak tanımlanan kişilerin aktiviteleri olarak tanımlanmaktadır. Ziyaretçi tatil, boş zaman faaliyeti ve rekreasyon, iş, sağlık, eğitim veya diğer amaçlar dâhil olmak üzere; herhangi bir ana amaç için, bir yıldan daha az bir süre ile, normalde yaşadığı yer dışındaki bir yeri ziyaret eden kişidir. (<http://www.tourismsociety.org/page/88/tourism-definitions.htm> ET: 01.07.2019)

AIEST'in geliştirdiği 1980 tanımın yapılmasından 30 yıl sonra ve günümüzün en önemli turizm kurumlarından biri olan UNWTO tarafından yapılan ikinci tanımda da ziyaretin uzunluğu, amacı ve ziyaret edilen yerin konumu gibi şekilsel ifadelere yer verilmiştir.

Yukarıda örnek gösterdiğimiz iki tanımdan ilkinin yapıldığı dönemde dünyadaki turist sayısının 270 milyondur ve turizmin gelişmekte olan bir sektör olarak algılanmaktadır. İkinci tanımın yapıldığı dönemde ise turizme katılanların sayısı 1,4 milyara ulaşmış ve sektör devasal bir endüstriye dönüşmüştür. Fakat pazardaki büyüme ve turizm hareketinin etkilediği insan sayısındaki artışa rağmen “Turizm nedir?” sorusuna verilen cevaplarda konaklamanın uzunluğu, seyahatin geçirildiği yer gibi şekilsel detayların dışına çıkılamadığı görülmektedir.

Yukarıda değinilen veriler ve yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere turizmin kayda değer boyutta bir ekonomik karşılığı vardır. Ancak bu kadar büyük bir ekonomik anlam ifade eden turizm olgusunun bir de toplumsal boyutunun olacağı açıktır. Konuyu sosyolojik bir bakış açısı ile değerlendiren toplumbilimcilerden John Urry'nin turizm ile ilgili değerlendirmeleri farklı bir bakış açısını göstermesi açısından incelenmeye değerdir. Turizmin temel özelliklerini gruplara ayırarak inceleyen Urry, dokuz ana özellik belirler. Buna göre:

1. Turizm düzenli ve örgütlü çalışmayı gerektiren ama aynı zamanda düzenli ve örgütlü çalışmanın zıttı olan bir kavramdır. Düzenli ve örgütlü çalışmanın zıttı/ötekisi olan boş zaman/turizm, modern toplum olmanın bir gereğidir.
2. Turizm bir turistik bölgeye yapılan seyahat ve konaklama dönemlerini içerir.
3. Seyahat ve konaklama hareketi kısa süreli ve geçici olup tercih edilen yerler alışılmışın veya ikamet edilenin dışındadır.

4. Ziyaret edilen yerler genellikle ücretli işle ilgili değildir; hatta bazı zıtlıklar içerir.
5. Modern öncesi toplumlarda seyahat, bireysel bir etkinlik iken bir sonraki dönemde modern toplum olmanın önemli bir göstergesine dönüşmüş toplumsal bir fenomendir.
6. Ziyaretçilerin zihinlerinde turizme konu olan yer ile ilgili film, televizyon, edebiyat gibi araçlarla yaratılan imgeler üzerinden yoğun bir beklenti, oluşturulmuştur.
7. Bu imgeler, ziyaretçiler tarafından özellikle aranır ve yeniden üretilerek güçlenir.
8. Turizm aslında imgeler ve sembollerin biriktirilmesi işidir. Söz gelimi, Paris’te öpüşen iki kişi “romantik Paris”, İngiltere’deki küçük bir köy ise “eski ve gerçek İngiltere” sembollerine karşılık gelir. Turistler, dünyanın her tarafında bu göstergeleri araştırmak için hareket halindedirler.
9. Turistik hareketi ortaya çıkaran imgelerin yeniden üretilmesi konusunda “gelenek icat eden” profesyonel turizmciler ortaya çıkmıştır (Urry, 2009, ss. 15-17).

Yukarıda yer verilen ilk iki tanımda şekilsel özellikler ve ekonomik boyutlar öne çıkarılmış olsa da turizm temelde hizmet sektörünün bir parçasıdır. İçerisinden insan unsuru çıkarılmış bir tanım, onun günümüzdeki rolünü tarif etmekte eksik kalacaktır. Urry’nin de değindiği gibi turizm, modern toplumda ve günümüzün post-modern döneminde insanların kendilerini ifade etmeleri için bir gereksinim ve kimliklerinin bir parçası haline gelmiştir. Turizm dendiğinde ilk akla gelen imgelerden olan deniz kıyısı, otel, bronzlaşmak, eğlenceli etkinlikler ve benzeri semboller turizmin hafife alınması yanılgısına neden olabilir. Bu sebeple turizmin günümüzde geldiği yeri daha iyi anlayabilmek için tarihsel süreci ve bu süreç içerisinde ortaya çıkan turizm kuramlarını detaylı bir şekilde incelemek yerinde olacaktır.

G.1.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Turizm Kavramı

Turizmin tarihsel seyri literatürdeki pek çok kitabın ve makalenin başlangıç kısmında kısa bir bölüm olarak yer almaktadır. Bu konunun tek başına bir makale olarak ele alındığı bir çalışma 2013 yılında Meryem A. Kozak, Savaş Evren ve Onur Çakır tarafından hazırlanmıştır (Kozak, Evren ve Çakır, 2013, ss. 7-22). Turizm alanında

yayımlanmış çok sayıda çalışmaya imza atmış bu üç akademisyenin yaklaşıma göre süreç üç ana başlık altında incelenebilir; “Modern Öncesi Turizm Paradigması”, “Modern Turizm Paradigması” ve “Post-Modern Turizm Paradigması”. Bu yaklaşım turizm ile ilgili toplumsal kuram ve gelişmelerin incelenmesi için de uygun bir çerçeve sağlamaktadır.

Makalenin “**Modern Öncesi Turizm Paradigması**” bölümünde seyahat hareketlerinin ortaya çıkışı tekerleğin icat edildiği tarih öncesi dönemlere kadar geriye götürülmüştür. Günümüzdeki anlayışa daha yakın bir seyahat hareketine ise Antik Roma tarihinden örnek verilmiştir. Buna göre kimi zaman kültürel köklerini aramak için Truva kimi zaman da ele geçirdikleri ve hayranlık duydukları uygarlıkların eserlerini görmek için Atina, İskenderiye, Efes gibi yerleşimleri ziyaret eden varlıklı Romalılarına değinilmiş ve onlar modern öncesi turizm döneminin turistleri olarak gösterilmiştir.

Orta Çağ’da kutsal topraklara yapılan hac ziyaretlerini de tarihsel açıdan önemli seyahat hareketleri arasında sayılmaktadır. Bu yolculukların artışı ile yolun tehlikelerinden korunmak isteyen hacılar için tecrübeli ve cesur rehberler bulmak öncelikli ihtiyaçlardan biri olmuştur. Zengin hacıların atlarla, at arabalarıyla, teknelerle, bu ulaşım araçlarına ulaşabilecek güce sahip olmayanların ise yayan seyahat etmek zorunda kaldıkları bilinir. Hacıların uzun yolculukları boyunca gecekemeleri için bugün motel, otel olarak kullanılan tesislere benzer konaklama mekânları kullanılmıştır (Bhatia, 2002, ss. 9-10).

Orta Çağ’da seyahat hareketlerine katılanlar sadece hacılardan oluşmaz. Turist ifadesinin henüz icat edilmediği bu dönemlerde gezginler için kullanılan terim “seyyah” olmuştur. Bazı değerlendirmelere göre seyyahlar aslında turistlerin öncüleri olarak kabul edilmektedirler. Ekonomik ve toplumsal hayattaki değişimler seyyahların turistlere dönüşmelerine neden olmuştur. Bu konuya değinenlerden Mustafa Özbaş seyyahın *bilinmeyenle karşılaşmayı arayan ve bunun için de üzerinden çok geçilmemiş yolları tercih ederek bağımsız seyahat etmenin peşinde koşan biri* olduğunu belirtmektedir (Özbaş, 2020, ss. 24). Bu yaklaşımdan hareketle seyyahların çıktıkları yolculuklarla bilinmezlere yelken açan kâşiflere benzedikleri düşünülebilir. Evrim Ölçer Özünel *kadim*

zamanların seyyahları için çıkılan yol bir anlamda da kendi içsel dünyalarına yapılan bir keşif yolculuğunun sembolik ifadesidir. ... Bu bağlamda eskinin bir yere giden kişisi ile oradan dönen kişisi arasındaki büyük içsel dönüşümün de artık iflah olmaz biçimde değiştiğini görmek mümkündür ifadeleri ile seyahat hareketinin kişiler üzerinde yarattığı dönüşüme hatta bir erginlenmeye işaret etmektedir. Bu erginlenmenin izlerini tarihin kadim dönemlerine kadar götürmek ve Gılgameş’in, Odysseus’un veya Bamsı Beyrek’in yolculuklarında aramak mümkündür. Joseph Campbell kahramanın değişimi ve erginlenmesini üç temel aşamada özetlemektedir. İlk aşama kahramanın bilinmeyen bir maceraya yönelerek seyahate çıkması ve ayrılmasıdır. İkinci aşamada kahraman çeşitli zorluklarla karşılaşır ve bunları aşıp, erginleşerek gelişir. Son aşama ise değişip dönüşen kahramanın geri dönüşünü anlatmaktadır. Campbell’in modeline göre seyahat bu üç aşamanın tamamlanması ile sona erer. Bu aşamaları tamamlayan kahraman/seyyah Özünel’in ifadesi ile *iflah olmaz bir biçimde değişmiştir* (Campbell, 2017; Özünel, 2011).

Özünel seyyahtan turiste değişim sürecinde vurgunun “giden kişi”den “gidilen yer”e dönüştüğünü belirtir. Bu değişim ise gittiği yerlere değer katan seyyahların “destinasyon” ifadesi ile sıradanlaşan varış yerini tüketen turistlere dönüşmesine sebep olmuştur. Bununla beraber genelleşip sıradanlaşan veya Urry’nin tabiri ile “demokratikleşen” turizm hareketleri içerisinde erken dönemin seyyahlarını dönüştüren bazı etkileri görmek mümkündür (Urry, 2009). Robledo ve Batle, özellikle “Transformational Tourism” (Dönüştürücü Turizm) şemsiyesi altında toplanan gönüllü turizmi, tarım turizmi, ekoturizm gibi turizm türlerine dâhil olan katılımcıların, Campbell’in önerdiği modele benzer şekilde yeni bireylere dönüşen ve erginlenmesini tamamlamış kişiler olduklarını önermektedir (Robledo ve Batle, 2017, ss. 1736-1748).

Turizm literatüründe modern öncesi turizm dönemi içerisinde değerlendirilen en önemli evre 17. yüzyılda başlayıp bir sonraki yüzyılda yaygınlık kazanan **Grand Tour** hareketi olarak kabul edilmektedir. Varlıklı İngiliz gençlerin iyi bir yönetici olmak amacıyla başta İtalya ve Fransa olmak üzere Avrupa ülkelerini gezerek eğitim almaları ve görgülerini artırmaları motivasyonu ile başlayan bu seyahat hareketi, kısa sürede İngiltere dışındaki diğer sanayileşmiş Avrupa ülkelerinin gençleri arasında da ilgi duyulan bir turizm biçimine dönüşmüştür. Aslına bakılırsa günümüzde kullandığımız

“turizm” kavramı da ilk kez bu dönemde yaşayan aristokratların kendilerini diğer gezginlerden ayırmak için kullandıkları bir ifade olarak ortaya çıkmış ve zamanla yayılmıştır. (Kozak, Evren ve Çakır, 2013, s. 14).

Her ne kadar ilk profesyonel turizm hareketi Grand Tour olarak görülse de bu organizasyonun sınırlı bir kitleden fazlasına hitap edemediği söylenebilir. Turizmin geniş kitlelere ulaşabilmesi için 18. yüzyıl Avrupa toplumundaki gelişmeleri beklemek gerekecektir. Bilindiği gibi Sanayi Devrimi ile fabrikasyon üretime geçilmiş ve büyük yerleşim yerlerinde kurulan fabrikalardaki iş imkânlarından yararlanmak isteyen büyük kitleler kırsal alanlardan kentlere göç etmeye başlamıştır. Bu hızlı toplumsal ve ekonomik değişiklik Avrupa toplumlarındaki sınıfsal ayrımları büyötmüştür (Urry, 2009, ss. 37-73).

18. yüzyıldaki bu gelişmeler iki farklı grubun farklı motivasyonlarla yaptığı seyahat hareketlerini ortaya çıkarmıştır. İlk grup, kentlerdeki yeni iş olanaklarından yararlanmak için yolculuk eden geniş kitlelerden; ikinci grup ise kendilerini üst tabakadan gören, eğitim ve görgülerini göstermenin yanında boş zamanlarını değerlendirmek için seyahat eden zenginlerden oluşmaktadır. İşte bu ikinci gruptakiler aşağı tabakadan gördükleri köylü/işçi sınıfı ile karıştırılma ihtimalinden rahatsızlık duyarak kendileri için **turist** terimini kullanmışlardır. Yani turist ifadesi ilk defa 18. yüzyılda şekilsel bir tanımdan ziyade sınıfsal bir ayırım ve bir kimlik oluşturmak amacıyla kullanılmıştır (Kozak, Evren ve Çakır, 2013, ss. 14). Bu durum bize aynı yüzyılda halk bilimini oluşturan temel kavram olan “halk” teriminin, ortaya çıkışını hatırlatır. Çünkü bu kavram başlangıçta kendilerini medeni ve seçkin gören toplulukların, aşağı tabakadan gördükleri kitlelerden ayrılmak için kullandıkları bir ifadedir. Dolayısıyla turist terimi de tıpkı halk terimi gibi bağımlı ve “*başka kümelerden oluşan gruplara tezat*” bir ifade olarak kullanılır (Ekici, 2013, ss. 1-10).

Turizm ve turist terimlerinin ortaya çıktığı 18. ve 19. yüzyıllardaki bir başka önemli gelişme ise günümüzün popüler turistik ve rekreatif alanlarından deniz kenarları ile plajların turistik çekicilikler haline gelmesidir. Aslına bakılırsa başlangıçta turistlerin rağbet ettikleri yerler arasında deniz ve kumsaldan daha çok kaplıca ve termaller öne çıkmıştır. Deniz ve kumsalların turistik yerler haline gelmesinde İngiltere’deki ünlü

kaplıca kentlerinden biri olan Scarborough’da bulunan termallerin özel konumları etkili olmuştur. Bu termaller diğer örneklerden farklı olarak çoğunlukla deniz kenarında bulunduğundan zaman içerisinde hem kaplıca hem de deniz suyunun benzer bir yarara sahip olduğu inancı yayılmıştır. Böylece deniz suyu gelir seviyesi yavaş yavaş artan ve zenginlerin seyahatlerine öykünen işçi sınıfı için ucuz bir alternatif olarak görülmeye başlamıştır. İşçiler öncelikle kaplıcaları deneyimlemek istemiş ancak bu durum kendilerine “turist” diyen zengin sınıfını rahatsız etmiştir. Bu nedenle “uygunsuz sınıfların” girişini engellemek için kaplıcaların etrafını çitle çevirmek ve girişini ücretli yapmak gibi tedbirlere başvurulmuştur. Bu tedbirlerden dolayı işçiler zenginlerin yararlanabildikleri kaplıcalara benzer bir şifaya sahip olduğu kabul edilen ve ücretsiz yararlanılan deniz suyuna ve plajlara yönelmişlerdir. Böylece deniz suyunun şifasından yararlanmak isteyenler (başlangıçta kış döneminde ve sadece banyo yapmak niyetiyle) plajları ve deniz kenarındaki kentleri doldurmaya başlamışlardır (Urry, 2009, ss. 37-73).

Turizm tarihi açısından önemli diğer gelişmeler arasında demiryolu ulaşımının kolaylaşması ve işçilere verilen tatil hakkı sayılmalıdır. Sanayi Devrimi’nin etkilerinin güçlü bir şekilde hissedildiği 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa’da turizm ve tatil kavramlarına bakış değişmiştir. Çünkü işverenler düzenli tatilleri verimliliği artıran unsurlar olarak görmeye başlamışlardır. Böylece işçi sınıfının turizmden daha kolay yararlanması mümkün olmuş ve günümüzün popüler turizm çeşitleri arasında sayılan kitle turizminin önündeki yasal engeller kalkmıştır. Bununla beraber zihindeki engelleri de esnetecek “kaba (!) işçi sınıfını turizm yoluyla medenileştirmek” anlayışı yine aynı dönemde İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre turizm sayesinde, sayıları hızla artan işçiler egzersiz, dinlenme faaliyetleri ve geziler gibi rekreatif etkinlikler ile dönüştürülüp şehre adapte edilebilirdi. Böylece turizm, zaman içerisinde bir toplum mühendisliği hareketinin aracı haline gelmiştir (Urry, 2009, ss. 42-43).

20. yüzyılın başlarından itibaren şehre adapte olmuş olan işçi sınıfının turizme yeni bir anlam verdiğini görmekteyiz. Sanayi Devrimi ile başlayan köyden kente göç, bu dönemde şehir nüfusunun hızla artmasına neden olmuştur. Bu durum kentlerin yeni sahipleri olan ancak kökleri hâlen taşrada bulunan ve doğaya özlem duyan işçilerin, buldukları fırsatlarda doğaya/kıyılara seyahat etmelerinin temel motivasyonlardan biridir.

Doğaya yönelik bu romantik bakış Eduard Guyer-Freuler tarafından 1905 yılında yapılan ve literatürde bilinen ilk turizm tanımı olarak kabul edilen şu cümlelerde de kendini hissettirmektedir: *Gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteği; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan, özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak, ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşımlarına olanak veren çağımıza özgü bir olaydır* (Akt. Kozak, Evren ve Çakır, 2015, ss. 1-2).

Bütün bu gelişmeler neticesinde kıyıları kitle turizm hareketinin şekillendirdiği merkezlere dönüşmüş, kendilerini elit kabul eden gruplar alternatif rotalara yönelmiş ve tatil yeri seçimine göre bir sınıf ayrımı ortaya çıkmıştır. Pazar geliştikçe zenginler daha seçkin ve daha az kişi tarafından ziyaret edilen yerler aramaya başlamış ve tatil yeri seçimine göre bir hiyerarşi kurulmuştur (Urry, 2009, ss. 49-50).

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında artık kitlesel turizm hareketi yaygınlaşmış ve turizme, işçi sınıfını medenileştirme ve üretimdeki verimi artırma misyonları dışında yeni bir anlam yüklenmeye başlanmıştır: “Ulusal kimliği güçlendirme.” İmparatorlukların parçalanma ve ulusal devletlerin inşa sürecine girdiği bu dönemde, turizm millî birlik oluşturmak için kullanılabilir bir araç olarak görülmeye başlamıştır. Özellikle kültürel miras unsurlarının uygun bir biçimde turizm ürününe dönüştürülmesinin toplumda ortak bir duygu ve kimlik oluşturabileceği anlaşılmıştır. Kültürel miras unsurlarının bu güç ve potansiyelini fark eden İngiltere gibi ülkeler, istenen amaca ulaşmak için yeni turistik çekicilikler yaratma yoluna gitmiştir. Bunlar arasında Kraliyet Turnuvası, Henry Wood Gezinti Konserleri, İskoçya Oyunları vb. sayılabilir. Bu etkinliklere katılmak ve muhafız alayını, sancak taşıma törenini seyretmek 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında İngiliz ulusal kimliğinin önemli bir göstergesi haline gelmiştir (Urry, 2009, s. 52).

20. yüzyıl başında turizm dünyayı etkileyen bir fenomen haline gelecek ancak yüzyılın ilk yarısındaki iki büyük dünya savaşı, turizmin tarihsel gelişiminde bir duraklama yaşanmasına sebep olacaktır. İkinci dünya savaşının sona ermesinin ardından

ortaya çıkan barış havası ve iletişim-ulaşım teknolojilerindeki yenilikler, yaşanan duraklamayı sona erdirmiş böylece turizm hareketinin tüm dünyaya yayılarak büyük bir endüstriye dönüştüğü “Modern Turizm Dönemi” başlamıştır (Kozak, Evren ve Çakır, 2015, s. 15).

Kozak, Evren ve Çakır tarafından yapılan sınıflandırmada ele alınan ikinci başlık **Modern Turizm Paradigması** olmuştur. Dünya savaşlarından sonra kurulan ve önce Milletler Cemiyeti sonra Birleşmiş Milletler Teşkilatı adını alan kurumun çalışmaları bu duraklamanın sona ermesini sağlayan temel sebepler arasında sayılabilir. Bu teşkilat seyahat etmeyi temel bir insan hakkı olarak kabul etmiş böylece turizm birey ve toplumların kültürel gelişimlerinin önemli bir parçası ve modern olmanın bir göstergesi haline gelmiştir (Kozak, Evren ve Çakır, 2015, s. 15). Urry’e göre bu dönemde ortaya çıkmış popüler ifadelerden “Tatile ihtiyacım var.” cümlesi aslında kişilerin çalışma hayatının dışında zaman tüketmeye duydukları gereksinime yönelik modern bir bakışın yansımasıdır (Urry, 1995, s. 195).

Modern turizm dönemi içerisinde turizm tarihi açısından önemli temel gelişmelerden birincisi havayolu ve denizyolunun yaygınlaşması ile ulaşım alanındaki ilerleme, ikincisi ise devletlerin sermaye sahiplerine karşı orta sınıfı koruması sonucunda sosyal güvenlik kavramının ortaya çıkmasıdır. Özellikle ikinci gelişme, turizm hareketlerinin sınırlarını genişleterek yaşlı ve çalışmayan nüfusun da turizm faaliyetlerine katılmasını mümkün kılmıştır.

1960’lı yıllardan itibaren edebiyat, sanat, mimari gibi yaşamın farklı alanlarında yer bulan yeni bir tarihsel akım ortaya çıkmıştır: “Post-modern Dönem” Kitlemel üretim ve tüketim anlayışının sebep olduğu krizler, savaşlar ve çevrenin tahrip edilmesi gibi olumsuzluklar modernizmin eleştirilip sorgulandığı yeni bir dönemi başlatmıştır. Modern dönemin eleştirilen kavramlarından biri olan Fordist üretim anlayışının turizmdeki karşılığı, kitle turizmi ve paket turlar olmuştur. Böylece deniz-güneş-kum üçlüsüne yoğunlaşan turizm hareketi, bir taraftan kitlelere standartlaşmış ve ucuz ürün sunarken diğer taraftan turizmin zararlı etkilerini görünür hale getirerek bu etkilerin tartışılmasının önünü açmıştır. Bu durum, zaman içerisinde doğal veya kültürel kaynakların

sürdürülebilir bir şekilde turizme dâhil edilmesi konusunu gündeme getirmiştir (Kozak, Evren ve Çakır, 2015, s. 17).

Fordizmin/modernizmin etkisiyle ortaya çıkan yabancılaşmaya maruz kalmış bireyler, standartlaştırılıp, paketlenmiş turizm ürünlerini kitlesel bir biçimde tüketmeyi reddetmeye başlamış ve kendi farkındalığını ön plana çıkartma arzusunda olan **post-modern turistlere** evrilmişlerdir. Post-modern turist kendini yeniden inşa edip kimliğini ararken “öteki”nin peşine düşer ve alışılmış kitle turizmine alternatif olabilecek seçenekler arar. Günümüzde “alternatif turizm” başlığı altında listelenmiş onlarca turizm türünün tamamı post-modern turizm olarak da nitelendirilir (Kozak, Evren ve Çakır, 2015, s. 17).

Bu kapsamda, sadece Türkiye’de 150’den fazla turizm türü gerçekleştirilmektedir. Bunlar arasında akarsu, dağcılık ve kış, yer şekilleri, av, foto safari, spor, sağlık ve termal, golf, botanik, çiftlik, hava sporları, inanç, ipek yolu, kongre, kuş gözlemciliği, mağara, su altı dalışı, yayla turizmi gibi yaygın örnekler dışında altın arama, dede torun, efsane, folklor, gay/lezbiyen, gurme, güneş tutulması, kelebek, kervansaray, kadınlar, kahve, mantar toplama, yoga/meditasyon turları gibi uç örnekler de bulunmaktadır (Kahraman, 2019, ss. 17-18).

Günümüzün geçerli turizm hareketi olarak kabul gören post-modern turizmi daha iyi değerlendirebilmek için bir örneği detaylandırmak yararlı olabilir. Mesela “dark turizm” olarak da adlandırılan “hüzün turizmi”ne konu olan yerler arasında savaş alanları, müzeler ve soykırım destinasyonları, yoksulluğun uç sınırda olduğu yerleşimler, intihar etmek için gidilen mekânlar, trajik suç ve olayların yaşandığı noktalar, kıyamet gününde zarar görmeyeceği düşünülen yerleşimler, hayaletli olduğuna inanılan evler gibi örnekler sayılmaktadır (Alili, 2017 ss. 37-50). Türkiye’nin en büyük tur şirketlerinden biri olan Jolly Tur tarafından düzenlenen “Çernobil Turu” bir hüzün turizmi örneğidir.

Post-modern turistin beklentileri arasında yerel kültürü doğrudan gözlemleyebilmek, yerel ürünlerin üretimine dâhil olabilmek ve nostaljik veya gerçeküstü deneyimler yaşayabilmek sayılır (Sönmez ve Karataş, 2010 ss. 1-20). Dolayısıyla pek çok turizm türünde sadece pasif değil aktif bir biçimde de yer alarak esnek bir yapı kazanan

bu yeni dönem turistlerin doğru bir yönetim anlayışıyla oluşturulmuş turizm ürünlerine ilgi duyacakları açıktır. Bu durumda son derece hassas yapıdaki SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması konusunda post-modern turistlerin katkılarından faydalanmanın mümkün olduğu söylenebilir.

Günümüzün post-modern turizm örnekleri incelendiğinde her şeyin turizm ürününe dönüştürülebileceği anlayışı ortaya çıkabilir. Urry ise bardağın boş tarafına işaret ederek bu dönemin turizmin sonunu getirdiğini öne sürer. Bu iddiayı bir alışveriş merkezi çatısı altında Disneyland'ı, Malibu Beach'i, Bourbon Street'i, San Diego'yu, Klasik Roma odalarını, 1001 Gece Arap odalarını görmenin mümkün olduğu örneği ile açıklayan Urry, yeni dönemin toplumsal ve kültürel bir farksızlaşma yarattığını, bu kadar kolay elde edilip deneyimlenen kültürel unsurların değersizleştiğini öne sürer. Eski anlayışta ancak turistik hareket ile mümkün olan (bu sebeple özel ve önemli kabul edilen) kültürel ve turistik tecrübe artık her yer ve her an dâhil olunabilecek kolay fırsatlara dönüşerek yeni bir boyut kazanmıştır. Urry düşüncelerini şu cümle ile sonlandırır: *Turizm artık hiçbir yerde ve her yerdedir* (Urry, 2015, s. 225).

G.2. Turizm Kuramları

20. yüzyılın başında ilk defa Alman yazar Guyer-Freuler tarafından sanayiden bunalan kitlenin doğaya kaçış biçimi şeklinde algılanan turizm anlayışı, 1960'lardan itibaren güncellenip değişmiştir. Bu durum turizm kavramının yeniden ele alınmasını, anlamlandırılıp tanımlanmasını ve bu kavramla ilgili farklı kuramların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Turizmin basit bir hareketten karmaşık bir ekonomiye evrildiği bu süreçte konu, sosyologların dikkatini çekmeye başlamış ve "Turizm nedir?", "İnsanlar neden seyahat eder?" gibi sorulara cevaplar aranmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyologların tartışmakta olduğu kuramların turizm alanındaki yansımalarını takip etmek mümkün olmuş ve ilk turizm teorileri bu tarihlerden sonra ortaya konmuştur.

Literatürde adları sıklıkla geçen olan Daniel J. Boorstin (1961), Dean MacCannell (1976) ve Erik Cohen (1979) gibi sosyologlar konuyu modern dönemle ilişkilendirerek

anlamlandırmaya çalışırken Urry (1990) ise post-modern dönemin perspektifinden “Turizm nedir?” sorusuna cevap aramıştır. Aşağıdaki satırlarda bu kuramlar kısaca açıklanacaktır.

G.2.1. Boorstin’in “Sahte Olay” Yaklaşımı

Turizm ile ilgili geliştirilen en erken kuramlardan biri Daniel J. Boorstin tarafından öne sürülen “sahte olay (pseudo event)” yaklaşımıdır. Amerika ve dünya tarihi üzerine yayımladığı çalışmaları ile tanınan yazar, Amerikan halkının 20. yüzyılın ilk yarısında okuyup gördüğü veya duyduğu şeylerin büyük bir bölümünün gerçek olmadığını, bunların sahte ve uydurulmuş olduğunu düşünür (Boorstin, 1992, s. 12). Bu konuyu hayatın farklı alanlarından örneklerle açıklayan Boorstin, Amerika’daki sahte olaylar için bir rehber niteliği taşıyan “The Image: A Guide to Pseudo-Events in America” adlı eserinin üçüncü bölümünde gezginden turiste dönüşüm sürecine odaklanır (Boorstin, 1992, ss. 77-117).

Yazar, öncelikle Ortaçağ ve Yeniçağ dönemlerindeki seyahat örneklerini kullanarak modern dönem öncesinde seyahatin zorluklarını aktarmış hatta “travel” kelimesinin Latince üç kazıklı bir işkence aletinin isminden (trepalium) türediğini, bu sözcüğün eski İngilizce’de “eziyet” ve “sancı çekmek” anlamında kullanıldığını ifade etmiştir. Geçmişte büyük zorluklarla yapılan seyahat ile kendi dönemindeki turistik gezi ve etkinlikleri kıyaslayan Boorstin, modern konfordan uzaklaşmadan turiste gümüş tabakta sunulan etkinlikleri sahte bulmakta ve eleştirmektedir. Ona göre, seyahatin riskleri ve olası olumsuz etkileri turistik şirketler tarafından yaratılan “güvenli” ancak sahte turizm ürünleri tarafından sıfırlanır (Boorstin, 1992, ss. 85).

Boorstin’in görüşünü güçlendirmek için verdiği örnekler arasında 1955 yılında İstanbul’da pek çok ünlünün katılımı ile gerçekleşen Hilton Otelі’nin açılışı dikkat çekicidir. Yazar, Conrad Hilton’un açıklamasını aktarmıştır. Bu aktarıma göre C. Hilton, konukların bir taraftan şehrin tarihini, romantizmini ve gizemini hissedebildiklerini fakat diğer taraftan bu oteli “küçük bir Amerika” olarak nitelendirdiklerini belirtmiştir. Böylece otelin, güvenli bir alan olduğu algısı yaratılmıştır (Boorstin, 1992, s. 98).

Urry, Boorstin'in yaklaşımını şu şekilde özetlemektedir: *Yerli ortamdan ve yerel insanlardan yalıtılmış olan kitle turisti, rehberlik edilen gruplar içerisinde seyahat eder, 'sözde-olayların' saflıkla tadını çıkarıp 'gerçek' dış dünyayı boşlayarak otantik olmayan çekici etkinliklerde haz bulur. Sonuç olarak turiste yönelik iş yapan girişimciler ve yerli halklar, yerli halktan ayrı düşen o saf gözlemci için hep daha da abartılı gösteriler üretmeye zorlanır. Zamanla, reklam ve medya aracılığıyla farklı turist bakışları hakkında yaratılan imgeler, turiste ziyaret edilecek potansiyel yerlerin seçilmesi ve değerlendirilmesinde belirleyici olur ve kendi kendini sürdüreceği kapalı bir yanılsamalar sistemini oluşturur* (Urry, 2009, ss. 23-24).

Bu duruma alışmış olan turist de gerçek (otantik) olanı değil kendisine sunulan sahte olayı talep edecektir. Örneğin Amerikalı bir turist, Japonya'da gerçekten "Japon olanı" değil zihnindeki Japon imgesini aramaktadır (Boorstin, 1992, s. 106). Kişisel tecrübelerimden hareketle, benzer bir durumun özellikle ülkemizi ziyaret eden kitle turistleri açısından da söz konusu olduğunu söyleyebilirim. Türkiye dendiğinde akla ilk gelenlerin oryantal ülke, göbek dansı gibi unsurlar oluşu ve bu beklentilerin ekonomik kaygılar nedeniyle turizmciler tarafından karşılanması sonu gelmeyen bir yanılsamalar sistemini yaratmıştır (Kurt, 2009, s. 123).

G.2.2. MacCannell'in Sahnelenmiş Otantiği

Boorstin'in "turistlerin aslında otantik olanın değil zihinlerindeki otantik imgesinin peşinde oldukları" görüşüne en önemli itiraz turizm üzerine yaptığı çalışmalar ile tanınan Amerikalı sosyolog Dean MacCannell tarafından dile getirilmiştir. MacCannell, orta sınıfa mensup turistler üzerinden yaptığı değerlendirmelerde ziyaretçilerin gerçekten otantik ve orijinal olanın peşine düştüklerine inanır ve bu durumun hac ziyaretinde bir kutsalın izini süren kişinin arayışına benzediğini ifade eder. Bu bakımdan turizmin bir çeşit "modern hac" olduğunu öne sürer (MacCannell, 1973, s. 593).

Modern dönemdeki bilimsel, kültürel ve endüstriyel ilerlemeler, Batı dünyasında refahı artırmış ama yaşanan hızlı değişimin etkisiyle sanayi/modernite öncesi döneme göre sosyal, dinî ve kültürel alanlarda bir boşluk ve yabancılaşma duygusu ortaya

çıkılmıştır. MacCannell da modern dönemi yaşayan Batılı toplumların kültürlerinde otantik yani gerçek kültürün kaybolduğunu düşünür. Ayrıca Modern dönemin orta sınıfından hareketle turizm ve turist kavramı üzerinden modernliğin yapısal analizini açıklamaya çalışır. Buna göre gerçek kültürünü kaybetmiş ve etrafına yabancılaşmış modern dönem turistinin turizme katılmasının ardındaki temel sebep, kendi yaşamında bulmasının mümkün olmadığı “öteki”nin peşine düşerek kendini gerçekleştirme isteğidir. Böylece kısa süreliğine de olsa hayatına anlam katacak ve gerçek bir deneyim yaşayacaktır. Fakat arzu edilen tecrübeyi yaşamak her zaman tahmin edildiği kadar kolay değildir (MacCannell, 1999, ss. 1-3).

MacCannell bu zorluğu açıklayabilmek için çağdaşı sosyolog Erving Goffman’ın “Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu” adlı kitabında kullandığı sahne, sahne arkası, vitrin, performans gibi bazı terimleri turizme uyarlar (Goffman, 2014). Goffman’a göre her birey toplum içerisindeki farklı pozisyonlarına göre bir rol oynamaktadır. Kişi (person) kelimesinin ilk anlamının “maske” olduğunu aktaran yazar, bireylerin zaman içinde oynadıkları rolleri içselleştirip kişiliklerinin bir parçası haline getirdiklerini düşünür. Bu görüşünü iki örnekle açıklayarak önce Shetland adasında otel işleten çiftçi bir aileden bahseder. 4-5 yıl boyunca oteli çalıştıran çift bir süre sonra ağırladıkları orta sınıf müşterilere dönüşmeye başlamış ve müşterilerinin kendilerine yakıştırdıkları rolleri giderek içselleştirip sevmişlerdir. Goffman’ın ikinci örneği ise el çabukluğu ve hile yaptıklarının farkında olan şamanların bile bir süre sonra kendi güçlerine ve özellikle diğer şamanların güçlerine inanmalarıdır (Goffman, 2014, ss. 31-33). Goffman’ın kullandığı terimler arasında yer alan performans, bir kimsenin kendini seyredenlerin önünde gerçekleştirdiği faaliyetlere karşılık gelir. Performansı sergilerken hiç değişmeyen bölüme vitrin, performans sırasında kullanılan yere set, cinsiyet, yaş, ırksal özellikler, boy ve görünüş gibi özelliklere kişisel vitrin denir. Goffman’a göre performansın yapıldığı vitrin bölgesinin arkasında kişinin bastırıp gizlediği ve vitrinden kesin çizgilerle ayrılmış olan bir **sahne arkası** bulunmaktadır (Goffman, 2014, ss. 29-35, 112). Goffman’ın ürettiği bu literatürü MacCannell, sahnelenmiş otantiklik anlayışını turizmle ilişkilendirerek açıklamak için kullanır. Ona göre maskeler takıp rollere girmek

modern toplumlara has özelliklerdir ve modern olmayan toplumlar hâlen gerçek/otantik hayatlarını büyük ölçüde muhafaza etmeyi başarmışlardır (MacCannel, 1999, ss. 91-107).

Modernizm temas ettiği yerleri kendine dönüştürme eğilimindedir. Bu sebeple modern turist sahip olamadığı gerçek/otantik kültürü arayacak ve kendine gösterilene karşı hep şüpheci yaklaşarak sahne arkasını merak edecektir. Ancak bu arayış, ziyaret edilen toplum tarafından her zaman hoşgörüyü karşılanmayabilir. Bu sebeple arz ve talep dengesi gereği, turizmcilerin girişimlerinin de etkisiyle, yerellerin hayatlarından kesitler içeren bir sahne arkası yavaş yavaş turizme dâhil olmaya başlar. Ziyaretçinin arayışıyla başlayan bu süreçte sahnelenmiş bir otantiklik kaçınılmaz olur. Bu sonuç Boorstin'in düşündüğünden farklı olarak turistin “-miş gibi” olanı talep etmesinden değil turizmin toplumsal ilişkiler üzerindeki etkileme ve değiştirme özelliğinden kaynaklanmaktadır (Urry, 2009, ss. 23-36).

G.2.3. Cohen'in Turist Tipolojileri

Turistlerin gerçekten otantik/gerçek olanın mı yoksa –miş gibi olanın mı peşine düştükleri konusunda ayrıma düğüldüğünü belirttiğimiz iki temel turizm kuramı dışında bir başka kuram da Eric H. Cohen tarafından önerilmiştir.

Turizm alanında yaptığı çok sayıda çalışma ile tanınan sosyolog Cohen'e göre merkezine otantiklik kavramını koyarak turizmi anlamaya çalışmak yeterli değildir. Cohen, farklı turistlerin farklı turistik deneyimler arayışı içerisinde olacağını düşünür ve turist tipolojilerini sınıflandırarak yeni bir kuram önerir. Turizm literatüründe sıklıkla yer bulan bu anlayışa göre dört tip turist bulunmaktadır.

1- Organize Kitle Turistleri: Cohen'e göre bu gruba giren turistler paket tur satın alarak tatile çıkan, rehberli ve standart turlara katılan, kendi başına neredeyse hiç karar almayan ve yerel kültürden izole edilmiş bir turizm bölgesinde konaklamayı tercih eden kişilerden oluşmaktadır. İngilizcede “tourism bubble”, “enclave tourism” veya “environmental bubble” ifadeleri ile karşılanan bu anlayışı Cohen, kitle turistleri için güvenli ancak sahte bir alan olarak nitelendirir.

2- Bireysel Kitle Turistleri: Bir önceki turist tipine oldukça benzer bu turistlerin temel farkı, katıldıkları turizm hareketindeki bazı konularda inisiyatif almaları ve kendi kararlarını kendileri vermeleridir.

3- Araştırmacı Turistler: Seyahatlerini kendileri düzenleyen, mümkün olduğu kadar yerel halk ve yerel dil ile iç içe olmaya çalışan ancak belirli düzeyde konfordan vazgeçmeyen turistlerdir.

4- Başıboş Turistler: Kendi tatilini kendi planlayan, alışık olduğu konfor ve hayat tarzından tamamen vazgeçebilen, yerel kültürle kaynaşmaya en yatkın turist tipidir (Cohen, 1972, ss. 164-182; Jaakson, 2004, ss. 44-60).

Cohen tarafından 1972 yılında yapılan bu öncü sınıflandırma dışında farklı yazarların da benzer sınıflandırma denemeleri olmuş, yukarıdakilere ek olarak içe dönük ve dışa dönükler, post-turist, seçkin, garip, sıra dışı, kitlemsi, kitle, charter, hazcı, gizli, hoşgörülü, kimliksiz, oyuncu gibi çok sayıda yeni turist tipi ortaya atılmıştır (Polat, 2016, s. 66).

G.2.4. Urry'nin Turist Bakışı

Günümüzde sıklıkla anılan turizm kuramlarından biri de İngiliz Sosyolog John Urry tarafından önerilen **turist bakışı** yaklaşımıdır. Ona göre turisti ve turistik deneyimi sanki tek bir tip olarak düşünen Boorstin ve MacCannel'in takılıp kaldıkları otantiklik tartışmaları anlamlı değildir. Her bir turist grubu kendi toplumsal koşullarına yani kendi bağlamlarına göre farklı arayışlar -Urry'nin terminolojisiyle bakışlar geliştirir. Cohen'in turist tipolojilerinden etkilenmiş görünen Urry bu yaklaşımı daha da ileri taşıyacaktı. O, tarihsel süreç içerisinde yeni anlamlar kazanan turizm ve turisti, bağlam merkezli bir anlayışla analiz eder. Ona göre *Herhangi bir tarihsel dönemdeki bakış, karşısına, toplumsal deneyim ve bilincin turist dışı biçimlerine bağlı olarak inşa edilir. Belirli bir turist bakışını oluşturan şey onun ne ile karşıtlık oluşturduğuna, turist dışı deneyim biçimlerinin ne olduğuna dayanır* (Urry, 2009, s. 14).

Urry'nin bu yaklaşımı turisti ve turizmi anlamlandırma konusunda alışlagelen şablonları yıkar. Post-modern turizm anlayışında turistin bakışı alışmış olduğunun

zıttına/ötekisine yöneliktir. O halde toplumların normalini anlayabilmek için normalin ötekisi olarak değerlendirilen turizm incelenebilir. *Dolayısıyla turizm önemsiz bir konu değildir; başka türlü karanlıkta kalabilecek normal pratiklerin (değişik) yönlerini ortaya koyma yetisine sahip olmasından ötürü önemlidir* (Urry, 2009, s.15).

Urry'nin turizmin tanımı ve temel özellikleri hakkındaki değerlendirmesini ve tarihsel süreç içerisinde turist, turizm kavramlarının özellikle 19. yüzyıl İngiltere'sinde yeni bağlamlara göre nasıl farklı anlamlar kazandığını önceki bölümlerde özetlemiş olduğumuz için bu konuyu burada noktalamak uygun olacaktır.

Bu kısımda kısaca turizm konusuna giriş yaparak turizm kavramının tarihsel ve sosyolojik anlamda ilerleme sürecini analiz etmeye çalıştık. Tez çalışmamızın ana başlığını oluşturan SOKÜM terimi UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen sözleşme metninde ilk defa kullanıldığı için oldukça yeni olan bu terimden önce, kökeni tarih öncesi dönemlere kadar dayandırılan ve yaşamımızı etkilemeye devam eden turizm kavramıyla giriş yapmayı uygun bulduk. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında literatürde SOKÜM ve turizm ilişkisini inceleyen belli başlı eserler tanıtılmıştır.

G.3. Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm Konusu İle İlgili Çalışmalar

SOKÜM geleneksel kültürün her alanında yer bulabilecek unsurlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu konu sözleşmenin yürürlüğe konmasından önce de kültür ekonomisi ve kültür turizmi kapsamında yapılan çalışmalarda ele alınmıştır. Bu sebeple ilgili alan yazınından bahsederken SOKÜM Sözleşmesinden evvel hazırlanmış ancak konuyla yakından bağlantılı olduğunu düşündüğümüz eserler de tanıtılmıştır. Öte yandan son zamanlarda turizm alanında hazırlanmış ve SOKÜM'ü turistik ürün olarak kullanmak amacını taşıyan, ancak konuya sınırlı bir açıdan yaklaşan çok sayıda yayın bulunduğu görülmüştür. Bu sebeple ilgili literatür tarandıktan sonra konumuzu doğrudan ilgilendiren çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmalar kitaplar, makale ve bildiriler ve lisansüstü çalışmaları şeklinde sınıflandırılmış ve kronolojik sırayla verilmiştir. Bu kısımda 14 kitap, 66 makale ve bildiri ve 28 lisansüstü çalışma tanıtılarak incelenmiştir.

G.3.1. Kitaplar

SOKÜM ve turizm ilişkisini ele alan kayda değer çalışmaların ilk örnekleri sözleşmenin imzalanmasından önce hazırlanmıştır. Bu çalışmalarda “kültürel miras ve “kültür turizmi” terminolojisi kullanılmıştır. Ancak bakış açısı sonraki dönemlerde yapılan örneklerdeki SOKÜM ve turizm ilişkisine benzerdir. Tespit edilen örneklerden SOKÜM ve turizm konusunu müstakil olarak inceleyen tek örnek ikinci bölümde detaylarına yer verilen “Tourism and Intangible Cultural Heritage” isimli UNWTO yayınıdır. Araştırmalarda tespit edilen 14 kitap kronolojik sırayla verilerek tanıtılmıştır.

SOKÜM ve turizm ilişkisi konusunda incelenen ilk örnek 2001 yılında Nezar AISayyad editörlüğünde hazırlanan “Consuming Tradition, Manufacturing Heritage Global Norms and Urban Forms in the Age of Tourism” (Geleneği Tüketmek, Kültürel Mirası Üretmek, Turizm Çağında Küresel Normlar ve Kentsel Formlar) isimli kitaptır. On bir bölümden oluşan bu çalışma, kültürel mirasın turizm endüstrisi tarafından nasıl kullanıldığı ve istismar edildiği konusunda ciddi eleştirilerde bulunur. Kitabın tez konumuzla yakından ilgili bazı bölümlerini tanıtmak uygun olacaktır.

Mimari, şehir planlama ve kent tarihi gibi konularda uzmanlığı bulunan akademisyen Nezar AISayyad, editörlüğünü yaptığı kitabın ilk bölümünde turizm endüstrisinin yirminci yüzyıldaki durumunu değerlendirmiştir. Bu yüzyılın sonlarına doğru turistlerin kültürel miras alanlarına ilgilerinin artması ile tarihin, coğrafyanın ve geleneğin sonunu getirecekleri düşüncesi, çalışmanın çarpıcı tespitleri arasındadır. AISayyad’e göre üçüncü dünya ülkeleri, kültürlerini muhafaza ederek gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşmayı amaçlarlar. Gelişmiş ülkeler ise üçüncü dünya ülkelerinin kültürel miraslarına göz dikerler ve “dünya mirası” etiketini kullanarak sömürüyü kolaylaştırırlar (AISayyad, 2001, s.17).

İkinci bölüm Northumbria Üniversitesi’ndeki Seyahat ve Turizm Merkezi’nin yöneticiliğini yapan Mike Robinson tarafından hazırlanmıştır. Robinson turizmin yerel kültürleri istismar ettiğini düşünür ve bu konuda Aborjinler tarafından kutsal kabul edildiği için tırmanışın yasak olduğu Uluru Kayası örneğini verir. Yazar, yasağa ve yerellerin hoşnutsuzluğuna rağmen tırmanışın turist broşürlerinde tavsiye edildiğini

belirtir. Ayrıca turizm sektörünün yerel kültürel mirasın korunması ve sürdürülmesi konusunu önemsemediğini ve daha çok yerel ritüellerin, geleneklerin ve hayat biçimlerinin paketlenabilir ve satılabilir ürünlere dönüştürülmesine ilgi duyduğunu düşünür (Robinson, 2001, ss. 34-67).

Kitapta ilgi çekici bir diğer çalışma British Columbia Üniversitesi'nde Coğrafya Profesörü Derek Gregory tarafından kaleme alınan bölümdür. İngiltere'deki bir olan Gregory, Batılı turistlerin 1820-1920 arasındaki Mısır ziyaretlerine ve kültürel miras inşa sürecine değinmektedir. Miras turizminin ilk defa Grand Tour seyahatleri ile İtalya'ya gelen turistlere yönelik alternatif bir turistik bölge yaratmak amacıyla üretildiğini aktaran yazar, daha sonra Nil Nehri üzerinde “fellahin” adı verilen teknelerle yapılan seyahatlere değinir. Bu yolculukların özellikle Antik Mısır çağrışımı yapmak için tasarlanmış olduğunu ve turistik cazibe yaratmak için bir geleneğin icad edildiğini aktarır (Gregory, 2001, ss. 111-151).

2002 yılında UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Başkanı M. Öcal Oğuz tarafından hazırlanmış “Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi” kitabı tanıtılması gereken bir diğer eserdir. Giriş ve üç ana bölümden oluşan eserin ikinci bölümünde turizm alanı ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Burada uygulamalı halk biliminin akademi içerisinde kurumsallaşarak kültürel animasyon tasarımcılığı, halk kültürü müzeciliği, metin yazarlığı ve belgeselciliği gibi alanlarda çalışmalar yapılmasını ve böylece halk kültürü unsurlarının kültür turizmine uygun hale getirilmesini önerir (Oğuz, 2002, s. 28). Kitabın farklı kısımlarında belli başlı turizm merkezlerinde Türk halk bilimi bölümleri ile bütünleşmiş biçimde çalıştırılacak uygulamalı halk bilimi müzeleri açılmasının önemine değinir. Oğuz, söz konusu müzelerin planlanması aşamasında bu merkezlerin birbirinden farklı olmasını ve her bölgenin öne çıkan imgesine göre bir düzenleme yapılmasını teklif eder (Oğuz, 2002, s. 38, s. 54).

SOKÜM Sözleşmesi ile korumaya çalışılan öncelikli kültürel gruplar arasında sayılan yerli halkların, turizm ile ilişkilerinin ele alındığı derlemelerden oluşan bir kitap 2005 yılında “Indigenous Tourism: The Commodification and Management of Culture” (Yerli Turizmi: Kültürün Yönetimi ve Metalaştırılması) başlığı ile basılmıştır. Dört

bölüme ayrılan kitabın, ilk bölümünde yerli turizmde ziyaretçi deneyimleri, ikinci bölümünde yerli turizmde yönetim ile ilgili hukiki konular çeşitli alt başlıklarda incelenmiştir. Üçüncü bölümde örnek incelemeler, son bölümde ise kavramsallaşma ile ilgili makaleler yer almaktadır (Ryan ve Aicken, 2005).

Bu kitapta yer verilen makalelerden birinde Avusturalya Aborjinleri temalı turizm hareketine katılan turistlere yönelik bir araştırmaya değinilir. Makale Avusturalya’da tarım turizmine katılan turistler ve yereller üzerine bir doktora tezi hazırlamakta olan Gloria Ingram tarafından hazırlanmıştır. Burada, tura katılanların ziyaret sonrası duygu ve düşünceleri mercek altına alınmıştır. Çıkan sonuçlar incelendiğinde bazı turistlerin Aborjinler, Aborjin kültürü, ziyaretçi merkezi vb. konularla ilgili olumlu izlenimler geliştirdikleri bazılarının ise yerlileri ilkel ve gürültücü bulmak veya turu hayal kırıklığı ve zaman kaybı olarak görmek gibi olumsuz değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür. Bu sonuçlar yerel kültürün turizm ürünü olarak kullanılması meselesinin ne kadar hassas bir konu olduğunu ve turist tipine göre alınan sonuçların değişken olabileceğini göstermektedir (Ingram, 2005, ss. 21-34).

Aynı kitapta yer alan bir başka makale turizm alanında çalışmalar yapan akademisyenler Henare Johnson ve Alison McIntosh tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada Yeni Zelanda yerlilerinden Maoriler’in köylerine gelen turistler ve yerel halktan üç kişi ile yapılan görüşmeler temel alınarak yerel kültür ve turizm ilişkisi irdelenmiştir. Hem yerliler hem de ziyaretçiler ile yapılan görüşmeler sonrasında turizm ve yerel kültür ilişkisinin olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konduğu bu çalışmadan çıkan sonuçlar, benzer birçok örnek için kullanılabilir veriler sağlamıştır. Geleneksel bir karşılama törenini turizme uyarlanmış doğal bir mekânda canlandıran yerliler, törene ziyaretçileri de dâhil etmişler böylece Maori kültürünün turistler tarafından daha iyi anlaşılmasını hedeflemişlerdir. Yerliler etkinliği mümkün olduğu kadar aslına uygun bir biçimde sürdürseler de tören sırasında gitar kullanmak veya törenin geleneksel metnine uygun olmayan bazı eklemeler yapmak gibi bir takım uyarlamalara da gidilmiştir. Makalede bu tür değişikliklerden veya bazı ziyaretçilerin yakışsız davranışlarından rahatsız olan yerlilerin bulunduğu da değinilmiştir. Etkinliğin turistler açısından değerlendirilmesine bakıldığında ise genel olarak eğitici, otantik, misafirperver gibi

başlıklar altında olumlu yorumlar yapıldığı görülür. Bölgede düzenlenen etkinliklerin güncel durumları “Tripadvisor” gibi sanal paylaşım sayfalarından takip edildiğinde benzer yorum ve yaklaşımlar rahatlıkla görülebilir (McIntosh ve Johnson, 2005, ss. 35-50).²

Kitabın ikinci bölümünde yerel halklar ve turizm birlikteliği ile ilgili örnekler bulunur. Dikkat çekici makalelerden biri yerel kültür ve değerlerin korunması üzerine akademik yayınları bulunan Vicky Gerbich tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada Amerikan Kızılderililerinin sürdürülebilir turizm hareketine nasıl dâhil edilmesi gerektiği ile ilgili bir öneriye yer verilmiştir. Bu incelemedeki yöntemle göre alınması gereken tedbirler; kültürel, çevresel, sosyo-ekonomik ve politik olmak üzere dört başlık altında toplanmalıdır. Bu başlıklardan birincisi kültürel sürdürülebilirlik olup bu amaca ulaşmak için turistlere ziyaret öncesi ve sırasında yerel kültür ile ilgili yeterli bilgilendirme yapılması önerilmiştir. İkinci başlıkta turizm hareketinin fiziksel çevreye zarar vermemesi için dikkat edilmesi gereken unsurlar incelenmiştir. Üçüncü başlık sosyo-ekonomik sürdürülebilirlik olup burada turizmin bölgedeki yerel ekonomilere bir alternatif olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlayışa göre turizm daha çok tamamlayıcı bir sektör olarak görülmeli ve bölge ekonomisi değişken turizm hareketlerine dayandırılmamalıdır. Bu bölümde ayrıca turizmden elde edilen kârın yereller arasında adil bir biçimde dağıtılmasının önemi vurgulanmıştır. Son başlık olan politik sürdürülebilirlikte ise yerlilerin bölgelerindeki turizm planlamaları ile ilgili kararlarda pay sahibi olmalarının önemine değinilmiştir (Gerberich, 2005, ss.75-86).

Güney Afrikalı Antropolog Rosabelle Boswell 2008 yılında Mauritius, Zanzibar ve Seyşel adalarındaki SOKÜM unsurlarını belirleme ve yönetmedeki zorluklar konulu bir kitap yayımlamıştır. Giriş ve sonuç kısımları dâhil olmak üzere toplam sekiz bölümden oluşan bu eserin özellikle “Image and Commerce: Mauritius” (İmaj ve Ticaret: Mauritius) başlığını taşıyan beşinci bölümünde turizm konusuna değinilmektedir. Bu

² Söz konusu yorum ve değerlendirmeler için bk. https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g255111-d256949-r484567423-Tamaki_Maori_Village-Rotorua_Rotorua_District_Bay_of_Plenty_Region_North_Island.html ET: 06.06.2021.

bölümde Chamarel bölgesinin ekoturizm ve kültür turizmine açılması süreci incelenmiştir (Boswell, 2008).

Laurajane Smith ve Natsuko Akagawa editörlüğünde hazırlanan “Intangible Heritage” isimli kitapta SOKÜM ile ilgili ana temalardan oluşan on beş konu ele alınmıştır. Bu kitabın sekizinci bölümünde Brezilya örneği üzerinden, on üçüncü bölümünde ise kültürel antropoloji perspektifinden ekonomi ve politika konuları ele alınmış, her iki bölümde de kültürel miras turizmi konusuna yüzeysel olarak değinilmiştir (Smith ve Akagawa, 2009).

M. Öcal Oğuz tarafından kaleme alınan “Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?” isimli kitap, ülkemizde SOKÜM Sözleşmesi konusundaki en temel kaynaklar arasında kabul edilmektedir. Bu çalışmanın ikinci bölümünde yer verilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Türkiye İçin Önemi” ve “Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim” makaleleri, sözleşmenin uygulama aşamasında turizmin rolü ile önemi hakkında yazarın görüş ve önerilerini içermektedir (Oğuz, 2009).

Dallen J. Timothy ve Gyan P. Nyaupane editörlüğünde “Cultural Heritage and Tourism in The Developing World” (Gelişmekte Olan Dünyada Kültürel Miras ve Turizm) başlıklı bir kitap 2009 yılında yayımlanmıştır. İki ana bölüme ayrılan bu çalışmada kültürel miras ile ilgili sorun ve konular dünyanın farklı bölge ve ülkelerinden yola çıkarak toplam on dört alt başlık altında ele alınmıştır (Timothy ve Nyaupane, 2009).

2012 yılında Nebi Özdemir tarafından hazırlanan “Kültür Ekonomisi ve Yönetimi” isimli kitap, konumuzla ilgili anılması gereken bir diğer eserdir. Seçki çalışmalardan oluşan eserde; kültür ekonomisi, kültürel imge yaratmanın önemi, kültürel miras yönetimi, coğrafi işaretleme ve marka yaratmanın önemi, kültür turizmi, el sanatlarının turizmde kullanımı, edebiyatın turistik ürün yaratmadaki yeri, Türk Dünyası kültür turizmi gibi çok sayıda konu ele alınmıştır (Özdemir, 2012).

2012 yılında Michelle L. Stefano, Peter Davis ve Gerard Corsane editörlüğünde yayımlanan “Safeguarding Intangible Cultural Heritage” (Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak) başlıklı kitap, dünyanın farklı ülkelerinden örneklerin incelendiği yirmi

bir bölümden oluşmaktadır. Bu eserin on yedinci bölümünde Kızılderililerin SOKÜM unsurlarını korumak ve bu unsurların sürdürülebilir turizm için değerleri konusu tartışılmıştır. Burada sorumlu bir turizm hareketi ile avcılık ve toplayıcılık gibi üç bin yıldır süregelmekte olan ancak günümüzde kaybolma tehlikesi bulunan geleneksel hayat tarzının sürdürülebileceği önerilmektedir (Bowers ve Corsane, 2012, ss. 201-212).

2012 yılında Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından hazırlatılan “Tourism and Intangible Cultural Heritage” (Turizm ve Somut Olmayan Kültürel Miras) isimli kitap SOKÜM ve turizm konusunu müstakil olarak ele alan tek kitaptır. Bu çalışmanın temelde turizm disiplininin yöntemlerini kullanarak SOKÜM temelli sürdürülebilir turizm ürünleri geliştirmeyi amaçladığı söylenebilir (UNWTO, 2012). Bu kitap tezin ikinci bölümünün Dünya Turizmi Örgütü’nün SOKÜM yaklaşımını ele alan beşinci alt başlığında detaylıca tanıtılmıştır.

Metin Ekici, “Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri” adlı kitabının dördüncü bölümü içerisinde halk bilgisi ürünlerinin turizm ve eğitimde kullanımı meselesini de ele almıştır. Ekici, halk bilgisi ürünlerinin turistik gelir amacıyla tanıtımda kullanılmasından önce konuyla ilgili paydaşların bir araya gelerek tartışmalarını ve halk bilgisi ürünlerinden temsil gücü yüksek olanları belirlemelerini önerir. Bunun ardından ise söz konusu ürünlerin üretiminin ve kullanımının teşvik edilerek tanıtım ve sunumlarının özel eğitim almış kişilerce yapılması gerektiğini belirtir (Ekici, 2013, ss. 139-141).

Michelle L. Stefano ve Peter Davis, ilkin 2012 yılında hazırladıkları kitaplarından dört yıl sonra “The Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage” (Routledge Somut Olmayan Kültürel Miras El Kitabı) isimli bir başka eserin editörlüğünü yapmışlardır. Altı ana başlık altında toplam otuz sekiz bölümden oluşan kitabın on dördüncü başlığında SOKÜM’ü belgelemek ve korumak İskoçya örneği üzerinden ele alınmıştır. Bu bölümde turizmin SOKÜM unsurlarının korunması için bir araç olarak kullanılabileceği öngörülmekte, bu tezi desteklemek için ise İskoçya’da gerçekleştirilen “Living Culture and Tourism in Scotland” (İskoçya da Yaşayan Kültür ve Turizm) projesi örnek gösterilmiştir (McCleery ve Bowers, 2016, ss. 185-202).

Aynı kitapta bulunan bir başka bölümde, Güneydoğu Asya ülkelerinden Laos'ta bulunan bir geleneksel sanat ve etnoloji merkezinin yöneticisi Tara Gujadhur ile yapılan görüşmeye yer verilmiştir. Bu görüşmede Gujadhur, turistlerin bilet ve el sanatı ürünlerini satın almak, turlara katılmak, bağış yapmak yoluyla merkezlerini finanse ettiğini ve bu finansman ile bölgede SOKÜM konusunda araştırma ve belgeleme faaliyetlerini yürütmenin mümkün olduğunu belirtmektedir. Gujadhur ayrıca merkezlerinde satılan el sanatı ürünlerinin gelirinin yarısının ürünün üreticisine gittiğini, böylece yerel el sanatlarının desteklediğini belirtir. Gujadhur'a göre turistlerin el sanatı ürünlerine ve geleneksel yaşamlarına gösterdikleri ilgi, yerel halkın kültürel mirasları ve kültürel kimliklerine olan bağlarını güçlendirmektedir. Öte yandan bu merkez dışında yapılan vahşi turizm etkinliklerinde kültürel mirasın basitleştirilmesi ve bozulması söz konusu olmaktadır (Stefano, Davis ve Corsane, 2016, ss. 396-401).

“Safeguarding Intangible Cultural Heritage Practices and Politics” (SOKÜM’ü Korumak: Uygulamalar ve Politikalar) isimli kitap, 2019 yılında Natsuko Akagawa ve Laurajane Smith editörlüğünde yayımlanmıştır. Kitabın ilk bölümü iki editör tarafından yazılmış diğer on dört bölüm ise “Legal, Administrative and Conceptual Challenges” (Yasal, Yönetimsel ve Kavramsal Zorluklar) ve “Complexities of Safeguarding” (Korumanın Karmaşıklıkları) üst başlıkları altında gruplandırılmıştır. Kitabın Lucas Lixinski tarafından hazırlanmış dördüncü bölümünde, SOKÜM unsurlarının metalaşması sürecinden bahsedilmiş ve “SOKÜM turizmi” ifadesi ayrı bir alt başlık olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde UNESCO ve UNWTO arasındaki ilişkiye değinilmiş ve UNWTO tarafından hazırlanan “Tourism and Intangible Cultural Heritage” (Turizm ve Somut Olmayan Kültürel Miras) isimli çalışma hakkında eleştirilere yer verilmiştir (Akagawa ve Smith, 2019).

Nebi Özdemir ve Adem Öger editörlüğü ile hazırlanan “Kültürel Miras Yönetimi” adlı eser, editörler tarafından kaleme alınmış iki makale dışında Türkçeye çevrilmiş yirmi iki makaleden oluşmaktadır. Özdemir’in kültür ekonomisi konusuna genel bir giriş yaptığı ilk makalede, kültür turizminin olumlu ve olumsuz yanlarına değinilmiştir. Üniversitelerde kültürel miras yönetimi, kültür bilimi ve yönetimi, kültür ekonomisi ve

yönetimi, kültür turizmi veya kültürel tasarım gibi bölümlerin açılması, Özdemir'in getirdiği öneriler arasında yer alır (Özdemir ve Öger, 2019, ss. 9-30).

Aynı eserde dikkat çeken bir başka makale Josephine Caust ve Marilena Vecco tarafından hazırlanmış çalışmadır. Burada UNESCO dünya mirası statüsünün bir lütuf mu yoksa külfet mi olduğu Ankor Wat, Hoi An ve Luang Prabang miras alanlarının turizm ile ilişkileri ve yaşadıkları değişimler sorgulanmaktadır (Caust ve Vecco, 2019, ss. 141-166).

SOKÜM'ün sürdürülebilirliğini ve yerel halkın mekân duygusunu Malezya'nın George Town ve Melaka örnekleri üzerinden inceleyen bir başka makalede; yerel halk, STK temsilcileri ve bölge esnafı ile yapılan görüşmelerden hareketle çeşitli sonuçlara varılmıştır. Elde edilen veriler ışığında sürdürülebilir bir turizm ve SOKÜM birlikteliği için öneriler geliştirilmiştir (Tan, Tan, Kok ve Choon, 2019, ss. 439-473).

Kitapta bulunan son makale Greg Richards tarafından hazırlanan kültür turizmi konulu çalışmadır. Özellikle Avrupa kültür turizmi konusunda çok sayıda çalışmaya imza atan yazar, bu makalesinde kültür turizmindeki son araştırma ve eğilimleri incelemiştir. Richards, literatürdeki başlıca temalar ve araştırmadaki yeni eğilimler hakkında bilgi vererek çeşitli değerlendirmeler yapmıştır (Richards; 2019, ss. 583-614).

Murat Gümüş ve S. Emre Dilek editörlüğünde 2020 yılında yayımlanmış “Kültürel Miras ve Turizm” isimli kitap, çoğunluğu Batman Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda görev yapan akademisyenlerce hazırlanmış sekiz bölümden oluşmaktadır. Yazarlardan Sonay Kaygalak Çelebi'nin hazırladığı “Kültürel Miras Turizmi ve Otantik Olanı Anlamak” başlıklı bölüm, SOKÜM unsurlarının geleneksel ve “otantik” yapısının turistifikasyonu meselesi ile ilgili dikkat çekici çalışmalardan biridir. Verilen örnekler arasında turistifikasyona uğrayarak bozulan bir festivalin yanı sıra turizme uygun hale getirilip metalaştırıldıktan sonra yeniden anlam kazanarak yerel kültüre dâhil edilen bir dans da incelenmiştir (Gümüş ve Dilek; 2020).

“Turizm ve Kültürel Miras Eğitimi Disiplinlerarası Yaklaşım” başlıklı bir kitap, 2021 yılında Hakan Sezerel ve Zülfikar Bayraktar editörlüğünde yayımlanmıştır. Bu kitabın üçüncü bölümünde “Turizm Eğitiminde Somut Olmayan Kültürel Miras”

konusuna değinilir. Ö. Oğuz, Z. S. B. Balcıoğlu ve A. E. Aral tarafından hazırlanan bu bölümde turizm ve SOKÜM ilişkisi çeşitli örnekler ile ve çok boyutlu bir biçimde eleştirilerek incelenir. Turizm alanında eğitim alanların SOKÜM’ü Sözleşme, Uygulama Yönergesi ve listelere girmiş unsur dosyaları gibi farklı metinler eşliğinde öğrenmeleri önerilmiş ayrıca SOKÜM’ün kültürel animasyon tasarımı, kültür turizmi, yaratıcı turizm, sürdürülebilir turizm, kültür endüstrisi ve yeniden canlandırma alanlarıyla birlikte incelenmesi tavsiye edilmiştir (Oğuz. vd., 2021, ss. 73-85).

G.3.2. Makale ve Bildiriler

SOKÜM ve turizm ilişkisi hakkında yayımlanmış makale ve bildiriler sayısal olarak kitaplardan çok daha fazladır. Ancak çalışmaların bir kısmı SOKÜM unsurları ve turizm ilişkisine değinir ve unsurun kültürel boyutlarına odaklanır. Makalelerin bazıları kültürel miras yönetimi üzerinedir ve bu çerçevede turizme değinmektedir. Turizm çerçevesinde SOKÜM’e özellikle unsurlara yaklaşan çalışmaların kültürel miras terimini tercih ettiği ve konuyu SOKÜM boyutuyla değil kültür turizmine yakın şekilde ele aldıkları görülmektedir.

SOKÜM ve turizm konusu ile ilgili dikkate değer çalışmalardan ilki Erman Artun tarafından sunulan kapsamlı bir bildiridir. 2001 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen “Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi Sempozyumu”nda çalışmasını sunan Artun, ülkemizde SOKÜM ve turizm ilişkisinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili önemli tespitler yapmıştır. Özellikle kitle turizmi ve SOKÜM ilişkisindeki sorunları inceleyen yazar, bu çalışmada pek çok somut çözüm önerisi getirmiştir (Artun, 2001, ss.15-19).

SOKÜM bir topluluğun kültürel bilinç ve aidiyet duygularını güçlendirerek ait olduğu halka bir kimlik kazandırır. Hızla renklerini yitirip tekdüzeleşmeye başlayan dünyada farklı olan ilgi çekici hale gelmiş ve insanlar farklıya ulaşmak için turizmi kullanmaya başlamışlardır. Farklı ve geleneksel olana ilgi, turizm ürünlerinin pazarlama tekniklerinde yerel unsurların kullanılmasına ve MacCannel’in tabiri ile sahnelenen otantikliğin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum, S. Doorne liderliğindeki üç araştırmacının 2003 yılında yayımlanan makalesinde -henüz SOKÜM ifadesi

kullanılmasa da- Çin'in Dali Bölgesindeki el sanatları ile şifalı ürünler ve cinsel güç artırıcılar üzerinde uzmanlaşmış Tibetli sokak satıcıları örneği kullanılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Bu makalede sokak satıcılarının ürünlerini satmak amacıyla otantiklik ifadesini nasıl kullandıkları ve ürünlerin nasıl fakelore ürünlerine dönüştürüldükleri örnekler ile gösterilmiştir (Doornevd, 2003, ss. 1-11).

Kültür bilimciler arasında genel olarak turizmin halk kültürü unsurlarını metalaştırarak bozduğu kabul edilir. Öte yandan turizmin kaybolmakta olan kültürel yaratılar için yeni bir bağlam sağladığı ve onların varlığını sürdürmelerinde önemli olduğunu düşünen kültür bilimciler de bulunmaktadır. Chiba Üniversitesi Japon Kültürü Bölümü akademisyenlerinden Hashimoto, Japonya'da yaşayan gösteri sanatlarının turizm ile ilişkisini bir pirinç toplama ritüeli olan ve 2011 yılında Temsili Listeye (TL) giren "Mibu no Hana Taue" örneği üzerinden değerlendirmiştir. Yazara göre bu ritüel turizm sayesinde varlığını sürdürebilmiştir. Hashimoto Japonya'da geleneksel gösteri sanatları ile ilgili bilimsel çalışmaların 20. yüzyıl başlarında turizmi canlandırmak amacıyla yapılmış faaliyetler sayesinde başladığını ancak bu çalışmaları yapan uzmanların ilerleyen süreçlerde turizmi, unsurların "otantik" ve "arkaik" yapısını bozmakla suçladıklarını belirtir. Hashimoto'ya göre geleneksel unsurları geçmişteki halleri ile muhafaza etmeye çalışmak anlamsız bir çabadır ve geleneksel unsurun ruhuna uygun olduğu sürece turizm amacıyla bile olsa değişim kaçınılmazdır (Hashimoto, 2003, ss.225-236).

Kültürel miras alanında sayısız çalışmaya imza atmış Ken Taylor, 2004 yılında kaleme aldığı "Cultural Heritage Management: A Possible Role for Charters and Principles in Asia" (Kültürel Miras Yönetimi: Asya'daki Tüzük ve İlkeler için Olası Bir Rol) başlıklı makalede, Asya Bölgesindeki kültürel miras yönetiminde etkili birkaç tüzük incelemesi yapmıştır. Bu çalışmada UNESCO Asya-Pasifik bölgesel danışmanı Richard Engelhardt'ın kültürel miras ve turizm ilişkisindeki çekincelerine değinilmiş, iyi yönetildiğinde bu ilişkinin her iki paydaş için de olumlu sonuçlar getirebileceği örneklerle açıklanmıştır. Yazara göre bunu gerçekleştirecek olan kültürel miras yönetimi ve turizm yönetimi arasındaki uyumdur. Bunun için yerelleri, profesyonelleri ve turizmcileri dâhil etmek kritik önemdedir. UNESCO ve benzer kurumların yaklaşımlarını eleştiren Taylor,

Kimin değerleri? ve Kimin mirası? sorularını sorarak Batılı kurumların en iyi uygulama gibi standartlaştırma eğilimlerini içeren yaklaşımlarını eleştirmiştir. Yazara göre kültürel değerler ile ilgili düzenlemeler Batılı bir perspektiften değil kültürün sahibi olan topluluklarca yapılmalıdır. Bu yaklaşımdan hareketle çalışmada Nara Özgünlük Belgesi ve Burra Tüzüğü örnekleri incelenmiştir (Taylor, 2004, ss. 417-433).

Kültürel miras yönetimi konusundaki çalışmaları ile tanınan Bob McKercher 2004 yılında yayımlanmış makalesinde, turizm ve kültürel miras yönetimi arasındaki ilişki Hong Kong örneğinden hareketle ele almıştır. Çalışmada turizm ve kültürel miras yönetimi ilişkisindeki yedi olası sonuç şablonlaştırılarak incelenmiştir. Daha çok somut kültürel miras örnekleri üzerinden değerlendirmelerin yapıldığı bu makalede, SOKÜM unsurları örneklenirken müze, dini yerler, sanat galerileri, tema parkları veya canlı performanslar açıklamasıyla yetinilmiştir (McKercher, 2005, ss. 539-548).

SOKÜM sözlü gelenekler ve anlatımlar grubu içerisinde yer alan masalların kültürel kimlik yaratma ve turistik bir rota oluşturma konularındaki rolleri, Almanya’da bulunan peri masalları rotası (Fairy Tale Route) örneği üzerinden Alman Antropolog Dorothee Hemme tarafından incelenmiştir. Günümüzde hâlen www.deutsche-maerchenstrasse.com adresi üzerinden ziyaretçilerine ulaşmakta olan bu organizasyon ile ilgili yapılmış çalışmada masal gibi soyut bir kavramın kültür turizminde nasıl kullanılabileceği ve bir bölgede sürdürülebilir kalkınma yaratmak için nasıl değerlendirilebileceği, örnekler üzerinden gösterilmektedir (Hemme, 2005, ss. 71-87).

2006 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan “Uluslararası Somut Olmayan Kültürel Miras Dergisi”nin (International Journal of Intangible Heritage) ilk sayısındaki makalelerden birinde SOKÜM ve turizm ilişkisi –dolaylı bir biçimde de olsa- Margaret Hart Robertson tarafından ele alınmıştır. Kültürel antropoloji ve turizm alanında çok sayıda akademik yayına imza atan Robertson, bu çalışmasında 2002 yılında başlayan ve 3 yıl süren Akdeniz Sesleri Projesini incelemiştir. Proje kapsamında Akdeniz coğrafyasında bulunan 18 merkezdeki yerel halkın sözlü tarih derlemeleri, yapılmış ve bunlar bir internet sayfasında paylaşılmıştır. Ayrıca söz konusu derlemeler çeşitli görsellerle desteklenerek ve zaman zaman kaynak kişiler de dâhil edilerek bazı müze ve

sergilerde sunulmuştur. Robertson, doğru organize edilmiş SOKÜM müzelerinin mekânı ve iklimi tüketen yazarın nitelendirmesi ile “fast food” tipi kültür ziyaretleri yapan turistler yerine gözlemleyip, öğrenerek kendi ufkunu açacak, yerel kültürle bağlantı kuracak turistleri ortaya çıkaracağını iddia etmektedir. Bununla birlikte www.med-voices.org adresi ile kurulan sitenin aktif durumda olmayışı bu girişimin istenen başarıyı elde edemediğini düşündürmektedir (Robertson, 2006, ss. 25-34).

2007 yılında “Somut Olmayan Kültürel Miras Turizmi ve Kimlik” başlığı ile kaleme alınmış bir makale Miguel Vidal González tarafından hazırlanmıştır. Miras, küreselleşme ve turizm konusunda çalışmaları bulunan akademisyen, Japon turistlerin kültürlerindeki “zen felsefesi” ile “flamenko dansı” arasında büyük bir benzerlik bulunduğunu öne sürmüştür. Japon turistlerin bu sebeple İspanya’ya sıklıkla seyahat ettiklerini ifade eden González, ziyaretçilerin İspanya’nın SOKÜM unsurlarından biri olan bu dansı kendi kültürel kimliklerinin bir parçası olarak kabul ettiklerini ve küreselleşen dünyada kültürel kimlik algısının artık mekâna bağımlı olmadığını belirtir (González, 2008, ss. 807-810).

Halk bilgisi unsurlarının doğal bağlamları dışına taşınarak özellikle turizmde ticari amaçlarla kullanılması anlamına gelen “folklorizm” terimi, 2009 yılında Halil İbrahim Şahin tarafından hazırlanmış bir makalede ele alınmıştır. Bu çalışmada Muğla/Dalyan’daki turistik hareketler sırasında üretilen folklorizm örneği efsaneler SOKÜM ve turizm birlikteliğinin olası sonuçlarına örnek gösterilmiştir. “Kültürel Miras, Gelenek ve Turizm” gibi konu başlıkları altında hazırlanan bu çalışmanın SOKÜM ve turizm ilişkisini ele alan önemli makalelerden biri olduğu söylenebilir (Şahin, 2009, ss. 50-58).

Botswana Üniversitesinde Kültürel Miras Turizmi alanında çalışmalar yapan akademisyenlerden Susan Keitumetse ve Olivia Nthoi tarafından 2009 yılında yayımlanan bir makalede Botswana’da bulunan Tsodilo Tepelerinin kültür mirası ilan edilmesi ile bölgenin SOKÜM unsurlarının, oluşan turistik hareketten nasıl etkilendiğini incelenmiştir. Makalenin sonunda toplumun sosyal ihtiyaçları gereği yapılmakta olan el sanatları ürünlerinin bölgeye gelen turistlerin etkisiyle ekonomik fayda yaratmak için

üretilmeye başlandığı, dolayısıyla geleneksel kültürün olumsuz yönde etkilendiği tespit edilmiştir (Keitumetse ve Nthoi, 2009, ss.144-150).

Zafer Öter “Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi” isimli makalesinde SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunabilmesi için kültür turizmi ile iş birliği yapmanın önemine dikkat çekmektedir. Ege Bölgesi örneğini inceleyerek yaptığı çalışmada Öter, el sanatları geleneğinin korunabilmesi için sağlıklı bir turizm ve kültürel miras yönetimi konusunda önerilere yer vermektedir (Öter, 2010, ss. 174-185).

Gösteri sanatları grubundaki unsurlardan biri olan halk danslarının turizmde kullanımı konusu, Tahiti örneğinden hareketle 2010 yılında tamamlanan bir çalışmada incelenmiştir. Hawaii Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü akademisyenlerinden Subir K. Kole tarafından hazırlanan çalışmada turizm endüstrisinin Tahiti dansı, erotizm ve çıplaklık unsurlarını kullanarak bir “ötekilik” oluşturması ve bu ötekilikliğin turistik sürdürülebilirliği desteklediği iddiası öne sürülmektedir. Kole çalışmasının ikinci aşamasında ticari bir meta haline gelmiş olan dansın aynı zamanda yenilikçilik ve yaratıcılık barındırdığını iddia etmektedir (Kole, 2010, ss. 183-205).

Açık hava müzelerinin kültürel miras aktarım ve eğitimindeki yeri Güney Afrika’da bulunan Bakone Malapa örneği kullanılarak D. Musinguzi ve I. Kibirige tarafından ele alınmıştır. Hong Kong ve Güney Afrika’dan biri turizm diğeri eğitim alanlarında uzmanlaşmış iki akademisyenin ortak makalesi olan bu çalışmada, SOKÜM unsurlarının 250 yıl öncesindeki yaşam standartlarına uygun bir biçimde kurgulanmış bir köyde canlandırılıp yeniden yaratılması incelenmiştir. SOKÜM unsurlarının yerel halk ve yabancı turistler için eğitim ve tanıtım amacıyla nasıl kullanılabileceğinin örneklendirildiği bu makalede, bazı özel işletmelerin geleneksel ürünleri yapısal ve bağlamsal yönlerden değiştirmeleri eleştirilmiş ve müzede üretilen el sanatları ürünlerinin turistlerce satın alınabilseler de geleneksel formlarının -turistlerin taleplerine rağmen- korunduğu belirtilmiştir. Böylece yapısal değişikliğe uğratmadan geleneksel el sanatı ürünlerinin turizmde nasıl değerlendirilmesi gerektiğine bir örnek verilmiştir (Musinguzi ve Kibirige, 2010, ss. 152-158).

Kanada Mount Saint Vincent Üniversitesi Turizm ve Konaklama İşletmeciliği Bölümü akademisyenlerinden E. Wanda George tarafından 2010 yılında hazırlanmış bir makalede yerel topluluklara ait SOKÜM unsurlarının, kültür turizmi başta olmak üzere ticari amaçlarla kullanılması ve bu durum ile ilgili mülkiyet ve telif sorunları incelenmiştir. Kanada’da bulunan iki örnek incelemesi sonrasında George, “Hem yerel toplulukları hem de bu toplulukların SOKÜM unsurlarını turizmde kullanan girişimcileri mutlu edebilecek bir çözüm bulunabilir mi?” sorusunu sormaktadır. Bu soruya cevap arayan yazar, öncelikle turistleri bir bölgeye çeken değerlerin müze, restoran, otel gibi ücret ödenerek girilen yerler haricinde meydan, mezarlık, pazar yeri, çarşı merkezi gibi yerel ve geleneksel mekânlar olduğunun altını çizmektedir. Bu tespitten hareketle geleneksel unsurların turizmde kullanımında “kültürel miras koruma vergisi” alınmasını ve elde edilen kaynak ile bölgenin SOKÜM unsurlarının korunması, tanıtılması ve yaşatılması için bir fon oluşturulmasını önermektedir (George, 2010, ss. 376-388).

Evrin Ölçer Özünel 2011 yılında hazırladığı “Kültür Turizminde ‘Yöresel’ ve ‘Otantik’ Olanı Sorgulamak ve Tüketilmiş Mekânları Yeniden Üretmek Üzerine” isimli makalesinde deniz-güneş-kum üçgenine sıkıştırılmış Türk turizminin içinde bulunduğu buhrandan çıkabilmesi için SOKÜM unsurlarından faydalanılmasını önermektedir. Kültür ve mekân arasındaki ilişkiye dikkat çeken Özünel, kültür turizminde mekânların tüketimine yönelik bir anlayış yerine SOKÜM’den yararlanılarak yeni mekân üretimi yoluna gidilmesini doğru bulmaktadır. Gazi Üniversitesi’nce açılan ve günümüzde Hacı Bayram Veli Üniversitesi bünyesi bulunan SOKÜM Müzesi örneğini veren yazar, mekân ve anlatı birlikteliğinin önemli olduğuna değinmekte ve farklı ülkelerde yapılan edebiyat turizminin Türkiye’de de uygulanabilir olduğunu savunmaktadır (Özünel, 2011, ss. 255-262).

Slovenya kültürü ve antropolojisi üzerine çalışmaları ile tanınan Miha Kozorog, 2011 yılında “Küçük Bir Slovenya Kasabasında Festival Turizmi ve Yerellik Üretimi” başlığıyla yayımlanan makalesinde Tolmin’de (Slovenya) yapılmakta olan festivalleri incelemiştir. Yazara göre festivaller iki gruba ayrılarak incelenebilir. İlk gruptakilerin tamamı kâr amaçlı olan ve dışarıdan gelen profesyonellerce düzenlenip çok katılımcı çeken festivaller İkinci gruptakiler ise daha çok yerel kimlik oluşturmak ve yerel kültürü

pekiştirmek amacıyla bölgenin yerlileri tarafından düzenlenen, daha küçük bir etkinlik yelpazesiyle organize edilen festivallerdir. Yazarın bu çalışmada ulaştığı sonuçlardan biri her iki grupta yer alan festivallerin yerel kimliğin oluşturulmasında az ya da çok etkili olduğudur (Kozorog, 2011, ss. 298-319).

Ananya Bhattacharya 2011 yılında “Somut Olmayan Miras Dergisi”nde yayımlanan makalesinde SOKÜM ve turizm ilişkisini pozitif yönleri öne çıkartarak ele almıştır. SOKÜM’ü yaşatarak korumak için kültürel mirasa yönelik girişimlerin otantiklik ve ticarileştirme gibi konuları ortaya çıkardığını belirten yazar, olumsuz durumlardan kaçınmak için SOKÜM unsurlarının sahibi olan yerel halkı sürece dâhil etmeyi önerir. SOKÜM’ün yaşatılarak korunması ve sürdürülebilir kalkınma için el sanatları ve gösteri sanatları grubuna ait unsurların turizm ve benzeri endüstrilerde kullanılabileceğini savunur. Bu konuda Hindistan’daki bir organizasyonu olumlu bir örnek olarak gösterir. banglanatak.com adı verilen bu girişim, altı halk sanatını temel alarak 3200 halk sanatçısıyla çalışmış ve SOKÜM unsurlarının değişen dünyaya uyumlu bir biçimde yeniden yaratılmasına öncülük etmiştir. Yazar, bu girişimler sonunda altı önemli merkezde kaybolmakta olan unsurların kayıt altına alındığını, yeniden yaratılarak sergilendiğini, geleneksel sanat eğitimlerinin verilmeye başlandığını yani SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunabildiğini ifade etmektedir. Bhattacharya, SOKÜM unsurlarının bağlamlarının muhafaza edilerek turizme dâhil edildiklerini ve ürünlerin geleneksel zenginliklerine ticari kaygılarla zarar verilmediğini belirtmektedir. Ancak burada bahsedilen turizm vahşi bir kitle turizmi değil toplum temelli ve sürdürülebilir bir turizm olmalıdır (Bhattacharya, 2011, ss. 100-104).

2011 yılında Goranka Horjan tarafından hazırlanmış bir başka makalede ise Avrupa Birliği tarafından da destek almış ve Slovenya, Hırvatistan, Macaristan’dan katılımcılarca hazırlanmış bir proje olan CRAFTATTRACT, SOKÜM ve turizm iş birliğine iyi bir örnek olarak tanıtılmıştır. Kültür ve turizm endüstrilerinin pek az örnekte iş birliği yaptığı tespitini yapan Horjan, ele aldığı örnekte yapılan çalışmaları altı başlık altında özetlemiş ve iyi bir kültür-turizm yönetimini, CRAFTATTRACT Projesi üzerinden tanıtmıştır. Yazara göre altı temel başlık **miras** (araştırma, belgeleme ve envanter), **eğitim** (atölyeler ve okullarla yapılan iş birlikleri), **medya** (yerel basın ve

radio istasyonları aracılığıyla yapılan tanıtımlar) **uzman konferansları** (kültür bilimciler ve turizmcileri bir araya getiren buluşmalar) **promosyon** (fuar ve sergiler gibi pazarlama enstrümanları kullanılarak yapılan tanıtımlar) ve **turizm sektörü ile işbirlikleri** (seyahat acentaları vb işletmeleri ile bağlantılar) maddelerinden oluşmalıdır. Horjan, pek çok yönden başarılı bulduğu bu çalışmada, turizm endüstrisinden katılımcıların beklenen desteği vermediği tespitini yapmış ve yeni ürünler geliştirme konusundaki isteklerine rağmen turizmcileri kolay erişilebilen ancak uydurma bir ürünü geleneksel SOKÜM unsuruna tercih etmekle eleştirmiştir (Horjan, 2011, ss. 46-56).

Ali Türker ve İsa Çelik 2012 yılında yayımlanan makalelerinde SOKÜM unsurlarının turistik ürün olarak geliştirilmesi konusunda alternatif önerilere yer vermişlerdir. Ürün geliştirme sürecinde planlı hareket edilmesi, SOKÜM unsurları sayesinde elde edilen gelirin bölge halkına hakkaniyetli dağıtılması, turizm ürünü haline getirilen unsurların aslına uygun ve özenli bir biçimde hazırlanması, SOKÜM unsurlarının turistlerce deneyimlenmelerinin sağlanması makalede yer verilen genel önerilerdendir. Bunlar dışında ayrıca Mevlana Sema Gösterisi, Türk kahvesi, Karagöz, Nasrettin Hoca, Keloğlan, Türk mutfağı, El sanatları, Ramazan eğlenceleri ve Festivaller başlıkları altında değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir (Türker ve Çelik, 2012, ss. 86-98).

Alpaslan Aliagaoglu ve Mehmet Narlı tarafından hazırlanan bir makalede, edebî miras turizmi teorik olarak incelendikten sonra, Türkiye’deki potansiyel edebî mekânlar ortaya konmuştur. “Dil ve dile bağlı gelenekler” alanındaki pek çok unsura, bu makalede sözü edilen mekânlar örnek teşkil etmektedir. Çalışmada, bunların turizm amacıyla “tüketilmesi”ne değinilmiş fakat Evrim Ölçer Özünel’in yaptığı gibi bir eleştiri getirilmemiştir. Aliagaoglu ve Narlı daha çok, bu konudaki potansiyel hakkında farkındalık yaratılması konusuna odaklanmışlardır (Aliagaoglu ve Narlı, 2012, ss.1-18).

Danimarkalı antropolog Mikkel Bille tarafından 2012 yılında tamamlanmış bir makalede, dünya mirası ilan edilmesi sonrasında turistik ilgi görmeye başlayan Petra’nın yakınlarındaki “Bedu ve Vadi Rum Kültür Alanı”nın Temsili Listeye (TL) girme süreci konu edilmiştir. Bu makalede turistik ilgiyi artırmak ve Petra’nın kuzey bölgesinde

kurulan bir Bedevi kampına ilgi çekmek için başlatılan bir girişimin SOKÜM temsili listesine girinceye kadar geçirdiği aşamalar ve bu sürece dâhil olan yerel, ulusal, uluslararası aktörlerin rollerine değinilmiştir (Bille, 2012, ss.107-123).

2012 yılında Valladolid Üniversitesi (İspanya) Ekonomi ve İktisat Bölümlerinden üç akademisyenin ortak çalışması olan “SOKÜM’ü Değerlendirmek: Kültürel Festivaller Örneği” başlıklı bir makale hazırlanmıştır. İddialı başlığına rağmen bu çalışmada SOKÜM unsurlarından festivallerin sadece ekonomik etki ve değerleri konu edilmiş yani SOKÜM-turizm ilişkisi sadece tek bir boyutuyla incelenmiştir (José del Barrio, 2012, ss. 235-244).

Fransa’da bulunan Tours Üniversitesinden Sosyolog Thibault Dantour tarafından 2012 yılında kaleme alınmış bir makalede Fas’ta bulunan ünlü Jemaa Meydanı’nın kültürel miras alanı ilan edilmesi sonrası turistik çekiciliğinin artması ve turizmin buradaki geleneksel etkinlikler üzerinde yarattığı büyük değişim ile bozulma incelenmiştir (Dantour, 2012, ss. 1-13).

Evrin Ölçer Özünel “Peri Bacalarına Sihirli Değnek: Nevşehir Turizminin Kültürel Animasyon ve Uygulamalı Halk Bilimi Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı bildirisinde Kapadokya Bölgesindeki hatalı turizm uygulamalarını eleştirir ve bölgedeki nitelikli turizm türlerini güçlendirmek ile kültürel animasyon ve uygulamalı halk bilimi yöntemlerinin değerlendirilmesini önerir (Ölçer Özünel, 2012, ss. 93-102).

SOKÜM unsurlarının turizmde kullanımları söz konusu olduğunda ürünlerin “otantik” olma özelliklerine sıklıkla değinilmektedir. Otantizm ve turizm ilişkisinin Karayiplerdeki Aruba Adası örneğinden hareketle incelendiği bir makale, 2013 yılında üç araştırmacı tarafından tamamlanmıştır. Deniz, güneş, kum üçlemesiyle yarım asırdır turist çekmekte olan Aruba Adası’nda kültür turizminden daha büyük paylar alabilmek için yapılan girişimlerin örneklendirildiği bu çalışmada, geleneksel ürünlerin turistik çekicilik yaratmadaki etkileri farklı görüşlerden hareketle tartışılmıştır (Croes, 2013, ss. 1-20).

2013 yılında Vietnam’da sunulan bir bildiriden hareketle hazırlanan bir makale “Turizm ve SOKÜM Arasında” başlığını taşımaktadır. Nur Izzati Mohd Rodzi

liderliğinde üç kültür bilimci tarafından hazırlanan bu çalışmada SOKÜM ve kültür turizmi arasındaki ilişki Çin ve Malakka (Malezya) örnekleri kullanılarak ele alınmıştır. Bu eserde ayrıca geçmişte yapılmış çalışma ve değerlendirmelerin de referanslarıyla bu iki kavramın birbirlerine olan olumlu-olumsuz etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Izzati, Rodzi vd., 2013, ss. 411-420).

2010 yılında Temsili Listeye (TL) “Doğancılık, Bir yaşayan İnsan Mirası” başlığıyla girmiş olan unsurun bu gelişmenin hemen ardından ortaya çıkan turizm hareketlerinden etkilenmesiyle Moğalistan’da yaşadığı değişim T. Soma ve B. Sukhee isimli iki akademisyen tarafından kaleme alınmıştır. Makaleye göre 2010 yılından itibaren Moğolistan’da düzenlenmeye başlayan Altın Kartal Festivali, kaybolmakta olan bir geleneğe ilgiyi artırması, bölgenin ekonomik açıdan güçlenmesi gibi faydalar sağlamıştır. Ancak turistlerden maddi gelir sağlamak isteyen kişilerin geleneği bozmaya başladığı görülmüştür. Bu makalede SOKÜM ve turizm iş birliğinin -ele alınan örnek üzerinden- sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi için çevresel, kültürel, sosyo-ekolojik ve sosyal esneklik başlıkları altında öneriler sunulmuştur (Soma ve Sukhee, 2014, ss. 136-147).

Nazım Çokişler ve Ali Türker, Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki turistik merkezlerden biri olan Ayder Yaylası örneğinden hareketle yerel mutfak kültürünün turizm ürünü olarak kullanılması sürecini incelemişlerdir. Bu çalışmada bölgede bulunan restoran işletmelerinin temsilcileri ile görüşmeler yapılmış ve menüler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Makalenin son bölümünde ise mutfak kültürünün bir turistik ürün olarak daha bilinçli ve etkin kullanımı için yedi başlık altında kümelenmiş önerilere yer verilmiştir (Çokişler ve Türker, 2015, ss. 122-136).

Kültürel mirasını korumak söz konusu olduğunda en iyi örneklerden biri olarak kabul edilen ülkelerden Japonya’da yapılmış bir çalışmada, biri dünya mirası listesine girmiş iki köyde araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Ainokura ve Kawagoe köylerinde tarım, ticaret ve turizm ile hayatlarını kazanmakta olan yerel halkın kültürel miras bilinci ölçülmeye çalışılmıştır. Özellikle kültürel turizmin yerel toplum üzerinde sosyo-ekonomik anlamda olumlu bir etkiye sahip olduğu ancak turizme bağımlı hale

gelmenin geleneksel üretim biçimlerine zarar verebileceği tespiti çalışmanın dikkat çeken sonuçları arasında sayılabilir (Mat Radzuan vd., 2015, ss. 301-329).

Erol Gülüm 2015 yılında kaleme aldığı makalesinde yaratıcı turizm kavramına odaklanır ve bu kavramın ziyaretçiyi misafir olduğu kültürü sadece gözlemleyen ve kültürü tüketen biri olmanın ötesine geçirdiğini belirtir. Bu turizm türünün ziyaretçilere kültürel pratikleri deneyimleme fırsatı verdiğini ve SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması konusunda yaratıcı turizmin kullanılabileceğini öne sürer (Gülüm, 2015, ss. 87-98).

Uzak Asya ülkelerinden Surin'in SOKÜM unsurları arasında sayılan tekstil ürünlerinin korunması ve metalaşması süreçlerini inceleyen bir başka çalışmada öncelikle geleneksel yöntemlerle hazırlanan ipekli kumaşların yerel halkın kültüründeki önemine değinilmekte, ardından bu ürünlerin yaşatılarak korunması için alınan tedbirler ve turizme konu olmaları neticesindeki metalaşma süreçleri hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmanın sonuç bölümüne kadar örnek bir SOKÜM - turizm ilişkisi incelemesi şeklinde yapılandırılmış makalede, ürünlerin turistlerin isteklerine göre üretilmeye başlandığı, geleneksel kökboyaların yerini yapay boyaların almaya başladığı, seri üretim tehlikesinin ortaya çıktığı gibi olumsuzluklara da yer verilmiştir (Sae-Wang, 2015, ss. 86-100).

Çin'in güneyinde varlığını sürdürmekte olan azınlık gruplardan Miaolara ait Gouliang Köyü örneğinden hareketle SOKÜM unsurlarının korunarak yaşatılması süreci 2015 yılında tamamlanan bir çalışmada incelenmiştir. 2002 yılında etnik kültür köyü ilan edilen Gouliang, turistik gelişim amacıyla devlet desteği almış ve özel bir işletmeye devredilerek yıllık 100.000 kişinin ziyaret etmeye başladığı bir merkez haline gelmiştir. Bu köyle ilgili olarak hazırlanmış çalışmada, ritüel ve pratiklerin metalaşarak yaşatılması süreci yerlilerin, kültür bilimcilerin ve turizmcilerin farklı değerlendirmeleri karşılaştırılarak ele alınmıştır (Yu, 2015, ss. 1016-1035).

“Ortak Tarihler, İnşa Edilmiş Kimlikler: Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sırbistan'ın Yeniden Adlandırılması” başlığını taşıyan bir makalede, Yugoslavya'nın dağılması sonrasında kültürel/ulusal kimliğini arayan Sırbistan'ın bu süreçte SOKÜM unsurlarından nasıl yararlandığına değinilmektedir. Turizmin kültürel miras unsurlarının

kaldıramayacağı hızda bir değişiklik ve bozulmaya yol açtığı eleştirisinin ardından, ülkede envanter kaydı yapılan 27 üründen 24'ünün en az 94 turistik organizasyonun doğrudan kaynağı olduğu belirtilmektedir. Ancak olumsuz etkilerine rağmen turizmden vazgeçilemediği görülür. Öte yandan “opanak” adı verilen geleneksel ayakkabıların turizm sayesinde varlığını sürdürdüğü belirtilmiş turizmin SOKÜM unsurlarının yaşatılmasında olumlu etkisinin olabileceğine de vurgu yapılmıştır. Çalışmada, SOKÜM unsurlarının ülkenin imajında olumlu katkılar sağlamak, ulusal kimliği güçlendirmek ve turistik kazanç sağlamak için uygun bir şekilde değerlendirilebilecek potansiyellerinin kullanılması önerilmektedir (Terzić vd., 2015, ss. 102-120).

Sinan Kurt 2016 yılında sunduğu bildiride SOKÜM ve turizm ilişkisini Germiyan Köyü örneğinden hareketle ele almıştır. Bu çalışmada Türkiye'nin ilk slow food köyü olması hedeflenen Germiyan Köyü'ndeki gelişmeler ve düzenlenen festival, gözlem ve görüşme yöntemleri ile derlenmiş ve konu SOKÜM Sözleşmesindeki yaşatarak koruma anlayışına göre ele alınmıştır (Kurt, 2016, ss. 95-104).

SOKÜM kaynağı olarak yöresel yiyeceklerin turizm endüstrisinde kullanımı konusu, kavramsal boyutlarıyla Uysal Yenipınar ve Gizem Çapar tarafından hazırlanan bir makalede ele alınmıştır. Ancak bu çalışmada SOKÜM unsurlarının turistik ürün olarak kullanımı konusu sadece turizm perspektifinden hareketle değerlendirilmiştir (Çapar ve Yenipınar, 2016, ss. 100-115).

Sercan Gürçayır Teke, Hamamönü Hıdırellez Şenliklerinden hareketle kültür bilimcilerin ve uzmanların nitelikli müdahaleleri ile SOKÜM unsurlarının değişen koşullara ve bağlama uygun hale getirilerek sürdürülebilmesinin bir örneğini vermiştir. Söz konusu örnekte kent ortamında ve birbirini tanımayan katılımcıların bu etkinlik sayesinde kültürlerinin zenginlik ve renkliliğini hep beraber keşfettikleri ve diğer katılımcılarla ortak bir duyguda buluştukları aktarılmıştır. Çalışma SOKÜM unsurlarının yeni kültürel mekânlara uyarlanması ve turizm gibi yeni bağlamlarda yaşatarak korunması hususunda bir örnek olarak değerlendirilebilir (Teke, 2016, ss. 44-59).

Samet Çevik ve Melahat Y. Saçılık Türkiye'den Temsili Listeye (TL) girmiş unsurlardan biri olan Türk Kahvesi Kültürü'nün turistik ürün olarak değerlendirilmesi

sürecini “Kırk Yıllık Hatırın Turu” ismi verilen bir tur rotası üzerinden ele almışlardır. Bu örnek tezin dördüncü bölümünde detaylı bir şekilde incelenmiştir (Çevik ve Saçılık, 2016, ss. 331-341).

Ali Türker, Sinan Kurt ve Gülay Özaltın Türker 2016 yılında halk bilimi literatüründe tanınan ancak turizm literatüründe farkındalık oluşmamış “fakelore” ve “folklorizm” kavramlarını hazırladıkları kavramsal bir makale ile tanıtmışlardır. Bu çalışmada SOKÜM unsurlarının turistik avantaj elde etmek için turistik bağlamda metalaştırılarak kullanılması çeşitli örneklerle açıklanmıştır (Türker, Kurt ve Türker, 2016, ss. 7-16).

2015 yılında İspanya Kordoba Üniversitesinden Tomas Lopez Guzman ve Francisco Gonzalez Santa Cruz tarafından hazırlanan bir makalede SOKÜM ve uluslararası turizm ilişkisi Kordoba’da düzenlenen Courtyards Festivali’ne katılan yabancı turistlere yönelik bir çalışmanın verilerinden hareketle incelenmiştir. Yapılan literatür incelemeleri sonrasında kültürel miras ve turizm ilişkisinin daha çok somut unsurlar üzerinden kurulduğu tespitini de yapan makale, 2012 yılında Temsili Listeye (TL) giren Courtyards Festivali’nin yabancı katılımcılarına yöneltilen anketlerin sonuçlarına yer vermektedir. Yapılan tespitler arasında SOKÜM unsurlarının doğru bir yönetim ile değerlendirildiğinde oldukça güçlü turistik çekiciliğe sahip oldukları çıkarımı dikkat çekicidir (Guzman ve Cruz, 2016, ss. 310-322).

Mutfak kültürünün turizm ile ilişkisinin incelendiği bir çalışma “Kimliği Pişirmek ve Yemek Turizmi: Japon Udon Nudulu Örneği” başlığı altında biri Japonya diğeri Avustralya’dan iki kültür bilimci tarafından hazırlanmıştır. Bu makalede bir bölgenin turizm gelişimi için bölgenin yerel mutfağındaki unsur ve değerlerin hangilerinin hangi ölçülerde kullanılabileceği soruları Japonya Mizusawa Bölgesinde 400 yıldır geleneksel olarak üretilen Udon Nudulu örneğinden hareketle cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca mutfak kültürünün, bölgenin kültürel değerlerini güçlendirme, kültürel bir kimlik inşa etme ve otantik bir turist deneyimi sağlama konularındaki rolleri incelenmiştir (Kim ve Iwashita, 2016, ss. 89-100).

Geleneğin turizme konu olması ile geçirdiği olumlu-olumsuz süreçlere örnek olarak gösterilen bir çalışma 2016 yılında Xiaoyan Su tarafından tamamlanmıştır. Makalede Çin'in SOKÜM unsurlarından Shoalin gösteri sanatlarının imparatorluktan komünizme; komünizmden kapitalist ekonomiye geçişlerde yaşadığı inişli çıkışlı tarihsel süreçler hakkında bilgi verilmektedir. Özellikle 1978 yılında kabul edilen 11. Millî Kongre kararları ile geleneksel kültürün sadece ekonomik bir fayda sağlaması halinde sürdürülmesi ve güncellenmesi anlayışının kabul görmesi, önemli bir milat olarak değerlendirilmiştir. Bu tarihten itibaren Shoalin gösteri sanatları odaklı dövüş filmleri çekilerek yapılan tanıtımlar sayesinde bölgeye gelen ziyaretçi sayıları kısa sürede artmıştır. Dövüş sanatlarına duyulan ilgi önceki dönemlerde bölgeden ayrılmak zorunda bırakılan keşişlerin gelen turistlere eğitim vermek veya gösteri yapmak yoluyla geleneği canlandırmalarını sağlamıştır. Yazara göre kaybolmakta olan bir kültür, bazı ciddi değişikliklere rağmen turizm sayesinde varlığını güçlenerek sürdürebilmiştir. Öte yandan geleneksel kültüre ait bazı sembollerin kültürel milliyetçiliğin önemli simgeleri olarak belirlenmesi Shoalin gösteri sanatlarının ulusal önemini artırır. Ancak bu süreç bölgenin dünya kültür mirası listesine aday gösterilmesi ile farklı bir seyir kazanır. Somut miras alanını ticari oluşumlardan arındırma çabası bölgenin SOKÜM unsuru olarak kabul edilecek gelenek sahiplerinin geleneksel mekânlarını terk etmelerini gerektirir. Böylece mekânını kaybeden gelenek bozulur ve somut kültürel mirasa SOKÜM unsuru kurban edilir. Çalışmada asıl sahibi olan halktan kopararak devlet müdahalesi ile ticari veya ideolojik amaçlarla kullanılmaya çalışıldığında SOKÜM unsurlarının yaşayacakları değişimler Shoalin gösteri sanatları örneği ile açıklanmaktadır (Su, 2016, ss. 934-950).

2017 yılında sunduğu bir bildiride Evrim Ölçer Özünel, SOKÜM unsurlarının korunması ile ilgili uygulama aşamasında karşılaşılabilecek riskler arasında sayılan aşırı ticarileşme, bağlamından kopma, aşırı millileşme, müzefikasyon ve turistifikasyon gibi sorunlara değinmiş ve bu tehditleri SOKÜM'ün karanlık yüzleri olarak nitelemiştir. Yüzyıllarca savaşımlara, doğal afetlere dayanmış unsurları yaşatarak korumak için SOKÜM listesine sokmak bazı hallerde o ürüne en büyük zararı vermek anlamına gelmiştir. Valencia Fallas Festivali gibi bazı yerel festivallerin listeye girdikten hemen sonra ziyaretçi sayısındaki artış nedeniyle aşırı turistikleşmesi gibi kötü örnekler UNESCO'nun

aday dosyalarını değerlendirmesinde belirleyici olmuştur. Sri Lanka'nın sunduğu “Geleneksel Bir Sanat Olarak İpli Kukla” dosyasının kabul edilmemesinin temel sebebi unsurun korunmasında turizmin fazlasıyla öne çıkartılmasıdır. Böylece ürünün turistifikasyona neden olacağı endişesi unsurun listelere alınıp alınmayacağını belirlemek için temel kriterlerden biri olmuştur (Ölçer Özünel, 2017, ss. 349-366).

Sinan Kurt 2017 yılında sunduğu bir bildiride SOKÜM unsurlarından fıkraların profesyonel turist rehberleri tarafından nasıl kullanıldıklarını incelemiştir. Bu araştırmada yirmi dokuz turist rehberi ile görüşölmüş ve derlenen verilerden hareketle fıkraların turist rehberleri tarafından eğlendirme, bilgilendirme, ilgiyi canlı tutma, örnekleme, turistleri kaynaştırma, grup kimliği yaratma, gergin ortamı yumuşatma, olası sorunlara karşı grubunu uyarma ve olumsuz durumlardan kurtulma amaçlarıyla kullanıldıkları tespit edilmiştir (Kurt, 2017, ss. 416-426).

Zafer Öter ve Elif Ünal SOKÜM unsurlarının turizm ile ilişkisini Beypazarı Bölgesi üzerinden incelemiştir. Yapılan incelemelerde ürünlerin tespit edilip envanterlerinin çıkarılması ve makale, kitap gibi yayınlarla tanıtılması; elde edilen bilgi ve verilerin ışığında kaybolmakta olan geleneksel unsurların canlandırılması; el sanatı ustaları için yeni pazarlar bulunması; kültürel mirasın canlı bir biçimde sergilenebildiği yaşıyan müze uygulaması; yerel olmayan ürünlerin kâr hırsı ile hareket eden işletmeciler tarafından bölgede satılmasının engellenmesi; ürünlerin fiyatları ve kalitelerinin paydaşlar tarafından yakından takip edilerek denetlenmesi ve bozulmanın önüne geçilmesi; üreticilerin bir kooparetif altında toplanması; coğrafi patent alma girişimleri gibi olumlu uygulamalar tespit edilmiştir. Bu uygulamalardan hareketle de Beypazarı'nın SOKÜM ve turizm ilişkisinin nasıl sürdürölmesi gerektiği sorusuna cevap veren örnek bir yerleşim olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak çalışmada görüşme yöntemi ile elde edilen verilerin sadece altı kaynak kişi ile ve telefon görüşmesi yöntemiyle temin edilmiş olması, gelen turistleri tekrar ağırlamaya yönelik olarak ürün çeşitlendirilmesi ile bir takım tavsiyelerin eksikliği ve bin kişi kapasiteli beş yıldızlı bir otelin açılması konusundaki yaklaşım, makalenin tartışmaya açık olduğunu düşündüren hususlardır (Öter ve Ünal, 2017, ss. 26-37).

Marios Sotiriadis tarafından 2006 yılında hazırlanan bir makalede Temsili Listeye (TL) girmiş unsurlardan “Akdeniz Mutfağı Örneği” üzerinden SOKÜM ve turizm ilişkisi ele alınmıştır. SOKÜM unsurlarının turistik çekiciliği artırmak için büyük bir potansiyele sahip oldukları düşüncesinden yola çıkan bu çalışmada turizmin SOKÜM üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri gibi başlıklara değinilmemiş ve konu sadece turizm perspektifinden ele alınmıştır (Sotiriadis, 2017, ss. 269-284).

“Artık Daha Fazla Para Kazanıyoruz Ancak Birbirimizle Konuşamıyoruz: Tuna Deltasında Turizm ve Kapitalizm” gibi çarpıcı bir başlık kullanan Oana Ivan, UNESCO tarafından Biosfer rezervi ilan edilerek koruma altına alınmış alanlardan Tuna Deltası’ndaki (Romanya) yerel balıkçıların turistik harekete dâhil olmaları sonrası yaşadıkları kültürel değişimleri incelemiştir. Ele aldığı örnek üzerinden tespitlerde bulunan yazar, turizmin geleneksel aile, geleneksel ekonomi ve mutfak kültürünü güçlendirdiğini düşünmektedir. Ivan, turistler için esas olan çekiciliğin geleneksel kültür unsurları olması gerçeğinin bu değerlerin korunması bilincini geliştirdiğini; erkek çocukların babalarından balıkçılığı öğrendiğini kızların ise geleneksel mutfak kültürünü öğrenmek için çaba sarf ettiğini söylemektedir. Bu bağlamda köy sakinlerinin evlerindeki geleneksel kültürü kapitalist ekonomiye uyarlayarak sürdürebildikleri söylenebilir. Öte yandan turizmin kendisi yerliler için geleneksel bir unsur haline gelmekte ve evde misafir ağırlama gibi konular anadan kıza aktarılmaktadır. Ancak köylülerin evlerinde misafir ağırladıkları sırada önceliği turistlere vermeleri ve birbirleri ile ilişkilerini ikinci plana atmaları söz konusudur. Olumsuz bir takım etkilere rağmen yaptığı genel değerlendirmeden hareketle yazar, kırsal turizmin yerel halk üzerinde her zaman yıkıcı bir değişikliğe sebep olmayacağını hatta bazı kültürel değerleri daha da güçlendirdiğini iddia etmektedir (Ivan, 2017, ss. 122-135).

Catherine S. Chan tarafından hazırlanan bir makalede ulusal SOKÜM listesine kabul edildikten sonra tarihi değerin azalması, politik müdahaleler ve yerel halktan izolasyon gibi problemlerin tespit edildiği Moriones Festivali (Filipinler) incelenmiştir. Bu çalışmada geleneksel unsurların SOKÜM ilan edilmeden öncesinde ve sonrasında dikkat edilmesi gereken hassas noktalar değinilmektedir. Festivalin ilk defa 19. yüzyılda da bir rahip tarafından ortaya çıkarıldığı ve başlangıçta oldukça mütevazı olduğu

belirtilmiştir.1970’lerdeki turizm hareketinin de etkisiyle Bakanlığın festivale yönelik düzenlemeleri sonrası etkinliğe farklı bölgelerden yeni performanslar da dâhil edilir. Pahalı kostümler ve profesyonel oyuncuların katılımıyla gösteri oldukça canlı, ancak yerel halkın katılımının azaldığı bir organizasyona dönüşmeye başlar. Bu durum yazar tarafından “halksız halk bilimi” olarak kabul edilmiştir. Ayrıca festival politikacıların da dâhil olduğu ve gövde gösterisi yapmak için kullandıkları bir araca dönüşür. Bu örnekte geçmişte farklı bölgelerdeki halkları birleştiren festivalin, politik ve ekonomik çıkarların etkisiyle ayrıştırıcı hale gelmesi yani SOKÜM Sözleşmesi amacının aksine bir durumun ortaya çıkış süreci görülmektedir (Chan, 2017, ss. 29-40).

2013 yılında SOKÜM listesine girmiş olan “Geleneksel Moğol Ger (Yurt) İşçilikleri ve İlişkili Gelenekleri” örneğinden hareketle geleneğin değişimi, küresel ekonomiye adaptasyonu ve ticarileştirilmesi Charlotte Paddock ve John Schofield tarafından incelenmiştir. Bu makalede otantizm, turistikleşme ve kimliğin yeniden inşası gibi kavramlar ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca geleneksel ürünlerin turizm ile teması sonrası ortaya çıkan fayda-zarar ilişkisi çeşitli alıntılarla değerlendirilmiştir (Paddock ve Schofield, 2017, ss. 347-361).

Gözde Tekin 2017 yılında hazırladığı araştırmada turizm rehberliği bölüm veya programların müfredatlarını ve ders içeriklerini inceleyerek turizm eğitimde SOKÜM’ün yeri konusunda tespitler yapmıştır. Tekin ayrıca bir üniversitenin turizm rehberliği son sınıfında bulunan 52 öğrenci ile görüşmeler yaparak sonuçlara ulaşmıştır. Yaptığı inceleme ve derlemeler sonunda Tekin, turizm rehberliği bölümlerinde SOKÜM’ü tanıtan, koruma ve aktarma yollarını irdeleyen, öğrencilere bu konularda farkındalık kazandıran veya turizm ve SOKÜM ilişkisini ele alan eğitimlerin bulunmadığını tespit etmiştir (Tekin, 2017, ss.525-533).

SOKÜM unsurlarının turistlere aktarılmasında turist rehberlerinin rollerini inceleyen bir araştırma Türker ve Köksal tarafından 2018 yılında tamamlanmıştır. Makalede, rehberlerin çok azının SOKÜM unsurları konusunda eğitim aldıkları ve en çok yerel mutfak, geçiş ritüelleri ve sözlü kültür ürünleri konularında bilgiye ihtiyaç duyduklarını tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre turistler SOKÜM unsurları

hakkında bilgi almaktan yüksek memnuniyet duymaktadır. Yazarların dikkat çektiği ilgi çekici noktalardan biri de turistlerin aşırı ticarileşmiş ve bağlamını yitirmiş olmakla eleştirdiği Türk halıcılığı konusudur. Çalışmada yer verilen bir kaynak kişi görüşüne göre rehberin doğru anlatımı ve uygun yaklaşımı sayesinde ziyaretçiler, hediyelik eşyaya dönüşmüş el sanatları geleneği unsurlarını turistik bir meta olarak görmek yerine yüzyılların kültür birikimi olarak değerlendirmektedir (Türker ve Köksal, 2018, ss. 264-277).

Nazım Çokişler kültürel mirasın otantikliği sorununu ele aldığı makalesinde SOKÜM ve turizm ilişkisine değinir. Sözleşme metninde SOKÜM’ün sürdürülebilir kalkınmanın garantisi kabul edildiğine değinen yazar, bu konunun turizmdeki karşılığının sanat turizmi, müze turizmi, yaratıcı turizm, etnik turizm, miras turizmi gibi turizm çeşitlerinin tamamını kapsayan bir turizm türü olan “kültür turizmi” olduğunu ifade eder. Ancak bu yaklaşımı gerçekçi bulmaz. Çokişler’e göre hem ziyaretçilerin gittiklerin yerin kültürel yapısı ile ilgili beklenti ve algıları hem de SOKÜM’ün sahibi ve taşıyıcıları olan yerellerin turistler ve turizme bakışları değişkendir ve kontrol edilemez. O halde kültürleri turizmin suistimalinden korumaya çalışmak “asil ama gerçekçi olmayan” bir girişimdir (Çokişler, 2018, ss. 119-130).

Çağrı Saçlı ve Cevdet Avcıkurt SOKÜM unsurlarının turistlerin tatil yeri tercihlerinde ne derecede olduğunu ölçmeyi amaçladıkları bir araştırmayı 2018 yılında yayımlamışlardır. Konya Mevlana Müzesi bölgesini ziyarete gelen 496 yabancı turiste uygulanan anket çalışmasının sonuçlarına yer verilen bu makalede, turistlerin tipolojisine, cinsiyetlerine veya SOKÜM unsurlarının alt gruplarına göre değişimler tespit edilmiştir (Saçlı ve Avcıkurt, 2018, ss. 1-13).

Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi öğretim elemanlarından İsmail Çalık ve Murat Ödemiş tarafından 2018 yılında hazırlanan bir makalede Gümüşhane’nin SOKÜM unsurlarının sürdürülebilir turizmde değerlendirilmesi ele alınmıştır. Bu çalışmada yazarlar, bölge halkından on altı kişi ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin ışığında el sanatları, yöresel mimari ve festivallerin

turizmde değerlendirilmeleri konularında çeşitli sonuçlara ulaşmışlardır (Çalık ve Ödemiş, 2018, ss. 233-249).

Türkiye’den Temsili Listeye (TL) girmiş unsurlardan biri olan “Lavaş Ekmeği”nin Erzurum’da turistik bir ürün olarak değerlendirilmesi konusunda yapılmış bir makale çalışması Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi’nden iki öğretim elemanı tarafından hazırlanmıştır. İlgili alanda derleme ve araştırma yapılmadan hazırlanan bu makalede konuyla ilgili temel kavramlara yer verildikten sonra lavaş ekmeğinin turizmde kullanılması konusunda birkaç öneride bulunulmuştur (Çetinkaya ve Yıldız, 2018, ss. 430-452).

Küreselleşme ile ortaya çıkan tektipleşme farklı ve yereli arayan turist tiplerini doğurmuştur. Bu durumda yerel kimliğini koruyabilen toplumlar küresel bir olgu olan turizmin yeni ilgi alanı haline gelmektedir. Küresel ve yerelin harmanlanması olarak da tanımlanabilecek olan bu süreç küyerelleşme (glocalization) olarak tanımlanmaktadır. “Küyerelleşme Kapsamında Türkiye Turizm Afişlerinde Somut Olmayan Kültürel Miras Öğelerinin Kullanımı: Bir Göstergebilim Analizi” başlıklı bir makale, 2018 yılında Gözde Öztürk ve Melek E. Ö. Çiviç tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada Home of Sufizm, Home of Karagöz ve Home of Turkish Coffee sloganları ile hazırlanan üç afişin analizleri yapılmıştır (Öztürk ve Çivici, 2018, ss. 69-95).

Evrin Ölçer Özünel “Selling Ice-cream to Eskimos: Can Communities Sustain without Sustainable Development Goals?” (Eskimolara Dondurma Satmak: Topluluklar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Olmadan Ayakta Kalabilir mi?) başlıklı makalesinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini SOKÜM perspektifinden ele almıştır. Makalede ayrıca sürdürülebilir kalkınma ve SOKÜM arasındaki ilişki çevresel sürdürülebilirlik açısından incelenmiş ve miras taşıyıcılarına ait geleneksel bilginin kültürel mirası koruma planlarındaki birincil rollerine değinilmiştir (Ölçer Özünel, 2018, ss. 1-37).

Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi’nde görevli akademisyenlerden Elbeyi Pelit ve Turgut Türkoğlu, Temsili Listeye girmiş SOKÜM unsurlarından biri olan “Ebru Sanatı”nın turizm ile ilişkisini makalelerinde incelemişlerdir. Makalede

Uygulamalı Ebru Yarışması”, “Uluslararası Türk Ebru Tarihi Sempozyumu”, “Geleceğin Ustaları Geleneksel Sanatları Yarışması”, “7tepe 7sanat Uluslararası İstanbul Klasik Sanatlar Yarışması”, “Uluslararası Geleneksel Sanat Buluşmaları”, “Meşk İslam Sanatları Sergisi” gibi örnekler ile Türk kültürünün ebru sanatı aracılığıyla tanıtılmasına ve bu tanıtımların kültür turizmi için faydalarına değinilmiştir. Ürünün turizmle ilişkisinin kurulması sırasında ticari amacın ön plana çıkmamış olması ve bu ilişkinin bilinçli ve kültürel mirasın özüne uygun bir şekilde yapılması gibi hususlarda hassas davranılması, konuyla ilgili paydaşların akademik çalışmalar vesilesi ile bir araya gelmeleri makalenin tespitleri arasındadır (Pelit ve Türkoğlu, 2019, ss. 101-118).

Minno H. Esfehani ve Jullia N. Albrecht tarafından hazırlanan bir başka makalede Basra Körfezi’ndeki Keşm Adasında bulunan bir jeoparktan hareketle SOKÜM unsurlarının turizmde kullanılması süreci incelenmiştir. Bu makalede turizm planlamasında söz ve yetki sahibi olan yerel halk temsilcilerinin önce balıkçıların nevruzu olarak kabul edilebilecek bir yerel festivalin ardında ise bir çeşit cin çıkarma ritüelinin turizme uyarlanması için girişimlerine engel olmaları örnekleri üzerinde durulmuştur. Yazarlara göre her SOKÜM unsuru turizm için kullanılamaz ve burada kontrol SOKÜM unsurunun sahibi olan halkta olmalıdır. Kontrolün kendilerinde olduğunu hisseden yerel halk, kültürlerinin metalaşmasına ve turistifikasyonuna engel olacak böylece sağlıklı bir SOKÜM- turizm ilişkisi mümkün olabilecektir. SOKÜM temelli bir turizm hareketi başarıya ulaştığında ise pazarın hızla büyümesi ve kontrolün zorlaşması söz konusu olacaktır. Bu sebeple böyle bir planlamada turizm ürünleri sadece bağlama uygun olmakla kalmamalı aynı zamanda esnek ve yaratıcı çözümlerle yeniden şekillendirilebilmelidir (Esfehani ve Albrecht; 2019, ss. 980-1001).

Hong Kong’daki The Open University’de görevli iki akademisyenin ortak çalışmasında 2009 yılında TL’ye giren (Yueju) Cantonese Operası’nın turistikleşme süreci yerellerin perspektifinden incelenmiştir. Bu çalışmada bölge halkından yirmi katılımcıya, opera ile ilgili algıları, operanın Hong Kong için önemli olup olmadığını hakkındaki düşünceleri, operanın yaşatılarak korunması için önerileri ve uluslararası ziyaretçilerin şehirde kaldıkları sırada operayı izlemeleri konusundaki görüşleri sorulmuştur. Verilen cevaplar incelendiğinde Çin’in ve Batılı devletlerin baskısı ve

etkileriyle evrilen Hong Kong’da yerel değer olarak kabul edilen bir SOKÜM unsurunun –katılımcılar unsuru kişisel olarak çekici bulmasa bile- aidiyet ve kimlik duygusunu güçlendirdiği görülmektedir. Opera hem küreselleşmiş ve rengini yitirmiş bu şehire yerel bir tat kattığı için hem de kültürlerinin yabancı ziyaretçiler arasında da tanınmasını sağladığı için önemli kabul edilmiştir (Lee ve Tang, 2020, ss. 273-290).

Nazım Çokişler “Kültürel Mirasın Turizmde Kullanımı: Kuramsal Bir Çerçeve” başlıklı makalesinde bir literatür incelemesi yapmış ve SOKÜM unsurlarının turizmde kullanımı konusunda analitik bir çerçevenin çizilememiş olduğunu tespit etmiştir. Bu eksiklikten hareket eden Çokişler, kültürel mirasın turizme konu edilmesinin farklı paydaş ve bağlamlar açısından ele alınmasını teklif etmektedir. Yazar, paydaşları, bağlamı ve işlevi bulmak için öncelikle hangi kültürel miras unsurlarının, kim tarafından, hangi mekânda, ne tür bir ürün olarak, nasıl bir süreçte ve hangi amaçla kullanılabileceği sorularının sorulması gerektiğini düşünür. Çokişler, bu sürecin kültürel miras, yerel halk, turizm işletmeleri ve turist açısından ayrı anlam ve işlevleri olduğunu ifade eder. Ayrıca kültürel mirasın turizmde kullanımı konusunun çok yönlü bir bakışla ele alınması gerektiğini belirtir (Çokişler, 2021, ss. 87-98).

Ankara Üniversitesi Halk Bilimi Bölümü’nden Hasan Münüsoğlu, Yunanistan’ın SOKÜM listesine giren Rembetiko’nun turizm ve kültürel miras ürününe dönüşmesini değerlendirmeyi amaçladığı bir makaleyi 2021 yılında tamamlamıştır. Münüsoğlu yaptığı kavramsal incelemenin sonucunda unsurun tek başına bir turizm cazibe etmeni olmadığını, tavalnarlardaki turizm etkinliğinin eşlikçisi ve bellek oluşturunusu olduğunu tespit etmiştir. Ancak bu tespitine dayanak olacak verilere çalışmada rastlanmamaktadır. Makalenin alt başlıklarından biri olarak kurgulanan “Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm” ifadesinin altında turizm terimine hiç yer verilmemiş oluşu, çalışmaya getirilebilecek önemli eleştirilerdendir (Münüsoğlu, 2021, ss. 381-389).

Yaşayan İnsan Hazineleli Sistemine kaydolmuş sanatçıların deneyimsel turizmde nasıl bir rol üstlenebileceği sorusundan hareketle hazırlanan bir araştırma makalesi 2021 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi akademisyenlerinden Sevcan Bilgimöz ve Bilgehan Gülcan tarafından hazırlanmıştır. Görüşme yapılan yedi sanatçıdan elde edilen

verilerden hareketle Yaşayan İnsan Hazinelelerinin çoğunun aktif bir biçimde turizme katıldıkları ve turizmin SOKÜM unsurlarının üretim ve aktarımı için güncel bağlamlardan biri haline geldiği anlaşılmaktadır (Bilgimöz ve Gülcan, 2021, ss. 1141-1160).

Turizm alanından Özlem Tekin Özbek ve güzel sanatlar alanından Eda Öz Çelikbaş hazırladıkları çalışmada Bursa'da bulunan Karagöz Müzesi örneğinden hareketle SOKÜM temalı aktivitelerin ziyaretçiler üzerindeki teröpatik etkisini incelemişlerdir. Araştırmada çocuk ve yetişkin ziyaretçilerin müzedeki etkinliklere katılmaları sonrasında ruh hallerine etki eden ve hafızalarında uzun süre kalan olumlu etkiler tespit edilmiştir. Makalenin tespitleri arasında Karagöz Müzesi'nin SOKÜM temalı turistik etkinlikler geliştirmek için başarılı bir model olduğu da bulunmaktadır (Özbek ve Çelikbaş, 2021, ss. 2723-2736).

2021 yılında tamamladıkları makalelerinde Gülseren Ö. Serçek ve İliyo Akyüz telkâri sanatını kültürel miras ve turizm açısından değerlendirmişlerdir. Ziyaretçilerin telkâri sanatını Mardin ve Süryani halkı ile ilişkilendirerek zihinlerinde kodladıkları ve ürünlerin özellikle Süryani ustalar tarafından işlenmiş olmasını talep ettikleri belirtilmiştir. Bu tespit bölgede azınlık durumunda olan Süryanilerin turizm aracılığı ile ekonomik kalkınmalarında geleneksel el sanatının katkısını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çalışmanın çarpıcı sonuçlarından biri de bölgedeki geleneksel üretimin turistik talebi karşılayamamasıdır. Bu sebeple turistik baskıyı azaltabilmek için fabrikasyon üretime başvurulmakta dolayısıyla geleneksel üretim zarar görmektedir (Serçek ve Akyüz, 2021, ss. 19-30).

Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesinden Oğuz Çam ve Cengiz Çelik tarafından hazırlanan “İnanç Turizmi Etkinlikleri Çerçevesinde Bocuk Gecesi'nin Değerlendirilmesi” başlıklı makalede, her sene Edirne'nin Keşan ilçesinde düzenlenen Bocuk Gecesi uygulamasının inanç turizmi kapsamında kabul edilmesi önerilmektedir. Literatür üzerinden yapılan derlemelerden hareketle hazırlanan bu kavramsal çalışma, konunun detaylı bir biçimde incelenip analiz edileceği bir alan çalışmasının eksikliğini hissettirmektedir (Oğuz ve Çelik, 2022, ss. 37-56).

Turizm disiplininin bir başka akademisyen Recep Yıldırhan, 2022 yılında tamamladığı makalesinde SOKÜM unsurlarının turizme kazandırılmasında dijital erişebilirlikten yararlanmayı Sakarya örneğinden hareketle incelemiştir. Yazar, SOKÜM unsurlarının muhafaza edilebilmesi için günümüzün teknolojik avantajlarından yararlanılması gerektiğini öne sürmektedir. Makalenin sonuç kısmında yer verilen sekiz öneriden “SOKÜM unsurlarının tanıtılması, anlatılması ve yaşatılması için sosyal medya etkin bir biçimde kullanılmalıdır” teklifi yazarın ele aldığı konuyla doğrudan ilişkili olan en önemli maddedir (Yıldırhan, 2022, ss. 126-135).

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Bölümünden Makbule Civelek tarafından 2022 yılında tamamlanan bir araştırma makalesinde Karagöz sanatının turizm bağlamında değerlendirilmesi konu edilmiştir. 13 UNIMA üyesi Karagöz sanatçısı ile yapılan görüşmeler sonucunda çeşitli verilere ulaşılan bu çalışmada; turizmin Karagöz sanatının tanıtılmasına katkıda bulunduğu, ulusal veya uluslararası festivallerin sanatın yeni bağlamları arasında sayıldığı, bazı Karagöz sanatçıların oteller ile anlaşarak turistlere yönelik gösteriler düzenledikleri ve yabancı ziyaretçilerin etkisiyle farklı uluslara uygun oyunların sergilendiği gibi sonuçlar ortaya konmuştur (Civelek, 2022, ss. 417-439).

G.3.3. Lisansüstü Çalışmaları

SOKÜM ve turizm konusunun ele alındığı lisansüstü çalışmaları sözleşmenin imzalanmasından hemen sonra görülmektedir. Ancak bu çalışmalar çoğunlukla turizm alanı dışından farklı disiplinlerce hazırlanmış ve konuyu dolaylı olarak ele alan örneklerdir. Türkiye’de Kasım 2022 itibarı ile 68 lisansüstü tezi tamamlanmış olup bunlardan 11’i doğrudan turizm alanından hazırlanan tezlerdir. Bu tezlerden ilk örnek 2015 yılına ait olup ve bu tarihten itibaren turizm alanında her sene birkaç lisansüstü tezi tamamlanmıştır. Ancak hazırlanan bu tezlerden hiçbirinde sözleşmenin turizm ile ilgili uyarı ve önerilerinin bulunduğu temel belgelere yer verilmemiştir. Bu kısımda konuyla bağlantılı bulunan toplam 28 lisansüstü çalışmaya yer verilmiştir.

UNESCO azınlık durumuna düşmüş olan yerlilerin kültürel miraslarının yaşatılarak korunması meselesinde hassasiyet göstermektedir. Amerikan yerlilerinden

Doğu Cherokee grubunun varlıklarını sürdürme mücadelesinde turizmle tanışmaları ve yerel değerlerinin kültür ekonomisine dâhil edilmesi sonrasında geçirdiği değişim, kendisi de bir Cherokee yerlisi olan ve ailesi kuşaklardır turizmcilik yapan Annette Bird Saunooke tarafından hazırlanan yüksek lisans çalışmasında farklı boyutlarıyla değerlendirmiştir (Saunooke, 2004).

Türkiye’de SOKÜM’ün nasıl müzeleneyeceği konusuyla ilgili hazırlanmış ilk lisansüstü tezi, sözleşmenin kabul edilmesinden hemen sonra 2006 yılında Esra Çankaya tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Müzecilik Anabilim dalında yapılmıştır. Çalışma somut olmayan kültürel mirasın müze bağlamında nasıl korunabileceği ile ilgili bir öneri getirmeyi amaçlamıştır (Çankaya, 2006).

2007 yılında Sürdürülebilirliğe Geçiş Kolaylaştırmak İçin SOKÜM’ü Korumak: Tibet Turizm Endüstrisi Örneği” isimli bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. SOKÜM’ü yaşatarak koruyabilmek için turizm endüstrisinin değerlendirilmesini öneren bu çalışmada, Tibet’ten ulusal SOKÜM listesine girmiş 14 unsurun zayıflamasının sebepleri, yaşatarak koruma konusunda karşılaşılan güçlükler ve bu unsurları yaşatabilmek için turizmden nasıl yararlanılabileceği sorularına cevaplar aranmıştır (Pan, Shizhou ve Crone, 2007).

Bangkok’ta doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilir turizme entegresini konu alan bir doktora çalışmasında hem somut kültürel mirasın hem de SOKÜM unsurlarının turizm ile ilişkisi değerlendirilmiştir. 2007 yılında tamamlanmış bu çalışmada, ele alınan örnek yerleşimdeki doğal ve kültürel değerler tespit edildikten sonra bunların birbirleriyle ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonraki bölümünde ise bu değerlerin turizm ile ilişkileri ve bu ilişkilerden nasıl etkilendikleri ele alınmıştır. Kültürel miras unsurlarının bir turizm ürünü olarak ele alan tezde, SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması konusuna yeterli hassasiyetin gösterilmediği dikkat çekmektedir (Wechtunyagul, 2008).

2009 yılında tamamlanmış bir doktora tezinde Kamboçya’nın ünlü turistik yerleşimlerinden biri olan Angkor örneğinden hareketle SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunabilmesi için gerekli yasal ve politik düzenlemeler araştırılmıştır. Üç ana bölümden oluşan tez çalışmasının ilk kısmında SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması için

UNESCO tarafından yapılmış çalışmalar analiz edilirken ikinci bölümde Angkor örneği daha detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Son bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir (Lloyd, 2009).

SOKÜM'ün müzelenmesi konusunda Türkiye'de yapılmış ikinci lisansüstü çalışma Cemile Şeyda Çakır tarafından 2010 yılında tamamlanmıştır. Çalışmada, SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması ve turizmde değerlendirilmesi hususundaki etkili yollardan biri olan müzelerin sürece uygun bir biçimde nasıl değerlendirilebileceği konusunda başarılı örneklerin incelemeleri yapılmıştır. Türkiye dışındaki birkaç müze örneğine kısaca değinen Çakır, özellikle Ankara'daki SOKÜM Müzesi'nin kuruluşu, çalışanları, ziyaretçileri, sergi sistemleri gibi detayları aktarmıştır. Kendi alanında oldukça başarılı bu müzeden hareketle benzer merkezlerin nasıl olması gerektiği konusunda çeşitli önerilerde bulunmuştur (Çakır, 2010).

Rachel Faye Giraudo tarafından hazırlanmış ve "Tsodilo Dünya Mirası Alanı'nda Somut Olmayan Miras ve Turizm Gelişimi" başlığını taşıyan doktora tezinde Tsodilo/Botswana örneğinden hareketle kültürel miras alanını koruma ve gelişim ilişkisi incelenmiştir. Turizmin zararlı etkileri, kültürel ürünlerin korunması ve metalaşması, geleneğin icadı gibi konumuzla ilgili pek çok maddenin incelendiği bu çalışmada, bir bölgenin dünya mirası ilan edilmesiyle bölgede korunması amaçlanan kültürel miras unsurlarının bozulma sürecinin hızlandığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda konu ile ilgili çıkarılacak dersler ve önerilere de yer verilmiştir (Giraudo, 2011).

2013 yılında tamamlanmış bir yüksek lisans çalışması Ildikó Hermína Szilasi tarafından hazırlanmıştır. Konuyu daha çok turizm pazarlaması yönüyle ele alan bu çalışma, Afrika'daki yoksulluğun SOKÜM temelli turizm ürünleriyle azaltılması yaklaşımından hareketle hazırlanmıştır (Szilasi, 2013).

2014 yılında Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmış bir diğer lisansüstü çalışmada Rize'de yaşayan SOKÜM taşıyıcıları incelenmiştir. Gelenek ustaları tarafından hazırlanan ürünlerin bölgede turistik animasyon, hediyelik eşya ve otel dekorasyonunda kullanılmaları, geleneğin ustalarının kültür turizm

festivallerinde yer almaları gibi bağlantılar SOKÜM ve turizm ilişkisine dair örnekler arasında gösterilmiştir (Çiçekoğlu, 2014).

Sözleşmenin imzalanmasından ancak 12 yıl sonra ülkemizdeki turizm anabilim dallarından birinde SOKÜM başlıklı bir lisansüstü çalışma gerçekleştirilmiştir. Şimal Şahinoğlu tarafından hazırlanan tez çalışmasında önce farklı ülkelerdeki mutfak müzelerinden örneklerle kısaca değinilmiş ardından Gaziantep'teki Emine Göğüş ve Şanlıurfa'daki Hacıbanlar Evi Mutfak Müzeleri incelemiştir. Şahinoğlu'nun bu müzeleri ziyaret eden turistlere uyguladığı anket sonuçları arasında yerel mutfak kültürüne ilgi duyan ziyaretçilerin çoğunun genç ve iyi eğitilmiş olması ve bu ziyaretçilerin neredeyse tamamının gezdikleri müzeleri yakınlarına tavsiye edecek kadar çok beğenmeleri çalışmanın dikkat çekici sonuçlardandır (Şahinoğlu, 2015).

2015 yılından itibaren turizm anabilim dalında Turizm ve SOKÜM ya da Halk Bilimi Anabilim Dalında SOKÜM ve turizm konulu lisansüstü çalışmaları artmaya başlamış ve iki disiplin birbirinin alanına giderek daha fazla ilgi göstermiştir. Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezini tamamlayan Emir Sait Demir, SOKÜM'ün ekoturizm bağlamında değerlendirilmesini dünyadan üç Türkiye'den dört olmak üzere toplam yedi eko-köy örneği bağlamında incelemiştir (Demir, 2015).

SOKÜM'ün korunmasında turist rehberlerinin rolü, Hilmi Ar tarafından 2015 yılında tamamlanan bir tez çalışmasında ele alınmıştır. Bu tez kapsamında rehberli tura katılmış 384 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde konusuna hâkim bir rehberin SOKÜM unsurlarının tanıtılması ve yaşatılmasında ne kadar etkili olabildiği anlaşılmaktadır (Ar, 2015).

Çankaya ve Çakır'ın öncü çalışmalarının ardından SOKÜM'ün müzelenmesi konulu bir başka yüksek lisans tezi ise 2015 yılında tamamlanmıştır. Müzelenme konusunu Ankara'daki SOKÜM Müzesi örneğinden hareketle inceleyen bu çalışmada, bağımsız ziyaretçilerin çoğunun eğitim seviyeleri yüksek olmasına rağmen SOKÜM'ü daha evvel duymamış olmaları dikkat çekici tespitler arasındadır. Ziyaret sonrasında gelen turistlerin tamamının müzeden mutlu bir biçimde ayrılmaları ve ziyaretçilerin

önemli bir bölümünün SOKÜM farkındalığının artması gibi sonuçlar, doğru bir kültürel miras yönetiminin SOKÜM unsurlarının tanıtılıp yaşatılmasındaki önemini göstermektedir (Şimşek, 2015).

2015 yılında Fas'ta hazırlanan bir yüksek lisans tezinde sportif oyunlardan oluşan küçük ve bölgesel bir festivalin, ulusal kimlik inşası ve turistik hareketlerde nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Söz konusu tezde Fantasia adı verilen bu festivalde kullanılan atlar ve atın Fas kültüründeki yeri ele alınmıştır. Literatürde turizm ve SOKÜM birlikteliğiyle ilgili sıklıkla karşılaştığımız terimlerden biri olan “İcat edilmiş gelenek” ifadesi de bu çalışmada Fantasia Festivali bağlamda değerlendirilmiştir (Talley, 2015).

“Türkiye Müzecilik Belleğinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Araştırılması” başlığıyla Müzecilik Yönetimi Bilim Dalı'nda 2016 yılında tamamlanmış bir yüksek lisans tezinde öncelikle Türkiye'deki SOKÜM müze örnekleri incelenmiş daha sonra elde edilen veriler ışığında Çorum İlinde benzer bir oluşum ile ilgili tespit ve önerilere yer verilmiştir. Bu çalışmada yazar, 2010-2012 yılları arasında vali olarak görev yaptığı Çorum İli ile ilgili gastronomi ve yürüyüş parkurlarının sürdürülebilir turizmde kullanımı hakkında tespitler yapmıştır (Çakır, 2016).

Konya'ya gelen turistlerin destinasyon seçimlerinde bölgedeki SOKÜM unsurlarının etki düzeyi, Çağrı Saçlı tarafından yürütülmüş bir doktora çalışmasında araştırılmıştır. Sonuç olarak turistlerin milliyetleri, eğitim ve gelir düzeyleri, bölgede geçirdikleri süre ile SOKÜM hakkındaki bilgi düzeyleri bakımından çeşitli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu tezin dikkat çekici tespitlerinden biri de Batılı turistlere kıyasla İranlıların bölgenin kültürel mirasına yüksek ilgi göstermesi, kadınların SOKÜM unsurlarına erkeklere oranla daha fazla ilgi duymasıdır (Saçlı, 2016).

Minoo Hassani Esfehani tarafından hazırlanmış “Koruma Altındaki Alanlarda Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm” başlığını taşıyan doktora çalışmasında İran'ın güneyinde bulunan Qeshm Adası Jeoparkı örneğinden hareketle SOKÜM ve turizm ilişkisi ele alınmıştır. Esfehani, araştırmasında SOKÜM'ün turizmde nasıl kullanılabileceği ile ilgili öneriler getirmiş ve konuyla ilgili potansiyel zorlukları tespit etmiştir. Özellikle çalışmanın dördüncü bölümünde turizm ve SOKÜM ilişkisindeki

zorluk ve fırsatlar, taşıma kapasitesi ve paydaşların görüşlerine değinilmesi önemlidir (Esfehani, 2017).

2017 yılında Kanada’da tamamlanmış bir yüksek lisans çalışmasında Kanada’nın kültürel miras yönetimi ve planlamasında yerel SOKÜM unsurlarının yeri araştırılmıştır. Bu alandaki yetersizliklere dikkat çekilen çalışmada konuyla ilgili somut önerilere ulaşmak mümkün olmuşsa da SOKÜM unsurlarının turizm ile ilişkisi boyutuna değinilmemiştir. Yine de bu çalışma SOKÜM unsurlarının bir ülkedeki kültürel miras yönetim ve planlamasındaki rollerine dikkat çekmesi nedeniyle önem arz etmektedir (Stevens, 2017).

Hasan Ayvaci SOKÜM unsurlarının ülkemizdeki turizm animasyonlarında kullanım durumunu tespit etmek ve animasyon bölümü yöneticilerinin konuyla ilgili bilgi ve ilgi düzeylerini ölçmek amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans araştırmasında, kültürel miras unsurlarının kitle turizmi ve bilinçsiz yönetimlerin eline bırakıldığında nasıl istismar edilip bozulabileceğini göstermektedir (Ayvaci, 2018).

“Kırgızistan’ın SOKÜM unsurlarının Turistik Ürün Olarak Pazarlanması” başlıklı bir yüksek lisans tez çalışması, Darıgül Abdumamatova tarafından 2018 yılında tamamlanmıştır. Abdumamatova öncelikle Kırgızistan’ın turizmi ve SOKÜM’ü hakkında bilgileri aktarmış ardından akademisyenler ve turizm işletmecilerinden oluşan dokuz kaynak kişi ile yaptığı görüşmelerin sonuçlarını paylaşmıştır. Bu çalışmada SOKÜM unsurlarının korunmasından ziyade etkili bir biçimde turizme kazandırılarak pazarlanması konusuna odaklanılmıştır (Abdumamatova, 2018).

Milas’ta (Muğla) yaşamakta olan SOKÜM unsurlarından el sanatları geleneğinin bölgedeki kırsal turizm hareketleri bağlamında değerlendirilmesini araştıran Sultan Ebru Ekici, hazırladığı yüksek lisans tezini 2018 yılında tamamlamıştır. Bu çalışmada, kaybolmakta olan el sanatları geleneğinin potansiyeli tespit edilmiş ve bu potansiyele ekonomik bir katkı sağlaması amacıyla kırsal turizmden yararlanabilmek için çeşitli öneriler getirilmiştir (Ekici, 2018).

SOKÜM’ün sürdürülebilirliği kapsamında Amasya mutfağı örneği Hayat Arslan tarafından hazırlanmış bir tez çalışmasında ele alınmıştır. Çalışmada öncelikle

Amasya'nın turistik ürün olarak kullanılabilecek geleneksel yemekleri tespit edilmiş ardından yerel yöneticiler ve turistik işletme temsilcilerinin farkındalıkları ölçülmüştür. Tezin son bölümünde ise Amasya mutfağının yaşatılarak korunabilmesi için tespitler ve önerilere yer verilmiştir. Valilik tarafından yönetilen ve Amasya mutfağının korunması, tanıtımı ve turizmde değerlendirilmesi amacıyla paydaşları bir araya getiren “Geleneksel Lezzetleri Arıyoruz Projesi” bu çalışmada tespit edilen dikkat çekici örneklerden biridir (Arslan, 2019).

SOKÜM unsurlarının turizm alanında değerlendirilmesini Gazipaşa örneği üzerinden inceleyen bir yüksek lisans çalışması Yusuf Özsoy tarafından 2019 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışmada, yerel yöneticiler, turizm işletmelerinin temsilcileri ve yerel halktan toplam 63 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak derlemeler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ilçenin SOKÜM unsurlarının nerede ve nasıl turizme kazandırılması gerektiği ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir. Turizm işletmeciliği alanında yapılmış benzer çalışmalarda olduğu gibi bu örnekte de önceliğin SOKÜM unsurlarını korumadan ziyade onlardan yararlanarak ekonomik avantaj yaratmak olduğu görülmektedir (Özsoy, 2019).

SOKÜM unsurlarının turizm çekiciliği kapsamında değerlendirilmesi konusunu ebru sanatı üzerinden ele alan bir yüksek lisans çalışması Turgut Türkoğlu tarafından 2019 yılında hazırlanmıştır. Bu çalışmada ebru kurs merkezleri ve sergilerinde görüşme ve anketler gerçekleştirilerek veriler elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçları arasında ebru sanatının Türk kültürünü tanıtmak için kullanılabileceği, yurt dışındaki uygulamalara benzer şekilde kumaşlara veya bedene uygulanarak farklı kullanım alanlarında turizme kazandırılabilmesi bulunur. (Türkoğlu, 2019).

Rana Gümüş, Kastamonu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde Çankırı İli'nin SOKÜM unsurlarını incelemiştir. Çankırı'nın turistik çekiciliğini artırmak için bölgenin SOKÜM unsurlarının değerlendirilebileceği öngörüsü ile hazırlanan bu tez çalışması, turizm disiplininin bir araştırmacının bir bölgenin bütün SOKÜM unsurlarını araştırması anlamında karşılaştığımız ilk çalışma olmuştur. Bununla beraber halk bilimi araştırma ve derleme

yöntemlerine hâkim olmayan araştırmacının tatmin edici verilere ulaşabildiğini söylemek güçtür (Gümüş, 2020).

Kenan Kaya Nevşehir örneği üzerinden SOKÜM'ün aktarımında turizm rolünü araştırdığı yüksek lisans tezini 2021 yılında tamamlamıştır. Çalışmada, 15 acente yöneticisi ile yapılan görüşme ve 75 acenteye uygulanan anketlerden hareketle çeşitli verilere ulaşılmıştır. Buradan hareketle işletmecilerin SOKÜM unsurlarını turizm ürününe dönüştürülebilecek değerler olarak gördükleri, SOKÜM'ün metalaşması ve turistifikasyonu gibi tehditlerle ilgili farkındalıklarının zayıf olduğu anlaşılmaktadır (Kaya, 2021).

Kemal Aydın “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Turizm Alanında Değerlendirilmesi: Karabük Ovacık İlçesi Örneği” başlığını taşıyan yüksek lisans tezinde, Ovacık ilçesinin SOKÜM unsurlarını tespit etmiş ve bu unsurların turizmde kullanılma potansiyelleri üzerine fikirlerini belirtmiştir. Çalışmada, kaynak kişilere ait demografik verilerin paylaşılması, SOKÜM unsurlarının turizmde nasıl değerlendirilmeleri gerektiği ile ilgili Uygulama Yönergesi veya Etik İlkeler gibi belgelerden yararlanılmamış olması tez çalışmasının güvenilirliğine gölge düşürmüştür (Aydın, 2022).

Murat Çorbacı, Karabük ilinin Yenice ilçesinde bulunan halk bilgisi ürünlerini derleyip tanıttığı yüksek lisans tezinde bölgedeki SOKÜM değerlerinin turizmde kullanılmalarını amaçlamıştır. Tezin başlığını oluşturan ana kavramlardan biri olan sözleşme veya sözleşmenin turizm ile ilgili uyarılarının bulunduğu tamamlayıcı belgeler hakkında inceleme ve değerlendirmelerin yapılmamış olması çalışmanın zayıf yönlerindendir (Çorbacı, 2022).

G.4. Çalışmanın Konusu, Kapsamı, Amacı ve Yöntemi

G.4.1. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

Bu çalışmanın konusunu, SOKÜM ve turizm arasındaki ilişkinin sınırlarının çizilmesi ve SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması hususunda turizmin rolünün sorgulanması oluşturmaktadır. Ülkemizde ve dünya genelinde literatüre girmiş çalışmalar

incelendiğinde kültür bilimcilerin turizmi SOKÜM unsurlarının varlığını tehlikeye atan küresel ve büyük bir tehdit, turizmcilerin ise SOKÜM unsurlarını pazarlarını güçlendirip renklendirecek ve yeni turizm ürünlerine dönüştürülebilecek değerler olarak algıladıkları anlaşılmaktadır.

SOKÜM ve turizm ilişkisinin detaylı bir biçimde incelendiği bütüncül çalışmalar henüz yapılmamıştır ayrıca SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunmasında turizmin nasıl kullanılabileceği ile ilgili kılavuzlar geliştirilmemiştir. Bu sebeple SOKÜM unsurlarının turizmde kullanımı konusundaki örneklerin incelenmesi ve yanlışlardan ders çıkarılıp doğru uygulamalardan feyz alınarak modeller geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu doktora tezi kapsamında öncelikle SOKÜM ve turizm kavramları analiz edilmiş ardından bu iki kavramın ilişkilendirildiği literatür taranarak ulaşılan bütün örnekler tanıtılmıştır. SOKÜM ve turizm konusuyla ilgili UNESCO tarafından hazırlanan bölgesel toplantı sonuç raporu ve UNWTO'nun yayımladığı kılavuz kitap konuyla yakından ilişkili olmaları nedeniyle detaylıca incelenmiştir.

Tüm bunlara ek olarak sözleşmeyi hazırlayan öncü çalışmalar, Sözleşme Metni, Uygulama Yönergeleri, SOKÜM listelerine girmiş 631 unsura ait aday dosyaları, unsurlara ait periyodik raporlar, Hükûmetlerarası Komite Raporları, temel kaynaklar olarak ele alınmıştır. Söz konusu metinlerde turizm ve turist algısı tespit edilmiş, ilgili bölümler Türkçeye aktarılarak sonraki çalışmalar için kullanılabilecek bir veri bankası oluşturulmuştur. Ayrıca Genel Kurul Kararları, Genel Kurul ve Hükûmetlerarası Komite görüşmelerinin özet metinleri gibi belgeler de incelenerek gerekli görülen yerlerde bunlara atıf yapılmıştır.

G.4.2. Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, kültürel miras ve turizm ilişkilerini analiz ederek SOKÜM'ün sürdürülebilir bir politika çerçevesinde turizmle ilişkilendirilmesini sağlamaktır. SOKÜM ve turizm konusunda yapılacak çalışmalara veri sağlamaktır. Bunun yanında kaybolmakta olan kültürel miras unsurlarının, turizm sektörünün tanıtım, eğitim ve ekonomik alanlarda getireceği katkılarla, korunup yaşatılabilmeleri ve

güncelliklerini sürdürebilmeleri için turizme nasıl kazandırılacakları konusu da tartışılmıştır. Bunlara çözüm önerileri getirmek için yurt dışında yapılmış başarılı örnekleri tespit etmek ve bu örnekler ışığında ülkemizin kültürel miras unsurlarının değerlendirilmeleri konusunda yeni bakış açıları kazandırmak amaçlanmıştır.

G.4.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu tez çalışmasında ikisi de oldukça geniş yer kaplayan ve hayatın her alanında yer bulan iki ayrı alanın, yani SOKÜM ve turizmin kesişme noktaları araştırılmıştır. Çalışmanın temel amacı sözleşme başta olmak üzere SOKÜM etrafında oluşmuş belgelerde turizme bakış açısını ve turizm alanında kültürel mirasın nasıl ele alındığını ortaya koymak ve tahlil etmektir.

Günümüze kadar yapılmış çalışmalarda SOKÜM ve turizm alanlarını inceleyen örnekler bulunsa da bunların SOKÜM'ü var eden sözleşme, yönerge, raporlar vb. dokümantasyon incelenip eleştirilmeden hazırlanmış yüzeysel çalışmalar olduğu görülmüştür. Ancak SOKÜM bu belgelerle inşa edilen bir alandır. Dolayısıyla SOKÜM temelli bir akademik yayında şimdiye kadar yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi şarttır.

Alanda yapılmış bu ilk çalışmada kapsamın genişliği tezin mevcut belgelerin incelemesine dayalı metin merkezli bir değerlendirme olarak hazırlanmasını gerektirmiştir. Ancak çalışmalarda mevcut uygulamalar da incelenmiş böylece tespitlerden elde edilen verilerin ışığında analizler de yapılmıştır.

Halk bilimi araştırmalarında konuya bağlı olarak farklı araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Sözleşmeyle ilgili hazırlanmış aday dosyaları, raporlar, toplantı tutanakları gibi yüzlerce belgeden çıkarımlar yapabilmek için en uygun yöntem doküman analizi yani belge incelemesidir. Belge incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi nitel yöntemlerin uygulandığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da kullanılabilir. Bu yöntemi kullanmanın sağladığı avantajlar arasında geniş bir örneklem büyüklüğünde konuyu değerlendirebilmek ve uzun süreli bir zaman dilimine dayalı incelemeler yapabilmek sayılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 191-194).

Belge İncelemesi yönteminde izlenen yol belgelere ulaşma, orijinalliği veya özgünlüğü kontrol etme, belgeleri anlama, veriyi analiz etme ve son olarak veriyi kullanma başlıkları altında beş aşamadan oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 194-201). Tezin bölümlerini oluştururken kullandığımız veriler temel olarak UNESCO, ICOMOS, UNWTO gibi uluslararası kurumlara ait resmi internet sayfalarından çekilmiştir. Bölümler oluşturulurken asıl olarak resmi kurumlardan elde edilmiş özgün kaynaklardan yararlanılmış, ele alınan konuyu detaylandırmak için zaman zaman literatürden elde edilen ikincil kaynaklara da başvurulmuştur. Çoğunlukla İngilizce hazırlanmış belgelerin gerekli kısımları Türkçeye çevrilmiş veya ilgili kurumun Türkiye’de bulunan temsilcisi gibi güvenilir merkezlerce yapılmış çevirilerden yararlanılmıştır.

Belge inceleme yönteminde sadece yazılı kaynaklardan yararlanılmaz. Bu yöntemde film, video, fotoğraf gibi görsel malzemeler de araştırmalarda kullanılabilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 190). Çalışmamızda SOKÜM listelerine girmiş unsurların tanıtım videoları, UNWTO, SOKÜM toplantı kayıtları veya turistlerce çekilmiş fotoğraflardan da yararlanılmıştır.

Çalışmanın ilk iki bölümünde tez başlığını oluşturan iki alan ile ilgili kullanılan temel belgeler şöyledir:

- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)
- SOKÜM Uygulama Yönergeleri (2008-2022)
- SOKÜM’ün Etik Kuralları Bir Model İçin Uzman Toplantısı Sonuç Raporu (2015, Valensiya)
- Vietnam Bölgesel Toplantısı (Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges) Sonuç Raporu (2007)
- Ulusal “Yaşayan İnsan Hazine Sistemi” Sistemlerinin Kurulması İçin Yönerge
- Tavsiye Kararlarının Uygulanmasına Yönelik Bölgesel Seminerler ve Sonuç Konferansı (1995-1999)
- ICOMOS Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü (1999)
- ICOMOS Paris Deklarasyonu (2011)
- ICOMOS Floransa Bildirgesi (2014)
- UNWTO tarafından hazırlatılan “Tourism and Intangible Cultural Heritage” isimli kılavuz kitap (2012)

- UNWTO ve UNEP tarafından hazırlatılan “Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers” isimli kitap (2005)
- Coğrafi İşaretleme Sistemi mevzuatı
- Yavaş Şehir Hareketi Üyelik Kriterleri mevzuatı
- Üçüncü UNWTO/UNESCO Dünya Konferansı (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması İçin Bir Müttefik Olarak Sorumlu Turizm toplantısı video kayıtları (2018)
- SOKÜM STK Forumu “COVID 19 Sırası ve Sonrasında “SOKÜM ve Turizm” Semineri video kayıtları

SOKÜM listelerinde turizm ve turist algısını ortaya koyduğumuz üçüncü bölümün oluşturulmasında UNESCO resmî internet sayfasında tespit edilen unsur dosyaları ve ilgili belgelere yer verilmiştir. Bu süreçte Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü’nde Prof. Dr. Metin Ekici moderatörlüğünde gerçekleştirilen kariyer söyleşisinde Oğuz’un SOKÜM ve turizm konulu lisansüstü çalışmalarında Sözleşme Metninin, Uygulama Yönergesinin, Hükûmetlerarası Komite ve Genel Kurul toplantılarında alınan kararların, periyodik raporlarının, uzman toplantılarının incelenmesini ve turizm açısından eleştirilmesi tavsiyesi etkili olmuştur (<https://www.youtube.com/watch?v=jWp2FSsaf88> ET: 28.11.2022).

“SOKÜM Listelerinde Turizm ve Turist Algısı” başlığını taşıyan üçüncü bölümde, SOKÜM’ün üç temel listesine girmiş 631 dosyayı, unsurların son durumlarını komiteye bildirmek için hazırlanan periyodik raporları ve hem dosyaları hem de periyodik raporları inceleyen Hükûmetlerarası Komite’nin raporları değerlendirilmiştir. Yapılan belge incelemelerinde içerisinde kayda değer bir biçimde “turizm” ve “turist” ifadesine rastlanan toplam 247 dosyaya rastlanmıştır. Tespit edilen örnekler ait oldukları liste grubuna ve tarihsel sıralamaya göre sınıflandırılmış böylece türe veya tarihsel sürece göre turizm algısındaki değişimi takip etmek mümkün olmuştur. İncelenen dosyalarda tespit edilen kısımlar ilgili başlık altında ve bazı durumlarda küçük açıklamalarla Türkçeye çevrilerek aktarılmıştır. Böylece günümüze kadar SOKÜM listelerine girmiş kültürel miras dosyalarından hareketle turizm ile ilgili algı ortaya konmuştur. Bu bölümde son olarak elde edilen verilerden hareketle değerlendirme ve çeşitli eleştirilere yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü üç temel listede karşılaşılan unsurların turizm ile ilişkisini SOKÜM'ün beş alanından hareketle incelemektedir. Her başlık altında önce ilgili gruba özel tespit ve değerlendirmelere yer verilmiş ardından iki örnek incelenmiştir. Biri dünyadan diğeri Türkiye'den iki benzer dosyanın incelenmesinde SOKÜM belgelerinden ve literatürde tespit edilen çalışmalardan yararlanarak unsurun turizm ile ilişkisini değerlendirilmiştir. Turizmin doğası gereği herhangi bir SOKÜM unsurunun turizm ile ilişkilendirilmesinde bir turizm alanı veya turizme dâhil olmuş bir SOKÜM mekânı şarttır. Bu durum konuyu turistik harekete katılan ziyaretçilerin gözünden de değerlendirmeler yapma şansı verir. Buradan hareketle incelenen örneklerin altısı için (Sagomusset Kronoberg Müzesi, Dubai Kahve Müzesi, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali, Naya Köyü, Nazarköy, Safranbolu Kahve Müzesi, Sonobudoyo Müzesi) Tripadvisor sitesinde bulunan ziyaretçi değerlendirmelerine yer verilmiş böylece örnekler çok yönlü bir bakış açısı ile incelenerek çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

I. BÖLÜM: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASI

YAŞATARAK KORUMAK

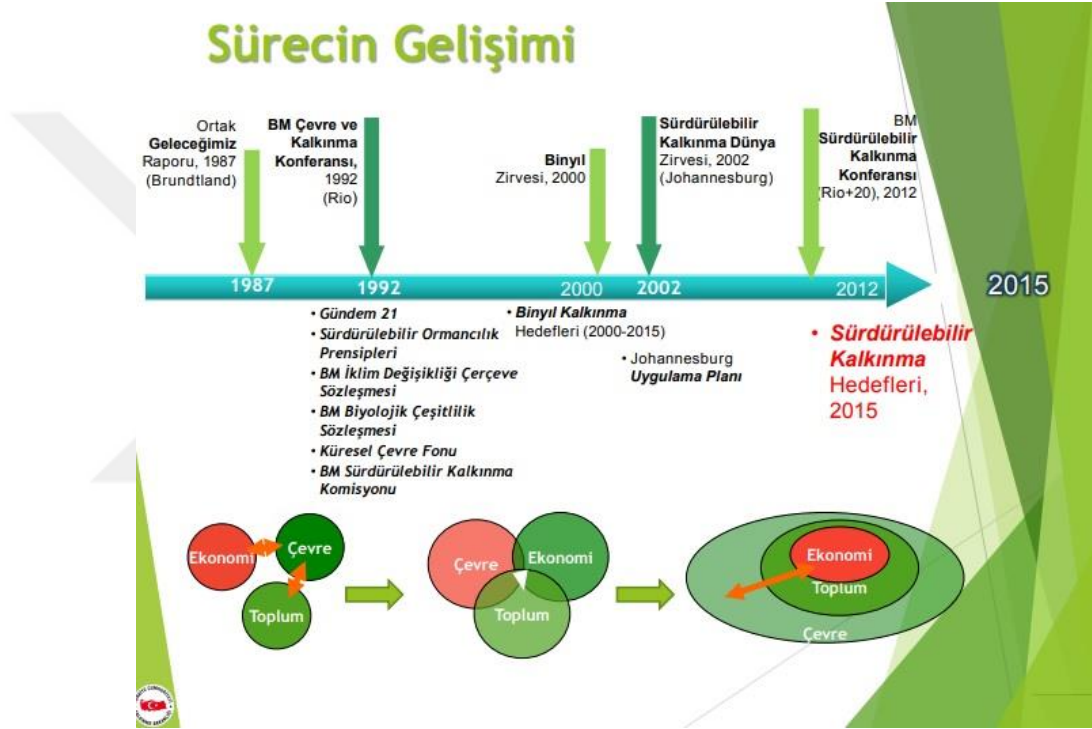
SOKÜM Sözleşmesi kültürel mirasın eski moda bir müzecilik anlayışıyla sabitlenip dondurularak muhafaza edilmesine karşı çıkmaktadır. Sözleşme kültürel mirasın yaşatılarak korunması anlayışını benimsemiştir. Bu anlayış içerisinde turizmin rolünü sorguladığımız tez çalışmasının bu bölümünde öncelikle sözleşmeyi hazırlayan sürece değinilmiş ve SOKÜM'ü hazırlayan temel kilometre taşları olarak da değerlendirilen öncü sözleşmeler hakkında bilgi verilmiştir. Ardından SOKÜM Sözleşmesinin detaylı bir incelemesi yapılmış ve metinden hareketle yaşatarak koruma anlayışı için kullanılacak yollar tanıtılmıştır. Üçüncü alt başlıkta SOKÜM öncesi ve sonrasında yapılmış sözleşme metinlerindeki turizm algısı irdelenmiştir. Sözleşmenin farklı disiplin ve alanlardaki yansımaları söz konusu alanlarla ilgili ayrı toplantılar yapılmasını gerektirmiştir. Bu toplantılardan biri 2007 yılında Vietnam'da düzenlenen “Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Sürdürülebilir Kültürel Turizm: Fırsatlar ve Zorluklar” başlığını taşıyan bölgesel toplantıdır. Bu bölümün dördüncü ve son alt başlığı altında önce UNESCO çatısı altında yapılmış farklı toplantılardaki SOKÜM ve turizm meselesi ile ilgili yaklaşımlar özetlenmiş daha sonra ise konunun müstakil bir biçimde ele alındığı Vietnam toplantısı detaylı bir şekilde incelenmiştir.

I.I. SOKÜM Sözleşmesini Hazırlayan Süreç

Kültürel miras unsurlarının yaşatılarak korunması meselesi tarihsel süreç içerisinde farklı disiplinlerin konusu olmuştur. Günümüzde yaşatarak koruma ifadesi daha çok “sürdürülebilirlik” terimi ile karşılık bulmaktadır. Konuyla ilgili ilk çalışmaların tarihi bazı kaynaklarda Antik Mısır Dönemine kadar götürülse de (Du Pisani, 2006, ss. 83-96) bu kavramın ortaya çıkışında 1987 yılında BM teşkilatına bağlı Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlanan “Ortak Geleceğimiz” raporunun bir milat olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Dönemin Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında yapılmış olduğu için **Brundtland Raporu** olarak da bilinen bu toplantının “Our Common Future”

isimli sonuç raporunun birinci bölümünün 3/27. maddesinde sürdürülebilir gelişme terimi “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamalarına engel olmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılamak” şeklinde tanımlanır. (<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> ET:28.06.2020). Bu tanım ekonomik, çevresel, kültürel vb. farklı sürdürülebilirlik yaklaşımlarında temel ilke olarak geçerliliğini korumakta, bu sebeple de söz konusu alanlarda yapılmış çeşitli çalışmalarda ortak bir referans olarak sıklıkla anılmaktadır.

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve 2030 Sonrası Kalkınma Gündemi Raporu, TC Kalkınma Bakanlığı (www.une-sco.org.tr/dokumanlar/3bb2016/sb5pdf ET: 09.02.2018)

Sürecin tarihsel gelişimine bakıldığında dünya çapındaki toplantı ve çalışmalardan hareketle sürdürülebilirlik konusundaki değerlendirmelerin en çok ekolojik, ekonomik ve kültürel alanlarda yoğunlaştığı görülür. Birbirlerinden ayrılmasının pek de mümkün olamayacağını düşündüğümüz bu üç başlıktan biri olan kültürel anlamda sürdürülebilirlik konusunda ise BM Teşkilatına bağlı UNESCO'nun dünyadaki en yetkin kurum olduğu kabul edilir.

UNESCO tarafından gerçekleştirilen ve kültürel unsurların korunması ve sürdürülebilirliği odaklı çalışmaların tarihi, kurumun ortaya çıktığı 1950'li yıllarla başlatılır. Bu çalışmalar arasında yer alan Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması

Sözleşmesi (1972), Geleneksel Kültürün ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararları (1989), İnsanlığın Yaşayan Hazinesi Programı (1994), İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Başyapıtları İlanı Programı (1997/1998), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003) ve Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (2005) önemli mihenk taşları arasındadır (Oğuz, 2013, ss. 13-24). UNESCO önderliğinde gerçekleştirilen bu çalışmalar haricinde ayrıca anılması gereken bir başka belge ise Avrupa Konseyi tarafından 2005 yılında hazırlanan ve Portekiz'in Faro şehrinde imzalandığı için Faro Raporu olarak da bilinen “Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi” dir.

Kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik olarak UNESCO tarafından hazırlanan sözleşmelerin ilki **Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi** (1972) olmuştur. Günümüzde 190 ülkenin taraf olduğu bu sözleşme, UNESCO'nun en yaygın, etkili ve görünür kültür koruma programıdır (Oğuz, 2013, ss. 87). Bu sözleşmede korunması hedeflenen kültürel miras, somut olmayan yaratmalardan ziyade tarihi öneme sahip mimari ve arkeolojik materyal gibi somut kültürel unsurlardan oluşur. Ancak bu önemli miladın hemen ardından sözleşmenin kapsamadığı SOKÜM unsurlarının da korunmasına yönelik bir hassasiyet doğmuş çıkmış ve 1989 yılında UNESCO genel konferansında “**Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararları**” alınmıştır.

SOKÜM sözleşmesinin hayata geçmesi ile hukuken önemsizleşen Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararları, sözleşmeyi ortaya çıkaran sürecin önemli aşamalarından biri olarak kabul edilir. Oğuz, konuyu detaylı bir biçimde incelediği makalesinde tavsiye kararlarının ortaya çıkmasıyla sonuçlanan tarihsel süreci üç önemli sebebe bağlamaktadır. Bunlardan ilki İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler ruhu kapsamında canlandırılan dostluk, kardeşlik ve barış ikliminin tanıma, tanıtma ve turizm açılımlarının folkloru yüklediği yeni rollerdir. İkincisi uygulamalı halk bilimi yaklaşımlarının kültür endüstrisi ile dirsek teması içerisinde olması; üçüncüsü ise kentleşme süreçleri tamamlanmamış olan bölgelerde yaşanan hızlı göçlerin yarattığı kültür kayıpları ve kültür şoklarıdır (Oğuz, 2008, ss. 26-32). Bu endişelerin etkisi ile düzenlenen 25. UNESCO Genel Konferansında folklorun insanlığın evrensel mirasının bir parçası olduğu, farklı insanların ve sosyal grupların bir araya

getirilmesi ve kültürel kimliklerini ortaya koymalarındaki etkisi, folklorun –özellikle sözlü kültürel unsurların- hassas yapısı ve yok olabilme tehlikesi gibi özellikleri vurgulanmış ve üye devletlere folklorun korunması konusunda tavsiye kararları verilmesi kabul edilmiştir.

Tavsiye kararları metni incelendiğinde öncelikle folklor tanımının yapıldığı, daha sonra ise “folklorun tespit edilmesi, muhafaza edilmesi, korunması (preservation) yaygınlaştırılması, korunması (protection) ve uluslararası iş birliği” başlıkları altında önerilere yer verildiği görülmektedir (Oğuz, 2013, ss. 185-191).

Tavsiye kararlarının kabul edilmesinden bir süre sonra 1995-1999 yılları arasında “1989 Tavsiye Kararlarının Uygulanmasına Yönelik Bölgesel Seminer” başlığı ile sekiz bölgesel ve bölge altı bir de uluslararası toplantı düzenlenmiştir. Alınan kararların tanınması ve uygulanması amacına yönelik olarak UNESCO öncülüğünde düzenlenen bu toplantılardan bölgesel olanlar sırasıyla Stranice/Çek Cumhuriyeti (1995), Meksiko/Meksika (1997), Tokyo/Japonya (1998), Joensuu/Finlandiya (1998), Taşkent/Özbekistan (1998), Accra/Gana (1999), Naumea/Yeni Kaledonya (1999) ve Beyrut/Lübnan (1999) şehirlerinde düzenlenmiştir. Sonuncusu ise ABD’nin başkenti Washington’da tavsiye kararlarının alınışının 10. yılında düzenlenmiş olan uluslararası toplantıdır (Oğuz, 2013, ss. 27-36).

Tavsiye kararları ve ardından yapılan toplantılar dışında SOKÜM Sözleşmesini hazırlayan süreç içerisinde incelenmesi gereken önemli çalışmalardan biri de 1993 yılında Kore Cumhuriyeti’nin teklifiyle UNESCO bünyesinde kurulan, ortaya atıldığı yıldan itibaren sürekli geliştirilen ve 2003 sözleşmesiyle geçerliliğini yitiren **Yaşayan İnsan Hazine Sistemi**’dir. İsminden de anlaşılacağı gibi bu programda SOKÜM’ü üreten “insan” faktörüne dikkat çekilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/00031-EN.pdf> ET:09.02.2018).

Bu program ile ilgili olarak UNESCO web sayfasında yer verilen yönergenin giriş kısmında SOKÜM’ü sürdürülebilir bir biçimde korumanın en etkili yollarından biri olarak “kültürel mirasın taşıyıcılarının bilgilerini ve yeteneklerini daha fazla geliştirmeyi sürdürmelerini ve onları genç kuşaklara aktarmalarını garanti etmek” ifadeleri kullanılmıştır (I. Introduction, iii). Aynı yönergenin tanımlar bölümünde, yaşatarak korumanın önemini açıklarken kültürel mirasın topluluklara, gruplara ve bireylere kimlik

ve devamlılık duygusu vererek “sürdürülebilir bir kalkınma”nın teminatını oluşturduğu aktarılmaktadır (II. Definitions, ii). Yönergenin amaçlar bölümünün ilk maddesinde *Yaşayan İnsan Hazine*leri ulusal sistemini kurmanın öncelikli amacı, yüksek tarihsel, sanatsal ve kültürel değerlere sahip somut olmayan kültürel miras unsurlarını icra etme, canlandırma veya yeniden yapma için gerekli bilgi ve yetenekleri korumaktır denilmektedir (3. Objectives, i). Bu amaçları yerine getirmek için yönergenin üçüncü başlığı olan “Sürdürülebilir Bir Koruma İçin Tedbirler” ifadesinin altında aktarma, belgeleme ve tanıtım yöntemleri önerilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/00031-EN.pdf> ET: 09.02.2018).

Burada verdiğimiz referanslardan da anlaşılacağı üzere YİH Programı’nda sürdürülebilirlik veya yaşatarak koruma amacına ulaşmak için geleneğin ustaları ve onların kadim bilgisine vurgu yapılmaktadır.

Oğuz, SOKÜM Sözleşmesini hazırlayan tarihsel arka plana bakıldığında üç önemli aşama bulunduğunu ifade eder. İlk ikisi yukarıda kısaca değindiğimiz 1989 Tavsiye Kararları ve 1994 Yaşayan İnsan Hazineleri Sistemleri Programı olan aşamaların sonuncusu **İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı Programı** (İSSOMBİ) olmuştur. Oğuz, 2001 yılında yayımlanan Adaylık Dosyası Hazırlama Kılavuzu’ndan hareketle bu programın amacını aşağıda verdiğimiz biçimde özetlemektedir.

Sözlü ve somut olmayan miras, uluslararası alanda kültürel kimliğin hayati bir parçası olarak tanınmaktadır. Aynı zamanda yaratıcılığın geliştirilmesi ve kültürel çeşitliliğin korunması buna bağlıdır. Sözlü ve somut olmayan miras, kültürler arasındaki uyum ve hoşgörü içinde ulusal ve uluslararası gelişmede temel bir role sahiptir. Küreselleşme sürecinde, bu kültürel mirasın sayısız formu kaybolmakta veya kültürel tek-tipleşme, silahlı çatışmalar, turizm endüstrileşme, kentleşme göç ve çevre kirliliğinin tehdidi altında bulunmaktadır (Oğuz, 2013, ss. 49-50).

Oğuz tarafından özetlenen bu ifadelerden İSSOMBİ Programı’nın temelde SOKÜM Sözleşmesine benzer kaygıların sonucu olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Program dâhilinde 2001’de 19, 2003’de 28, 2005 yılında ise 43 olmak üzere toplamda 90 başyapıt ilan edilmiştir. 20 Nisan 2016 tarihinde resmen sona eren programa kabul edilen başyapıtların tamamı Temsili Listeye (TL) aktarılmıştır (Oğuz, 2013, s. 55).

Sonuç olarak SOKÜM Sözleşmesini ortaya çıkaran sürecin temelinde UNESCO'nun 1972 Sözleşmesi olduğu ancak bu sözleşmenin kapsayamadığı alanların korunabilmesi için ayrıca girişim ve programlara gereksinim duyulduğu görülmektedir. Buradan hareketle önce Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararları ardından Yaşayan İnsan Hazine Sistemi son olarak ise İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı Programı oluşturulmuştur. Bu üç adımın bir sonucu olarak ortaya çıkan ve kendinden önce yapılmış bu çalışmaları kapsayan SOKÜM Sözleşmesi ise günümüzde UNESCO tarafından hazırlanmış görünürlüğü en yüksek iki sözleşmeden biridir. Çalışmanın bir sonraki kısmında tezimizin iki temel alanından biri olan SOKÜM Sözleşmesi detaylı olarak incelenecektir.

I.2. SOKÜM'ün Tanımı, Bağlamı ve İşlevi

Tez çalışmamızı ortaya çıkaran temel sorunun “SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması hususunda turizmin rolü” olduğuna değinmiştik. Turizm literatüründe sürdürülebilirlik, halk bilimi alanında ise yaşatarak koruma olarak adlandırılan anlayışın iki disiplini birleştiren ortak nokta olduğu söylenebilir. Ancak kültürel miras unsurlarının yaşatılarak korunması/sürdürülebilmesi için her iki alanın farklı yol ve yöntemleri olabilir. Bu sebeple hem turizm hem de kültürel miras perspektifinden hareketle mirasın korunması konusundaki yaklaşımlarının ortaya konulması yararlı olacaktır.

Bu kısımda sözleşmeden yola çıkarak kültürel mirasın korunması ile ilgili yaklaşım incelenecektir. Konunun açıklık kazanması için öncelikle SOKÜM Sözleşmesi hakkında kısaca bilgi verilecek daha sonra SOKÜM'ün tanımı, bağlamı işlevi gibi maddeler açıklanarak sözleşme metninde vurgulanan sürdürülebilirlik ve yaşatarak koruma anlayışı tartışılacaktır.

17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te düzenlenen UNESCO 32. Genel Konferansında kabul edilen SOKÜM Sözleşmesinin metni, giriş kısmı dışında dokuz bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmı incelendiğinde biraz dağınık bir biçimde çeşitli ifadelerin alt alta dizildiği görülür. Bu ifadeler; daha evvel yapılmış çalışmalar ve kabul edilen anlaşmalara atıflar, SOKÜM unsurlarının temel özellikleri, SOKÜM unsurlarını tehdit eden tehlikeler ve konuyla ilgili çözüm önerileri şeklinde dört gruba ayrılabilir.

Giriş kısmındaki ifadelerden hareketle “SOKÜM unsurlarının temel özellikleri” olarak adlandırdığımız dört maddede SOKÜM’ün bağlamsal ve işlevsel özelliklerine değinildiği görülmektedir. Bu kısma göre SOKÜM:

- Kültürel çeşitliliğin potası ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesidir.
- Somut ve doğal miras unsurlarıyla köklü ve karşılıklı bir bağlılık içerisindedir.
- Topluluklar, gruplar bazen bireyler tarafından yaratılır, yeniden yaratılır ve korunur böylece kültürel çeşitlilik sağlar ve insan yaratıcılığını zenginleştirir.
- İnsanları birbirine yakınlaştırır, onlar arasında değiş tokuşu ve anlayışı sağlar.

Giriş kısmında yer verilen bir diğer konu “SOKÜM’ü tehdit eden temel tehlikelerdir.” Metne göre dikkat edilmesi gereken en temel tehditler küreselleşme ve sosyal değişim süreçleridir. Bu yaklaşıma göre SOKÜM unsurlarının bağlamında meydana gelen büyük değişiklikler nedeniyle bozulma, yıkılma veya yok olma gibi tehditler söz konusudur. Bu sebeple söz konusu tehlikeler hakkında evrensel bir ortak kaygı bulunmaktadır. Çözüm önerileri arasında kültür ve doğa mirası ile ilgili anlaşmalar ve tavsiye kararlarına SOKÜM ile ilgili maddelerin eklenerek gerekli güncellenmenin yapılması, SOKÜM’ün korunması konusunda özellikle yeni kuşakların daha fazla bilinçlendirilmesi, uluslararası topluluğun (henüz sözleşmeye imza atmamış olsalar bile) iş birliği ve yardımlaşma ruhu içerisinde bulunması gibi teklifler sıralanmıştır.

Görüldüğü gibi sözleşmenin henüz giriş kısmında bile “SOKÜM nedir, ne işe yarar, kim(ler) tarafından yaratılır, neden/nasıl korunmalıdır?” gibi sorulara cevaplar aranmaktadır. Bu sorulara sözleşmenin sonraki bölümlerinde de tekrar tekrar değinilecek ve çözümler vurgulanacaktır. Konu bütünlüğünü sağlayabilmek için yukarıdaki sorulara verilen cevaplar çalışmamızın ileriki bölümlerinde sözleşme metninin ilgili bölümlerinden derlenerek tekrar ele alınacaktır.

Sözleşmenin **Genel Hükümler** başlığını taşıyan birinci bölümü üç maddeden oluşur. İlk maddede sözleşmenin amaçları; SOKÜM’ü korumak, ilgili toplulukların SOKÜM’üne saygı göstermek, SOKÜM konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı artırmak, uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamak olarak gösterilmiştir. İkinci madde “Tanımlar” başlığını taşımakta olup burada “SOKÜM’ün tanımı”, “SOKÜM’ün hangi alanlarda belirdiği”, “Koruma” ve “Taraf Devletler” ifadelerinin açıklamalarına yer verilmiştir. Son maddede ise sözleşmenin kendinden önce

kabul edilmiş uluslararası anlaşmalara aykırı bir biçimde yorumlanamayacağı anlatılmıştır.

Sözleşmenin Organları olarak adlandırılan ikinci bölümde ise “Taraf Devletler Genel Kurulu”, “Hükûmetlerarası Komite” “Danışsal Örgütler” ve “Sekretarya” gibi alt başlıklar altında söz konusu kurumların seçilmeleri, görev süreleri, çalışma yöntemleri ve sorumlulukları hakkında bilgi verilmiştir.

Sözleşmenin üçüncü bölümü **Ulusal Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması** başlığını taşımakta olup burada taraf devletlerin görev ve sorumlulukları anlatılmaktadır. Belirtilen sorumluluklar arasında envanter hazırlamak, planlama ve programlarına SOKÜM’ün korunmasını dâhil etmek, konuyla ilgili yetkili kurum belirlemek ve kurmak, SOKÜM’ün yaşatarak korunması konusunda bilimsel çalışmaları özendirmek, gerekli yasal, teknik, idari ve mali önlemler almak, okul içi ve okul dışı olanaklarla SOKÜM konusundaki eğitim ve duyarlılığı artırmak, SOKÜM’ün korunması çalışmalarına ilgili grup, birey ya da topluluğun katılımını sağlamak gibi konular yer almaktadır.

Bir sonraki bölümde ise **Uluslararası Düzeyde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması** için yapılması gerekenler üç madde halinde özetlenmiştir. Bu bölümde Hükûmetlerarası Komite tarafından hazırlanıp Genel Kurula sunulacak listelerden “Temsili Liste”, “Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi” ile SOKÜM’ü en iyi yansıtan program, proje ve etkinliklerin seçilmesi konularındaki mevzuata yer verilmiştir.

Uluslararası İş birliği ve Yardım başlıklı beşinci bölümde; anlaşmaya taraf devletlerden envanter oluşturma, yöresel, bölgesel, ulusal düzeyde sürdürülen program ve projelerin desteklenmesi vb. amaçlarla yardıma ihtiyacı olanların personel eğitimi, uzman uygulayıcı sağlanması, mali ve teknik yardımlar vb. yollarla UNESCO tarafından desteklenmesi ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

Altıncı bölümde Komite tarafından kullanılan **Somut Olmayan Kültürel Miras Fonu** ile ilgili detaylar yedinci bölümde ise taraf devletler ve Komite tarafından hazırlanması gereken **Raporlar** ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Sözleşme metni **Geçici Hükümler** ve **Son Hükümler** bölümleriyle sonlanmaktadır.

Buraya kadar olan kısımda sözleşme metnini kısaca tanıtılmıştır. Bundan sonraki değerlendirmelerde ise SOKÜM'ün bağlamı, metni, işlevi ve koruma yolları sözleşme merkezli bir yöntemle ve SOKÜM, turizm ilişkisi odaklı incelenmiştir. Bu incelemede önceliği sözleşmede geçtiği haliyle SOKÜM'ün tanımına vermek uygun olacaktır.

Somut Olmayan Kültürel Miras toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur

Bu temel metin **yaratım ve aktarım bağlamı açısından incelenecek olursa** SOKÜM'ün sahibi olarak “toplulukların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin” işaret edildiği görülür. Sözleşmenin giriş kısmında da “özellikle yerli topluluklar” vurgusu yapılarak benzer bir tanım verilmiştir. Buradaki yaklaşım, 1980 yılında “halk” tanımını güncellerken *bir millet kadar geniş veya bir aile kadar küçük olabilir* ifadelerini kullanan Alan Dundes tarafından önerilen ve günümüz halk bilimcileri tarafından yaygın bir biçimde kabul gören tanıma anımsatmaktadır (Dundes, 2003, ss.1-25).

Metinde “halk” olarak da adlandırılabileceğini düşündüğümüz grup/gruplar ile SOKÜM unsurları arasında bir ilişkilendirme yapıldığı görülmektedir. Buna göre SOKÜM sahiplerinin, söz konusu unsurları kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımlamaları şartı bulunmaktadır. Kullanılan bir başka ifade ise SOKÜM'ün kuşaktan kuşağa aktarılması ve bağlamda meydana gelen değişikliklere göre güncellenmesinden bahsedilir. Her iki yaklaşımda da günümüzde halk bilimciler tarafından yaygın kabul gören “gelenek” tanımı farklı bir biçimde verilmiştir. O halde gelenek terimine daha yakından bakmak faydalı olabilir. Ekici, halk bilimi anlamında gelenek terimini *Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmî yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve*

kullanma tarzı şeklinde tanımlamaktadır (Ekici, 2013, s. 20). Hem SOKÜM hem gelenek tanımında kuşaktan kuşağa aktarılma ve yeni bağlamlara adapte olma anlayışına yer verilmiştir. Peki, bu değişimin sınırları hangi ölçüde olmalı?, Turizmcilerin kullandığı terminoloji ile “sosyal taşıma kapasitesinin” sınırları hangi boyutta kalmalıdır?

Sözleşmeyi ortaya çıkaran temel endişenin metnin giriş kısmında da belirtilen “küreselleşme ve sosyal değişim süreçleri” olduğunu hatırlatarak Ekici’nin konuyla ilgili yaklaşımını ele almak faydalı olacaktır. Ona göre değişim iki şekilde meydana gelir. Toplum tarafından benimsenip, toplu yaşamayı kolaylaştıran ve daha önceki yaratma ve diğer kültürel unsurlarla çatışma yaratmayacak şekilde meydana gelen değişme olumludur ve “gelişme” kavramı ile ifade edilmelidir. Öte yandan toplumda hâlen var olan yaratma ve değerlerle uyuşmayan ve sürekli bir çatışma arz eden nitelikteki değişme, “bozulma” veya “dejenerasyon” olarak ifade edilmelidir (Ekici, 2013, s. 20). Ekici, bu yaklaşımıyla değişimin kabul edilebilir sınırlarını (yani sosyal taşıma kapasitenin sınırlarını) SOKÜM unsuruna sahip topluluğun tolerans gösterebileceği en yüksek seviye ve söz konusu unsurun daha evvelki yaratmalarla uyum içerisinde oluşu şeklinde iki temel şarta bağlamaktadır. Ancak bu iki şartın göz önüne alınarak SOKÜM unsurlarının turizm gibi yeni bağlamlara uyumlu hale getirilip korunması mümkün müdür? Turizm, eğitim, küreselleşme vb. sebeplerle değişmekte olan bir halk kültürü unsurunun toplum tarafından benimsenip benimsenmediğini anlamak için hangi ölçme yöntemleri kullanılabilir? Bir halk kültürü unsurunun daha evvelki yaratmalarla çatışma yaratıp yaratmadığı konusundaki sınırları belirlemek olanaklı mıdır? Turizm ve SOKÜM ilişkisi ile ilgili ortaya çıkan bütün bu sorular aynı zamanda bu tez çalışmasının temel sorularını oluşturur.

“SOKÜM’ü oluşturan unsurlar nelerdir?” sorusuna cevap olarak sözleşmenin “Tanımlar” bölümünün ilk kısmında “uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” ifadesi ile metin bilgisi verilmiştir. Ancak ikinci kısımda söz konusu unsurların hangi alanlarda görüldüğü ile ilgili beş madde verilerek konunun sınırları belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Sorduğumuz sorunun daha açık bir şekilde cevaplanabilmesi için T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı birimlerden Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğünün (ARAGEM)

kullandığı yöntemle her bir maddenin yanına örnekler eklenebilir. Buna göre SOKÜM unsurları somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb.), gösteri sanatları (Karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.), toplumsal uygulamalar ritüeller ve şöenler (nişan, düğün, doğum, Nevruz, vb. kutlamalar), doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.) ve el sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkâri, bakırcılık, halk mimarisi vb.) alanlarında görülür (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> ET: 28.06.2020).

Tanımda verilen “uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araç gereç ve mekânlar” ifadeleri ile bu unsurların belirlediği alanlar ilişkilendirilerek bir çözümleme yapılması gerekir. Söz gelimi bir halk hikâyesi onu anlatan âşık, anlatılan metin, anlatımın yapıldığı kahvehane gibi unsurlar ile bir bütünlük içerisinde ele alınarak (yani dokusu, metni ve konteksti ile) bir SOKÜM unsuru olarak kabul edilebilir.

Tanımdan bir yaratının SOKÜM olması için geleneksel bir halk kültürü unsuru olması ve söz konusu yaratıyı ortaya çıkaran **insan ve mekân** yani bağlam vurgusunun yapıldığı anlaşılmaktadır. SOKÜM unsurlarından biri olarak kabul edilen ve SOKÜM öncesinde geçerli İSSOMBİ Programında da altının çizildiğini belirttiğimiz “mekân” konusunu detaylı bir şekilde incelemek yerinde olacaktır. Sözleşmede bahsi geçen “mekân” ifadesi SOKÜM öncesinde geçerli olan İSSOMBİ Programında *kültürel miras unsurunun düzenli olarak sürdürüldüğü ve söz konusu kültürel miras unsuru sayesinde anlam kazanmış mekân* cümlesiyle belirtilmiştir (Oğuz, 2013, s. 207). Ancak hızla değişip küreselleşen dünyada geleneksel mekânları yaşatabilmek mümkün müdür? Oğuz, UNESCO’nun bu konudaki yaklaşımını şu şekilde özetlemektedir: *Mekânını kaybeden ve icra edilmeyen eski kültürler yok olmaya başladı. UNESCO sürdürülebilir kalkınma süreçlerine eklenemeyen bir korumayı gerçekçi görmemektedir. Yani eski kültürleri eski bağlamlarda üretmeye devam etmek ne mümkündür ne de gereklidir. Kısacası modern insanı eski kültür üretmeye zorlayarak kültürlerin, sürekliliğin ve çeşitliliğin*

sağlanması olmaz bir hayalden başka bir şey değildir (Oğuz, 2013, s. 104). Oğuz’a göre sıradan hayatında kent gibi “modern” bir mekânda yaşamını sürdüren bireyler; hıdırlık, türbe, mezarlık, yayla, köy gibi geleneksel mekânlara kolaylıkla eklemlenebilmekte ve geçici bir süre ile de olsa bu mekâna ait biri gibi davranabilmektedir. Dolayısıyla mekân, kültürel tutumun belirleyicisidir. Bu nedenle SOKÜM’ü yaşatabilmek için kültürel mekânları korumak yerinde bir davranıştır (Oğuz, 2013, s. 106).

Konuyla ilgili bir başka görüş ise turizm sektörünün kültürel mekânları tükettiği tespitini yapan Özünel’e aittir. O, turizm sektöründe mekânların yalnızca tüketimine yönelik bir anlayış yerine SOKÜM’den yararlanılarak mekân üretimi yoluna gidilmesini önerir. Turistlerin ilgisini fark eden turizm işletmelerinin önemli çekim merkezlerinin etrafında “otantik” ve “yöresel” mekânlar üretmeye çalıştıklarını ancak bu konuda yeterli olamayıp “mış gibi” şeklinde nitelenen ve “sahnelenmiş otantiklik” olarak da adlandırılan mekânlar ürettiklerini belirtir. Bununla birlikte SOKÜM unsurlarının turizm sektörünün yaşam alanlarına **layıkıyla adapte edilmesiyle** turistin gittiği mekândaki kültürel unsurları tüketen değil yeniden üreten bireylere dönüşeceğini savunmaktadır. Bu konuda iyi bir örnek olarak Gazi Üniversitesi bünyesinde açılan Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi ve Merkezi’ni gösterir (Ölçer Özünel, 2011, ss. 255-262).

Görüldüğü gibi SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması için kültürel mirasın yaratım, yeniden yaratım ve aktarım bağlamı olan geleneksel mekânların korunması veya bu tür mekânların layıkıyla yeniden yaratılması konuyla yakından ilgili iki akademisyenin dikkat çekici tavsiyeleri arasında yer almaktadır.

“SOKÜM Ne İşe Yarar? Neden Korunmalıdır?” sorularına ise şu şekilde açıklamalar getirilebilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki sözleşme metninden hareketle SOKÜM’ü tehlikeye sokan temel tehditler, küreselleşme ile ortaya çıkan kitle kültürü ve sosyal değişim süreçleri (köyden kente göç, hızlanan hayat, sürekli ilerleme, kullan at alışkanlığı, kapitalizm gibi) olarak görünmektedir. Bu tehditler SOKÜM unsurları ile ilgili bozulma, yıkılma veya yok olma tehdidini artırmaktadır. Dolayısıyla SOKÜM’ün korunmasına yönelik evrensel bir kaygı vardır (Oğuz, 2013, s. 63). Peki, SOKÜM

unsurları bu tehditlere karşı neden korunmalarıdır?, SOKÜM unsurlarının temel işlevleri nedir? Sözleşme metninden hareketle birkaç madde oluşturmak mümkündür. Buna göre;

- SOKÜM ait olduğu topluluğa kimlik ve devamlılık duygusu verir böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur.
- SOKÜM kendini yaratan topluluğun ortak belleği olarak görülmektedir. Bu ortak bellek ve birikime insanlığın gelecekte de gereksinimi olacaktır.
- SOKÜM, kültürel çeşitliliğin potası ve sürdürülebilir kalkınmanın güvencesidir.
- SOKÜM ile somut kültürel ve doğal miras arasında köklü bir karşılıklı bağ vardır. Somut, somut olmayan veya doğal miras türleri bir bütünlük içerisinde ele alınmalıdır. Dolayısıyla diğerlerinin korunması için SOKÜM'ün de korunması şarttır.
- Ekici, UNESCO toplantılarındaki tartışmalar ve farklı ülkelerin konuyla ilgili yaptıkları çalışmalarından hareketle SOKÜM unsurlarını korumanın en önemli sebepleri arasında “kimlik oluşturma”, “sömürge olmaktan kurtulma” ve “ticarî alanlar yaratma.” maddelerini saymaktadır (Ekici, 2004, ss. 15-20).

“SOKÜM nasıl korunmalıdır?” sorusu en temel sorunlardan biri olup tez çalışmamızı ortaya çıkaran ana meselelerden biridir. Burada öncelikle koruma ifadesi ile kastedilenin pek çok somut kültür mirası unsurunda olduğu gibi kayıt altına alarak müzelemek gibi bir uygulama değil tamamı geleneğe bağlı bu unsurların yaşayabilirliğini güvence altına alma olduğu hatırlanmalıdır. İlk olarak sözleşme metninde “koruma” teriminin nasıl yer bulduğunu göstermek, ardından ise korumanın farklı yolları ile ilgili bazı akademisyenlerin görüşlerine yer vermek uygun olacaktır.

SOKÜM Sözleşmesinde koruma terimi bir paragrafla açıklanmış ve bunun için gösterilen yollar dokuz temel maddede ifade edilmiştir:

- Kimlik saptaması
- Belgeleme
- Araştırma
- Muhafaza
- Koruma

- Geliştirme
- Güçlendirme
- Okul içi ve okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma
- Kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması.

Yukarıda listelenen koruma tedbirleri sözleşmenin ikinci bölümünde “Ulusal Düzeyde SOKÜM’ün Korunması”, üçüncü bölümde ise “Uluslararası Düzeyde SOKÜM’ün Korunması” başlıkları altında detaylandırılmıştır.

Ulusal düzeyde koruma başlığı altında sırasıyla SOKÜM unsurları ile ilgili tespit, kayıt ve arşiv çalışmaları yapmak, oluşturulan arşivlerin açık ve ulaşılabilir olmasını sağlamak, bu tür çalışmaları yapacak ilgili kurumları oluşturmak, SOKÜM ile ilgili bilimsel, sanatsal, teknik yöntemlerini özendirmek, SOKÜM ile ilgili örgün ve sargın eğitimi desteklemek ve SOKÜM’ün tanınmasını ve saygınlığını artırmak, SOKÜM unsurlarına ait geleneksel mekânı korumak, SOKÜM unsurlarının geleneksel uygulamalarına saygı göstermek maddelerine yer verilmiştir.

SOKÜM’ün uluslararası düzeyde korunması ile ilgili oluşturulan dördüncü bölüm altında ise SOKÜM unsurlarının tanınması ve toplumların konuyla ilgili bilinçlenmesi için İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi, Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi ile Sözleşmenin hedef ile ilkelerini en iyi şekilde yansıtan program, proje ve etkinliklerin seçilmesi konusunda maddelere yer verilmiştir.

Sözleşme metninde kısaca özetlenen koruma tedbirleri, konu üzerine ciddi çalışmaları bulunan akademisyenlerin bazı önerileri ile detaylandırılabilir. Bu akademisyenlerden biri olan Oğuz, sözleşme metninde yer verilen koruma yollarından “okul içi ve okul dışı yöntemler ile SOKÜM’ü kuşaktan kuşağa aktarma” maddesini Türkiye’de ilköğretim müfredatı kapsamına alınan “halk kültürü” dersleri ile örneklendirir. Ayrıca kreş dilinin gözden geçirilmesini ve küresel/tek tipleştirici değerlerin yerel değerlerin üzerinde baskın olmaması gerektiğini ifade eder. Geleneksel mekânları korumanın yanı sıra modern mekânları geleneğe uygun hale getirmek de sıralanan öneriler arasındadır. Bu anlayıştan hareketle Oğuz, yerel yönetimlerin çelik çomak ve benzeri geleneksel çocuk oyunları için düzenleme yapmalarını önerir.

Çocukların yeni keşfettikleri elektronik alan sebebiyle sokağa çıkmadıklarını, fiziksel sosyal anlamda hayata hazırlanamadıklarını belirterek bugün boş kalan çocuk bahçelerinin baba ile oğulun, anne ile kızın bir araya gelebileceği müze bahçe olarak yeniden düzenlenmesini teklif eder. Ayrıca buralarda çelik çomak oyunu, topaç çevirme veya aşık atma gibi geleneksel çocuk oyunlarının canlandırılmasının SOKÜM'ün kuşaktan kuşağa aktarılmasında faydalı olacağını düşünür (Oğuz, 2013, ss. 59-86).

Oğuz'un dikkat çeken önerileri arasında “ortak bellek” ve “paylaşılan deneyim” olarak da adlandırılabileceğini ifade ettiği halk kültürü unsurlarının uygulamalı halk bilimi çalışmaları ve kültür endüstrisi kullanılarak çağdaş kent bağlamına adapte edilmesi sayılabilir. SOKÜM unsurlarının yeni bağamlarına adapte edilmesi sürecinde imgeler ve simgelerden yararlanılması gerektiğini belirten yazar, göre hâlihazırda ülkemizde var olan kültürel miras imgelerinin bile ulusal veya küresel imgelere dönüştürülerek güçlendirilmesinin yetersiz olduğunu vurgular (Oğuz, 2013, ss. 93-100).

“Somut Olmayan Kültürel Miras Neden ve Nasıl Korunmalı ve Nasıl Müzelenmeli: Sorunlar, Çözümler ve Ülkelerden Örnekler” başlığını taşıyan bildiri ile konuya yeni açılımlar getiren bir diğer akademisyen ise Metin Ekici'dir. Asıl olanın ürünü değil bağlamı korumak olduğunu ancak değişen şartlarda sosyo-ekonomik yapıya müdahale etmenin mümkün olmadığını, Bu nedenle de söz konusu mirası oluşturan sanat ve sanatçılık geleneğini korumak gerektiğini ifade eden Ekici, bunun için yeni bağamlar oluşturulması gerektiğini vurgular. Eğer bu konuda yetkin halk bilimciler elini taşın altına koymazlarsa SOKÜM unsurlarından istifade etmek isteyen bilinçsiz veya ticari çevreler ürünleri istismar edecek ve işler daha da içinden çıkılmaz bir hal alacaktır. Ekici, bu çağdaş bağamlara örnek olarak öğrenilen, öğretilen, canlı kılan bir eğitim ve yaşam merkezi olarak düşünülmesi gerektiğini ifade ettiği SOKÜM Müzesini gösterir. O, ayrıca eğitim yoluyla çalışmalar yapılmasını önerir. Öncelik sıralaması yapılırken hızla kaybolan mirasa yer verilmesi ve ilk çalışmaların bunlar üzerine kurulması gerektiğini belirten yazar, çalışmalarda ulaşılması hedeflenen amacın öncelikle Türk kültürel kimliğinin yaşatılmasına ardından ise ekonomik getiri elde etmeye yönelik olması gerektiğini ifade eder (Ekici, 2004, ss.15-20).

Halk bilgisi unsurlarının adapte edilmesi gereken çağdaş bağlamlardan biri olan turizm ile ilişkisi Pınar Fedakar ile Metin Ekici'nin beraber hazırladıkları makalede de ele alınmıştır. Yaşayan İnsan Hazinesi seçilen Nazar Boncuğu Ustası Mahmut Sür'ün geleneği güncellemesi ve kültür endüstrisi noktasında ürüne yeni kullanım yolları oluşturmalarının örneklendirildiği bu çalışma, doğru bir SOKÜM ve turizm ilişkisi nasıl olmalıdır sorusuna verilecek örneklerden birini inceler.

Onun ocağına gelenler sadece nazar boncuğu satın almaz, ocağın bulunduğu bahçeden kiraz toplayarak, geleneksel şekilde düzenlenmiş bir köy avlusunda çayını içer ve çalınan saz eşliğinde yöreye ait türküleri dinler. Boncuk ocağında süren geleneksel boncuk yapımını izler ve hatta bu sürece dâhil olup kendi boncuğunu yapmayı deneyimler. Bu şekilde nazar boncuğu, Mahmut Sür'ün ocağında bir nesne olmaktan çıkar ve adeta bir sihre benzeyen üretimi ve yörenin gelenekleriyle bütünleşir. Burada yapılan sunuma bağlı yenilikleri bir satış tekniği olarak algılamak doğru değildir. Bu noktada geleneğin yaşandığı ve yaşatıldığı bir ortam oluşturunun vurgulamak gerekir (Fedakar ve Ekici, 2014, ss. 40-50).

Sonuç olarak SOKÜM'ün korunması hususundaki çalışmalar 2003 sözleşmesinden çok önce başlamış ve dönüşüp gelişerek mevcut sözleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Sözleşme SOKÜM'ün tanımı, bağlamı, işlevi ve nasıl korunması gerektiği gibi meselelerde temel yaklaşımları ortaya koyan bir anayasa niteliğindedir. Bununla beraber sözleşmeden önce başlayan yaşatarak koruma anlayışı 2003'te perçinlenip güçlenmiş ve zamanın gereksinimlerine göre güncellenerek gelişmeye devam etmiştir. SOKÜM unsurlarının hızla değişen dünyanın yeni bağlamlarına uygun hale getirilmesi gerekliliği, konuyla ilgili uzmanların yaşatarak koruma anlayışını sürekli güncellemelerini zorunlu kılmıştır. SOKÜM terminolojisindeki “yaşatarak koruma” anlayışı ile turizmdeki “sürdürülebilirlik” anlayışının benzer bakış açıları olduğu vurgulanmaktadır. Aşağıda bu benzerlik ele alınacaktır.

I.3. Sözleşmeye Giden Yolda ve Sözleşme Sonrasında Turizm Algısı

SOKÜM'ün yaşatılarak korunmasına yönelik hassasiyet sözleşmenin imzalandığı 2003 yılından çok önce ortaya çıkmıştır. 1989 Popüler ve Geleneksel Kültürün

Korunması Tavsiye Kararları, 1994 Yaşayan İnsan Hazine Programı ve 1997/1998 İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlan Programı SOKÜM Sözleşmesini hazırlayan üç önemli kilometre taşı olarak kabul edilmektedir (Oğuz, 2013, s. 27). SOKÜM ve turizm ilişkisini bu öncü çalışmalardan başlayarak incelemek sürecin tarihsel seyrini takip edebilmek için önemlidir. Bu sebeple öncelikle sözleşme öncesi ardından ise sözleşmeden sonra hazırlanmış belgeler incelenmiş ve turizm ile ilgili algıdaki değişim ortaya konmaya çalışılmıştır.

Somut veya somut olmayan kültürel mirasın turizm ile ilişkisi konusu tek bir kurumsal örgütün gündemine alıp tartıştığı bir mesele değildir. Her ne kadar sözleşmeyi merkeze alarak sürecin gelişimini değerlendirmeye çalışsak da sözleşmeyi ortaya çıkaran temel sorunlara benzer kaygılarla kurulmuş ve sözleşme ruhuna paralel yaklaşımlar ortaya koyan diğer kurumların da değerlendirmelerine yer vermek yerinde olacaktır. Buradan hareketle UNESCO tarafından 1965 yılında kurulan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından hazırlanmış tüzük ve bildirgeler incelenmiştir. ICOMOS belgelerinde tespit ettiğimiz SOKÜM ve turizm meselesi ile ilgili değerlendirmelere bu bölümün son maddesinde yer verilmiş böylece konu çok yönlü bir biçimde ele alınmıştır.

I.3.1. SOKÜM Sözleşmesini Hazırlayan Öncü Çalışmalarda Turizm Algısı

UNESCO'nun SOKÜM Sözleşmesinden önce de kültürel mirası korumak kaygısı ile hazırladığı sözleşme ve programlarda turizm ile ilgili bir takım uyarı ve görüşler yer bulmuştur. SOKÜM Sözleşmesini hazırlayan üç önemli kilometre taşından biri olarak kabul edilen 1989 Tavsiye Kararları değinilmesi gereken ilk çalışmadır. Her ne kadar Tavsiye Kararlarında turizm ifadesine doğrudan rastlanmasa da kararların uygulanmasına yönelik olarak düzenlenen seminerlerde zaman zaman turizmle ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

1989 Tavsiye Kararlarının pratikte uygulanması hakkında ek çalışmalar yapılması gerekmiş böylece 1995-1999 yılları arasında sekiz bölgesel ve bölge altı, bir de uluslararası toplantı düzenlenmiştir. Dünyanın bütün bölgelerini içine alacak şekilde

düzenlenen bölgesel toplantılarda Tavsiye Kararının uygulanmasında karşılaşılan bölgesel sorunlar tartışılmıştır. Bu çalışmaların sonuç raporları arasında turizm ile ilgili değerlendirmelere ilk kez 1998 Tokyo toplantısında rastlanır. Bu belgede “geleneksel ve kültürel yaratıların festival/turistik sunumlar için kullanıldıklarında bozulmaları” ve “turizm ile ilgili uygun temel ilkeler ve esasların olmayışı” sorunlarına yer verilmiştir. Bu sorunlarla ilgili olarak önerilen çözümler ise “turizm gelirlerinin bir kısmının korunması hedeflenen topluluğa aktarılması”, “festival ve benzeri turizm hareketlerinin (büyük turizm şirketlerince değil) yerel topluluklar tarafından esnek bir biçimde kararlaştırılması” ve folkloru korumak ve sürdürürebilmek için kültür turistlerine yönelik olarak taşıma kapasitesinin ulusal yasalar ve yerel düzenlemeler ile belirlenmesidir (UNESCO, 1998, ss. 10-11). (<https://ich.unesco.org/doc/src/00111-EN.pdf> ET: 28.06.2020; 267,293).

Asya ülkelerini temsilen 19 ülkeden 20 uzmanın katıldığı bu etkinlik aslında bölgesel toplantıların üçüncüsüdür. Daha evvel düzenlenen iki toplantıda yer bulmayan turizm meselesinin Tokyo toplantısında ciddi bir biçimde ele alınması dikkat çekicidir. Bu durumun iki temel sebebinden ilkinin Japonya, Güney Kore ve Çin Cumhuriyeti gibi devletlerin küreselleşmeye karşı SOKÜM unsurlarının korunması konusundaki muhafazakâr ve hassas tutumları olduğu düşünülebilir. İkinci sebep ise Asya-Pasifik ülkelerinin dünyada turizmin en hızlı geliştiği yerler arasında bulunduğu gerçeğidir. Kültürel mirasa büyük zararları olabilecek yaygın turizmin, SOKÜM’ü koruma kaygısının en yüksek olduğu ülkelerin bulunduğu bir coğrafyada hızla güçlenmesi Tokyo toplantısında turizm meselesinin ele alınmasını gerekli kılmıştır

(UNWTO Tourism Highlights, 2000 Edition s. 4; <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284403745>).

Tokyo toplantısından sonra halk kültürü unsurları ve turizm ilişkisinin gündem olduğu tek seminer 1999 yılında Beyrut/Lübnan’da gerçekleşmiş sekizinci bölgesel toplantıdır. Burada da geleneksel endüstrilerin mirastan koparılarak turizme konu edilmeleri sorununa değinilmiş ancak Tokyo toplantısında olduğu gibi bu soruna yönelik çözümlerden bahsedilmemiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/00111-EN.pdf> ET: 28.06.2020, s. 270).

Tavsiye kararlarının alınışının 10. yılında Washington'da düzenlenen son toplantıda daha evvel yapılmış sekiz bölgesel toplantının sonuç raporlarını içeren genel bir değerlendirmeye gidilmiştir. Uluslararası düzeyde katılım ile gerçekleştirilen bu çalışmada konular, temalara göre oluşturulmuş üç çalışma grubu tarafından tartışılmıştır. Somut olmayan kültürel mirasın yeniden canlandırılması ve aktarımı gibi başlıkların ele alındığı birinci grupta söz alan uzmanlardan Junzo Kawada, turizmin yabancılar ve yereller arasında kültürel bir farkındalık yaratabileceğini ve turizmin maddi faydasının geleneksel sanatlar ve performanslara özendirerek somut olmayan kültürel mirasın yaşatılarak korunması konusunda olumlu bir etki yaratabileceğini ifade etmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/00111-EN.pdf> ET: 28.06.2020. s. 293).

Çalışma gruplarının çıktıları arasında UNESCO'ya kültür turizminin gelişimi için uluslararası bir ağ kurma konusunda fizibilite çalışması yapması önerisi de vardır (<https://ich.unesco.org/doc/src/00111-EN.pdf> ET: 28.06.2020. s. 301). Yine bu raporun eylem planı bölümünde, C şıkkı 11. maddede, geleneksel kültürü yaşatarak korumak için tavsiye kararlarını kabul eden devletlere özellikle eğitim, hukuk, turizm ve gelişim alanlarında yerel topluluklara yardımcı olacak sivil toplum kurumları, uzmanlar ve kültürel kurumlar ve ticari işletmelerin bulunduğu bir ağ oluşturma tavsiyesi dikkat çekici öneriler arasında yer almıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/00111-EN.pdf> ET: 28.06.2020. s. 304).

Görüldüğü gibi tavsiye kararlarında turizm meselesi doğrudan ele alınmamış konu, kararların uygulanmasına yönelik seminer ve toplantılarda gündem olmuştur. Bu çalışmalarda ise turizmin zararlı etkilerinden korunmak ve kültürel miras lehine yarattığı avantajlardan fayda sağlamak için çeşitli teklifler öne sürülmüştür.

Oğuz (2013), sözleşmeyi hazırlayan üç önemli kilometre taşından ikincisinin 1994 yılında kabul edilen Yaşayan İnsan Hazine Sistemleri Programı olduğunu belirtir. Bu programda, SOKÜM'ün korunması için temel olarak kültürel mirasın yaratıcısı olan insanın desteklenmesine odaklanılır. Programın taraf devletlerce uygulanabilmesi için kılavuz niteliğinde bir belge olan "Ulusal 'Yaşayan İnsan Hazine Sistemleri' Kurulması İçin Yönerge", turizm algısının ölçülmesinde referans alabileceğimiz temel dokümandır. Ancak yaptığımız incelemede söz konusu belgede turizm ile ilgili olumlu veya olumsuz herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Belgeden hareketle YİH olarak kabul edilen kişilerin turizmden bağımsız bölgelerde faaliyetlerini yürüttükleri düşünülebilir. Ancak bu varsayım Türkiye örneğine bakıldığında geçerliliğini yitirmektedir.

2022 yılı itibarı ile Türkiye’den YİH olarak kabul edilen 67 kişi bulunmaktadır. Liste incelendiğinde kabul edilen kişilerin önemli bir kısmının geleneksel el sanatı ustası olduğu ve turizm ile doğrudan veya dolaylı olarak temas içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu görüşümüz 2021 yılında Sevcan Bilgimöz ve Bilgehan Gülcan tarafından hazırlanan bir makalenin sonuçları ile uyusmaktadır. YİH’in deneyimsel turizmde nasıl bir rollerinin olabileceği meselesinin araştırıldığı çalışmada, yedi YİH ile görüşülmüş ve kendi atölyesi olan ustaların tamamının yerli ve yabancı ziyaretçileri ağırladıkları yani turizme aktif olarak katıldıkları görülmüştür (Bilgimöz, ve Gülcan, 2021, ss. 1141-1160).

Geleneksel bağlamlarını kaybetmeye başlayan YİH ustalarının günümüzde turizme dâhil olarak varlıklarını sürdürme mücadelesi verdikleri açıktır. Ancak bu durum hazırlanan yönergeyi herhangi bir şekilde etkilememiştir. Çoğunlukla büyük bir tehdit olarak kabul edilen turizmi görmezden gelip yokmuş gibi davranmak, listelere alınarak korunmaya çalışılan unsurların turistik ürünlere dönüşmelerine de neden olabilir. Bu sebeple hazırlanan yönergenin güncellenmesi, yeni çalışmalar ya da kılavuzlarla desteklenmesi elzemdir. Bu konuda başarılı ülkelerin YİH süreçleri ve mevzuatı incelenerek bir analiz yapılabilir.

SOKÜM’ü hazırlayan üçüncü ve son kilometre taşı İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı (İSSOMBİ) Programıdır. Sözleşmeden önce kültürel mirası koruma kaygısı ile yürütülen en etkin çalışmalardan biri olarak görülen ancak sözleşmenin yürürlüğe girmesi ile misyonunu tamamlayan bu program dâhilinde 2001, 2003 ve 2005 yıllarında toplam 90 başyapıt ilan edilmiştir.

Bu programın işleyiş detayları ve aday dosyalarının hazırlanmasına yönelik 2001 yılında düzenlenen kılavuz kitap, turizm algısını görmek için ele aldığımız temel kaynaktır. Bu kitabın giriş kısmının ikinci maddesinde SOKÜM’ün kültürel kimlik, yaratıcılığın geliştirilmesi ve kültürel çeşitliliğin korunmasındaki hayati rolü ile ulusal ve uluslararası kültürler arasındaki harmoni ve toleransa yaptığı katkı vurgulanmıştır. Devam eden satırlarda ise günümüzün küresel dünyasında kültürel miras unsurlarından

pek çoğunun kültürel standartlaşma, silahlı çatışmalar, endüstrileşme, kırsal göç, çevre kirliliği ve turizm tehdidiyle kaybolmakta olduğu belirtilmiştir (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124628> ET: 28.06.2020, s. 3).

Turizm ifadesine ikinci olarak “description” (tasvir) başlığı altında, kılavuzun ulusal ve uluslararası aday dosyaları için verdiği örnek modellerde rastlanmaktadır. Bilindiği üzere bir kültürel mirasın aday olabilmesi için yok olma tehdidi altında olması gerekir. Aday bir dosyanın yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalmasının olası nedenleri arasında “ekonomik veya teknolojik gelişme”, “iklimsel değişim veya kirlenme”, “topluluğun nüfusunun sayıca artması veya azalması” maddeleri ile beraber “turizmin gelişmesi” ifadesine de yer verilmiştir. Bu durum, kılavuzu hazırlayanların “kötü yönetilen bir turizm anlayışı” veya “sürdürülebilir olmayan turizm çeşitleri” gibi ifadeler kullanmak yerine “turizmin gelişmesi”ni kültürel miras unsuruna doğrudan bir tehdit olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu önyargılı yaklaşım, turizm ve kültürel miras ilişkisinin sürdürülebilirliğini ve olası olumlu sonuçları göz ardı etmektedir (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124628> ET: 28.06.2020, ss. 19-21).

Sonuç olarak SOKÜM Sözleşmesini hazırlayan öncü çalışmalar olarak kabul edilen 1989 Tavsiye Kararları ile YİH ve İSOMBİ Programlarında turizm meselesinin zayıf bir biçimde ele alındığı, çoğu değerlendirmede de kültürel mirasa bir tehdit olarak kabul edildiği görülmüştür. Turizmin hem ekonomik hem kültürel hayatın vazgeçilmez bir parçası haline geldiği gerçeğinin ihmal edildiği bu çalışmalarda, sürdürülebilir turizm türlerinin mirasın görünürlüğünü artırması ve yerel kalkınmaya katkı sağlaması gibi faydaları dikkate alınmamıştır. 1972 sözleşmesinin ardından kültürel miras ilan edilen unsurların kontrolsüz bir kitle turizmine maruz kalmaları neticesinde korunmak istenen mirasın turizmden büyük zararlar görmesi bu tutumun temel sebebi olarak kabul edilmelidir. Uzmanların “ölüm öpücüğü” metaforu ile tanımladıkları bu durum SOKÜM Sözleşmesinin erken safhalarında da turizm konusuna mesafeli yaklaşılmaya neden olmuştur (D'Eramo, 2014, ss. 47-53; Özünel, 2017, s. 27).

1.3.2. Sözleşme ve Destekleyici Metinlerde Turizm Algısı

Sözleşme öncesinde yapılmış seminer ve toplantılarda turizm konusunun ciddi boyutları ile ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmalarda turizm, genellikle bir sorun

hatta ilgili çalışmanın ortaya çıkmasına sebep olan temel tehditlerden biri olarak kabul edilir. Konunun günümüze değin geçen süreç içerisindeki değişimini anlayabilmek için ayrıca Sözleşme metninin, Uygulama Yönergelerinin ve Etik İlkeler'in incelenmesi yararlı olacaktır.

Kültürel mirasın korunması konusundaki en kapsamlı iki sözleşmeden biri olarak kabul edilen SOKÜM Sözleşmesi incelendiğinde turizm ifadesine doğrudan yer verilmediği görülür. Bununla beraber sözleşmede kullanılan “sürdürülebilir kalkınma” ve “kültürel mirasın değişik yanlarının yeniden canlandırılması” gibi ifadelerin kültür turizmi, ekoturizm gibi sürdürülebilir turizm türlerinin temel prensiplerine paralel yaklaşımlar oldukları söylenebilir.³ Bu ortaklıklara rağmen ne sözleşme metninde ne de sözleşmenin ilk uygulama yönergesinde turizm ifadesine rastlanır.⁴ Bununla birlikte 2008 yılından itibaren oluşturulan listelere kabul edilen çok sayıda unsur dosyasında turizm konusunun yer bulduğu görülmektedir. Bu örnekler incelendiğinde başlangıçta daha çok olumsuz yönde olan turizm algısının 2009 yılından itibaren değiştiği, turizmin unsurlara görünürlük sağlamak ve ekonomik fayda getirmek gibi etkilerinin dosyalarda yer bulmaya başladığı izlenebilir. Bu yaklaşımların etkisiyle sözleşmenin 2010 yılındaki uygulama yönergesine turizm konusuyla ilgili maddeler eklenmesi söz konusu olmuştur.

2010 uygulama yönergesinin iki ayrı bölümünde turizmden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki 102 numaralı maddede bulunmaktadır. Taraf devletlerin sahip oldukları SOKÜM unsurları ile ilgili farkındalığı artırma çabaları sırasında dikkat etmeleri gereken konuların beş madde ile özetlendiği bu maddenin son fıkrasında taraflar, ilgili SOKÜM unsurunu riske atabilecek aşırı ticarileşme ve sürdürülebilir olmayan turizme karşı dikkat etmeye davet edilir.

Turizm konusu ayrıca 116. maddede de gündeme getirilmiştir. “*Somut olmayan kültürel mirasın belirli biçimlerinden ortaya çıkabilecek ticari faaliyetler ve somut olmayan kültürel mirasa ilişkin kültürel mal ve hizmetlerin ticareti, bu tür mirasın önemi hakkında farkındalık yaratabilir ve uygulayıcıları için gelir sağlayabilir. Mirası taşıyan ve uygulayan toplulukların yaşam standartlarını iyileştirmeye, yerel ekonomiyi*

³ Konuyla ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bk. Tekin; 2020; Oğuz, 2014, ss. 25-39.

⁴ İlk defa 2008 yılında çıkarılan Uygulama yönergesi her iki yılda bir yenilenir. Günümüzde dokuzuncu yönerge kullanılmaktadır. bk. <https://ich.unesco.org/en/directives> ET: 23.11.2022.

geliştirmeye ve sosyal kaynaşmaya katkıda bulunabilirler. Ancak bu faaliyetler ve ticaret, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini tehdit etmemelidir ve ilgili toplulukların birincil yararlanıcıları olmasını sağlamak için tüm uygun önlemler alınmalıdır. Bu tür faaliyetlerin somut olmayan kültürel mirasın, özellikle ritüeller, sosyal uygulamalar veya doğa ve evren hakkında bilgi alanlarında tezahür eden somut olmayan kültürel mirasın doğasını ve yaşayabilirliğini nasıl etkileyebileceğine özellikle dikkat edilmelidir. (https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational_Directives-3.GA-EN.doc ET: 28.06.2020).

Görüldüğü üzere bu yönerge ile daha evvelki yaklaşımlarda olduğu gibi turizmin sadece bir tehdit olarak görülmesi anlayışı ortadan kalkmıştır. Turizm artık sürdürülebilir olan ve olmayan şeklinde ikiye ayrılarak değerlendirilmekte ve taraf devletler sadece sürdürülebilir olmayan turizm türlerine karşı uyarılmaktadır.

Unsurların görünürlüğünü artırmak, sosyal kaynaşma ve taşıyıcılara ekonomik fayda sağlamak, yaşam standartlarını iyileştirmek gibi olumlu etkiler ortaya çıkarabilecek sürdürülebilir turizm, bu olumlu getirilerine rağmen yine de tedbirin elden bırakılmamasını gerektirecek bir yapıya sahiptir. Ne kadar dikkat edilse de turizm, temas ettiği yeri geri dönülemez biçimde değiştirme potansiyeline sahip bir endüstridir. Bu sebeplerle 116. maddenin son bölümlerinde taraf devletler; ritüeller, sosyal uygulamalar, veya doğa ve evren hakkında bilgi alanlarının turizme dâhil edilmeleri sürecinde ortaya çıkacak gelirin birincil yararlanıcılarının unsurların asıl taşıyıcıları olmaları konularında dikkate davet edilmektedirler (https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational_Directives-3.GA-EN.doc ET:28.09.2022).

2012 ve 2014 yıllarında yapılan güncellemelerde yönergelere turizm ile ilgili yeni bir madde eklenmemiştir. Ancak 2016 yılındaki beşinci yönergede turizm ayrı bir başlık altında değerlendirilerek ve konuyla ilgili öneri ve uyarılar artırılmıştır. Ancak 2010 düzenlemesinden sonra geçen altı sene içerisinde turizm konusunun SOKÜM toplantılarında gündem olmayı sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Tezimizin üçüncü bölümünde yer verdiğimiz örneklerden de görülebileceği gibi 2010-2016 yılları arasında listelere teklif edilen unsur dosyalarında turizm konusu hatırı sayılır bir biçimde yer

bulmuştur. Hatta taraf devletlerce listelere kabul için teklif edilen bazı unsurlar temelde turizm kaynaklı sebeplerle reddedilmiştir. Sözelimi Endonezya'nın "Creation of A Cultural Space For Safeguarding, Development and Education in Intangible Cultural Heritage at Beautiful Indonesia in Miniature Park" ve İran'ın "Bārān Khāhi, Rain-Seeking Rituals of Kaburān Village, Tafresh" dosyalarında taraf devletler unsurların turistik tanıtımına odaklandıkları konusunda uyarılmışlardır. (<https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-14-9.COM-9.b+Add.-EN.doc> ET: 28.09.2022). (<https://ich.unesco.org/en/Decisions/9.COM/10.20> ET: 28.09.2022).

Yaşanan gelişmeler ışığında 2016 yılındaki uygulama yönergesinde turizm konusu daha kapsamlı bir biçimde ele alınmış ve taraf devletlerin dikkat etmesi beklenen temel yaklaşımlar yeniden düzenlenmiştir. Günümüze kadar değişmeden geldiği için detaylı incelememizi son olarak güncellenen 2022 yönergesi üzerinden yapabiliriz.

Güncel Uygulama Yönergesi altı ana başlık altında toplam 197 maddeden oluşan 45 sayfalık bir kılavuzdur. Ana başlıklar aşağıdaki gibi Türkçeleştirilebilir:

1. SOKÜM'ün Uluslararası Düzeyde Korunması, İşbirliği ve Uluslararası Yardım
2. SOKÜM Fonu
3. Sözleşmenin Uygulanması Konusunda Katılım
4. SOKÜM Konusunda Farkındalık Yaratmak ve Sözleşmenin Amblemi
5. Komite İçin Rapor Hazırlama
6. SOKÜM'ün ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Ulusal Düzeyde Korunması

Turizm ve SOKÜM ilişkisine değinilen ilk madde, dördüncü bölüm altında bulunan 102. Maddenin "e" fıkrasıdır. Burada "SOKÜM konusunda farkındalığı artırmak için yapılacak eylemlerde aşırı ticarileştirmenin veya sürdürülebilir olmayan turizm çeşitlerinin kültürel miras unsurlarını riske sokmasından kaçınma" uyarısı yapılmaktadır (https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational_Directives-9.GA-EN.docx ET: 28.09.2022).

Aynı bölümün 117. maddesinde de SOKÜM unsurlarının turizm yoluyla ticarileştirilmesinde suistimallerden kaçınılması konusunda bir uyarıya yer verilerek yerel yöneticiler, ticari taraflar ve kültürün icracıları arasında uygun bir denge bulunması ve bu sırada toplum merkezli bir yaklaşımla SOKÜM unsurlarının anlam ve amacının

çarpıtılmadığından emin olunması gerekliliği bildirilmiştir. Bu maddede bahsi geçen “paydaşlar arasında uygun bir denge bulunması” gerek turizmcilerin gerekse kültür bilimcilerin SOKÜM ve turizm yönetiminde çözmeye çalıştıkları en temel sorunlardandır. Ancak turizmcilerin “sosyal taşıma kapasitesi” adını vererek formülleştirmeye çalıştıkları bu sorunun SOKÜM merkezli bir bakış açısıyla nasıl çözülebileceği konusunda detaylara yer verilmemiştir.

“SOKÜM’ün Korunması ve Ulusal Seviyede Sürdürülebilir Kalkınma” başlıklı VI. ve son bölümde “Kapsamlı Sosyal Kalkınma”, “Kapsamlı Ekonomik Kalkınma”, “Çevresel Sürdürülebilirlik” ve “Somut Olmayan Kültürel Miras ve Barış” şeklinde belirlenmiş dört alt başlık bulunmaktadır. Bu başlıklardan “Kapsamlı Ekonomik Kalkınma” kısmının üçüncü maddesinde SOKÜM’ün yaşatılarak korunmasında turizmin etkisi ele alınmıştır. Bu kısmı detaylı bir biçimde Türkçeye aşağıdaki gibi aktarmak mümkündür:

Taraf devletler kamu ya da özel sektör tarafından üstlenilmiş olması fark etmeksizin turizm ile ilişkili tüm aktivitelerde kendi bölgelerindeki somut olmayan kültürel mirasa ve bununla ilgilenen halkların, grupların ve bireylerin hak, arzu ve dileklerine saygı gösterilmesini garantilemeye çaba göstereceklerdir. Bu amaçla, taraf devletler şu konularda teşvik edilmektedir:

a) Hem belirli hem de genel koşullar göz önüne alınarak ve aktiviteler başlamadan önce potansiyel etkinin tahminine özellikle dikkat ederek şu alanlarda inceleme yapılacaktır: Sürdürülebilir turizm için somut olmayan kültürel mirasın sahip olduğu potansiyel, turizmin SOKÜM’e etkisi ve ilgili halkların, grupların ve bireylerin sürdürülebilir kalkınması.

b) Şu konularda en uygun yasal, teknik, yönetsel ve finansal sınırlar belirlenecektir: İlgili halklar, gruplar ve bireylerin kendi SOKÜM’leriyle ilgili olarak turizm yönetiminde sahip oldukları başrolü destekleyici konularda temel hak sahipleri olmaları garantilenecektir. Kültürel mirasın sürdürülebilirlik, sosyal işlevler ve kültürel anlamlarının hiçbir şekilde azımsanmayacağı veya turizm nedeniyle tehdit edilmeyeceği garantilenecektir. Turizm endüstrisinden gelen müdahalelere ve turist olarak katılanların davranışlarına rehberlik edilecektir (<https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational-Directives-9.GA-EN.docx> ET:28.09.2022).

Görüldüğü gibi UNESCO taraf devletlere:

- Sürdürülebilir kültürel miras ve sürdürülebilir turizm için bir bölgedeki turizm hareketinden önce planlama ve turizm yönetimi konusunda turistler/turizm işletmeleri karşısında ilgili topluluk ve bu topluluğa ait kültürel miras lehine taraf olmaları,
- SOKÜM unsurlarından hangilerinin, turizmde hangi oranda kullanılacağı ve bu kullanım sonunda elde edilecek ekonomik faydanın öncelikle yerel halklar lehine olması konularında ödevler vermekte ve taraf devletlerden bu konularda gerekli yasal, teknik, yönetsel ve finansal düzenlemeleri yapmalarını istemektedir.

Uygulama Yönergesi SOKÜM turizm ilişkisi meselesinde doğrudan yol ve yöntemleri gösteren temel metindir. Bununla birlikte sözleşmeyi destekleyen bir diğer önemli metin ise **Etik İlkeler**'dir. Sözleşme metnini ve Uygulama Yönergesi'ni tamamlayan prensipler olarak kabul edilen Etik İlkeler 30 Kasım - 4 Aralık 2015 tarihleri arasında Namibya'nın Windhoek kentinde düzenlenen onuncu oturumunda SOKÜM unsurlarının korunmasına yönelik on iki madde olarak kabul edilmiştir. Sözleşmenin ana metninde olduğu gibi bu maddelerde de doğrudan turizm konusuna değinilmemiştir. Ancak dolaylı biçimlerde olsalar da bazı maddelerin SOKÜM ve turizm ilişkisi hakkında yol gösterdikleri anlaşılmaktadır. (<https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866> ET: 11.10.2022).

Konuyla ilgili değerlendirmeler yapmadan önce bu ilkelere yer vermek uygun olacaktır. Tuna Yıldız tarafından Türkçeye çevrilen bu ilkeler aşağıdaki gibidir:

1. Topluluklar, gruplar ve kimi durumlarda bireyler kendi somut olmayan kültürel miraslarının korunmasında birincil role sahip olmalıdır.

2. Somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini garanti altında almak için topluluklara, gruplara ve kimi durumlarda bireylere uygulamaları, temsilleri, ifadeleri, bilgi ve becerileri devam ettirme hakkı tanınmalı ve buna saygı gösterilmelidir.

3. Karşılıklı saygının yanı sıra somut olmayan kültürel mirasa saygı ve bu mirasa yönelik karşılıklı değerbilirlik, Devletler ile topluluk, grup ve kimi durumlarda bireyler arasındaki etkileşimde egemen olmalıdır.

4. Somut olmayan kültürel mirası yaratan, koruyan, sürdüren ve aktaran topluluklarla, gruplarla ve kimi durumda bireylerle yapılan tüm etkileşimler şeffaf iş birliği, diyalog, müzakere ve istişare ile yürütülmeli ve özgür, önceden, sürekli ve bilgilendirilmiş onayları ile tanımlanmalıdır.

5. Silahlı çatışma durumları da dâhil olmak üzere, somut olmayan kültürel mirası ifade etmek için varlığı gerekli olan araçlara, nesnelere, eserlere, kültürel ve doğal alanlara ve bellek mekânlarına toplulukların, grupların ve bireylerin erişimi sağlanmalıdır. Somut olmayan kültürel mirasa erişimi düzenleyen geleneksel uygulamalara, daha geniş kamu erişimini sınırlayabilecekleri yerlerde bile tam olarak saygı gösterilmelidir.

6. Her topluluk, grup veya birey kendi somut olmayan kültürel mirasının değerini bilmeli ve bu somut olmayan kültürel miras, harici değer yargılarına maruz kalmamalıdır.

7. Somut olmayan kültürel mirası yaratan topluluklar, gruplar ve bireyler, bu mirastan kaynaklanan ahlaki ve maddi menfaatlerin korunmasından ve özellikle topluluk üyeleri veya diğerleri tarafından kullanılmasından, araştırılmasından, belgelenmesinden, tanıtılmasından veya uyarlanmasından faydalanmalıdır.

8. Somut olmayan kültürel mirasın dinamik ve canlı doğasına sürekli saygı gösterilmelidir. Özgünlük ve münhasırlık (mahsurluk), somut olmayan kültürel mirasın korunmasında kaygı ve engeller oluşturmamalıdır.

9. Topluluklar, gruplar, yerel, ulusal ve uluslararası örgütler ve bireyler, somut olmayan kültürel mirasın veya onu uygulayan toplulukların yaşayabilirliğini etkileyebilecek herhangi bir eylemin doğrudan ve dolaylı, kısa vadeli ve uzun vadeli, potansiyel ve kesin etkilerini dikkatle değerlendirmelidir.

10. Topluluklar, gruplar ve uygun durumlarda bireyler, bağlamsızlaştırma, metalaşma ve yanlış temsil dâhil olmak üzere somut olmayan kültürel miraslarına neyin tehdit oluşturduğunun belirlenmesinde ve bu tür tehditlerin nasıl önleneceğine karar vermede önemli rol oynamalıdır.

11. *Kültürel çeşitliliğe ve toplulukların, grupların ve bireylerin kimliklerine tamamen saygı gösterilmelidir. Topluluklar, gruplar ve bireyler tarafından tanınan değerler ve kültürel normlara duyarlılık konusunda alınan koruyucu önlemlerin uygulanması ve tasarımı cinsiyet eşitliğine, gençlerin katılımına ve etnik kimliklere saygı gösterilmesine özel dikkat göstermelidir.*

12. *Somut olmayan kültürel mirasın korunması insanlık için genel bir öneme sahiptir ve bu nedenle ikili, alt bölgesel, bölgesel ve uluslararası taraflar arasındaki iş birliği yoluyla gerçekleştirilmelidir. Bununla birlikte topluluklar, gruplar ve kimi durumlarda bireyler hiçbir zaman kendi somut olmayan kültürel miraslarına yabancılaştırılmamalıdır (Çev. Yıldız, 2020, ss. 66-67 ; <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866> ET: 11.10.2022).*

İlkelerde temel olarak turizm dâhil olmak üzere SOKÜM ile ilgili her konuda unsurların sahipleri ve taşıyıcılarının ana belirleyici olmaları kabul edilmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle her bir madde turizm ile ilişkilendirilerek ayrıca yorumlanabilir. İlkelerin farklı durumlara göre nasıl anlamlandırılmaları gerektiği **2015 yılında Valensiya’da** yapılan uzman toplantısında da tartışılmıştır. Bu toplantıda verilen örneklerden ikisinde doğrudan turizm konusuna atıf yapılmamıştır.

2015 Valensiya toplantısında turizm bağlamında nasıl yorumlanabileceği örneklenen ilk ilke 4. maddedir. SOKÜM sahiplerinin miras ile ilgili tüm etkileşimler hakkında önceden bilgilendirilmeleri ve onaylarının alınması olarak özetlenebilecek bu ilkenin turizme uyarlanması, uzmanlar tarafından üç maddede açıklanmış olup bu maddeler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

a) Turizm operatörleri SOKÜM sahipleri ve taşıyıcılarının herhangi bir turizm faaliyetinin yarar ve riskleri hakkında zamanında, doğru ve eksiksiz bilgi almalarını sağlamalıdır.

b) Turizmciler herhangi bir turizm hareketini ancak SOKÜM sahipleri önceden bilgilendirilmiş ve onayları alınmışsa faaliyete geçirmelidir. Onay, basit bir imza olarak görülmemeli ve sürecin ayrıntılı biçimde detaylandırılarak tartışılması sağlanmalıdır. Turistik faaliyetlere, ilgili topluluk ya da grup üyeleri dâhil edilmeli böylece SOKÜM

sahiplerinin oluşan yeni bağlamın içinde bulunarak süreci izleyip parçası olmalarının yolu açılmalıdır.

c) Ziyaret öncesinde turistlerin SOKÜM sahipleri ve SOKÜM unsurları hakkında doğru ve eksiksiz bilgi almaları sağlanmalıdır.

Uzman toplantısında turizm bağlamında yeniden yorumlanan bir diğer madde ise kendi miras unsurları ile ilgili sadece SOKÜM sahip ve taşıyıcılarının değerlendirmeler yapabilecekleri şeklinde özetleyebileceğimiz altıncı maddedir. Bu madde hem turistler hem de turizm bakanlıklarının yaklaşımlarına kılavuzluk edecek biçimde yorumlanmıştır. Yapılan değerlendirmelerden hareketle turistlerin dikkat etmeleri gereken noktalar; ziyaret ncesi SOKÜM sahiplerinin kültürleri, tarihleri, dilleri ve gelenekleri hakkında bilgi edinmek, gelenekleri ve uygulamaları kültürel bağamları içinde anlamaya ve takdir etmeye çalışmak ve ziyaret edilen SOKÜM sahipleri ile SOKÜM unsurları hakkında yargılayıcı olmaktan kaçınmak şeklinde yorumlanmıştır.

Altıncı maddeden hareketle turizm bakanlıklarına düşen roller de üç maddede özetlenmiştir. Bu değerlendirmelere göre turizm bakanlıkları; SOKÜM’n sahipleri ile ilgili tanıtım materyalinin doğru, eksiksiz ve zamanında hazırlanmasını sağlamalı, otantik, saf, benzersiz, orijinal, olağanüstü, evrensel vb. gibi uygun olmayan terimleri kullanarak SOKÜM içinde dış değer yargıları veya hiyerarşileri dayatmaktan kaçınmalı ve faaliyetlerinde SOKÜM sahipleri ile ilgili dış değer veya değer yargıları dayatmadıklarından emin olmak için turizm operatörlerinin davranışlarını izlemelidirler. (<https://ich.unesco.org/doc/src/30195-EN.docx> ET: 13.10.2022).

Uzman toplantısında örneklendirilen iki maddeden hareketle diğer maddeler ile ilgili değerlendirmeler yapmak da mümkündür. Sözgelimi yedinci maddede SOKÜM sahiplerinin mirastan kaynaklanan ahlaki ve maddi menfaatlerinin korunmasına değinilir. Bu ilke hem uygulama yönergesinde hem de çeşitli dosyalar ile ilgili hazırlanmış Hkmetlerarası Komite raporlarında karşımıza çıkan SOKÜM sahiplerinin mirastan elde edilen turistik faydanın birincil yararlanıcıları olması meselesine atıf yapar (https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational_Directives-3.GA-EN.doc madde 116,

ET: 28.09.2022; DECISION 9.COM 10.6; DECISION 16.COM 8.b.25; DRAFT DECISION 16.COM 7.a.10; DRAFT DECISION 16 COM 7.a.4 madde 6).

Etik İlkeler'den 8. maddede belirtilen mirasın canlı ve dinamik doğasına saygı gösterilmesi maddesi, kültürel miras konusunda farkındalığı yüksek turist tiplerinin seçilmesi şeklinde yorumlanırken dokuzuncu maddedeki SOKÜM sahiplerini etkileyecek herhangi bir eylemin sonuçlarının dikkate alınması konusu sorumlu turizm veya toplum temelli turizm anlayışı ile ilişkilendirilebilir.

İlkelerden 10. maddede “bağımsızlaştırma, metalaşma ve yanlış temsil” ifadeleri ile sürdürülebilir olmayan turizmin SOKÜM unsurlarına verebileceği potansiyel zararlara atıf yapıldığı düşünülebilir. Bu maddeye göre SOKÜM sahipleri neyin tehdit olacağına ve bu tehdidin nasıl önleneceği konusuna karar vermede önemli rol oynamalıdır. Ancak bu yaklaşım ile ilgili dikkat edilmesi gereken bir sorunu irdelemekte fayda vardır.

SOKÜM sahiplerinin başlangıçta yerel kültür ve mirasın tanınması ile takdir edilmesi veya taşıyıcılara maddi kazanç sağlaması olarak yorumlanabilecek turistik bir hareketin yanlış yönetildiğinde ne derece büyük zararlara yol açabileceğini öngörmeleri beklenemez. Bu konuyu açıklamak için önemli turizm kuramlarından biri olarak kabul edilen tolerans modeli incelenebilir. Doxey tarafından önerilen bu modele göre başlangıçta turistik hareketten mutluluk duyan yerel topluluklar, zaman içerisinde sürecin kontrolünü kaybedebilir. Böylece turizm ve turistlerle ilgili olarak ilgisizlik, öfke ve nefret duyguları hissetmeye başlayabilir.⁵ Bu gerçekten hareketle SOKÜM sahiplerinin öncelikle SOKÜM'e olası tehditler hakkında bilinçlendirilmelerini ardından turizm gibi olası tehditlerle ilgili karar vermelerini beklemek daha doğru olacaktır.

Yukarıda incelediğimiz üç temel kaynaktan hareketle turizm konusunun SOKÜM Sözleşmesinin ana metninde veya Etik İlkeler'de dolaylı, Uygulama Yönergesi'nde ise doğrudan yer aldığı görülmüştür. 2010 yılında hazırlanan yönergede ilk defa yer verilen turizm konusu, 2016 yılındaki beşinci yönergede yeniden ele alınmış ve ayrı bir başlık

⁵ Konuyla ilgili detaylı açıklamaya ikinci bölüm altındaki “Yerel Halk Turizm İlişkisi” başlığı altında yer verilmiştir.

altında güncellenmiştir. 2016 Yönergesi günümüze değin üç kere daha güncellenmiş olsa da turizm ile ilgili maddelerde herhangi bir değişikliğe gerek duyulmamıştır.

Bununla beraber genelde kültürel mirasın korunması özelde ise mirasın turizmle ilişkisi meselesi sadece sözleşme ve sözleşmeyi destekleyen belgelerden hareketle değerlendirilemeyecek kadar kapsamlı bir konudur. Farklı kültürel miras türlerinin korunması hususunda turizmin yeri meselesi, alanlarında uzmanlaşmış çeşitli kurumlarca ele alınmaktadır. Aşağıdaki satırlarda bu kurumlardan biri olan ICOMOS, tarafından hazırlanan tüzük ve bildirgelerde SOKÜM ve turizm meselesini incelenerek tez konusu farklı perspektiflerden ele alınmıştır.

I.3.3. ICOMOS Belgelerinde SOKÜM ve Turizm Algısı

Uluslararası ve hükûmetler dışı bir organizasyon olarak 1965 yılında UNESCO'nun katkı ve teklifi ile Varşova'da kurulmuş olan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS); kültürel miras, geleneksel mimari, kültür rotaları gibi başlıklar altında çok sayıda tüzük ve bildirge hazırlamıştır. (<https://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history?start=1> ET: 09.08.2021). ICOMOS Türkiye'nin internet sayfasında yer verilen 29 tüzük ve dört bildirge incelendiğinde bu belgelerden Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü (1999), Paris Deklarasyonu (2011) ve Floransa Bildirgesi'nin (2014) kültürel miras ve turizm konusuna göndermeler yaptığı görülmüştür. Bu belgeler arasında konumuzla yakından ilgili bulduğumuz üçüne kısaca değinmek farklı bakış açılarını gösterebilmek için yararlı olacaktır.

Değinmek istediğimiz ilk çalışma **Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü**'dür. 1999 yılında Meksika'da yapılan on ikinci genel kurulda kabul edilen tüzük, kültürel miras değeri taşıyan alanlarda turizm yönetimi konusundaki ilkeleri belirlemek amacıyla çıkarılmıştır. Bu tüzük altı temel ilkeden ve bu ilkeleri detaylandırıp açıklayan toplam 27 maddeden oluşmaktadır. İlkelerin ve alt maddelerin çoğu kültürel miras ve turizm ilişkisine sözleşme ruhuna uygun öneriler getirmektedir. Bunlardan konumuzu doğrudan ilgilendiren birkaç maddeyi örnekleyebiliriz:

2.6 Kültürel alanların turizme açılmasından önce, yönetim planları yapılarak, kaynağın doğal ve kültürel değerleri saptanmalıdır. Daha sonra, özellikle artan ziyaretçi

sayısının yerin fiziksel özellikleri, bütünlüğü, ekolojisi, biyolojik çeşitliliği, yerel erişilebilirlik, ulaşım sistemleri ve ev sahibi topluluğun sosyal, ekonomik ve kültürel esenliği üzerinde yaratacağı değişimin kabul edilebilir sınırları belirlenmelidir. Eğer olası değişim kabul edilen sınırı aşıyorsa, öneri proje gözden geçir

2.7 Turizm faaliyetlerinin ve gelişiminin belirtilen yer veya topluluk üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere, sürekli izleme programları oluşturulmalıdır.

4.1 Bölgesel ve yerel düzeyde, ev sahibi topluluğun, mülk sahiplerinin ve ilgili yerel halkların kendi toprakları ve bölgenin önemli yerleri üzerindeki hak ve menfaatleri saygı görmelidir. Yerli halk kendi kültürel kaynaklarının, kültürel eylemlerinin ve çağdaş ifadelerinin turizm çerçevesinde tespiti, korunması, yönetimi, sunumu ve yorumlanmasının planlanması sürecinde, hedef, strateji, politika ve protokollerin belirlenmesinde yer almalıdır.

4.2 Belirli bir yer veya bölgenin kültür mirası evrensel bir boyuta sahip olsa da, bazı toplulukların veya yerel halkın ihtiyaçlarına, belirli kültürel uygulamalara, bilgiye, inançlara, etkinliklere, nesnelere veya alanlara erişimi kısıtlama veya kendi yönetme isteklerine saygı gösterilmelidir.

5.5 Yerel halk için hazırlanacak kültürel miras yorumlama ve eğitim programları yerel yorumcuların katılımını desteklemelidir. Programlar yerel kültürel miras hakkındaki bilgiyi ve ona duyulan saygıyı artırmalı, yerel halkın kültürel mirasın bakımı ve korunması konusunda doğrudan ilgilenmesini cesaretlendirmelidir.

6.1. Turizm tanıtma programları gerçekçi beklentiler yaratmalı ve alanı ziyaret etmeyi düşünenlere söz konusu yerin ve ev sahibi topluluğun kültürel miras değerleri hakkında bilgi vermeli, böylece ziyaretçilerin alanda uygun şekilde davranmaları sağlanmalıdır

6.4 Yerel elişleri ve diğer ürünlerin tanıtımı, dağıtılması ve satışı ile yerel topluluğa uygun bir sosyal ve ekonomik kazanç sağlanırken, kültürel bütünlüklerinin bozulmaması güvence altına alınmalıdır.

(http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0300983001536913522.pdf ET: 09.08.2021).

Görüldüğü gibi Kültürel Turizm Tüzüğü sürdürülebilir bir SOKÜM - turizm ilişkisi için dikkat edilmesi gereken çok sayıda konuya genel hatlarıyla değinmektedir.

Bununla beraber ICOMOS tarafından gerçekleştirilen diğer çalışma ve toplantılarda da aynı konunun tekrar gündeme alındığı görülmektedir. Kültürel miras ve turizm konusunun tartışıldığı bir diğer toplantı, 2011 yılında Paris'te bulunan UNESCO Genel Merkezinde yapılmıştır. 106 ülkeden 1150 katılımcının ortak çalışmasıyla gerçekleştirilen bu toplantı sonucunda **“Paris Deklarasyonu -Gelişmenin İtici Gücü Olarak Miras”** başlığını taşıyan bir deklarasyon yayımlanmıştır. Söz konusu deklarasyonun beş başlığından üçüncüsü **“Turizm ve Gelişme”** ifadesini taşımakta ve konu üç alt başlık altında detaylandırılmaktadır.

Alt başlıklardan ilki “Miras ve Turizmin Zorlukları: Hangi Stratejiler, Hangi Araçlar?” şeklindedir. Üç ayrı maddeye yer veren bu başlığın ilk maddesinde temel olarak koruma uzmanları ve miras yöneticilerinin turizm ve kalkınma ile ilgili konularda, turizm sektöründeki paydaşların ise mirasın kırılganlığı ve değeri konularındaki farkındalıklarını artırmanın önemine değinilmiştir. İkinci maddede “Ne tür bir turizm?” “Kimin için?” ve “Ne sebeple?” sorularını merkeze koyarak tasarlanması gereken miras alanları, turist destinasyonları, şehir merkezleri gibi alanların yönetim planlarının oluşturulması üzerinde durulmuştur. Buna göre yönetim planlarının oluşturulması aşamasına tüm paydaşlar dâhil edilmeli ve mekânların kültürel, tarihi, çevresel değerlerini koruyacak düzenlemeler yapılmalıdır. Üçüncü maddede ise dikkat edilmesi gereken bir dizi hususa yer verilmiştir. Burada temel olarak kültürel miras-turizm birlikteliğinde süreci takip edebilmek için veri toplama araçları geliştirilmesi, turizmin yaratacağı bozulmaların takip edilerek değerlendirilmesi, kültürel ve ekonomik kaynakların uzun süreli korunmasının sağlanması, sorumlu turizm yönetimi konusunda eğitimin artırılması ve elde edilen gelirin paydaşlar arasında adil dağılımını sağlanması gibi yöntemler önerilmiştir.

İkinci alt başlık “Turizm Gelişimi Sürdürülebilir Olabilir mi?” sorusunu ortaya koymakta ve ilk başlıkta olduğu gibi bu soruya üç madde ile cevap verilmektedir. İlk maddede kültürel turizmin gelişiminin temelinde mirasın korunması ve yaşatılmasının bulunduğu, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere uzun vadeli turizm gelişimi için kültürel kaynağın korunması gerektiğinden söz edilmektedir. İkinci maddede özgünlüğü kültürel turizmin merkezine koymanın önemine ve güvenilir araştırma ile envanterler geliştirmenin gerekliliğine değinilir. Son maddede ise yerel

toplulukların sahip oldukları kültürel miras ve turizm birlikteliğinin farklı aşamalarında rol almalarına yardımcı olunması meselesine değinilmiştir.

Üçüncü alt başlık “Yerel Toplulukları Miraslarına Sahip Çıkmaya ve Turizm Geliştirmeye Teşvik Etmek” olarak belirlenmiştir. Bu başlık altında okullarda tarihsel, kültürel ve sosyal değerlerin öğretilmesi, modern medya olanaklarından yararlanarak kültürel mirasa dair bilginin yayılması, toplulukların kültürel miras ve turizm gibi alanlara paydaş olarak katılımları için teşvik edilmeleri, yerli topluluklar ile ziyaretçiler arasındaki diyalog ve kültürel alışverişin desteklenmesi konularına değinilmiştir. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0294537001587380802.pdf ET: 11.08.2021).

İncelediğimiz ICOMOS belgeleri arasında SOKÜM ve turizm ilişkisine atıf yapılan son örnek 2014 yılında “**Floransa Bildirgesi - İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj**” başlığı taşıyan bildirgedir. Beş maddeli bildirgenin ilk maddesi “Turizm ve Yorumlama Yoluyla Toplulukların Kimliklerinin Paylaşılması ve Deneyimlenmesi” başlığını taşımakta olup bu kısım üç alt başlığa ayrılmıştır. İlk alt başlıkta turizm konusuna öncelikle bir tespit ile değinilmiş ve topluluk kimliklerinin dinamik ve değişken bir yapısı olduğu hatırlatılmıştır. Bunun ardından ise dünyanın her yerinde kimliği oluşturan kültürel mirasın turizmin sosyal, ekonomik veya kültürel faydalarından yararlanmak için değerlendirildiği ifade edilmiştir. Takip eden cümlede ise bir önceki ifade örneklendirilmektedir. Buna göre toplulukların kültürel miraslarının takdir edilmesi için turizm bir araç olarak kullanılabilir ya da topluluklar farklı kimliklerini olumlu bir şekilde tanıtmak için turizmin olanaklarından faydalanabilirler.

İlk alt başlığın ilerleyen bölümlerinde afet ve çatışmalardan etkilenmiş miras alanlarında yerel topluluğun katılım ve yorumları ile yapılacak düzenlemelerin iyileşmeye vesile olacağı ve topluluğun miras alanını ziyaret eden turistlerle kuracağı diyalog için fırsatlar yaratacağına değinilmiştir. Bu alt başlığın son kısmında ise kültürel miras alanına yapılan ziyaretlerin kültürler arası diyalogu, kültürel farklılıklara duyulan saygıyı ve turist deneyiminin kalitesini artırdığı söylenmektedir.

“Kültürel Etkileşimler ve İletişim: Deneyim Yoluyla Bilgi Oluşturmak ve Algıları Değiştirmek” adı verilen ikinci alt başlıkta öncelikle SOKÜM ve turizm konusuna değinilmektedir. Burada yerel turizm bağlamında SOKÜM’ün yaşatılarak korunması için yerel topluluğun sahip olduğu miras ile ilgili farkındalığının yüksek olması gerektiği hatırlatılmaktadır. Bundan sonraki ifadede SOKÜM’ün genç kuşaklara aktarımı sorununa değinilmekte ve turizmin bu soruna cevap olabileceği öngörülmektedir. Bu anlayışa göre kültürel mirasın yaşatılarak korunması ve ziyaretçilere aktarılması için yapılacak kuşaklar arası kapasite geliştirme çalışmaları çift yönlü bir fayda sağlayacak hem genç kuşakların öz değer ve kimlik duygularını hem de ziyaretçi deneyimini güçlendirecektir. Bu bölümde bulunan dikkat çekici bir yaklaşıma göre turizmin bir topluluğun diasporasının kendi geçmişi ile yeniden ilişki kurmasını sağlama rolü de bulunmaktadır.

Üçüncü alt başlık “Kültürel Mekânlar: Kültürel Mirasın Geliştirilmesi İçin Çerçeveler Bulunması” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altındaki ilk üç maddede tarihi mekânların önemini vurgulamak için kültürel koridorlar ve geleneksel rotaların kullanımı, kültürel miras alanlarının özelleştirilmiş stratejiler aracılığıyla planlanması ve yönetilmesi, somut veya somut olmayan kültürel miras deneyimini yaşatacak sanal veya gerçek yaratıcı mekânların inşa edilmesi gibi konulara değinilmiştir. Son iki maddede ise bütünsel mekân ve turizm planlanmasının önemi vurgulanmıştır (http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf ET: 11.08.2021).

Sonuç olarak ICOMOS tüzük ve bildirgeleri arasında SOKÜM ve turizm konusunda önemli değerlendirmelerin özellikle üç temel belgede bulunduğu görülmüştür. Bu belgelerde mirasın turizm ile ilişkisi konusunda benzer kaygıların ve çözüm önerilerinin bulunduğu söylenebilir. SOKÜM ve turizm konusu ile ilgili olarak Uygulama Yönergesi, Periyodik Raporlar ve Hükümetlerarası Komite raporları gibi çeşitli belgelerde zaman zaman karşılaştığımız öneri ve tedbirlerin bu üç belgede detaylandırılıp maddeleştirilmiş oldukları söylenebilir. Dolayısıyla bu belgelerin SOKÜM unsurlarının turizm ile ilişkisi meselesinde taraf devletlerin yararlanabilecekleri kaynaklar olduğunu söylemek mümkündür. Temelde benzer meselelere odaklanılmış olsa da diğer iki örnekten farklı olarak Floransa Bildirgesi’nde turizmin, kültürel mirasın takdiri ve

sahiplenilmesi için bir araç olarak görülebileceği ve genç kuşakların SOKÜM unsurlarına sahip çıkmalarında turizmin önemli bir katkı sağlayabileceği gibi öneriler dikkat çekicidir. Bu öneriler, turizmin yok sayılması namümkün bir dünya gerçeği olduğunu kabul eden ve SOKÜM'ün yaşatılarak korunmasında turizmi kullanarak yaratıcı çözümler geliştirilmesinin önünü açacak bir yaklaşımın işaretidir.

I.4. 2007 Vietnam Bölgesel Toplantısı

SOKÜM oldukça geniş kapsamlı bir alan olup bu alan içerisindeki her konuya genel toplantılarda değinmek mümkün değildir. Bu sebeple kültürel mirasın korunması etrafında bazen bölgesel bazense uzman toplantıları düzenlenmektedir. Bu toplantılarda SOKÜM unsurlarının ne şekilde derlenip kayıt altına alınabilecekleri, nasıl müzelenebilecekleri ve sürdürülebilir kalkınmada hangi amaçlarla kullanılabilecekleri gibi konuların ele alındığı görülmüştür. Bazı durumlarda üzerinde tartışılan ana tema altında turizm ile ilgili değerlendirmeler de yapılmıştır.

Çalışmamızın bu kısmında öncelikle UNESCO ve farklı odaklar altında düzenlenen toplantılarda, SOKÜM ve turizm konusu ile ilgili değerlendirmelere yer verilecek ardından ise konunun müstakil bir biçimde ele alındığı Vietnam Toplantısı detaylı bir şekilde incelenecektir.

SOKÜM ve turizm meselesi ile ilgili değerlendirme ve eleştirilere yer verilen kayda değer çalışmalardan biri olan **Valensiya toplantısı (2015)** Etik İlkeler'in turizm bağlamında nasıl okunması gerektiğinin örneklendirildiği bir uzman toplantısıdır. Konuyla ilgili olarak yapılacak çalışmalarda kılavuz olarak kullanılması gereken bu etkinlik ile ilgili değerlendirmelere daha evvel "Sözleşme ve Destekleyici Metinlerde Turizm Algısı" başlığı altında değinilmiştir.

Third UNWTO/UNESCO World Conference on Tourism and Culture: For the Benefit of All başlığı ile 2018 yılında İstanbul'da düzenlenen toplantı ele alınması gereken bir diğer etkinliktir. Toplam üç oturumun yapıldığı bu etkinliğin ikinci oturumu "Responsible Tourism as an Ally for Safeguarding Intangible Cultural Heritage" (SOKÜM'ün Korunması İçin Bir Müttelik Olarak Sorumlu Turizm) olarak

adlandırılmıştır. Bu oturumda “Turizm, kültür ve yerel topluluk paydaşları, SOKÜM’ün dinamik ve yaşayan tabiatına saygı duyulmasını ve doğru anlaşılmasını sağlamak için nasıl birlikte çalışabilirler?, SOKÜM’ün bir unsuru etrafında artan turizmin onu bağlamından koparması nasıl engellenebilir?, SOKÜM’ün korunması sürecinde turizmin olumlu bir rol oynamasını nasıl sağlayabiliriz?” gibi meseleler ele alınmıştır (<https://www.youtube.com/watch?v=DU3TTbxwkdE> 18.10.2022).

Moderatör dışında toplantıda söz alan dört konuşmacıdan ilki Eva Štravs Podlogar’dır. Podlogar, ülkesi Slovenya’dan SOKÜM ve sürdürülebilir turizmin başarılı birlikteliğine çok sayıda örnek verdiği bir konuşma yapmıştır. İkinci konuşmacı M. Öcal Oğuz ise öncelikle Uygulama Yönergesi’ndeki turizm, turist ve turistik kelimelerinden hareketle turizm ve SOKÜM’ün nasıl bir araya gelmesi gerektiğini açıklamıştır. Konuşmasını sadece Uygulama Yönergesi’ndeki ilgili maddeler ile sınırlandırmayarak, Hükûmetlerarası Komite toplantılarındaki değerlendirme ve eleştirilerden hareketle çeşitli çıkarımlarda da bulunmuştur. Bu çıkarımlar arasında müze ve festival alanı gibi mekânların SOKÜM ve turizm birlikteliğinde geleneksel mekânlara göre daha uygun alanlar olarak işaret edilmesi dikkat çekicidir. Oğuz’un konuyla ilgili son önerisi turizmcilerin ve kültür bilimcilerin bir araya gelerek yönergeler, talimatlar ve mevzuatlar oluşturmaları ve konuyu sıkı bir biçimde takip ederek denetlemeleri olmuştur.

Toplantının üçüncü konuşmacısı Neville Poelina Avusturalya’daki Aborjin topluluğu merkezli turistik hareketin gelişimine değinirken, son konuşmacısı Amitava Bhattacharya SOKÜM ve turizm ilişkisinde SOKÜM taşıyıcılarının rol alması gerekliliğine, SOKÜM unsurlarından ritüelistik uygulamaların turizm alanı dışında tutulmasına, köy gibi mekânlarda sanatçı ve sanatın dâhil olduğu festivallerin düzenlenebileceğine değinmiştir. Bhattacharya doğru bir planlama ve yönetim ile SOKÜM’ün turizm aracılığı ile yerel topluluklar için nasıl bir avantaja dönüştürülebileceğini özetlemiştir. Ona göre “Art for Life” programı kapsamında geliştirilen sekiz proje sayesinde yerel sanatçıların gelirleri 10 kat artmış böylece köylerden kentlere göçler neredeyse tamamen durmuştur. Süreç boyunca kadınların karar alıcılar olarak önemleri artmış ve gençler projelere daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Altı köy coğrafi işaret almış böylece küresel olarak tanınırlıkları artmıştır. Bhattacharya

tarafından aktarılan bu verilerden hareketle programın SOKÜM ve turizm birlikteliğini başarılı bir biçimde kurduğu söylenebilir.

⁶(<https://www.youtube.com/watch?v=DU3TTbxwkdE> ET: 18.10.2022).

SOKÜM ve turizm ilişkisini ele alan kayda değer etkinliklerden sonuncusu 13 Ekim 2020’de düzenlenen çevrimiçi seminerdir. 2019 yılında Bogota’da gerçekleştirilen 14. Hükûmetlerarası Komite toplantısı sırasında SOKÜM ve turizm meselesinin sık sık gündem olması üzerine ICH NGO (SOKÜM STK) forumu **“COVID 19 sonrası ve sonrasında “SOKÜM ve Turizm başlıklı bir seminer düzenlemiştir.** (<https://www.ichngoforum.org/news/ich-ngo-forum-symposium-ich-tourism-13-december-2020/18.10.2022> ET: 18.10.2022).

Seminerde söz alan konuşmacılardan Anabela Correia, “Somut ve Somut Olmayan Miras ve Yerel Ekonomileri Desteklemenin Bir Yolu Olarak Sorumlu ve Sürdürülebilir Turizm” başlıklı konuşmasında Portekiz örneğinde sürdürülebilir turizm ve SOKÜM ilişkisini değerlendirmiştir. Correia’nın konuşmasında dikkat çeken noktalar arasında dar gelirli için devlet tarafından desteklenen tur programları düzenlenmesi, tur programlarına katılan ziyaretçilere gezilen yer ve kültürle ilgili dikkat edilmesi gereken 10 temel sorumluluğun hatırlatıldığı bir pasaportun verilmesi, ülkenin her yerine yayılan ve farklı tarihlerde düzenlenen etkinlik ve festivaller ile taşıma kapasitesinin rahatlatılması, etkinliklerde mutlaka yerel rehberlerin, yerel atölyelerin ve yerel restoranların rol almasının önemi, geleneksel değerlerine sahip çıkan insanların desteklendiği programlar organize edilmesi gibi maddelere bulunmaktadır.

Seminerin dikkat çekici bir başka konuşması “COVID Sonrası Turizmi Yeniden Başlatmak İçin SOKÜM Temelli Stratejiler” başlığı ile Ananya Bhattacharya tarafından yapılmıştır. 2010 yılından beri Banglanatak dot com isimli akredite bir STK altında ve Dünya Turizm Örgütü partnerliği ile sorumlu turizm hareketleri düzenlediklerini söyleyen Bhattacharya, Hindistan hükûmetinin de destek verdiği sorumlu bir turizm hareketi için sanatçı köyleri projelerine değinir. Bazen eko-müze olarak da kurgulanan

⁶ Tez çalışmamızın dördüncü bölümünde program dâhilinde geliştirilen projelerden Naya Köyü örneğine detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

köylerin ilgili SOKÜM unsuruna meraklı özel ziyaretçileri çektiği ve bu köylerin önemli uygulama merkezleri olduğu söylenmektedir. SOKÜM sahiplerinin kültürel haklarının korunması için ziyaretçilerin fotoğraf çekmesi veya kayıt alması ile ilgili kuralların köylerin belirli yerlerine konulan tabelalar ile duyurulması, Bhattacharya tarafından aktarılan detaylardandır (<https://www.ichngoforum.org/news/ich-ngo-forum-symposium-ich-tourism-13-december-2020/18.10.2022> ET: 18.10.2022).

SOKÜM STK Forumu tarafından gerçekleştirilen son çalışma ise 27 Ekim 2022 tarihinde kullanıma açılan çevrimiçi kılavuzdur (https://www.youtube.com/watch?v=SPpQaLW4_3g ET:04.12.2022). SOKÜM temelli turizm hareketlerinde dikkat edilmesi gereken temel konular hakkında detaylı incelemeler içeren kılavuz, taraf devletlere rehberlik etmek ve örnek uygulamaları paylaşmak için hazırlanmıştır. Böylece ilk defa 2008 yılında Genel Kurul Başkanı Chérif Khaznadar tarafından değinilen herkesin ulaşımına açık bir veri tabanı kurulması önerisi, tekliften 14 sene sonra hayat bulur. <https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-09-4.COM-CONF.209-5-EN.doc> ET: 01.12.2022).

Sekiz ayrı başlık altında ve oldukça kapsamlı bir biçimde incelenen SOKÜM ve turizm ilişkilerinde dikkat edilmesi gerekli **temel prensipler** beşinci başlık altında bulunan dokuz madde ile belirtilmiştir. Hazırlanan kılavuzla ilgili temel yaklaşımı göstermesi açısından bu maddelere kısaca yer vermek uygun olacaktır.

- Taşıyıcı toplulukların, sahip oldukları SOKÜM değerleri ile ilgili bir turizm ürününün geliştirilmesinde ana belirleyiciler olmalarını sağlamak
- Turizmin potansiyel etki ve risklerini önceden belirleyip yönetmek
- SOKÜM'ün yaratıcı, taşıyıcı ve aktarıcılarının haklarına gerekli saygının gösterilmesini sağlamak
- Bir topluluk tarafından benimsenen ve turizmde değerlendirilmesi planlanan SOKÜM unsurlarının anlamının, yaşayabilirliğinin ve değerinin eksilmediğinden emin olmak
- SOKÜM unsurlarının dinamik ve yaşayan doğasına ve unsurların sahibi toplulukların unsurlarla ilgili isteklerine saygı göstermek

- Turistler de dâhil olmak üzere üçüncü şahısları SOKÜM'ün kültürel değeri ve korunması hakkında bilgilendirmek.
- SOKÜM temelli turizm ürünleri ile sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek.
- Taşıyıcı toplulukların veya grupların SOKÜM temelli turizm faaliyeti yoluyla elde edilen gelirlerden doğrudan yararlandığından emin olmak
- Sürdürülebilir turizmi kolaylaştırırken, kültürel mirasın uygunsuz bağlamlarda kullanılmadığından emin olmak.

Yukarıda belirttiğimiz gibi SOKÜM STK Forumu tarafından geliştirilen kılavuz burada değindiğimizden çok daha fazla madde, örnek dosya, paydaşlara özel yaklaşım öneriler gibi bölümler içermekte olup herhangi bir SOKÜM unsurunun turizm ile ilişkilendirilmesi hususunda incelenmesi oldukça yararlı olacak bir rehberdir. (<https://www.ichngoforum.org/web-dossier-on-intangible-cultural-heritage-and-sustainable-tourism/#first-steps> ET: 01.12.2022).

Görüldüğü gibi 2015 yılında Valensiya'da düzenlenen Etik İlkeler temalı toplantıda ve 2018 yılında İstanbul'da düzenlenen konferansta SOKÜM ve turizm meselesi ele alınan gündem maddelerinden biri olarak yer bulmuştur. 2020 yılında SOKÜM STK Forumu tarafından düzenlenen çevrimiçi seminerde ana konu SOKÜM ve turizm ilişkisi olarak belirlenmişse de bu çalışma meseleyi ancak sınırlı bir biçimde değerlendirebilmiştir. Aynı kurum tarafından uzun ve detaylı çalışmalar sonucu 2022 yılında hizmete açılan çevrimiçi kılavuz ise meselenin çok daha kapsamlı bir biçimde ele alındığı temel kaynaklardan biri olmuştur.

SOKÜM ve sürdürülebilir turizm ilişkisinin ciddi bir biçimde ele alındığı ilk ve en kapsamlı etkinlik ise Asya-Pasifik ülkelerine yönelik olarak düzenlenen bir bölgesel toplantıdır. Sözleşmenin imzalanmasından günümüze kadar UNESCO bünyesinde SOKÜM ve turizm ilişkisinin ele alındığı en önemli toplantılardan bir olarak kabul edilebilecek bu etkinlik "Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve Sürdürülebilir Kültürel Turizm: Fırsatlar ve Zorluklar" başlığıyla Vietnam'da düzenlenmiştir. UNESCO ve EIIHCAP (Somut Olmayan Kültürel Miras İçin Asya Pasifik Ülkeleri Kuruluş

Girişimi) iş birliği ile gerçekleştirilen toplantının sonuç raporu Giriş, Sunumlar, Kavramsal Notlar, Öneriler ve Ekler bölümlerinden oluşmaktadır.

Raporun giriş kısmında temel tanımlara değinildikten sonra turizm ve SOKÜM ilişkisi konusunda değerlendirmelere gidilmiştir. Burada bu ilişkinin uygun bir şekilde yönetilmesi/yönetilememesi neticesinde ortaya çıkacak olası sonuçlar kısaca şu şekilde öngörülmüştür:

- Turizm yeni iş imkânları sağlayarak yoksulluğu azaltabilir, gençlerin ve kaybolmakta olan yerel meslek sahiplerinin göçünü engelleyebilir.
- Turizm geleneksel mekânlara getirdiği gelir ile kültürel mirasın korunmasında ciddi bir potansiyele sahiptir. Turizm sayesinde elde edilen döviz getirisi ve yatırım, geleneksel mimari ve el sanatları endüstrisinin canlanmasını sağlayabilir.
- Turizm yerel toplulukların öz saygı, özgüven ve kimliklerinin güçlenmesini ve böylece SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunmasını sağlayabilir.
- Kısa vadede kâr getiriyor olsa da plansız turizm bir topluluğun kimliğine ve kültürel değerlerine, dolayısıyla SOKÜM unsurlarına ciddi zarar verebilir.
- Elde edilen ekonomik faydadan alınan aslan payının yerel topluluklara değil, dışarıdan gelen özel turizm işletmelerine düştüğü sayısız örnek bulunmaktadır.

Raporun giriş kısmında SOKÜM Sözleşmesinden hareketle yapılacak faaliyetlere yer verildikten sonra bu toplantıda uygulanacak çalışma yöntemi özetlenmiştir. Buna göre turizm ve SOKÜM ilişkisi “El Sanatları Bağlamında SOKÜM”, “Gösteri Sanatları Bağlamında SOKÜM” ve “Çevresel, Tarımsal ve Ekolojik Turizm Bağlamında SOKÜM” başlıkları altında sınırlandırılmıştır. Her bir oturumda gruplar SOKÜM bağlantılı konularını şu kriterlere göre incelemişlerdir:

- 1- Toplumsal ustalık,
- 2- Kültürel mirasın aktarımında anlam kaybı,
- 3- Kültürel mirasın bağlamının kayboluşu,

- 4- Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bağının kopuşu,
- 5- Turizmin SOKÜM’e etkisi
- 6- SOKÜM’ün aktarımı ve yayılımı.

Giriş kısmında yapılan bu açıklamalardan sonra sunumlara geçilmiştir. İncelediğimiz sunumların pek çoğunun benzer kaygıları tekrar tekrar dile getirdiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla burada dikkat çekici bulduğumuz örneklerle ve önerilere yer vermeye çalışacağız.

Koreli bir antropolog olan Sangmee Bak’ın, “SOKÜM Bağlamında Yerel ve Uluslararası Kültür Turizmi” başlıklı sunumu, incelenmeye değer ilk bildiridir. Bak, “kültür turizmi” ifadesinin bazen “kültürel miras” bazen özellikle küçük gruplara ait miras unsurları söz konusu olduğunda “etnik turizm” kavramıyla karşılandığını belirtmektedir. Yazara göre SOKÜM düzenli bir şekilde kendi bağlamında sürdürüldüğü sürece anlamlı olduğu için kültür turizminin büyümesinden fayda sağlamaktadır. Bak, burada yerel toplulukların turist hareketliliği sayesinde kazandıkları ekonomik faydaya ve turistlerin düzenli ziyaretlerinin kültürel miras unsurlarını yaşatmaya ve yeniden yaratmaya motive ettiklerine işaret eder (Bak, 2007, ss. 23-27).

Ancak yerel topluluklar, daha iyi pazarlayabilmek için kültürel miraslarını turizme uyarlayabilirler. Buna örnek olarak TL’ye 2005 yılında Kore’den giren ve bölgenin inanç sistemi ile mitlerden temelini alan Gangneung Danoje Festivali gösterilmiştir. Yazar 2002 ve 2006 yılları arasında yaptığı görüşme ve gözlemlere dayanarak çeşitli tespitler yapmıştır. Buna göre bölge halkı festivalin UNESCO listesine girme sürecinde kültürlerinin tanınacak olmasından gurur duymuş, komşu yerleşimlere karşı devletin kendilerine ayıracağı bütçe nedeniyle bir üstünlük hissetmiş ve kültürlerinin turistlerin ilgisini çekecek olmasından dolayı heyecanlanmışlardır.

Bak, festivalde performansın turistler tarafından kolayca takip edilebilmesi için geleneksel tarihleri dışında bir araya getirildiğini söyledikten sonra turistlerin tek bir oturumda izleme şanslarının olabilmesi için pek çok büyük ritüelin tek sahnede aslına uygun olmayan bir sıralamayla birleştirildiğini tespit etmiş ve bu durumu eleştirmiştir. Ayrıca bu topluluk üyelerinden bazılarının kolayca kabul edebileceği bir şey değildir ve yerel topluluğu sosyo-kültürel ve politik açıdan olumsuz etkilemektedir. Bazen toplum

birliği öylesine zayıflar ki, bazı üyeler o topluluğu terk edebilir. Bu durum topluluk üyelerinin kültürel haklarının ciddi bir ihlali olarak değerdendirilmelidir.

Yazar değışimin kaçınılmaz olduğunu ancak özellikle eğitim ve kültür aktarımında mümkün olduğu kadar aslına uygun canlandırmalar yapma gerekliliğini savunmaktadır. Fakat turizme uyarlama söz konusu olduğunda değışim hızlı, sert ve daha az kabul edilebilir olmaktadır.

Festivale yerli ve yabancı turist açısından bakarak, katılan yerli turistlerin kendi geçmişlerini, yabancıların ise insanlık geçmişini deneyimlediğini ifade eden yazar, konuyu ekonomik boyutuyla da incelemiştir. Ekonomik getiri hem kültürel mirasın daha etkili korunmasında kullanılabileceğinden hem de icracıya yaşama ve SOKÜM'ü yaşatma şansı sağladığından genellikle birincil önemde görölmektedir. Ancak kültürel mirasın kime ait olduğu ve patent, elde edilen gelirin paydaşlar arasında nasıl dağıtılacağı temel sorunlardandır. Yazara göre bu temel sorunlara rağmen küreselleşen dünyada turizmin ve kültür turizminin kaçınılmaz bir endüstri olduğu akılda tutulmalı ve turizm-SOKÜM ilişkisinde yerel topluluklar lehine olumlu yönlerin artırılıp zararların engellenmeye çalışılması konusunda yerel ve ülkesel yönetimler iş birliği yapmalıdır (Bak, 2007, ss. 23-27).

Yerel bir festivalin Temsili Listeye (TL) girişı öncesi ve sonrasında turizm ile ilişkisi perspektifinden hareketle bağlam ve metninde meydana gelen değışiklerin analiz edildiği bu örnek çalışmanın bir benzeri Duong Bich Hanh tarafından Kuzeybatı Vietnam bölgesindeki Hmong topluluğunun el sanatları üzerinde yapılmıştır. 200-300 yıl önce Çin'den göçtükten sonra Kuzey Vietnam'a yerleşen, tarım-hayvancılık ve küçük çapta el sanatlarıyla geçimini sağlayan Humong halkının 90'lı yıllarda turizmle tanışması sonrasında yaşam biçiminde ciddi değışiklikler meydana gelmiştir. Turizmin hayatlarına girmesinden itibaren evlerdeki küçük kızlar, kullanılmayan kıyafetleri satarak ya da yerel rehberlik yaparak ekonomiye dâhil olmuşlardır. Turistlerin bu konudaki yoğun ilgilerinin farkına varan Humong kadınları etraftaki diğer köylerden kıyafetler derlemeye başlamıştır. Böylece turizmin getireceğı ekonomik faydayı keşfeden civar halkı konuya dâhil olmuş ve kısa sürede Sa Pa kasabası turistik bir merkez haline gelmiştir. Buradaki fırsatı fark eden Vietnamlı iş adamları ana cadde üzerinde mağazalar açmaya başlamışlardır. Sonuç olarak yerel yönetimin kısıtlamaları ve rekabet koşullarının da

etkisiyle Humong kadınları alıştıkları hayat tarzını bir kenara bırakarak şehir merkezlerinde dükkân kiralamaya ve buralarda çalışıp yaşamaya başlamışlardır.

Yazarın bu gelişmeler ışığında şu tespitleri yapmaktadır: Sa Pa ve etrafındaki kadınların gelirleri artmış ve ekonomik bir fayda getirdiğini fark ettikleri el sanatları geleneği güçlenerek devam etmiştir. Özellikle ulaşılması kolay Çin mallarının küresel tehdidinin hissedildiği bir dönemde, geleneğin sürdürülmesi konusunda turizmin katkısı kayda değerdir. Ancak bu yeni durumun etkisiyle Humonglar, eskiden yaptıkları gibi üretimin tamamına dâhil olmayıp çoğunlukla birleştirme ve süsleme yapmaya başlamışlardır.

Başlangıçta erkekler ev dışında ve tarımda çalışır, kadınlar ise evde boş zamanlarında el sanatlarıyla uğraşırken; turizmin hayatlarına girmesiyle kadınlar, tümüyle el sanatlarına yönelmiş, ev içi işleri erkekler yürütmeye başlamıştır. Böylece geleneksel ekonomi biçimi olan tarım sekteye uğramıştır. Kadının ekonomik hayattaki rolünün güçlenmesiyle genç kızlar hayatlarıyla ilgili evlenmek, çalışmak, eğitim almak veya ailelerini desteklemek gibi konularda daha fazla söz sahibi olmuşlardır. Bu yeni hayat, kadınların şehir merkezlerinde ve sokaklarda tanıştıkları başka gruplarla daha çok sosyal ilişki kurmalarını ve böylece yabancı dil becerilerinin gelişmesini sağlamıştır.

El sanatları ve turizmin gelişmesiyle kırsal hayat ve yerel halkın sosyo-ekonomik rolleri değişmeye başlamıştır. Bazı kadınlar toptancı, perakendeci veya süsleme yapan işçiler haline gelmiştir. Günümüzde turizmin olmadığı köylerde yaşayanlar dahi Sa Pa'ya ürün göndermektedir. Öte yandan turistlerin eski kıyafetlere merakı nedeniyle yeni kıyafetler giyilip eskitilerek satılmaktadır.

Turistik hareketin etkisiyle Vietnamlı bir organizasyon, engelli ve marjinal gruplara destek için kâr amacı gütmeyen sosyal sorumluluk projesi niteliğinde eğitim ve üretim kooperatifi kurmuş böylece onları turizmin ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik hayata dâhil etmiştir (Hanh, 2007, ss. 35-39).

El sanatlarının turizmle ilişkisinin incelendiği bir başka bildiri ise Edric Liang Bin Ong tarafından sunulan Malezya'nın Sarawak bölgesindeki Iban halkı ile ilgili çalışmadır. Yazar, 1988 yılında, kaybolmakta olan Iban dokumalarını yeniden canlandırma amacıyla Kanada fonları ile desteklenen ve Sarawak Müzesi ile Iban Kadın Birliği tarafından organize edilen geleneksel bir kök boya atölyesi hakkında bilgi

vermiştir. Ong, beş ayrı dokumacılık bölgesinden katılan yetmişin üzerinde kadının çalışmalarının öncelikli olarak Sarawak Müzesinde ve ardından Paris, İsveç, Tokyo, Kyoto, Bangkok gibi onlarca dünya şehrindeki müze ve sanat galerilerinde sergilendiğini aktarmıştır. Aynı bildiride değinilen bir başka faaliyet ise 80'lerin ortalarında yerel Iban bölgesindeki kadınlardan ve Orang-Ulu komitesinden gelen bir taleple, işlenip yerel kıyafete dönüştürebilecek yerel motiflerin yer aldığı bir kumaş tasarlanmasıdır. UNESCO “Mükemmellik Mührü” ve Japonya “G” işareti ile ödüllendirilen bu kumaşın hem ilgili topluluk tarafından gururla giyildiği hem de dünya çapında butik ve galerilerde satıldığı belirtilmiştir. Bu dokumanın yapıldığı yerleşimler, çok özel ilgileri olmadığı sürece turistlerin ulaşmasının zor olduğu yerlerdir ve yazara göre bu gelişme, geleneksel üretimin sekteye uğratmaması açısından yerinde olmuştur. Buradan da anlaşılabileceği gibi Ong, büyük turist hareketlerinin geleneksel mekânlara zarar vereceğini; ancak eko turizm olarak kabul edebileceğimiz küçük turizm hareketlerinin geleneksel bağlamı bozmayacağını düşünmektedir (Ong, 2007, ss. 40-42).

Bir başka ilgi çekici sunum ise Vanessa Achilles tarafından UNESCO’nun Asya ülkelerinde geleneksel el sanatlarının yaşatılarak koruması için geliştirdiği Seal of Excellence for Handicrafts (El Sanatları için Mükemmellik Mührü) tanıtımı olmuştur. Mükemmellik, otantiklik, yenilikçilik, ekoloji dostluğu ve pazarlanabilir olma kriterlerine göre belirlenen ürünlerde her bir ölçüt için ayrı değerlendirmeler yapılmaktadır. Bunlardan “otantiklik” ölçütü için belirlenen analiz soruları örnek olarak incelenebilir:

- Ürün yerel/geleneksel tasarıma sahip mi? Veya geleneksel el sanatının başarılı bir uygulaması mı?
- Esinlenen kaynak belli mi? Güvenilir mi?
- Ürün, üreticisini nasıl kimliklendiriyor/temsil ediyor?
- Bu ürün için kullanılan teknikler ve motifler üreticisinin coğrafi/yerel bağlamına uygun mu?
- Kullanılan renkler geleneksel mi?
- Bu ürünün tasarımı geleneksel kullanıma uygun mu?

Yenilikçilik başlığı altında ise üretilen ürünlerin tasarımında nerelerden ilham alındığı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bahsi geçen esin kaynakları arasında evler, evlerdeki geleneksel ve dekoratif unsurlar, eşyalar, kıyafetler, aydınlanma cihazları,

tapınaklar, ritüel objeleri, sunular, festivaller, dans ve performanslar, yiyecekler, mitler, din, yaşam tarzı, kaligrafi, rüyalar ve semboller, flora ve fauna gibi maddeler gösterilmiştir.

Yapılan sunumdan anlaşıldığı kadarıyla yukarıda gösterilen temel ölçütlere sahip eserler arasında maddi getiri sağlayabilir ürünler, UNESCO Mükemmellik Mührü almaya hak kazanmaktadır. Bu mühre sahip ürünler sahip oldukları itibar ile kolayca alıcı bulmakta ve böylece kültürel miras unsurunun ekonomik sürdürülebilirliğinde bir avantaj söz konusu olmaktadır (Achilles, 2007, ss. 46-60).

Sürdürülebilir kültür turizmi bağlamında performans sanatları grubundaki ilk sunum, Phung Phu tarafından yapılmış olan ve 2005-2007 yılları arasında Vietnam sahne müziği Nha Nhac'ın ulusal eylem planı dâhilinde korunması konusunun ele alındığı çalışmadır. Bu sunumda kaybolmakta olan bir unsurun SOKÜM Temsili Listesine girmesiyle beraber yaşatılabilmesi için yapılmış başarılı çalışmalar aktarılmıştır. Ancak konunun kültür turizmi açısından değerlendirilmesi kısmı eksik bırakılmıştır (Phu, 2008, ss. 68-77).

Performans sanatları grubu içinde yer alan sunumlardan biri de Houmphanh Rattavong tarafından Kuzey Laos'ta bir yerleşim olan Luang Prabang'da Phralak Phralam dansının güncellenmesi konusu üzerine yapılmıştır. Yazar, Luang Prabang Kasabası'nda 20 yıl öncesine kadar sadece birkaç restoran ve otelin bulunduğunu ve çeşitli etnik gurupların yüzyıllardır alışageldikleri geleneksel hayatlarını sürdürdüklerini belirtmekte ve kasabanın dünya mirası statüsü kazanmasının ardından gelişen turizm hareketlerinin etkisiyle yaşanan olumlu ve olumsuz değişimlere değinmektedir. Günümüzde turizmin olumsuz etkileri nedeniyle Luang Prabang'ta SOKÜM unsurunun çoğunun yaşatılarak korunmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir bu çalışmanın ikinci bölümünde ise SOKÜM-turizm birlikteliğine iyi bir örnek olarak Phralak Phraram dansının korunma süreci ele alınmıştır.

İkinci bölümde 14. yüzyılın ortalarından 1960'lara kadar yaşamını sürdüren Phralak Phraram dansının kaybolma tehlikesindeyken son birkaç temsilcinin yardımıyla ve 1990 yılında yapılan çalışmalarla yeniden canlandırılma süreci anlatılmaktadır. Yazara göre başlangıçta yapılan hatalar ve yanlış politikalar sebebiyle hedeflenen amaca ulaşmak mümkün olmamıştır. Yaşanan başarısızlıktan ders çıkararak yeni bir girişim başlatan

Rattanaovong, beş maddede özetlediği (dansın bilinen tüm örneklerinin canlandırılması, yaşayan bütün ustaların gençleri eğitmek için görevlendirilmesi, bu dans –geleneginde olduğu gibi- saraylar ve seçili mekânlarda sahnelemek, dansı turistler ve ziyaretçilere tanıtmak, usta, dansçı, müzisyen ve teknisyenlere makul maaşlar temin etmek) yeniliklerle gelenegi güncellemeyi tekrar dener. Francophonie adı verilen bir örgütün de maddi desteğini alan bu girişim, Luang Prabang’daki eski sarayda düzenli bir biçimde canlandırmalar yapmayı yani kaybolmakta olan bir geleneksel dansı güncelleyerek yeniden yaşatmayı başarır. Bilet satışlarından elde edilen gelir, giderler ve tiyatrunun gelişimi için kullanılır ve sürdürülebilir bir ekonomi sağlanmış olur (Rattanaovong, 2007, ss. 82-84).

Bölgesel toplantıda belirlenen temalardan sonuncusu olan Çevresel, Tarımsal ve Ekolojik Turizm Bağlamında SOKÜM oturumunun açılış konuşmasını Hawai Üniversitesi (Manoa) akademisyenlerinden Walter Jameison yapmıştır. Turizm ve kültürel miras konuları ile ilgili genel değerlendirmelerin yapıldığı konuşmada “Bir turizm deneyiminde ziyaretçilerin en akılda kalıcı anıları SOKÜM unsurlarıyla ilgili olanlardır” ifadesi çarpıcıdır. Bu tespit bize arz/talep dengesi gereği ve bazı kültür bilimcilerin bu konudaki çekince ve itirazlarına rağmen SOKÜM ve turizm ilişkisinin vazgeçilmez ve kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Jameison turizm ve SOKÜM yönetiminde özen gösterilmesi gereken konulardan dördünün altını çizmiştir. Bunlar:

- Kaybolmakta olan SOKÜM unsurlarının yeniden yaratılması,
- Bir topluluğun kültürel yaratmalarını turistik sebeplerle dondurması,
- Hangi seviyede değişimin kabul edilebilir olduğu,
- Bir topluluğun SOKÜM’ün hangi boyutlarını korumayı istediği

şeklinde sıralanmıştır. Sürdürülebilir turizm ve SOKÜM ilişkisinde turistlerin uygun olmayan davranışlarını engellemek için yönlendirici ilkelerin belirlenmesi gerektiğini düşünen Jameison, bu birliktelikte SOKÜM’ün korunması lehine farklı turizm çeşitlerinden yararlanılabileceğini ancak bunu yaparken yapay mekânlar yaratmaktan kaçınılması gerektiğini düşünmektedir (Jameison, 2007, ss. 85-87).

Toplantı sonuç raporunda giriş ve sunumlardan sonra yer verilen üçüncü bölüm “Kavramsal Notlar” başlığını taşımakta olup bu bölüm altında altı ayrı çalışma grubu

tarafından ele alınan altı temel soruna değinilmiştir. Bu sorunlara olası çözümler ise bir sonraki bölüm olan “Öneriler” kısmında bir tablo halinde verilmiştir. Sorunlar ayrı çalışma gruplarınca ele alınmış olsa da bazı çözümlerin benzer olduğu görülebilir. Bu iki bölümü beraber değerlendirmek konu bütünlüğünün sağlanması için yerinde olacaktır.

Kavramsal notlar bölümünde ele alınan ilk konu, “Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Bağlanması/Ayrılması” (Dis-connection of Tangible and Intangible Cultural Heritage) olmuştur. Kendine özgü özellikleri olsa da kültürel miras unsurlarının katı bir biçimde somut/somut olmayan biçiminde ayrılmasının eleştirildiği bu bölümde, somut olmayan mirasın somut unsurlarla, somut mirasın ise somut olmayan miras unsurlarıyla daha değerli ve anlamlı olduğu hatırlatılmaktadır. Ancak turizm söz konusu olduğunda somut olmayan unsurların somut unsurlara göre ikinci planda bırakıldığı hatta özellikle yerel SOKÜM unsurlarını veya geleneklerini görmek isteyen turistlerin bile, sonunda kendilerini canlandırmaların yapıldığı bir tiyatro veya geleneğin asıl bağlamından uzak bir başka yapay mekânda buldukları ifade edilmektedir.

Somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik bir bölgede beraber değerlendirilmeleri söz konusu olduğunda, dikkat edilmesi gereken üç ölçüt arasında “SOKÜM unsurlarının somut kültürel miras unsurlarına göre turistler ve turizm hareketinden çok daha hızlı bir biçimde etkilenmeleri gerçeği, turistlerin somut/somut olmayan miras unsurları ile ilgili farklı ilgi ve beklentilere sahip olabilecekleri ve somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının ticari bir boyut kazanmaları halinde aidiyet ve patent gibi konularda farklı muhataplarının söz konusu olması” sayılmıştır.

Konuyla ilgili belirlenen üç öncelik “somut ve somut olmayan kültürel mirası birlikte sürdürebilmek için etik kodların belirlenmesi, kültür/turizm yöneticilerinin uzun vadede sürdürülebilirlik için yerel bilgiye saygı göstermeleri ve karar verme sürecine yerel toplulukların da diğer büyük paydaşlarla beraber dâhil edilmeleri” olarak rapora yansıtılmıştır. Son olarak ise somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının birbirlerinden ayrı yapılara ve karakter özelliklerine sahip olsalar da birlikte ele alındıklarında bir bütün oluşturdukları ve bu duruma uygun bir yaşatarak koruma anlayışının belirlenmesi gerekliliği hatırlatılmıştır (UNESCO-EIHCAP, ss. 97-98).

Kavramsal notlar başlığı altında ele alınan ikinci sorun ise “SOKÜM’ün Aktarımında Turizmin Etkisi” (Impacts of Tourism on The Transmission of Intangible

Heritage) olmuştur. Bu bölümde bazı SOKÜM unsurlarının kuşaktan kuşağa aktarılmasında ekonomik bir fayda yaratmasının sonucu olarak turizmin olumlu etkilerinden bahsetmek mümkün olsa da bu durumun aktarım sürecinde ortaya çıkan kültürel kimlik yaratmak, toplumsal statü ve saygınlık oluşturmak vb. işlevlerle çatışma yaratabileceğinin altı çizilmektedir. Doğal süreç içerisinde atadan oğula, anadan kıza ciddi bir ekonomik fayda beklentisi olmaksızın ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için aktarılan geleneksel yaratmalar, turizmin bir parçası haline geldiklerinde ticari bir boyut kazanarak endüstriyel ürünler haline gelebilirler. Bu durum turizm - SOKÜM yönetiminde son derece hassas davranmayı gerektirir. Bu hassasiyetin sağlanabildiği durumlarda turizm, SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması sürecine değerli katkılar sunabilir.

Kültürel miras unsurlarının aktarımında turizmin olumlu katkılarından bahsedilebilecek önemli bir örnek olarak Laotia dokumaları gösterilmiştir. Laotia dokumaları organize bir birliktelik içerisinde hareket etmeyi sürdüren, sadece ekonomik fayda elde etmekle kalmayıp sosyal bağlam ve aktarım sürecini de güçlendiren ve el dokumaları aracılığıyla geleneksel semboller ve mitleri kızlarına aktaran kadınlar tarafından üretilmektedir. Bu dokumaların iyi bir örnek olarak kabul edilmesinde en önemli pay, üretici kadınların turizmin farklı dalları yerine geleneksel üretimlerini sürdürmek konusundaki ısrarları olarak kabul edilmektedir (UNESCO-EIIHCAP, ss. 99).

Kavramsal notlar bölümünden sonra gelen “Öneriler” kısmında SOKÜM’ün aktarımında turizmin etkisi ile ilgili olarak SOKÜM’ün sahibi olan yerel toplulukların, kendi kültürel miraslarından sorumlu oldukları ve kültürel mirasın yaşatılarak korunması konusunda karar verme hakkının kendilerine ait olduğu hatırlatılmıştır. Daha sonra bu bölümde aşağıda maddeleştirdiğimiz tavsiyelere yer verilmiştir.

- Turizm endüstrisinin SOKÜM konusuyla ilgili eğitimi geliştirilmeli.
- İyi uygulamalar belirlenmeli ve korunmalı.
- Bir kültür turizm tüzüğü geliştirilmeli.
- Pan-Asya standartları oluşturulmalı.
- Fikri mülkiyet haklarının korunması için araçlar geliştirilmeli.
- Ziyaretçi /ziyaret yeri yönetimi stratejileri geliştirilmeli.

“Gösteri sanatlarının bağlamları dışında icra edilmeleri” kavramsal notlar kısmında ele alınan üçüncü sorun olmuştur. Ülkemizde de Temsili Listeye (TL) girmiş unsurlardan Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah, Geleneksel Sohbet Toplantıları, Mevlevî Sema Törenleri gibi unsurların turizme dâhil olmaları konusundaki tartışma ve yaklaşımlara benzer eleştiriler ele alınan örneklerde irdelenmiştir.

Bu konuyu değerlendirirken öncelikle yerel ritüel ve performansların dini/sosyal bağlamlarında anlamlı oldukları ve bunların turistikleşmesi, yani söz konusu değerlere sahip olmayan turistlerin bu performanslara dâhil olmaları halinde sorunların ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Konuya ilişkin verilen etkileyici örneklerden birinde Luang Prabang’daki Budizm kültürünü paylaşmaya gelen turistlerin yoğunluğu nedeniyle Budistlerin ritüel sırasında kullandıkları asıl yolların turist rotası haline getirilmesi ve geleneğin gerçek sahibi olan yerellerin daha küçük patika ve yolları tercih etmek zorunda kalmaları aktarılmıştır. Bu örneğin sonucu olarak geleneğin sahibi olan yerel halk ile ziyaretçiler arasında bir kutuplaşma ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Konuya ilişkin bir başka sorun ise festival, dans, hasat sonu ritüeli gibi pek çok performansın geleneksel zaman ve bağlamlarda icra edilmesine karşın bu etkinlikleri turizme uyarlamaya çalışanların farklı mekân ve zaman konusundaki talepleri olmuştur. Bu talepler söz konusu gösterilerin canlandırıldığı yapay mekânları ve canlandırmaları yapacak turizm animatörlerini ortaya çıkarmıştır. Turizmin getirdiği bir başka tehdit ise turizm endüstrisine dâhil olmuş yerellerin turistlerin beklentilerini karşılamak için basitleştirilmiş, tek tipleştirilmiş ve romantikleştirilmiş gösteriler sunmaları ve bunun sonucu olarak da kültürel mirasın basitleştirilmesi ve “sahnelenmiş otantiklik” sorunlarının ortaya çıkması olarak belirtilmiştir (UNESCO-EIHCAP: 100-101).

Gösteri sanatlarının bağlamları dışında icra edilmeleri konusu bir dizi soru ile sonlandırılmıştır. Gösteri sanatları dışındaki SOKÜM unsurları için de uyarlanabileceğini düşündüğümüz bu temel sorular aşağıdaki gibidir:

- Ziyaretçi programları ve aktiviteleri yönlendirdikleri yapay canlandırmalar konusunda fazla mı müdahaleci? Turistler deneyimlemek istedikleri gerçek bağlamdan fazla mı izole ediliyorlar? Ziyaretçiler dâhil olmak istedikleri kültürel yapının gerçek durumu konusunda bilgili mi?

- SOKÜM unsurları ve geleneksel gösteriler sadece ziyaretçilerin çıkarına mı canlandırılmaktadır? Sahnelenen geleneksel gösteriler gerçek kültürel norm ve standartlara uyuyorlar mı? Yoksa sadece turistik zevke göre mi düzenleniyorlar?
- SOKÜM icracıları gösteriler öncesi, sırası ve sonrasında uygun bir şekilde tanıtılmakta, kimliklendirilmekte ve onurlandırılmakta mıdır? Ziyaretçiler yerel gelenek ve yaşam biçimlerini anlama, takdir etme ve onurlandırma konusunda bilgilendiriliyor mu?
- Turistlere ziyaret öncesinde dikkat edilmesi gereken hususlar ve davranışlar ile ilgili gerekli bilgilendirme yapılmakta mı? Ziyaretçiler kültürel sahaya önyargısız bir biçimde girebiliyor mu? (UNESCO-EIIHCAP, ss. 100-101).

“Öneriler” kısmında gösteri sanatları başlığı çıkarılarak konu “kültürel mirasın bağlamı dışında icra edilmesi” halinde genelleştirilmiştir. Burada yer alan tablo incelendiğinde bir önceki bölümde tespit edilen sorun ve sorular ile ilgili tatmin edici cevaplar ve çözüm önerilerinin üretilmediği söylenebilir.

Rapordaki dördüncü sorun “kültürel miras unsurlarının aktarımı sırasında basitleştirilmesi” (Dumbing down of heritage interpretation) olmuştur. Sınırlı zaman ve maliyet ile mümkün olan en fazla çekiciliği görmek/deneyimlemek çabası, turizm endüstrisine dâhil olmuş kültürel miras unsurlarının fiziksel ve sosyal bağlamları dışarısına çıkarılarak turistik ürünlere dönüştürülmeleri sonucunu doğurmuştur. Ancak SOKÜM unsurlarının doğal bağlamlarından koparılıp turistik yeni bir bağlama uyarlanması, söz konusu unsurun çoğunlukla bozulmasına sebep olmaktadır. Öte yandan turistik hareketteki sınırlandırmalara rağmen turistlerin gerçeklik ve otantiklik arayışı içerisinde oldukları bilinmektedir. Tüm bu tespitlerin ışığında cevap aranmakta olan iki temel soru “kültürel miras unsurunun değerini ve saygınlığını koruyarak turizme kazandırmanın mümkün olup olmadığı ve “hangi uyarlamanın, ne zaman, nerede ve kime yapıldığında kabul edilebilir bir değişimin söz konusu olabileceği” olmuştur.

Raporun öneriler kısmında değişimin SOKÜM unsurlarının kaçınılmaz temel özelliği olduğu hatırlatıldıktan sonra bahsedilen iki soru ile ilgili olarak “turizme uyarlanması söz konusu olan kültürel miras unsurunun sahipleri ile iş birliğine gidilmesi ve onay alınması, yanlış uyarlamalardan kaçınılması” çözümleri önerilmektedir (UNESCO-EIIHCAP, s. 102).

“Toplumsal ustalık” kavramsal notlar ve öneriler kısımlarında ele alınan beşinci konu olmuştur. Daha çok el sanatı unsurları ve sanatçıları üzerinden değerlendirmelerin yapıldığı bu kısımda, geleneksel el sanatı ürünlerinin korunması niyetiyle UNESCO tarafından Asya ülkelerine yönelik hazırlanan bir program olan “Mükemmellik Mührü” örnek olarak gösterilmektedir. Bu tavsiye dışında altı çizilen konular arasında “geleneksel kültürün turizmden olumsuz etkilenmesinin önüne geçmek için ilgili topluluğa konunun uzmanlarınca destek olunması, geleneği yaşatarak koruyan ustaların onurlandırılması, SOKÜM unsurlarını kayıt altına almanın önemi, ziyaretçilerin yerel topluluğa hangi nicelikte katılmaları konusunda (sosyal taşıma kapasitesi) rehberlik ve düzenleme yapılması, turizm ve kültür politikaları yapanların SOKÜM’ün yaşatılarak korunması konusunda iş birliği yapması” gibi öneriler sayılabilir (UNESCO-EIHCAP, s. 103).

Bugüne kadar yapılmış çalışmalar arasında SOKÜM ve turizm meselesini temel odak olarak belirlemiş en kapsamlı etkinlik olan 2007 Vietnam toplantısı ile ilgili tespitlerimize yer vermeye çalıştık. Görüldüğü gibi SOKÜM ve turizm konularının genişliği toplantının üç temel konu etrafında odaklanmasına neden olmuş, bu üç grup altında ele alınan örneklerden hareketle de çözüm önerileri ve yol haritaları oluşturulmaya çalışılmıştır. Vietnam toplantısında verilen çok sayıda örnekten anlaşılmaktadır ki turizm başlangıçta SOKÜM’e olumlu katkılar sağlamakta ancak sürecin yanlış yönetildiği veya kontrol dengesinin SOKÜM aleyhine döndüğü zamanlarda kültürel mirası ve miras taşıyıcılarını istismar ederek ele geçirmektedir. Bu sebeple SOKÜM-turizm ilişkisinde etkili bir denetim mekanizması ile süreci takip etmek şarttır.

Vietnam toplantısında tanıtılan “El Sanatları İçin Mükemmellik Mührü” sistemi SOKÜM unsurlarını folklorizm ve turistifikasyon tehlikelerinden korumak için kullanılabilecek örnek yöntemlerden biridir. Bu sistemin sadece Asya ülkeleri ile sınırlı kalmaması ve tüm dünyada sözleşmeye taraf olmuş devletlere yayılması yararlı olacaktır. Sadece el sanatları için kullanılan sistemin diğer SOKÜM gruplarına nasıl uyarlanabileceği meselesi konuyla ilgili dikkate alınması gereken bir diğer noktadır. Bu sertifikaya sahip ürünlerin turistik bir fakelore ürünü değil güncellenerek günümüze taşınmış bir SOKÜM unsuru olduğu anlaşılmakta böylece sertifika sistemi kendi başına SOKÜM’ün yaşatarak koruma prensibine uygun bir yol ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak görülmektedir ki SOKÜM Sözleşmesini, sözleşmeyi hazırlayan öncü sözleşmeleri ve sözleşmeden sonra ortaya çıkan tamamlayıcı çalışmaları ortaya çıkaran temel duygu, kültürel mirasın küreselleşen dünyada varlığını sürdürememesi ve kaybolması endişesidir. Bu endişeye karşı geliştirilen çözümlerde ise mirasın üreticisi, sahibi ve taşıyıcısı olan insanın ve mirasın üretildiği mekânın korunmasına odaklanıldığı görülür. SOKÜM unsurları için yaşatarak koruma olarak açıklanabilecek bu yaklaşımın turizm literatüründeki karşılığı çoğunlukla sürdürülebilirliktir.

Tez çalışmamızın ilk bölümünde tez konusunu oluşturan ana başlık olan SOKÜM Sözleşmesini merkeze alarak kültürel mirasın yaşatılarak korunması için hazırlanmış sözleşme ve bildirgeleri inceledik. Bu bölümde incelediğimiz belgelerde bazen turizmle bazen turizme rağmen yaşatarak koruma yollarının işaret edildiğini gördük. Belgelerin çoğunda SOKÜM - turizm ilişkisi bir konu başlığı altında veya birkaç madde kapsamında ele alınmışken Vietnam'da düzenlenen 2007 toplantısında bu konu müstakil olarak incelenmiştir. Bu sebeple Vietnam Toplantısını bu bölüm altında detaylı olarak incelemeyi uygun bulduk.

Kültürel mirası yaşatarak koruma meselesi ve bu konuda turizmin rolü, turizm uzmanları tarafından da tartışılmakta olan bir meseledir. Bu meseleyi turizm disiplininin perspektifinden hareketle tezimizin ikinci bölümünde ortaya koymaya çalışacağız.

II. BÖLÜM: TURİZMDE YAŞATARAK KORUMA

ANLAYIŞI: SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

SOKÜM Sözleşmesinin ruhunu oluşturan yaşatarak koruma anlayışı farklı alanlarda genellikle “sürdürülebilirlik” terimi ile karşılık bulmaktadır. Bu terim turizm alanında da “sürdürülebilir turizm” biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Tez çalışmamızın ikinci bölümünde SOKÜM Sözleşmesini ortaya çıkaran temel kaygıların turizm alanındaki cevabı, yani sürdürülebilir turizm ele alınmıştır.

Turizm alanının “popüler” tabiri sürdürülebilir turizm, ekonomik, çevresel, politik, sosyal gibi farklı başlıklar altında incelenmektedir. Bir bölgede sürdürülebilir turizmden bahsedilebilmesi için öncelikle söz konusu bölgenin olumsuz bir değişime maruz kalmadan kabul edebileceği çevresel, politik, ekonomik, sosyal vb. değişimlerin limitlerinin belirlenmesi gerekir. Turizm alanında “taşıma kapasitesi” olarak adlandırılan bu limitlerin belirlenmesinde için farklı örnek bölgeler için çeşitli matematiksel formüller dahi önerilmiş ancak çok fazla değişken içeren bu soruna tatmin edici çözümler üretmek mümkün olmamıştır.

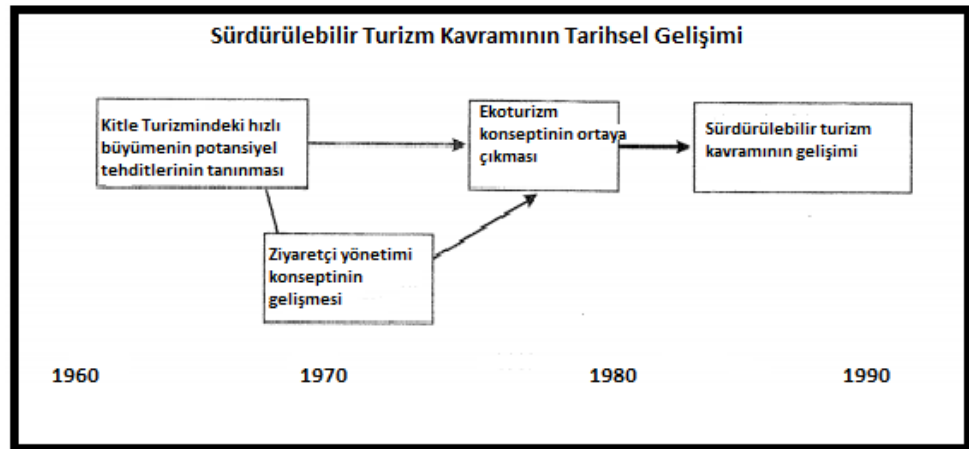
Temelde yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki ilişkileri kapsayan sosyal taşıma kapasitesi, diğer türlere göre SOKÜM’ün yaşatılarak korunması konusunda en iyi çözümleri araştıran anlayıştır. Bu sebeple SOKÜM ve turizm ilişkisinden bahsederken diğer türlere göre sosyal taşıma kapasitesine detaylı olarak değinilmesi gerekir.

Geleneksel kültürel miras unsurlarını yaşatarak korumak amacıyla geliştirilen en etkili çare SOKÜM Sözleşmesidir. Ancak sözleşmeyi ortaya çıkaran kaygılar farklı çözüm önerilerini de doğurmuştur. Coğrafi İşaretleme Sistemleri, Yavaş Yemek Hareketi ve Yavaş Şehir Hareketi gibi girişimler, yerel kültürün büyük ve sert değişikliklere maruz kalmadan sürdürülebilmesi için geliştirilen çözüm önerileri arasında sayılabilir. Söz konusu sistem ve hareketlerin uygulanmasında sürdürülebilir turizm türlerine sıklıkla

başvurulmaktadır. Dolayısıyla doğru bir SOKÜM-turizm ilişkisi arayışında bu girişimlerin önerdiği çözümleri de dikkate almak faydalı olacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde öncelikle sürdürülebilir turizm kavramı genel hatlarıyla tanıtılmış ardından ise sürdürülebilir turizmin temel koşullarından kabul edilen taşıma kapasite konusuna değinilmiştir. Taşıma kapasitesi türleri arasında sözleşmenin yaklaşım ve kaygılarına paralel endişelerden hareketle geliştirildiğini gördüğümüz sosyal taşıma kapasitesi, diğer türlerden ayrılarak farklı bir alt başlık altında detaylıca incelenmiştir. Bu bölümün üçüncü ve dördüncü alt başlıkları altında kültürel mirası yaşatarak korumak için geliştirilen hareket ve sistemlere değinilmiş son alt başlıkta ise UNWTO tarafından yayımlanan Turizm ve SOKÜM isimli kılavuz tanıtılmıştır.

Öncelikle yaşatarak koruma yaklaşımının turizm alanındaki karşılığı olan sürdürülebilir turizm anlayışına kısaca değinmek uygun olacaktır. Tarihsel gelişimine bakıldığında sürdürülebilir turizm hareketinin, 1980’li yıllardan sonra kontrolsüz bir hızla büyüyerek yerel kaynaklara ve doğal çevreye zarar verdiği şeklinde eleştirilere hedef olan “kitle turizmi”ne alternatif bir turizm hareketi olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu anlayışa göre turizm ve turizmin geliştiği bölgelerin doğal, sosyal ve kültürel yaşamının sürdürülebilir olması esastır. Sürdürülebilir turizm anlayışının temel olarak sürdürülebilir kalkınma kavramının ilke ve esaslarının turizm sektörüne uyumlu hale getirilmesi ile ortaya çıktığı kabul edilebilir.

Şekil 2: Sürdürülebilir Turizm Kavramının Tarihsel Gelişimi (Swarbrooke, 1999, 8).

Yapılacak kısa bir incelemeyle “sürdürülebilir turizm” ifadesinin konuyla ilgili akademisyenler tarafından benzer biçimlerde tanımlandığı ve bu tanımlarda birbirine yakın ifadelerin ilke, esas, prensip gibi başlıklar altında tekrarlandığı görülebilir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) gibi iki saygın kurumca hazırlanan “Turizmi Daha Sürdürülebilir Yapmak, Karar Alıcılar İçin Bir Rehber” isimli kitapta bulunan tanım, üzerinde uzlaşılmış genel bir örnek olarak incelenebilir. Bu örnekte kapsamlı bir tanımdan ziyade sürdürülebilir turizm hareketinin sahip olması gereken niteliklerin özetlendiği üç maddeye yer verilmektedir. Buna göre sürdürülebilir bir turizm hareketi:

1) Turizmin geliştirilmesinde kilit bir unsur olan çevresel kaynakların en iyi şekilde kullanılması, gerekli ekolojik süreçlerin sürdürülmesi, doğal mirasın ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olunması,

2) Ev sahibi toplulukların sosyo-kültürel özgünlüğüne saygı gösterilmesi, inşa edilmiş ve yaşayan kültürel miras ve geleneksel değerlerin korunması, kültürlerarası anlayışa ve hoşgörüye katkıda bulunulması,

3) Uzun vadeli ve sürdürülebilir ekonomik operasyonlar ile elde edilen sosyo-ekonomik faydanın tüm paydaşlar arasında (yerel topluluklar için düzenli istihdamı, gelir elde etme fırsatlarını, sosyal hizmetleri içerecek ve yoksulluk oranının azaltılmasına katkıda bulunacak şekilde) adil bir biçimde dağıtılması olmak üzere üç temel özelliğe sahip olmalıdır (UNEP, WTO. 2005, s. 11).

Literatürde temel referans olarak yararlanılan kaynaklardan biri olan bu rehber kitapta, yukarıda verdiğimiz tanımlamanın ardından sürdürülebilir bir turizm politikasında bulunması gereken temel prensip ve yaklaşımlar üç ana başlık ve bu başlıklar altında yer verilen 13 alt başlık ile açıklanmıştır. Buna göre “**sürdürülebilir bir turizm hareketi nasıl olmalıdır?**” sorusuna cevap olacak temel ilkeler şu şekildedir:

Sürecin Ayarlanması

- Bütüncül Bir Yaklaşım Belirlemek: Turizmin toplulukların sürdürülebilir kalkınmasındaki rolü diğer sektör ve faaliyetler ile birlikte değerlendirilmelidir.

Diğer sektörler ile ilişkilerde kaynak kullanımı ve karşılıklı destek konularına dikkat edilmeli, topluluğun ve ekonominin turizme aşırı bağımlı hale gelmesinden kaçınılmalıdır. Bütüncül yaklaşım aynı zamanda turizm sektörünün kendi içindeki birimler arasında da gözetilmeli ve kamu düzeninin turizmden nasıl etkileneceği veya turizmi nasıl etkileyeceği de bu bağlamda dikkate alınmalıdır.

- Çok Paydaşlı Katılımın Sağlanması: Sürdürülebilir turizm yerel yönetim ile ilgili olduğu kadar birlikte çalışmayla da ilgilidir. Turizmle ilgili bütün paydaşlar, onun gelişimini ve yönetimini etkileme fırsatına sahip olmalıdır. Bu etkileşim, resmî ortaklıklar, esnek düzenlemeler, yerel katılım olanakları ve benzeri yollarla sağlanabilir.
- Uzun Vadeli Planlama: Kısa vadeli yaklaşımlardan kaçınılmalı ve mümkün olduğunca kendini idame ettiren kaynaklarla uzun vadeli planlar desteklenmelidir.
- Küresel ve Yerel Etkilerin Belirlenmesi: Yerel çevre ve yerel topluluklar üzerindeki etkiler genellikle daha belirgindir. Bu nedenle yerel etkiler yaratacak politikaların destek bulması, küresel etkileri olan politikalara göre daha kolaydır. Bununla beraber küresel etkilere de eşit derecede dikkat edilmelidir. Turizmin yarattığı kirlenme ve küresel ısınma gibi ilk bakışta farkına varılamayacak küresel konular da dikkate alınmalıdır.
- Sürdürülebilir Tüketimin Teşvik Edilmesi: Sürdürülebilirlik sadece arz ile ilgili değildir. Turist davranışları ve tüketim biçiminin de sürdürülebilir olması (sürdürülebilir/doğa dostu ulaşım, yenilenebilir kaynakların kullanılması gibi) teşvik edilmelidir.
- Sürdürülebilirlik ve Kalite Dengesinin Sağlanması: Bir turizm ürünü ya da destinasyonunun kaliteli olarak nitelendirilmesinde sürdürülebilirlik, turistlerin memnuniyetinden daha ön planda olmalıdır. Turistler, sürdürülebilirliği ve çevre bilincini içeren bir bakış açısı kazanmaya teşvik edilmelidir.

Yaklaşım Geliştirme

- Etkileri Maliyetlere Yansıtma – Kirleten Öder Prensibi: Bu prensibe göre çevreyi olumsuz etkileyenlere, bunun maliyeti/ceza yaptırımını yansıtılmalıdır.
- Riskleri minimize etme – Önlem Prensibi: Bir turistik gelişim ya da hareketin olası olumsuz sonuçları konusunda dikkatli davranılmalı, sonradan telafi etmeye çalışmak yerine ön değerlendirmeler ve sınırlamalar yapılmalıdır.
- Yaşam Döngüsü Yaklaşımı: Bir ürün ya da hizmetin kaynakları, oluşumu, geliştirilmesi ve kullanım sonrası gibi tüm aşamaları göz önüne alınarak değerlendirmeler yapılmalıdır.
- İşlevsel Alternatiflerin Değerlendirilmesi: Daha az sosyal veya çevresel olumsuz etkiyle en yüksek faydanın ve memnuniyetin sağlanması konusuna dikkat edilmelidir.
- Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi: Ekolojik olarak kendini yenileyebilme, kaynak kapasitesi, topluluğun endişeleri, turistlerin memnuniyeti gibi faktörler taşıma kapasitesinin belirlenmesinde göz önüne alınmalıdır.

Devam Eden Süreci Korumak

- Değişen Koşullara Uyum: Değişen koşullara uyum ve yönetim anlayışının güncel tutulması, sürdürülebilir kalkınmada önemlidir. Turizm, iklim değişikliği ve terörizm gibi küresel tehditlere karşı hassastır. Bir bölgedeki turizmin geleceğine ilişkin planlar, bu dış etkiler göz önüne alınarak güncellenmelidir.
- Göstergelere dayalı olarak sürekli izleme: Sağlam bir turizm yönetimi, değişiklikleri anlık izleyerek politikalarda düzenlemeler yapmayı gerektirir (UNEP, WTO, 2005, ss. 15-17).

UNEP ve UNWTO çalışmasında ele alınan “Nasıl olmalıdır?” sorusundan sonra irdelenen diğer başlıklar arasında yer alan “**Sürdürülebilir bir turizm hareketi neden gereklidir?**” ve “**Bu hareketin ulaşmak istediği sonuçlar için neler yapılmalıdır?**” soruları tez çalışmamız açısından önemlidir. “Neden gereklidir?” sorusuna cevaben 12 başlık öngörülmüş olup bunlar: “Ekonomik Süreklilik, Yerel Refah, İstihdam Kalitesi,

Sosyal Eşitlik, Ziyaretçi Memnuniyeti, Yerel Kontrol, Toplumsal Refah, Kültürel Zenginlik, Fiziki Bütünlük, Biyolojik Çeşitlilik, Kaynak Verimliliği ve Çevresel Saflık” olarak sıralanmıştır. Bu amaçlardan her birine ulaşmak için yapılması gerekenler ise aşağıda yer verdiğimiz şekilde özetlenmiştir.

1.Ekonomik Süreklilik	Ekonomik sürekliliği sağlamak amacıyla turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin uzun vadede fayda sağlamaları ve büyümeye devam etmeleri için sürekliliklerini ve rekabet kapasitelerini sağlamak gereklidir. Bu amaca ulaşmak için UNWTO tarafından vurgulanan hususlar arasında; hem yerel refahı artırmak hem de ilgili turizm işletmelerinin devamlılığını sağlamak için bölgedeki pazar araştırmalarını ve analizini iyi yapmak (yerel halk ve turistlerin beklentileri, bölgenin turizm ürünü olarak zenginliği, dönemin seyahat motivasyonları ve eğilimler), misafir memnuniyetine önem vermek, doğru ve adil rekabet koşullarını sağlamak, bölgedeki pazarı sürdürüp güçlendirme konusunda hassas davranmak, uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirlik için işletme ve girişimlere yönetim ve pazar ile ilgili destek vermek sayılabilir. Bu konuda devlet yerel ve kontrollü bir ekonomiyi teşvik etmeli, hassas SOKÜM bağlamının küresel güçler tarafından metalaştırılmasına engel olmalıdır.
2. Yerel Refah	Turizmin ev sahibi yerel topluluğa ekonomik katkısını azamiye çıkarmak önemlidir. Ancak bu amaca ulaşmaya çalışırken ekonominin sadece turizme bağımlı olmasının önüne geçilmeli ve turizmin diğer sektörlerle

	beraber büyümesine dikkat edilmelidir. Bu amaçla önerilen politikalar arasında: • Turizmden elde edilen gelirin uygun bir oranının yerelde kalmasını sağlamak (yerel üretim ve işletmelerin desteklenmesi, dışarıdan gelen ürünlerin kısıtlanması/kontrolü, uluslararası işletmeler ve tur operatörlerinin turizm bölgesindeki yerel halk ve ekonomiden izole girişimlerinin denetlenmesi, işletmelerin, yerel halkı istihdam etmeleri yönünde teşvik edilmeleri) • İşletmeler arasındaki bağların güçlendirilmesi (Uluslararası işletmelerin yerel ürün ve servis sağlayıcılarla çalışmalarının sağlanması, işletmeler arasındaki birlikteliğin kooperatif vb. oluşumlarla güçlendirilmesi, turizm sektöründeki yoğunluğun dönemsel değişiklikler göstermesi nedeniyle yerel halkın aynı anda farklı alanlarda da çalışmalarının teşvik edilerek sadece turizme olan ekonomik bağımlılığın engellenmesi) • Ziyaretçi harcamalarını etkilemek, talep yönlü politikalarla yerel refahı artırmak (Festival vb. aktiviteler sayesinde turizm sezonunu ve dolayısıyla ziyaretçi harcamalarının gerçekleştiği dönemi uzatmak, el sanatları veya yiyecek-içecek gibi yerel ürünlerin kalitelerinin artırılması ve daha iyi tanıtılmaları)
3.İstihdam Kalitesi	İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda ayrımcılığa mahal vermeden, ücret ve hizmet kalitesinin artırılması da dâhil olmak üzere turizm tarafından yaratılan yerel

	istihdamın sayısını ve kalitesini artırmak. İstihdam kalitesini artırmak için dikkat edilmesi gereken hususlar arasında: Turizm sezonunun yıla yayılmasını sağlayarak meslekte profesyonelleşmeye yönlendirmek, turizm sektöründeki mesleklere ilişkin koruyucu ve geliştirici yasal düzenlemelerin yürürlüğe konması, işletmelerin çalışanlara hizmet içi eğitim sağlama yönünde teşvik edilmeleri, turizmin hassas olduğu doğal afet, terör, hastalık, savaş vb. nedenlerle işini kaybeden kişilere sosyal güvence sağlanması sayılabilir.
4. Sosyal Eşitlik	Yoksullara sunulan fırsatların, gelirin ve hizmetlerin iyileştirilmesi de dâhil olmak üzere turizmden elde edilen ekonomik ve sosyal faydanın genele adil bir şekilde dağılımını gözetmek. Dezavantajlı gruplar için gelir kazanma fırsatları geliştirmek, sosyal programları desteklemek için turizmin gelirini kullanmak önerilmektedir.
5.Ziyaretçi Memnuniyeti	İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda da ayrımcılık yapmadan bütün ziyaretçilere güvenli ve tatmin edici bir deneyim sunmak. Bunun için engellilerin ve sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı kişilerin de hizmetlerden faydalanmasını sağlamak, misafirlere bakım yükümlülüğü kapsamında sağlık ve güvenlik hizmetleri sağlamak ve dileklerini/şikâyetlerini iletebilecekleri bir yetkili birim sunmak, ziyaretçi memnuniyetini ve deneyiminin kalitesini (anket, görüşme vb. yöntemlerle) dikkate almak gibi önerilere yer verilmiştir.
6.Yerel Kontrol	Turizmin diğer paydaşlarının da görüşlerini alarak yerel toplulukları planlama, yönetim ve bölgede turizmin gelişimi konularındaki süreçlere dâhil etmek ve yetkilerini

	artırmak olarak özetlenebilecek yerel kontrol hedefine ulaşabilmek için yapılması gerekenler arasında öncelikle yerel toplulukların turizm ve etkileri ile ilgili yeterli bir biçimde bilgilendirilmeleri ardından ise hem yerel toplulukların hem yerel yönetimlerin bölgelerindeki turizmin geleceği konusunda söz sahibi olmaları sayılmaktadır.
7. Toplumsal Refah	Sosyal bozulma ve istismara yol açmadan; sosyal yapı ve kaynaklara, imkânlara, yaşam destek sistemlerine erişim de dâhil olmak üzere yerel halkın yaşam kalitesini muhafaza etmek ve iyileştirmek hedefine ulaşmak için: Ziyaretçi sayısının yerel halka oranı, ziyaret edilen yer ve ziyaretin zamanı konusunda bölgenin sosyal taşıma kapasitesini dikkate alarak dengeli hareket etmek, turizm hareketinin en yoğun olduğu zamanlarda ortaya çıkabilecek ve yerel halkı sıkıntıya sokabilecek trafik, altyapı, enerji gibi temel konularda gerekli önlemleri almak, bölgedeki hizmet ve değerlerin hem yerel halk hem de turistler tarafından kullanılmasını teşvik etmek, ziyaret öncesinde ve sırasında turistleri bölgenin yerel kültürü ve dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında bilgilendirmek şeklinde tedbirler önerilmektedir.
8. Kültürel Zenginlik	Ev sahibi topluluklara özgü kültürel, geleneksel ve tarihi mirasa saygı duymak ve bu mirası güçlendirmek için (turizmden elde edilen gelirin bu alanların korunması ve muhafazası için daha etkin kullanılması, yerel toplulukların kültürel miras alanlarında yaşamlarının teşvik edilmesi gibi yollarla) tarihi/kültürel miras alanlarında etkin bir yönetim anlayışını tesis etmek ve geleneksel kültürün

sunumu ve geliştirilmesi için yerel halk ile iş birliği yapmak önerilerine yer verilmiştir. Tez konumuz ile ilgisi düşünüldüğünde ikinci sırada değinilen öneriye ulaşmak için izlenmesi gereken yöntem ile ilgili maddelere burada yer vermek yerinde olacaktır:

- Bir bölgedeki kültürel miras ve bu mirasın özgünlüğü ile ilgili farkındalığı artırıcı ve turistlerin anlayabileceği etkinlik ve programlar geliştirmek.
- Yerel kültür ve geleneklerin gösterildiği yaratıcı, hassas ve uygulanabilir turistik cazibeler yaratmak.
- Yerel kültürel mirasın farklı yönlerini ziyaretçi deneyiminin bir parçası haline getirmek. (Geleneksel dekorasyon ve mimarinin turizm işletmelerinde kullanılması, turistik restoranlarda yerel mutfığa yer verilmesi, geleneksel sanat ve heykellerin kamusal alanlarda sergilenmesi gibi.)
- Yerel topluluklara kalite, otantiklik ve ziyaretçiler konusunda farkındalıklarını artıracak beceriler kazandırmak.
- Olası kültürel uçurumların önüne geçebilmek için özel işletmeler ve misafirlerine beceriler kazandırmak.
- Turistlere yerel gelenekler ve kültür hakkında ziyaret öncesinde ve ziyaret sırasında bilgilendirme yapmak.
- Yerel topluluklara kültür ve potansiyel ziyaretçiler hakkında bilgilendirme yapmak.

	Kültür değeri olan eşyaların satışı konusunda koruyucu tedbirler almak.
9. Fiziki Bütünlük	Yeni turizm alanlarının yerel çevre koşullarına uygun olduğundan emin olma, bir bölgedeki turistik etkinin fiziksel etkisini en aza indirme, yüksek nitelikli kırsal ve kentsel alanların bir turizm kaynağı olarak varlıklarını sürdürme yollarını kullanarak kentsel ve kırsal alanların kalitesini muhafaza etmek ve güçlendirmek, çevrenin fiziki ve görsel bakımdan bozulmasını engellemek önerilmiştir.
10. Biyolojik Çeşitlilik	Doğal alanların, habitatın ve yaban hayatının korunmasını desteklemek ve olası zararı asgariye indirmek için yapılması gerekenler: Ulusal park ve benzeri diğer korunmakta olan alanların yönetimleri ile iş birliği içinde olmak, ekoturizm gelişim ve yönetimini teşvik etmek, turizm bölgesindeki arazi sahiplerini ve özel park yöneticilerini iş birliği yapması yönünde teşvik etmek, turizmin doğal mirasa verdiği zararı en aza indirmek, ziyaretçilerin biyolojik çeşitlilik konusundaki farkındalığını artırmak, ziyaretçi ve işletmecilerden korunma konusunda destek sağlamak şeklinde sıralanmıştır.
11. Kaynak Verimliliği	Turizm firma ve hizmetlerinin gelişim ve işletmesinde sınırlı ve yenilenemeyen kaynakların kullanımını asgariye indirmek için önerilen yöntemler arasında: Bir bölgenin turizm gelişiminin planlanmasında kaynak arzını dikkate almak, turizm sektöründeki su tüketimini minimum seviyeye indirmek, turizm gelişiminde arazi ve hammaddelerin verimli kullanılmalarını sağlamak, geri dönüşüm ve yeniden kullanma anlayışının teşvik edilmesi maddelerine yer verilmiştir.

12. Çevresel Sağlık	Sürdürülebilir ulaşım yollarının teşvik edilmesi, çevreye zararlı kimyasalların kullanımının azaltılması, atıkların en aza indirgenmesi ve kanalizasyon atıklarının nehir ve denizlere boşaltılmasından kaçınılması gibi öneriler ile turizm işletmelerinden ve ziyaretçilerden kaynaklanan hava, su ve kara kirliliğinin ve atık üretiminin asgariye indirilmesi hedefine ulaşılması öngörülmektedir.

Tablo 1: Sürdürülebilir Turizmin 12 Temel Amacı (UNEP, UNWTO, 2005 ss. 25-48).

Yukarıda verdiğimiz temel amaçlar ve bu temel amaçlara ulaşmak için dikkat edilmesi gereken hususlar akılda tutularak bir bölgenin turizm planlaması yapılmalıdır. Bu planlama UNWTO tarafından “Sürdürülebilir Turizmi Şekillendirmek” (Shaping Sustainable Tourism) başlığı altında 5 maddede özetlenmektedir.

İlk madde “Sürdürülebilir bir turizm stratejisi geliştirmek” olup bu amaca ulaşmak için üç temel unsura dikkat çekilmektedir.

1. Koşulları, problemleri ve fırsatları analiz etmek.
2. Hedefleri belirlemek ve seçim yapmak.
3. Kararlaştırılan hedefler konusunda politikalar ve eylem programları geliştirmek.

Sürdürülebilir bir turizm stratejisi oluşturmanın ardından dikkat edilmesi gereken ikinci husus ise ele alınan bölge için turizm tipi ve turizm seviyesine karar vermektir. Seçilen pazarın günübirlik, sezonluk veya tüm yıla yayılmış turistler getirmesi, bu duruma göre konaklama mekânı, ulaşım tipi vb. altyapıların tesis edilmesi gerekliliğini etkiler. Bu konu ile ilgili olarak UNEP/UNWTO yayınında verilmiş olan tablo açıklayıcıdır:

Turizm Tipi	Potansiyel Avantajlar	Potansiyel Dezavantajlar
Büyük Oteller, Resort Oteller veya Benzeri İşletmeler	•Kayda değer düzeyde istihdam yaratma •Eğitimi destekleyecek kaynaklar •İşletme ve pazarlama becerileri, mali istikrar •Çevre yönetim sistemlerine ve yeni teknolojilere yatırım yapma kabiliyeti •Mevsimselliği azaltmak için pazarlamada çeşitlilik potansiyeli •Yüksek ziyaretçi hacmi çekebilme	•Arazi ve kaynak istekliliği •Potansiyel olarak büyük ekolojik ayak izi • Yerel halk ile kolay ilişki kuramama • Elde edilen kârın ana yurda geri dönmesi de dâhil olmak üzere, potansiyel olarak daha büyük ekonomik kaçaklar •Özgünlüğün -asına uygunluğun olmaması ve anonimlik •Topluluğun/çevrenin istismarı potansiyeli ve yerel etkinin eksikliği •Yerel alana yönelik uzun dönemli taahhütlerin olası eksikliği
Orta, Küçük ve Mikro Ölçekli İşletmeler	•Bireylerin mülkiyetinde ve potansiyel olarak yerel koşullara duyarlı olmaları •Ekonomik yönden ihtiyaç sahibi bölgelerde kurulmuş olmaları •Esnek ve büyüme potansiyeline sahip olmaları	•Düşük istihdam düzeyine uyumlu olmaları •Kalitede değişkenlik •Kaliteye ve çevre yönetimine yatırım yapmak için kaynakların yetersizliği •İşletme becerilerinde yetersizlik

	•Özgün deneyim sunma imkânına sahip olmaları • Elde edilen kârın yerelde kalması	•Pazarlara erişimin güvenceye alınmasında güçlük
Topluluk Temelli Turizm	•Ekonomik ve sosyal faydanın paylaşıldığı, topluluk tarafından sahip olunan/işletilen ürünler •Kültürün ve doğanın korunması için yerel desteği teşvik eden, daha geniş toplumsal farkındalık •Yerel bilgilere dayalı özgün deneyimlerin sunulması •Topluluk sorunlarına karşı, daha fazla ziyaretçi farkındalığı ve desteği	•Mülkiyete ilişkin belirsizlik ve girişimciliğin motivasyonunda yetersizliğe ve zayıf ekonomik sürdürülebilirliğe yol açma potansiyeli •Faydanın adil dağılımını güvence altına alma zorluğu •İşletme becerilerinde eksiklik ve pazarlara ulaşımında güçlük • Dış yardımlardan bağımsız olmanın güçlüğü
Ekoturizm İşletmeleri	•Piyasaya karşı büyüyen ilgi •Tüm ekoturizm ürünleri doğaları gereği çevresel etkiyi en aza indirecek, korumayı ve topluluğu destekleyecek biçimde özel olarak tasarlanmalıdır. • Duyarlı/koruma altındaki alanlara uyumlu olmaları	•Doğal alanlardaki konum ve bölgeye özgü topluluklar, davetsiz etkilere açıktırlar. •Ekoturizm teriminin, olumlu etkileri güvence altına alınmadan, kötüye kullanılması •Ziyaretçilerin genellikle mevsimsel olan ilgisi

Aktivite İşletmeleri	Turizmi	•Büyüyen piyasa çıkarları •Güçlü rekreasyonel faydalar •Sezonu genişletebilme potansiyeli •Uzak kırsal alanlarda yeni turizm olanakları doğurmak •Yürüyüş, bisiklet gibi çevreye uyumlu bazı aktiviteler	•İyi yönetilmezse/ denetlenmezse ciddi çevresel zararlara yol açabilir. •Ziyaretçi güvenliğine ilişkin olası kaygılar
Kültürel İşletmeleri	Turizm	•Kültürel miras ve zenginliğin korunmasına destek vermek •Sezonu genişletebilme potansiyeli •Ziyaretçilerin farkındalığını artırması	•Kavramın tanımının zor olması •İyi idare edilmemesi halinde, kültürü küçük düşürme potansiyeli

Tablo 2: Turizm Tiplerinin Sürdürülebilirlik Açısından Potansiyel Avantaj ve Dezavantajları (UNEP, UNWTO, 2005, ss. 65).

Atılması gereken üçüncü adım ise stratejik gelişim, yerel performans ve etki faktörleri şeklinde alt başlıklara ayrılabilen üç faktör göz önüne alınarak bir bölgenin gelişiminde uygulanması gereken devlet politikalarına karar vermektir.

Dördüncü adım, bölgedeki özel işletmelerin kalite ve sürdürülebilirliğinin desteklenmesi olarak gösterilmiştir. Bunun için rehberler yayımlamak, sertifikasyonlar yapmak, kapasite geliştirme yolları önermek vb. uygulamalar önerilmektedir.

Son olarak ise bölgeye gelen misafirlerin konuyla ilgili bilinç seviyesini ve algısını sürdürülebilir turizm lehine etkilemek önerilmiştir. Buna göre bir bölgeyi ziyaret eden kişiler aşağıdaki konular hakkında teşvik edilmelidir:

- Ev sahibi topluluklara saygı göstermek ve her türlü yıkıcı davranıştan kaçınmak,
- Bölgenin doğal tarihi ve kültürel mirası hakkında bilgi sahibi olmak,
- Yerel ürünleri satın almak,
- Su ve enerjiyi dikkatli kullanmak, atıkları geri dönüşüme kazandırmak vb. konularda bilinçlenmek,
- Yaban hayatını incelemek gibi doğaya saygıyı artıracak etkinliklere yönelmek,
- Finansman ve diğer yollarla koruma ve sosyal sorumluluk projelerini desteklemek (UNEP, WTO, 2005, 59-70).

Sürdürülebilir turizm konusundaki arayış sonucu öne sürülen uygulama modelleri arasında dikkat çekici bir başka başlık, İngilizce “limits of acceptable change” ifadesinin kısaltması olan LAC yani “kabul edilebilir değişimin sınırları” olmuştur. Turizm literatüründe bu sınırları ifade etmek için kullanılan temel terim ise “taşıma kapasitesi” kavramıdır.

II.1. Taşıma Kapasitesi

Bir turizm hareketinin sürdürülebilir olabilmesi için bir bölgede olumsuz etkilere sebep olmadan gelebileceği en yüksek seviyenin bilinmesi gerekir. Bu sınırların aşılması hallerinde turizm yerel kültüre, çevreye veya yerel ekonomiye ciddi zararlar vererek sürdürülebilirliğini kaybedebilir. Bu sebeple bir bölgedeki turistik hareketin planlanmasında o bölgenin kabul edebileceği en yüksek taşıma kapasitesinin hesaplanması şarttır. SOKÜM unsurlarının turizmle ilişkilendirildikleri alanlarda turizmin kültürel mirasa zarar vermeden varlığını sürdürebileceği “sınırları” bilmek gerekir.

Tez çalışmamızın bu kısmında öncelikle taşıma kapasitesi kavramı hakkında bilgi verilmiş ve yukarıda bahsedilen sınırlar belirlenmiştir. Daha sonra turizm literatüründe yaygın biçimde yer bulan turistik taşıma türleri tanıtılmıştır. SOKÜM ve turizm

ilişkisinde ön plana çıkan ve dikkat çekmemiz gereken sosyal taşıma kapasitesi konusu ayrıca ele alınmıştır.

II.1.1. Taşıma Kapasitesi ve Türleri

Bu alt başlıkta öncelikle taşıma kapasitesi kavramı ve tanımı açıklanmış daha sonra taşıma kapasitesi türlerine değinilmiştir. Turizm alanında taşıma kapasitesinin pek çok türünden bahsedilmektedir. Burada literatürde diğer türlere göre daha sık yer alan çevresel ve ekonomik taşıma kapasiteleri ele alınmış diğer türler ise kısaca tanıtılmıştır. SOKÜM ve turizm konusu ile doğrudan ilgili olan sosyal taşıma kapasitesi ise ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Zaman zaman “taşıma gücü”, “turizm kapasitesi” gibi farklı biçimlerde de ifade edilen ancak çoğunlukla “taşıma kapasitesi” olarak adlandırılan bu terim, “*Kaynakların; negatif etki yapmadan, ziyaretçi tatminini düşürmeden veya yöre toplumu ekonomisi ve kültürü üzerine istenmeyen etkiye neden olmadan maksimum kullanımı*” şeklinde tanımlanır (Avcı, 2007, ss. 485-501). Tanım incelendiğinde ziyaretçi tatmininin düşmesi veya yöre kültürünün bozulması gibi soyut ve bağlama göre değişen koşulların ölçülmesinin ve bu konularda sınırlar belirlenmesinin oldukça zor veya olanaksız olduğu fark edilir. Bu sıkıntılara rağmen taşıma kapasitesi kavramının alt başlıklara ayrılarak ve nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak ölçülmesi çabalarını örnekleyebileceğimiz çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaları yürüten akademisyenlerin açtıkları alt başlıklar arasında en çok kullanılanlar ise ekonomik, psikolojik, çevresel ve sosyal taşıma kapasiteleridir.

Turizm literatüründeki örnekler incelendiğinde taşıma kapasitesi kavramının en çok ilişkilendirildiği alt başlığın **çevresel (ekolojik) taşıma kapasitesi** olduğu görülecektir. Burada turistik bir hareketin fiziksel çevre üzerinde istenmeyen değişimlere yol açmasına neden olabilecek etkilerin sınırı kastedilmektedir.

Bir bölgeyi turistik cazibe merkezi haline getiren çevresel unsurlar arasında sayılabilecek flora, fauna, su kaynakları, arazi yapıları, doğal oluşumlar (mağaralar, travertenler, peribacaları, dağlar, ovalar, platolar vb.) ile insanlar tarafından yapılmış

tarihi yapılar (antik kentler, yazıtlar, höyükler, eski yerleşim merkezleri, anıt mezarlar vb.) gibi unsurların turizmden zarar görmeleri halinde telafisi olmayan sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu durum ekolojik bir alandaki turistik hareketin sınırlandırılmasını gerekli kılar. Konuyla ilgili önerilmiş standart sayılara ulaşmak mümkündür.

Rekreasyon Alanının Tipi Doğal	Çevresel Kapasite
Temel Manzaralı Rota	Her mil için 20 insan
Temel Özelliği Manzara Olan Alan	Her mil kare için 20 insan
Temel Tarihi Alan	Her mil kare için 30 insan
Ağaçlık Alan	Her mil kare için 100 insan
Piknik Alanı	Her mil kare için 60 insan
Kapalı Alan	Her mil kare için 50 insan
Dağlık ve Yamaçlık Alan	Her mil kare için 5 insan
Sahil veya Göl Kıyısı (Temel Seviye)	Her mil kare için 50 insan
Çekici ve Erişilebilir Kumsal/Sahil	Her mil kare için 400 insan

Tablo 3: Çevresel Tasıma Kapasitesi Açısından Önerilmiş Alan Standartları (Hall ve Page, 2002, s.135).

Colin Michael Hall ve Stephen Page “The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space” (Turizm ve Rekreasyon Coğrafyası: Çevre, Mekân ve Alan) isimli kitaplarında rekreasyon alanlarının yöneticilerine yönelik olarak çevresel taşıma kapasitesi standartları önerirler. Ancak bu tablodaki standartların yerel halk, ziyaretçi, sosyo-ekonomik yapı, bölgenin özel coğrafi ve çevresel durumu gibi bağlamsal özelliklerden dolayı her zaman aynı kalmasını beklemek olanaklı değildir. Dolayısıyla verilen sayıların benzer çevrelerde benzer biçimlerde kullanılması olanaksızdır.

Taşıma kapasitesi konusunun temel alt başlıklarından bir diğeri ise **ekonomik taşıma kapasitesidir**. Bir bölgedeki turistik hareketin en temel motivasyonu, oluşacak ekonomik faydadır. Ancak turistik bir hareket, bir bölgede bir taraftan istihdam sağlayıp refahı artırırken bir taraftan da gelir adaletsizliği yaratma, enflasyonu yükseltme, yöresel

iş kollarını zayıflatma gibi sonuçlara sebep olabilir. Bu durum herhangi bir alanda turizm planlaması yapılırken bölgenin ekonomik taşıma kapasitesinin belirlenmesini gerekli kılar. 2017 yılının Ağustos ayında İspanya Barselona’da yaşananlar ekonomik taşıma kapasitesinin önemini göstermesi açısından ilginç bir örnektir. Avrupa’da en çok turist ağırlayan üç şehirden biri olan Barselona’daki turistik hareketin enflasyonu artırması sonucu, yerel halkın geçim sıkıntısı yaşaması 2017 yılında düzenlenen eylemlerle protesto edilmiştir. Protestocuların kullandığı *Sadece küçük bir azınlığın ekonomik çıkarları uğruna ülkeyi bir eğlence parkına çeviren kalkınma modeline karşıyız* gibi çarpıcı ifadeler plansız bir turizm hareketinin yaratacağı ekonomik sıkıntılara dikkat çekmektedir. (<http://tr.euronews.com/2017/08/04/barselonada-ingiliz-turistleri-tasiyan-bir-tur-otobusune-saldirildi> ET: 01.12.2017).

Ekonomik taşıma kapasitesi, turistik bölgede turizm hareketleri sonucu oluşan ekonomik yapıdan yerel halkın da en üst düzeyde yararlanmasını sağlamak ve turizmin diğer ekonomik alanlar arasında baskın sektör haline gelip farklı sektörleri tehdit etmesini engellemek için geliştirilmiş bir kavramdır. Ekonomik taşıma kapasitesi ile turistik bölgelerde var olan ekonomik çeşitliliğin sürdürülmesi ve kaynakların yalnızca turizm sektörünü oluşturan endüstriler tarafından kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır (Muğla İli Turizm Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Raporu: 27).

Bir bölgedeki SOKÜM unsurlarının turizm yoluyla kullanılması ekonomik kalkınma açısından faydalı olabilir. Ancak ekonomik faydanın öncelikle yerel halka yani SOKÜM taşıyıcılarına aktarılmaması, ekonominin oldukça değişken bir yapıya sahip turizm sektörüne aşırı bağımlı hale gelmesi, kültürel miras alanında turizmden kaynaklanan aşırı fiyat artışlarının yerel halkın refah seviyesini olumsuz etkilemesi gibi meseleler SOKÜM perspektifinden hareketle ekonomik taşıma kapasitesinde dikkate alınması gereken temel konulardandır.

Turizm literatürü incelediğinde çevresel ve ekonomik taşıma kapasitesi dışında, turistik bir bölgenin altyapı ve üstyapı olanaklarının kaldırabileceği turist sayısını hesaplamakta kullanılan **fiziksel taşıma kapasitesi**; bir turizm alanının çekiciliğini kaybetmeye başlamadan önce turistlerin hoşgörü ile karşılayabilecekleri kalabalıklaşma

düzeyini ölçmekte kullanılan **algısal/psikolojik taşıma kapasitesi**; turistik bir bölgedeki politik düzen bozulmadan ve turistlerin deneyimlerini olumsuz yönde etkilemeden politik kararların alınabilme ve esnetilebilme düzeylerinin ölçüldüğü **politik taşıma kapasitesi** gibi farklı taşıma kapasitesi türleri görülmektedir (Çalık, 2014, ss. 18-31).

Bir bölgedeki turistik hareketin, yerel halkın kültürel yapısı ve geleneksel unsurları üzerindeki etkisi ise sosyal **taşıma kapasitesi** belirlenerek ölçülmeye çalışılmaktadır. Tamamı geleneksel unsurlardan oluşan SOKÜM ve turizm ilişkisini ele aldığımız bu tez çalışmasında yerel halk turizm ilişkisini ve sosyal taşıma kapasitesi kavramını daha detaylı olarak incelemek yerinde olacaktır.

SOKÜM unsurlarının turizmle ilişkilendirildikleri alanlarda turizmin SOKÜM'e zarar vermeden varlığını sürdürmesi için korunması gereken sınırlar, turizmin "taşıma kapasitesi" ile tespit edilebilir. Yukarıda açıklandığı üzere ilk sınır "ekolojik" sınırdır. Turizmin faaliyet alanının doğası, doğal ürünleri, çevresi vb. ekolojik yapıların etkilenmesi için dikkate alınmalıdır. İkinci sınır "ekonomik" sınırdır. Bu sınır ekonomik yönden adaletli bir dağılımı gerektirir. SOKÜM taşıyıcılarının öncelikli ve mutlak yararlanıcılar olması da belirleyici olmalıdır. Üçüncü sınır ise fiziksel yani popülasyon sınıridir. Turist sayısının bölgenin şartları ve saydığımız sınırlara uygun olarak belirlenmesi ve kontrol edilmesi gereklidir. Bu sınırların yanında "sosyal taşıma kapasitesi" ise sosyal sınırları belirler.

Taşıma kapasitesi ve turizm ilişkisine baktığımızda sürdürülebilirliği devam ettirmek için sosyal taşıma kapasitesi kavramının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Pratikte taşıma kapasitesinin tam olarak belirlenmesi ve ölçülmesi oldukça zor olsa da turistik bir alanın farklı taşıma kapasitesi türlerini belirlemeye çalışmak daha sürdürülebilir bir turizm için şarttır. Taşıma kapasitesinin pek çok türü bulunmakta olup bunlardan SOKÜM ile dolaylı ilişkisi olanlara kısaca yer verdik. SOKÜM ile doğrudan ilişkisi olan sosyal taşıma kapasitesine ise müstakil bir tür olarak aşağıda yer verilmiştir.

II.1.2. Turizm ve SOKÜM Sürdürülebilirliğinde Sosyal Taşıma Kapasitesi Anlayışı

Sosyal taşıma kapasitesi temel olarak yerel halk-turizm etkileşimini incelemekte ve yerel kültürün turizmden etkilenme sınırını araştırmaktadır. Tezin bu kısmında sosyal taşıma kapasitesi konusu temel hatlarıyla tanıtılmıştır. Ancak bu konuya değinmeden önce bu etkileşimi anlamak ve analiz etmek amacıyla geliştirilmiş kuramlar hakkında kısaca bilgi vermek uygun olacaktır. Bu kuramlar temel olarak turizm hareketinin yerel halk üzerindeki etkilerini açıklamaktadır. Dolayısıyla sosyal taşıma kapasitesi kavramından ayrı düşünülmemeleri gerekmektedir.

II.1.2.1. Yerel Halk Turizm İlişkisini Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Yerel halk ve turizm ilişkisini açıklamaya yönelik kuramlar bir bölgedeki yerel halkın turizme yönelik tutumlarını açıklamaya çalışmaktadır. Ancak yerel kültürün turizmden etkileşimi çok sayıda farklı değişkene bağlıdır. Yerel halkın demografik yapısı, bölgedeki turizm hareketinin gelişiminde söz sahibi olup olmadığı, turizmden ekonomik fayda elde edip etmediği, yaşam alanının turistik bölgeye uzaklığı, gelen turist tipi ve sayısı, turistlerin bölgede kalış süresi, bölgede etkili olan turizm türü gibi değişkenler bu ilişkide belirleyici olmaktadır. Tüm bu değişkenlere rağmen yerel halkın turizme yönelik tutumlarını belirlemek için bazı teoriler öne sürülmüştür. Çalışmamızın bu kısmında literatürde sıkça yer verilen Doxey'in Kızgınlık/Tolerans Modeli ve Butler'ın Yaşam Döngü Modelinden bahsetmek uygun olacaktır.

Yerel halk-turizm etkileşimini konu edinen ilk kuram, turizm alanında akademik yayınları ile tanınan George Doxey tarafından 1975 yılında geliştirilen kızgınlık modelidir. Literatürde bazen tolerans bazen kızgınlık modeli olarak Türkçeye aktarılan bu yaklaşıma göre yerel halkın turizme karşı tutumu mutluluktan nefrete doğru değişen dört temel aşamadan oluşmaktadır.

Doxey'e göre başlangıçta yerel halk bölgedeki iş imkânlarının artması, yerel değerlerinin ilgi görmesi ve ekonominin canlanmasından memnundur. İlgisizlik olarak adlandırılan ikinci aşamaya gelindiğinde ise halk, turizmi bir sektör olarak görmeye ve turistleri gelir getiren kişiler olarak algılamaya başlar. Bu aşamada yerel halk turist ilişkisi metalaşmakta ve sıklıkla ticari bir boyut kazanmaktadır. Üçüncü aşama öfke aşaması olarak adlandırılır. Bu dönemde artan turist sayısı ve ihtiyaçları yerel halk tarafından karşılanamaz hale gelir. Böylece bölgedeki turizm pazarından pay almak isteyen yabancı girişimci ve işletmeler yerel halkın gelirine ortak olurlar. Son aşamaya gelindiğinde ise bölgenin turizmden evvelki sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı tamamen bozulmuş ve sosyal ve ekonomik taşıma kapasitesi çoktan aşılmıştır. Bölge halkı artık ahlaki, kültürel bozulmalar ve ekonomik sıkıntılar gibi sorunları turizme bağlamaktadır. Bu noktada yerel halkın turizme ve turistlere olan nefreti son aşamaya gelmiştir (Saveriades, 2000, s.153).

Doxey'in teorisinden beş yıl sonra bir başka model Kanadalı Coğrafyacı Richard W. Butler tarafından önerilir. Tourism Area Life Cycle kelimelerinin baş harflerini bir araya getirerek TALC olarak kısaltılan bu modelde bir turizm bölgesinin yaşam döngü modeli açıklanmaya çalışılmıştır. Doxey'in açıklamasına benzer bir prensiple hazırlanan bu modelde aşama sayısı dörtten yediye çıkarılmıştır. Keşif, katılım, gelişme, pekiştirme, durgunluk ve düşüş olarak adlandırılan bu aşamaları kısaca özetleyelim.

- **Keşif** aşamasında bir bölge tanıtım, turistik tesis ve işletme eksikliği gibi sebeplerin etkisiyle turistler tarafından keşfedildikten sonra ihtiyaçlarını karşılamak için yerel halk ile iletişime girecektir. Bu aşamada yerel halk, turistleri misafir gibi görecektir ve yerel kültür ile ekonomi turizmden ciddi bir biçimde etkilenmeyecektir.
- **Katılım** aşamasında yerel halktan kimileri ziyaretçilerin taleplerini karşılamak için turizm sektörüne girecektir. Bu aşamada turizm hareketi hâlen küçük çaptadır ve ziyaretçiler misafir olarak görülmeye devam edilmektedir.
- **Gelişim** aşamasında bölge dışarıdan dikkat çekmeye başlar ve yerel halk dışında bölgeye gelip turistik tesis ve işletme açanlar ortaya çıkar. Bazı yerel işletmeler ise bu rekabette ayakta kalamayıp zayıflar veya yok olur. Doğal ve kültürel çekicilikler dışarıdan gelenler tarafından hızla metalaştırılıp pazarlanır. Bölgenin

bu yeni görüntüsü ve turistik uyarlamalar yerel halkın çoğunun hoşuna gitmese dahi artık değişim kontrol edilebilecek hızın ötesine geçmiştir. Bu aşamada bölgedeki turist sayısı yerel halkın nüfusuna yakın bazense daha kalabalık bir seviyede olabilir.

- **Pekiştirme** aşamasında toplam turist sayısı yerel nüfustan fazla olsa da turistlerin geliş hızı azalır. Artık turizm bölge ekonomisinin oldukça önemli bir parçasıdır ve turistik sezonu uzatmaya ve daha fazla turist çekmeye yönelik çabalar görülecektir. Bu aşamada turizm ile ilişkisi olmayan yerel halk, turizme karşı olumsuz bir tutum içerisine girecektir.
- **Durgunluk** aşamasında gelen turist sayısı en yüksek seviyeye ulaşır. Taşıma kapasitesi aşılar ve bölgede sosyal, fiziki ve ekonomik sorunlar görülmeye başlanır.
- **Düşüş** aşamasında bölge turistik önemini kaybeder. Günübirlik veya hafta sonu konaklaması amacıyla bölgeye gelen ziyaretçilerin ağırlanmaya başlandığı bu safhada fiyatların düşmesi ile beraber turistik tesislerin yereller tarafından satın alınması ve işletilmesi mümkün hale gelir (Butler, 1980, ss. 5-12).

Yukarıda yer verdiğimiz iki modelde yerel halk-turizm ilişkisinin evreleri benzer bir ilerleme ve sonuç ile açıklanmıştır. Her iki örnekte de başlangıç aşamasında yerel halkın turistik harekete yaklaşımı pozitifdir. Ancak kontrolsüz ve müdahalesiz bir turizm gelişiminin son evrelerinde yerel halkın turizme bakışı değişmekte ve yerel kültür turizmden zarar görmektedir. SOKÜM ve turizm ilişkisi ile ilgili bir takım değerlendirmede yerel toplulukların planlama aşamasında rol almalarına atıflar yapılır. SOKÜM taşıyıcılarının kültürel miraslarının geleceği ile turizmde ilişkilendirilmesi konusunda belirleyici olmaları ve turistik gelişim planlarına katılmaları elbette ki doğru hareketlerdir. Ancak kültürlerinin tanınması ve bölgelerine ekonomik fayda sağlanması gibi kısa vadeli hedefler ile gözleri kamaşan SOKÜM sahiplerinin ve taşıyıcılarının uzun vadede yaşayabilecekleri mutsuzluğu ve kızgınlığı öngörmeleri beklenemez. Sözleşmenin uygulama yönergesinde bu duruma ilişkin atıflar bulunmaktadır. Yönergenin 187. maddesinin ilk fıkrasında taraf devletlere, turizmin olası etkilerini önceden öngörmeleri ve gerekli tedbirleri almaları hatırlatılmaktadır. Sonuç olarak kültür

bilimcilerin SOKÜM unsurlarının uygunsuz ve kontrolsüz bir biçimde turizmde kullanılmaları halinde yaşanacak olası olumsuz sonuçları, yerel topluluklara anlatmaları ve hangi SOKÜM unsurunun nasıl ve ne derece turizm ile ilişkilendirileceği konusunda kılavuzluk etmeleri şarttır.

II.1.2.2. Sosyal Taşıma Kapasitesi

Turizm literatüründe bazen “toplumsal taşıma kapasitesi” olarak da adlandırılan sosyal taşıma kapasitesi, temel olarak yerel halkın bölgelerindeki turistik hareket nedeniyle yaşam koşullarında ortaya çıkan olumsuzluklara karşı hoşgörü ile karşılayabilecekleri turist sayısı olarak tanımlanabilir. Konuyla ilgili yayınlar incelendiğinde zaman zaman ziyaretçilerin bölgeye gelen diğer turistlerden olumsuz etkilenmelerine neden olacak seviyenin de sosyal taşıma kapasitesi tanımı içerisinde değerlendirildiği görülmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için 2001 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlatılan bir çalışmanın sonuç raporundan yararlanılabilir. Avrupa’nın turistik merkezlerinde taşıma kapasitesini tanımlamak ve ölçmek için hazırlanan rapora göre sosyal taşıma kapasitesinin belirlenmesi sırasında dikkate alınması gereken dört temel kıstas bulunur. Buradaki yaklaşıma göre:

- 1) Yerel halkın kimlik, yaşam tarzı, sosyal kalıp ve aktivitelerini etkilemeden kabul edilebilecek seviyedeki turist ve rekreasyon tür ve sayısı,
- 2) Yerel kültürü doğrudan ya da olaylı biçimlerde sanat, el sanatı, inanç sistemi, seremoni ve gelenekler yönünden değiştirmeyen turizm tür ve seviyesi,
- 3) Yerel halkın yaşadığı bölgedeki aldıkları hizmet veya sahip oldukları olanakları değiştirmeyecek bir turizm seviyesi,
- 4) Ziyaretçinin deneyim kalitesini azaltmayacak seviyedeki turist sayısı maddelerine dikkat edilerek sosyal taşıma seviyesi belirlenmelidir (http://ec.europa.eu/environment/iczm/pdf/tcca_en.pdf, ET: 10.12.2018).

Maddelerden hareketle hem yerel halkın yaşam biçimi ve kültürünün hem de ziyaretçilerin yaşayacakları deneyim kalitesinin korunmasının hedeflendiği söylenebilir. O halde “Yerel kültüre ve ziyaretçilerin deneyim kalitesine zarar vermeyecek turist sayısı nasıl hesaplanabilir?”, “Sosyal taşıma kapasitesini belirleyen çok sayıda değişkeni hesaplamak gerçekten mümkün müdür?” soruları konuyla ilgili çözüme ulaştırılması gereken temel meseleler olmalıdır. Bu sorulara cevap bulmak için Alexis Saveriades’ın Güney Kıbrıs örneği üzerinden geliştirdiği yaklaşıma kısaca değinebiliriz.

Sosyal taşıma kapasitesi konusu ile ilgili literatürde adı sıklıkla anılan turizm akademisyenlerinden Alexis Saveriades, Güney Kıbrıs örneğinden hareketle bir model oluşturmayı denemiştir. Verilere ulaşmak için anket yönteminden yararlanan yazar, yerel halkın turizm, turist yoğunluğu, turistler nedeniyle hayat tarzlarındaki değişiklikler ve turist-ağırlayan ilişkisi konularındaki görüşlerini tespit etmeye çalışarak bölgenin sosyal taşıma kapasitesini ölçmeyi dener. Araştırma turizmden farklı seviyelerde etkilenmiş üç farklı bölgede hem yüksek turizm sezonu olan yaz mevsiminde hem de turizm sezonu dışı olan kış mevsiminde gerçekleştirilir. Elde edilen sonuçlar arasında dikkat çekici olanlardan biri turizm ile ilişkisi en zayıf olan bölgenin aynı zamanda turizm sayesinde bölgedeki geleneksel sanat/el sanatlarının canlanacağı yönündeki görüşleri en yüksek olan bölge olmasıdır. Bu yaklaşıma göre turizmin geleneksel sanatlar üzerindeki etkisi konusunda tecrübe sahibi olan popüler turistik bölgelerin sakinleri, turizmin bir bölgenin el sanatı ürünlerinin yaşatılması konusundaki rolü hususunda iyimserliklerini yitirmiş görünmektedir (Saveriades, 2000, s. 153). Bu tespitler Doxey ve Butler tarafından geliştirilen modellerin Güney Kıbrıs örneğinde haklı çıktıklarını düşündürmektedir.

Saveriades’in ilgi çekici değerlendirmelerinden bir diğeri ise başlangıçta turistik çekiciliği artırmak için sahnelenmeye başlayan geleneksel düğün, festival gibi folklorizm sayılabilecek organizasyonların zaman içerisinde halkın yaşantısının alışıldık bir parçası olması ve yeniden yaratılan otantiklik olarak yaşamını sürdürdüğü yönündeki görüşüdür.

Çalışmadaki dikkat çekici tespitlerden biri de turizmin bölgede yarattığı olumsuz etkilere rağmen (hayat pahalılığı, gelenek ve pratikleri bozulması, AIDS gibi hastalıkların yayılması, doğanın kirlenmesi, trafik sıkıntısı vb.) yerel halkın sadece %4’ünün bölgeye

gelen turist sayısının azaltılması konusunda görüş bildirmesidir. Öyle görünmektedir ki kontrolsüz ve plansız bir hareketin sonucu olarak ortaya çıkan turizm, bölgedeki diğer sektörleri ortadan kaldırmış ve ekonomiyi kendine bağımlı hale getirmiştir. Artık bölge halkı ne turizmle ne de turizmsiz yaşayabilir hale gelmiştir (Saveriades, 2000, s.153).

Saveriades'in çalışmasına benzer bir çalışma Azade Özlem Çalık tarafından hazırlanmıştır. "Turistik Merkezlerin Sosyal Taşıma Kapasitesi: Beypazarı Örneği" başlıklı bir doktora çalışması hazırlayan yazar, ele aldığı bölgenin sosyal taşıma kapasitesini incelerken anket tekniğini kullanarak çeşitli veriler elde etmiştir. Bir turizm merkezinin sosyal taşıma kapasitesini belirlemeye yönelik geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış bir uygulama ölçeği bulunmadığını belirten Çalık, sorularını oluştururken uzman görüşlerinden yararlanmıştır. Anket soruları arasında "yerel halkın turistlerin olumsuz davranışları ile karşılaşma sıklığı, böyle bir durum ile karşılaşanların verdikleri tepkiler, yerel halka göre turistlerin kendileri ile iletişime geçmelerinin sebepleri, Beypazarı ilçesinde turizmin gelişmesi yönündeki görüşleri, turizmin yerel halkın ekonomik durumuna katkı sağlaması konusundaki fikirleri, bölgedeki geleneksel el sanatlarının turizmden etkilenmesi konusundaki düşünceleri, kadınların üretime katılımları konusundaki turizmin etkileri ve son olarak da yerel halkın turizm nedeniyle gelenek ve göreneklerinde meydana gelen değişim konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Öte yandan yazar, bölgeye gelen ziyaretçilere yönelik de bir anket hazırlamış ve turistlerin yerel halk ile iletişim kurabilme oranlar, Beypazarı halkının misafirperverliği, ziyaretçilerin arkadaşlarına ilçeyi tavsiye etme konusundaki yaklaşımları, ilçedeki turist yoğunluğu konusundaki değerlendirmeleri, Beypazarı halkının hoşgörü seviyesi, ziyaretçilerin ilçe halkı ile kültür farkı olup olmadığı konusundaki görüşleri; yöre halkının kültürlerini tanıtmaya konusundaki başarıları, turizmin halka istihdam sağlaması konusundaki fikirleri ve turistlerin ilçede turizmin sürdürülmesi konusundaki yaklaşımları ölçülmüştür. Bu çift yönlü çalışma, bir bölgenin halk kültürü/turizm ilişkisini ele alması açısından sosyal taşıma kapasitesinin önemini gösteren ve nasıl ölçülmesi gerektiğini örneklendiren bir referans olarak değerlendirilebilir. Çalışmadan elde edilen veriler oldukça kıymetli olsa da yazarın sonuç bölümündeki değerlendirmeleri arasında dikkat çeken: *Turizmin sosyo-kültürel yapıda*

oluşturabileceği değişimlerden hoşnut olmayanların da turizmin ekonomik faydasına bağlı olarak tutumlarının değişebileceği düşünülmektedir. Böylece sosyal taşıma kapasitesinin de zamanla turizm hacmi ile değişebilecek ya da yöntem ve teknikler ile kontrol edilebilecek bir ölçüm olarak görülebildiği söylenebilir (Çalık, 2014, ss. 62-113). ifadeleri, bir bölgenin yerel kültürü ile turizm ürünü olarak değeri arasında öncelik sıralaması meselesinin yeniden ele alınması gerekliliğini düşündürür.

Yukarıda yer verdiğimiz görüşlerden hareketle SOKÜM ve turizm ilişkisinde mirasın yaşatılarak korunabilmesi için turizmden kaynaklanan kabul edilebilir değişimin sınırlarının belirlenmesinin şart olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal taşıma kapasitesi olarak da adlandırılan bu sınırlar ancak yerel halktan elde edilecek veriler ile tespit edilebilmektedir. Ancak turizmin kültürel yapı üzerinde yaratabileceği tehlikelerden bihaber yerel halkın turizme karşı tutumu sağlıklı sonuçlar elde edilmesini zorlaştıracaktır. Bu sebeple konuyla ilgili uzmanların SOKÜM-turizm ilişkisinde yerel halkı bilinçlendirmeleri ve rehberlik etmeleri elzemdir.

Kültürel dokunun turizm ile birlikte varlığını sürdürebilmesi için son zamanlarda çeşitli hareket ve sistemlerin kullanımı tartışılmaktadır. Hızlı küreselleşme ve bozulmaya karşı kültürel yapıyı koruyabilmek için geliştirilen sistemlerden Yavaş Yemek ve Yavaş Şehir hareketlerinin sürdürülebilir turizm ile ilişkileri aşağıdaki kısımda değerlendirilmiştir.

II.3. Yaşatarak Korumak İçin Yavaş Yemek ve Yavaş Şehir Hareketleri

Sürdürülebilir turizm anlayışını hayata geçirebilmek için önerilen modeller arasında son zamanlarda ülkemizde de adı sıklıkla anılan Slow City (Yavaş Şehir) ve Slow Food (Yavaş Yemek) hareketleri incelenebilir. Her iki hareket de hızla değişip, tektipleşen ve yerel renklerini kaybeden toplumların geleneksel kültürlerini korumaya yönelik kaygılar sonucunda şekillenmiştir. Dolayısıyla bu hareketlerin SOKÜM Sözleşmesi ile benzer nedenlerle ortaya çıktıkları ve kültürel mirasın korunması için SOKÜM ruhuna uygun çözümler ürettikleri söylenebilir.

Çalışmamızın bu kısmında, tarihsel sıralamaya uygun olarak önce Yavaş Yemek Hareketi tanıtılacak ardından Yavaş Şehir Hareketi incelenecektir. Her iki hareketin de sözleşme ruhunu yansıtan özelliklerine dikkat çekilmeye çalışılacak ve bu hareketlerin sürdürülebilir turizm ile ilişkileri analiz edilerek SOKÜM ve turizm beraberliğinde kullanılabilecek yöntemler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

II.3.1. Yavaş Yemek Hareketi

Küreselleşmenin dolayısıyla hayatın hızlanmasının etkisiyle insanlar daha hızlı hareket etmek ve daha hızlı beslenmek zorunda kalmışlardır. Bu durum şeker, kalp gibi pek çok hastalığı tetiklerken insanların yerel üretim biçimlerinden ve geleneksel yemek tariflerinden uzaklaşması gibi sonuçları doğurmuştur. Beslenme hem insanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için temel fizyolojik ihtiyaçlarından biri hem de hayattan keyif almasını ve geleneksel değerlerle buluşarak bu değerleri geleceğe taşımasını sağlayan bir kültür unsurudur. Yavaş Yemek⁷ hareketi, evcil ya da vahşi hayvan ve bitki türlerini, tarımda geleneksel işleme tekniklerini koruyan ve gıda tarımında biyo-çeşitliliği savunan, Slow City/Cittaslow (Yavaş Şehir) hareketinin de temelini oluşturur (Atik ve Atik; 2018, ss. 1-16).

Hareket, İtalyan gazeteci Carlo Petrini ve bir grup aktivist tarafından 1980'lerde yerel geleneklerin, iyi gıdanın, gastronomik memnuniyetin ve hayatın yavaş temposunun savunulması amacıyla ortaya atılmıştır. Grup, 1986 yılında, İtalya'nın Roma kentinde İspanyol Merdivenleri'nde, McDonalds restoranı açılması planlanan bir yerde gösteri yapmıştır. Bu gösteri sonrası hızla örgütlenip gelişen Yavaş Yemek Hareketi'nin Uluslararası Genel Merkezi İtalya'nın Bra şehrinin Piedmont kasabasındadır. Dünya çapındaki projelerin planlanması ve teşviki buradan gerçekleşir. Dernek, bir Uluslararası Konsey tarafından koordine edilir ve bir Yürütme Kurulu tarafından yönetilir. Yavaş Yemek Hareketi günümüzde 160'tan fazla ülkede binlerce projeyi ve milyonlarca insanı

⁷ Slow Food ifadesi Türkçeye "Yavaş Yemek Hareketi" olarak aktarılmaktadır. Ancak Slow Food Manifestosu, Slow Food Köyü gibi terimin kalıplaşmış olduğu bazı hallerde ifadenin İngilizce'sini kullanmak uygun görülmüştür.

içine alan küresel bir boyut almıştır (<https://www.slowfood.com/about-us/our-history/> ET: 06.06.2021).

Yavaş Yemek Hareketi birbirine bağlı üç ana prensibi temel alır:

- İyi: Kaliteli, lezzetli ve sağlıklı gıda,
- Temiz: Üretimin çevreye zararsız olması,
- Adil: Tüketiciler için uygun fiyatlar, küçük ölçekli üreticiler için adil koşullar ve ödeme (<https://www.slowfood.com/about-us/our-philosophy/> ET: 06.06.2021).

Türkiye’de Yavaş Yemek Hareketi 2006’da Carlo Petrini’nin University of Gastronomic Science’da öğrenim görmekte olan üç Türk öğrenciyle birlikte gerçekleştirdiği ziyaret ile başlamıştır. İstanbul, Ayvalık, Gökçeada, Tire, Bodrum, İzmir ve Çeşme bu gezi kapsamında yer almıştır. Daha sonra Türkiye’de “convivium”ların (“yerel şubeler”) kurulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır (Gezeroğlu, 2013, s.35). Yerel şubeler yerel etkinlikleri organize etmektedir. Bunlar üyelerin günlük yemek zevklerini paylaşmak için basit yemeklerde bir araya getirilmesi veya tadımlar organize edilmesi, yerel üreticilerin ve çiftliklerin ziyaret edilmesi, konferanslar, tartışmalar ve film festivalleri ile eğitim kurslarının düzenlenmesinden oluşur (<https://www.slowfood.com/about-us/slow-food-terminology/>).

Yavaş Yemek Hareketi felsefesinin “sürdürülebilir turizm” anlayışı, UNESCO SOKÜM Sözleşmesi ile paralellik arz eder. SOKÜM Sözleşmesi gibi Yavaş Yemek Hareketi de yaşatarak korumayı vadetmekte ve benzer kaygılar taşımaktadır. Temel olarak bu hareket küreselleşmenin yerel olanı, yerel tarifleri ve yerel tatları yok etmesine karşı çıkmaktadır.

Ülkemizden Temsili Listeye girmiş Türk kahvesi geleneğinin yavaş yemek ve sürdürülebilir turizm ile ilişkisi L. Özgen, P. Ergun ve E. Kaymaz tarafından “Slow Food Hareketine Uygun Bir İçecek: Türk Kahvesi” başlıklı bir makalede ele alınmıştır. Bu çalışmada yazarlar, Yavaş Yemek hareketinin üç temel şartı olan iyi, temiz ve adil olma prensiplerini Türk Kahvesi geleneği ile ilişkilendirerek yorumlamışlar ve bu unsurun

hâlihazırda Yavaş Yemek hareketinin bir temsilcisi olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmacılara göre özellikle ekoturizm ve gastronomi turizminde Türk Kahvesi geleneği, Yavaş Yemek Hareketi ile ilişkilendirilerek temsil edilmeli ve SOKÜM unsurlarının korunması konusunda öncülük etmelidir. Çalışmada, Yavaş Yemek anlayışına uygun bir unsur olan Türk kahvesinin geleneğe uygun bir şekilde hazırlanıp ikram edilmesi, bu hususta sempozyum ve kongreler düzenlenmesi ve bu örnekten hareketle mirra, şerbet ayran gibi diğer geleneksel içeceklerin benzer şekilde korunarak tescil edilmesi önerilmiştir (Özgen, Ergun ve Kaymaz; 624-636).

Kültürel mirasın yaşatılarak korunması konusunda değerlendirilebilecek bir sistem olduğunu düşündüğümüz Yavaş Yemek Hareketi ile ilgili dikkat çekici bir örnek de Türkiye'nin ilk Slow Food Köyü olma iddiası ile girişimlerde bulunan Germiyan Köyü'dür. Başarıya ulaşamayan bu denemeyi kısaca tanıtalım.

Köyden 27, Çeşme Rotary Kulübü'nden 5 olmak üzere toplam 32 katılımcının destek verdiği ve Germiyan'ın Slow Food Köyü ilan edilmesi yolunda bir yıllık hazırlık sürecini başlatacak protokol 2016 yılında kabul edilir. Slow Food üyeliği için Germiyan'a özgü kural ve şartlar bu süre içerisinde belirlenir. Hazırlanan anlaşma metninde belirtilen maddeler arasında işletmelerin yakın coğrafyalarında suni kimyasal gübre ve ilaçlar kullanılmadan, mevsiminde yetiştirilen ürünleri tüketmesi, yerel kültürleri tehdit eden küresel markaların kullanılmaması, bölgede bir bağ bozumu şenliğinin başlatılması ve Germiyan'ın şifalı bitkileri turları vb. gibi etkinlikler düzenlenmesi gösterilir. Üyelik sürecinin tamamlanması sonrası köyde bulunan yerel işletmelere bir sertifika verilmesi ve ürünlerinde Slow Food amblemini kullanma hakkı tanınması planlanmıştır. Ayrıca Germiyan Köyü'nün kültürel mirasının ve köydeki etkinlikler ile ilgili tanıtımların Slow Food Birliğinin resmî internet sayfasında yer alacağı düşünülmüş ve ilgili internet sayfasını takip eden nitelikli turistlerinin köyün kültür ekonomisine destek verecekleri öngörülmüştür (Kurt, 2016, ss. 95-104).

Yavaş Yemek Hareketi'nde iyi, temiz ve adil ilkelerine göre hareket etmek temel koşulken sürece dâhil olmak isteyen işletmelerin bu üç temel ilkeye uygun biçimde kendi özel koşullarını belirlemeleri istenir. Bu sebeple doğrudan inceleme şansı bulduğumuz

Germiyan Köyü yerel kültürel mirası koruma yolu olarak geliştirilen Yavaş Yemek Hareketi'nin çalışma yöntemlerini analiz etmek için uygun bir örnek olmuştur. Germiyan Köyü örneğinde, harekete katılan yerellerin aralarındaki iletişim, koordinasyon ve amaç birliğinin zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Köyün medyada yer alması ve festivalin ilgi görmesiyle ortaya çıkan yaygın turistik hareket başarılı bir şekilde yönetilememiştir. İşletmecilere dönüşen köylüler daha fazla kâr elde etmek isteği ile küresel markaları kullanmak gibi Yavaş Yemek Hareketi'nin felsefesine uygun olmayan düzenlemelere gitmişlerdir. Bunun sonucu olarak Germiyan'ın Slow Food Köyü olma teşebbüsü başarıya ulaşamamıştır.

Germiyan Köyü örneği detaylıca planlanıp yönetilememiş daha da önemlisi yerel halkın kültürel kodlarıyla örtüşmeyen uyarlamaların başarıya ulaşamayacağını göstermektedir. Bununla beraber genel olarak Yavaş Yemek Hareketi'nin yarattığı Akdeniz mutfağı imgesi ile hızlı ve küresel turizm hareketlerine alternatif çekicilikler arayan kültür turistlerini çekmeye devam etmektedir. Bu hareketin kısa sürede tanınması ve yayılması sonrasında benzer bir akım olarak ortaya çıkan Yavaş Şehir Hareketi bir sonraki kısımda tanıtılacaktır.

II.3.2. Yavaş Şehir Hareketi

Dünyada “Cittaslow” olarak bilinen ve dilimize Yavaş/Sakin Şehir olarak çevrilen bu hareket, 1999'da İtalya'da küçük bir kent olan Grevein Chianti'nin eski Belediye Başkanı Paolo Saturnin'in girişimiyle doğmuştur (Göçkan, 2012, s.14). Kısa süre içinde civar yerleşimlerden de destek bulan bu anlayışa katılan 30 kadar Yavaş Yemek kentinin katılımıyla bir bildirge hazırlanmıştır. Bildirgede, küreselleşmenin farklılıkları törpülediği ve sıradanlığa sürüklediği yönündeki endişeler yer almış ve yavaş şehirler kavramını temel alan bir ağ kurulmuştur (<http://seferihisar.bel.tr/cittaslow-seferihisar> ET: 06.06.2021). Dünya üzerinde birçok kentin birbirinin kopyası olmasına, kimliksiz ve sıradan kentlerin ortaya çıkmasına bir karşı çıkış ve eleştirel bir bakış olarak bu hareket, Avrupa ve Amerika kıtalarında hızla yaygınlaşmış, 2009 yılında Seferihisar ile birlikte Türkiye'de de rağbet görmeye başlamıştır. Bugün 30 ülkede toplam 275 şehir Yavaş Şehir ilan edilmiş olup 18 Yavaş Şehir üyesine sahip Türkiye, üye sayısı bakımından

dünya da önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır (<https://www.cittaslow.org/> ET: 06.06.2021).

Yavaş Şehir felsefesi yaşamın hızının yaşamdan zevk alınabilecek düzeyde olması gerektiğini savunur. Yavaş Şehir Hareketi, insanların iletişim kurup sosyalleşebilecekleri, kendine yetebilen, sürdürülebilir, el sanatları, doğa, gelenek ve göreneklere sahip çıkabilen fakat aynı zamanda altyapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanan, teknolojinin kolaylıklarından faydalanan alternatif kentleri hedeflemiştir. Bu harekette özellikle yavaş yaşam, kent ruhunun korunması, sürdürülebilir kalkınma ve yavaş yemek amaçları vurgulanmıştır (<https://cittaslowturkiye.org/#cittaslow>).

Yavaş Şehir Hareketi'ne nüfusu 50.000'in altında olan kentler üye olabilmektedir. Birlik, uluslararası bir belediyeler birliği niteliğindedir. Üyelik için belirlenen kriterlere uyma yolunda projeler geliştirilmesi istenmektedir. Kriterlerin en az %50'sini gerçekleştiren aday kentler, ulusal Cittaslow otoritesine başvuru yapabilmektedir. Buradan alınan onayın ardından Orvieto'da bulunan Uluslararası Yavaş Kentler Birliği'ne aday kentin başvurusu gönderilmektedir. Somut planlar ve gerekli kriterleri inceleyen ana merkez uygun bulursa süreci onaylamaktadır. Böylece Yavaş Şehir unvanı alan ve birliğin sembolü salyangoz logosunu kullanmaya hak kazanan şehirler, düzenli olarak dört yılda bir denetimden geçirilmektedir (<http://seferihisar.bel.tr/cittaslow-seferihisar/> (<https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler> ET: 06.06.2022).

Yavaş Şehir kriterleri 7 başlık altında toplanmaktadır:

- Çevre Politikaları
- Altyapı Politikaları
- Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları
- Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkârlara Dair Politikalar
- Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim için Planlar

- Sosyal Uyum (Her türlü ayrımcılığa karşı çıkmak, yoksullukla mücadele, farklı etnik kökene sahip insanlarla bir arada yaşam, gençlerin istihdamı)

- Ortaklıklar

Bu kriterlerin detaylarına bakıldığında “*yerel ürünlerin ticarileşmesi için alanların yaratılması, atölyelerin korunması ve değerlerinin artırılması, doğal/yerel alışveriş merkezlerinin yaratılması, el yapımı ve etiketli veya markalı esnaf/sanatkâr ürünlerinin korunması, geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların değerinin artırılması, yerel ve geleneksel kültürel etkinliklerin korunması ve değerlerinin artırılması gibi maddelerin doğrudan SOKÜM Sözleşmesi felsefesine paralel bir yaşatarak koruma anlayışını içerdiği görülmektedir*” (<https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> ET: 06.06.2021).

Özellikle bu kriterlere bakıldığında SOKÜM Sözleşmesinde korunması hedeflenen yerel kültür ve kimliğin korunmasının Yavaş Şehir Hareketi’nde de amaçlandığı görülebilir. Bununla beraber bir bölgeyi yavaş şehir ilan ederek turizme açık hale getirmek yerel kimliği koruma konusunu zora sokabilir. Bu amaçla Yavaş Şehir ilan edilen bölgelerde kitle turizmi yerine sürdürülebilir turizm türlerine yönelmek elzemdir.

Görüldüğü gibi Yavaş Yemek ve Yavaş Şehir Hareketleri SOKÜM Sözleşmesini ortaya çıkaran kaygılara benzer sebeplerle ortaya çıkmış ve kültürel mirası korumak için kendi içinde sistemler geliştiren hareketler olmuştur. Kültürel mirasın yaşatarak korunması anlayışıyla geliştirilen bir diğer hareket olan Coğrafi İşaretleme Sistemi ve bu sistemin sürdürülebilir turizmde değerlendirilmesi konusu tezimizin bir sonraki başlığı altında incelenmiştir.

II.4. Yaşatarak Korumak İçin Coğrafi İşaretleme Sistemleri

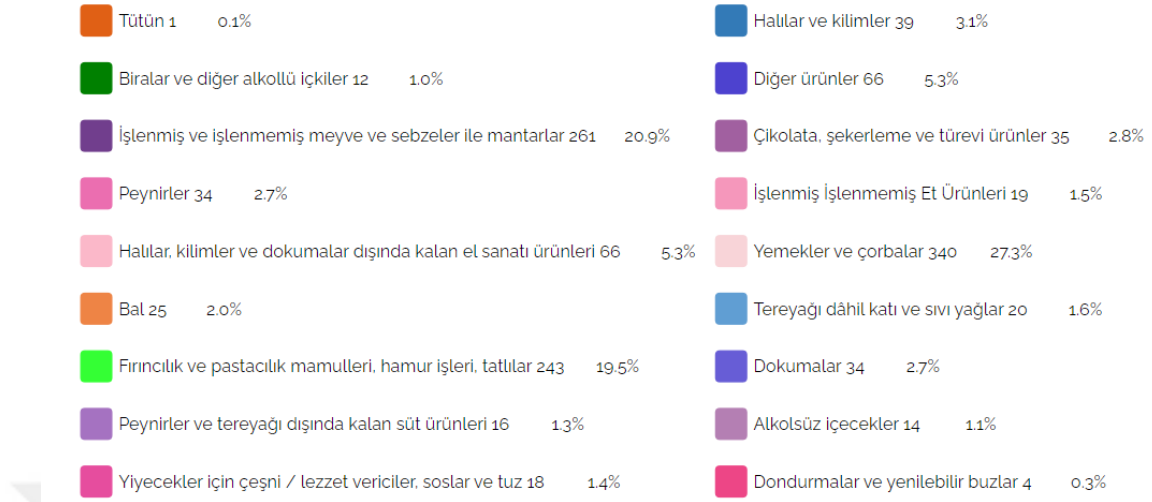
Sürdürülebilir turizm kapsamı içerisinde ele alınan konulardan biri de Coğrafi İşaretleme Sistemidir. Özellikle kırsal alanların korunması ve küreselleşmeye karşı yerel kültürlerin güçlendirilmesi için yapılan düzenlemelerden biri olan bu sistem, literatürde çoğunlukla eko turizm, çiftlik turizmi, gastronomi turizmi, kırsal turizm gibi sürdürülebilir turizm türlerinin ilgi alanı içerisinde gösterilmektedir. Coğrafi İşaretler

sisteminin sürdürülebilir turizmde nasıl bir yer bulduğuna geçmeden evvel konu ile ilgili temel bilgileri aktarmak yararlı olacaktır.

Modern dünyada kültürel ve geleneksel değerlerin bir bölgenin kültür ekonomisini güçlendirme potansiyeli, bu değerlerin rakipler tarafından taklit edilmesi ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Coğrafi İşaretleme Sistemi bu tehdide tedbir olarak geliştirilen yöntemlerden birisidir. Tarihsel gelişim içerisinde Coğrafi İşaretler Sistemi özellikle AB ülkeleri arasında rağbet görmüştür. Başta Fransa olmak üzere bazı ülkelerinin kırsal alanda kalkınmanın sağlanması için yerel üretimin korunması ve yaşatılması çabalarının olumlu sonuçlar vermesi üzerine kırsal turizm aracılığıyla yerel ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi çabaları artmıştır. Bu çabalar küreselleşme karşısı bir duruşla yerelleşmenin ön plana çıkmasını sağlamıştır (Kan ve Gülçubuk, 2008, ss. 58).

Sistemin getirdiği avantajlar arasında temel olarak üreticilerin sahte kullanımdan dolayı haklarının kaybolması ve tüketicilerin aldatılmasının engellenmesi; ürünün imajı ve şöhretinin olumlu yönde etkilemesi; yerel ve geleneksel üretim biçimlerinin ekonomik olarak güçlenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması; kırsal-kültürel mirasın ve biyo-çeşitliliğin korunması ve ürün ile ilgili bilgi ve kültürün paylaşılması sayılabilir (Kan ve Gülçubuk, 2008, ss. 61).

Türkiye’de 1995 yılında çıkarılan bir kararname ile yöresel ürünlerin coğrafi işaretleme yolu ile korunabilmeleri için gerekli ilk yasal düzenleme yapılmış, bu konudaki yetki ise Türk Patent Enstitüsü’ne verilmiştir. 2022 yılı itibarı ile toplam 1250 ürün tescil almıştır.

Şekil 3: Türkiye’de Coğrafi İşaretlerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı.
(<https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/ProductGroup> ET: 27.11.2022)

Türkiye örneğinde ürünler; Menşe (Köken), Mahreç (Coğrafi Çıkış Yeri) ve Geleneksel Ürün işaretleri olmak üzere üç temel işaretleme kategorisinde değerlendirilmektedir. Menşe işaretiyle başvurusu yapılan ürünün, bölge, şehir veya ülke gibi sınırları belli bir yere özgü olması ve başka bir yerde bulunmasının mümkün olmaması şartı öne sürülmektedir. Mahreç işareti ise belirgin bir nitelik veya özelliğin belirli bir coğrafi alan ile özdeşleşmiş olması; üretim, işleme ya da diğer işlemlerinden **en az birinin** belirlenmiş coğrafi alan içinde gerçekleşmesi halinde verilir. Menşe ve Mahreç temel işaretleme sistemleri olup özellikleri bu iki sistemden birine kabul edilmek için yeterli olmayan bazı ürünler için kullanılan üçüncü bir işaretleme sistemi daha bulunur. “Geleneksel Ürün Adı” başlığını taşıyan bu düzenlemeye göre bir ürünün bir bölgede en az otuz yıl boyunca kullanıldığının kanıtlanması halinde iki temel şarttan en az birini yerine getirip getirmediğine bakılır. Bunlardan ilki ürünün geleneksel üretim veya işleme yöntemi ile üretilmesi, ikincisi ise ürünün geleneksel hammadde veya malzemeden üretilmiş olmasıdır.

Şekil 4. Coğrafi İşaretleme Sisteminde Kullanılan Amblesler

(<https://www.ci.gov.tr/sayfa/coğrafi-işaret-nedir> ET: 19.12.2020)

Yasal mevzuata göre bir unsurun coğrafi işaret alması için söz konusu ürünün üreticisi olan gerçek veya tüzel kişiler, dernekler veya kamu kurumları başvuru hakkına sahiptir. Başvuruda ürün ve söz konusu coğrafi alan ile ilgili temel ve teknik bilgi ve belgelere yer verilir. Başvuruyu değerlendiren Patent Enstitüsü gerekli incelemeleri yapması için bağımsız kurum veya kuruluşları görevlendirir. Değerlendirme sonucu olumlu ise bu durum Resmî Gazete ve bir yerel gazetede yayımlanarak ilan edilir. İlandan sonra geçen altı ay içerisinde herhangi bir itiraz olmaması halinde unsur, coğrafi işaret siciline kayıt edilir (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.555.pdf> ET: 19.12.2020).

Ülkemizden SOKÜM ulusal envanterine giren Siirt Battaniyesi, Kilis Yorganları, Sürmene Bıçakçılığı, Afyon Kaymağı, Maraş Çöreğı, Kayseri Mantısı gibi çok sayıda unsur aynı zamanda Coğrafi İşaretleme Sistemi'ne de kayıtlıdır. Bu anlamda bazı SOKÜM unsurlarının sözleşme dışında ayrı bir yasal düzenlemeye tabi olarak korunması söz konusu olmuştur. El sanatları ürünleri için Asya Pasifik ülkelerindeki Mükemmellik Mührü uygulamasını andıran bu sistem, unsurların yaşatılarak korunması için ciddi bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Ancak coğrafi işaretler sistemi ile öngörülen faydaya ulaşmak her zaman mümkün değildir.

El sanatlarının coğrafi işaret almaları sonrasındaki süreçleri değerlendiren Tağı ve Yanar, yasal sürecin tamamlanmasına rağmen unsurların pek azında işaretlemenin fiilen

yapıldığına değinmekte ve üretici ile tüketicilerin yeterli bilince sahip olmadıklarını belirtmektedir. Ayrıca tescil belgelerinin alınması sırasında ürünün üretim, ambalajlanma ve satış aşamalarında takip ve denetim yapacağını vadeden bazı kurumların tescili aldıktan sonra sözlerini yerine getirmediklerine değinmişlerdir (Tağı ve Yanar, 2016, s. 350).

Diğer çarpıcı bir örnek ise Soğanlı bebekleriyle ilgilidir. Yeşilhisar Kaymakamlığı tarafından 2003 yılında tescillenen Soğanlı bebekleri Kayseri Yeşilhisar ilçesi Soğanlı köyünde üretilmektedir. Tescil belgesinde başvuru tarihi itibariyle işaretleme ile ilgili bilgi yazılmamış olduğu dikkat çekmektedir. Soğanlı'lı üreticiler bez bebeklerin piyasada satıldıkları yerin adı ile özellikle de yakın olduğu Ürgüp ilçesinin adı ile anılmasından şikayetçi olmalarına karşın hiçbir işaretleme yapmamaktadırlar. Ürünün üzerine bir kimlik bilgisi ekleyerek, etiket ya da marka kullanarak bu sorundan kurtulabilecekleri bilincinde olmadıkları görülmektedir (Tağı ve Yanar, 2016, s. 351).

Yukarıdaki tespitlerden de anlaşıldığı gibi geleneksel bir ürünün yaşatılarak korunabilmesi için Coğrafi İşaret Sistemine tabi olması ciddi bir avantaj olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Bu aşamada coğrafi işaret almış ürünlerin tanıtım yollarından ait oldukları bölgede yarattıkları kimlik algılarına, markalaşma yollarından kültür ekonomisine kazandırılma biçimlerine farklı süreçlerin detaylarıyla ele alınarak incelenmesi gerekir. Bu gereklilikten hareketle Türkiye’de Aralık 2022 yılına kadar özellikle işletme, ekonomi ve turizm disiplinleri tarafından Coğrafi İşaretler Sistemini konu alan toplam 79 lisansüstü tez çalışması hazırlanmıştır (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> ET 25.10.2022).

Turizm alanında yapılmış tezlerde coğrafi işaretlerin bölgesel turizm gelişiminde ve turistik çekiciliğini artırmadaki önemi, yerel değerlerin turizm ürününe dönüştürülmesinde coğrafi işaretli ürünlerin kullanımı, Coğrafi İşaretler Sistemini kullanarak gastronomik kimlik oluşturmak gibi konular ele alınmıştır. Tez çalışmaları dışında turizm disiplini temsilcileri tarafından hazırlanan makalelere bakıldığında ise bu sistemin bir bölgenin turistik tanıtım ve çekiciliğini nasıl artırabileceği ve sürdürülebilir

turizm hareketlerine nasıl katkı sağlayabileceği sorularına cevaplar arandığı görülmektedir.

Bilge Doğanlı tarafından hazırlanan “Coğrafi İşaret, Markalaşma ve Kırsal Turizm İlişkileri” başlıklı makale konuyla ilgili iyi bir örnek olabilir. Doğanlı, sadece tarım ürünlerine işaret veren AB ülkelerinden farklı olarak Türkiye’de Coğrafi İşaretler Sisteminin geleneksel el sanatları için de kullanıldığını böylece geniş bir ürün çeşitliliğini kapsayan bu sistemin sürdürülebilir turizm türleri için ülkemizde bir avantaj olarak görülebileceğini düşünür. Ona göre sadece işaret almak yeterli değildir. Söz konusu ürün markalaşmalı ve güçlenmelidir.

Coğrafi İşaretlemeyle amaçlananlar, sınırları belirlenmiş bir alan ile özdeşleşen ürünlerin, güçlü marka haline getirilmesi ve bu ürünlerin kalitesinin korunarak üretime destek olunması, millî değerlerin gelecek nesillere bozulmadan aktarılması ve kırsal kalkınmanın/kırsal turizmin desteklenmesinin önünün açılması şeklinde sıralanabilir. Coğrafi İşaretler sadece gelir getirici özellikleri ile değil, ülkeler ve bulundukları bölgeler itibari ile de kültürel mirasın gelecek nesillere korunarak aktarılması bakımından büyük önem arz etmektedirler. Bir ürünün Coğrafi İşaret tescili alması, markalaşmanın gereklerini yerine getirmediği takdirde onun tanınırlık ve bilinirliğinin artması sağlayamaz. Örneğin Aydın’ın Coğrafi İşaretli ürünlerinden/başvurularından ‘Kestanesi, Yamalak Sarısı Zeytini, Söke Pidesi, Söke Tatlı Maya Ekmeği, Söke Körüklü Çizmesi, Çine Köftesi, Karacasu Pidesi, Kirpikli Pat İğne Oyası, İncirlioğlu Deve Sucuğu, Yenipazar Tatlı Maya Çörek Ekmeği, Dalama Tandırı, Nazilli Kar Helvası’, bir ürün olarak satılabilmelerinin haricinde markalaşmanın avantajlarından faydalanır görünmemektedirler. Aydın’ın İnciri hariç diğer ürünler Coğrafi İşaret ile tescil edilmelerinin / edilecek olmalarının haricinde sadece kaliteli bir ürün olarak ticarete konu olabilmektedirler. Oysaki markalaşmış bir Coğrafi İşaretli ürün, rakiplerin hafızalarına, mutlaka deneyimlenilmesi, gidilip, görülmesi, yenilmesi, rakiplerinden daha fazla fiyata satın alınması ve bu alışverişlerin ve de ziyaretlerin devamlı olması ve benzerlerinin tercih edilmesini engelleyici olarak yerleşecektir. Bu çabalar sonucu Coğrafi İşaret tescili yapılan ürünün bulunduğu bölge ziyaret edilecek, turizm

hareketliliği yaşanarak bölgenin kalkınmasında ve gelişmesinde olumlu etkiler görülmeye başlanacaktır. (Doğanlı, 2020, s. 536).

Doğanlı markalaşma için yerel, ulusal, uluslararası ve sosyal medyadan yararlanılmasını, halkla ilişkiler çalışmaları yapılmasını, fuarlar, festivaller, yarışmalar düzenlenmesini önermektedir. Yapılan araştırmalara göre daha fazla ödeme yapsalar bile tüketicilerin coğrafi işaretli ürünleri satın almaya gönüllü oldukları ifade edilmiştir. Bu sebeple tüketicinin bilgi ve bilinç düzeyini artırmak öncelikli olarak ele alınması gereken faaliyetler arasındadır (Doğanlı, 2020, ss. 525-541).

Coğrafi İşaret Sisteminin kitle turizmine karşı yasal bir güç olarak nasıl kullanılabileceğinin bir örneği Verona, Floransa ve Venedik gibi İtalyan şehirlerindeki uygulamalarda görülür. Bu kentlerde yerel halk kitle turizmine karşı tepki göstererek başlamış ve çeşitli meydanlarda turistlere karşı afişler asmaya başlamıştır. Bu tepkiler üzerine yerel yönetimler, turizmin zararlı etkilerini azaltabilmek ve yerel kültürü güçlendirebilmek için yeni fast food restoranlarının açılmasını yasaklama, restoran ve yiyecek mağazalarında satılan gıdaların en az %70'inin yerel ürün olması şartı gibi tedbirler almışlardır (Şahin, 2019, ss. 91; <https://www.theguardian.com/world/2017/may/05/venice-bans-kebab-shops-preserve-decorum-traditions-city> ET: 20.12.2020).

Coğrafi işaret almış bir ürünün etkili bir tanıtım yapıldığında Fransa'nın şarap ve şampanyaları, Hollanda'nın peynirleri, İsviçre'nin çikolataları, Sri Lanka'nın çayları örneklerinde olduğu gibi güçlü bir kültürel kimlik ve turistik çekicilik sağlayacağı aşikârdır. Bu ürünler hem geleneksel ekonomilere katkı sağlamakta hem de doğrudan veya dolaylı yollarla sürdürülebilir turizm için temel çekim unsurları olarak kullanılmaktadır.

Kültürel mirasın yaşatılarak korunması konusunda sağladığı potansiyel avantajlara rağmen Coğrafi İşaretler Sistemi'ne SOKÜM toplantılarında yer bulmaz. Bir unsur için patent veya tescil alınması onu benzerlerine göre üstün ilan edilmesi anlamına gelebilir. Bazı hallerde UNESCO listelerine girmek de bir çeşit coğrafi tescil olarak görülmekte ve taraf devletlerin listelere soktukları unsurların aracılığı ile bir anlamda

tescil veya patentte olduğu gibi mülkiyet fikri yaratıldığı düşünülebilir. Hâlbuki SOKÜM yaklaşımı bu tür yaklaşımları ve listelere kabul edilme durumunun ayrıştırıcı olmasını onaylamaz. Komite konu ile ilgili yaklaşımı 2018 Mauritius toplantısında açıklamıştır *Taraf devletlere bir unsurun kaydedilmesinin, o unsur üzerinde münhasır haklar anlamına gelmediği ve diğer taraf devletlerin aynı şeyi yapmasını engellemediği hatırlatılmıştır. Bu bağlamda, sözleşme'nin coğrafi kökene veya coğrafi işarete dayalı bir koruma sistemi oluşturmaya çalışmadığı taraf devletlere ayrıca hatırlatılmıştır. Sözleşmeye göre, bir lisans, yalnızca geleniğin taşıyıcıları için bir kabul işlevi gördüğü ve diğer uygulayıcıların unsurun uygulanmasına katılmasını engellemek için kısıtlayıcı bir önlem olarak kullanılmadığı takdirde kabul edilebilir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-18-13.COM-4-EN.docx> ET: 27.11.2022).

Yukarıdaki yaklaşıma uygun olarak SOKÜM listelerine kabul edilen pek çok unsurun bir bölge veya ülke adıyla ilişkilendirilerek listelere kabul edildiği görülmektedir. Böylece farklı bir coğrafyada yaşamakta olan benzer unsurun dosyalara alınması ile ilgili bir engel söz konusu olmaz. Sözgelimi 2012 yılında Güney Kore'den TL'ye kabul edilen "Arirang, Lyrical Folk Song in the Republic of Korea" dosyası 2014 yılında Kuzey Kore'nin teklif ettiği "Arirang Folk Song in The Democratic People's Republic of Korea" dosyasının kabulüne engel olmamıştır.

UNESCO yaklaşımına benzer bir şekilde Coğrafi İşaretler Sistemi'ne kayıtlanan ürünler "Kayseri Mantısı", "Sürmene Bıçağı" gibi bölgesel sınırları işaret etmektedir. Böyle bir kabul, komşu bir bölgedeki benzer ürünün sisteme kaydını engellemez. Manti örneğine bakacak olursak Kasım 2022 itibarı ile ülkemizden 12 farklı mantı türünün tescil edilmiş olduğu görülmektedir. (<https://ci.turkpatent.gov.tr/veri-tabani> ET: 27.11.2022) Bu anlamda sistemin küresel tektipleşmeye karşı geleneksel çeşitlilik ve zenginliği koruduğu dolayısıyla sözleşmedeki koruma anlayışına paralel bir yaklaşım ortaya koyduğu düşünülebilir.

Görüldüğü gibi Coğrafi İşaretleme Sistemi, Yavaş Yemek ve Yavaş Şehir Hareketleri gibi yöntemler geleneksel ürünlerin korunması için uluslararası boyutta geliştirilen sistemlerdendir. Asya ülkeleri için kullanılmakta olan UNESCO

Mükemmellik Mührü örneğinde olduğu gibi yukarıda değinilen üç sistemde de korunmakta olan ürünün gelenekselliğini kanıtlayan amblemler tasarlanmış bu semboller aracılığı ile yerel ürünler geleneksel değerlerini yitirmeden dünyaya açılmıştır. Dolayısıyla üç hareketin de geleneksel ürünleri küresel bağlamlara uygun hale getirerek korudukları söylenebilir.

Yukarıda değinilen üç örnekte de kültürel mirasın korunması için çeşitli sistemler oluşturulmuş ve bu sistemlerin desteklenmesi ve geliştirilmesi için zaman zaman sürdürülebilir turizm türlerinden de yararlanılmıştır. SOKÜM ve turizm ilişkisini dolaylı olarak içeren bu örnekler dışında konuyu doğrudan ilgilendiren bir çalışma da bulunmaktadır. UNWTO tarafından SOKÜM unsurlarının turizmde kullanımı konusunda hazırlanan bu çalışma tezimizin bir sonraki başlığı altında incelenmiştir.

II.5. Dünya Turizm Örgütü Yaklaşımı ile Turizm ve SOKÜM Birlikteliği

Tez çalışmamızın 1.4. kısmında 2007 yılında Vietnam’da yapılan UNESCO toplantısının sonuç raporuna değinmiştik. Bu raporda SOKÜM ve turizm ilişkisindeki sorunlu noktalara daha çok kültür bilimcilerin bakış açısına uygun çözüm önerileri getirilmekteydi. Çalışmamızın bu bölümünde ise turizm ve SOKÜM ilişkisini turizm merkezli bir bakışla aktaracağız. Bu konuda yararlanacağımız temel kaynak 2012 yılında Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından Hilary du Cros ve Noel B. Salazar’a hazırlanan “Tourism and Intangible Cultural Heritage” (Turizm ve Somut Olmayan Kültürel Miras) başlığını taşıyan eserdir. Sözleşmenin STK Forum’u tarafından da kullanılabilecek yararlı kaynaklara örnek gösterilen bu çalışma, SOKÜM temelli sürdürülebilir turizm ürünleri geliştirmenin amaçlandığı bir kılavuz olarak hazırlanmıştır.

Dört bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde SOKÜM’ün alanları, SOKÜM yaratıcı ve taşıyıcıları gibi terim ve konseptler tanıtılmıştır. İkinci bölüm “SOKÜM Odaklı bir Turizm Gelişiminde Karşılaşılabilecek Temel Sorunlar” olarak adlandırılmış ve “A” ve “B” olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır. A başlığı altında kültürel miras yönetimi, akademi, turizm sektörü ve yerel topluluklar olarak belirlenen dört temel

paydaşın bakış açıları özetlenmiştir. B başlığı “SOKÜM Tabanlı Turizm Ürünlerinin Geliştirilmesi ve Pazarlanması için Pratik Adımlar” olarak adlandırılmıştır. Bu kısımda SOKÜM unsurlarını turizm endüstrisine dâhil ederken kullanılacak tanıtım ve ticarileştirme stratejileri adım adım açıklanmıştır.

Kitabın üçüncü bölümü örnek vaka incelemelerinden oluşmaktadır. Bu bölümdeki ilk alt başlıkta uluslararası, ulusal, bölgesel, şehirselle ve topluluğa özel olarak kabul edilecek büyüklüklerdeki örneklere değinilmiştir. İkinci alt başlıkta ise SOKÜM’ün alanlarına göre bir dağılım yapılmak istenmiştir. Ancak sözleşmede verilen beş alana “Gastronomi ve Mutfak Uygulamaları” alanı da eklenmiş ve örnekler altı alt başlık altında paylaşılmıştır.

Kitabın son bölümünde önce konu ile ilgili bütün paydaşlar için genel önerilere yer verilmiş daha sonra paydaşların her birine özel önerilerde bulunulmuştur. Ekler kısmında örnek gösterilen dosyalar bir tabloda iletişim bilgileri ile verilmiştir. Bu kısımda ayrıca anket örnekleri ve küçük bir terimler sözlüğü de bulunmaktadır.

Kitapta temel olarak SOKÜM temelli ürünlerin sürdürülebilir turizmde kullanılabilmesi için ürün geliştirme yolları aktarılmaya çalışılmıştır. Bu konu özellikle ikinci bölümün B kısmında verilen sekiz alt başlık altında değerlendirilmiştir. Belirtmek gerekir ki kültürel mirasın temsili ve sunumu alanında akademik çalışmalar eksiktir. Ekici tarafından üçüncü boyut olarak adlandırılan temsil ve sunumun nasıl yapılması gerektiği meselesi bu kitapta sürdürülebilir turizm perspektifinden aktarılmıştır. Bu nedenle aşağıdaki kısımda söz konusu kitapta sekiz alt başlıkta tartışılan yeni yaklaşım ve öneriler yorumlanarak incelenmiştir.

a) Destinasyonun Turizm Arzında SOKÜM-Turizm Ürünlerini Tasarlamak ve Entegre Etmek: Kılavuza göre öncelikle SOKÜM temelli turizm ürünlerinin bir bölgenin turizm arzındaki yerinin belirlenmesi gerekir. Ancak bu amaca ulaşmak için bazı temel sorulara cevaplar aranmalıdır:

1. Hangi ürünleri önereceğiz/önermeyeceğiz?
2. Hangi (ziyaretçi/turist) pazara ulaşmayı/ulaşmamayı hedefliyoruz?

3. Hangi rakipler ile yarışmayı/yarışmamayı hedefliyoruz? (UNWTO, 2012, s. 17).

İstenilen cevaplara ulaşıldıktan sonra dikkat edilmesi gereken noktalar ürün, turist ve pazar gibi konular üzerinden aktarılmıştır. Bu kısımda dikkat çeken önerilerden biri ürünün/geleneğin imgelere dönüştürülerek somutlaştırılması ve turistik anlamda ulaşılabilir hale getirilmesidir (UNWTO, 2012, s. 18). Bu anlayışın örneklerini Avrupa turizminde sıklıkla görmekteyiz. Almanların “masal yolu” adını verdikleri turistik rotaları, “bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde” gibi bir masal tekerlemesiyle başlayarak olmayan bir yer ve olmayan bir zaman vurgusu yapan bir SOKÜM unsurunun dahi nasıl somutlaştırılıp imgeleşerek turizm ürününe dönüşebileceğinin iyi bir örneğidir. (<https://www.deutsche-maerchenstrasse.com/en/> ET: 15.12.2018).

Dikkat edilmesi gereken bir diğer mesele ise hangi turist tipine ulaşılabileceğidir. Bu yaklaşıma göre turist tipi olarak hedeflenen ziyaretçilerin nitelik seviyeleri ürünü belirlemektedir. Herhangi bir SOKÜM unsuru hakkında ilgi ve bilgisi düşük turist tipi, unsurun kolay anlaşılabilen bir turizm ürünü olarak değerlendirilmesini gerektirebilir. Öte yandan nitelik olarak daha üst grupların hedeflenmesi halinde ürünler ve ürünlerin geleneksel bağlamlarına daha az müdahale edileceği için turizm ürünü de daha nitelikli hale gelecektir (UNWTO, 2012, s. 19). Sözelimi tarihe ve kültüre ilgisi az turist tipleri İstanbul’da üstü açık otobüslerle şehri hızlıca görebilecekleri turlara katılır. Öte yandan kültür turistleri Sultanahmet bölgesindeki anıt ve müzeleri görmek için bir tam gün ayırır.

Herhangi bir SOKÜM unsurunun turizm ürününe dönüştürülmesinde dikkat edilmesi gereken diğer husus ise “sürdürülebilir rekabet avantajı” olarak gösterilir. Çalışmada, SOKÜM unsurlarının rekabet avantajı yaratabilmesi için temel olarak benzerlerine göre fark yaratacak derecede önemli ve güçlü olması gerektiği ifade edilmiştir (UNWTO, 2012, s. 20). Ekici, bu konu ile ilgili ölçütlerin belirlenmesinde estetik ve etik, turistik ve ekonomik, siyasal değerler bakımından değerlendirme yapabilecek bir halk bilimciler kurulu oluşturulmasını önerir. Ayrıca unsurların belirlenmesinde Henry Glassie tarafından da teyit edilen olan “sade”, “canlı”, “ciddi”

ölçütlerinin kullanılabileceğini düşünür. Bu yaklaşıma göre unsurlar, belli bir ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak yaratılıp aktarılmaya devam ediyor olmalı, işlevlerinin yanında belli bir estetik ve sanat kaygısı da içermeli ve bir ustanın sanat ve aşkını iyi bir şekilde yansıtabilmelidir (Ekici, 2004, ss. 13-20). Buradan hareketle bir kültür bilimi uzmanı ile UNWTO'nun halk bilgisi unsurlarının turistik veya tanıtım amaçlı kullanımlarında dikkat edilmesi gereken temel prensipler konusunda benzer değerlendirmeler yaptıklarını söyleyebiliriz.

b) SOKÜM Temelli Turizm Ürünlerini Pazara Sunmak: UNWTO yaklaşımına göre SOKÜM unsurlarının turizm ürününe dönüştürülmesinde ürünü ziyaretçinin gözünden görebilme becerisinin geliştirilmesi gerekir. Bu sebeple ziyaretçinin profili, ziyaretine sebep olan temel çekicilik faktörü, kültürel alanda geçireceği zamanın niceliği, ziyaret alanına gelmesinde hangi reklam veya yönlendiricilerin rol oynadığı ve gelen ziyaretçiye aktarılacak istenen mesajın doğru algılanıp algılanmadığı gibi konularda yapılacak düzenli araştırmalara göre bir kültürel miras yönetimi oluşturmak önemlidir (UNWTO, 2012, s. 20).

Bu kısımda değinilen konulardan biri de taşıma kapasitesi olmuştur. Taşıma kapasitesi ile ilgili çalışmalar genellikle kısa vadeli olmaları nedeniyle eleştirilmiştir. Bu yaklaşıma göre bir alanın taşıma kapasitesini ölçmeye yönelik çalışmalar düzenli olarak tekrarlanmalı böylece olumlu/olumsuz değişkenler takip edilerek gerekli müdahaleler zamanında yapılmalıdır. Gelen turistleri tanımak onların son derece değerli SOKÜM unsurları konusunda bilinçlenmeleri ve sorumlu davranmalarını sağlayabilmek için elzemdir (UNWTO, 2012, s. 20).

c) Zorlukları, Riskleri ve Fırsatları Belirlemek: Bu başlık hem risk faktörlerine hem de fırsat olarak kabul edilen bazı önerilere yer verir. SOKÜM-turizm birlikteliğinde olası sorunların başında “özgünlük, etik ve metalaştırma” konuları gösterilmiştir. Yaklaşıma göre kültürel ürünlerin yaşatılarak korunması ile turistlerin beklentilerinin karşılanması dengesini belirleyebilmek en önemli meselelerdendir. Aşırı metalaşma ev sahibi topluluklar için anlam kayıplarına sebep olmakta ve SOKÜM unsurlarını yaşatarak korumayı zorlaştırmaktadır.

Değinilen bir başka konu kültürel ürünlerin ticarileştirilmesindeki telif meselesi olmuştur. Bu meselenin çözümü için bazı Asya Pasifik ülkelerinde kullanılan UNESCO Mükemmellik Mührü'ne benzer sertifikaların geliştirilmesi böylece ziyaretçilerin maddi katkılarının gerçekten doğru kişilere ulaştığından emin olunması tavsiye edilmektedir (UNWTO, 2012, s. 22).

Festivaller veya benzer etkinliklerin doğru bir şekilde yönetilip turizme uygun hale getirilmesi ele alınan diğer bir meseledir. Bu etkinliklerin sınırlı bir zaman dilimi içinde gerçekleştirilmeleri turizmden elde edilecek faydayı kısıtlamaktadır. Bu soruna çözüm için etkinliklerin yıla yayılmaları önerilmekte böylece etkinliğin doğal zamanındaki olası turist yığılmasının da çözüleceği öngörülmektedir.

d) Paydaşların Belirlenmesi ve Katılım Mekanizmalarının Tanımlanması:

SOKÜM temelli turizm ürünleri söz konusu olduğunda konunun paydaşlarının süreçlere dâhil olmaları şarttır. SOKÜM taşıyıcısı ve temsilcilerinin süreçler dışında tutulduğu ve turizmden elde edilen gelirin temel motivasyon olduğu çok sayıda kötü örneğe rastlanmaktadır. Bu madde altında farklı paydaşların farklı öncelik ve hassasiyetlerinin olacağı ve yapılan düzenlemelerde bu konunun dikkate alınmasının önemi hatırlatılmaktadır.

e) Cazibe Hiyerarşisi: SOKÜM unsurlarının turizmde kullanılmasında dikkate

alınması tavsiye edilen bir başka konu ise ürünler arasındaki hiyerarşik sıralama olmuştur. Bazı SOKÜM unsurları yüksek turistik çekiciliğe sahiptir ve ziyaretçileri turistik bölgeye tek başlarına getirebilmektedir. Ancak ziyaretçi bir defa bölgeye geldikten sonra ikincil ve üçüncül derecelerde çekim gücüne sahip unsurlardan da yararlanmak isteyecektir. Sözgelimi Kırkpınar Festivaline katılmak isteyen ziyaretçiler için yağlı güreş müsabakaları ana çekicilik sayılabilir. Edirne'ye gelmişken ziyaret edilecek Üç Şerefeli Camii ise turistik etkinliği güçlendiren ikincil bir çekicilik olacaktır. Edirne mutfağının imgesel yemeği “yaprak ciğer” ise üçüncül bir çekicilik olarak kabul edilebilir. Cazibe hiyerarşisi turistik planlamalarda dikkat edilmesi gereken önemli faktörlerdendir. Ancak turist tipine ve değişen bağlama göre aynı etkinliğin bazen birincil bazen üçüncül derece çekim etkisine sahip olabileceği dikkate alınmalıdır (UNWTO, 2012, s. 26).

f) Kültür Turizmi  r nleri Olarak SOKÜM Varlıklarını Geliştirme

Stratejileri: Bu madde altında SOKÜM unsurlarını kültür turizmi ürünü olarak geliştirmesi konusunda altı temel strateji listelenmiş ardından bu stratejiler alt başlıklar altında açıklanmış ve örneklendirilmiştir. Her unsurun ve bağlamın kendine özgü bir biçimde ayrı ayrı ele alınması ve strateji geliştirilmesi gerekliliğı açık olmakla birlikte bu çalışmada yer verilen başlıklara değinebiliriz.

1- SOKÜM Unsurlarının Sergilenmesi İçin Temel bir Cazibe veya Bir Merkez Oluşturmak: Yaşayan mirasın gösterilip sergilenebileceğı kültür merkezi, yaşayan müze vb. bir merkez oluşturmak ilk ve temel prensiplerdendir. Bu merkezin ürünlerin donmuş ve fosilleşmiş  rneklelerinin sergilendiğı bir alan değıl bilakis yaşayan ve yaşatan bir mek n olmasına dikkat edilmesi ve ürünlerin yaratıcısı olan halkın katkıda bulunduğı bir yer olması önerilmektedir. Böyle bir merkezde asıl  ne çıkan, unsurun taşıyıcı ve sahiplerine yönelik etkinlik ve araştırmalar olmalı turizm ve ticari çıktı asla temel öncelikler haline gelmemelidir. Bu bölümde bahsi geçen merkez ile ilgili altı çizilen noktalardan bir diğeri, alan eksikliğı, daha fazla gelir elde etme endişesi veya hızlı k r elde etme gibi kısa vadeli amaçların uzun vadeli yaşatarak koruma hedeflerinin önüne geçmesi ihtimalidir. Çünkü bu tür düzenlemeler SOKÜM' n taşıyıcısı ve sahibi olan toplulukları olumsuz bir biçimde etkileyebilir.

Böyle bir merkez kurmak için yeni bir mek n baştan planlanarak inşa edilebilir veya h lihazırdaki tarihi bir mek n uygun bir şekilde düzenlenerek dönüştürülebilir. Bu maddeye Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi  rnek gösterilebilir. Geç dönem Osmanlı mimarisinden bir konağın düzenlenerek müzeye dönüştürülmesi sonrası kullanıma açılan müzede ziyaretçiler duyusal, davranışsal, fiziksel ve sosyal deneyimler yaşayabilmektedirler. Bu deneyimler ile öğrenilen SOKÜM unsurları, turistlerin zihninde klasik bir sergilemeye göre çok daha kalıcı hale gelmektedir.

2- Daha Güçlü bir Pazar  ekiciliğı İçin Cazibeleri Bir Araya Toplamak: Turistik cazibeleri bir paket haline getirerek zamansal ve ekonomik açıdan ziyaretçilerin kolaylıkla erişmesini sağlamak, turizmde sıklıkla kullanılan yöntemlerden biridir. SOKÜM unsurlarının turizmde kullanımı söz konusu olduğunda benzer ürünlerin

ziyaretçilere sunulabileceği ve bir tema yaratılabilecek yapılanmalara gitmek tavsiye edilmektedir.

3. Yaşayan Kültür ve Gösteriler İçin Kültürel Alanlar Yaratmak: Tarihi bölgeler, meydanlar, sokaklar, pazar yerleri gibi geleneksel alanlar turistifikasyon ve metalaşma tehditlerini dikkate almak ve taşıma kapasitesini aşmamak kaydıyla SOKÜM'ün turistik hareket ile birlikte yaşatılarak korunabileceği temel merkezler olarak kabul edilmektedir. Çalışmamızın dördüncü bölümünde değindiğimiz Kırkpınar Festivali'nde bu durumun bir örneği tespit edilmiştir (bk. Bölüm: IV.3.2.). Buradan hareketle doğru bir yönetim anlayışı uygulandığında geleneksel mekânların yeni bağlamlarına adapte edilebileceği ve SOKÜM unsurlarının varlıklarını sürdürebilecekleri söylenebilir (Oğuz, 2013, s.106).

4. Tek Gidişli, Gidiş Dönüşlü veya Miras Ağları Şeklinde Yeni Rotalar Geliştirmek: Birbirine benzer veya birbirini tamamlayan kültürel miras unsurlarına sahip yerler arasında tur rotaları oluşturarak belli bir temaya sahip turizm ürünlerinin geliştirilmesi önerilerden bir diğeridir. Böylece tek başına büyük bir turistik çekim yaratamayacak ürünler bir araya getirilerek ziyaretçiler için önemli cazibelere dönüşebilir.

5. Yaşayan veya Güncellenmiş Tek Gidişli, Gidiş Dönüşlü veya Miras Ağları Şeklinde Düzenlenmiş Rotaları Kullanmak: Bu öneride ise halihazırda kullanılmakta olan rotaların çoğunlukla belli ritüel ve uygulamaların değişimi ve turizme uyarlanması konusunda oldukça hassasiyet gerektiren hac yolları vb. uygulamalardan oluştuğu görülmektedir. Bu yolların turizme dâhil edilmesi süreci ile ilgili İspanya ve Fransa'daki Yuhanna Yolu örnek gösterilmiştir.

6. Festival veya Benzer Etkinlikler Oluşturmak / Güncellemek: Çalışmada festival ve benzeri kutlama etkinliklerinin SOKÜM unsurlarını sergilemenin en etkili yollarından biri olduğu ifade edilmektedir. Turistler tarafından oldukça rağbet gören bu tür etkinliklerde SOKÜM unsurlarının geleneksel bağlamlarının korunabilmesi ve turistik taşıma kapasitesinin kontrol altında tutulabilmesi temel zorluklardandır.

g) Performans, Etkilerin İzlenmesi ve Sürdürülebilirliğin Sağlanması: Bu maddede bir bölgede yapılacak planlama çalışmalarında avantajlar, dezavantajlar, fırsat

ve tehditlerin belirlenmesinin önemine değinilmekte ve bunun için yaygın bir yaklaşım olan SWOT analizi yöntemi önerilmektedir.

h) Temel Konuların Özeti: Bu madde bölümün son kısmı olup genel bir değerlendirme ve özet içermektedir. Burada ayrıca Joseph Pine ve James Gilmore'un unutulmaz deneyimlerin yaratılmasını sağlayan beş prensibine değinilmekte ve SOKÜM unsurlarının kültür turizminde kullanılması için bu ilkelerden yararlanılması önerilmektedir. SOKÜM unsurlarının somutlaşarak kültür ekonomisine kazandırılması konusundaki önemlerinden dolayı bu önerileri ayrıca detaylandırmak faydalı olacaktır.

Pine ve Gilmore tarafından belirlenen beş ilkeden ilki ve en temel olanı **deneyimin temalaştırılmasıdır**. Bu anlayışa göre doğru bir biçimde oluşturulan bir temaya uygun olarak düzenlenip kültür ekonomisine kazandırılan ürünler alıcıları için daha etkili hale gelmektedir. Pine ve Gilmore'nin bu maddeye verdikleri örnekler arasında yılda dört kez değişen menüler ve haftada bir yılda 52 defa değişen spesyal yemek çıkaran Seasons 52 Restoran veya Antik Roma kültüründen esinlenerek dekore edilmiş Forum Shops mağazaları bulunmaktadır. İkinci temel prensip **izlenimlerin olumlu işaretlerle uyumlu hale getirilmesidir**. Burada ana temaya uygun detaylardan bahsedilmekte ve her detayın aslında bir büyük temayı desteklemesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Düzenlenen bir sempozyumda "Dede Korkut" ana tema olarak belirlenirken sunumların yapılacağı salonların sıradan numaralarla değil Salur Kazan, Bamsı Beyrek, Deli Dumrul gibi karakterler ile adlandırılması, yer gösterici ve yardımcı personelin dönem kostümleri giymesi, arka fonda Dede Korkut temasına uygun bir müziğin bulunması izlenimlerin olumlu işaretlerle uyumlu hale getirilmesine uygun bir örnek olarak kabul edilebilir. Bunun örneği 2015 yılında Prof. Dr. Metin Ekici önderliğinde Türk Dil Kurumu ve Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü işbirliğiyle düzenlenen III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi'nde görülmüştür. Üçüncü prensip **olumsuz işaretlerin ortadan kaldırılmasıdır**. Bu yaklaşıma göre müşteri deneyiminin bütünlüğü için sağa sola asılmış gereksiz ikaz tabelaları gibi ana temaya uygun olmayan ve onu zayıflatan çağrışımlardan kurtulmak gerekir. Benzer şekilde tarihsel bir karakteri canlandıran bir kişinin günümüze özgü makyaj yapması veya saat vb. aksesuar takması oluşturulmaya çalışılan temayı zayıflatacaktır. Dördüncü temel

prensip deneyim sonrasında kullanıcıların yaşadıkları tecrübeyi hatırlayıp tekrarlamalarını hedefler. **İşin içine hatıralık nesneleri katmak olarak** adlandırılan bu prensipte posta kartlarından buzdolabı magnetlerine veya tişörtlere kadar misafirlerin götürebilecekleri hatıralık eşya benzeri düzenlemelerden bahsedilmektedir. Bu küçük düzenlemeler misafirlerin yaşadıkları tecrübeyi anımsamaları ve tanıdıklarına anlatmaları böylece başka ziyaretçileri de mekâna çekme potansiyeli taşır. Pine ve Gilmore'un belirttiği son prensip ise **beş duyunun tamamına hitap etmektir**. Verilen örneklerde alıcıların hafızalarında kalıcı hale gelmek için beş duyuya hitap etmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Yağmur Ormanları Kafe örneğini irdeleyen yazarlar, bu işletmede misafirlerin içeri girdiklerinde duydukları seslerin, ciltlerinde hissettikleri hafif ve serin esintinin, kayalardan yükselen sis benzeri görüntünün, kokladıkları ve tattıkları tropikal esansların etkilerine değinirler (Pine ve Gilmore, 2012, ss. 93-118).

Görüldüğü üzere UNWTO, turizm endüstrisinin geliştirdiği tanıtım, yönetim ve ürün geliştirme sistemlerini SOKÜM bağlamında güncelleyerek bir kılavuz haline geliştirmiştir. Sürdürülebilir turizmin SOKÜM'ün yaşatılarak korunabileceği yeni bağlamlarından biri olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu sebeple SOKÜM unsurlarının korunmasında turizm endüstrisince geliştirilmiş yöntemlerden yararlanılması doğaldır. Kılavuz, konu ile ilgili temel yöntem ve uygulamaları öğrenmek ve örnek dosyalardan ders çıkarmak için yararlanılacak bir kaynaktır. Ancak metnin bazı bölümlerinde SOKÜM'ün turizm için yeni bir kaynak olarak görüldüğü intibası da oluşmaktadır. Kültürel değerleri metalaştırıp turizm ürününe çevirme konusunda sabıkasız kabarıp turizm endüstrisinin eski alışkanlıklarını geride bırakması ve SOKÜM-turizm ilişkisinde ana rolünün kâr elde etmek değil kültürel mirasa görünürlük ve ekonomik güç sağlamak olduğu unutulmamalıdır.

Tez çalışmamızın ikinci bölümünde sözleşmenin yaşatarak korunma anlayışının turizm alanındaki karşılığı olan sürdürülebilir turizm konusu ele alınmıştır. Bu konuyu incelerken sürdürülebilir turizmin temel şartı olan “kabul edilebilir değişimin limitlerine” yani taşıma kapasitesine değinilmiş ardından konu yerel kültür ve geleneğin sürdürülebilirliği noktasında sosyal taşıma kapasitesine taşınmıştır. Yerel kültür ve geleneğin turizmden etkilenme limiti olarak tanımlanabilecek sosyal taşıma kapasitesinin

temelde yerel halk araştırmalarına dayandığı ortaya konmuştur. Bu sebeple turizmin olası avantajları ile gözleri boyanan veya turizme bağımlı hale gelen yerel halktan elde edilecek verilerin güvenilir olmadıkları, sosyal taşıma kapasitesini ölçmek için kullanılacak yöntemlerin güncellenmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Bu bölümde ayrıca sürdürülebilir turizm için önerilen yöntemlerden Yavaş Şehir Yavaş Yemek hareketleri ile Coğrafi İşaretleme Sistemleri incelenmiştir. Yavaş Şehir ve Yavaş Yemek hareketlerinin kendi içlerinde yöntem ve sistemlerini oturtamadıkları, SOKÜM'ün korunması konusunda ise faydalarının sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Coğrafi İşaretleme Sisteminin SOKÜM unsurlarından bazı el sanatı ve mutfak kültürü ürünlerine görünürlük kazandırdığı ve imgesel güçlerini artırdığı fakat bu avantajların ülkemiz örneğinde yeterli ölçüde değerlendirilemediği görülmüştür. Çalışmamızın ikinci bölümü Turizm ve SOKÜM ilişkisinin UNWTO perspektifinden aktarılıp eleştirildiği son kısım ile tamamlanmıştır. Böylece tezimizin başlığını oluşturan iki temel alanın yaşatarak koruma anlayışına ve birbirlerine yaklaşımları ortaya konmaya çalışılmıştır.

III. BÖLÜM: SOKÜM LİSTELERİNDE TURİZM VE TURİST ALGISI

Çalışmanın bu bölümünde SOKÜM listelerine girmiş unsurlara ait aday dosyaları, periyodik raporlar ve ilgili belgeleri değerlendiren Hükûmetlerarası Komite raporları incelenerek “turizm” ve “turist” algısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle incelediğimiz dosyaların hazırlanış süreçlerini kısaca anlatmak yararlı olacaktır.

SOKÜM listelerinde bulunan unsurlarla ilgili temel bilgi kaynağımız unsurlara ait aday dosyalarıdır. Taraf devletlerce hazırlanan bu belgelerin incelenmesi, listelere kabul sürecinin başından itibaren unsur-turizm ilişkisi konusunda yapılan/yapılmayan plan ve düzenlemeleri görmek için şarttır. Dosyaları Komite tarafından incelenen ve uygun bulunan unsurlar, SOKÜM listelerine kabul edilir. Ancak bu durum süreci sona erdirmez. Taraf devletler Temsili Listeye giren unsurlar için altı, Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’ne giren unsurlar içinse dört yılda bir periyodik raporlar hazırlamak zorundadır.

SOKÜM listelerine kabul edilmek oldukça prestijli bir gelişme olup unsurların görünürlüklerini ve dolayısıyla da turistik cazibelerini artırmaktadır. Bu sebeple taraf devletlerin olası turist ilgisi/baskısı karşısında başvurdukları tedbirlerle ilgili sonuçları içeren periyodik raporlar, unsurların turizmle/turizme rağmen korunmasında önemli veriler sağlamaktadır.

Hem aday dosyaları hem de periyodik raporlar Hükûmetlerarası Komite tarafından değerlendirilmektedir. Komite, dosyaları inceledikten sonra yorum ve eleştirilerini içeren bir rapor hazırlar. Bu raporlarda turizm hareketlerinin sürdürülebilir bulunması hallerinde teşvik edildiği aksi hallerde ise taraf devletin uyarıldığı görülür.

Aday dosyalarını, periyodik raporları ve Komite’nin bu dosyalarla ilgili değerlendirmelerini incelemek; UNESCO’nun tarihsel süreç, ekonomik durum, unsurun

hangi grupta yer alığı gibi farklı değişkenlere göre değişen turizm algısını analiz edebilmek için şarttır.

Bu bölümde öncelikle Temsili Liste (TL) ardından Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi (AKL) son olarak da Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı Listesinde (KİUKL) turizm veya turist kavramları incelenmiştir. İnceleme sırasında “Kültür ve Turizm Bakanlığı”, “Turizm Araştırmaları Derneği” gibi turizm ifadesinin sadece kurumların veya firmaların isminde kullanıldığı bazı örneklerle rastlanmış ancak bu örnekler dikkate alınmamıştır. Dosyaların seçilmesindeki temel kriter; aday dosyası, periyodik rapor veya Komite raporlarında unsurun turizm kavramı ile olumlu veya olumsuz biçimde ilişkilendirilmesidir.

Aday dosyalarını incelerken öncelikle unsur tanıtılmış daha sonra dosyada yer verilen turizm ile ilgili değerlendirmeler aktarılmıştır. İlgili ifadelerin hangi başlıklar altında yer bulduğu belirtilerek anlam bütünlüğü korunmaya çalışılmıştır. Metinlerden yapılan kısıtlı alıntıların anlam kaybı yaratacağı endişesi ile bazı örneklerde ek açıklamalara kimilerinde ise tamamen açıklamadan oluşan aktarımlara başvurulmuştur.

Bazı örneklerde aday dosyasında turizmden bahsedilmemiş ancak periyodik raporlarda veya Hükûmetlerarası Komite raporlarında turizm konusu ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu örneklerin kolayca anlaşılabilmesi için öncelikle unsur kısaca tanıtılmış ardından ise ilgili rapordaki değerlendirmelere yer verilmiştir.

Bölümün sonunda incelenen örneklerden hareketle genel değerlendirmeler yapılmış ayrıca mekân, kültür rotaları, taşıma kapasitesi gibi özel konular hakkındaki yaklaşım da özetlenmeye çalışılmıştır. SOKÜM’ün beş alanı altında listelenebilecek unsurlarla ilgili temel yaklaşımlara ise tezimizin son bölümünde yer verilmiştir.

III.1. Temsili Listede Turizm Algısı

Bu kısımda SOKÜM listeleri arasında görünürlüğü en yüksek grup olan TL’deki örneklerle yer verilmiştir. Bilindiği gibi SOKÜM Sözleşmesinden önce yürürlükte olan İSSOMBİ listesindeki unsurlar, sözleşmenin kabul edilmesinden sonra SOKÜM listelerine kaydedilmiştir (Oğuz, 2017, ss. 5-17). Bu sebeple 2001, 2003 ve 2005 ilanları

ile kabul edilen 90 unsurun aday dosyaları, şekil ve içerik olarak 2008 yılından sonraki dosyalardan farklıdır. 2022 yılı itibarı ile SOKÜM listelerine kayıtlı 631 unsurdan 530'u bu grup içerisinde yer almaktadır. Bu verilerden de anlaşılabacağı gibi TL'nin SOKÜM listeleri arasında görünürlüğü en güçlü olan grup olduğu söylenebilir.

1. (2001, Fas) Cultural Space of Jemaa el-Fna Square (Jemaa el-Fna Meydanı Kültür Alanı): Aday dosyasında Marakeş'teki ana kültürel alanlardan biri olan ve kuruluşundan itibaren şehrin sembollerinden biri haline geldiği belirtilen meydan için; kentleşme, emlak spekülasyonu ve yol altyapısının gelişimi temel tehditler olarak gösterilmiş bunların yanı sıra yaygın turizmin kültürel bozulmaya sebep olabileceği endişesi dile getirilmiştir (<https://ich.unesco.org/en/RL/cultural-space-of-jemaa-el-fna-square-00014> 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2012): SOKÜM listesine girmesi sonrası unsura turistik ilginin arttığı ifade edilmektedir. Meydanın turistikleştiği ve dile bağlı unsurlardan hikâye anlatıcılarının turizmden olumsuz etkilendikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan turistik ürüne dönüşmesi kolay olan dövmecilik geleneğinin güçlendiği belirtilmiştir. Özgünlüğün kaybolması, turistifikasyon ve folklorizasyon unsura zarar veren temel tehditler arasında gösterilmektedir.

Raporun farklı bölümlerinde unsurun korunması için alınan tedbirlerden bahsedilirken turizme tekrar değinilir. Uygulayıcıların icralarını rahatlıkla sürdürebilecekleri standartlara sahip mekânsal dağılımın yapılması, alanın temizliğini kolaylaştırmak için yapılan asfaltlama çalışmaları, icraların gerçekleştiği alanı işgal eden dükkânlar ve restoranların sınırlandırılması, meydandaki performansların seyrine engel olan araçların meydana girişlerinin yasaklanması bahsedilen tedbirler arasındadır. Görüldüğü gibi meydanın TL'ye alınması ile ciddi bir turistik ilgi ortaya çıkmış ve bu durum unsurun bağlamında geri dönüşü güç değişikliklere sebep olmuştur⁸ (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33113> ET: 23.07.2022).

⁸ Bu unsurun turizm ile ilişkisi konusunda detaylı bilgi için bk. (Danteur, 2012)

2. (2001, İtalya) Opera dei Pupi, Sicilian Puppet Theatre (Opera dei Pupi, Sicilya Kukla Tiyatrosu): 19. yüzyılda Sicilya’da ortaya çıkan ve gelişen kukla tiyatrosunun ekonomik sıkıntılar nedeniyle doğal bağlamını kaybetme ve turizm bağlamında bozulma endişesi dile getirilmektedir. *Turizm, başlangıçta yalnızca yerel halka yönelik olarak icra edilen performansların kalitelerinin azalmasına neden olmuştur* (<https://ich.unesco.org/en/RL/opera-dei-pupi-sicilian-puppet-theatre-00011> ET: 26.06.2020).

3. (2001, Benin-Nijerya-Togo) Oral Heritage of Gelede (Gelede Sözlü Geleneği): Yoruba-Nago Topluluğu tarafından yüzyıldan uzun süredir sürdürülen Gelede geleneğinin anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişin izlerini taşıdığına inanılır. Bu unsurun kaybolmasına sebep olabilecek iki temel tehditten biri geleneksel becerinin kaybına neden olan teknik gelişmeler, diğeri ise turizm olarak gösterilmiştir (<https://ich.unesco.org/en/RL/oral-heritage-of-gelede-00002> ET: 26.06.2020).

4. (2001, Guatemala-Belize-Honduras-Nikaragua) Language, Dance and Music of The Garifuna (Garifuna'nın Dili, Dansı ve Müziği): Yerli Karayipler ve Afrika gruplarının kültürel unsurlarını içeren karma bir nüfus olan Garifuna halkı dil, dans ve müziklerini modern koşullar içerisinde zorlukla korumaktadır.

Periyodik Rapor (2012): Raporda son on yıllık gelişmelere değinilmiştir. Unsurun UNESCO listesine girmesi ile kültürü öğrenmek isteyen turist sayısının arttığı ve kültürün taşıyıcılarına ekonomik gelir sağlandığı belirtilmektedir.

Dosyada yer verilen hedefler arasında “turizmden gelir elde etmek için Livingston’un Garifuna’nın doğum yeri olarak tanıtılması” maddesi de yer bulmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere turizm bir kurtarıcı olarak kabul edilmiştir. Ancak kontrolsüz bir turizmin yaratabileceği tehditlere karşı alınacak tedbirlerden bahsedilmemektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33159> ET: 23.07.2022).

Dosyanın taraf devletlerinden biri olan Honduras ise 2012 raporunda konuya farklı bir perspektiften bakar ve yerel halkın sürdürülebilir turizm konusunda bilincini

artırmak ve sürece dâhil olmasını sağlamak için hazırlanan çeşitli projelerden bahseder (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33219> ET: 23.07.2022).

Periyodik Rapor (2020): Raporda yer alan “turizmin SOKÜM unsurunun yaşatılarak korunmasına etkisi” (Impact of tourism on ICH safeguarding) başlığı altında toplum temelli turizmin etkilerinden bahsedilmiştir. *Bazı durumlarda, sürdürülebilir toplum turizmi kültürel tezahürleri korumak, doğrudan geleneğe gelir sağlamak ve taşıyıcılarla bilgilerini koruyan uygulama yolları ile katkıda bulunmaktadır.* Dosyanın farklı bölümlerinde de turizmden genel olarak olumlu bahsedilmektedir. Ancak bir önceki rapordan farklı olarak artık sadece turizm demek yerine “toplum temelli turizm” ifadesi kullanılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63309> ET: 23.07.2022).

Honduras tarafından hazırlanan 2020 raporunda unsurun daha çok turistik bir ürüne dönüştüğü eleştirisi yapılır. Bu rapora göre unsurun turistik çekimi artırması ile süreç kontrolden çıkmaya başlamış ve yerel halka ait toprakların bir kısmı turistik girişimler tarafından satın alınmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63314> ET: 23.07.2022).

5. (2001, Litvanya) Cross-Crafting and Its Symbolism (Haç İşçiliği ve Sembolizmi): Ahşap malzemeden ve kabartmalarla süslenerek hazırlanan, bir metre ile beş metre arasında değişen boyutlara sahip el sanatı ürünü haçlar, Litvanya’da yol kenarlarına, anıtların yakınlıklarına ve mezarlıklara dikilir. Unsur, ülkede sürdürülmekte olan bir dizi ritüelin merkezinde yer alır.

Periyodik Rapor (2011): Hazırlanan raporda unsurun modern turizm hareketlerinden etkilenmekte olduğu ifade edilmektedir. *Tartışmalı değişiklikler haçların dikildikleri tepelerini de etkilemektedir. Bu tür tepeleri ziyaret etmek, haç dikmek veya adak sunmak artık bir moda, turizm meselesi haline geldi ve artık dinle ilgisi kalmadı. Birçok düzenleme ve yoğun ziyaret, bu tür tepelerin çevresini değiştirir. Yeni altyapılar (park yerleri, dükkânlar vb.) oluşturulmaktadır. Bu tür değişiklikler günümüzün taleplerinden kaynaklanmaktadır. Haç tepeleri, sadece turistik yönlerini koruyarak geleneksel kutsal rollerini/hac (bireysel veya grup) ve görevlerini kaybetme riskiyle karşı*

karşıyadır. Bu örnekten hareketle inançla ilgili ritüellerin son derece kırılgan oldukları ve turizm gibi modern bağlamlara dâhil edilirken hassas davranılması gerektiği söylenebilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18495> ET: 23.07.2022).

Periyodik Rapor (2017): İlk raporda belirtilen turizm tehdidinin ikinci periyodik rapor döneminde de önemli bir problem olduğu anlaşılmaktadır. *Uzmanlar, en sık ziyaret edilen tepelerin hac işlevini kaybetmesi ve turizm objesi olarak kalması riskine dikkat çekmektedir.* Ancak raporda bu tehlikeye karşı alınacak tedbirlerden bahsedilmemekte ve bir çözüm önerisine yer verilmemektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47362> ET: 23.07.2022).

6. (2003, Vanuatu Cumhuriyeti) Vanuatu Sand Drawings (Vanuatu Kum Çizimleri): Güney Pasifik'te bulunan Vanuatu adalarında yaşayan yerlilerin kullandıkları bir iletişim yöntemi olan kum çizimleri çok çeşitli işlev ve anlamlara sahiptir. Dosyada dikkat edilmezse bu unsurun turizm tarafından istismar edilebileceği endişesi belirtilmektedir. *Çizimler Vanuatu kimliği açısından çekici sembollerdir ve sıklıkla dekoratif folklor unsurları olarak turistlere yönelik olarak ya da başka ticari amaçlarla sergilenmektedir. Kontrol edilmezse, kum çizimlerinin sadece estetik düzeyde değerlendirme eğilimi, bu resimlerin daha derin sembolik anlamını ve orijinal sosyal fonksiyonunu yitirmesine neden olabilir.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/vanuatu-sand-drawings-00073> ET: 26.06.2020).

7. (2003, Kamboçya) Royal Ballet of Cambodia (Kamboçya Kraliyet Balesi): Bale gösterilerinin tarihsel bağlam içerisinde zayıflamış hatta kaybolma tehdidi yaşamış olduğu belirtilmektedir. 1979 yılından itibaren tekrar güçlenmeye başlayan unsurun turizm tehdidi altında olduğu ifade edilir. *Bale, eski ihtişamının çoğunu geri kazanmış olsa da hala fon eksikliği, uygun performans alanlarının olmayışı, modern medya rekabeti ve sadece turistik bir cazibe haline gelmek gibi sayısız zorlukla karşı karşıyadır.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/royal-ballet-of-cambodia-00060> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2012): Rapora göre unsur, TL'ye alındıktan sonra ülkenin gururu ve sembollerinden biri haline gelmiştir. Böylece turistler ve araştırmacılar unsura

giderek daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Yani yerel olarak unsurun coşkulu bir biçimde sahiplenilmesi ona duyulan turistik ilgiyi artırmıştır.

Raporda yerel yönetimlerin, kültür derneklerinin, ustaların ve sanatçıların, unsuru korumak, tanıtmak için çaba sarf etmelerinin önemli sebeplerinden biri olarak turistik ve ekonomik fayda gösterilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26298> ET: 23.07.2022).

8. (2003, Orta Afrika) Polyphonic Singing of The Aka Pygmies of Central Africa (Orta Afrika'nın Aka Pigmelerinin Çok Sesli Şarkıları): Orta Afrika yerlilerinden Pigme halkının yaşam alanlarının ve kültürlerinin folklorizm ve turizm tehdidi altında oluşu dosyada belirtilen temel endişedir. *Bölgelerindeki orman alanının küçülmesi, kırsaldan kente göç ve geleneğin turizm endüstrisi için folklorizasyonu, gelenek, ritüel ve becerilerinin kaybolmasına sebep olan temel sorunlardır.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/polyphonic-singing-of-the-aka-pygmies-of-central-africa-00082> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2010): Taraf devlet, unsurun TL'ye alınmasından sonra erişim konusunda bir düzenleme yapmıştır. Bu düzenleme sonrası hem bilimsel araştırmalar hem de turistlerin ziyaretleri için önceden izin alma şartı getirilmiştir. Böylece turistik taşıma kapasitesinin planlanmış olduğu söylenebilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13328> ET: 23.07.2022).

9. (2003, Mısır) Al-Sirah Al-Hilaliyyah Epic (Mısır'ın Al-Sirah Al-Hilaliyyah Destanı): Mısır'da Hilali Destanı olarak bilinen bu anlatının Mısır'a göçmüş Bedevi sanatçılarca özellikle davet edildikleri sünnet törenleri ve önemli seromonilerde icra edildiği belirtilmektedir. Günümüzde kaybolan bağlamın yarattığı endişe ile icracılarının ülkedeki turizm hareketlerinden etkilenmeleri ve ürünlerini turizme uydurmak için bozmaları temel tehdit olarak gösterilmiştir. *Kâr oranı yüksek Mısır turizm endüstrisi tarafından baskılanan şairler, folklor gösterilerinin bir parçası olarak yapılan kısa pasajlar lehine Hilali repertuarından vazgeçme eğilimindedir.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/al-sirah-al-hilaliyyah-epic-00075> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2011): Rapora göre unsurun turizme kazandırılması amacıyla hazırlanan televizyon programları, yerel halkın farkındalığını da artırmıştır. Yani asıl amacı turistik fayda olsa da yapılan çalışmalar yerel halkın ilgisini yeniden canlandırmıştır.

Dosyada turizm konusu ile ilgili bir uyarıya da yer verilmiştir. Buna göre turist acenteleri bu tür geleneksel gösterilere çok ilgi duymakta ve onları programlarına dâhil etmektedir. Bu yüzden işletmeler ile mirasın geleneksel taşıyıcıları arasındaki ilişkinin düzenlenmesi gerekir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18480> ET: 26.07.2022).

10. (2003, Estonya) Kihnu Cultural Space (Kihnu Kültür Alanı): Estonya adalarından Kihnu ve Maniju'da kültürel ifadeler ve tarımsal gelenekler, avlanmak için yerleşimden ayrılan erkeklerin yokluğu sebebiyle adadaki kadınlar tarafından hayatta tutulmuştur. Dosyada, turizmin de bir parçası olduğu küresel değişimin yüzyıllardır süregelen kültürü bozması ile ilgili endişe dile getirilmektedir. *Günümüzde, Kihnu kültürü ekonomik sıkıntı, kontrolsüz konut gelişimi ve adalıkların doğal çevreleri ve geleneklerine duyarsız turistlerin izinsiz müdahalesi ile tehdit ediliyor.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/kihnu-cultural-space-00042> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2013): Raporda listeye kabul sonrası süreç değerlendirilmiş ve UNESCO dokunuşunun etkisi ile turizm ve turist türündeki değişiklikten bahsedilmiştir. *On yıl kadar önce topluluk, yerel halka ve onların geleneklerine saygı duymayan turist sorunu yaşıyordu. Kihnu'da kültür turizmi artık zemin kazandı, ancak iyi niyetli ilgi, bazen yerel halk için yorucu olabilir.* Bu örnekte turizmin vahşi türlerinin SOKÜM unsuruna ciddi zararlar verebildiği ancak eko-turizm ve kültür turizmi gibi türlerin olumlu katkılarına rağmen kültürel mirası etkileyebilecekleri görülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33207> ET: 26.07.2022).

11. (2003, Madagaskar) Woodcrafting Knowledge of The Zafimaniry (Zafimaniry Ağaç İşçiliği Sanatı): Bugün 100 kadar köyde yaşamlarını sürdüren Zafimaniry Yerlileri yaşadıkları ormanlık alandan yararlanarak asırlar boyunca ahşap el sanatı ürünleri üretmişlerdir. Dosyaya göre her bir motif ve figürü ayrı geleneksel anlama

sahip olan bu ürünlerin turizm bağlamında metalaşması söz konusudur. *Bununla birlikte bu kırılgan topluluk turizm endüstrisine sadece el sanatı ürünleri tedarik eden bir grup rolüne girme riski taşımaktadır.*(<https://ich.unesco.org/en/RL/woodcrafting-knowledge-of-the-zafimaniry-00080> ET: 26.06.2020).

12. (2003, Vietnam) Nha Nhac, Vietnamese Court Music (Nha Nhac, Vietnam Saray Müziği): Aday dosyasına göre "Zarif müzik" anlamına gelen Nha Nhac, Vietnam kraliyet sarayında 15. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar gerçekleştirilen yıldönümleri, dini bayramlar, taç giyme törenleri, cenaze törenleri ve resmî resepsiyonlar gibi etkinliklerde icra edilen geniş bir müzik ve dans stilleri yelpazesini ifade etmektedir.

Periyodik Rapor (2011): Raporda unsurun güncel durumundan bahsedilirken turizme değinilir ve gösterilerin çeşitli festivaller dışında turistler için düzenlenen etkinliklerde de icra edildiği belirtilir. Ancak bu durumun bir takım sorunlara sebep olduğu anlaşılmaktadır. *Geleneksel değerlerin kaybolması, turizm ve ticari gelişmenin etkileri Nha Nhac'ı bozulmanın eşiğine getirdi. Örneğin şarkılar tur programlarına veya ziyaretçilerin anlayış düzeyine uyacak şekilde kısaltılmakta ve yeniden düzenlenmektedir.*

Raporun farklı bölümlerinde unsurun TL'ye alınması ile turizm ve hizmet sektörlerinde yer bulduğu ve Hue Bölgesinin festivaller şehri haline gelmesine katkı sağladığı belirtilmektedir. Bununla birlikte unsur taşıyıcılarının yeterli bilince sahip olmadıkları ve turistifikasyon ve metalaşmaya karşı önlem alınamadığı anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18524> ET: 26.08.2022).

13. (2005, Arnavutluk) Albanian Folk Iso-Polyphony (Arnavut Çok Sesli Müziği): Bizans Döneminde kilise müziği olarak kullanılmış Arnavut çok sesli müziğinin, bağlamını yitirdikten sonra kültür turizmi sayesinde yeniden hareketlendiği belirtilmektedir. *Son yirmi-otuz yıl içinde, kültür turizminin mütevazı yükselişi ve araştırma topluluğunun bu eşsiz halk geleneğine giderek daha fazla ilgi duyması, Arnavut izo-polifonisinin yani Arnavut çok sesli halk müziğinin yeniden canlanmasına katkıda bulundu.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/albanian-folk-iso-polyphony-00155> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2012): Rapora göre düzenlenen festivaller kültür turizmini teşvik etmekte, kültür turizmi ise unsurun canlanıp güçlenmesine katkı sağlamaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33117> ET: 26.08.2022).

14. (2005, İtalya) Canto a Tenore, Sardinian Pastoral Songs (Canto a Tenore, Sardunya Pastoral Şarkıları): Sardunya kırsal kültürü içinde ortaya çıkmış çok sesli şarkı söyleme geleneği olarak tanımlanabilecek unsurun değişen koşullar ve artan turizm hareketleri nedeniyle tehlike altında olduğu endişesi ifade edilmektedir. *Canto a tenore, pastoral kültürün azalması ve Sardunya'daki turizmin artması gibi sosyo-ekonomik değişikliklere karşı savunmasızdır. Sahne üzerinde turistlere yönelik yapılan performanslar, repertuarın çeşitliliğini ve bu müziğin orijinal bağlamındaki samimi tarzını etkileme eğilimindedir.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/canto-a-tenore-sardinian-pastoral-songs-00165> ET: 26.06.2020).

15. (2005, Belçika ve Fransa) Processional Giants and Dragons in Belgium and France (Belçika ve Fransa'da Düzenlenen Devlerin ve Ejderhaların Geçit Törenleri): Dosyada yüzyıllardır her iki ülkenin pek çok kasabasında geleneksel biçimde üretilmekte olan ejderha ve dev tasvirlerinin, hızlı değişim ve turizm hareketlerinin tehdidi altında olduğu ifade edilmektedir. *Her ne kadar bu temsillerin yakın zamanda bir yok olma tehdidi bulunmasa da şehir merkezlerinin hızla değişimi ve turizmin artması gibi festivalin popüler ve doğal yapısına zarar veren bir dizi sorun bulunmaktadır.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/processional-giants-and-dragons-in-belgium-and-france-00153> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2013): Raporda kutlamaların yapıldığı merkezlerden birine değinilirken turizm konusundan bahsedilmektedir. Dosyaya göre Douai'de Gayant'ın halka açık kutlamalarına katılanların, çoğunluğu bölgeden olmak üzere 80.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir. *Ancak etkinlik şimdilik Fransa'nın diğer bölgelerinden veya yurtdışından (Belçika, Hollanda, İngiltere) izleyici çekmektedir. Bu nedenle turist akışı, unsurun şeklini ve yönünü olumsuz etkileyebilir veya onun ticarileşmesine neden olabilir. Bununla birlikte riskleri göz önünde bulunduran organizatörler, bu etkinlikleri özel*

etkinlikler yapan şeyleri ve onların yerel topluluklar için anlamlarını korumaya kararlıdır.

Görüldüğü gibi taraf devlet turizm tehdidinin farkında olduğunu ve gerekli tedbirleri aldığını ifade etmektedir. Unsurun bir festival olması ve katılımcıların çoğunun benzer kültürlerden gelmesi durumunun turistik taşıma kapasitesini rahatlatıldığını düşünebiliriz. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33234> ET: 22.07.2022).

16. (2005, Ürdün) Cultural Space of The Bedu in Petra and Wadi Rum (Ürdün Petra'daki Bedu ve Rum Vadisi Kültür Alanı): Hem yerleşik hem de göçebe bir biçimde yüzyıllardır yaşamlarını sürdüren Bedular'ın değişen koşulların etkisiyle yaşam biçimlerinin farklılaştığı belirtilmekte ve “otantik” arayışı içerisindeki turizm hareketlerinin yaratacağı tehlikeye dikkat çekilmektedir. *Çöl turizminin artması sonucu “otantik Bedu kültürü” talebinin, Petra'daki Bedu ve Rum Vadisi'nin somut olmayan mirasını daha da azaltmasına müsaade edilmemelidir.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/cultural-space-of-the-bedu-in-petra-and-wadi-rum-00122> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2012): Raporda kültürel alanın listeye alınması yerel topluluklar ve genç nesiller için bir şans olarak görülmektedir. *Yeni nesle eski neslin sosyal ve kültürel gelenekleri tanıma şansı verildi. Bu proje onlara bazı sözlü gelenek ve ifadeleri, sosyal uygulamaları ve festivalleri yeniden canlandırma şansı verdi. Bu proje, yerel topluluklara kendi bölgelerindeki kültür turizmi endüstrisi hakkında bir fikir verdi.* Dosyada koruma tedbirleri arasında bölgedeki SOKÜM unsurlarından geleneksel hikâye anlatımı, Nabatean şiir etkinlikleri, kahve yapma ve sunma uygulamaları gibi örneklerin tanıtımına ve canlandırılmasına değinilmektedir. Ancak bu unsurların kültür turizmine konu edilip edilmeyeceği, edilecekse hangi yöntemlerin nasıl kullanılacağı konusunda herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir.

Raporun “toplumsal katılım” başlığı altında tur şirketlerinin düzenlenen festivallere, bölgedeki turistik kamplara ve SOKÜM unsurlarını da içeren etkinliklere yüksek ilgilerine değinilmiştir. Ancak SOKÜM unsurlarının vahşi turizmden nasıl

korunacağı veya bu etkinliklerin SOKÜM unsurlarının yaşamlarını sürdürmelerine nasıl katkı sağlayabileceği konusunda açıklamalara yer verilmemiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37524> ET: 22.07.2022).

17. (2005 Malavi, Mozambik ve Zambiya) Gule Wamkulu (Gule Wamkulu Dansı): Nyau Kardeşliği adı verilen yerli kabilelere özgü gizli bir kült dansı olan unsurun metalaşması ve turistifikasyonu aday dosyasında dile getirilen endişeler arasındadır. *Gule Wamkulu dansı gün geçtikçe turistler ve politik amaçlar için eğlenceye indirgenerek orijinal işlevlerini ve anlamlarını kaybediyor.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/gule-wamkulu-00142> ET: 26.06.2020).

18. (2005, Peru) Taquile and Its Textile Art (Taquile ve Tekstil Sanatı): Taquile Adasında yaşayan halkın İspanyol işgali öncesi dönemlerden beri sürdürdükleri dokuma geleneklerini ancak turizmin yarattığı ekonomik avantaj sayesinde yaşatabildikleri belirtilmiştir. Bu yeni bağlam ise unsurun dejenere olacağı endişesini ortaya çıkarmıştır. *Turizm, ağırlıklı olarak tekstil ve turistik ürün ticaretinden oluşan toplumsal ekonominin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Turizm, tekstil geleneğinin sürekliliğini sağlamanın etkili bir yolu olarak görülse de (turizm sebebiyle) artan talep malzeme, üretim ve anlamda önemli değişikliklere yol açmıştır* (<https://ich.unesco.org/en/RL/taquile-and-its-textile-art-00166> ET: 26.06.2020).

19. (2005, İspanya) Patum of Berga (Berga'daki Patum Festivali): Dosyada Ortaçağ'dan beri süregelen bir festival olan etkinliğin geleceği ile ilgili olarak turizmin yaratabileceği olumsuzluklara dikkat çekilmiştir. *Kutlamaların hayatta kalması sağlanmış gibi görünse de güçlü kentsel ve turistik gelişimin Patum Festivali'nde değer kaybına yol açmamasına dikkat edilmelidir.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/patum-of-berga-00156> ET:26.06.2020).

Periyodik Rapor (2012): Hazırlanan raporda turizmin unsurun doğal bağlam ve mekânı dışında icra edilmesi konusundaki etkisi eleştirilmiştir. Turizm amacıyla icra edilen etkinliklerin asırlık ve eşsiz törenin sadece bir parodisi olacağı ifade edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET: 22.07.2022).

20. (2005, Türkiye) Mevlevi Sema Ceremony (Mevlevi Sema Töreni): Unsur dosyasında Mevlevi seması ile ilgi tarihsel gelişim aktarıldıktan sonra unsurun günümüzde yaşadığı turistifikasyona değinilmiştir. *Sonuç olarak birçok sema ayini artık geleneksel bağlamında değil turist izleyiciler için gerçekleştirilmektedir ve ticari gereksinimleri karşılamak için kısaltılmış ve basitleştirilmiştir.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/mevlevi-sema-ceremony-00100> ET: 26.06.2020).

Periyodik Rapor (2012): Hazırlanan raporda törenin günümüze ulaşabilmesinde unsura yönelik uluslararası ve turistik ilginin etkili olduğuna değinilmiştir. Bununla birlikte törenleri koruyup sürdürmek için mücadele eden kişilerin 1960'lı yıllardan itibaren unsura yönelik turistik ve eğlence odaklı baskıların artmaya başlaması ile ilgilerini kaybettikleri belirtilmiştir.

Raporun farklı bir bölümünde de turizm tehdidine değinilir: *Törene yönelik en belirgin tehdit, törenin anlamını ve ruhunu bozan saygısızlıktır. Bazı icracılar halka açık otel lobileri, partiler, tren istasyonları gibi uygun olmayan yer ve koşullarda ve hatta pop yıldızı şarkıcıların gösterileri öncesindeki etkinliklerde sahne aldılar. Bunların dışında gösteriler hakkında hiçbir yetkisi olmayan kişilerce icra edilen turistik animasyonlar, Mevleviler için rahatsız edici hale gelmiştir. Gösterilerin düzenlendiği geniş alan ve mekânlar, tören müziğinin ve sema koreografisinin doğasını tamamen bozmaktadır. Seçilen mekânlara ve törenlerdeki semazen(ler)in sayılarına daha bilgili bir duyarlılıkla ve saygıyla dikkat edilmelidir.*

Raporda yer verilen ifadelerden anlaşıldığı gibi turizm başlangıçta unsurun hayatta kalmasına destek olmuştur. Ancak süreç doğru bir şekilde yönetilememiş ve unsur turistik bir ürün haline gelmeye başlamıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26319> ET: 24.08.2022).

21. (2005, Zimbabwe) Mbende Jerusarema Dance (Mbende Jerusarema Dansı): Doğu Zimbabwe'de Zezuru Shona halkının Hristiyanlık öncesi dönemden beri sürdürdüğü bir dans olan unsurun turizm bağlamına adapte edilirken bozulduğu ifade edilmektedir. *Dans, turist izleyicilere yönelik egzotik bir animasyon olarak görüldükçe*

karakterini ve anlamını değiştirmektedir. Yine gittikçe artan bir biçimde siyasi parti yarışlarında kullanılmakta ve amacından uzaklaşmaktadır. Dansa eşlik eden Mituba davulu, çingirak ve ısıklar yerine düşük kaliteli enstrümanlar kullanılarak Mbende müziğinin eşsiz olma niteliğinin kaybolmasına sebep olunmaktadır. (<https://ich.unesco.org/en/RL/mbende-jerusalem-dance-00169> ET: 26.06.2020).

22. (2005, Kamboçya) Sbek Thom, Khmer Shadow Theatre (Sbek Thom, Khmer Gölge Tiyatrosu): Sbek Thom, deriden yapılmış iki metre yüksekliğinde, eklemsiz kuklalardan oluşan bir gölge tiyatrosudur. Oldukça eski bir geçmişe dayanan Sbek Thom, Kraliyet Balesi ve maske tiyatrosu ile birlikte kutsal kabul edilir.

Periyodik Rapor (2012) : Unsurun TL'ye alınması ile ona duyulan turistik ilginin arttığı, ülke içinde millî gurur ve kimliğin önemli bir sembolü haline geldiği belirtilmektedir. Bu nedenle turizm şirketleri unsurun turizmde kullanılmasını desteklemiştir. Gösteride kullanılan kuklaların gençler tarafından turistik eşya olarak üretilmesi, unsurun sürdürülebilir ekonomiye katkılarından biri olarak kabul edilmiştir.

Raporun son kısmında bazı olumsuz durumlardan bahsedilmiştir. Bu kısma göre unsur güncel koşullara yeterli derecede uyumlu hale getirilememektedir. Turistlerin sınırlı ilgisi de genç kuşakların ona sahip çıkması için yeterli motivasyonu sağlayamamaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26298> ET: 22.07.2022).

23. (2005, Hindistan) Ramlila, The Traditional Performance of The Ramayana (Ramlila, Ramayana'nın Geleneksel Performansı): Unsurun merkezinde Hindistan'da tapım gören tanrılardan Rama bulunur. Rama'ya ait mitik öykü, şarkı, dans ve sahne gösterileri her sene sonbaharda Dussehra Festivali sırasında kuzey Hindistan'da gerçekleştirilir. Bazen bir aydan uzun süren icralar kast, din veya yaş ayrımı olmaksızın bütün halkı bir araya getirir.

Periyodik Rapor (2011): Rapora göre geçmişten günümüze canlılığını koruyan Ramlila'nın listeye alınması unsurun sahibi yerel halk için ciddi bir değişime sebep olmamıştır. Bununla birlikte unsurun turistik çekiciliğini artmış bu sebeple turistler ve

günlük izleyiciler için yapay mekânlar oluşturulmuştur (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33240> ET: 21.07.2022).

24. (2005, Güney Kore) Gangneung Danoje Festival (Gangneung Danoje Festivali): Gangneung Danoje Festivali her sene Gangneung kasabasında ve çevresinde gerçekleştirilen dört hafta süren bir etkinliktir. Festival koruyucu tanrılar için düzenlenen ritüeller, geleneksel müzik, maskeli drama, sözlü anlatım şiiri ve çeşitli popüler eğlenceler içerir.

Periyodik Rapor (2011): Raporda her yıl çok sayıda ziyaretçinin kutsal likörü yapması, Gwanno maskeli drama için maskeler çizmesi, Surichiwi pirinç krakerlerini hazırlaması ve yemek yeme gibi çeşitli ritüel ve performanslara bu festivale katıldıkları belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18491> ET: 21.07.2022).

Periyodik Rapor (2017) : Raporda festivalin sistematik olarak korunması için kentsel alanlar oluşturmak, hâlihazırda kullanılan alanları iyileştirmek ve turizmi geliştirmek amacıyla 2008 yılında kurulan Gangneung Dano Kültür Yaratma Kenti Tanıtma Bürosu'ndan bahsedilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49341> ET: 21.07.2022).

25. (2008, Cezayir) Ahellil of Gourara (Gourara'nın Ahellil'i): Ahellil, Berberi toplulukları arasında önemli tören ve seromonilerde yapılan, şiir dans ve müzikleri içerir. Etkinlik bir şarkıcı ve yüz kişiye yakın koro ile icra edilir.

Periyodik Rapor (2010): Turizm, unsuru tanıtmak ve güçlendirmek için kullanılabilir bir yol olarak gösterilmiştir. Bir sonraki rapor döneminde turizme tekrar değinilmiş ve unsurun iç turizmi desteklediği ifade edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13595> ET: 21.07.2022).

26. (2008, Butan) Mask Dance of The Drums from Drametse (Drametse Halkının Maskeli Dansı): Unsur, Drametse Festivali sırasında gerçekleştirilen kutsal bir dans olarak tanımlanır.

Periyodik Rapor (2014): Raporda dansın bölgede düzenlenen tüm festivallerde icra edildiği belirtilmiştir. Rapora göre dans, manevi önemi nedeniyle seyirciyi kendine çekebilmektedir. Ancak bu gösteri, turistler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu sebeple tur operatörleri tarafından farklı mekânlarda da turistleri eğlendirmek için etkinlikler düzenlendiği belirtilmiş ve bu durum bir risk olarak kabul edilmiştir. Bununla beraber raporda konu ile ilgili bir çözüm önerisi getirilmemiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37508> ET: 22.07.2022).

27. (2008, Kolombiya) Carnival of Barranquilla (Barranquilla Karnavalı): Karnaval, her yıl Hristiyanlıktaki oruç olarak kabul edilen “büyük perhiz”in başlamasından önceki dört gün boyunca önemli bir ticaret şehri olan Barranquilla’da düzenlenir.

Periyodik Rapor (2014): Dosyaya göre listeye alınmasından sonra unsur görünürlük kazanmış böylece ona duyulan akademik ve turistik ilgi artmıştır. Bu durum gelenek taşıyıcılarının ve toplum liderlerinin korunması konusundaki kaygıları artırmıştır. Raporda gelenek taşıyıcılarının, unsurun turizme dâhil olma aşamalarında kendilerine daha fazla danışılması gerektiği konusundaki şikâyetleri dile getirilmiştir. Bununla birlikte yerel halkın kültürel turizmi bu sürecin doğal bir parçası olarak kabul ettiği de belirtilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37514> ET: 22.07.2022).

28. (2009, Uruguay) Candombe and Its Socio-Cultural Space: A Community Practice (Candombe ve Sosyo-Kültürel Alanı: Bir Topluluk Pratiği): Candombe Uruguay halkına kimlik duygusu kazandıran, çoğunlukla tatil günlerinde icra edilen bir çeşit davul çalma ritüelidir.

Geleneksel Uygulamalara Erişim İle İlgili Düzenlemelere Saygı: Kamu kurumları tarafından unsurun turizm ve kültür amaçlı olarak bir kimlik sembolü şeklinde gösterilmesi eleştirilmiş ve bu durumun unsurun geleneğine aykırı olduğu ifade edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/01614-EN.doc> ET.06.12.2022).

29. (2009, Hırvatistan) Annual Carnival Bell Ringers’ Pageant from The Kastav Area (Kastav Bölgesi’ndeki Yıllık Karnavallarda Düzenlenen Çan Alayı)

Hırvatistan'ın Kostav bölgesinde her sene Ocak ayında düzenlenen karnavallardan biri olan bu festivalde, her biri 20-30 üyeden oluşan on grup kendi köylerinden yola çıkıp etraftaki diğer köyleri ziyaret etmektedir. Her bir üyesi maskeli, koyun postuna bürünmüş, bellerinde çanlar taşıyan ve yeşil dallarla süslenmiş kişilerden oluşan grupların ziyaretleri sırasında çeşitli etkinliklere yer verilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsurun günümüze kadar bozulmadan gelebilmesinin nedeni olarak turistik grupların bölgeyi ziyaret etme konusundaki isteksizliklerinin gösterilmesi dikkat çekicidir. Ancak unsurun turizme dâhil edilmemesinin bilinçli bir tercih olmadığı anlaşılmaktadır. Zira kutlamaların turizme açık olduğu ve gelen ziyaretçilerin hoş karşılanacağı belirtilmekte ve turistik ilgiye kapılar açık bırakılmaktadır. *Yerel düzeyde, çan taşıyıcıları yerel kültürün sembolleri olarak hareket ederler. Bazı grupların turizm merkezlerini ve ünlü Karnavallar yerine Çan Alayı'nı ziyaret etme konusundaki isteksizlikleri sayesinde geleneğin gerçekleştirildiği otantik bağlam korunmuştur. Ancak (etkinlikler) dışarıdan ziyaretçilere kapalı değildir. ...Böylelikle ritüel, buna ihtiyaç duyan ve onu coşkuyla koruyan topluluğun hala güçlü olan iç dinamikleri sayesinde korunur ve yaşatılır.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Ritüel sırasında kullanılan rotanın elden geçirilmesi ve turizme uyarlanması önerilmektedir. *Örneğin, çan adam rotaları (kısmen ormanlardan geçen), yerel kültür hakkında, özellikle de somut olmayan yönler hakkında bilgi sağlayan miras rotaları olarak yorumlanabilir. 2009 ve 2012 arasındaki dönemde bu programların gerçekleştirilmesi için yaklaşık 10.000 € sağlanacak ve teminat altına alınacaktır.*

Bu bölümde yer verilen önerilerden bir diğeri ise atölye çalışmalarına çevre kasabalardan gelen turistleri de dâhil etmek olmuştur. *Atölye çalışmaları aynı zamanda çevredeki turistik kasabalardan gelen ziyaretçileri de içerebilir, bu da onları etkinliğe en azından geçerken etkinliğe katılmalarını sağlar.*

Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı: Unsurun TL'ye teklifi sonrası ilgi artmış ve turistik alanda değerlendirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. *Matulji Turizm Bürosu, çan adam (bellmen) geleneğinin katılımcıları ve başrol oyuncularını ile iş birliği*

yaparak bu bölgeye gelen ziyaretçiler için çan alayı fikrinden hareketle bir program hazırladı. Böylece (bu program) Turizm Bakanlığı tarafından organize edilen, somut olmayan kültüre dayanan en iyi turistik ürün önerileri yarışmasına girdi ve ilk on aday arasında yer aldı.

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: SOKÜM unsurlarının turizm ile ilişkisi konusundaki sorunlardan biri olan “Unsurların doğal bağlamlarında mı yoksa turistik bağlamlarda mı kültür ekonomisine dâhil edilmeleri daha doğrudur?” sorusu bu başlık altında ele alınan meselelerden biri olmuştur. Dosyada doğal bağlamların daha doğru olduğu görüşü –taşıma kapasitesine dikkat edilmesi uyarısı ile savunulmaktadır. Konuyla ilgili denetim yetkisinin ise yerel topluluklara verilmesi önerilmiştir. *Çan adam gruplarının turizm merkezlerine veya ünlü karnavallara katılmalarını ve ritüellerini basitleşmiş haliyle ne hakkında olduğunu güçlükle anlayan bir izleyiciye sunmalarını beklemek yerine, bu ritüele gerçek bağlamında ve unsurla ilgili belirli bilgileri öğrenmiş kişilerin katılımını mümkün kılmak daha mantıklıdır. Bu yaklaşım, yerel kültürün çok daha iyi anlaşılmasını, kültürel miras sahiplerine saygı duyulmasını, sanatçılar ve izleyiciler arasındaki sınırların silinmesini, mevcut olan herkesin katılımcılara dönüştürülmesini, kaliteli kültürel değişimi ve hinterlandtaki kasabaların sürdürülebilir gelişimini mümkün kılar.” “...Bu hayati (oldukça güçlü) bir kültürel unsur olduğu için çok sayıda ziyaretçi olsa bile bozulma tehlikesi azdır. Ancak bu fenomenin sürdürülebilirliğine ve dışarıdan gelen toplam ziyaretçi sayısına dikkat edilmelidir. Önerilen önlemler esas olarak geleneğin sürdürülebilirliğini doğrudan tehdit etmeyen programlarla ilgilidir. Bu programların uygulanması, potansiyel tehlikelere veya bozulmalara karşı tepki verecek yerel topluluk tarafından denetlenmelidir.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/25857-EN.doc> ET: 29.08.2020).

Periyodik Rapor (2011) : Raporda bölgeye gelen ziyaretçiler için çan adam alayı konseptine dayanan turizm programlarına değinilir ve bu çalışmaların Turizm Bakanlığı tarafından onaylandığı bildirilir. Öyle ki ortaya konulan turizm ürünü, Bakanlık tarafından düzenlenen, somut olmayan kültüre dayalı en iyi turistik cazibe yarışmasında ilk onda yer almıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET: 23.07.2022).

Periyodik Rapor (2017): On sene öncesine değin gelenek taşıyıcılarının kendi köylerinde vahşi ritüeller gerçekleştiren marjinal gruplar olarak kabul edildikleri ancak güncelde bu algının oldukça değıştiğı ve önemli kültür dernekleri ve turizm ofislerinin bile SOKÜM taşıyıcılarını yerel kültürün temsilcileri olarak kabul ettikleri belirtilmektedir. Unsur kendi bölgesinin görünürlüğünü artırmış ve hediyelik eşya olarak da turistik pazarda yayılmıştır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47018> ET: 23.07.2022).

30. (2008, Mali) Cultural Space of The Yaaral and Degal (Yaaral ve Degal'in Kültür Alanı): Yaaral ve Degal'in kültür alanı, iç Nijer Deltası'ndaki Peul'un geniş kırsal topraklarını kapsar. Yılda iki kez, sığır sürüleri Sahel'in kurak topraklarından ve iç Nijer Nehri'nin taşkın ovalarından geçer. Bölgede düzenlenen şenlikler de ırmaktan geçiş zamanına göre tarihlendirilir. Bu şenliklerde geleneksel yarışmalar, halk şiiri ve hikâyesi anlatımları gibi çeşitli SOKÜM unsurları icra edilir.

Periyodik Rapor (2011): Raporda turist sayısındaki artıştan ve bunun şenliklerle bağlantılı yan faaliyetler üzerindeki olumlu etkilerinden söz edilmektedir. Geleneksel üretim ile elde edilen çeşitli unsurların turistlerce talep edildiğine böylece turizmin bölge ekonomisine katkı sağladığına değinilir. *...Her kim olursa olsun, Yaaral ve Degal kutlamalarından sonra bu eserlerden biri olmadan eve dönen bir ziyaretçiyi nadiren göreceksiniz. Bugün, evleri, seyahat acentelerini, otelleri ve hatta idari ofisleri süslemek için kullanılan bu nesnelerin çoğu, Yaaral ve Degal'in kültürel alanından geliyor. Bu sayısız satın alma, yerel zanaatkârların ve esnafın üretimlerini artırmalarına, ek istihdam yaratmalarına ve gelirlerini yükseltmelerine olanak sağlamıştır.*

Raporun farklı bir bölümünde turistlerin dâhil oldukları etkinliklerden bahsedilmektedir. *Ayrıca etkinliklerin düzenlendiğı mekânlarda Avrupa, Amerika ve Asya'dan gelen kadın turistlerin saçlarını «Fatoumaaaji» tarzında örüyorlar. Bu sayede (turistler) insanlarla daha da yakınlaşıyor, aktif olarak etkinliklere katılıyorlar ve şenliklerin ruhunu hissediyorlar.* Bu ifadelerden hareketle bölgede çeşitli yaratıcı turizm aktivitelerinin gerçekleştirildiğı ve bu tür bir turizmin kültürleri birbirine yaklaştırdığı anlaşılmaktadır.

Raporda turizm ile ilgili olumlu değerlendirmeler dışında bir de uyarıya yer verilmiştir. Buna göre taşıma kapasitesinin üzerinde bir turizm hareketi kırılgan ekosisteme zarar verebilir. Bu sebeple turistlerin farkındalığının artırılması gerekmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18454> ET: 23.07.2022).

31. (2008, Meksika) Indigenous Festivity Dedicated to The Dead (Ölülere Adanmış Yerli Şenliği): Meksika'nın yerel toplulukları tarafından sürdürülen Ölüler Günü törenlerinde yaşayanlar ölen akrabalarının geçici ziyaretlerini kutlamaktadır. Ruhların mezarlıklardan evlere kadar çiçekler, mumlar ve çeşitli adaklarla süslenen sokaklardan geçtiklerine ve evlerini ziyaret ettiklerine inanılmaktadır. Bu inancın etkisiyle çeşitli ritüel ve törenler yapılmaktadır.

Periyodik Rapor (2011): Raporda şenliklerin görünürlüğünün yüksek olduğu bu sebeple çok sayıda turistin katılımcı olmak istediği belirtilir. Ancak toplumların çoğunun kutlamaların sembolik anlamına müdahale etmeden uygun bir hizmet sağlamak için yeterli altyapıya sahip olmadığı belirtilmiş bu sebeple kontrolsüz turizmin yaratacağı zararlar risk olarak kabul edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18497> 23.07.2022).

Periyodik Rapor (2020): Son raporda da kontrolsüz turizmin unsuru tehdit eden faktörlerden biri olduğu tekrarlanmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63316> 23.07.2022).

32. (2009, Türkiye) Âşıklık (Minstrelsy) Tradition (Âşıklık Geleneği): Ülkemizden listeye girmiş unsurlardan biri olan Âşıklık Geleneği şiir, müzik ve hikâye anlatımını içeren çok yönlü bir sanat olarak tanımlanmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Âşıklık geleneğinin TL'ye girmesinin yaratacağı olumlu katkılardan biri olarak: *Bu nedenle Âşıklık geleneğinin TL'ye girmesi hem gençlerin geleneği korumaları için hem de ulusal/uluslararası diyalog ve turizm için önemlidir* ifadeleri kullanılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/src/01511-EN.doc> ET: 29.08.2020).

33. (2009, Macaristan) Busó Festivities at Mohács: Masked end-of-Winter Carnival Custom (Mohaç'taki Busó Festivalleri: Maskeli Kış-Sonu Karnaval Geleneği): Festivallerde katılımcılar çoğunlukla ahşap maskeler ve koyun postları giyen erkek icracılardan oluşmaktadır. Kışın bitişini kutlamak amacıyla her sene altı gün boyunca düzenlenen geleneksel karnavallarda, yarışmalar, sergiler ve kortejler gibi çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Bu bölümde festivallerdeki değişime değinilmiştir. Açıklamaya göre değişim festivallerin geleneksel biçim veya işlevlerini bozmamış dolayısıyla gelenek güncellenerek yenilenmiştir. *Geleneğin gençleşme yeteneği, yerel topluluğun kültürel (anlamda herkese) açıklığını kanıtlar. Festivalde görülen yeni unsurlar geleneksel biçimleri veya işlevleri kökten değiştirmez veya marjinalleştirmez. Bu nedenle Busó Festivalleri, Macar ve yabancı turistler arasında popüler olmasına rağmen benzersiz karakterini korumayı başarmıştır.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/25926-EN.doc> ET: 29.08.2020).

Periyodik Rapor (2012): UNESCO listesine girdikten sonra şenliklere katılımın arttığı ve turizmin geliştiği belirtilmektedir. Ayrıca taşıyıcıların unsura bağının güçlendiği ve saygılarının arttığı söylenir. Bu ifadeler ile turizmin sürdürülebilir türlerinin kastedildiği anlaşılmaktadır. Zira sonraki bölümlerde kitle turizmi, unsuru tehdit eden faktörler arasında gösterilmektedir. Bu tehdidi ortadan kaldırmak içinse daha fazla ziyaretçinin ağırlanabileceği geniş meydanlar ayarlandığı ve ana meydanın yakınlarında iki küçük meydanın daha kullanıma açıldığı belirtilmektedir.

Raporda fiziksel taşıma kapasitesini rahatlatmak için alınan tedbirler dışında farklı önlemlerden de bahsedilmiştir. Etik kuralların oluşturulması, katılımcıların bilgilendirilmesi, acil durum planlarının hazırlanması, ziyaretçilerin yönlendirilmesini sağlamak için düzenlemeler yapılması, turizm ofislerinde ve otellerde program broşürleri tedarik edilmesi gibi tedbirler hem geleneksel hem de turistik festivaller için geçerli genel önlemlerdendir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=22441> ET: 23.07.2022).

34. (2009, Güney Kore) Cheoyongmu: Cheoyongmu, bugün profesyonel sahnelerde icra edilen ancak geçmişte kötü ruhları uzaklaştırmak, iyi talihi çağırmak, şeytan çıkarmak veya ayinlerde huzura ulaşmak için farklı mekânlarda gerçekleştirilen bir dandır. Kaynağını halk mitolojisinden alan bu dans dört temel yönü ve merkezi temsil eden ve kırmızı, siyah, mavi, beyaz ve sarı kıyafetli beş maskeli icracı bulunur.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyaya göre Güney Kore Hükûmeti, SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması ve olası turistifikasyonu konusunda oldukça hassas davranmakta ve unsurdaki değişimi kontrol edebilmek, gerektiğinde de müdahale etmek için kurumsal önlemler almaktadır. *“...Bir unsurun TL’ye kaydedilmesi, bu unsurun turizm kaynakları için aşırı kullanımı nedeniyle orijinal şeklini kaybetmesine neden olabileceğinden, somut olmayan kültürel mirasın değişimi ile ilgili izleme faaliyetlerinin yürütülmesi ve verilerin derlenmesi gerekmektedir.”* *“...Kültürel Mirasın Korunması Yasası, somut olmayan kültürel mirasın değişimi ve aktarımı hakkında her beş yılda bir düzenli bir araştırma yapılmasını sağlamak için yakın zamanda gözden geçirildi. Ayrıca revize edilmiş kanun ile profesyonelliği ve objektifliği sağlamak için ilgili kuruluşlara bu tür araştırmaları yapma görevi verilmesi öngörülmektedir.”*

Buradan da anlaşılacağı gibi beş yılda bir yapılan araştırmalar ile unsurun kabul edilebilir değişimi hakkında genel değerlendirmeler yapılmakta ve gerekirse müdahale edilmektedir. Dosyada araştırmada kullanılacak konu başlıklarına da yer verilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27829> ET: 29.08.2020).

35. (2009, Güney Kore) Ganggangsullae: Ganggangsullae, Güney Kore’nin güneybatı kesiminde popüler olan ve özellikle Kore’nin sekizinci ayındaki Şükran Günü’nde gerçekleştirilen mevsimlik bir hasat ve doğurganlık ritüelidir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Daha evvel değindiğimiz Cheoyongmu dosyasındaki ifadeler bu dosya da tekrarlanmıştır. Buna göre Kültürel Mirasın Korunması Yasası’na dayanarak miras yöneticileri SOKÜM’ün değişimi ve aktarımı hakkında her beş yılda bir düzenli bir araştırma yapılması görevini ilgili dernek ve kurumlara vermekte ve değişimi takip etmektedir. Dosyada uygulanması gereken anketin bir örneği

bulunmaktadır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27808> ET: 30.08.2020).

36. (2009, Güney Kore) Jeju Chilmeoridang Yeongdeunggut: Jeju Chilmeoridang Yeongdeunggut, sakin denizler, bol hasat ve bol miktarda deniz avı için yılın ikinci ayında düzenlenen bir ritüeldir. Unsurun TL'ye girmesi sonrası turizmden olumsuz etkileneceği endişesi sebebiyle yukarıda değindiğimiz dosyalarda (22 ve 23 numaralar) yer verilen ifadeler kopyalanarak bu dosyada da tekrarlanmıştır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27783> ET: 31.08.2020).

Periyodik Rapor (2017): Raporda unsuru koruyup tanıtmak için dernekler ve devlet destekli kurumlar kadar turizm kaynaklarından da yararlanıldığı belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49341> ET: 23.07.2022).

37. (2009, Güney Kore) Yeongsanjae: Kore'nin Budist kültürünün temel unsurlarından biri olduğu ifade edilen Yeongsanjae, Buddha'nın Hindistan'daki Akbaba Zirvesi'ndeki Lotus Sutrasi'ni teslim etmesinin yeniden canlandırılmasıdır. Unsurun TL'ye girmesi sonrası turizmden olumsuz etkileneceğinden hareketle 22, 23 ve 24 numaralı dosyalarda yer verilen ifadeler kopyalanarak bu dosyada da tekrarlanmıştır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27764> ET:09.09.2020).

38. (2009, Hırvatistan) Festivity of Saint Blaise, The Patron of Dubrovnik (Dubrovnik'in Koruyucusu, Aziz Blaise Festivali): Hırvatistan'ın Dubrovnik kentinde şehrin koruyucusu Aziz Blaise onuruna 1190'dan beri her sene Şubat ayının üçüncü günü yapılan şenliklerde, halk şarkılarının söylenmesi, şifa ritüellerinin yapılması, tarihi silahların ateşlenmesi, geleneksel kostümler giyilerek kortejler yapılması gibi pek çok etkinliğe yer verilmekte böylece festival yerli ve yabancı grupları bir araya getirmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyaya göre unsuru turizmin olası olumsuz etkilerinden koruyabilmek için araştırma ve belgeleme çalışmaları yapılmalıdır. *Turizmin olumsuz etkilerini ve hâlâ fark edilemeyen diğer olumsuz etkilerin önlenmesi amacıyla geleneğin belgelenmesi ve araştırılması çalışmalarına devam edilmelidir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=29217> ET: 30.08.2020).

Periyodik Rapor (2011): Raporda yabancı turistlerin sayısının giderek arttığı belirtilmiştir. Bu durumdan hareketle gerekli tedbirler alınmaya çalışılmaktadır. Tedbirler arasında Dubrovnik Turist Kurulu'nun gelen ziyaretçilerin profili konusunda çalışmalar yapması ve turizmin olası zararlı etkilerine karşı teyakkuz halinde olunması sayılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET: 23.07.2022).

39. (2009, Çin) Grand Song of The Dong Ethnic Group (Dong Etnik Grubu'nun Büyük Şarkısı): Unsur, Güney Çin'de yaşayan Dong halkının “büyük şarkı” adını verdikleri, herhangi bir müzik aleti veya yönlendirici olmadan söylenen çok bölümlü şarkılar olarak tanımlanabilir. Dosyaya göre bu şarkılar, yazının olmadığı ve halkın kültürlerini ve bilgilerini şarkı söyleyerek aktardıkları dönemlerden günümüze dek, davul kulesinde, evlerde ya da halka açık yerlerde söylenilmektedir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun TL'ye girmesi ile bölgede etkili olacağı tahmin edilen turizm hareketleri, olumlu bir değişiklik olarak görülmektedir. *Büyük şarkı, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının bir temsilcisi olarak seçildiğinde, Dong köyleri uluslararası turizmin destinasyonları haline gelecek; insanlığın barışı ve dostluğu için bir bağ görevi görecek ve insanlar arasında diyalogu teşvik edecektir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=28146> ET: 31.08.2020).

40. (2009, Endonezya) Indonesian Batik (Endonezya Batığı): Batik, pamuk ve ipek giysiler üzerine işlenen bir el işi tekniğidir. Unsurun Endonezya halkının kültürel kimliğinin en önemli göstergelerinden biri olduğu ifade edilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Mevcut müzelerde batik temalı etkinlikler düzenlemek ve batik müzelerinin sayısını artırmak öneriler arasındadır. Örnek gösterilen müzelerden Yogyakarta Sultanı Sarayındaki Batik Müzesi'nde sultan ailesinin batiklerini toplamaya ve sergilemeye devam etmek ve çok sayıda turistin ziyaret ettiği bu müzenin önünde batik yapımının sergileneceği atölye çalışmaları düzenlemek öneriler arasındadır. (<https://ich.unesco.org/doc/src/01579-EN.doc> ET: 31.08.2020).

41. (2009, Hırvatistan) Lacemaking in Croatia (Hırvatistan'daki Dantel İşçiliği): Ülkemizde de yaşayan bir unsur olan dantel örme geleneği, Hırvatistan'da yıl

boyu düzenlenen kurslarda yaşı kadınlar tarafından isteklilere öğretilmekte böylece gelenek güncellenerek varlığını korumaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Dantel üretimi bir bölgenin turistik çekiciliğini artırmak için kullanılan unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir. *Pag ve Lepoglava'dan dantel üreticileri, ülke içinde ve dışında şehirlerinin turist sunumlarına giderek daha fazla katılıyor ve dantel yapımı sergiliyorlar.* Dosyada turizmin olası zararlı etkileri ile ilgili herhangi bir ifade kullanılmamıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/25880-EN.doc> ET: 31.08.2020).

Periyodik Rapor (2011): Lepoglava Eko-Müzesi isimli bir projenin sürmekte olduğu belirtilmiştir. Dosyaya göre müze kalıcı bir sergiye ev sahipliği yapacak, dâhili ve harici programlar yürütecektir. Eko-Müzenin yerel topluluk ile dantel yapma geleneği arasındaki bağları güçlendireceği böylece Lepoglava'nın yeni teknolojinin kullanımına dayalı, özel ve ilginç bir turistik mekân olarak yeniden yorumlanacağı öngörülmektedir.

Lepoglava Dantel Kooperatifi'nin 2009 ve 2010 yıllarında Hırvatistan'daki çeşitli kültürel ve turistik etkinliklerde unsuru temsil ettiği ayrıca 14. Dantel Festivali kapsamında sunulan bir dantel elbise yapma projesinde yer aldığı da raporda belirtilen gelişmeler arasındadır. Kurumun yapacağı faaliyetler arasında ayrıca turizm sektörünün de dâhil olduğu paydaşları bir araya getirmek ve unsurun geleceği konusunda planlamalar hazırlamak vardır. Rapordan anlaşıldığı kadarıyla unsurun turizm ilişkisinin yönetilmesi konusunda temel yetki bahsi geçen dernektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET: 23.07.2022).

42. (2009, Kolombiya) Holy Week Processions in Popayán (Popayán'daki Kutsal Hafta Korteji): Kutsal Hafta Alayı Paskalyadan önceki beş akşam boyunca düzenlenir. Festival dünyanın dört bir yanından ziyaretçilerin ortalama iki kilometrelik bir parkurda üç saat boyunca yürüdüğü, kadim ve geleneksel bir etkinliktir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu başlık altındaki öneriler üç alt başlık altında gruplandırılmıştır. İletişim alt başlığında ulusal turizm teşvik fonundan yararlanmak için Kalkınma Bakanlığı'nın yanı sıra turizm işletmeleri ile de iş birliği anlaşmalarının yapılması önerilmektedir. Ayrıca turizm işletmelerine tanıtım ve iletişim materyallerinin

sağlanması ile yerel üniversitelerden akademisyenlerin turizm ve etkinlik yönetimi konusunda bölge halkına eğitim desteği vermesi öneriler arasında yer almıştır. (<https://ich.unesco.org/doc/src/26061-EN.doc> ET:31.08.2020).

43. (2009/ Çin) Mazu Belief and Customs (Mazu İnanç ve Adetleri): Çin'deki en etkili deniz tanrıçası olan ve dünyada yaklaşık 5000 tapınağı bulunan Mazu, ülkenin kıyı bölgelerinde sözlü gelenekler, dini törenler ve halk uygulamaları da dâhil olmak üzere bir dizi inanç ve geleneğin merkezinde yer almaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Aday dosyasında sekiz koruma önerisine yer verilmiş olup, bu önerilerden beşincisi Meizhou Adası'nda bulunan kurumların düzenlenen Mazu Kültürü ve Turizm Festivali'ne katkı sağlamaları olmuştur. Sekizinci maddede ise Meizhou Adasındaki taşıma kapasitesinin sınırlandırılması ve turistlerin kutsallıklarından dolayı belli alanlara girişinin engellenmesi konularına dikkat çekilmiştir. Bu ifadelerden hareketle unsurun yaşatıldığı bölgelerde sadece sürdürülebilir turizm türlerine izin verildiği anlaşılmaktadır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=29063> ET: 31.08.2020).

Periyodik Rapor (2016): Raporda unsurun turizme dâhil olması ile bir standartlaşmanın söz konusu olduğu belirtilmiştir. Dosyada turizmin yarattığı ekonomik avantajın korumada nasıl kullanılabileceği örneklenmiştir. Buradaki bilgiye göre 2011 yılında bağışlar ve turizm gelirleri kullanılarak Mazu İnanç ve Gümrük Mirasını Koruma Fonu kurulmuştur (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47101> ET:23.07.2022).

44. (2009, Çin): Traditional Design And Practices for Building Chinese Wooden Arch Bridges (Çin Stili Ahşap Kemerli Köprüler İnşa Etmek İçin Geleneksel Tasarım ve Uygulamalar): Ahşap kemer köprüler, Çin'in güneydoğu kıyısında, Fujian ve Zhejiang Eyaletlerinde bulunur. Bu köprüleri inşa etmek için gerekli zanaatkârlık katı prosedürlere göre eğitim veren ustalar tarafından, sözlü ve görenekssel yöntemlerle çıraklara veya akrabalara aktarılmaktadır.

Periyodik Rapor (2016): Raporda unsurun yaşayabilirliğini güçlendirmek için bir eğitim ve uygulama merkezi kurulduğu aktarılmıştır. Bu merkezde üretilen el

sanatlarının turizme kazandırıldığı böylece yerel ekonominin desteklendiği belirtilmektedir. Dosyaya göre kültür turizminin ortaya çıkardığı turistik talepler doğrultusunda ürün ve stil çeşitliliği artmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47101> ET:23.07.2022).

45. (2009, Bulgaristan)Nestinarstvo, Messages from The Past: The Panagyr of Saints Constantine and Helena in The Village of Bulgari (Nestinarstvo, Geçmişten Gelen Mesajlar: Bulgari Köyünde Aziz Konstantin ve Helena Panayırı): Bulgaristan'ın güneydoğusunda bulunan Bulgari Köyü'nde Aziz Konstantin ve Helena için her yıl Haziran'ın üçüncü gününde bir panayır düzenlenmektedir. Ateş dansı gibi paganist dönemden günümüze değin sürdürülmekte olan çok sayıda ritüelin yaşatıldığı bu festivale, yerli ve yabancı ziyaretçiler ilgi gösterir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Her sene düzenlenen festivale iki farklı ziyaretçi tipinin katıldığı belirtilmektedir. Bunların ilki Yunanistan'da yaşayan ve bu ritüelin izleyicisinden ziyade "katılımcısı" olmak için gelen ziyaretçilerken ikincisi 19. yüzyılda bölgeden göçmüş grupların torunları olduğu varsayılan misafirlerdir. Dosyada ritüele katılmak için gelenlere "kültür turisti" denilmediği ve Yunanistan'dan gelen bu ziyaretçiler için "kardeş" ifadesinin kullanıldığı belirtilmektedir. Bu durum turistlerin ziyaret ettikleri bölge kültürünü ne kadar iyi tanırlarsa o kültüre zarar verme ihtimallerinin o kadar az olduğunu örneklendirmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu bölümde herkes tarafından ulaşılabilir bir dokümantasyon ve sunum hazırlanması önerilmekte böylece eski geleneğe ilgiyi artırarak bilinçli bir kitle oluşturulacağı varsayılmaktadır. Böyle bir çalışmanın kültür turizmini canlandıracağı ve nitelikli bir turizm hareketinin unsurun yaşatılarak korunmasına yardımcı olacağı düşünülmüştür. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27878> ET: 31.08.2020).

Periyodik Rapor (2012): Raporda son birkaç yılda medyanın ve turistlerin unsura ilgisinin artmasıyla, ritüele ve etkinliklere saygısızlık edilme riskinin arttığı bildirilmektedir. Ayrıca panayır sırasında Bulgari Köyü'ne gelen turistlerin icra alanını

daralttıkları belirtilmiştir. Bu olumsuzluklara rağmen raporun ilerleyen bölümlerinde ziyaretçiler arasında bir zamanlar köyden göç eden kişilerin torunlarının da olduğu ve bu kişilerin aslında Bulgaristan'a turist olarak gelmedikleri hatırlatılmıştır.

Raporun farklı bir bölümünde turizmin yarattığı ekonomik avantaj sayesinde unsurun icra alanının korunması için tedbirler alınabildiği ifade edilmiştir. Turizmin sürdürülebilir türlerinin yerel halka farklı faydalar sağlayacağı açıktır. Bölgenin Türkiye ile ortak hazırlanan Yeşil Koridorlar Projesine dâhil edilerek eko-turizmden yararlanmaya başladığı da raporda turizm ile ilgili olarak değinilen konulardandır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=22437> <https://greencorridors.burgas.bg/en/objects/view/60> ET: 23.07.2022).

46. (2009, Meksika) Places of Memory and Living Traditions of The Otomí-Chichimecas People of Tolimán: The Peña de Bernal, Guardian of A Sacred Territory (Tolimán'daki Otomí-Chichimecas Halkının Anı Mekânları ve Yaşayan Gelenekleri: Peña de Bernal, Kutsal Toprakların Koruyucusu): Orta Meksika'daki Querétaro Eyaleti'nin yarı çöl bölgesinde yaşayan Otomí-Chichimeca halkı, suya ulaşmak, ilahi koruma kazanmak, atalarını yüceltmek, toplumsal kimliklerini ve devamlılıklarını kutlamak gibi amaçlarla çok sayıda geleneksel unsuru sürdürmektedirler.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu başlık altında “Özel Hedefler” alt başlığı ile önerilen dokuz tekliften yedincisi *Bir kültür turizmi modeli geliştirerek somut olmayan kültürel mirası güçlendirmek* olmuştur. Bu bölümde ayrıca özel hedeflere ulaşmak için altı stratejik yöneme değinilmiştir. Bu yöntemlerden üçüncüsü *Kültürel unsurun ana merkezinin bir kültür turizm merkezi olarak konumlandırılmasıdır*. Görüldüğü gibi bu dosyada kültür turizmi SOKÜM unsurlarını güçlendirmek için özellikle tavsiye edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/01601-EN.doc> ET: 07.09.2020).

Periyodik Rapor (2011): Raporda Devlet Turizm Sekreterliği'nin, unsurun SOKÜM listesine girmesini temel alarak Otomí-Chichimeca Rotası adlı bir turizm projesi oluşturduğu belirtilir. Programın amacı; Ezequiel Montes, Colón, Cadereyta ve Tolimán Belediyelerini kapsayan bölgede, anıtsal alanlardan ve aile şapelleri gibi unsurlardan yararlanarak kültür turları oluşturmak böylece kültürün taşıyıcılarını ve geleneklerini

tanıtmaktır. Yerel halkın mutfak mirası ve el sanatlarının da turizm ekonomisine kazandırılmasıyla bölgenin ekonomik durumunun iyileşeceği düşünülmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18497> 23.07.2022).

47. (2009, Belçika) Procession of the Holy Blood in Bruges (Bruges'deki Kutsal Kan Alayı): Her bahar, 30.000 ila 45.000 seyirci, Paskalya'dan 40 gün sonra düzenlenen Kutsal Kan Alayı'nı izlemek için Belçika'nın Bruges kentinde toplanmaktadır. Bu alayı başlatan tarihi referans ise bir haçlı seferi sonrasında Hz. İsa'nın kanının kente getirildiği inancıdır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Alaya katılan kişiler arasında turistler de bulunmaktadır. Bununla beraber hâlihazırda Dünya Mirası ilan edilmiş bir kentte düzenlenen törenin yaratacağı turistik etki ve unsurun sürdürülebilirliği konusunda alınması gereken tedbirler hususuna da değinilmiştir. *Dışarıdan gelenler ve ziyaretçiler için mesajları ve Alayı erişilebilir kılmak için özel çaba sarf edilmektedir. Alaydaki söylemler bölgenin dili olan Felemenkçe dilindedir. Diriliş sahnesinde 2000 yılından bu yana artan yabancı turist sayısını karşılamak için müritler, en az 6 farklı dilde (Felemenkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve İspanyolca) el sıkışarak seyircileri selamlarlar. Bu sembolik jestin yanı sıra, sokaklarda ve turizm ofisinde dört dilde özel broşürler ve programlar bulunmaktadır. Alayın tarihi ve işlevi hakkında kısa bilgiler içeren bir broşür, ücretsiz olarak dört dilde (Felemenkçe, Fransızca, Almanca ve İngilizce) dağıtılır.*

Özellikle UNESCO tarafından tanınmasından sonra dikkatli bir şekilde ele alınması gereken bir diğer önemli konu, turizmin somut olmayan miras üzerindeki etkisi ve bu zorluğun üstesinden gelmek için iyi uygulamaların nasıl geliştirileceği konusudur. Problemi karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelemek için bir çalışma grubu (diğerlerinin yanı sıra FARO ve Miras Grubu tarafından) kurulacaktır. Bu (çalışmalar) bir yayınlı sonuçlandırılmalıdır. (<https://ich.unesco.org/doc/src/26284-EN.doc> ET: 08.09.2020).

Periyodik Rapor (2012): Sunulan raporda düzenlenen alaya çok sayıda turist katıldığı bilgisi yinelenmiştir. Raporda turizm hareketi ile ortaya çıkan avantaj ve

fırsatlardan kasabalıların sürdürülebilir bir şekilde yararlandıkları ve geçit törenine girişin ücretsiz olduğu aktarılır. Yani turistik etki bölgedeki taşıma kapasitesini zorlamamıştır.

Raporun farklı bir bölümünde gençlerin ve çocukların farkındalıklarını artırmaya yönelik eğitim faaliyetleri anlatılmıştır. Böylece SOKÜM unsurlarının turizm tarafından istismar edilmelerini engellemenin en iyi yolunun unsur sahiplerinin bilgi ve farkındalıklarını artırmak olduğu belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26289> ET: 23.07.2022).

48. (2009, Meksika) Ritual Ceremony of The Voladores (Voladores Ritüel Seremonisi): Beş genç adamın ormandan yeni kesilmiş on sekiz ila kırk metre yüksekliğindeki tahta bir direk üzerinde gerçekleştirdikleri ve evrenin doğumu mitine ait bir ritüel olduğuna inanılan unsur, Meksika ve Orta Amerika'daki birkaç etnik grup tarafından doğal ve manevi dünyalara saygı ve uyumu ifade etmek için gerçekleştirilen bir doğurganlık dansı olarak tanımlanmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanımı: Unsurun turizm ile ilişkisi konusundaki ifadelerle bakıldığında bir taraftan bulundukları alan dışında da yaşama fırsatları arayıp küreselleşmeye çalışan diğer taraftan ise sahip oldukları kültürel mirası modern dünyadan korumaya çalışan bir halk portresinin ortaya çıktığı görülür. İfadelerde yerel halkın bölge dışı hatta yurt dışındaki etkinliklere katıldıklarına ve bölgeye gelen turistlere ritüeli örneklendirip sergilediklerine değinilir. Ancak bu açılımların geleneğin zarar göreceği yönünde bir endişe ortaya çıkarmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple unsurun korunabilmesi ve yeni kuşaklara aktarılabilmesi için okullar açılmakta ve yeni dernekler kurulmaktadır.

Bu bölümün bir sonraki alt başlığında turistik sebeplerle kültürel değişim ve bozulmaya değinilir. *Son zamanlarda bazı gruplar, törenin kısaltılmış bir versiyonunu (uçuş adı verilen) turistlerin beğenisine sunmayı kabul ettiyse de, bu durumun sebeplerinden biri söz konusu grupların adaptasyon kapasitesidir.*

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Dosyanın önceki bölümünde yer alan olumsuz çağrışımlara rağmen turizm hâlen unsurun tanınması için kullanılabilir bir araç olarak görülmektedir. *Hâlihazırda sahip olduğu*

görünürlüğü pekiştirmek (El Tajin ile bağlantılı bir turizm ürünü olarak daha fazla farkındalık yaratmak açısından), küreselleşen bir dünyada yeniden yorumlanması itibar kazandığı özgün anlam ve değerlerin altını çizecek bilgiler sağlarken; şüphesiz bu onu koruyacak ve zenginleştirecektir. Burada değinilen turizmin sürdürülebilir turizm türleri olduğu sonraki ifadelerden anlaşılmaktadır. “Örneğin hem yerli hem de yabancı kültürel çeşitliliğin paydaşları arasında diyalog için alanlar açmayı amaçlayan sürdürülebilir etno ve eko-turizm projeleri.

Dosyanın sonraki bölümleri incelendiğinde özellikle genç kuşaklar tarafından unsurun sadeleştirilmesinin ve turizmin de etkisiyle anlam kaybına uğratılmasının temel endişeler arasında sayıldığı görülür. Bununla birlikte bölgede kurulan bir kültür merkezinin yaptığı çalışmalar ve düzenlenen bir festivalin etkisiyle unsura olan ilginin artması memnuniyet yaratmıştır. Yani doğru kullanıldığında turizmin kültürel mirasın tanınması ve yaşatılarak korunması için iyi bir araç olabileceği ortaya konmuştur.

Dünyanın çeşitli ülkelerinden sanatçıların yerel geleneklerini, uygulamalarını ve ayinlerini yerli ve yabancı ziyaretçilerle paylaşmaya geldiği bu çok yönlü festival, turist akışı sayesinde sadece bölgedeki geliri önemli ölçüde artırmakla kalmadı, aynı zamanda Totonac kültürünün yeniden canlandırılması için çalışmaların yürütüldüğü sağlam bir alan haline gelen Yerli Sanatlar Merkezi'nin faaliyetlerini de tetikledi. (<https://ich.unesco.org/en/RL/ritual-ceremony-of-the-voladores-00175> ET: 08.09.2020).

Periyodik Rapor (2011): Raporda Totonac halkının turizmi “kültürün yabancılara aktarılması ve tanıtılması” olarak kabul ettikleri ve bu durumdan memnun oldukları anlaşılmaktadır. Bununla beraber ritüelin kimliğini korumak için dernek kurulması gibi bir tedbire başvurarak turizm kaynaklı potansiyel tehlikelere karşı tedbir alınmaktadır.

Turistler için hazırlanan gösteriler sırasında ritüelin sadece en coşkulu bölümlerinin gösterilmesi raporda değinilen bir başka sorun olmuştur. Bu yaklaşıma göre kısaltılmış ve basitleştirilmiş gösteriler yeni kuşakları da etkilemekte ve gençlerin gözünde ritüelin diğer bölümlerini önemsizleştirmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18497> ET: 23.07.2022).

49. (2009, Çin) Sericulture and Silk Craftsmanship of China (Çin'deki İpek Böcekçiliği ve İpek İşçiliği): Çin'de 5000 yıllık bir tarihi geçmişe sahip ipek böcekçiliği kültürü çok sayıda geleneksel uygulama ile günümüze değin varlığını sürdürmüştür.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada 2009 yılından 2013 yılına kadar yapılacaklar listelenmiş ve 2011 yılında yapılması planlanan altı maddeden sonuncusunda turizme değinilmiştir. Bu maddede Taihu Gölü çevresinde bir SOKÜM turizmi rotası açılması önerilmekte ve denetimi için Çin Ulusal İpek Müzesi işaret edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27962> ET: 08.09.2020).

50. (2009, Estonya) Seto Leelo, Seto Polyphonic Singing Tradition (Seto Leelo, Seto Çok Sesli Şarkı Geleneği): Estonya'nın güneydoğusunda ve Rusya Federasyonu'nun Pechory Bölgesinde yaşayan Seto halkına ait çok sesli şarkı söyleme geleneği, çoğunlukla kadınlar tarafından icra edilen ve geçmişte hayatın her aşamasında yer bulmuş, günümüzde ise sınırlı ve modern bağlamlarda varlığını sürdürmekte olan bir unsurdur.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada 2008 ile 2014 yılları arasında gerçekleşmesi planlanan faaliyetler bir tablo ile gösterilmiştir. Bu tablodaki önerilerin onuncusunda turizme değinilmektedir. Bu maddede temel hedefi kâr elde etmek değil Setomaa ve Seto kültürünü tanıtmak, desteklemek olan bir turizm organizasyonunun ve turizm modelinin oluşturulmasına değinilmiştir.

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: Bölgenin çeşitli kültürel cazibelere sahip olduğu, bu sayede önemli bir turistik çekim merkezi haline geldiği ifade edilmektedir. Bu başlık altında turizmin kültürel unsurları bozması sorununa değinilmiş ve çözüm olarak icracıların turistleri unsurun geleneksel hali hakkında bilgilendirmeleri gösterilmiştir. *Leelo koroları böyle bir dinleyici kitlesine (turistler) performans sergilediğinde, geleneksel yaşam döngüsünün veya mevsimlerin kurallarına her zaman uyamazlar ve genellikle şarkıları kısaltılmış hale getirirler. Bu farklılıkları telafi etmek için sanatçılar geleneklerini anlatır ve farklılıkları izleyicilerine açıklar.*

Bununla beraber unsur taşıyıcılarının geleneksel biçimin değişmesinden memnun olmadıkları ancak bu konunun gündemde kalmasının unsura olan bağlılığı artırdığı ifade edilmektedir. Bu anlayışa göre turizm tehdidi unsuru güçlendirmekte ve Leelo'nun işlevini yitirmiş standart bir hatıra haline gelmesini engellemektedir. Yani Seto halkı, turizm kaynaklı bir tehdidi, unsurun güçlenmesi için bir avantaja dönüştürmeyi başarmıştır. *Artan dış ilgi Seto'nun geleneksel ortamı ve yaşam tarzı üzerinde bir etkiye sahip olsa da onlar, miraslarını ve kültürlerini daha geniş bir kitleye sunmak için bu durumu ustaca kullanırlar. Kültür turizmine odaklanmak, turizmin olumsuz ve metalaştırıcı etkilerinden kaçınmak için seçenekler sunar. Sonuç olarak Seto, yerli ve yabancı turistler arasında toplulukları ve kültürel mirasları hakkında farkındalık yaratmayı hedefler ve bu da dünyamızın kültürel çeşitliliğine katkıda bulunur.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/01575-EN.doc> ET: 08.09.2020).

51. (2009, Hırvatistan) Traditional Manufacturing of Children's Wooden Toys in Hrvatsko Zagorje (Hrvatsko Zagorje Bölgesindeki Ahşap Çocuk Oyuncaklarının Geleneksel Üretimi): Kuzey Hırvatistan'daki Zagorje Bölgesinde yüzyıllardır süregelen ahşap oyuncak üretme geleneği güncellenerek varlığını korumuştur. Hem yerel halk hem de turistler arasında popüler olan bu oyuncaklar, ülke içinde ve dışında bulunan fuarlarda, pazarlarda ve özel mağazalarda satılmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Üretilen el sanatlarının tanıtılıp kültür ekonomisine dâhil edildiği önemli alanlardan biri olan Hrvatsko Zagorje Müzesi, Avrupa Birliği desteği ile yapılmış bir proje olan CRAFTATTRACT'ın önemli paydaşlarından biridir. Dosyada CRAFTATTRACT Projesinin çıktılarına paralel biçimde SOKÜM'ü sürdürebilmek için uygun yollardan biri olarak kültür turizmi işaret edilmektedir. *Kültür turizmi alanında (el sanatı) ürünleri koruma ve onlarla ilgili uygulamalar yapma potansiyelini görüyoruz. Bu şekilde zanaatkârlar, sürdürülebilir kalkınmaya dayalı çağdaş faaliyetlere aktif olarak katılırlar, yaptıkları işten bir gelir elde edebilirler, bu da onları iş gücü piyasasında rekabetçi kılar. Kültürel miras ile ilgili kurumlar turizm veya eğitim gibi sektörler arasında ortaklık bağlantıları sağlar.*

İlgili Devletlerin ve Toplulukların, Grupların veya Kişilerin Taahhütleri: Bu başlık altında paydaşlara değinilmiş son olarak da unsurun yaratıcı ve taşıyıcılarından bahsedilmiştir. Unsurun üreticilerinden beklenenler arasında turizm çalışanları ile iş birliği yapılması da sayılmıştır. Böylece kültür turizminin geliştirilmesi için sadece yerel halkın turizm konusunda bilinçlenmesi ile yetinilmeyip turizm çalışanlarının da yerel kültür konusunda bilgi sahibi olmaları gerektiği ifade edilmiştir. *Bu unsurun korunmasındaki kilit rol, uzmanlara araştırmalarında yardımcı olan, sergilere ve müze atölyelerine katılan, müze koleksiyonları için materyal toplamaya yardımcı olan, genç nesillerin eğitimi için öğretim planlarının tasarlanmasına ve düzenlenmesine yardım eden ve turizm çalışanları ile beraber bu beceriyi tanıtan etkinliklere katılan zanaatın taşıyıcılarına yani geleneksel ahşap çocuk oyuncaklarının üreticilerine aittir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/25775-EN.doc> ET:09.09.2020).

Periyodik Rapor (2011): Raporda Kumrovec “Eski Köy” Müzesi'ndeki Geleneksel El Sanatları, Bilgi ve Beceriler Merkezi haline getirilmesine ve CRAFTATTRACT Projesi ile geçirdiği dönüşüme değinilir. Buradaki yaklaşıma göre CRAFTATTRACT, eski el sanatlarının yeni turizm cazibeleri olarak görüldüğü bir projedir. Rapora göre aslında burayı turistler için çekici hale getirmede büyük rol oynayan şey, çocuk oyuncaklarının üretimi ile ilgili bilgi ve beceriler yani süreçtir. Turistlerin bu süreci deneyimlemeleri ise ancak doğru mekânda doğru ustalarla buluşulduğunda mümkün olur. *Hrvatsko Zagorje Müzeleri, kültürel gelişim için iyi tasarlanmış plan ve programlara sahip kurumlar arasında başı çekiyor ve ahşap çocuk oyuncakları yapan ustalar etkinliklere dâhil ediliyor. Bu müze tarafından düzenlenen etkinliklerde ustalar her zaman bulunurlar ve genellikle ilgilenen ziyaretçilere oyuncak yapımını gösterirler.*

Müze dışında kasabanın farklı noktalarındaki küçük dükkânlarda da uygulama atölyeleri bulunur ve bu noktalarda da turistler unsura ilgi gösterir. Görüldüğü gibi bu örnekte SOKÜM ve turizm birbirine bağlanarak gelenek desteklenmiş ve güçlendirilmiştir. Mekân olarak uygulama müzeleri veya küçük atölyeler kullanılmış ve kültür turistleri yaratıcı turizm etkinlikleri ile sürece dâhil edilmişlerdir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET:24.08.2022).

52. (2009, İspanya) Whistled Language of The Island of La Gomera (Canary Islands), The Silbo Gomero (Silbo Gomero, La Gomera Adaları'ndaki (Kanarya Adaları) ıslık Dili): Kanarya Adaları'ndan biri olan La Gomera Adası'nın ıslık dili olan Silbo Gomero, adalıların alışılmış dilini (Kastilya İspanyolcası) ıslık sesiyle tekrarlayan bir iletişim biçimidir. Yüzyıllar boyunca ustadan öğrenciye aktarılan bu dil günümüzde 22.000'den fazla kişi tarafından kullanılmaya devam etmektedir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun kültürel miras ilan edilmesiyle bölgeye olan ilginin, dolayısıyla turizm hareketlerinin artacağı düşünülmektedir. *Ayrıca TL'ye dâhil edilmesi, Garajonay ormanı örneğinde olduğu gibi uluslararası toplumun dikkatini çekecektir. Bu, Silbo Gomero'nun zengin mirasına ve kültürel varlıkların korunmasına dayalı olarak adada sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik ilerleme için bir araç olmasını sağlamaya yardımcı olacaktır.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun yaşatılarak korunabilmesi için önerilen beş projeden ikincisi, adada yaşayan gençlerinin hem turistlere hem de adada yaşayan halka öğretmenlik yapabilecek seviyede ıslık dilini öğrenebilecekleri öğretici bir okulunun açılmasıdır. *Okul, ortaöğrenimini bitiren öğrencilerin, Silbo Gomero'yu vatandaşlarına ve her yıl adamızı ziyaret eden birçok ülkeden turistlere öğretebilecek akredite profesyonel eğitimciler haline gelene kadar La Gomera'nın ıslık dilinde eğitime devam etmelerini sağlayacaktır.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/01610-EN.doc> ET: 07.07.2020).

Periyodik Rapor (2012): Raporla unsurun listeye alınması ile uluslararası toplumun dikkatini çektiğine değinilir. Adaya gelen turistlerin doğal ve neredeyse tamamen bozulmamış geleneksel bir çevre talep etmeleri nedeniyle zarar verme ihtimallerinin zayıf olduğu iddia edilmiştir.

Raporla ayrıca tur operatörlerinin ricası nedeniyle haftada bir adaya gelen turist gemilerinin ıslıkla karşılandığı aktarılmıştır. Verilen bilgilerden hareketle adaya gelen ziyaretçilerin sürdürülebilir turizm amacıyla bölgeye kabul edilen bilinçli turistler oldukları söylenebilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET:24.08.2022).

53. (2009, Çin) Manas: Çin sınırları içerisinde yaşayan Kırgız halkının ünlü Manas destanı ve destancılık geleneği 2009 yılında TL'ye kabul edilmiştir.

Periyodik Rapor (2010): Raporda unsurun tanıtılması ve görünürlüğünün artırılması için yapılan faaliyetlerin turistik hareketi de güçlendirdiğine değinilmektedir. Yerel yönetimin desteğiyle düzenlenen konserler ve festival, bu konudaki en etkili eylemler arasında gösterilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13350> ET: 23.07.2022).

54. (2009, Çin) Chinese Paper-cut (Çin'in Kâğıt Kesme Geleneği): Unsur günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olan çoğunlukla anneden kızı aktarılan popüler bir sanat olarak tanıtılmıştır.

Periyodik Rapor (2016): Raporda yerel bir derneğin etkinliklerine değinilmektedir. Xi'an Kâğıt Kesim Derneği isimli bu kurum, kâğıt kesme sanatını tanıtmak amacıyla hem yurtiçinden hem de yurtdışından gelen ziyaretçiler için yerinde kâğıt kesme becerileri konulu gösteriler yapmaktadır. Dosyaya göre bu dernek uygulamalı halk bilim veya yaratıcı turizm olarak da adlandırılabilir bu etkinliklerde SOKÜM unsurları ile turizm arasında bir denge yakalamıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47101> ET:23.07.2022).

55. (2009, Kolombiya) Carnaval de Negros y Blancos (Siyahlar ve Beyazlar Karnavalı): Her yıl 28 Aralık ile 6 Ocak arasında düzenlenen kutlamanın kökeni, bölgenin ilk sakinleri olan yerel halklar ile sonradan bölgeye gelen İspanyol kökenli halkların kaynaştırılması geleneğine dayanmaktadır. Karnavalın en önemli günleri tüm etnik kökenlerden insanların siyah renkte kozmetik malzeme kullandığı ilk gün ve tüm vatandaşları etnik ve kültürel farklılıkların kutlanmasıyla bütünleştirmek için beyaz talkın kullanıldığı son iki gündür.

Periyodik Rapor (2014): Raporda unsurun listeye alınışı ile görünürlüğünün arttığı böylece turistlerin etkinliklere katılımlarının yükseldiği belirtilmektedir. Açıklamaya göre bu durum taşıyıcıların sorumluluğunu artırmış ve daha iyi çalışmalar ortaya koymaları yönünde onları teşvik etmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37514> ET: 23.07.2022).

Periyodik Rapor (2020): Son raporda unsurun turistik hareketler karşısındaki durumu tekrar gündeme getirilmiştir. Buradaki ifadelere göre turistik hareketler planlandığı gibi kontrol edilememiş ve bozulmalara yol açmıştır. Karnaval günlerinde bölgeye akın eden turistlerin etkisiyle kentin yaşanılmaz hale geldiği, çevresel kirliliğin aşırı arttığı ve topluluk liderlerinin karnavalın turistler için yapıldığı yönündeki şikâyetleri dosyada yer verilen olumsuz değerlendirmelerdendir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63299> ET: 23.07.2022).

56. (2009, Güney Kıbrıs) Lefkara Laces or Lefkaritika (Lefkare Dantelleri veya Lefkaritika): 14. yüzyıla kadar uzanan bir geleneğe dayanan dantel işçiliği, Güneydoğu Kıbrıs'taki Lefkara Köyünde dar sokaklarda veya kapalı teraslarda birlikte oturup konuşurken, kendine özgü masa örtüleri, peçeteler vb. eserler yaratan kadınların birincil uğraşı olarak sürdürülmektedir.

Periyodik Rapor (2012): Rapora göre turizm, Lefkara dantelleri için önemli bir pazar sağlasa da ithal sahte dantellerin ("Lefkaritika"nın orijinal desenlerini kopyalayan ve onları seri üretimde yeniden yaratan diğer ülkelerdeki endüstrilerin) ortaya çıkmasını teşvik etmektedir. Ayrıca üreticiler üretimi artırmak ve daha düşük fiyata satış yapmak için dantellerinde kullanılan motifleri basitleştirme eğilimindedir. Görüldüğü gibi turizmin önemli bir ekonomik pazar olduğu ülkelerdeki gibi burada da turistifikasyon önemli bir tehdittir. Ancak raporda turistifikasyon tehdidine karşı bir tedbirden bahsedilmemiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33119> ET: 23.07.2022).

57. (2009, Japonya) Chakkirako: Unsur, Orta Japonya'daki bir yarımada da bulunan Miura şehrinde ortaya çıkmıştır. Dosyaya göre bölgelerine gelen denizciler aracılığıyla diğer şehrin danslarını öğrenen Miura halkı, yeni yılı kutlamak ve gelecek aylarda servet ve bol balık yakalamak için Chakkirako geleneğini başlatmıştır. Unsur halen kadınlar arasında varlığını sürdürmekte ve yaşlılardan gençlere aktarılmaktadır.

Periyodik Rapor (2010): Rapora göre listeye kabulünden sonra geçen bir yıllık zaman zarfında yerel medyanın unsura olan ilgisi oldukça artmıştır. Bu durumun etkisiyle ziyaretçi sayısı üç kat artarak 1200'e yükselmiştir. Sayının hızlı yükselmesi yerel halkın

sorumluluk alması sonucunu doğurmuş ve yerel topluluklar ziyaretçilere rehberlik etmeye başlamıştır. Rapordan anlaşıldığı kadarıyla turistler daha çok yerlilerden oluşmaktadır. Bu sebeple kültürün kırılganlığını bilen ve takdir eden bu ziyaretçiler, sosyal taşıma kapasitesine zarar vermemişlerdir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13332> ET:26.07.2022).

58. (2009, Japonya) Oku-Noto No Aenokoto: Unsur tümü Japonya Denizi'ndeki Noto Yarımadası'nda bulunan Suzu ve Wajima Şehirleri ile Housu İlçesinin Noto ve Anamizu Kasabalarında, nesilden nesile aktarılan ve yılda iki kez tekrarlanan bir tarım ritüelidir.

Periyodik Rapor (2010): Raporun “risk değerlendirmesi” başlığı altında turizmden bahsedilmektedir. TL'ye kabulünden beri ritüelin sadece iki defa gerçekleştirildiği buna rağmen izlemeye gelenlerin sayısının arttığı belirtilmektedir. Özellikle bölge dışından gelen turist ve öğrenci sayısının arttığı bu durumun gelecekte sorun olabileceği ifade edilmektedir. *Artan turist sayısı nedeniyle ritüelde herhangi bir ticarileştirme veya değişiklik, ritüelin somut olmayan bir kültürel miras olarak değerini ortadan kaldıracaktır. Ritüelin bir sonraki nesile doğru bir şekilde aktarılmasının yanı sıra, aktarıcılar ve diğer ilgili kuruluşlar, tanıtım faaliyetleri yoluyla insanları ritüelin kültürel değeri ve anlamından haberdar etmelidir.*

Raporda değinilen unsurlardan “Yamahoko, Kyoto Gion'un Şamandıra Töreni” maddesi için de turizm tehdidi ile ilgili neredeyse aynı cümleler kullanılmıştır. Ancak alınacak tedbirler konusuna ek olarak ilgili dernek ve vakıflar tarafından unsurun öneminin anlaşılması için konferansların düzenlenmesi, festival sırasında katılımcılara rehberlik edilmesi ve unsurun güçlenmesi lehine düzenlemeler yapılması tavsiyelerine de yer verilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13332> ET:26.07.2022).

59. (2009, Vietnam) Quan Hô Bắc Ninh Folk Songs (Quan Hô Bắc Ninh Halk Şarkıları): Unsur, Kuzey Vietnam'daki Bắc Ninh ve Bắc Giang eyaletlerinde, çoğu ikiz biçimde bulunan köylerde icra edilen bir halk şarkısı söyleme geleneğidir. Şarkıların genellikle festivaller, ritüeller ve kutlamalar sırasında bir köyden ahenk içinde şarkı

söyleyen iki kadın ile diğer köyden benzer melodilerle ama farklı sözlerle karşılık veren iki erkek arasında dönüşümlü dizeler halinde icra edildiği belirtilmektedir.

Periyodik Rapor (2011): Raporda unsuru tehdit eden güncel risk faktörleri arasında turizm de bulunmaktadır. Buna göre kültürel miras alanlarına turistleri çekmek için bazı durumlarda icralar turistlere uyacak biçimde değiştirilmekte bu durum da unsurun bozulmasına neden olmaktadır. Bazı durumlarda ise unsurun mekânsal bağlamının değiştirildiği ve turistik talebi karşılamak için restoran ve oteller gibi uygun olmayan mekânların kullanıldığı belirtilmiştir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18524> ET:26.08.2022).

60. (2010, İspanya) Chant of the Sybil on Majorca (Mayorka Adası'ndaki Sybil İlahisi): Sybil ilahisi, 24 Aralık gecesinin (Noel) sabahında Mayorka'daki kiliselerde gerçekleştirilen ayinlere özgü bir ritüeldir.

Unsurun Kısa Özeti: Turizm unsurun varlığına zarar veren etmenlerden biri olarak sayılmaktadır. *Mayorka halkı arasında derin köklere sahip bir başka unsur ise uluslararası kültürün istilası ve yoğun turist akınına rağmen kültürel bir ifade biçimi olarak varlığını sürdürmekte olan Sybil İlahisidir.*

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: SOKÜM, turizmin de sebep olduğu sorunlara bir çözüm olarak görülmektedir. *Ekonomik ve turistik gelişimin, yoğun göç ve uluslararası kültür istilasının egemen olduğu bir toplumda etnolojik ve somut olmayan mirasın günümüzün gelişme modeli nedeniyle birbiriyle çelişen farklı sosyal, kültürel ve çevresel faktörler arasındaki harmoniyi güçlendireceği hususu kuşku götürmez.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07373> ET: 07.07.2020).

Periyodik Rapor (2012): Aday dosyasında olduğu gibi periyodik raporda da turizm unsura zarar veren temel tehditlerden biri olarak görülmektedir. *Kültürel küreselleşmeye ve çok sayıda turiste rağmen Sybil İlahisi, insanlar arasında derinden kök salmış kültürel bir ifade olarak varlığını sürdürmektedir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET: 09.08.2022).

61. (2010, İspanya) Flamenco (Flamenko): İspanya'dan çıkmış ve dünyaya yayılmış kültürel bir miras olan Flamenko, şarkı, dans ve müzisyenliği birleştiren sanatsal bir ifade olarak tanımlanmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Flamenkonun turistik olarak tanınması ve yayılmasında bu dansın güçlü olduğu şehirlerin etkisine değinilmektedir. *Büyük turist çekim merkezi olan kentsel alanlar somut olmayan mirasın profilini, farkındalığını ve görünürlüğünü artıracak yeni yerel, ulusal ve uluslararası mekânlar sağlamaktadır* (<https://ich.unesco.org/doc/src/07533-EN.pdf> ET: 07.07.2020).

62. (2010, Hırvatistan) Gingerbread Craft from Northern Croatia (Kuzey Hırvatistan'ın Zencefil Çöreği Sanatı): Zencefilli kurabiye yapma geleneği, Orta Çağ'da Avrupa manastırlarında ortaya çıkmış günümüzde Hırvat kimliğinin en tanınmış sembollerinden biri haline gelmiştir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Unsur ülkedeki kültür ekonomisinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. *Zencefil çöreği genellikle yabancı ziyaretçilere ve heyetlere özel ve resmî vesilelerle hediye olarak verilir ve çoğunlukla çiçek yerine kullanılır. Bu nedenle zencefil çöreğinin sadece fuarlarda ve sosyal etkinliklerde değil müzelerde ve hediyelik eşya dükkânlarında, turizm ofislerinde ve elbette zanaatkârların özel mağazalarında da bulunması şaşırtıcı değildir.* “Zencefilli ürünler genellikle tanıtım amaçlı kullanılır ve bölgenin bir sembolü, yerel bir hatıra eşyası veya çeşitli turistik yayınlarda bir tasarım deseni olarak sunulur.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Önerilen koruma yöntemlerinden birinde turizme değinilmektedir. Bu maddede gelecekte yapılacak araştırmalarda eğitim, tanıtım ve kültürel turizme olası katılım ve koruma için bir model oluşturulmasında iş birliği sağlamak amacıyla, unsurun taşıyıcıları ile müze ve eğitim kurumları arasındaki iletişimin güçlendirilmesi önerilmektedir.

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: Bu başlık altında değinilen hususlardan biri unsurun TL'ye girmesi sonrası artacak turist ziyaretleri,

sıklıkla yapılacak bilimsel araştırmalar ve benzeri faaliyetlerin küçük yerleşmelerdeki doğal bağlama olası etkisi olmuştur. Bu tür etkilerin yerel halkın dini ve sosyal faaliyetlerini etkilememesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bu başlığın son paragrafında turizm konusuna tekrar değinilmiş ve yapılacak iş birliklerinde üreticilerin seçimlerine saygı duyulması gerekliliği hatırlatılmıştır. *Unsur ayrıca, toplumun ekonomik geleceğini ve kültürel mirasını yaratıcı bir şekilde kullanmaya dayandıracak ortak, kültürel ve turistik bir alan yaratma konusunda aktif bir rol oynamaktadır. Zencefilli çörek yapımı yeni bir beceri alanı oluşturmak için harika bir alan ve üreticilerin geleneği sürdürmeleri ve kültürel turizm için büyük bir potansiyel haline gelmektedir. Bu mirasın devamlılığı zanaatkârlar, turizm kurulları, dini topluluklar ve yerel halk arasında kurulan ortaklıklar aracılığıyla daha da desteklenmektedir. Üreticilerin bu süre zarfında yaptıkları seçimlere saygı duyulmalıdır. Çünkü unsuru korumanın yollarını en iyi onlar tahmin edebilir.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/07479-EN.pdf> ET: 07.07.2020).

Periyodik Rapor (2011): Hazırlanan raporda inanç turizmi amacıyla bölgeye gelen turistlerin taşıma kapasitesinin üzerine çıkması bir tehdit olarak belirtilmiştir. Bununla beraber mirasın varlığını sürdürebilmesi için turizmin önemli olduğu kabul edilmektedir. Rapora göre yerel ve geleneksel üretimi sürdürebilmek için SOKÜM taşıyıcıları haksız rekabete karşı desteklenmelidir. Destek için önerilen faaliyetler arasında geleneksel üreticilere vergi muafiyeti getirilmesi, lisanslı üreticiler izlenip denetlenerek onların orijinal reğete ve formülleri kullanmaya devam etmesini sağlamak, geleneksel ürünlerin ülke çapındaki turizm ofislerinde ve düzenlenen fuarlarda satışının yapılması gibi maddeler sayılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET: 24.09.2022).

Periyodik Rapor (2017): Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı ile birlikte Bölgesel Kalkınma, Orman ve Su Yönetimi Bakanlığı, turizm kurulları ve müzeler ile iş birlikleri yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca unsurun yaşatılarak korunması için alınan tedbirlerden ve bu tedbirlerin uygulanabilmesi için bulunan finansal desteklerden bahsedilir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47018> ET:24.08.2022).

63. (2010, Vietnam) Gióng Festival of Phù Đông and Sóc Temples (Phù Đông ve Sóc Tapınaklarındaki Gióng Festivali): Unsur, aile ve refahının koruyucu tanrısı olarak tapılan Gióng için her bahar pirinç hasadından önce Vietnam'ın başkenti Hanoi'nin dış bölgelerinde düzenlenen bir kutlamadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Daha evvel yapılmış çalışmalar özetlenirken turistler ve ziyaretçiler için yapılmış bir düzenlemeye değinilmiştir. *1995 yılında, Hanoi Şehri Halk Komitesi tarafından 15 Haziran 1995 tarihli ve 1638 / QĐ-UB sayılı Karar ile ziyaretçi ve turistleri kabul edip yönlendirmek için Sóc Tapınağı Turizm ve Miras Yönetimi Merkezi kuruldu.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Turizm ve Miras Yönetim Merkezi'nde bulunan uzmanların yerel topluluklara festivalin ticarileştirilmesini ve metalaştırılmasını önleme konusunda eğitim ve talimat verdikleri belirtilmektedir. Turizm ile ilgili bir başka öneri ise bir web sayfası kurarak unsuru tanıtmak ve turizm gelişimine destek olmaktır (<https://ich.unesco.org/doc/src/07508-EN.pdf> ET: 07.07.2020).

Periyodik rapor (2011): Hazırlanan raporda Hanoi Kültür, Spor ve Turizm Departmanının, Gióng Festivali ve Tân Viên Saint Festivaline odaklanarak kültürel tur rotaları geliştirdiği aktarılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18524> ET: 27.08.2022).

64. (2010, Lüksemburg) Hopping Procession of Echternach (Echternach'taki Hopping Korteji): Hopping Korteji her yıl Hamsin Yortusu'nda yaklaşık 13 bin kişinin katılımıyla gerçekleştirilen hem Hristiyan hem de pagan unsurlar içeren bir ritüeldir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Seyircilere dağıtılan programlarda uyulması gereken kuralların yazıldığı ifade edilmektedir. *Bir folklor performansı değil bir alayı izliyorsunuz, lütfen saygı gösterin. Alkışlamak yok, lütfen!* Ayrıca izleyicilerin unsurun taşıyıcılarına has kostümlere erişim izninin olmadığı böylece etkinliğin özgün doğasını korumanın ve turistikleşmesini engellemenin mümkün olduğu belirtilmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/src/07486-EN.pdf> ET:07.07.2020).

65. (2010, Belçika) Houtem Jaarmarkt, Annual Winter Fair and Livestock Market at Sint-Lievens-Houtem (Houtem Jaarmarkt, Houtem'de Yıllık Kış Fuarı ve Hayvan Pazarı Houtem Jaarmarkt): Unsur, Sint-Lievens-Houtem köyünde yılda bir defa düzenlenip iki gün boyunca süren hayvanların ve tarım makinalarının geleneksel usullerle satıldığı bir fuardır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada 2010 yılından itibaren göreve başlayacak resmî bir koruma komitesinin kurulacağı belirtilmektedir. Açıklamaya göre en az dört uzman bulunacak bu komite, her yıl dört veya daha fazla sayıda toplantı yapacaktır. Dosyada ayrıca komitenin görevleri maddeler halinde sayılmıştır. Bu görevler sürdürülebilir miras/turizm yönetimine uygun görünmektedir. Aşağıda bu maddelerden birkaçına yer verilmiştir.

- *UNESCO ve Ulusal/Flaman Hükûmeti tarafından TL'ye kabulün etkilerini izlemek ve gerekirse uygun önlemleri almak. Yerel halkı ve katılımcıları bu süreçler hakkında bilgilendirmek ve bu konular hakkında açık bir diyalog sağlamak en yüksek önceliğe sahiptir.*
- *SOKÜM konusunda örnek uygulamalar ve deneyimlerin paylaşılacağı bir platform geliştirmek.*
- *Bu tür öğelerin korunmasına ilişkin en iyi uygulamaları ana hatlarıyla açıklamak.*
- *Etkinliğin kalitesini yükselterek sürdürülebilirliğin sağlanması.*
- *Sürdürülebilir miras turizminin gelişmekte olan biçimlerinin avantaj ve dezavantajları konusunda tavsiyeler aramak ve ulusal düzeydeki ve UNESCO listesindeki diğer unsurlarla bilgi paylaşımı içerisinde olmak.*
- *Etkinliğin temeli kabul edilebilecek yapısal unsurları yaşatarak koruyabilmek için uygulama yönergeleri geliştirmek sayılmıştır.*

(<https://ich.unesco.org/doc/src/07471-EN.pdf> ET: 07.07.2020).

66. (2010, Peru) Mito (Köyü) Huaconada, Ritual Dance of Mito (Huaconada Ritüel Dansı): Huaconada, Orta Peru'da bulunan Mito köyünde, her yıl, ocak ayının ilk

üç gününde, eski yaşlılar konseyini temsil eden maskeli adamlar tarafından gerçekleştirilen bir ritüel dansıdır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Önerilen yöntemler arasında unsurun bağlamını korumak için paydaşları bilinçlendirmek ve unsuru devlet destekli sürdürülebilir turizm hareketine dâhil etmek bulunmaktadır. *Huaconada her yıl ocak ayının ilk üç gününde Mito köyünde yapılır. Hem tarihin hem de performans yerinin özel bir anlamı vardır. Çünkü bu bağlam yaşlılar konseyinin köyün etrafında dolaştığı ve topluluğun kurallarını ihlal edenleri cezalandırdığı yer ve günleri temsil etmektedir. Bu öğelerin önemi nedeniyle ritüeli geleneksel bağlamından ayırmak mümkün değildir. Gösteri alanının korunması, festivale katılmak isteyen yabancıların Mito köyüne gelmeleri gerektiği anlamına gelir. Bu durum bir yandan bölgede konaklama için altyapı çalışmalarını ve köylülerin turistlerin ilgisi konusunda uyarılıp, hazırlanmasını öte yandan ziyaretçilerin Mito köyünün geleneklerine saygı göstermelerini ve bu konuda dikkatli olmalarını gerektirmektedir.*

Peru Dış Ticaret ve Turizm Bakanlığı, kırsal toplum turizmi adı verilen ve ana amacı Peru'nun kalkınmasında kırsal alanlardaki sürdürülebilir turizmi desteklemek olan bir programa sahiptir. Bu program, küçük yerleşim yerlerinde doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir ve planlı bir şekilde kullanılmasını amaçlamakta ve kırsal toplulukların yerel yönetimleri ve temsilci kuruluşları tarafından katılımına ve yönetimine dayanmaktadır.

Aday formunun bundan sonraki kısmında unsurun listeye alındıktan sonra kırsal toplum turizmi programına dâhil edileceği öngörülmekte böylece geleneğin yaşatılarak korunacağı vadedilmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/src/07459-EN.pdf> ET: 07.07.2020).

Periyodik Rapor (2020): Hazırlanan raporda dansın bölgedeki en önemli turistik çekiciliklerden biri olduğuna değinilmiştir. Ancak yerel yönetimin gösterilerin canlı olduğu günlerde yaşanan ziyaretçi akını ile ilgili yeterli hazırlığı yapmaması ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitede restoran ve konaklama tesisi bulunmaması gibi

sorunlardan bahsedilir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63331> ET: 19.08.2022).

67. (2010, Hindistan) Kalbelia Folk Songs and Dances of Rajasthan (Rasathan'daki Kalbelia Halk Şarkıları ve Dansları): Kalbelia topluluğu için şarkıların ve dansların profesyonel yılan avcılığı yaptıkları dönemden beri sürdürdükleri geleneksel yaşam tarzlarının ve kültürel kimliklerinin birer parçası olduğu belirtilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Hindistan'daki kamu kurumlarının dansın korunması ve tanınması için destek verdiği ve icracıların ulusal, uluslararası düzeydeki festival ve etkinliklere katılmalarının teşvik edildiği belirtilmektedir. *Özel sektörün de icracılara ilgisi yüksektir. Kalbelia sanatçıları, düğünler, kültürel miras alanları ve büyük otellere de davet edilir.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Akademisyenler ve halk bilim uzmanlarının toplumun sosyo-kültürel hayatının çeşitli alanlarını inceleyecekleri çalıştaylar düzenlenecek, böylece Kalbelia yaşam tarzının anlaşılması, geleneksel kültür ve toplumsal gelişme için uzun vadeli planlar yapılması kolaylaşacaktır. Öte yandan bu durum kültür turizmi ve Kalbelia halkı için olanakları artıracaktır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07360> ET: 08.07.2020).

Periyodik Rapor (2011): Bazı yerel grupların unsurun tanıtımı amacıyla turistik etkinliklere katıldıklarına değinilmektedir. Görüldüğü gibi küçük ve kontrollü bir grubun yapay turistik etkinliklere katılımı halinde unsurun görünürlük kazanacağı düşünülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33240> ET: 26.07.2022).

Periyodik Rapor (2017): Rapor unsurun görünürlüğünü artırmak için yapılan turistik düzenlemelerden bahseder. *Topluluklar ile turizm ve miras sektörleri arasındaki gerçek ortaklıklar, ancak tüm taraflar birbirlerinin özlemleri ve değerleri için gerçek bir takdir geliştirirse gerçekleşebilir.” “Kültürel miras yönetimi kavramları, idealleri ve uygulamaları hakkında bir farkındalık elde etmek için turizm öncelikleri ön planda tutuldu ve miras yöneticileri belirlendi. Bilginin resmî olmayan yollarla nasıl*

aktarılabileceği konusunda çalışmalar desteklendi. Bu bilgilerden hareketle paydaşların bir araya geldiği, unsura zarar vermeden turistik bir aktarımın nasıl yapılabileceği konusunda planlama ve düzenlemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47023> ET: 26.07.2022).

68. (2010, Belçika) Krakelingen and Tonnekensbrand, End-of-Winter Bread and Fire Feast at Geraardsbergen (Krakelingen and Tonnekensbrand, Geraardsbergen'deki Kış-Sonu Ekmek ve Ateş Festivali): Unsur Geraardsbergen şehrinde yaşayan yerel halkın baharın gelişini kutlamak için düzenledikleri bir hafta süren bir festivaldir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: 10 madde halinde sıralanmış koruma yöntemlerinden turizm ile doğrudan ilişkili olan üçü aşağıdaki gibidir:

İlgili katılımcılar, sürdürülebilir turizmi ve etkinliğin korunmasını devam ettirmenin en iyi yolu üzerinde fikir geliştirmeye devam edecektir.

Turizm, festivaller, kültür ve kültürel miras ofislerinden gelecek kamu görevlilerinden oluşan ve olası etkiler ile sürdürülebilirliği gözlemleyecek özel bir birlik kurulması.

Volkskunde Vlaanderen vzw ve Faro vzw gibi kurumlar ile iş birliği içinde ve uluslararası uzmanlarla diyalog kurularak SOKÜM'ün turizm, turizmin SOKÜM üzerindeki etkilerinin bilimsel araştırmalarla incelenmesi (<https://ich.unesco.org/doc/src/07473-EN.pdf> ET: 08.07.2020).

Periyodik Rapor (2013): Etkinliğin TL'ye kaydedilmesinden itibaren geçen iki sene değerlendirilmiş ve etkinliğin düzenlendiği ay olan şubatta turizm ofisine yapılan ziyaretlerin üç katına çıktığı belirtilmiştir. Raporda ziyaretçileri karşılamak için gönüllülerin danışma masasında çalıştıkları söylenmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26289> ET: 23.07.2022).

69. (2010, Japonya) Kumiodori, Traditional Okinawan Musical Theatre (Kumiodori, Geleneksel Okinawan Müzikal Tiyatrosu): Kumiodori, Okinawa

adalarında üç telli bir geleneksel enstrüman eşliğinde, yerel tarihi olayları veya efsaneleri anlatan erkek icracılar tarafından sürdürülen bir Japon sahne sanatıdır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun tanınırlığının artması için ticari ve kısa gösteriler önerilmektedir. Ancak bu konuda son derece dikkatli davranılması gerektiği ifade edilmiştir. *Kumiodori hakkında bilgi sahibi olmayanlara, turistlere ve çocuklara bu sahne sanatını deneyimleme fırsatları sunulması Kumiodori geleneğinin daha da geliştirilmesi ve korunması için etkili olacaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07352> ET: 09.07.2020).

70. (2010, İran) The Music of the Bakhshis of Khorasan (Horasan'daki Bahşi Müziği): Unsur ülkemizde âşıklık geleneği olarak listeye girmiş kültürel mirasın bir benzeridir. Dosyada İran'ın Horasan bölgesinde yaşayan Bahşilerin temsil ettikleri topluluklarının kültürel miraslarının koruyucuları olarak kabul edildiği belirtilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun TL'ye kabul edilmesi sonrasında ticarileşmesi, turistik hedef haline gelmesi ve metalaşması gibi sonuçlar ortaya çıkabileceği için İran'ın Kültürel Mirası El Sanatları ve Turizm Örgütü Müdürlüğü (ICHHTO) tarafından unsurun korunmasına yönelik bir dizi yasa yürürlüğe konulmaktadır. (<https://ich.unesco.org/doc/src/07403-EN.pdf> ET: 09.07.2020).

71. (2010, Meksika) Parachicos in the traditional January feast of Chiapa de Corzo (Chiapa de Corzo'daki Geleneksel Ocak Festivalindeki Parachicolar): Unsur her yıl Meksika'nın Chiapa de Corzo kentinde 4-23 Ocak tarihleri arasında üç Katolik Aziz onuruna düzenlenen; müzik, dans, el sanatları, gastronomi, dini törenler ve ziyafetler içeren çok yönlü bir etkinliktir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Bu başlık altında, öncelikle toplumsal yapıdaki hızlı değişim, geleneksel unsurlardaki bozulma, taşıma kapasitesinin üzerindeki katılımcı sayısı ve Parachico imgesinin ticari kullanımı gibi olumsuzluklara değinilmiştir. Ancak unsurun TL'ye girmesi ile birlikte bahsedilen olumsuzlukların kaybolacağı ve sürdürülebilir turizmin etkinlikteki kültürel ifadelerin yayılması, korunması ve sağlamlaştırılmasına katkıda bulunacağı

düşünülmektedir. Bu bölümde ayrıca kültür turizminin daha fazla insanın ailelerinin refahı için daha iyi kaynaklar elde etmelerini sağlama işlevinden de bahsedilmiştir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Bu başlık altında on dört maddeye yer verilmiş olup bu maddelerden dördünde turizm konusuna değinilmiştir.

Festivaldeki unsurların bir topluluğa ait törensel eylemler olarak değil sadece bir festival ve eğlence eylemi biçimindeki aşırı turistik tanıtımı, bu unsurların SOKÜM olarak önemini ve anlamını zayıflatacaktır.

Ticari faaliyetleri ve materyal alımını düzenlemek amacıyla ticaretin ve sokak satıcılarının yeniden düzenlenmesi programı oluşturulmuştur. Bu program ayrıca ziyaretçilere ve tüketicilere güvenli bir ortam sağlarken kültürel ve sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi için eylemleri güçlendirir.

Devlet ve Federal Turizm Sekreterlikleri ve Dünya Turizm Örgütü, vatandaşların yaşam düzeyini artırmak için Chiapa de Corzo'yu, kültürel, doğal ve insan kaynaklarına dayalı olarak kamusal ve özel sektörleri ve sivil toplumu içeren “Chiapas 2015” Turizm Geliştirme Programına dâhil etti.

Turizm ve Uluslararası İlişkiler Sekreterliği aracılığıyla turistik hizmet verenlere yönelik eğitim programları yürütülmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Önerilen koruma yöntemleri bir tabloda maddeler halinde gösterilmiştir. Bu maddeler arasında belediye yönetimi, toplumun temsilcileri ve liderleri, kültür ve turizm alanındaki devlet temsilcilerinin yer aldığı bir konseyin oluşturulması ve “Sürdürülebilir Kültür Turizmi Chiapas 2015” programının geliştirilmesi önerilmektedir. Aynı tabloda turizm ile ilgili bir başka öneri ise somut kültürel miras, doğal kültürel miras ve bir SOKÜM rotasının (büyük bayram ve el sanatı atölyelerini tüm yıl boyunca ziyaret etmeyi içeren) geliştirilmesidir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07348> ET: 09.07.2020).

72. (2010, Meksika) Pirekua, Traditional Song of the P'urhépecha (Pirekua, Geleneksel P'urhépecha Şarkısı): Pirekua, yerli P'urhépecha topluluklarının hem erkekler hem de kadınlar tarafından söylenen geleneksel bir müziğidir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: İlgili başlık altında oluşturulan bir tabloda on bir yöntem teklif edilmiş her bir öneri ile ilgili yöntem, amaçlar, katılımcılar ve maliyet başlıkları altında öneriler özetlenmiştir. Bu tekliflerden beşincisi: *Pirekua'nın ziyaretçiler arasında yayıldığı ve tanıtıldığı p'urhépecha bölgesi için sürdürülebilir bir kültürel turizm programı hazırlamaktır. Bu yaklaşımda turistlerin eğlenceler, festivaller ve yarışmalarda gördükleri p'urhépecha müzikal mirası hakkında bilinç kazanacakları öngörülmüştür. Bu amaç için oteller, restoranlar ve turist rehberlerine yönelik uygulama ve eğitimler teklif edilmiştir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07346> ET: 09.07.2020).

Periyodik Rapor (2017): Rapora göre TL'ye alınması sonrası unsurun turistik cazibesi artmış ve bu durum turistifikasyon ile ilgili tartışmalara sebep olmuştur (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49503> ET: 26.07.2022).

73. (2010, Çek Cumhuriyeti) Shrovetide Door-to-Door Processions and Masks in the Villages of the Hlinecko Area (Hlinecko Bölgesi'ndeki Köylerde Kapıdan-Kapıya Shrovetide Alayları ve Maskeleri): Unsur kış sonunda Hlinsko kasabası ve yakınlarındaki altı köyde yaşayan erkekler tarafından icra edilmektedir. Katılımcılar yüzleri maskeli bir biçimde kapı kapı dolaşarak dans gösterileri yapar ve hediye toplarlar.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri “yerel seviyede alınacak önlemler” ve “uzman kurumlar tarafından alınacak önlemler” başlıkları altında sıralanmıştır. İkinci başlık altındaki önerilerden beşincisinde turizmin olumsuz etkilerini azaltmak amaçlanmıştır. *Köy gruplarının Apakurya Alaylarını Shrovetide Müzesi bölgesinde de yapmalarını sağlayarak turistlerin ilgisini gerçek unsur ve bağlam dışına çekmek* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07358> ET: 09.07.2020).

74. (2010, Hırvatistan) Sinjska Alka, a Knights' Tournament in Sinj (Sinjska Alka, Sinj'de Düzenlenen Bir Şövalye Turnuvası): Unsur Sinj kasabasında her yıl düzenlenen bir şövalyelik bir turnuvasıdır. Yarışma sırasında şövalyeler dörtlüye ata binerken halatta asılı demir bir çembere (alka) mızrakla vurmaya çalışırlar. Turnuva

Türklere karşı kazanılan bir zaferden sonra geleneksel hale gelmiş olup adındaki “alka” ifadesi de Türkçedeki “halka” kelimesinden türetilmiştir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Yerel topluluğun önemli bir ifade biçimi olarak görülen unsurun tanınırlığını artırmak için öğretmenler, etnologlar, halk bilimciler ve turizmde çalışanların unsuru eğitim ve öğretim programlarına dâhil etmelerine değinilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: *Sinj'de düzenlenen bir şövalye turnuvası olan Sinjska Alka, Hırvat kültürel mirasının en muhteşem örneklerinden biridir. Her ağustos ayında, çok sayıda turisti ve Cetinje bölgesinin tüm sakinlerini küçük Sinj kasabasına çekmektedir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/07496-EN.pdf> ET: 09.07.2020).

Periyodik Rapor (2011): Rapora göre unsurun listeye alınması sonrasında yerleşim Dalmaçya bölgesine gelen turistler için mutlaka görülmesi gereken bir noktaya dönüşmüştür. Rapordan hareketle bu konuda öngörülü davranıldığını ve bölgenin kültür turizminde nasıl kullanılması gerektiği konusunda seminerler ve dersler hazırlandığı anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET:24.09.2022).

75. (2010 Azerbaijan) The Traditional art of Azerbaijani Carpet Weaving in the Republic of Azerbaijan (Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki Geleneksel Azerbaycan Halısı Dokuma Sanatı): Geleneksel halı dokuma sanatı ülkemizde olduğu gibi Azerbaycan Türkleri tarafından da sürdürülen bir gelenektir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri başlığı altında öncelikli olarak unsurun turizm ile ilgisi ve seri üretim tehdidinde değinilmektedir. *Azerbaycan halısının TL'ye alınması, Azerbaycan'da daha fazla halı turizmi yaratacağı için unsuru olumsuz etkileyebilir. Ulusal kültürün değerli bir hatırası olan Azerbaycan halısı bugün dünya pazarında büyük talep görüyor. Örneğin 2007'de Azerbaycan'dan 2.783, 2008'de ise 2.982 halı ihraç edildi. Bu durum seri üretimin büyümesine ve sonuç olarak halı kalitesinin ve geleneğinin bozulmasına yol açar. Kullanılan tekniklerin basitleşmesi ve malzeme ile motiflerin bozulması gibi sonuçlara yol açabilecek seri üretim unsur için ciddi bir tehdittir. Bu süreç Azerbaycan halkının kendi kültürel mirasları ile ilgili algıları*

üzerinde olumsuz bir etkiye yol açabilir. Topluluğun kültürel mirasının somut olmayan değerleri, modern tüketici kültüründen ödünç alınan unsurlarla değiştirilir.

Tehdit ortaya konduktan sonra koyun yetiştiriciliği, yün üretimi, ürünün geleneksel bağlamına uygun üretildiğini gösteren sertifikasyon programları, konuyla ilgili konferans ve festivaller gibi alanlarda çeşitli önerilere yer verilmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/src/07460-EN.pdf> ET: 09.07.2020).

Periyodik Rapor (2015): Turistik talebin etkisiyle turistifikasyon tehdidine maruz kalan unsurun listeye alındıktan sonra sürdürülebilirliğinin güçlendiği belirtilmiştir. Bu örnekte listeye alınmak unsur ile ilgili turizm tehdidinin farkına varılmasını sağlamış ve geleneğin doğru bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli yasal düzenleme taraf devletçe yapılmıştır. Böylece turistlere satılan halıların geleneksel yöntemlere uygun bir biçimde üretilmeleri sağlanmış bu durum zorunlu hale getirilen sertifikalar ile kontrol edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37528> ET: 09.07.2022).

76. (2010, İran) Traditional Skills of Carpet Weaving in Fars (Geleneksel Halı Dokuma Becerileri): İran dünyada geleneksel halı dokuma konusunda şöhretli coğrafyalardan biridir. Unsur İran'ın güneybatısında bulunan Fars yerleşimindeki yün halı dokuma geleneği olarak listeye alınmıştır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Aday dosyasında unsur tanıtıldıktan hemen sonra öncelikle onu istismar etme ihtimali olan çevreler ve seri üretim yapanlara ardından ise turizm tehdidine değinilmektedir. *Özellikle ezbere dokuma tekniği, yüksek kaliteli ürünlerin ihracatı, özgün malzeme ve geleneksel renklerin kullanımı alanlarında unsurun resmî olmayan üretimleri üzerindeki turizm tehdidini engelleyebilmek için sorumlu makamların uygun projeleri planlamaları ve yürütmeleri gerekmektedir.* Metnin sonraki bölümlerinde patent, eğitim, müze gibi merkezlerin kurulması, finansal destek, üretim ile ilgili eğitim vb. öneriler getirilmekte ancak turizm veya metalaşma konusuna değinilmemektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/07404-EN.pdf> ET: 09.07.2020).

77. (2010, Türkiye) Traditional Sohbet Meetings (Geleneksel Sohbet Toplantıları): Unsur, Türkiye'de yaşayan erkeklerin çoğunlukla kış aylarında, yerel

sosyal ve kültürel sorunları tartışmak, gelenekleri korumak ve dayanışmayı, karşılıklı saygıyı ve topluluk duygusunu teşvik etmek için düzenli olarak kapalı mekânlarda yaptıkları sohbet toplantıdır. Bu toplantılar Türk halk edebiyatının, halk danslarının ve müziğinin, köy oyunlarının ve toplumsal değerlerin aktarılmasında çok önemli bir rol oynamaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Geleneksel sohbet toplantılarından biri olan unsurlardan “sıra geceleri” örneği işaret edilerek unsurun kentsel alanlarda bir turizm çeşidi olarak kullanıldığı belirtilmiştir. “*Unsur sadece medyada yaygın bir şekilde görünmekle kalmaz aynı zamanda kentsel alanlarda da bir turizm faaliyeti olarak bilinir.*”(<https://ich.unesco.org/doc/src/07483-EN.pdf> ET: 09.07.2020).

Periyodik Rapor (2012): Hazırlanan raporda unsurun listeye alınması sonrasında turistik ilginin arttığı belirtilmiştir. *Geleneksel Sohbet Toplantılarının görünürlüğünü sağladıktan sonra çok sayıda turist katılımcı olmak istediği kaydedildi. Katılımcılar geleneğin sembolik anlamını içselleştirmede için bu durum geleneğin sosyal ve kültürel işlevlerine zarar verebilir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26319> ET: 25.08.2022).

Raporda bir tehdit olarak işaret edilen turistifikasyonun örneklerine farklı çalışmalarda da değinilmiştir. Örneğin Ozan Balcan ve Cihan Tabak “Şanlıurfa Sıra Geceleri ve Geçmişten Günümüze Tını Değişimi” isimli bildirilerinde bu durumu detaylandırmıştır.

Programlarda icra edilen müzikler, oynanan oyunlar ve ikramlar “sıra gecesi” başlığı altında bir turizm etkinliği yaratmıştır. Öyle ki hâl-i hazırda pek çok müzisyen onları taklit etmekte ya da programdan önce örneğin “Kazancı Bedih”in yeğenidir” şeklinde öyle olsun olmasın tanıtılmaktadırlar. “Sıra gecesi” Şanlıurfa ile birlikte anılmaya başlanınca ticari bir organizasyon oluşmaya başlamıştır. Konuk evleri 3 “sıra gecesi” adı altında turistik eğlenceler düzenlemeye başlamış, tını değişmiş ve yeni yeni müzik ekipleri oluşmuştur. Şanlıurfa hatta Güneydoğu Anadolu turuna çıkan ziyaretçiler sıra gecelerini talep etmeye, bununla birlikte turizm firmaları da gezilerine sıra gecelerini eklemeye başlamışlardır. Konukevlerine gidildiğinde geleneksel bir sıra gecesi

etkinliğinden ziyade paket bir eğlence programı ile karşılaşılmaktadır (Baldan ve Tabak, 2015, ss. 394-400).

78. (2010, Türkiye) Semah, Alevi-Bektaşî Ritual (Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah): Semah, Alevi ve Bektaşîler tarafından Cem törenlerinde gerçekleştirilen on iki hizmetten biri olarak kabul edilir. Zakirler tarafından söylenen sözler ve çalınan müziğin ritmine uyarak yapılan dans ile Tanrı'ya ulaşma yolu olarak da tanımlanır.

Periyodik Rapor (2012): Hazırlanan raporda semah ile ilgili riskler arasında unsurun bağlamındaki değişikliklere değinilmektedir. *Ancak son zamanlarda semah dönmek, toplumsal ritüel bağlamından çıkarılarak geleneksel bir uygulama olmaktan çıkıp bir eğlence faaliyeti haline gelmiştir. Radyolar veya televizyonlar tarafından yayınlanan ilahiler folklor olarak yorumlanır, gelenek ritüel bağlamından çıkarılır ve ulusal dolaşımın yeni bağlamlarına yerleştirilir. Devlet tarafından desteklenen ve özel müzik piyasasında satılan ilahiler, ayrılmaz bir şekilde gömülü oldukları ritüel eylemden bağımsız olarak kamusal bir varlık kazanmıştır.* Unsuru yozlaştıran yeni bağlamlar arasında, halka açık otel lobileri, partiler, düğünler, kafeler, barlar gibi mekânlar sayılmış ve ritüelin geleneksel müziğinin ekonomik ve turistik amaçlarla icra edilmesi eleştirilmiştir. Rapora göre unsurun listeye girmesi ile birlikte bu tür bozulmalara karşı tedbirler alınmaya başlanmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26319> ET: 25.08.2022).

79. (2010, Türkiye) Kırkpınar Oil Wrestling Festival (Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali): Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali 14'üncü yüzyılda Rumeli'de doğup günümüze kadar uzanan geçmişiyle dünyanın en eski güreş festivali aynı zamanda Olimpiyatlardan sonra dünyadaki en eski ikinci spor etkinliğidir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Dosyada Türkiye'nin farklı yerlerinden ve yurtdışından gelen izleyiciler olduğu belirtilmektedir. Festivalde önemli bir yeri bulunan cazgırların izleyici topluluğunun arasındaki diyalogu kurduğuna değinilmiştir. Bu kısımda ayrıca Türkiye'nin EDEN Projesine davet edildiği belirtilir ve Türkiye'nin EDEN Projesine girmesi ile birlikte

unsurun da görünürlüğünün artacağı belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/07485-EN.pdf> ET: 10.11.2022).

80. (2010, Ermenistan) Armenian Cross-stones Art. Symbolism and Craftsmanship of Khachkars (Ermeni Taş Haç Sanatı. Khachkars'ın Sembolizmi ve El İşçiliği): Khachkars, Ermenistan'daki zanaatkârlar ve Ermeni diasporasındaki topluluklar tarafından taştan oyulmuş, ortasında haç şeklinde kabartma bulunan stellerdir.

Periyodik Rapor (2014): Hazırlanan raporlardan unsurun listeye alınması sonrasında turistik cazibesinin arttığı anlaşılmaktadır. *Böyle değerli bir unsurun listeye dâhil edilmesi, Ermenistan'ı uluslararası sahnede turizm için ilginç ve çekici bir ülke olarak temsil etmeye de yardımcı oluyor. Haç ustaları Ruben Nalbandyan, Varazdat Harutyunyan, Arsen Panosyan'ın atölyeleri hemen hemen tüm gezi programlarında yer alıyor. Gegharguniq, Vayoc Dzor, Aragatsotn, Ararat ve Tavush marzeleri gibi en zengin koleksiyona sahip yerler de turistik güzergâhlara dâhil edilmiştir* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33123> ET: 09.07.2022).

81. (2010, Moğolistan) Mongolian Traditional Art of Khöömei (Khöömei, Geleneksel Moğol Sanatı): Khöömei, batı Moğolistan'da, Altay dağlarında ortaya çıkan bir şarkı söyleme şeklidir. Bu teknikte icracı doğanın seslerini taklit eder ve aynı anda iki farklı vokal sesi yayar.

Periyodik Rapor (2011): Raporda Khöömei geleneğinin çeşitli gösteriler, televizyon programları ve filmlerde ilgiyle izlenip takip edildiğine değinilmektedir. Ancak bu yüksek ilgi unsurun turistifikasyonuna sebep olabilmektedir. Rapora göre bazı eğitimsiz sanatçılar, Khöömei'yi yabancı turistler için hazırlanan gösterilerde sunarak kolay para kazanmak eğilimindedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18499> ET: 09.07.2022).

82. (2010, Moğolistan) Mongolian Traditional Festival Naadam (Moğol Geleneksel Festivali Naadam): Naadam, her yıl 11-13 Temmuz tarihleri arasında Moğolistan'da gerçekleştirilen ve at yarışı, güreş ve okçuluk oyunları merkezinde kutlanan ulusal bir festivaldir.

Periyodik Rapor (2017): Rapora göre unsurun TL'ye girmesi ile tanınırlığı artmış ve Moğolistan'a gelen yabancı turist sayısında artışlar gözlemlenmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49447> ET: 09.07.2022).

83. (2011, Hırvatistan) Bećarac Singing and Playing from Eastern Croatia (Doğu Hırvatistan'daki Bećarac Şarkıcılığı ve Oyunları): Bećarac, Doğu Hırvatistan'da Slavonia, Baranja ve Srijem kültürlerine kök salmış popüler bir müzik türüdür.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun tanınırlığını artırmak için kültür turizmi programlarının oluşturulması, kurumların aldığı koruma tedbirlerinden biri olarak yer bulmuştur. *Yerel ve belediye düzeyinde alınacak tedbirlerle ilgili olarak birçok kültürel topluluk çabaların üç yönde artırılması gerektiğini düşünmektedir: Resmî olmayan müzik yapmak için daha fazla alan yaratarak bilgi aktarımının iyileştirilmesi; yerel müzik mirasının kendi ses kayıtlarının yayımlanmasıyla belgelenmesi; kültürel miras alanında, mirasın başarılı bir şekilde tanıtımına yardımcı olacak kaliteli kültür turizmi programlarının oluşturması* (https://ich.unesco.org/doc/src/00358-Nomination_form.doc ET: 09.07.2020).

84. (2011, İspanya) Festivity of 'la Mare de Déu de la Salut' of Algemesí (Algemesi'deki la Mare de Déu de la Salut Festivali): Unsur her sene 7 ve 8 Eylül tarihlerinde Algemesí kasabasının tarihi bölgelerinde düzenlenen ve yaklaşık 1400 kişi tarafından kutlanan bir festivaldir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu başlık altında “Yerel Koruma Önlemleri” ve “Avrupa Seviyesi” şeklinde iki alt başlık oluşturulmuştur. Turizm ifadesi ilk başlık altında zayıf bir biçimde yer bulmuştur. Bu ilk başlıkta sadece Valensiya Konsülü'nün turizm tanıtım kampanyaları düzenleyerek festivali ve müzeyi tanıttığı bilgisi bulunmaktadır.

Avrupa Seviyesi başlığı altında ise turizm daha önemli bir madde halinde ele alınır. Burada yer verilen iki koruma yönteminin ikisi de bölgenin turistik tanıtımı ve kalkınması ile ilgilidir. İlk maddede Algemesí'de düzenlenen kutlama ile ilgili yıl boyunca süren etkinlikler hakkında turistlere bilgi vermek amacıyla festivale adanmış bir

müze olan Algemesí'deki “Museu Valencià de la Festa”da kalıcı bir turizm danışma bürosu oluşturulması önerilmektedir. İkinci maddede ise Valensiya Turizm Kurulu ile Algemesí Yerel Konseyinin iş birliği ile bölgede “Algemesí Turist Ofisi” olarak adlandırılacak bir Turist Bilgi Ofisi kurulması teklif edilmiştir.

Unsurun Bir Envantere Dâhil Edilmesi: İki hükûmet deklarasyonundan birinde turizme değinilmiş ve festival turistik anlamda değerli ilan edilmiştir. *Festival, İspanya'da (Sanayi, Turizm ve Ticaret Bakanlığı) Ulusal Turistik İlgi (değer) ilan edildi. Bu, İspanya'da kutlanan ve gerçek turistik değer olarak kabul edilen etkinliklere veya şenliklere verilen fahri bir unvandır* https://ich.unesco.org/doc/src/00576-Nomination_form.doc ET:09.07.2020).

Yukarıda yer verdiğimiz alıntılardan anlaşılacağı üzere festival özellikle ülke dışından gelenlere hitap edecek ve bölgeye ekonomik avantaj yaratmak için kullanılabilecek bir fırsat olarak görülmektedir.

Periyodik Rapor (2012): Raporda unsurun tanıtılması için katılan turistik fuarlara ve bölgeye gelen turistlerin bilgilendirilmesi için kurulan bilgilendirme ofisine değinilmiştir. Bu gelişmeler dışında ayrıca festivalin İspanya'da Sanayi, Turizm ve Ticaret Bakanlığı tarafından turizmi güçlendirecek bir etkinlik olarak kabul edildiği ve ödüllendirildiği belirtilmektedir. Bu yaklaşımlardan unsurun turistik ürün olarak kullanılması konusunda ilginin yüksek olduğu düşünülebilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET: 09.08.2022).

85. (2011, Belçika) Leuven Age Set Ritual Repertoire (Leuven Yaş Ritüel Repertuvar Seti): Unsur, Belçika Leuven şehrinde yaşayan erkeklerin 40. yaşlarından itibaren katılabildikleri ve en az on yıl boyunca sürdürdükleri ritüeller şeklinde tanıtılmaktadır.

Unsur ve Taşıyıcısı olan Toplulukların, Grupların veya Kişilerin Coğrafi Konumu ve Kapsamı: *Unsur bir kitle turizmi cazibesi olarak kullanılmamaktadır. Öncelikle yerel halk ile ilgilidir ve ziyaretçiler, konuklar ile yereller arasında bir bağ kurar. Belediye Meclisi Mahzenleri (belediye binasının altında) her ayın ilk cumartesi günü turistler için bir buluşma merkezi olarak kullanılmaktadır. Her seferinde 100'den*

fazla ziyaretçiye bu ritüelin tarihi ve faaliyetleri tanıtılmakta bu sırada o yılın üyeleri misafirlere eşlik etmektedir. Son zamanlarda üyeler ayrıca beş dilde kullanılabilen bir elektronik bilgi noktası oluşturdular.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Öncelikli eylemler beşe ayrılarak özetlenmiştir. Bu eylemlerden ikincisinin üçüncü maddesi turizm ile ilgili önerilerden oluşmaktadır. Buna göre *Buluşma noktası olarak kullanılan mahzenlerin daha sık açılması ve turizm ve kültürel miras ilişkisinin uzmanlar tarafından yapılan profesyonel ve düzenli sunumlar ile çerçevelenmesi, mahzenlerin yeniden düzenlenmesi (maliyeti şehir tarafından desteklenir) ve mahzenlerin miras ve turizm için dinamik bir ziyaretçi merkezi olarak Leuven Belediye Binası'nın rehabilitasyon planlarına entegre edilmesi* (https://ich.unesco.org/doc/src/00404-Nomination_form.doc ET: 09.07.2020).

86. (2011, Meksika) Mariachi, String Music, Song and Trumpet (Mariachi, Telli Müzik, Şarkı ve Trompet): Mariachi, geleneksel bir Meksika müziği ve Meksika kültürünün temel unsurlarından biridir. İki veya daha fazla üyeden oluşan geleneksel Mariachi grupları çoğunlukla babadan oğula aktararak sürdürülmektedir. İcra sırasında gelenek taşıyıcıları bölgesel kostümler giymekte ve yaylı enstrümanlar üzerindeki geniş bir şarkı repertuarını yorumlamaktadırlar.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu başlık altında on üç projeye yer verilmiş olup bu projelerden sonuncusunda turizme değinilmiştir. Buna göre Plaza Garibaldi'de Mariachi Müzesi/Okulu kurulması önerilmektedir. Projede Mariachi kültürel mirasının kurtarılması, korunması ve tanıtılması ve Mariachi müziği yapmakla ilgilenen müzisyenlerin eğitilmesi amaçlanmaktadır. Bu tesis *Müze/Okul, Meksikalıların ve turistlerin Mariachi müziğinin tadını çıkarmak için gittikleri Meksiko'daki sembolik Mariachi buluşma yeri olan Plaza Garibaldi'de olacak ifadeleri ile turizm ile ilişkilendirilmiştir* (https://ich.unesco.org/doc/src/00575-Nomination_form.doc ET: 13.07.2020).

87. (2011, Japonya) Mibu no Hana Taue, Ritual of Transplanting Rice in Mibu, Hiroshima (Mibu no Hana Taue, Hiroşima, Mibu'daki Pirinç Ekim Ritüeli): Unsur Japonya'nın Kitahiroshima kasabasında yaşayan Mibu ve Kawahigashi

toplulukları tarafından, pirinç tanrısını kutlayarak bol miktarda pirinç hasadı sağlamak amacıyla uygulanan bir tarım ritüelidir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu başlık altında öncelikle unsurun listeye girmesi ile turistik ilgiye ve ticarileşmeye maruz kalacağı kaygısı ve bu konudaki çözüm önerisi paylaşılmıştır. *Mibu no Hana Taue'nın TL'ye girmesi ile insanların bu unsur hakkındaki farkındalığı artıracaktır. Ayrıca giderek daha fazla turistin sadece diğer iç bölgelerden değil aynı zamanda dünyanın dört bir yanından gelmesi de beklenmektedir. Bu unsurun turistler için ticarileştirilmesi bölgenin tanıtımında faydalı olabilir ancak unsurun kalitesinin ve geleneğinin bozulma ihtimali yüksek olacaktır. Unsurun bundan sonraki sahip ve taşıyıcılarına bu konuda eğitim vermek, onların "Mibu no Hana Taue" geleneğini tam olarak anlamalarını sağlamak ve geleneğin çarpıtılmasını veya bozulmasını önlemek için de iyi bir fırsattır.* (https://ich.unesco.org/doc/src/00411-Nomination_form.doc ET: 13.07.2020).

88. (2011, Hırvatistan) Nijemo Kolo, Silent Circle Dance of the Dalmatian Hinterland (Nijemo Kolo, Dalmaçya Hinterlandındaki Sessiz Çember Dansı): Nijemo Kolo, karnavallar, fuarlar, bayram günleri, düğünler gibi özel zamanlarda icra edilen, genç kadın ile erkeklerin tanışmaları için bir fırsat olarak da görülen geleneksel bir dandır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Nijemo Kolo Dansı zaman içerisinde yeni bağlamlara uyarlanarak varlığını koruyabilmiştir. Bu yeni bağlamlardan biri de 1984 yılından itibaren Dalmaçya'da düzenlenen Na Neretvu Misečina Pala Festivalidir. Bu festivalde geleneksel eğlence ve etkinliklerin tamamlanması sonrasında unsurun sürdürülebilirliği konusunda uzmanlarca değerlendirme ve tartışmalar yapılmaktadır. *24. festivalde (2008) Kültür ve Turizm başlıklı bir uzman toplantısı da maddelere dâhil edilmiştir. Bu toplantıda festivalin rolü, kültürel politikanın geleneksel kültüre karşı tutumu, SOKÜM ve 2003 Sözleşmesi, sürdürülebilir kalkınma ve turizm konuları ele alınmıştır.*

Bu bölümün sonraki kısımlarında turizm konusuna tekrar değinilmiş ve dansın halen genç kuşaklar arasında yaşamakta olduğu belirtilmiştir. Metne göre bu gerçek

unsurun yaşatılarak korunmasını, öneminin gençlere aktarılmasını ve turistlerin yerel kültürü tanımasını kolaylaştırmaktadır. (https://ich.unesco.org/doc/src/00359-Nomination_form.doc ET: 13.07.2020).

89. (2011, Japonya) Sada Shin Noh, Sacred Dancing at Sada Shrine, Shimane (Sada Shin Noh, Shimane'deki Sada Tapınağı'ndaki Kutsal Dans): Unsur her yıl 24 ve 25 Eylül'de Sada Mabedi'nde kullanılan matların değiştirilme ritüelinin bir parçası olarak icra edilen bir dizi arınma dansı olarak tanımlanır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri konusunda öncelikle dikkat çekilen konu TL'ye alınması ile beraber unsurun tanınırlığının artması, dolayısıyla turistikleşmesi ve ticarileşmesi ihtimalleridir. Bu soruna cevaben unsurun taşıyıcılarına eğitim vermek önerilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri konusunda öncelikle dikkat çekilen konu TL'ye alınması ile beraber unsurun tanınırlığının artması, dolayısıyla turistikleşmesi ve ticarileşmesi ihtimalleridir. Bu soruna cevaben unsurun taşıyıcılarına eğitim vermek önerilmektedir.

TL'ye "Sada Shin Noh"ın girmesi halkın bu unsur hakkındaki farkındalığını artıracaktır. Bu nedenle sadece iç bölgelerden değil dünyanın dört bir yanından daha fazla turist gelmesi de beklenmektedir. "Sada Shin Noh" her yıl düzenli olarak sahnelenerek ilahi gücünü yeniden yaratan topluluğun koruyucu tanrılarına ibadet etmek için yapıldı. "Sada Shin Noh"un gerçek manasını doğru anlamadan veya değerini kültürel varlık olarak kabul etmeden turizm tarafından kullanılması veya ticarileştirilmesi halinde unsurun niteliği ve geleneğinin bozulma riski yüksektir. Unsurun taşıyıcı ve aktarıcılara eğitim vermek, koruma grubunun Sada Shin Noh'un arkasındaki geleneği tam olarak anlamalarını ve geleneğin çarpıtılmasını veya bozulmasını önlemelerini sağlamak için de iyi bir fırsattır. (https://ich.unesco.org/doc/src/00412-Nomination_form.doc ET: 13.07.2020).

Periyodik Rapor (2016): Rapora göre unsura olan ilgi nedeniyle ritüelin tarihsel bağlamı dışında da performanslar icra edilmeye başlanmıştır. 2015 yılında 9 Mayıs, 6 Haziran, 4 Temmuz, 3 Ekim ve 7 Kasım tarihlerinde ritüellerin yapıldığı ancak bunların

turistik etkinlikler olmadığı ve icra sırasında geleneksel yöntemle sadık kalındığı aktarılmaktadır. Raporda, çoğu bölge dışından gelen izleyiciler için sadece 100 koltuk ayrıldığı belirtilmekte böylece ritüelin taşıma kapasitesine dikkat edilerek turistifikasyonun önüne geçildiği ifade edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43386> ET: 23.07.2022).

90. (2011, Kolombiya) Traditional Knowledge of the Jaguar Shamans of Yuruparí (Yuruparí Jaguar Şamanları'nın Geleneksel Bilgeliği): Unsur Güneydoğu Kolombiya'daki Pirá Paraná Nehri boyunca yaşayan birçok etnik grubun kültürel mirasını temsil etmektedir.

Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı: Unsurun TL'ye katılımı sürecinde oluşturulan geniş kapsamlı bir temsil heyetinden ve bu heyetin yaptığı çalışmalardan bahsederken turizm ifadesine değinilmiş ve turizm olası tehditler arasında sayılmıştır. *Toplunun bütün kesimleri toplantılara aktif bir biçimde katıldı ve öncelikli olarak ele aldığımız ve herkesi etkileyen eğitim, geleneksel tarım, kadınların geleneksel bilgisi, şamanistik bilginin genç kuşaklara aktarımı, kutsal alanların yönetimi, doğal kaynaklar, madencilik ve turizm gibi dış tehditler alanlarındaki sorunların çözümlerine yönelik kararlılıklarını gösterdiler.*

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: 1996 yılında bölgede bulunan 17 topluluk ve yakınarda yaşayan Molacaların katılımıyla ACAPI adı verilen bir birlik kurulmuştur. Bu birlik yerel kültür ve bilginin korunması ile ilgili yedi temel önlem almıştır. Bu önlemlerden altıncısı turizm ile ilgili sınırlamalar konusuna değinmektedir. Bu maddeye göre: *Geleneksel yönetimimizi usulüne uygun bir şekilde organize edene kadar, toplumlarımızda veya genel olarak Pirá Parana bölgesinde turist varlığını kabul etmiyoruz. Ziyaret talepleri durumunda, belirli vakaları tartışmak ve analiz etmek için bölgesel bir toplantı yapılması gerekecektir* (https://ich.unesco.org/doc/src/00574-Nomination_form.doc ET: 13.07.2020).

91. (2012 Fas) Cherry Festival in Sefrou (Sefrou'daki Kiraz Festivali): Unsur her yıl haziran ayında Sefrou şehrinde üç gün boyunca kutlanan, tüm ülkeden katılımcılara açık bir festivaldir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri altı maddede özetlenmiş daha sonra turizmin festivale olası etkileri konusunda bir değerlendirme yapılmıştır. *Dahası, Sefrou'daki kiraz festivalinin İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının TL'ye dâhil olması halinde, festival boyunca şehre gelen turist sayısında bir artış yaşanacaktır. Böyle bir artışın olumsuz etkilerini hesaplayıp sürecin olumlu etkilerini artırmak için yerel yetkililer (seçilmiş yetkililer, atanmış yetkililer ve STK'lar) Mayıs 2012'de bir gün ayırmayı kabul ettiler. Böylece organizatörler ve yerel yetkililer bu alandaki yatırımları nihai olarak destekleme olasılığını ortaya koyabilmek için kentin (turistleri) karşılama ve konaklama kapasitesinin bir değerlendirilmesini yapacaklardır. Ayrıca festival sırasında yapılacak sanatsal performansların gerçekçi bir biçimde planlanmasıyla aşırı turist akınının kontrollü bir biçimde düzenlenmesinin olanaklarını analiz etmeyi düşünmekteler* (<https://ich.unesco.org/doc/src/16552-EN.doc> ET:13.07.2020).

92. (2012, Romanya) Craftsmanship of Horezu Ceramics (Horezu Seramik İşçiliği): Romanya'nın Vâlcea ilçesinin kuzey kesiminde üretilen Horezu seramikleri toplumdaki erkek ve kadınların farklı aşamalarında katkı sağladıkları geleneksel el sanatları olarak tanıtılmaktadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Bu başlık altında listelenen sekiz maddenin sonuncusunda geleneksel sanatın tanıtımı yolu ile kültür turizminin teşvik edilmesine değinilmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsuru ve zanaatı destekleyecek kültürel turizm projeleri öneriler arasında yer bulmuştur. Bir başka maddede ise unsur taşıyıcılarının bölgedeki turistik konuk evlerinin geliştirilmesi yoluyla kültürel turizm projelerine aktif katılımı önerilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/16933-EN.doc> ET: 13.07.2020).

93. (2012, Macaristan) Folk Art of The Matyó, Embroidery of a Traditional Community (Matyó Halk Sanatı, Geleneksel Bir Toplumun Nakışı): Macaristan'ın kuzeydoğusundaki Mezökövesd kasabasında ve çevresinde bulunan Matyó topluluğunun halk sanatı, düz dikiş işlemlerinde ve süslü nesnelerde bulunan çiçek motifleriyle

karakterize edilmektedir. Bu nakış, bölgede düzenlenen özel günlerde giyilen kıyafetlerde kullanılır ve bölge kimliğinin bir parçası kabul edilir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanımı: Aday dosyasında unsurun bölge halkı için öneminden bahsederken Matyó dokumalarının kültürel ve turistik bir simge haline geliş süreci aktarılmaktadır. *Matyó kültürü, dondurularak korunmuş bir miras değildir. Çünkü halk tarafından sürekli olarak yeniden biçimlendirilir, yenilenir ve nesilden nesile aktarılarak yerel halkın kimliğini güçlendirmeye hizmet eder. Matyó nakşının 20. yüzyılın başlarında ülke çapında artan popülerliği, onu giderek yoksullaşan yerel nüfus için bir tür yardımcı gelir kaynağı haline dönüştürmüştür. Bu durum Matyó kadınlarının detaylı kostümler yapmak için gerekli ince kumaşları ve malzemeleri satın almalarını mümkün kıldı. Matyó nakış ve kostümleri, Macar ulusal kültürünün ve turizminin simgesel bir örneği haline geldi ve dünyaca tanınmasını kolaylaştırdı* (<https://ich.unesco.org/doc/src/16412-EN.doc> ET: 13.07.2020).

94. (2012, Belçika) Marches of Entre-Sambre-et-Meuse (Entre-Sambre-et-Meuse Alayları): Unsur Belçika'nın Sambre ve Meuse nehirleri arasında bulunan bölgenin kültürel kimliğinin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Dosyada unsuru korumaya yönelik geçmişte atılmış adımlar özetlendikten hemen sonra günümüzdeki durum *Geçitler artık potansiyel bir turistik cazibe olarak görülmekte ve bu şekilde tanıtılmaktadır. Geçen birkaç on yıl içerisinde bölgesel kalkınma için sahip olunan değerler hususunda farkındalık arttı* şeklinde aktarılmakta ve SOKÜM unsurlarının kültür ekonomisinin dolayısıyla turizmin bir parçası olarak görülmesi normal karşılanmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun günümüzde kaybolma tehlikesinin olmadığı, asıl endişe verici olanın aşırı popülerleşmesi olduğu tespiti ilginçtir. 1960'lı yıllarda yapılmış belgeleme, envanter ve bilimsel yayın çalışmalarına değinilerek bu çabalar sayesinde yürüyüşlerin geçirdiği değişimin takip edilebildiği aktarılmakta ve tanınırlığın artması ve turistik başarının yaratacağı hızlı değişime karşı geçmişte yapılmış

bilimsel çalışmaların bir temel olduğu ifade edilmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/src/17257-EN.doc> ET: 13.07.2020).

95. (2012, Japonya) Nachi No Dengaku, A Religious Performing Art Held at the Nachi Fire Festival (Nachi no Dengaku, Nachi Ateş Festivali'nde Dini bir Performans Sanatı): Unsur her yıl 14 Temmuz'da kutlanan Nachi Ateş Festivali'nin bir parçası olup Kumano Nachi Mabedinde gerçekleştirilen bir Japon halk performans sanatı olarak tanıtılmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Aday dosyasında turizm terimi öncelikle geleneğin taşıyıcılarından bahsedilirken kullanılmıştır. Geleneğin uygulayıcıları ve taşıyıcıları olarak gösterilen Nachi no Dengaku'yu Koruma Derneği'nin 60 üyesi olduğu ve bu üyeler arasında turistik hediyelik eşya mağazası işletmecilerinin de bulunduğu belirtilmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Nachi no Dengaku'yu Koruma Derneği'nin önerilerinden biri gösterilerin turistlere sunumu ile ilgili olup burada fiziki düzenlemeler ve taşıma kapasitesi konularına değinilmektedir. *Ateş Festivali yaklaşık 10.000 turisti ağırlayacak şekilde tasarlanmıştır. Gelecekte turist sayısı beklentilerin üzerine çıkarsa koltuk düzenlemesi yapmak gibi önlemler alınacaktır. Wakayama Eyaleti ve Nachikatsuura Kasabasındaki turizm kurullarının birlikte çalışmasıyla, ziyaretçilerin sayısını sınırlamak gibi önlemler dikkate alınabilir. İlk öncelik geleneği olduğu gibi tutarak korumaktır.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/17067-EN.doc> ET: 16.07.2020).

96. (2012, İran) Qālīshuyān rituals of Mašhad-e Ardehāl in Kāšān (Kaşan'ın Meşhed-e Ardehal Bölgesindeki Halışuyan Ayinleri): Unsur, 12 İmamlardan Muhammed el-Bakır'ın oğlu Sultan Ali'nin şehit edilmesi sonrası bir halıya sarılarak Kaşan Şehrinde bulunan bir ırmağa taşınması ve burada yıkanıp defnedilmesi inancına sahip halkın ritüellerinden oluşmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsur için hazırlanmış dosyada ritüelin sürdürülebilir kalkınma için yeri ve bölgeye yabancı turistleri çekim etkisinden bahsedilmektedir. *Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olarak ritüeller, ulusal düzeyde barışı ve dostluğu teşvik etmeleri bakımından oldukça etkilidir. Uluslararası anlamda ise*

oluşan ruhani cazibe her yıl Kaşan ve Meşhed-e Ardehal'a daha fazla yabancı turist çekmeye devam etmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/17236-EN.doc> ET: 13.07.2020).

97. (2012, Avusturya) Schemenlaufen, The Carnival of Imst, Austria (Schemenlaufen, Avusturya'daki Imst Karnavalı): Her dört yılda bir Avusturya'daki Imst şehrinde Fasnacht Festivali kutlanmaktadır. Bu festivalin en önemli etkinliği ise maskeli ve kostümlü dansçılardan oluşan Schemenlaufen olarak adlandırılan bir alaydır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Festivalin tanıtımında bir turizm kurumunun olumlu etkilerine değinilmektedir: *Elbette ki yerel turizm kurulu, reklam ve haber bültenlerinde bu gelenek hakkında doğru bilgileri yazarak Schemenlaufen'i ve koruma önlemlerini desteklemektedir.*

Bir başka ifadede ise festivaldeki değişim ile ilgili bölge halkına anketler sunulduğu ve bu anketlerde turizmin sürece katkısı konusunda da yerel halkın görüşlerine başvurulduğu aktarılmış böylece bölgenin sosyal taşıma kapasitesi ile ilgili güncel veriler elde edildiği görülmüştür. *Topluluklar, gruplar ve bireyler, kendi metinlerini ve fotoğraflarını sunarak resmî Schemenlaufen broşürünün derlenmesine katıldılar. Turistlerle ilgili alınacak önlemler, Schemenlaufen'in geleneği hakkında bilgi ve açıklamalar sağlaması (da) istenen Fasnacht topluluğu ile yakın iş birliği içinde anket yöntemi kullanılarak hazırlanmaktadır. Bu anketlerde ayrıca geleneğin taşıyıcılarının kendilerine gösterilen ilgi seviyesi konusunda da geri bildirim istenmiştir. Bu araştırmanın sonucuna dayanarak, unsuru daha görünür hale getirmek (veya getirmemek) hususunda yakın gelecekte önlemler alınacaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/src/16486-EN.doc> ET: 13.07.2020).

98. (2012, İtalya) Traditional Violin Craftsmanship in Cremona (Cremona'daki Geleneksel Keman İşçiliği): Cremona geleneksel keman, viyola, çello ve kontrbas üretim gelenek ve teknikleriyle ünlüdür. Bu sanatı öğrenmek isteyenler yakın bir öğretmen-öğrenci ilişkisine dayanan özel bir okula gitmek zorundadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Müzik şehri olarak bilinen Cremona'da müzik ve müzikal enstrüman yapım geleneğinin

yerli ve yabancı kültürleri bir araya getirme gücü olduğuna değinilmektedir. *Aslında, Cremona sürekli olarak uluslararası keman yapımı okuluna devam eden yabancı öğrencileri, eğitim aldıktan sonra Cremona'ya yerleşmeye karar veren yabancı yapımcıları, enstrüman satın almak veya onarmak için gelen müzisyenleri ve "müzik ve keman yapımı kentini" ziyaret eden turistleri ağırlamaktadır.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: 2012 -2014 yılları arasındaki planlar aktarılırken kültürel uzmanlara, esnaflara ve kamu temsilcilerine SOKÜM'ün önemi konusunda eğitim verilmesi teklif edilmiştir. Böylece bu kişiler yerellere ve turistlere geleneklerinin önemini ve değerini aktarabileceklerdir (<https://ich.unesco.org/doc/src/16674-EN.doc> ET:13.07.2020).

99. (2012, Venezüella) Venezuela's Dancing Devils of Corpus Christi (Corpus Christi'nin Venezuelalı Dans Eden Şeytanları): Unsur, Venezuela'nın orta kıyı bölgesindeki küçük topluluklar arasında kutlanan Corpus Christi Bayramı'nda icra edilen gösterilerden biridir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dini bir ritüelin TL'ye girmesi ile turistik ilginin artması ve olası bozulma ihtimali endişe yaratmaktadır. Dosyada bu soruna çözüm olarak muhatapların unsur ve SOKÜM ile ilgili farkındalıklarının artırılması önerilmektedir. *Görünürlük ve popüleritenin artması ve daha fazla kamu ilgisi gibi gösterinin dini doğasını bozup, onu önemsizleştirebilecek risklerle karşı karşıya kalan konfederasyonlar, turistler ve ziyaretçiler arasında farkındalığı artırmak için kalıcı bilgilendirme kampanyaları geliştirmeyi ve bunun için topluluk medya kuruluşlarını kullanmayı planlıyor.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/16520-EN.doc> ET: 13.07.2020).

100. (2013, Vietnam) Art of Đòn ca tài tử Music and Song in Southern Viet Nam (Güney Vietnam'daki Đòn ca tài tử Müzik ve Şarkı Sanatı): Unsur, repertuarı yirmi ana şarkı ve yetmiş iki klasik şarkıya dayanan, festival ve ritüeller gibi zamanlarda icra edilen, ustadan çırağa gelenek ve görenek yoluyla aktarılan bir halk sanatı olarak tanımlanır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsurun hangi sosyo-kültürel işlevleri olduğu sorusuna verilen cevaplardan birinde, geleneğin bölgedeki sürdürülebilir

turizm hareketine katkı sağlayabileceğine değinilmektedir. *Đòn ca tài tử*, toplumun ritüel faaliyetlerinde ve kültürel uygulamalarında önemli bir işleve sahiptir. *Đòn ca tài tử*, performansı, topluluğun festivaller, sözlü kültür ve el sanatları ile ilişkili diğer kültürel uygulamaları ve gelenekleri korumasına da yardımcı olur. Günümüzde, *Đòn ca tài tử* sadece toplumun kültürel bir etkinliği değildir, aynı zamanda yerel alanlarda sürdürülebilir turizme de katkıda bulunmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/src/19884-EN.doc> ET: 13.07.2020).

101. (2013, Etiyopya) Commemoration Feast of the Finding of the True Holy Cross of Christ (İsa'nın Gerçek Kutsal Haçının Bulunuşunu Anma Bayramı): Hristiyan inancında Roma İmparatoru Büyük Konstantin'in annesi Helena'nın MS dördüncü. yüzyılda Kudüs'e bir yolculuk yaptığı ve Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği haçın parçalarını bulduğuna inanılmaktadır. Bu inanış Etiyopya'daki yerel adı Mastel olan bayramın kutlanmasının temel sebebi olarak gösterilmektedir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Her sene yüz binlerce kişi tarafından kutlandığı belirtilen festivalin TL'ye girmesiyle beraber uluslararası anlamda görünürlüğünün artacağı düşünülmektedir. *Unsurun listeye alınması ve uluslararası düzeyde tanınması sonucunda, giderek daha fazla turist festivali ziyaret etmek ve öğrenmek isteyecek ve bu da unsurun uluslararası düzeydeki farkındalığını artıracaktır.*

Unsurun TL'ye girmesinin yaratıcılığı nasıl artıracığına cevaben *geleneksel el sanatları, yabancı turistlerin ihtiyaçlarına ve zevklerine uyarlanacak böylece yaratıcılık daha da teşvik edilecektir* ifadesi kullanılmıştır. Bu iki ifadeden turizmle ilgili yaklaşımın olumlu olduğu sonucu çıkmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Festivalin idare ve yönetiminden sorumlu iki temel kurum etkinliğin turizm ile ilişkisinde de yetkili kılınmıştır. Bu kurumların turizm etkisiyle meydana gelebilecek gelişim veya bozulmanın farkında oldukları aktarılmaktadır. *Maskel Festivali'nin TL'ye alınmasıyla festival sırasında Etiyopya'yı ziyaret eden turist sayısında ciddi bir artış olacağı yadsınamaz bir gerçektir. Tüm tören EOTC (Etiyopya Ortodoks Tevhidi Kilisesi) tarafından yönetildiğinden, turistlerin*

tehdidi sadece kutlama alanında belirtilen faaliyetlerle sınırlıdır. Aşırı ticarileştirme olasılığı yoktur. Diğer olası tehdit, Etiyopya Ortodoks Tewahedo Kilisesi'nin aksine inançlarını teşvik etmek için gizli dini güdülerin kutlamalarını manipüle eden turistler veya seks turizmi için bu dini şenliği sömürmek isteyenler olabilir. Bunun tamamen farkında olan EOTC ve ARCCCH (Kültürel Miras Araştırma ve Koruma Kurumu) kolluk kuvvetleri, tur operatörleri ve bu tür gruplara ev sahipliği yapan oteller aracılığıyla turistlerin etik dışı davranışlarından kaynaklanan eğilimleri kontrol eden ve tersine çeviren bir mekanizma tasarlayacaktır (<https://ich.unesco.org/doc/src/19895-EN.doc> ET: 17.07.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite sözleşmenin temel amacının SOKÜM'ü korumak olduğunu hatırlatmakta ve taraf devleti ticarileştirmeyi yeterli düzeyde yönetmek, olası olumsuz etkilerini azaltmak ve unsurun turizm amacıyla bağlamından koparılmasını engellemek için önlemler almaya davet etmektedir (DECISION 8.COM 8.11).

102. (2013, Fransa) Limousin Septennial Ostensions (Limousin Kutsal Törenleri): Unsur her yedi yılda bir Limousin kiliselerinde tutulan Katolik azizlerin kalıntılarının sergilenmesi ve sonrasında yapılan ibadet için düzenlenen büyük törenler ve alaylar olarak tanımlanmaktadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Organizasyondan sorumlu kurumlardan biri olan Limousin Federasyonu etkinliğin turizm ve tanıtım ile ilişkisini yöneten kurumlardandır. Federasyon, Haute-Vienne Turizm Komitesi tarafından belirlenen rehberlerin eğitime destek verdi.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun tanıtımı için önerilen yöntemler arasında seyahat acentelerini değerlendirmek de bulunmaktadır. Daha önce olduğu gibi bu iletişim politikası turizm acenteleri, yerel yetkililer, üniversiteler ve okullar tarafından desteklenecektir (<https://ich.unesco.org/doc/src/19921-EN.doc> ET: 17.07.2020).

103. (2013, Senegal) Xooy, A Divination Ceremony among The Serer of Senegal (Xooy, Senegal Serer'i Arasında bir Kehanet Töreni): Xooy kehanet töreni, Serer topluluğunca yağmur mevsimi öncesinde Batı-Orta Senegal'deki köy

meydanlarında düzenlenmektedir. Dosyada törenin gece boyunca sürdüğü ve bu sırada şamanların kehanet tahminlerini toplanan gruplarla paylaştıkları belirtilmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: *Unsurun TL'ye alınması onun görünürliğini artıracaktır. Ancak bu kültürel ifade doğru yönetilmez ve sunulmazsa, turizm ve diğer kontrolsüz faaliyetlerden kaynaklanan tehditlere ve olumsuz etkilere de maruz kalabilir. Bu sebeple, proaktif bir yaklaşım benimsenmiş ve tüm paydaşlarca geliştirilen yönetim planına bir dizi koruma önlemi eklenmiştir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/19951-EN.doc> ET: 17.07.2020).

Her sene haziran ayının son perşembe günü yerleşik ve göçebe sufi topluluklar, mezhebin kurucusu olarak kabul edilen El-Kader Ben Mohammed'in türbesinde buluşurlar. Üç gün süren ritüel ve şenlikler bu grup için bir çeşit hac etkinliği olarak kabul edilmektedir.

Periyodik Rapor (2016): Raporda üç gün süren etkinliklerde görev alan yerel belediyenin faaliyetlerine değinilmiştir. Yerel yönetimden tüm ticari, turistik ve lojistik hareketlerin dikkatlice takip edilmesi ve denetlenmesi beklenmektedir. Dini ritüele katılmak için gelen ziyaretçiler, bölgede bir inanç turizmi hareketi ortaya çıkarmış böylece yerel gençler için yeni istihdam olanakları yaratılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49090> ET: 17.07.2022).

104. (2013, Cezayir) Annual Pilgrimage to The Mausoleum of Sidi 'Abd El-Qader Ben Mohammed (Sidi Cheikh) (Sidi Şeyh El-Kader Ben Mohammed'in Türbesi'nde Yıllık Hac Törenleri): Her sene haziran ayının son perşembe günü yerleşik ve göçebe sufi topluluklar, mezhebin kurucusu olarak kabul edilen El-Kader Ben Mohammed'in türbesinde buluşurlar. Üç gün süren ritüel ve şenlikler bu grup için bir çeşit hac etkinliği olarak kabul edilmektedir.

Periyodik Rapor (2016): Raporda üç gün süren etkinliklerde görev alan yerel belediyenin faaliyetlerine değinilmiştir. Yerel yönetimden tüm ticari, turistik ve lojistik hareketlerin dikkatlice takip edilmesi ve denetlenmesi beklenmektedir. Dini ritüele katılmak için gelen ziyaretçiler, bölgede bir inanç turizmi hareketi ortaya çıkarmış

böylece yerel gençler için yeni istihdam olanakları yaratılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49090> ET: 17.07.2022).

105. (2013, Peru) Knowledge, Skills and Rituals Related to The Annual Renewal of The Q'eswachaka Bridge (Q'eswachaka Köprüsünün Yıllık Yenilenmesiyle İlgili Bilgi, Beceri ve Ritüeller): Q'eswachaka, Güney And Dağları'ndaki Apurimac Nehri'nin üzerinde halattan yapılmış asma bir köprüdür. Bu yapı geleneksel İnka teknikleri ve hammaddeleri kullanılarak her yıl Huinchiri, Chaupibanda, Chocayhua ve Ccollana Quehue toplulukları tarafından yenilenmektedir. Bu etkinlik bölgede yaşayan toplumların sosyal bağlarını güçlendirmenin bir aracı olarak görülür.

Periyodik Rapor (2020): Raporda turizm ile ilgili ilk ifadede yaşanan bir istismara değinilmiştir. Buna göre yerel toplumların veya Kültür Bakanlığı'nın onayı alınmadan bölgenin "Q'eswachaka" adı verilen bir turizm bölgesine çevrilmesi söz konusu olmuştur.

Raporun farklı bölümlerinde turizme tekrar değinilmiş ve tören günlerinde kırsal turizm ile ilgili SOKÜM unsurlarına ilginin yüksek olduğu aktarılmıştır. Bu iki ayrı değerlendirmeden hareketle sürdürülebilir ve kontrollü turizme sıcak bakıldığı ancak unsur taşıyıcılarının bilgisi ve onayı olmadan kültürün istismar edilerek kullanılmasının ciddi bir tehdit kabul edildiği anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63331> ET: 17.07.2022).

106. (2013, Ukrayna) Petrykivka Decorative Painting As a Phenomenon of The Ukrainian Ornamental Folk Art (Ukrayna Süsleme Sanatının Bir Fenomeni Olarak Petrykivka Dekoratif Boyacılığı): Unsur Petrykivka köyünde yaşayan yerel halkın yaşam alanlarını, ev eşyalarını ve müzik aletlerini, yerel flora ve faunanın dikkatli bir şekilde gözlemlenmesine dayalı olarak, fantastik çiçekler ve diğer doğal unsurlarla bezemesine dayanan bir süsleme sanatı olarak tanımlanmaktadır.

Periyodik Rapor (2014): Raporda "Mykolyn Khutir" isimli bir merkezden ve bu merkezde sergilenen Petrykivka sanatı örneklerinden bahsedilmektedir. Dosyaya göre 2014 yılı boyunca 330'dan fazla turist grubu bu merkezi ziyaret etmiştir. Bu bilgiden hareketle turistlerin doğrudan köyü ziyaret etmeyerek doğal bağlama zarar vermedikleri

anlaşılmaktadır. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40875> ET: 17.07.2022).

107. (2014, Estonya) Smoke Sauna Tradition in Võromaa (Võromaa'daki Duman Saunası Geleneği): Popüler kültürdeki Fin hamamını hatırlatan ve buharlı sauna veya duman saunası olarak adlandırılabilir gelenek, Estonya'nın Võromaa bölgesinden listeye girmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu başlık altındaki dört alt başlıktan sonuncusu olan “Girişimciler ile İşbirliği” maddesi turizm ilişkilendirilmesinin yapıldığı tek bölümdür. Bu bölümde:

- Yerel geleneklere önem veren yerel turizm çiftlikleri girişimcilerinin danışmanlığını yapmak yoluyla Turizm Birliği ile iş birliği içinde olmak ve bilinçli pazarlama yapmak,
- Gelenekler, inançlar ve kültürel miras konularında alanda çalışan uygulayıcı ve araştırmacıların turizm hizmetleri sunan girişimcilere rehberlik etmeleri,
- Duman saunası geleneğini turizm öğrencilerine tanıtmak için çevrim içi bir kurs oluşturmak, önerileri yapılmış olup sonuç olarak sauna geleneğinin yerel gelenekler temelinde tanıtılacağı ve aşırı ticarileşmeden kaçınılacağı öngörülmüştür.

Bu bölümde son olarak ürünün geleneksel bağlamının doğal bir taşıma kapasitesi yaratacağı bu sebeple turistik bir istismarın olmadığı düşüncesi ifade edilmiştir. ...*Sauna uygulamaları kalabalık grupları içermediğinden, aşırı sömürü olası değildir. Bununla birlikte yine de adaylık hazırlığı yapılırken olası tehlikelerin önlenmesine dikkat edilmiştir.*

...*Duman saunası, sunumunda yerel ve kültürel mirasa saygı duyan turizm çiftlikleri ile iş birliği içinde tanıtılmaktadır. Turizm girişimcileri ve yerel topluluklar SOKÜM ile ilgili sosyal sorumluluk hakkında sistematik olarak bilgilendirilmektedir.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/26641-EN.doc> ET: 27.07.2020).

108. (2014, Yunanistan) Know-How of Cultivating Mastic on The Island of Chios (Sakız Adası'nda Sakız Üretim Bilgisi): Yunanistan'ın Sakız Adası'ndaki ağaçlardan elde edilen ürün, genç-yaşlı, kadın-erkek yerel halkı birleştiren ve ona kimlik kazandıran bir etkiye sahiptir. Unsur, sakız yetiştiriciliği etrafında oluşmuş geleneksel bilgi olarak tanımlanmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsurun sosyal ve kültürel işlevleri ile ilgili soruya cevaben *Ayrıca sakız üretimi yapılan köylere dönen ve bazen üretimi tarımsal turizm faaliyetleri ile birleştiren mobil bir genç nüfus görüyoruz, böylece Sakız Adasının tarihsel geleneğini güçlendiriyoruz* ifadeleri kullanılarak tarımsal turizm ile ilgili olumlu bir değerlendirme yapılmıştır.

Aynı başlık altındaki son paragrafta da turizm konusuna olumlu bir yaklaşımla değinilmektedir. *Tarımsal turizm ve sakız yetiştirici köylerin (Mastihohoria) yerel kültürünü destekleme çabaları (yaşam tarzı, gelenekler, popüler festivaller, yemek tarifleri ve geleneksel tıp ve yerel işçilik, Armolia köyünden çömlekçilik gibi) çerçevesinde gelen mastiha kültürü, yerel toplumları sürdürülebilir bir şekilde geliştirme ve böylece kendi özelliklerini koruma ve geliştirme sürecine mükemmel şekilde uyum sağlar.*

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsuru korumaya yönelik güncel çabalardan biri Tarım Turizmi Festivali olarak gösterilmekte böylece sürdürülebilir turizm çeşitleri arasında kabul edilen tarım turizminin SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması konusundaki olumlu etkisi bu başlık altında da onaylanmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/src/26651-EN.doc> ET: 29.07.2020).

109. (2014, Burundi) Ritual Dance of The Royal Drum (Kraliyet Davulcularının Dans Ritüeli): Ritüel ulusal, yerel ziyafetler veya önemli ziyaretçilerin karşılanması sırasında düzenlenir. Ataların ruhlarını uyandırarak kötü ruhları kovma amacıyla yapıldığı belirtilen ritüelin ülkedeki tüm halklar tarafından kimliklerinin bir temsili olarak kabul edildiği ifade edilir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsuru korumaya yönelik çabalar arasında turizme de değinilmiştir. Açıklamaya göre bölgeye gelen

turistlerin satın aldıkları yöresel heykelciklerin bir kısmı, ritüel dansını yapan kişilerden ilham alınarak hazırlanır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun taşıyıcılarının ülkede ve ülke dışında düzenlenen resmî törenlere ve festivallere gönderilerek dansın daha iyi tanıtılması önerilir. Dosyaya göre bu durum dansın daha da iyi bir şekilde icra edilmesini sağlayacaktır. Bu kısmın sonunda bu tür etkinliklerin turizme dayalı ekonomik kalkınmaya da yardımcı olacağı ifade edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/26785-EN.docx> ET: 29.07.2020).

110. (2014, İtalya) Traditional Agricultural Practice of Cultivating The ‘Vite Ad Alberello’ (Head-Trained Bush Vines) of The Community of Pantelleria (Pantelleria Toplumun Vite Ad Alberello (Eğitimli Çalı Asmaları) Yetiştirilmesindeki Geleneksel Tarım Uygulamaları): Pantelleria halkı tarafından asma yetiştiriciliği için asırlardır sürdürülen geleneksel tarım teknikleri, yerellerin kültürel kimliklerini temellendirdikleri en önemli unsurlar arasında kabul edilir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Yerel yönetimin unsurun hem genç kuşaklara hem de turistlere tanıtımı için bir müze kurması öngörülmekte, böylece turistler unsura dolaylı yoldan temas ettirilmektedir. *Belediye Barbacane Kalesi'nde hem genç nesiller hem de turistler için uygulamaların ve ilgili bilgi ve işçiliğin gösterileceği kalıcı bir açık hava müzesi kuracaktır.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/26788-EN.docx> ET: 29.07.2020).

111. (2014, Lübnan) Al-Zajal, Recited or Sung Poetry (Al-Zajal, Zikirli ya da Şarkılı Şiirler): Al-Zajal, erkek veya kadın sanatçılar tarafından aşk, sıra özlemi, ölüm, politika ve günlük olaylar gibi çeşitli temalar üzerinde söylenen, sözlü bir biçimde aktarılan, halk arasında sosyal uyum ve hoşgörü sağlayan Lübnan halk şiirinin bir biçimi olarak tanımlanmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsurun hangi sosyo-kültürel fonksiyonları olduğu sorusuna verilen cevaplar arasında turizmden *İç savaşın sonunda (1975-1990) kültürel ve turistik faaliyetlerin canlandırılması El-Zajal'ı da canlandırdı. Yerel veya ulusal festivallerde sahne alacak yeni gruplar oluşturuldu.* “Lübnan'ın turizm ekonomisine entegre olan şiirsel atışma ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına

katkıda bulunur şeklinde iki farklı ifade ile bahsedilmektedir. Böylece unsurun sürdürülebilmesi için turizmin yarattığı ekonomik faydaya değinilmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu kısım aktarım, dokümantasyon, araştırma, geliştirme ve koruma başlıkları altında özetlenmiş olup son başlık olan koruma kısmında turizm ile ilgili tehdiye değinilmiştir. *Al-Zajal'ı turistik tüketim ekonomisinin bir parçası haline getirme ve bir tür standart, tekrarlanan performansa dönüştürerek dinamizmine ve yaratıcılığına son verme riski taşıyan kaydın olumsuz etkilerinden korumak gerekir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/26792-EN.doc> ET: 29.07.2020).

112. (2014, Mauritius) Traditional Mauritian Segha (Geleneksel Mauritius Segha Dansı): Geleneksel Mauritius Segha dansı resmî veya özel etkinliklerde icra edilen ve topluluğunun simgesi olan bir performans sanatı olarak tanımlanır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu başlık altındaki ilk öneride turizm ifadesi yer almakta ve kontrollü bir turizm ilişkisinin önemi belirtilmektedir. *Segha dansı etkinliklerine evlerde ev sahipliği yapan kişiler, dışarıdan gelenlerin erişimini her zaman yaptıkları gibi yönetmeye devam edecek, yeni izleyiciler (turistler dâhil) uygulayıcılar, toplum kuruluşları ve devlet kurumları tarafından Segha dansının tüm performanslarının halka açık olmadığı konusunda bilinçlendirilecektir.*

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: Koruma yöntemleri başlığında sıralanan tedbirler burada da tekrarlanmış dansın halka açık alanlarda icrası halinde turistler dâhil herkesin katılmasının mümkün olduğu ancak özel mülk alanları içerisindeki uygulamalara katılımın mülk sahibinin kontrolünde olacağı belirtilmiştir. (<https://ich.unesco.org/doc/src/26793-EN.doc> ET: 29.07.2020).

113. (2014, Portekiz) Cante Alentejano, Polyphonic Singing from Alentejo, Southern Portugal (Cante Alentejano, Güney Portekiz'de Bulunan Alentejo'daki Polifonik Şarkılar): Cante Alentejano, ayırt edici melodiler, sözler ve vokal stilleri ile karakterize edilen, amatör koro grupları tarafından müzik aleti olmadan söylenen iki bölümlü bir şarkı türüdür.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsurun sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olmayan herhangi bir yönünün bulunup bulunmadığına ilişkin sorunun cevabında turizm konusuna değinilmektedir. *(Unsur) Sosyal ve ekonomik değişim bağlamında gelişen canlı bir kültürel uygulama olarak özellikle Alentejo'da sürdürülebilir kalkınma için önemli bir araçtır. Aslında Cante, Alentejo'daki bazı belediyelerde, başta turizm olmak üzere kimi kültürel ve miras endüstrilerinde sürdürülebilir kalkınma programlarına dâhil edilmiştir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/26860-EN.doc> ET: 02.08.2020).

114. (2014, Özbekistan) Askiya, the Art of Wit (Askiya Nükte Sanatı): Askiya, belli bir konu etrafında anlamlı bir şekilde tartışan ve fikir alışverişinde bulunan iki veya daha fazla katılımcı arasındaki bir diyalog şeklinde icra edilen; ülke genelindeki şehir ve köylerde düzenlenen halk kutlamalarında, şenliklerde, aile ile ilgili ritüellerde ve buluşmalarda sıklıkla uygulanan bir sözlü halk sanatı türüdür.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri farklı üst başlıklar altındaki öneri maddeleri şeklinde aktarılmıştır. Gelenegın korunması ve tanıtımı ile ilgili altı önerinin yer aldığı ikinci grubun F maddesinde turizm bilgilendirme ofislerinin değeriendirilmesi ifadesi kullanılmıştır.

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: Unsurun turizm ve turistlerle ilişkisi konusunda herhangi bir kısıtlamaya gidilmediğı ifade edilmektedir. *Askiya, Özbekistan'da yaygın olarak uygulanan en canlı SOKÜM unsurlarından biridir. Bu nedenle unsurun icrasına veya kendisine erişimi düzenleyen herhangi bir kısıtlama veya sınırlama yoktur. Özbekistan'a özgü bu sanat tarzı araştırmacılar, turistler, film yapımcıları, fotoğrafçılar gibi tüm ziyaretçilerin unsurun her ayrıntısına tanıklık edebilmesi ve belgeleyebilmesi için dışarıdan katılıma her zaman açık olmuştur* (<https://ich.unesco.org/doc/src/26861-EN.doc> ET:02.08.2020).

115. (2014, Malavi) Tchopa, Sacrificial Dance of the Lhomwe People of Southern Malawi (Tchopa, Güney Malavi'deki Lhomwe Halkının Kurban Dansı): Unsur ortalama 20-30 kişinin katılımıyla, kutlamalar veya felaketlerden sonra ataların ruhlarına adaklar adanması için yapılan ritüeller sırasında icra edilen bir sahne sanatıdır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu bölümde “yasal düzenlemeler” başlığı altında hazırlanan mevzuata kısaca değinildikten sonra turizmin olumsuz etkileri hakkındaki farkındalık ortaya konmuş ancak konu detaylandırılmamıştır. *Ayrıca eğlence ve turizm (endüstrileri) için Tchopa da dâhil olmak üzere geleneksel dansların kullanılmasıyla, unsurun Lhomwe kültürü için değerini kaybettirmeyecek şekilde yapılması sağlanacaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=30787> ET: 03.08.2020).

116. (2014, Birleşik Arap Emirlikleri) Al-Ayyala, A Traditional Performing Art of The Sultanate of Oman and The United Arab Emirates (Al-Ayyala, Umman Sultanlığı ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Geleneksel Gösteri Sanatı): Al-Ayyala Kuzeybatı Umman'da ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaşatılan, ortalama yirmi kişilik bir grup tarafından icra edilen, ilahili şiir, davul müziği, dans içeren, düğünler ve benzer kutlamalar ile bayramlarda uygulanan bir performanstır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsurun taşıdığı sosyo-kültürel işlevler nelerdir sorusuna cevaben kullanılan son ifadede Al-Ayyala'nın turizm yoluyla sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamasına değinilmektedir. *Ayrıca büyük bir turistik miras çekiciliğini temsil etmektedir. Böylece sürdürülebilir toplumsal gelişime katkıda bulunmaktadır.*

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun ulusal seviyedeki tanıtım ve turistik organizasyonlarda hâlihazırda kullanılmakta olduğu ifade edilmiş ve bu konuyla ilgili herhangi bir olumsuz değerlendirme yapılmamıştır. *Ulusal seviyelerde Al-Ayyala, SOKÜM'ün kültürel sembolik performansı olarak görülür ve devlet protokolünde, sergilerde ve turistik etkinliklerde icra edilir.*

Gene aynı bölümde unsurun TL'ye alınmasının kültürel turizmi destekleyeceği ve karşılıklı anlayışın yanı sıra sürdürülebilir ulusal kalkınmaya katkıda bulunacağı ifadelerine yer verilmiştir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=30789> ET:03.08.2020).

Periyodik Rapor (2017): Rapora göre halk sanatı toplulukları, topluluğun hâkim kültürünü ve biçimlerini tanımakla ilgilenen turist gruplarına performanslarını

sergiledikleri için turistik cazibe merkezlerinden biri haline gelmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> ET:26.08.2022).

117. (2014, Mali) Coming Forth of The Masks and Puppets in Markala (Markala'daki Maske ve Kukla Sanatı): Unsur maskeli dansçılar, davulcular ve kukla sanatçılarının yer aldığı şarkılar ile karakterize edilen bir ritüel şenliği olarak tanımlanır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Konuyla ilgili dört aşamalı bir proje taslağı paylaşılmıştır. Bu projenin üçüncü aşaması “dokümantasyonun üretimi ve dağıtımı” başlığını taşımakta olup mirasın korunması için turist farkındalığını artırmaya yönelik tedbirleri içermektedir. Bu yaklaşıma göre seyahat acenteleri, belediye salonları, okullar, kültür merkezleri gibi noktalar için broşürler, posterler ve resimli paneller hazırlanacaktır. Bu broşür ve posterler ile turistler çevreye, uygulamalara ve geleneklere saygı duymaya teşvik edilecek ve gösteriler sırasında uyulması gereken kurallar belirtilecektir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31210> ET: 04.08.2020).

118. (2014, Kuzey Makedonya) 'Kopachkata, A Social Dance from The Village of Dramche, Pijanec' (Kopachkata, Pijanec'teki Dramche Köyü'nün Sosyal Dansı): Kopachkata, Kuzey Makedonya'da bulunan Dramche Köyü'ndeki genç erkeklerce, düğünlerde, halka açık toplantılarda ve dini bayramlarda gerçekleştirilen dinamik ve enerjik bir halk dansıdır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun TL'ye girmesi ile bölgede kültür turizminin yapılmaya başlanacağı varsayılmaktadır. *TL'ye girmek SOKÜM unsurlarının gelecekteki genç taşıyıcıların katılımları yoluyla sürdürülebilirlik sağlayacak ve daha büyük Pijanec topluluklarının kültür turizmini geliştirmeleri için ihtimalleri artıracaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31671> ET: 04.08.2020).

119. (2014, Güney Kore) Nongak, Community Band Music, Dance and Rituals in The Republic of Korea (Nongak, Kore Cumhuriyeti'ndeki Bando Toplulukları Müzikleri, Dansları ve Ritüelleri): Nongak, renkli kostümler giymiş yerel sanatçıların, tanrıları yatıştırmak, kötü ruhları kovmak, baharda zengin bir hasat elde

etmek, bağış toplamak gibi çeşitli amaçlarla icra ettikleri, toplumda dayanışma ve iş birliğini geliştirmek işlevleri olan bir sahne sanatıdır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun yaşatılarak korunması için tavsiye edilen önerilerden dördüncüsü dansın ticarileşmesi ve turistikleşmesi kaygısını içerir. *Dördüncüsü, Nongak'ın gerçek değerinin ve bütünlüğünün korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için akademik araştırmalar ve araştırma faaliyetlerine verilen destek artırılacaktır. Değişen sosyo-kültürel ortamda doğal evrim geçirmesi, SOKÜM'ün temel doğası olarak düşünülebilir. Ancak TL 'ye girmesini takip etme ihtimali olan turistik bir sömürü kaynağı olarak ticari kullanımdan kaynaklanan bozulmanın önlenmesi için Nongak'ın değişimi ile ilgili temel bilgilerin bulunduğu bir veri tabanı oluşturulacak ve düzenli saha araştırmaları daha kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilecektir* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31741> ET: 04.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite turizmin olası negatif etkileri ve ticarileştirmesi gibi konularda yapılan düzenlemelerden memnuniyetini belirtir. (DECISION 9.COM 10.36).

120. (2014, Hindistan) Traditional Brass and Copper Craft of Utensil Making among the Thatheras of Jandiala Guru, Punjab, India (Hindistan'daki Pencab ile Jandiala Guru'daki Thatheras Arasındaki Geleneksel Pirinç ve Bakır Kap Yapma Zanaatı): Unsur özel gün ve ritüellerde kullanılmak üzere yapılan, babadan oğula aktarılarak günümüze değin ulaşan, bakır ve pirinç el işi mutfak kapları üretim geleneği olarak tanımlanır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun miras listesine girmesinin onun görünürlüğünü artıracak ve ürünlerin kırsal turizm haritasında yer alacağı belirtilmiştir. *Unsurun TL 'ye girmesi ile Pencaplı Jandiala Guru'nun pirinç ve bakır eşyaları olarak adlandırılacak bir el sanatları kültürel miras alanının yaratılması söz konusu olacaktır. Bu durum kırsal turizm haritasında unsura bir yer açılmasını sağlayacak böylece benzersiz bir kimlik ve görünürlük sağlanacaktır.*

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Thatheras bölgesinde 'Jandiala Guru Mutfak Eşyaları Üretim Derneği' olarak bilinen bir derneğin kurulduğu ve korumaya yönelik çalışmaların bu dernek çatısı altında yapıldığı aktarılmaktadır. Derneğin amaçları arasında bölgedeki çeşitli turizm merkezlerinde zanaat sürecinin sergilenmesi de sayılmıştır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun korunması için kısa ve orta vadeli çeşitli projeler önerilmektedir. Uzun vadeli planlar arasında turizm ile ilgili destek fonlarından yararlanarak bölgedeki altyapı sorunlarını çözmek sayılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31849> ET: 04.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite unsurun listeye kabulü süreci içerisinde çok sayıda farklı grubun çalışmalara katılmış olmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Burada sayılan gruplar arasında kırsal turizm alanında çalışan sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır (DECISION 9.COM 10.19).

121. (2014, Bolivya) Pujllay and Ayarichi, Music and Dances of The Yampara Culture (Pujllay and Ayarichi, Yampara Kültürü'nün Müziği ve Dansları): Pujllay ve Ayarichi, doğa ile iletişim kurmanın tercih edilen bir yolu olarak uygulanan, özel kostümler giymiş kişilerce özellikle dini ritüellerde icra edilen Yampara kültürüne has müzik ve danslara verilen addır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu bölümde “çalışma alanları” başlığı altında Tarabuco köyünde Yampara Kültür Merkezinin kurulması, okul içi aktiviteler ve turizm olmak üzere üç madde sıralanmıştır. İlgili madde incelendiğinde turizmin bölgedeki yoksulluğa bir çözüm olarak görüldüğü anlaşılr. *Son nüfus sayımları Yampara'nın belediye nüfusunu 'fakir' (% 60) veya 'çok fakir' (% 40) olarak listelemektedir. Bölgede gelişmeye başlayan turizm ek kaynaklar üretebilir. Büyük ölçüde özel kuruluşlar tarafından yönetilen bir piyasa kurmak isteyen toplumsal gruplar, günümüzde dansların ve müziğin sunumu da dahil olmak üzere kültürel etkinlikleri içeren bir 'turist yolları' projesi uygulamaktalar. Topluluk üyeleri, bu etkinliklerin ekonomik bir fayda oluşturmasını* *temenni* *ederler.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=35060> ET: 05.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite Yampara Kültür Merkezi'nin kurulmasının yanı sıra yerel kültürlerin okul müfredatına ve turizm planlarına entegrasyonu ve bunların uygulanması gibi çabaları takdir etmektedir. Bununla beraber taraf devleti uyarmaktan geri kalmaz. *Turizmin toplulukların geçim kaynaklarına katkıda bulunabileceğini kabul etmekle birlikte taraf devleti, somut olmayan kültürel mirasının bağlamından koparılmamasına ve unsur taşıyıcılarının gelecekteki herhangi bir turizm faaliyetinin birincil yararlanıcıları olmasını sağlamaya teşvik eder.* (DECISION 9.COM 10.6).

122. (2014, Ermenistan) Lavash, The Preparation, Meaning and Appearance of Traditional Armenian Bread as an Expression of Culture (Lavaş, Ermenistan Kültürünün Bir İfadesi Olarak Geleneksel Ekmekğin Hazırlanması, Anlamı ve Görünümü): Aday dosyasında lavaş, Ermeni mutfağının ayrılmaz bir parçasını oluşturan geleneksel ve ince bir ekmek olarak tanımlanır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsurun popüler kültürde önemli bir yeri olduğu dolayısıyla turistik bir cazibe yarattığı aktarılmaktadır. *Bunlar ve gerçek pişirme işlemi, lavaş hazırlığı, nihai ürün (gibi uygulamalar) Ermenistan'ı ziyaret eden çok sayıda ziyaretçinin aradığı turistik çekiciliklerdendir.*

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: *TL'ye alınması kültür turizmi, ekonomik kalkınma, iş uygulamaları ve daha geniş halk katılımı vb. sonuçlarla, kültürel paylaşımın bir aracı olarak lavaş yapımına dikkat çekecek ve statüsünü artıracaktır.*

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: *Yöresel ve geleneksel tatil bölgeleri arasında öne çıkan bir örnek olan Syunik eyaletinin Goris bölgesinde, sonbahardaki buğday hasadını kutlamak için ekmek festivali düzenlenmektedir. Lavaş yapımını izlemek veya deneyimlemek turizm rotalarının bir parçasıdır.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: 2014 yılında bir turizmi geliştirme projesi başlatılacağı ve bu proje kapsamında bir yaşayan müze kurulacağı belirtilmiştir. Buna göre bölgeyi ziyaret eden turistlerin lavaş haricinde geleneksel yemek yapımı ve

yenilmesi süreçlerine dâhil olabilecekleri ifade edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32810> ET: 05.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite önerilen koruma önlemleri arasında gösterilen örgün ve yaygın eğitim, festival ve sergilerin düzenlenmesi, çocuklar için eko-turlar ve turizm girişimlerinin geliştirilmesi, araştırma, belgesel ve yayın üretimi ve yeni bir müze kurulması çalışmalarını memnuniyetle karşılar (DECISION 9.COM 10.3).

123. (2014, Cezayir) Ritual and Ceremonies of Sebeïba in The Oasis of Djanet, Algeria (Djanet Vahasında Sebeïba'nın Ritüeli ve Törenleri): Sebeïba'nın ritüeli ve törenleri, Muharrem ayında on gün boyunca Djanet'te yaşayan iki topluluk tarafından uygulanır. Bu etkinliklerin sosyal uyumu güçlendirdikleri, rakip topluluklar arasındaki potansiyel şiddeti sanatsal rekabet alanına simüle ederek ve aktararak önledikleri düşünülmektedir.

Periyodik Rapor (2018): Raporda unsur taşıyıcılarının aralarındaki bağın güçlenmesi için turistler gibi ritüele yabancı kişilerin bilinçlendirilmesinin önemine değinilmiştir. Bu anlayışa göre törenlerin folklorizasyonu ve turistifikasyonunu engellemenin yollarından birisi turistlerin konuyla ilgili farkındalıklarının artırılmasıdır.

Raporun farklı bölümlerinde tekrar turizme değinilmiştir. Bu bölümlerden birinde unsurun listeye alınmasının, turizm ve el sanatlarının gelişmesine katkı sağladığı belirtilmiştir. Bununla beraber turistik hareketin tahmin edilenden hızlı gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Öyle ki ritüel zamanı geldiğinde bölgedeki konaklama mekânlarının yetersiz kaldıkları ve ziyaretçilerin yerel halkın evinde konaklamak zorunda oldukları belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49090> ET: 05.07.2022).

124. (2015, Namibya) Oshituthi Shomagongo, Marula Fruit Festival (Oshituthi Shomagongo, Marula Meyvesi Festivali): Marula Meyve Festivali, marula meyvesinden yapılan bir içecek olan omagongo tüketiminin ana çekicilik olduğu, Kuzey Namibya'nın sekiz Aawambo topluluğunu birleştiren, mart ve nisan arasında iki veya üç gün süren bir kutlamadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Bu örnekte unsurun turizm ile ilişkisi dolaylı bir biçimde gösterilmektedir. *Oshituthi shomagongo* adı verilen unsurun taşıyıcılarına ve uygulayıcılarına doğrudan finansal bir yararı yoktur. Ancak uygulandığı alanlarda turizmin teşvik edilmesi için bir fırsat yaratmakta böylece ülkede kültür turizminin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/src/30304-EN.doc> ET:05.08.2020).

125. (2015, Etiyopya) Fichee-Chambalaalla, New Year Festival of The Sidama People (Fichee-Chambalaalla, Sidama Halkının Yeni Yıl Festivali): Fichee-Chambalaalla, Sidama halkı arasında kutlanan bir yeni yıl festivalidir. Sidama halkının birleştirici bir sembolü olan Fichee'nin evlendikten sonra yılda bir defa anne ve babasını ziyaret eden kadınları kutsadığına inanılmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun listeye alınmasının bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde ilgi ve farkındalık yaratacağı ve turistleri bölgeye çekeceği ifade edilmiş ancak bu durum ile ilgili olumlu/olumsuz bir yorum yapılmamıştır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun listeye alınması sonrasında bölgeye aşırı bir turist ilgisi olacağı öngörülmektedir. Bu sorunun festivalin organizatör ve planlayıcıları tarafından alınacak tedbirlerle çözüleceği düşünülmektedir. *Festivalin TL'ye alınmasının Hawaasa'yı ve çevresini ziyaret eden turistlerin sayısında bir patlama yaratacağı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak tüm tören, klan liderleri ve Sidama Bölgesi Kültür, Turizm ve Devlet İletişim İşleri Ofisi tarafından yönetildiğinden turistlerin bunu fazla ticarileştirme ihtimali yoktur* (<https://ich.unesco.org/doc/src/30310-EN.doc> ET: 05.08.2020).

126. (2015, Kamboçya, Filipinler, Güney Kore, Vietnam) Tugging Rituals and Games (Halat Çekme Ritüel ve Oyunları): Halat Çekme Ritüeli Doğu ve Güneydoğu Asya kültürlerindeki tarımsal topluluklar arasında bereketli hasat ve refah sağlamak için sürdürülen bir uygulamadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsurun turizmden etkilenmesi konusu hakkında alınan tedbirlere öncelikle Filipinler örneğinde rastlanır.

Filipinler'de, unsurun korunması ile ilgili temel kaygılardan biri turizmin potansiyel olarak müdahale edici etkileridir. Bu tehdide cevap olarak yerel yönetimin ziyaretçilerin oryantasyonu için rehberler görevlendirdiği belirtilmiştir. Böylece turistler rehberler tarafından yerel topluluğa özgü, dini bir ritüel olan etkinliğe değil herkesin katılımına açık olan turistikleştirilmiş gösterilere yönlendirilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri ülkelere göre ayrı ayrı belirtilmekte olup turizm konusuna değinilen ilk örnek Filipinler'den gelmiştir. Buna göre unsurun bütünlüğünü korumak için turizmin olası olumsuz etkileri incelenmelidir.

Güney Kore de turizm ile ilgili tedbir öneren ülkelerdendir. Buna göre turizm ve sanayileşme sonucu ortaya çıkabilecek bir bozulmayı önleyebilmek için unsurun değer ve önemini paydaşlara iyi anlatmak ve yerel ekonomi ile kültürel miras aktarımının amacı arasındaki dengeyi doğru bir biçimde gözetmek gerekir.

Vietnam ise unsurla ilgili değerlerin sosyo-ekonomik kalkınma için sürdürülebilir şekilde kullanıldığından emin olmak amacıyla unsuru turizm planlamasına ve yönetimine dâhil etmeyi önermektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/30356-EN.doc> ET: 05.08.2020).

127. (2015, Endonezya) Three Genres of Traditional Dance in Bali (Bali'nin Üç Tür Geleneksel Dansı): Geleneksel Bali dansları ülkede kutsal, yarı kutsal ve eğlence amaçlı olarak üç gruba ayrılmaktadır. Doğadan ilham alan, belirli gelenekleri ve dini değerleri içeren bu danslar, geleneksel kostüm giymiş dansçılar tarafından icra edilir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Kutsal, yarı kutsal ve eğlence amaçlı olarak üçe ayrılmış toplam dokuz örnekle TL'ye girmiş danslardan "Balih-balihan" adı verilen üçüncü gruptakiler turizmle ilişkilendirilmektedir. *Geleneksel Bali dansları, geleneksel değerleri korurken sürdürülebilir kalkınma ile uyumludur. Danslar, özellikle geleneksel sanat ve kültür alanlarında sürdürülebilir kalkınma açısından topluma ekonomik faydalar sağlayabilir. Özellikle Balih-balihan tipi danslar, turistik eğlenceler için geliştirilmiş ve uyarlanmış olsalar da kültürel değerlerini korumaya devam ederler (özellikle karizma, özel manevi enerji anlamına gelen "taksu"larını). Örneğin, dansçılar ve eşlik eden müzisyenler için arınma ritüeli, eğlence için verilen performanslarda bile*

dans performansları başlamadan önce yapılmaya devam etmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/30362-EN.doc> ET: 05.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Turistik tanıtımdan ve genel olarak küreselleşmeden kaynaklanan tehditlere karşı alınan tedbirler konusunda taraf devlet desteklenir. (DECISION 10.COM 10.b.18).

128. (2015, Romanya) Lad's Dances in Romania (Romanya'daki Lad'ların Dansı): Unsur, Romanya'da düğün ve bayram gibi kutlamalarda ve profesyonel sahne performanslarında erkekler tarafından icra edilen geleneksel halk dansları olarak tanımlanabilir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri ile ilgili yedi başlık belirlenmiş ve bu başlıklar altında çeşitli önerilere yer verilmiştir. Bunlardan beşincisi tanıtım önlemleridir. Burada *Lad'ların Dansı (adlı unsurun) sahiplerinin ve uygulayıcılarının topluluklarında kültürel turizmi teşvik etmek, böylece danslar gerçek bağlamda gözlemlenebilir* ifadeleri kullanılmıştır. Dosyada unsurun doğal bağlamının turizmde kullanılması teklifi dikkat çekicidir.

Turizmin olası zararlı etkileri konusunda gözlem ve denetim görevi için topluluk temsilcilerine görev verilmesi önerilmiştir. Dosyaya göre gerektiğinde topluluk temsilcileri yönetim, planlama ve denetim gibi konularda diğer paydaşlarla iş birliği yapacaktır (<https://ich.unesco.org/doc/src/30419-EN.doc> ET:06.08.2020).

129. (2015, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Umman ve Katar) Arabic Coffee, a Symbol of Generosity (Arap Kahvesi, Bir Cömertlik Sembolü): Unsur, ülkemizdeki mırra geleneğine benzerdir. Arap toplumlarındaki kahve kültür ve geleneğinin bütün yönleri unsurun bileşenleri olarak kabul edilir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Arap kahvesinin toplumsal değer ve anlamı konusuna değinilmiş, bu bağlamda bir misafirperverlik sembolü olduğu ifade edilmiştir. Bu bilgilerden hemen sonra ise unsurun turizm ile ilişkisi hakkında bilgi verilmiştir. *Kahve, bu unsuru anlatmak, ziyaretçi ve turistlere tanıtmak için tüm otellerde, havayollarında, turist kuruluşlarında servis edilir. Arap*

kahvesinin hazırlanması, kültürel miras köylerinde taraf devletlerde düzenlenen festivallerde gösterilir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Uluslararası anlamda farkındalık yaratmak amacıyla düzenlenen turizm fuarlarında atölye çalışmaları, yarışmalar, kahve sunumları yapmak ve kahve kültürü ile ilgili broşürler hazırlamak getirilen öneriler arasında yer bulmaktadır. Ayrıca oteller ve farklı turistik merkezlerde yapılan kahve sunumlarına destek verilmeye devam edileceği belirtilmiştir. (<https://ich.unesco.org/doc/src/30453-EN.doc> ET: 06.08.2020).

Periyodik Rapor (2017): Rapora göre unsurun SOKÜM listesine kabul edilmesi tanınırlık ve popülerliğini artırmıştır. Unsura ilginin artması sonucu atölye çalışmaları düzenlenmiştir. Bunlardan biri 31/8/2015 tarihinde Abu Dabi'de düzenlenen turist rehberleri çalıştayıdır. Geleneğin daha iyi tanıtılması için unsuru tanıtacak temel turizm elemanlarından turist rehberlerine eğitim verilmesi kayda değerdir. Raporda ayrıca otellerde, havaalanlarında, limanlarda ve turizm kurumlarında unsurun turistlere tanıtımının yapıldığı belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> ET: 26.08.2022).

130. (2015, Bulgaristan) Surova Folk Feast in Pernik Region (Pernik Bölgesindeki Surova Halk Festivali): Surova Halk Festivali, her sene 13 ve 14 Ocak tarihlerinde yapılmaktadır. Bu kutlamanın en önemli etkinliğinin bölgedeki köylerde gerçekleştirilen bir maskeli balo ritüeli olduğu belirtilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu bölümde, turistik hareket unsurun listeye girmesiyle beraber yaşanacak olumlu değişimlerden biri olarak gösterilir. *Unsurun UNESCO'nun SOKÜM Temsili Listesi'ne girişi onu tehlikeye atmayacak, bilakis unsurun taşıyıcılarına bir destek sağlayacak ve zorlu günlük rutinle başa çıkmanın bir yolu olan kültürel geleneklerin koruyucuları ve aktarıcıları olarak özgüvenlerini artıracaktır. Uluslararası düzeyde geniş çaplı popülerlik ve profesyonel düzenlemeler, hükûmet kurumlarını bölgedeki nüfus azlığı ve azalan köylerdeki topluluklara destek vermeye teşvik edecektir. Turizm acenteleri, kültür turizmini teşvik etmek için maskeli balo oyunlarının yapıldığı köyleri tur rotalarına dâhil edebilirler. Bu da en azından bir*

dereceye kadar köylerdeki yaşam kalitesini iyileştirecek ve perspektif olarak sürdürülebilir kalkınma için bir temel oluşturacaktır.
(<https://ich.unesco.org/doc/src/30406-EN.doc> ET: 29.11.2020).

131. (2016, Belçika) Beer Culture in Belgium (Belçika'nın Bira Kültürü):

Aday dosyasında Belçika'da 1500'den fazla bira çeşidinin üretildiğine değinilmekte ve ülkenin derin ve gelenekselleşmiş bir bira kültürü olduğu ifade edilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsurun tanıtımı ile ilgili küçük bira fabrikalarının kurulması, bira tadımı etkinlikleri, organizasyonlar, müzeler, turlar, geçit törenleri vb. çok sayıda aktivitenin doğal süreç içerisinde kendiliğinden oluştuğu ifade edilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Zaten oldukça yüksek tanınırlığa sahip unsurun daha da iyi bilinmesi için önerilen tekliflerden biri 2018 yılında Brüksel'de bir interaktif merkez kurulması olmuştur. Bu merkezin bölgenin taşıma kapasitesini rahatlatacağı öngörülmektedir. *TL'ye unsurun girmesinden sonra merkez, unsur hakkında bilgi edinmek isteyen yabancıları ve turistleri ağırlayacak gerektiğinde birçok ziyaretçinin bir anda yapacakları kitlesel hareketin etkilerini yumuşatacaktır.*
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40136> ET: 06.08.2020).

132. (2016, Mauritius) Bhojpuri Folk Songs in Mauritius, Geet-Gawai (Geet-Gawai, Bhojpuri, Mauritius'da Halk Şarkıları):

Geet-Gawai, gelin veya damadın evinde, çoğunlukla kadınlar tarafından yapılan ritüelleri, duayı, şarkıları, müziği ve dansı birleştiren bir düğün öncesi töreni olarak tanımlanır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Turizm ve Harici İletişim Bakanlığı ve ilgili paydaş kurumların unsur taşıyıcılarını turizm aktiviteleri ve festivallere katılmaları konusunda teşvik ettikleri belirtilmiştir
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39942> ET:06.08.2020).

133. (2016, Venezuela) The Carnival of El Callao, a Festive Representation of a Memory and Cultural Identity (El Callao Karnavalı, Hafıza ve Kültürel Kimliğin Şenlikli Bir Temsili): El Callao Karnavalı, Karayipler'in Fransızca konuşulan

adalarında ocak ve mart ayları arasında düzenlenen geleneksel bir kutlama olarak tanımlanır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada gelecek yedi yıl için üç ana amaç öngörülmekte olup üçüncü amaç *Karnavalın simgesel önemi ve onun bir kimlik oluşturacak değer ve öneme sahip bir unsur olduğunu kabul etmekle birlikte eğlenceli doğasının da tadını çıkaran kontrollü bir turistik ortam arasında makul bir denge kurmak* olarak belirtilmektedir. Temel amaçlar söylendikten sonra bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak yöntemler dört maddede açıklanmaktadır. Son madde “Karnavalın Turistik Bir Kaynak Olarak Ekonomik Sürdürülebilirliği” başlığı altındaki yedi öneriden oluşur.

- *Unsurun kimliği ve festival ruhu ile uyumlu bir kültür turizmi politikasının geliştirilmesini ve uygulanmasını araştırmak;*
- *Ziyaretçilerin hem tatmin edici bir konaklama geçirmesini hem de yerel ekonomiyi geliştirmesini garanti altına almak için otellerin ve aile pansiyonculuğunun yaratılmasını teşvik etmek;*
- *El Callao kültürüne ilgi duyan turistler için yerel mal ve hizmet üretimini teşvik etmek;*
- *Bölgede otopark alan ve hizmetlerin geliştirilmesini teşvik etmek.*

Aktiviteler:

- *Karnavalın anlamı ve toplumun beklentilerine uygun olarak kültür turizmi üzerine politikalar geliştirmek için gelenek sahipleri ve yetkililer arasında üç ayda bir toplantılar planlamak;*
- *Yerel halkı turizm ve sosyo-üretken konularda danışmanlık almak için INATUR (Ulusal Turizm Enstitüsü) tarafından yürütülen “Formador de Formadores” (Eğitimcilerin Eğitimi) programına dâhil etmek.*
- *Gastronomi uzmanları ve kostüm, müzik aletlerinin üretiminde uzmanlar için yerel kimlik ve turizm bağı göz önünde bulundurularak hazırlanacak bir veri tabanı ve çalışma programı oluşturmak*

(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40003> ET: 07.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite, *Taşıyıcılar, gelecekte uygulanacak koruma tedbirlerini geliştirmiştir ve kendilerini devlet desteğiyle uygulamalarının ön saflarında görmektedirler. Bunlar, bilgi aktarımı, tanıtım ve değerlendirme ve unsurun turist kaynağı olarak ekonomik sürdürülebilirliği ile ilgilidir. Festivallerin turizm yoluyla aşırı ticarileştirilmesini önlemeye yönelik tedbirler, dünyanın başka yerlerinde birçok karnaval türü etkinlikte olduğu gibi kitlesel etkinliklerin oluşmasını önlemek için önemlidir* ifadeleri ile alınan tedbirlerle ilgili memnuniyetini bildirmektedir (DECISION 11.COM 10.b.36).

134. (2016, Fransa) Carnival of Granville (Granville Karnavalı): Granville Karnavalı, Batı kiliselerinde büyük perhiz olarak da bilinen oruç döneminden evvel, kasabanın farklı bölge, meslek ve ailelerini temsil eden 2500 kişinin altı ay boyunca hazırlanıp aktif görev aldığı dört günlük bir kutlamadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Her sene yüz bin civarında izleyicinin katıldığı belirtilen karnavalın, bazı taşıyıcılarının kültür turizmini geliştirmek amacıyla “Şehrin ve Ülkenin Sanat ve Tarihi” adlı projeye katılıp çalışma gruplarına destek verdikleri ifade edilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: *Karnaval kamusal alanlarda gerçekleşir ve büyük bir kalabalığı bir araya getirir. Ayrıca Organizasyon Komitesinin önceden plan yapması gereken kamu yetkililerinin (valilik departmanları, polis, itfaiye ve liman yetkilileri) sürece yoğun katılımını gerektirir. Kamu kurumları yerel ve bölgesel turizmi geliştirmek amacıyla bilgi yaymak ve ziyaretçileri karşılamak için seferber edilir.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada yer verilen tedbirlerin sonuncusu unsurun turizmden dolayı aşırı ticarileşmesi endişesi hakkındadır. *Etkinlik çok popüler olduğu ve katılım yüksek olduğu için karnavalın ana riski yalnızca turistik ve ticari amaçlarla metalaştırılmasıdır. Bu endişeye çözüm olarak karnavalın asıl taşıyıcılarının organizasyon ve denetimle iç içe olması gösterilmekte böylece unsurun yapısının ve ruhunun korunacağı öngörülmektedir. Bu durumu izlemek için Organizasyon Komitesi, unsurun TL'ye girmesinin gelecekteki etkilerini izlemek ve analiz etmekten sorumlu bir*

komisyon oluşturacaktır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40300> ET:07.08.2020).

135. (2016, Güney Kore) Culture of Jeju Haenyeo -Women Divers (Jeju Haenyeo Kültürü - Kadın Dalgıçlar): Aday dosyası Güney Kore'nin Jeju Adası'nda yaşayan, kabuklu deniz ürünleri toplamak için denizin 10 metre altına kadar tüpsüz dalan, bazıları 80'li yaşlarına erişmiş kadın topluluğunun kültürünü konu edinir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsur hâlihazırda küçük bir turistik çekiciliğe sahiptir ve bu durum yerel halk ve bir dernek tarafından denetlenmektedir. Hem dalış gösterileri hem de balık satışından elde edilen gelirin Haenyeo toplulukları için kullanılacağı ve turizm ile geleneksel üretim arasındaki dengeyi korumada dikkatli davranılması gerektiği dosyada vurgulanmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40274> ET:10.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devletin turistik faaliyetler ile geleneksel üretim arasındaki dengeyi koruma konusundaki yaklaşımından memnun olduğunu bildirir. (DECISION 11.COM 10.b.24)

136. (2016, Birleşik Arap Emirlikleri, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Fransa, Macaristan, İtalya, Kazakistan, Güney Kore, Moğolistan, Fas, Pakistan, Portekiz, Katar, Suudi Arabistan, İspanya, Suriye) Falconry, a Living Human Heritage (Doğancılık, Bir Yaşayan İnsan Mirası): Üç kıtadan toplam on sekiz ülkenin ortak dosyası olan bu unsur, doğan, şahin, atmaca gibi yırtıcı kuşlar ile yapılan avcılık faaliyetleri ve bu faaliyetler ile ilgili geleneksel uygulamaları içerir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu çok uluslu dosyada konunun turistik bir cazibe olarak gösterildiği tek ülke Moğolistan olmuştur. Burada Çevre, Yeşil Kalkınma ve Turizm Bakanlığı'nın her sene "Kartal Festivali" düzenlediği belirtilmiş ayrıca unsurun sahibi olan grupların ekonomik kalkınmaları için ekoturizmin teşvik edileceği ifade edilmiştir. *Moğol hükûmeti ve yerel yetkililer, kartallarla avlanan azınlıklara, bu zorlu coğrafyada kalmalarını sağlamak için ekoturizmi teşvik etmeye devam edecektir* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=61142> ET:10.08.2020).

Periyodik Rapor (2011): Unsur 2009 yılında Moğolistan'ın SOKÜM envanterine girmiştir. 2011 yılı raporuna göre unsur TL'ye girdikten sonra ülkenin hem kırsal hem de kentsel bölgelerinde kartal festivalleri düzenlenmiş böylece yerli ve yabancı turistlerin unsur ile ilgili bilgi ve görgülerinin artması sağlanmıştır. Rapora göre unsur özellikle Moğolistan'da yaşayan Kazak halkı ile ilişkilendirilmektedir. *Kartal avı davranışı, Kazak ulusal gelenek ve göreneklerinin reklamını yapmak için özel bir fırsat sağlayarak hem yerli hem yabancı turistler için bir cazibe merkezi olmuştur* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18499> ET:10.08.2020).

Periyodik Rapor (2011): Taraf devletlerden Güney Kore unsurun TL'ye alınmasının ilgili derneklerin üye sayısını artıracığına ve her yıl düzenlenen gösteri ve etkinliklere katılımın artacağına değinmektedir. Bu ifadelerden sonra taraf devlet unsurun yerel bir turizm ürünü olarak geliştirilmesi halinde destek alma ihtimalinin yükseleceğini belirtir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18491> ET:22.08.2020).

Periyodik Rapor (2017): Güney Kore bir önceki raporda değindiği unsur kaynaklı bir turistik ürün geliştirme meselesini 2016 yılında gerçekleştirdiğini bildirir. *Jeollabuk-do Eyaleti, Jinan İlçesinde, şahinciliği yerel bir turistik cazibe merkezi haline getirme çabasının bir parçası olarak 2016 yılında bir şahin avı deneyimi ve tanıtım pavyonu inşa edildi. Pavyon bir tanıtım merkezi, bir eğitim salonu ve bir şahin çiftliğinden oluşmaktadır.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49341> ET:22.08.2020).

Periyodik Rapor (2017): Kazakistan tarafından hazırlanan raporda doğanların yeniden doğuşunun ülkedeki turizmi geliştirebileceğine değinilmiş ardından bu sanatın devlet desteği alan çiftliklerde ve turistik alanlarda farklı bölgelerden gelen insanlar tarafından korunmakta ve geliştirilmekte olduğu aktarılmıştır. Bu açıklamadan unsurun varlığını sürdürebilmesinde turizmin katkısı olduğu anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49496> ET:26.07.2022).

137. (2016, Etiyopya) Gada System, an İndigenous Democratic Socio-Political System of The Oromo (Gada Sistemi, Oromo'nun Yerel Demokratik Sosyo-

Politik Sistemi): Gada, Etiyopya'daki Oromo halkı tarafından nesiller boyunca topluluk deneyimlerinden edinilen bilgilerden geliştirilen geleneksel bir yönetim sistemidir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Unsurun TL'ye alınmasının dünyanın farklı yerlerinden gelen araştırmacı ve turistlerin bölgeye ilgisini artıracak ve Arsadi gölü etrafında her sene yapılmakta olan festivale katılımın yükseleceği ifade edilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada turizm kaynaklı olası bir bozulma

endişesine yer verilmektedir. Bu endişeye çözüm olarak yerel halk ve ilgili diğer paydaşların sürecin yöneticileri haline getirildikleri belirtilmiştir. *Gada kültürel mekânlarının korunması için azami özen gösterilecek ve turizmi kolaylaştırmak için gerekli altyapı inşa edilecektir. Irrecha Töreni Abba Gada, Qaallu (dini lider), Abba Malkaa (göl kıyısındaki kutlamaların efendisi) Oromiya Kültür ve Turizm Bürosu ve Doğu Shawa Kültür, Turizm ve Devlet İletişim İşleri Ofisi ile iş birliği yapan klan liderleri tarafından yönetildiğinden turistlerin onu ticarileştirme şansı çok az olacak veya hiç olmayacaktır.*

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: Unsur ve

ilgili festivale turistlerin dâhil olması ile ilgili bir kısıtlamanın olmadığı bilakis bu konunun teşvik edildiği anlaşılmaktadır. *Irrecha festivali de dâhil olmak üzere çeşitli Gada kurumlarının ve ritüellerinin uygulamaları için geçerli olan hiçbir gizlilik kuralı yoktur. Turistler ve misafirler, Gada Sisteminin çeşitli törenlerine katılmaya ve herhangi bir kısıtlama olmaksızın fotoğraf ve video görüntüsü çekmeye davet edilmektedir. Sistemle ilgili bilgi, ve gelenek öğrenmeye ve herkesin ritüellere katılmasına açıktır* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40014> ET:10.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite ilgili topluluklar ve sivil toplum

kuruluşları ile birlikte kültür ve turizm ofislerinin tam katılımıyla hazırlanan dosya hazırlık sürecinden ve turizm ofislerinin paydaşlar arasında olmasından memnun olduğunu belirtmiştir (DECISION 11.COM 10.b.11).

138. (2016, Yunanistan) Momoeria, New Year's Celebrations in Eight Villages of Kozani Area, West Macedonia, Greece (Momoeria, Kozani Bölgesindeki

Sekiz Köyde Yılbaşı Kutlaması, Batı Makedonya): 1924 yılındaki mübadele sonrası Karadeniz Bölgesi'nden göçerek Batı Makedonya'ya yerleşen halkın taşıyıcısı olduğu unsur, 25 Aralık – 5 Ocak arasında Kozani'deki aktör, müzisyen ve dansçılar tarafından, yeni yılın gelişini kutlamak için köy sokaklarında icra edilen performanslardan oluşur.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada köy derneğinin turistik taşıma kapasitesine karar verilmesi aşamasındaki rolüne değinilmektedir. *Dernek üyeleri, giderek artan sayıda ziyaretçinin sebep oldukları zorlukların farkındadırlar. Ziyaretçilerin sayısını ve katılımını uygun sınırlarda düzenleyebileceklerinden eminler: Bu sayı performanslarını canlandırmak ve yeni yıl kutlamalarına katılım için yeterli, ancak performansı engelleyecek ya da unsuru turistik bir ürüne dönüştürüp bozacak kadar ileri boyutta değildir. Onlar, kültürel kimliklerinin merkezinde yer alan unsuru pek çok zorlukta canlı tuttular. Bu yüzden onu turistler için bir performansa dönüştürmeye niyetli değiller. Turistler için konaklama yerleri sınırlıdır ve daha fazla konaklama işletmesinin bölgede iş kurmasına izin vermeye istekli değiller. Ayrıca, bu tür bir kuruluşu çalıştırma izni kendileri tarafından seçilen yerel yönetimce yetkilendirildiği için bunu yasaklama yetkisine de sahiptirler.*

Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı: Bu bölümde unsurun taşıyıcısı olan sekiz köy halkının dosyanın hazırlanma sürecine bizzat katılmalarının yani taşın altına ellerini koymalarının unsurun TL'ye girme aşamasında ve sonrasında yarattığı olumlu etkilere değinilmektedir. *Ulusal ve uluslararası dosyaların hazırlanma dönemi aynı zamanda uygun koruma önlemleri konusunda yapıcı bir diyalog ve tartışma dönemi idi. Bu süreç boyunca, miraslarının karşılaşılabileceği tüm zorluklar üzerinde düşünme şansı buldular: bir turist cazibe merkezi olarak bağlamsızlaştırma, unsurun parçalarının bağlamından arındırılmış temsilleri ve hatta daha "otantik" görünmesi için eklemeler/değişiklikler. Sekiz topluluk içinde hala devam eden çok yapıcı ve verimli diyaloglar. Bu iletişim ögenin yaşayabilirliğini ve toplulukların miraslarını koruma taahhüdünü*

onaylamaktadır

(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40007> ET:10.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite kitle turizminin unsuru bağlamından koparması ve olası olumsuz etkileri, konularındaki endişelerin dikkate alınışını memnuniyetle karşılar (DECISION 11.COM 10.b.16).

139. (2016, Dominik Cumhuriyeti) Music and Dance of the Merengue in The Dominican Republic (Dominik Cumhuriyetinde Merengue Müzik ve Dansı): Merengue Dominik Cumhuriyeti'nde doğmuş hareketli bir dans ve müzik türüdür.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Aday dosyasında turizm ifadesine ancak bakanlığın yapacağı teşviklerden bahsederken yer verilmektedir. *Turizm Bakanlığı, turizm merkezlerinde Merengue tanıtım faaliyetlerini teşvik etme ve yerel topluluk üyelerini bu faaliyetlere entegre etme sorumluluğunu üstlenecektir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39992> ET:10.08.2020).

Periyodik Rapor (2020) : Turizm kuruluşları ve işletmelerinde dans ve müziğin turistlerce deneyimlenmesi için çaba gösterildiği belirtilir. Rapora göre bu durum hükûmet tarafından da desteklenmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63676> ET:10.08.2020).

140. (2016, Tacikistan) Oshi Palav, a Traditional Meal and Its Social and Cultural Contexts in Tajikistan (Aş Pilavı, Tacikistan'da Geleneksel Bir Yemek ve Onun Sosyal ve Kültürel Bağlamı): Aş pilavı Tacikistan'da kültürel miraslarının bir parçası olarak tanınan geleneksel bir topluluk yemeğidir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun listeye girmesi ile gastronomi turizminin önemli bir parçası olacağı düşünülmektedir. *Unsur uluslararası düzeyde geniş olarak tanıtılacaktır ve Aş Pilavı, diğer ülkelerdeki ilgili restoranların menülerinde ve yemek odalarında yemeklerin bir parçası olabilir. Ziyaret eden turistler ve konuklar, özellikle popüler Tacik Aş Pilavı olmak üzere yerel yemeklere de ilgi duyacaklar* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39866> ET:10.08.2020).

141. (2016, Özbekistan) Palov Culture and Tradition (Pilav Kültürü ve Geleneği): Dosyada pilav kültürü ile ilgili olarak kullanılan açılış cümlesi *Özbekistan'da*

konukların ev sahibinin evinden ancak pilav teklif edildikten sonra ayrılabilceğine dair bir söz vardır olmuştur. Pirinç, et, baharat ve sebze gibi malzemelerle hazırlanan pilav, normal bir yemek olarak tüketilmesinin yanı sıra düğün ve yılbaşı gibi özel günlerin kutlanması, ihtiyaç sahiplerine yardımcı olmak için ya da misafirperverliğin bir göstergesi olarak sunulmaktadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsurun korunması için yapılmış olan bir dizi aktivite arasında *Özbekistan'ın tüm bölgelerinden katılımcılar, ustalar ve çırakların katıldığı "Özbek Uluslararası Turizm Fuarı" kapsamında düzenlenen "Palov Fest"* etkinliği gösterilmiştir (<https://ich.unesco.org/en/RL/palov-culture-and-tradition-01166> ET:10.08.2020).

142. (2016, Küba) Rumba in Cuba, A Festive Combination of Music and Dances and All the Practices Associated (Küba’da Rumba, Müzik ve Dansların Şenlikli Bir Kombinasyonu ve İlgili Tüm Uygulamalar): Unsur Küba toplumunun ve kimliğinin önemli bir sembolü olarak kabul edilmekte olan ve ünü dünyaya yayılmış Rumba müziğini, danslarını ilgili diğer uygulamaları içermektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Dosyada yer verilen koruma önerileri içerisinde *Turizm ile ilgili projelerde unsurun varlığını düzenleyen standartlar oluşturmak* ifadesine birkaç defa yer verilmiştir. İlerleyen bölümlerde ayrıca Rumba kültürünün sahiplerinin son altı senedir yerel kurumlarla birlikte turistik gelişim için sürdürülebilir koruma önlem ve planlarının yapıldığı etkinliklere katıldıkları ifade edilmektedir. Böylece yaşatarak korumak için sürdürülebilir turizm, bunun içinse kültürün sahibi olan yerel halkın süreç yönetimine dâhil edilmesi önerisi yinelenmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39998> ET: 10.08.2020).

143. (2016, Romanya ve Moldova Cumhuriyeti) Traditional Wall-Carpet Craftsmanship in Romania and the Republic of Moldova (Geleneksel Duvar Halısı Ustalığı): Geçmişte Romanya’da ve Moldova Cumhuriyeti’nde dekoratif, ölümlük, çeyizlik gibi amaçlarla üretilen duvar halılarının güncel bağlamlarda varlığını sürdürmeye devam ettiği ve ait olduğu halklarda yaratıcılık ve kimliğin bir işareti olarak kabul edildiği belirtilmektedir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Dosyada unsurun ait olduğu toplum için taşıdığı sosyal fonksiyonları ve kültürel anlamları konusunda açıklama yapılırken geleneğin bağlamındaki değişime uygun olarak güncellenmesinden bahsedilmiştir. *Antik form ve kalıpların yeniden yorumlanması ve anlamlandırılması süreçleri, (onların) kentsel ve turistik ortamlarda kabul görmelerine etki eder.*

Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı: *Dokumacılar, halı dokumak yoluyla bölgeye özgü kaliteyi korumakta ve maddi gereksinimlerini karşılayarak yaşam alanlarının sosyo-ekonomik, kültürel ve turistik gelişimine katkıda bulunmaktadır.* ifadeleri ile SOKÜM unsurunun turizm yoluyla sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağladığı belirtilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40362> ET: 17.08.2020).

144. (2016, İspanya) Valencia Fallas Festivity (Valensiya Fallas Şenliği): Fallas Şenliği Valensiya'da baharın gelişini kutlamak için düzenlenen bir festivaldir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun TL'ye girmesi ile beraber İspanya ve İspanya dışında kalan topluluklar arasındaki diyalog ve farkındalığın artacağı böylece yörenin gelenek ve kültürel mirasına ilgi duyan ziyaretçilerin bölgeye geleceği öngörülmektedir. Bu ifadelerden hareketle Valensiya'ya nitelikli turistlerin gelmesinin olumlu karşılandığı anlaşılmaktadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Ziyaretçilerin oldukça etkilendikleri söylenen festivale, etkinlikleri farklı tarihlere yayarak ve farklı meydanlarda icra ederek taşıma kapasitesinin üzerinde bir katılımın engellendiği böylece turizmin olası olumsuz etkilerinin azaltıldığı belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40544> ET: 17.08.2020).

145. (2016, Japonya) Yama, Hoko, Yatai, Float Festivals in Japan (Yama, Hoko, Yatai, Japonya'nın Geçit Tören Kuleleri Festivalleri): Ülke genelindeki şehir ve kasabalarda kutlanan festivalde, barışın korunması ve doğal felaketlerden korunmak amacıyla gösteriler icra edilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Ülkeden daha evvel TL'ye girmiş benzer festival örnekleri olduğu belirtilmiş ve bu tecrübelerden hareketle unsurun listeye alınması

sonrası büyük olumsuzluklar beklenmediği ifade edilmiştir. Bununla beraber ziyaretçi sayısındaki olası artışın yaratacağı olumsuz durum ile ilgili tedbirler öngörülür. *Bugüne kadar, her ikisi de 2009'da TL'ye giren "Hitachi Furyumono" ve "Kyoto Gion Festivali'nin Tören Kuleleri Seremonileri, unsurların yaşayabilirliğini tehlikeye atacak istenmeyen sonuçlara sebep olmadı. Tüm festivaller uzun zamandır yapılıyor ve sayısız ziyaretçi çekiyor. Yine de topluluklar, TL'ye girilmesi nedeniyle turizmde meydana gelebilecek olası aşırı artışa yanıt verecek önlemleri öngörmüşlerdir. Ulusal Dernek ayrıca topluluklardan bilgi toplayacak ve unsurun listeye alınmasının ardından meydana gelebilecek istenmeyen olumsuz sonuçları izleyecektir. Aşırı ticarileştirme gibi öngörülemez bir durum ortaya çıkarsa, koruma dernekleri sorunu çözmek için yerel topluluklarla birlikte çalışacak ve ulusal ve yerel yönetimler onların çalışmalarını destekleyecektir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40335>

ET:17.08.2020)

Periyodik Rapor (2010): 2010 yılında bağımsız bir festival olarak listeye alınan günümüzde ise “Yama, Hoko, Yatai, Japonya'nın Geçit Tören Kuleleri Festivalleri” grubu altında listelenen çok sayıdaki festivalden biri olan Koshikijima No Toshidon Festivali, SOKÜM-turizm ilişkisi adına incelenmesi gereken örneklerdendir

Unsur “toshidon” adı verilen tanrı kılığına girmiş erkeklerin evleri ziyaret ettiği inancından hareketle yıl sonunda düzenlenen bir festival olarak tanımlanır. 2010 yılı raporuna göre unsurun turistik cazibesi sebebiyle bazı tedbirlerin alınması lüzumlu görülmüştür. Bu tedbirler özellikle Koshikijima no Toshidon Koruma Derneği tarafından uygulanmaktadır. Dernek her yıl kasım ayında ziyaretçi alan hanelere yönelik bir toplantı yapmakta ve ziyaret veya ziyaretçi kabul etme davranışları gibi konularda yerel topluluğu bilgilendirmektedir. Ayrıca bölgeye gelen turistlere ulaşarak törenle ilgili uyulması gereken kuralları anlatmaktadır. Taşıyıcı ve uygulayıcıların ziyaretçilerle doğrudan temas içerisinde oluşunun ve kendi kültürel değerlerini misafirlerine tanıtmalarının söz konusu topluluktaki aidiyet ve gurur duygularını güçlendirdiği tahmin edilebilir. Ancak bu durum nitelikli ziyaretçi profili ve taşıma kapasitesine uygun sayıda ziyaret ile mümkün olabilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13332> ET:26.07.2022).

146. (2016, Nijerya) Argungu International Fishing and Cultural Festival (Argungu Uluslararası Balıkçılık ve Kültür Festivali): Nijerya'nın kuzeybatısında yaşayan toplumlarca her sene şubat sonu ile mart ayları arasında kutlanan dört günlük festivalde el ile balık yakalama, kano yarışı, yaban ördeği avcılığı gibi bir dizi su yarışması ile çeşitli geleneksel oyun ve uygulamalara yer verilmektedir.

Periyodik Rapor (2018): Raporun toplum katılımı ile ilgili bölümünde etkinliğe katılan yabancı turistlerden bahsedilmektedir. Buna göre festival turistleri çekmekte ve yabancıların etkinliğe ilgisi yerel halkın aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Rapora göre festival için bir de turist köyü yapılması sağlanmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49147> ET:26.07.2022).

147. (2016, Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, İran (İslam Cumhuriyeti), Irak, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Türkiye) Nevruz: 12 taraf devletin ortak dosyası olan unsur, ait olduğu coğrafyaya göre Nawrouz, Novruz, Nowrouz gibi benzer isimlerle adlandırılmakta ve yeni yıl olarak kabul edilen 21 Mart döneminde yapılan çeşitli ritüel ve kutlamalardan oluşmaktadır.

Periyodik Rapor (2014): Özbekistan tarafından 2014 döneminde hazırlanan raporda unsurun TL'ye girmesi sonrası olumlu değişimlere değinilmiş ve yapılan düzenlemeler sonrası yabancı turist sayısının arttığı belirtilmiştir. *Nevruz'un TL'ye dâhil edilmesinden sonra, bu bayramın ulusal düzeydeki kutlamasına katılan insanların sayısı ve coğrafyası önemli ölçüde gelişmiştir. Nevruz bayramı anaokullarında, okullarda, kolejlerde, üniversitelerde, işletmelerde ve kamu kurumlarında, ayrıca devlet ve sivil toplum kuruluşlarında yaygın olarak kutlanır. 21 Mart 2010 yılında Birleşmiş Milletler tarafından "Nevruz Günü" ilan edilmiştir ve bu uluslararası düzeyde bir tanınmadır. Bu çabalar sayesinde bugünlerde çok büyük yabancı turist akışı gözlemlenmektedir. İnsan ruhunun ve doğasının sergilendiği bu törenleri yabancılar da görmek ve katılmak istemektedirler* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37502> ET: 26.07.2022).

148. (2017, Panama) Artisanal Processes and Plant Fibers Techniques for Talcos, Crinejas and Pintas Weaving of the Pinta'o Hat (Pinta'O Şapkası (Yapımında Kullanılan) Talcos, Crinejas ve Pintas Dokuması İçin Zanaat İşlemleri ve Bitki Lifleri Teknikleri) : Ülke genelinde düzenlenen geleneksel danslar ve şenlikler sırasında giyilen Pinta'O şapkaları beş farklı bitki çeşidi ve bataklık çamuru kullanılarak üretilen bir el sanatı ürünü olarak tanımlanmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Pinta'O şapkasının TL'ye girmesi ile tanınırlığının dolayısıyla ticari ilginin artması öngörülmektedir. Dosyaya göre listeye giriş sonrası geleneksel bilgi kültür ekonomisine dönüşecek böylece genç kuşakların konuya ilgisi artacaktır. Bu sayede unsurun bölgede hâlihazırda yapılmakta olan sürdürülebilir turizm çeşitlerinden tarih turizmini ve ekoturizmi güçlendireceği öngörülmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Tavsiye edilen öneriler arasında nüfusun yaşam koşullarını iyileştirmek için 2013 yılında Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) tarafından kurulan Pinta'O Hat's Rotasının güçlendirilmesi yer almaktadır. Bu rota sadece adı geçen unsurun değil bir müzenin, çeşitli gastronomik ürünlerin ve benzer geleneksel unsurların sürdürülebilir turizme konu edildiği 13 kilometre uzunluğundaki bir güzergâhtır (<https://ich.unesco.org/doc/src/36287-EN.doc> ET: 17.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Pinta'O Şapka Festivali ve Şapka Rotası gibi etkinlikler komitenin memnuniyet duyduğu maddeler arasında sayılmaktadır (DECISION 12.COM 11.b.24).

149. (2017, Laos) Khaen Music of the Lao People (Laos Halkının Khaen Müziği): Laos halkının Khaen müziği, her biri metal bir kamışa sahip çeşitli uzunluklarda bambu tüplerle yapılan bir enstrüman ile çalınır. Bu müzik geleneksel olarak köy festivallerinin bir parçasıdır ve onu dinleyen insanlar şarkılara ve danslara aktif katılım gösterirler.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Güneydoğu Asya ülkelerinden Laos'un TL'ye girmiş tek unsuru olan Khaen müziğinin dolaylı bir biçimde turizme katkı sağladığı ifade edilmiştir. *Bilgi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, çeşitli*

derneklerle işbirliği içinde önemli resmî törenlerde khaen oyuncu gruplarının performanslarını teşvik etmektedir. Dahası Khaen müziği ve müziğe eşlik eden danslar, turistlere satılan birçok el yapımı heykele ilham vermektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun geleneksel derinlik ve gücünün onu turizm tehdidinden koruyacağı ifade edilmiş ancak yine de çeşitli tedbirler alınacağı belirtilmiştir. *Khaen müziği, ülkenin kültürüne ve yaşam tarzına, derin geleneksel köklerle o kadar aşılarmıştır ki popülerleşmeden veya artan turizmden etkilenme riski çok azdır. Uzun ömürlü olmasını sağlayan bir dizi geleneksel ve kurumsal uygulamalarla bağlantılıdır ve çeşitli yeni önlemler bu geleneklerin sürdürülmesini desteklemektedir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/36210-EN.docx> ET: 17.08.2020).

150. (2018, Hindistan) Kumbh Mela: Kumbh Mela katılımcı sayısı bakımından dünyanın en kalabalık hac organizasyonlarından biridir. Ritüel her yıl Ganj Nehri'nde gerçekleştirilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsuru korumak için önerilen projeler kısa vadeli ve orta vadeli olarak iki grup altında sıralanmakta olup orta vadeli projelerden biri unsurun bir kültür turizmi ürünü olarak da değerlendirmesini içermektedir. *Kumbh Mela-Allahabad, Haridwar, Ujjain ve Nashik'in dört bölgesi, büyük kültür turizmi merkezleri olarak geliştirilmesi gereken ünlü turistik yerlerdir. Merkezin ve eyaletlerin Turizm Bakanlığı tarafından başlatılabilecek bir girişim (ile) onları dünya turizm takviminin bir parçası haline getirme çabaları. (söz konusu olabilir)* Hazırlanacak projede ile önemli ziyaret alanları ve bu alanların etraflarındaki kültürel mekânlar ile ilgili bilgi sağlanacak internet sayfaları kurmak da önerilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43812> ET: 17.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite orta vadeli hedefler arasında kültür turizmine dâhil olmanın bulunmasını uygun bulmaktadır. Bununla beraber olası turist sayısındaki artışın yaratacağı ekolojik ve sosyal taşıma kapasitesine karşı taraf devleti uyarır (DECISION 12.COM 11.b.12).

151. (2017, Almanya) Organ Craftsmanship and Music (Org Zanaatkârlığı ve Müziği): Unsur, yüzyıllardır süregelen ve hâlen 400 zanaatkâr tarafından sürdürülen

güçlü bir geleneğe sahiptir. Her enstürman çalınacağı mekân için özel olarak tasarlandığı için üretim sürecinde zanaatkarlar ve müzisyenler ve işbirliği içerisinde hareket etmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsur ile ilgili farkındalığı artırmak için yapılan öneriler arasında rehberli grup yürüyüşleri ile atölyelerin tanıtılması ve müzelerin tanıtımında daha etkin kullanılması yer alır. *Rehberli atölye turları ve açık günler daha sık sunulacak. ... Müzeler, rehberli müze gezileri sırasında org gösterileri düzenlemeye teşvik edilecektir. Sessiz sinema çağından beri sinemalarda hâlen hayatta kalan birkaç sağlam org, özellikle film festivalleri bağlamında özel günlerde kullanılmaktadır. Orgların kiliselerde veya konser salonlarında kullanılmasının yanı sıra son yıllarda enstrüman için farkındalık yaratmanın yeni yollarını içeren bir etkinlik kültürü gelişti: Org yürüyüşleri, geziler, bölgesel konser dizileri şeklinde görülen ve popüler kültüre dönüşmüş olan kültür turizmi desteklenecektir.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/36288-EN.doc> ET: 18.08.2020).

152. (2017, Küba) Punto: Punto, on sekiz mısradan oluşan irticalen veya usta malı örneklerin söylenmesi ile aktarılan Kübalı çiftçilerin kültürüne ait şiirler ve müzik olarak tanımlanmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Punto ile ilgili bir dizi koruma yöntemi önerilmiş ve turizm ifadesi bu maddeler arasında unsura bir tehdit olarak gösterilmiştir. *Somut olmayan kültürel mirasın bir ifadesi olarak Punto'yu, mirasın bilinçli bir şekilde yaratılmasından ziyade klişelere daha yakın turist tüketimine dalmış bir toplumdaki risklerden ve yanlış yaklaşım ve uygulamalardan korumak* (<https://ich.unesco.org/doc/src/36217-EN.doc> ET: 18.08.2020).

153. (2017, Mauritius) Segha Tambour of Rodrigues Island (Rodrigues Adası'ndaki Segha Tambour Dansı): Dosyaya göre unsur, köleliğin yaşandığı eski dönemlerden beri sürdürülmekte olan, Rodrigues Adası'nın her yerinde evlerde ve sokaklarda, resmi ve gayri resmi etkinliklerde gerçekleştirilen bir dandır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Yaklaşık kırk bin kişinin yaşadığı ve ekonominin tarım ve hayvancılık ile turizme dayandığı küçük bir ada olan Rodrigues'te Segha Tambour dansının turistik işletmeler de dâhil olmak üzere hayatın her kesiminde

görüldüğü ifade edilmektedir. *Sega Tambour*, turizm tesislerinde icra edilir ve elde edilen gelirler, sanatçılar ve enstrüman üreticileri için bir gelir kaynağı olarak sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunur.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Unsurun listeye girmesinin turizmi geliştireceği ifade edilmektedir. *TL'ye giriş kültürlerarası diyalogu ve turizm gibi endüstrilerle bağlantıyı pekiştirecek, gösteri sanatları ve sanatçıları için fırsatlar yaratacak ve aşırı ticarileştirme olmaksızın topluluğun coşkusu ve SOKÜM unsurlarına aktif katılımı yoluyla gelişime katkıda bulunacaktır.*

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar:

Dosya incelendiğinde hem unsurun ticari ve turistik değerinin ne kadar önemli hem de bu konunun istismara ne kadar yatkın olduğu konularındaki farkındalık görülmektedir. *Turizm tesislerinde icra edilen Sega Tambour, topluma karışan sanatçılar için gelir yaratılmasına katkı sağlıyor. Bununla birlikte topluluğun farkında olduğu aşırı ticarileştirme tehlikesi vardır. Bu bölümde ayrıca çok sayıda grubun albümler çıkarttıkları ve otellerde gösteriler yaptıkları belirtilmiştir.*

Önerilen Koruma Yöntemleri:

CACO adı verilen (Sanat Kültür ve Diğerleri Komisyonu) eğitim ve denetim konusunda yetkin bir kurumun gerekli denetim ve düzenlemeleri yaptığı ifade edilmiştir.

CACO, bir etik ve davranış kuralları oluşturmak için sanatçılarla birlikte çalışıyor ve sanatçılara özellikle turizm endüstrisiyle ilgili potansiyel aşırı ticarileşmenin olumsuz etkilerinden kaçınmak için Sega Tambour performansı hakkında kılavuzlar sunuyor.

Topluluk, unsurun listeye alınmasının ona değer katacağı ve onu tehlikeye atmayacağı konusundan emindir. Bununla birlikte turistlerin beklentilerinin icracılar üzerindeki etkisi gibi aşırı ticarileştirmeye ilişkin tehditlerin de bilincindedirler. İstişareler sırasında kıyafet yönetmeliği, enstrüman ve turizm endüstrisi gereksinimleri gibi nedenlere dayalı olarak yaşanabilecek bağlamın zarar görebileceği riskler konusunda endişeler ortaya çıktı. Bununla birlikte topluluk, gençlerini Sega geleneğinin

tarihsel bağlamına saygı duyarak ve yönetilebilir değişiklikleri teşvik ederek duyarlı hale getirmeye kararlıdır. Bazıları sentetik tambur kullanımına karşı çıkarken, birçoğu hem geleneksel hem de sentetik olanın aynı anda kullanılabileceğini düşünüyordu. Topluluk, kıyafet kurallarında meydana gelen değişiklikleri kabul ediyor, ancak kadın sanatçıların çoğunun hâlâ kombinezonu korumayı tercih etmesini takdir ediyor (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43814> ET: 18.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite unsurun hem resmî hem de gayriresmî bağlamlarda, evde, yerel mahallelerde, sokaklarda ve turistik tesislerde uygulanmasından ve unsurun TL'ye kabulü ile ortaya çıkabilecek aşırı ticarileşme gibi olası sıkıntılara karşı alınan tedbirlerden memnundur. Bununla beraber yine de taraf devlete aşırı ticarileşmenin izlenmesi konusunda uyarıda bulunur (DECISION 12.COM 11.b.22).

154. (2017, Bangladeş) Traditional Art of Shital Pati Weaving of Sylhet (Geleneksel Shital Pati Sanatı Sylhet): Shital Pati, hasır benzeri bir dokuma olup Bangladeş'in her yerindeki insanlar tarafından oturma matı, yatak örtüsü veya seccade olarak kullanılmaktadır.

Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı: Unsurun listeye girmesinin onun tanınırlığını artıracakı dolayısıyla turistik ve ekonomik değerinin de artacağı belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43866> ET: 18.08.2020).

155. (2018, Hırvatistan, Kıbrıs, Fransa, Yunanistan, İtalya, Slovenya, İspanya ve İsviçre) Art of Dry Stone Walling, Knowledge and Techniques (Harçsız Duvar Örne Bilgi ve Teknikleri): Ülkemizin özellikle kırsal alanlarında da çokça örneğini gördüğümüz taş duvar teknikleri, İsviçre hariç tamamı Akdeniz ülkesi olan sekiz ülkenin ortak dosyası ile TL'ye girmiştir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsur sürdürülebilir turizm türlerinden tarım turizmi ve eko-turizm ile zayıf bir biçimde ilişkilendirilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/39132-EN.doc> ET: 18.08.2020).

156. (2018, Avusturya, Çekya, Almanya, Macaristan ve Slovakya) / Blaudruck/Modrotisk/Kékfestés/Modrotlač, Resist Block Printing and Indigo Dyeing in Europe (Blaudruck / Modrotisk/Kékfestés/Modrotlač, Avrupa’da Kalıcı Kalıp Baskı ve Çivit Mavisi): Aday dosyasında ülkemizdeki Tokat el baskısını andıran bir teknik ile üretilen, kalıp baskısını ve çivit mavisi rengini elde etme süreçleri etrafında oluşmuş gelenek özetlenmektedir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Nitelikli turist ve ziyaretçileri atölye çalışmaları ve seminerlere getirmek için turlar düzenlendiği belirtilmektedir. *Gittikçe daha fazla sayıda uygulayıcı ilgi çekmek, zanaatlarına ilişkin farkındalık yaratmak ve bilgilerini sadece ailede nesilden nesile değil, aynı zamanda diğer topluluklara ve bireylere aktarmak için alternatif yollar aramaktadır. Sözgelimi geleneğin sahipleri olan paydaşlar, öğrenciler, tekstil uzmanları ve/ veya ilgilenen halk gibi çeşitli izleyiciler için atölye çalışmaları ve seminerlere katılım için turlar düzenlenmektedir.*

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsurun yaşatılarak korunması konusunda turizmin olumlu katkıları olduğu anlaşılmaktadır. *Turizm de unsurun korunmasında önemli bir rol oynar. Topluluklar, atölyelere ziyaretler düzenleme konusunda turizm acenteleri ile işbirliği yaptılar. Sonuç olarak ekonomik ilgi artarken, turistler ve daha büyük sayıda insan topluluğu, zanaat, yerel çevre ve bölgesel kültür arasındaki güçlü ilişkiler hakkında bilgilendirilmektedir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/39152-EN.doc> ET: 18.08.2020).

157. (2018, Slovenya) Bobbin Lacemaking in Slovenia (Makara Dantel Yapımı): Ülkemizde de güçlü bir biçimde varlığını sürdüren dantel işleme geleneği, Slovenya’nın en önemli kültürel miraslarından biri olarak tanıtılmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: *Makara dantel ürünleri yerel kimliğin en önemli unsurları arasında sayılır ve bu nedenle turistik ürünlere dâhil edilir. Sloven kimliğinin ve kültürel mirasının tanınabilir bir unsuru olan dantel, genellikle Slovenya Cumhuriyeti tarafından tören hediyesi olarak verilmektedir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/38968-EN.doc> ET: 18.08.2020).

158. (2018, Belarus) Celebration in Honor of The Budslaŭ Icon of Our Lady (Meryem Ana İkonu Onuruna Kutlamalar): Unsur, her sene temmuz ayının ilk hafta sonu Belarus'un farklı bölgelerinden gelen kırk bin hacının ziyaretleri, kutlamaları ve çeşitli geleneksel uygulamalardan oluşmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Festivaldeki bazı hacıların yerel halk tarafından karşılanıp ağırlandığı ifade edilmiştir. İnanç turizmi olarak da nitelendirilebilecek bu etkinliğin bölgedeki yerel kültürü olumsuz etkilediğine ilişkin bir ima bulunmamaktadır.

Festivalin kutsallık, sosyal dayanışma, sosyalleşme, aksiyolojik ve rekreatif olmak üzere beş önemli fonksiyonu olduğu belirtilmekte, rekreatif fonksiyon ile ilgili maddede ise turizm konusuna değinilmektedir. *İnsanlar Budslaŭ'yu sadece festival süresince ziyaret etmezler. Burası turistler için de önemlidir. (Festival aynı zamanda) Belarus Devleti Tarihi ve Kültürel Değerler Listesi'nde yazılı ulusal değerlerden biridir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/39068-EN.doc> ET: 19.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devletçe alınan koruma önlemlerinden Budslaŭ Kilisesinin çevre düzenlemesi, bir park alanı ve mekân etrafındaki turistik rotaların düzenlenmesi gibi örnekleri eleştirir. Bu tedbirlerin daha çok somut unsurlar üzerine odaklandığını ve unsurun ticari ve turistik yönünü güçlendirmeyi amaçladığını düşünür (DECISION 11.COM 10.b.4).

159. (2018, Tacikistan) Chakan, an Embroidery Art in the Republic of Tajikistan (Çakan, Tacikistan Cumhuriyeti'nde Bir Nakış Sanatı): Unsur pamuklu veya ipek kumaşlar üzerine renkli ipliklerle çeşitli süslemeler ve sembolik çizimlerin işlenmesine dayanan bir el sanatı olarak tanıtılmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Bu bölümde unsurun listeye alınması sonrasında turistlerin ülkeye ilgisinin artacağı öngörülmektedir.

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı: Unsurun herkese açık olduğu ve turistlerin de isterlerse bu el sanatını satın alabildikleri

belirtilmekte ancak turizmden kaynaklanan olumlu veya olumsuz bir değişimden bahsedilmemektedir. Bu durumun bölgedeki turistik hareketin sosyal taşıma kapasitesinin altında kalması ile açıklanabileceği düşünülebilir. *Çakan nakış geleneği nesilden nesile açık biçimde aktarılır ve herkes bu halk zanaatını öğrenebilir. Tüm insanlar herhangi bir cinsiyet, etnik köken ve din kısıtlaması olmaksızın çakan işlemeli ürünleri özgürce kullanır. Turistler ve misafirler, çakan ürünlerini özgürce satın alıp anavatanlarına götürüyorlar* (<https://ich.unesco.org/doc/src/39066-EN.doc> ET: 19.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Unsurun yaratıcı ve taşıyıcılarındaki çeşitlilik ile serbestçe turistlere satılabilmesinden komitenin memnuniyet duyduğu anlaşılmaktadır (DECISION 13.COM 10.b.36).

160. (2018, Gürcistan) Chidaoba, Wrestling in Georgia (Chidaoba, Gürcistan'da Güreş): Unsur, ülkemizde “karakucak güreşi” olarak bilinen ata sporunu anımsatmaktadır. Chidaoba Güreşleri ülkenin tüm bölgelerinde, erkek nüfusun büyük bir kısmı tarafından uygulanan, davul zurna eşliğinde yapılan geleneksel bir spor olarak tanımlanmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Geleneksel güreşin turizm ile ilgisi konusuna öncelikle açılması öngörülen Güreş Müzesi başlığı altında değinilmiştir. Buna göre *Gürcistan Turizm Ulusal İdaresi müze hakkında bilgilendirilecek ve (müze) turistik destinasyon listeleri ve rehberlerinde yer alacaktır.* Bu açıklamadan sonra ise “Güreş ve Turizm” başlığı ile konuya tekrar girilmektedir. *“Geleneksel olarak Gürcü güreş turnuvaları, dini ve kamusal biçimlerde icra edilir ve bunlar turistik ilgiye konu olurlar. Turnuvalar hakkındaki tanıtım ve bilgiler Gürcü güreşinin iç ve dış turizm ile kültürel çeşitliliğini teşvik eden turistik rehber kitaplarına, sergilere ve konferanslara dahil edilecektir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/39143-EN.doc> ET: 19.08.2020).

161. (2018, Küba) Festivity of Las Parrandas in The Centre of Cuba (Küba'nın Merkezinde Las Parrandas Şenliği): Parrandas, yerleşim yerlerindeki rakip iki mahalle arasında yapılan ve şenlik gecesinde karşı mahallenin sürprizini bozmanın amaçlandığı çeşitli eğlenceli uygulamalardan oluşan kültürel bir yarışmadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: İki farklı grubun birbirleri ile rekabet içerisinde yaptıkları bu festival, doğası gereği yüksek turistik ilgi çekmeye meyillidir. Ancak dosyada bölgeye gelen turist sayısı yeterli görülmemekte ve ziyaretçilerin festivalin taşıma kapasitesinin çok altında kaldığı ifade edilmektedir. *Turizm sektöründe her sene ülkeyi ziyaret eden yüz binlerce turistin programlarında ve gezi güzergâhlarında bu şenliğe yer verilmektedir. Yine de resmî mekanizmalar festivallerin kutlanmasına yeterince katkıda bulunmadığından, (turistik) etki hâlâ biraz sınırlıdır.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Festivalin yarattığı ekonomik yükün hafifletilmesi için turizmden faydalanılması önerilmektedir. *Las Parrandaları kutlamak, ekonomik kaynak gerektirir ve masrafları içerir. Bu nedenle turistleri yılın son çeyreğinde şenliklerin kültürel bağlamına dâhil etmek gerekir. Bu topluluklarda Las Parrandas'ın ve SOKÜM'ün diğer unsurlarının tanıtılması, şenliği kutlayan kasabalara turizmin akışını kolaylaştıracak ve teşvik edecektir.* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39914> ET: 19.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite sürdürülebilir turizmin topluluk şenliklerinin başarılı performansı için ek finansal kaynaklar yaratmada oynayabileceği olumlu role dikkat çeker ve taraf devleti, artan ziyaretçi akışı sebebiyle aşırı ticarileşme ve popülerleştirilme gibi olumsuz etkilerden unsuru korumaya ve ziyaretçilerin katılımına izin verebilecek bir strateji geliştirmeye davet eder (DECISION 13.COM 10.b.11).

162. (2018, Umman) Horse and Camel Ardah (At ve Deve Festivali): Unsur, Umman halkının hayvanlarla baş etme ve evcilleştirme konusundaki becerilerini yansıtan, at ve deve binicilerinin gösterileri ile yarışlarını içeren geleneksel bir festivaldir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Bu başlık altında iç turizme değinilmiştir. *Umman halkının festivale ikracı veya izleyici olarak katılması sürdürülebilir kalkınma ile uyumludur. Alardhah Festivalinde geleneksel şarkı söyleme ve dans etme gibi pek çok unsur bulunmakta ve bu unsurlar gelişimlerini sürdürebilmektedirler. Kültürel mirasın özgün toplumsal kimliğini koruyarak turistik bir*

etkinlik olarak kullanılması, kültürel mirasın gelişmesine katkıda bulunur (<https://ich.unesco.org/doc/src/38965-EN.doc> ET: 19.08.2020).

163. (2018, Tayland) Khon, Masked Dance Drama in Thailand (Khon, Tayland'da Maskeli Drama Dansı): Khon Maskeli Drama Dansı müzikal, dans, şiir, edebiyat, ritüel ve el işi unsurlarını birleştiren bir performans sanatı olarak tanımlanmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Dansı icra edenlerden bazılarının aldıkları kurumsal eğitim sonrası geleneksel bağlam dışında ve turistik alanlarda da performanslarını sergiledikleri belirtilmektedir. *Bazı uygulayıcılar özel topluluklar oluşturur ve kültürel etkinlikler, restoranlar, turistik mekânlar veya deneysel tiyatrolar için performans sergiler. Çoğu kurumsal olarak eğitilmiştir, ancak bazıları topluluklar içinde gayriresmî olarak eğitilmiştir.*

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Kamu kurumlarının unsuru yaşatarak koruma konusundaki katkılarının ne olduğu sorusuna verilen cevap incelendiğinde turizm konusunun olumlu bir tutumla ele alındığı görülmektedir. *Eğitim Bakanlığının, eğitim enstitülerinde Tayland gösteri sanatları ve müzik kulüplerinin kurulmasını destekleme politikası vardır. Günümüzde en az iki devlet eğitim kurumu müfredatlarında düzenli olarak Khon eğitimi vermektedir. Girişim, amatör dansçıların ve bilgili seyircilerin işe alınmasına büyük ölçüde yardımcı oldu. Tayland Turizm Otoritesi, sıklıkla yurtdışındaki Khon turuna sponsorluk yapmaktadır. Khon'u ülke dışında yapmak, turizmi teşvik etmek ve Tayland kültürünü yabancı ülkelerde tanıtmak için etkili bir araç olmuştur. Zaman zaman yapılan bu performanslar, Khon'u daha geniş bir izleyici kitlesi için korumayı ve onu erişilebilir kılmayı hedefleyen girişimleridir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/38978-EN.doc> ET: 20.08.2020).

164. (2018, Malavi) Mwinoghe, Joyous Dance (Mwinoghe, Neşeli Dans): Yerel dilde “haydi eğlenelim” anlamına gelen Mwinoghe, Malavi'nin kuzey bölgesinde üç etnik topluluk (Sukva, Ndali ve Bandy) arasında gerçekleştirilen bir dans olarak tanımlanır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Dansın ait olduğu bölgeye sürdürülebilir turizm türlerinden biri olan kültür turizmini çekeceği öngörülmektedir. Aynı zamanda dansın uygulandığı alanların tanıtılması için fırsat yaratarak ülkede kültür turizminin gelişmesine katkı sağlar.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Hükûmetin yaptığı yasal düzenlemeler önerilen koruma yöntemleri arasında ilk sırada yer bulmuştur. Bu düzenlemeler sayesinde yerel topluluğun kültürel miras unsurlarını yaşatarak koruyabileceği öngörülmüştür. *Malavi Hükûmeti şu anda topluluklara somut olmayan miraslarını koruma ve bundan yararlanmaları süreçlerine dâhil etmek için 1989 Müzeler Yasası, 1990 Sanat ve El Sanatları Yasası ve 1989 Telif Hakkı Yasasını revize ederek Mwinoghe Dansının korunmasını ve tanıtımını geliştirmeye çalışıyor. Bu yasaların revizyonu, eğlence ve turizm için Mwinoghe dâhil geleneksel dansların sömürülmesini engelleyecek ve unsurun Sukwa topluluğu için değerini kaybetmeyecek şekilde yapılmasını da sağlayacaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/src/39148-EN.doc> ET: 20.08.2020).

165. (2018, Bosna Hersek) Picking of Iva Grass on Ozren Mountain (Özren Dağı'nda Dağdalak Otu Toplamak): Her yıl Vaftizci Yahya'nın başının kesildiği gün olarak kabul edilen 11 Eylül'de, Özren Dağı çevresindeki köylerde yaşayanlar Gostiliji yamaçlarına ve zirvesine giderek dağdalak otu toplarlar. O gün yapılan törende rahipler tarafından kutsandıktan sonra şifalı güçlerinin artığına inanılan bu ot, ritüel ve kutlamaların merkezinde bulunmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Bölgedeki inanç nedeniyle senede sadece bir gün yapılabilen bu ritüelin turistik anlamda olumlu getirileri olacağı varsayılmaktadır. *Korunan doğası, şifalı otları ve saf su kaynakları ile tanınan bu bölgenin turistik değer kazanması olumlu etkiler yaratacaktır.* Metnin bir sonraki bölümünde turizm konusuna tekrar girilmektedir. *“Bu, iç turizmin önemini kesinlikle artıracaktır ve gerçekten önemli olacaktır. Çünkü bölgedeki pek çok insan çok kötü koşullarda yaşamaktadır ve bölgenin turistik anlamda değer kazanması onlara bir miktar gelir sağlayabilir.* Bu ifadelerde dikkat çekici olan özellikle iç turizm denmesi olmuştur. Bu durum yerel gelenekler ve dini değerler konusunda bölge halkına

yakın dolayısıyla değerler çatışması yaşanma ihtimalinin düşük olduğu turist tipine ulaşmanın önemini göstermektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: 2002 yılında Doboj bölgesinde kurulan flora müzesinin çalışmaları ile unsurun bölgedeki turistik haritaların önemli bir parçası haline geldiği ifade edilmektedir (**Toplamak** <https://ich.unesco.org/doc/src/38967-EN.doc> ET: 20.08.20).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komiteye göre unsurun listeye yazılımı, toplulukların doğal çevreleri arasındaki ilişkiye, doğal kaynakların kullanımına ve sürdürülebilir turizme yönelik çeşitli yaklaşımlar konusunda farkındalığın artmasına katkıda bulunabilir. Komite dosyanın farklı bir maddesinde yerel bir STK olan Sokol Club'ın bölgeyi turizmden ve gün içinde aşırı sayıda insandan kaynaklanan olumsuz etkilerden korumak için çalışmakta olmasından memnuniyetini bildirir. Ancak bu olumlu tespitlerin yanında taraf devleti aşırı ziyaretçi sayısının yaratabileceği yoğun turizm ve ekolojik tahribata karşı uyarır (DECISION 13.COM 10.b.7).

166. (2018, Tunus) Pottery Skills of The Women of Sejnane (Sejnane Kadınlarının Çömlekçilik Hünerleri): Unsur, başlangıçta kendi ihtiyaçları için pişmiş toprak kaplar ve heykelcikler üreten, değişen bağlamla birlikte geleneği güncelleyen Sejnane'li kadınların çömlekçilik becerilerini içeren geleneksel bilgi olarak tanımlanabilir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun ekonomik sürdürülebilirliği için teklif edilen çok sayıda öneriden biri de bölgede bir tematik turizm rotası oluşturmak olmuştur. *Çömlek Turu adı verilen temalı bir kültür turu rotası oluşturmak. Tüm bölgeyi kapsayacak bu projenin planlamasında özellikle Takelsa, Menzel Fersi, El-Jem, Barrama, El-Hamma de Gabès ve güneydeki Jebel Demer'in dağ köyleri gibi el yapımı seramik üretiminin ana merkezleri bulunmalıdır. Böyle bir rota Mogodlarda ve genel olarak kuzeybatıda, çömlekçilik için ileriye doğru büyük bir adımı temsil edecek ve doğal çevrenin ve çömlekçilik uygulamasıyla (kil, orman, vb.) doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan çeşitli unsurların korunmasına yardımcı olacaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/src/39063-EN.docx> ET: 20.08.2020).

167. (2018, Japonya) Raiho-Shin, Ritual Visits of Deities in Masks and Costumes (Raiho-Shin, Tanrıların Maskeli Ve Kostümlü Ritüel Ziyaretleri): Raiho-Shin her sene yılbaşında veya mevsim değişikliklerinde çeşitli ritüelistik uygulamaların yapıldığı bir şenliktir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Japonya SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması konusunda kurumsal tedbirler almaktadır. Unsurun listeye alınması sonrası aşırı ticarileşmesi gibi istenmeyen sonuçlar ortaya çıkması halinde zaten var olan denetleme mekanizmalarının işletileceği ifade edilmektedir. *Her yıl, tüm yerel koruma dernekleri bu aday gösterme planı ile ilgilenir ve kendi Raiho-shin ritüelleri için koruma önlemleri uygular. Her topluluk, Ulusal Konsey toplantılarında önlemlerin nasıl uygulandığını ve önlemlerin sonuçlarını rapor eder. Unsurun TL'ye alınması halinde Ulusal Konsey, koruma planlarının uygulanmasını değerlendirmeye ve izlemeye devam edecek ve söz konusu topluluklar içinde unsurun listeye alınmasından kaynaklanabilecek ritüellerin uygulanabilirliğine yönelik istenmeyen sonuçları izlemeye başlayacaktır. Aşırı ticarileştirme gibi istenmeyen bir sonucun ortaya çıkması durumunda, koruma dernekleri topluluklarda konunun ele alınmasında merkezi olacaktır ve ulusal ve yerel yönetimler bu çabaları destekleyecektir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/38963-EN.docb> ET: 20.08.2020).

168. (2018, Panama) Ritual and Festive Expressions of The Congo Culture (Kongo Kültürünün Ritüel ve Şenlikli İfadeleri): Unsur sömürge dönemi boyunca köleleştirilen siyahi ırkın günümüzdeki temsilcileri tarafından güncellenerek sürdürülen geleneksel kutlamalarından oluşmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun listeye girmesi ile dikkate alınacağı ifade edilen beş tedbirden ikincisi ilginin artması ile ziyaretçilerin yaratabilecekleri olumlu veya olumsuz değişimler hakkındadır. Bu konuda hâlihazırda yapılmakta olan anket ve görüşme yöntemlerini uygulayarak tespitler yapıldıktan sonra her bir eyalet için tedbirler önerilmesi teklif edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/38918-EN.doc> ET: 20.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Topluluklara etkili koruma sağlama konusunda yardımcı olmak için 2003 Sözleşmesi hakkında genel eğitim verilmesi ve aşırı turizmden kaynaklanabilecek olası risklere karşı azaltıcı önlemler alınması hakkında bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, komitenin memnuniyet duyduğu maddeler arasında sayılmıştır (DECISION 13.COM 10.b.28).

169. (2018, Kazakistan) Traditional Spring Festive Rites of the Kazakh Horse Breeders (Kazak At Yetiştiricilerinin Geleneksel Bahar Şenliği Törenleri): Kazak at yetiştiricileri tarafından Terisakkan Köyünde düzenlenen geleneksel bahar şenliği geleneğin güncellenmesi ile günümüze taşınmış uygulamalardan oluşur.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsur üzerindeki ziyaretçi baskısını azaltmak için Ulytau Rezerv Müzesi aracılığıyla Terisakkan'a yapılacak ziyaretlerde rezervasyon yapılmasının sağlanması ve turistlere alternatif rotalar ve turistik yerler sunularak ziyaretçi sayısının düzenlenmesi önerilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/39064-EN.doc> ET: 20.08.2020).

170. (2019, Fransa, İtalya ve İsviçre) Alpinizm: Her sene 5000 aktif rehber eşliğinde 700.000 kişinin ziyaret ettiği Alp Dağları, üç ülke tarafından sürdürülebilir turizm alanı olarak değerlendirilmektedir. İncelediğimiz diğer dosyalardan farklı olarak bu dosyada geleneksel bir unsurdan ziyade sportif bir turizm etkinliği esas unsurdur. Bu sebeple dosyanın SOKÜM olarak kabul edilmesi şaşırtıcıdır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: İtalya ve Fransa'nın Aosta Vadisi bölgesinde çalışan dağ rehberlerinin becerilerini geliştirmek için Avrupa Birliği destekli bir proje örnek gösterilmektedir. Projenin iki bileşeninden biri rehberlik eğitiminde mükemmellik diğeri ise sınır ötesi bölgede çalışmak için destek olarak belirtilmektedir. Bu proje ile yüksek dağ rehberliği mesleği için teknik ve kültürel yardımın sağlanması ve yerel alanlardaki gençlerin farkındalığının artırılması amaçlanmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/42923-EN.docx> ET: 20.08.2020).

171. (2019, Meksika ve İspanya) Artisanal Talavera of Puebla and Tlaxcala (Mexico) and Ceramics of Talavera de la Reina and El Puente del Arzobispo (Spain) Making Processes (Puebla ve Tlaxcala'da (Meksika) Talavera Zanaatkârları ve

Talavera de la Reina ve El Puente del Arzobispo (İspanya) Seramiklerinin Yapım Süreçleri): Hem İspanya hem de Meksika’da 16. yüzyıldan beri yapılan seramik ve üretim süreçlerin etrafında oluşan gelenek listeye alınmıştır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsurun kamu kurumları tarafından nasıl korunduğuyla ilgili soruya cevaben yarışmalar, taleveranın bir kimlik unsuru olduğu programlar ve turizm teşviki yoluyla sanatın geliştirilmesi ve görünürlüğünün artırılması ifadelerine yer verilmektedir. Yani turizm bir tehdit olarak değil unsurun tanıtımı ve sürdürülebilirliği için bir araç olarak gösterilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun yaşatılarak korunması için önerilen çok sayıda yöntemden biri de onun kültür turizmi için kullanılması olmuştur. *Bu kültürel miras ifadesinin görünürlüğü ve değerlendirilmesi için yeni yollar arayan taşıyıcılar, öğrenciler, akademisyenler ve tüketiciler için bir buluşma noktası olarak bir Talavera Canlandırma Merkezi oluşturmak. Bu merkezler aynı zamanda sürdürülebilir bir kültür turizminin gelişmesine katkıda bulunan temel yaygınlaştırma noktaları haline gelmelidir.*

Bir başka maddede ise Talavera turist rotası oluşturma önerisi yer almaktadır. *Seramik geçmişi ve bugününün buluşturulduğu farklı destinasyonlarla turist rotası yaratmak* (<https://ich.unesco.org/doc/src/45381-EN.doc> ET: 24.08.2020).

Periyodik Rapor (2020): Unsurun TL’ye kabulünden sonraki yıl içinde hazırlanan raporda da aday dosyasındakilerle benzer ifadelerin tekrarlandığı görülür. Bu raporda da sanatçıların turistik ürünler oluşturulması sürecine sıcak baktıkları ifade edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63316> ET: 24.07.2022).

172. (2019, İtalya) Celestinian Forgiveness Celebration (Celistin Affi Kutlaması): 13. yüzyılda yaşamış Papa V. Celestine’den esinlenerek düzenlenen kutlamaların L’Aquila şehrinde ve bölgesinde 1294’ten beri kesintisiz olarak sürdürüldüğü ifade edilmiştir. Bir dizi ritüel ve kutlamadan oluşan etkinliklere her sene yüz binlerce kişinin katıldığı belirtilmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun sürdürülebilirliğini güçlendirmek için alınan tedbirlerden biri de her sene bu etkinliklere katılan turistlere bilgilendirme yaparak

konuyla ilgili dikkat edilmesi gereken kuralları hatırlatmak olmuştur. *Tüm koruma önlemleri unsuru tehlikeye atmamak için sürdürülebilirliğin çeşitli boyutlarını dikkate alır. Örneğin kutlama uygulamalarına saygı duyulması için turistlere ve katılımcılara hitap eden ve her yıl güncellenen bir davranış kodunu benimsemek* (<https://ich.unesco.org/doc/src/42984-EN.doc> ET: 24.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite turizmin olası negatif etkilerini önlemek için yaratıcı koruma önlemleri bulmasından dolayı taraf devleti takdir eder ve uygulamaya saygı göstermek için turistlere ve katılımcılara yönelik olarak davranış kuralları oluşturma girişimini memnuniyetle karşılar (DECISION 14.COM 10.b.19).

173. (2019, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Mısır, Irak, Ürdün, Kuveyt, Moritanya, Fas, Umman, Filistin, Suudi Arabistan, Sudan, Tunus ve Yemen) Date Palm, Knowledge, Skills, Traditions and Practices (Hurma Ağacı, Bilgi, Beceriler, Gelenekler ve Uygulamalar): Çoğunluğu Arap ülkelerinden oluşan bu çok uluslu dosyada, hurma ağacı merkezli bilgi, beceri ve gelenekler bulunmaktadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Dosyada hurma ağacının farklı kullanım yolları ülkelere göre örneklendirilmiştir. Fas örneğinde kadınlar tarafından yapılan el sanatı ürünlerinin turizme göre değişime uğramasına değinilmiş ancak yapılan ürünler ve kullanımlarındaki değişime rağmen yaratıcıların becerilerinin güvence altına alındığı belirtilmiştir. Dosyanın bir sonraki maddesinde de (3.b) aynı ülke ile ilgili olarak *Bu geleneksel endüstrileri geliştirmek ve buralarda çalışan kadınlar için daha yüksek gelir seviyeleri sağlamak için onları turistlere yönlendirmek* ifadeleri ile turizm, yerel kadınların ekonomik gelişimi için kullanılabilir bir araç olarak gösterilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/42973-EN.doc> ET: 24.08.2020).

174. (2019, Fas) Gnawa: Kökeni köleliğin etkili olduğu 16. yüzyıla dayandırılan Gnava, bir sufi kardeşlik müziği olarak tanımlanır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Aday dosyasında unsurun turizm ile ilişkilendirilmesi konusuna olumlu bakıldığı görülmektedir. *Bu unsurun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesinde yer alması, Essaouira'da düzenlenen yıllık Gnava ve Dünya Müzik Festivali sırasında turist akınına yol açabilir ve Faslılar*

özellikle gençler arasında Gnava'ya olan ilgiyi artırabilir. Ancak bu çeşitli (ve) potansiyel sonuçlar, gelecekte Gnava kültürünün yaşayabilirliğini tehlikeye atmayacaktır. Aksine bu tür bir uluslararası tanınma Gnava kültürüne katma değer getirecek ve uygulayıcıları geleneklerini geliştirmek için daha fazla çaba göstermeye yönlendirecektir. Bu açıklamalar sonrasında olası sonuçlar için unsurun sahibi ve taşıyıcısı olan topluluklar ile yapılan toplantılar ve alınan önlemlere değinilmektedir. Bu önlemler arasında da turizmin yaratacağı herhangi bir riske değinilmemiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/42988-EN.docx> ET: 24.08.2020).

175. (2019, Peru) ‘Hatajo de Negritos’ and ‘Hatajo de Pallitas’ from The Peruvian South-Central Coastline (Peru'nun Güney-Orta Kıyı Şeridinden ‘Hatajo de Negritos’ ve ‘Hatajo de Pallitas’): Unsur Peru’nun orta ve güney kıyı şeridinde düzenlenen Noel kutlamalarının bir parçasıdır ve şarkı söylemeyi içeren ifadeler olarak tanımlanmıştır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Aday dosyasına göre unsur, sürdürülebilir kalkınma için turizmin nasıl kullanılabileceğinin bir örneğidir. Bu yaklaşıma göre gelen ziyaretçiler eğitilecek ve gereken saygıyı göstermeleri sağlanacaktır. *Hatajos de negritos* ve *Hatajo de pallitas*’ın listeye alınması somut olmayan mirasın, halkın sürdürülebilir kalkınması için nasıl bir turistik ürün haline gelebileceğinin bir örneğidir. Ziyaretçileri unsurun toplum için anlamları konusunda eğitilerek bölgeyi ziyaret eden turistler, bu tür tezahürlerin adanmışlık doğasına ve bir kimlik aracı olarak önemine uygun saygıyı göstereceklerdir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Önceki maddede bahsedilen öneri bu bölümde koruma yöntemleri arasında *Bu dansların geleneksel ve dini doğasını açıklayan turist tanıtım kampanyası oluşturulacak böylece ziyaretçiler bu kültürel tezahürlere saygılı ve kapsamlı bir anlayış kazanabilir şeklinde yer bulmaktadır* (<https://ich.unesco.org/doc/src/42983-EN.doc> ET: 24.08.2020).

176. (2019, Özbekistan) Khorazm Dance, Lazgi (Lazgi, Harezm Dansı): Lazgi Özbekistan’da sürdürülmekte olan geleneksel bir dans çeşididir. Unsur ülkede kendini ifade etmenin temel biçimlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Önerilen koruma yöntemleri arasında unsurun kültür turizmi alanında kullanımı yer bulmuştur. *Lazgi dans gösterisi ve öğrenme programları Özbekistan'da kültür turizmi programına dâhil edilecek.* Ancak bu ifade geliştirilerek detaylandırılmamıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/42981-EN.doc> ET: 24.08.2020).

177. (2019, Nijerya) Kwaqh-Hir Theatrical Performance (Kwaqh-Hir Tiyatral Gösterisi): Bu unsorda günlük işlerin tamamlanmasının ardından akşam saatlerinde ailelere davet edilen taşıyıcılar, drama, maskeleme, şiir, dans gibi unsurları kullanarak performanslarını sergilerler.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun TL'ye alınması ile beraber zincirleme bir reaksiyon başlayacağı ve nihai olarak araştırmacı ve turistlerin bölgeye yönelecekleri beklentisi ifade edilmektedir. *Bu (TL'ye girmek) Kwagh-hir ve uygulayıcılarına otomatik olarak prestij ve onur kazandıracaktır. Bu sürecin sonucu olarak unsur, uluslararası kamuoyuna tanıtılarak turistlerin ve araştırmacıların dikkatini çekecektir.*

Bu başlık altında konusu açılan bir başka madde ise unsurun performansını içeren yarışmalar olmuş, bu yarışmaların bütünleştirici bir yönü olduğu ifade edilmiştir. Burada dikkatimizi çeken nokta ise birleştirilmesi amaçlanan gruplar listesine turistlerin de katılması ve turizme yönelik oldukça olumlu bir bakışın geliştirilmesidir. *Kwagh-hir yarışmaları hem evde hem de diasporada Tiv oğullarını ve kızlarını, komşu toplulukların ve/veya etnik grupların üyelerini, turistleri ve hükûmeti Tiv Ulusunun kalkınması ve büyümesi konuları üzerinde düşünmek için bir araya getirecektir.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Turistlerin unsuru görebilmeleri için yapay bir bağlam oluşturulması önerilmektedir. Dosyada bu durum ziyaretçilerin unsura erişmelerini kolaylaştırmak şeklinde açıklansa da farklı bir okuma ile doğal bağlamın turistlerden korunması biçiminde de değerlendirilebilir. *Ziyaretçilerin her zaman gösterilere hazırlanabilecekleri bir Kwagh-hir merkezinin kurulması da bu sanat formuna fayda sağlayacaktır. Kwagh-hir tiyatrosu nispeten ılımlı bir popülerlik seviyesine ulaştı, çünkü kendisine sahip olan toplulukların ötesinde ihtiyaç duyulan*

destek ve alaka sağlanmadı. Araştırmacılar ve turistler, kötü ve erişilemez yolların acısı içinde kendi topluluklarındaki Kwagh-hirgroup'lara ulaşmak için mücadele ederken çoğu zaman büyük toplum sadece görevlendirilen performanslar sırasında Kwagh-hir'i izliyor (<https://ich.unesco.org/doc/src/42990-EN.doc> ET: 24.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Raporda komitenin memnun olduğu sonuçlar arasında unsurun ulusal festivallerde düzenli olarak tanıtılması sayılmıştır. Komite bu durumun unsur hakkındaki farkındalığı güçlendireceğini düşünür. Ayrıca taraf devletin öncelikle geleneğin profilini yükseltmeyi ve Nijerya geleneklerini keşfetmek ve sürdürmekle ilgilenen turistleri ve yabancı araştırmacıları bölgeye çekmeyi hedeflemesinden memnuniyet duyar.

Öte yandan turizm ile ilgili bazı endişelerini de belirtmektedir. Turizm, adaylık dosyasında Kwagh-hir için potansiyel bir tehdit olarak belirtilmesine rağmen unsurun bağlamından koparılmasını önlemek için taraf devletçe bir önlemin alınmaması eleştirilmektedir (DECISION 14.COM 10.b.27).

178. (2019, Dominik Cumhuriyeti) Music and Dance of Dominican Bachata (Dominik Bakhata Dans ve Müziği): Aday dosyasında Dominik Cumhuriyeti'ndeki tüm geleneksel kutlamaların ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanan dansın yerel halk tarafından kendiliğinden öğrenildiği ve geçmişten günümüze güncellenerek taşındığı ifade edilmektedir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Unsurun ülkenin tanıtım yüzü haline geldiği ve hayatın her aşamasında yer bulduğu aktarılmaktadır. Bu alanlardan biri olan turizm ise yerel kültür ve kimliği güçlendirmek için kullanılan alanlardandır. ...*Benzer şekilde, Dominik topraklarında bulunan hemen hemen tüm oteller ve tatil köyleri boş zaman aktiviteleri arasında günlük Bachata derslerine yer verir. Son istatistiklere göre her yıl Dominik Cumhuriyeti'ni beş milyondan fazla turist ziyaret etmektedir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/42319-EN.doc> ET: 24.08.2020).

179. (2019, Tayland) Nuad Thai, Traditional Thai Massage (Nuad Thai, Geleneksel Tay Masajı): Tay masajı günümüzde dünyanın her yerine yayılmış ve Tayland denildiğinde akla ilk gelen imgelerden biri haline gelmiştir. Ülkemizdeki pek

çok tesiste de kendine yer bulmuş bu unsur hâlihazırda güçlü bir turizm ürünü olarak kullanılmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Hazırlanan aday dosyasında turizm kavramına önemli bir yer verilmediği görülmektedir. Bu durumun dosyayı hazırlayanların aşırı ticarileşme veya turistifikasyon gibi konularda eleştiri almaktan çekindiklerini düşündürür. Dosyada turizm ifadesi sadece bir yerde *Nuad Thai ayrıca yaşlı ziyaretçiler için "sağlık turizmine" entegre edilecek* şeklinde kullanılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/42979-EN.doc> ET: 24.08.2020).

180. (2019, Bolivya) The Festival of the Santísima Trinidad del Señor Jesús del Gran Poder in The City of La Paz (La Paz şehrinde Santísima Trinidad del Señor Jesús del Gran Poder Festivali): La Paz şehrinde başlayan dini bir ritüelden hareketle ortaya çıkarak büyüyen unsur, günümüzde yaklaşık elli bine yakın icracının katıldığı büyük bir festivaldir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Festival Bolivya'nın önemli turistik cazibelerinden biridir. Unsurun yaşatılarak korunması için önerilen koruma yöntemleri beş başlık altında toplanmış olup festivalin iç organizasyonunu geliştirmek konulu ikinci başlığın ikinci maddesinde, turistlere göre yerel halka pozitif ayırım uygulanması önerilmiştir. La Paz seyircisi için doğrudan bir bilet temini sağlanarak onların festivallere katılımlarının sürdürülmesi ve festivalin sadece bir turizm ürünü haline gelmesinin engellenmesi önerilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/42931-EN.docx> ET: 24.08.2020).

181. (2019, Norveç) Practice of Traditional Music and Dance in Setesdal, Playing, Dancing and Singing (Stev/Stevjing) (Setesdal'da Geleneksel Müzik ve Dans Uygulaması, Enstrüman Çalma, Dans Etme ve Şarkı Söyleme “Stev Stevjing”) Unsur, Norveç'in geleneksel müzik ve danslarından biri olarak tanımlanmakta ve günümüzde sosyal toplantılar yoluyla yetişkinlerden genç nesillere aktarılmaya devam ettiği belirtilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Setesdal Müzesi tarafından 2015 yılından itibaren uygulayıcılar ve gönüllü kuruluşlar için bir arena olarak kullanılmak üzere

kurulmuş Sylvartun isimli bir merkez bulunmaktadır. Bu merkezde yapılan çok sayıda etkinlikten biri de yerlilerin ve turistlerin farkındalığını artırmak için unsur hakkında bir sergi açılması olmuştur. Bu örnekte de turistik aktivitelerin yerel halktan uzakta ve yapay bağlamlarda yapılmasının öngörüldüğü görülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/42929-EN.doc> ET: 24.08.2020).

182. (2019, Moğolistan) Traditional Technique of Making Airag in Khokhuur and It's Associated Customs (Khokhuur'da Airag Yapmanın Geleneksel Tekniği ve İlgili Adetler): Dosyaya göre unsur, kısrak sütünden yapılan fermente edilmiş bir içecek olup, geleneksel eşyalar ve tekniklerle üretilmekte ve ülkede günlük diyetin bir parçası olarak tüketilmeye devam etmektedir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanıtımı: Airag'ın gelen yabancılara ikram edilmesinin Moğol kültürünün bir parçası olduğu ve bu durumun turistler için de geçerli olduğu belirtilmiştir. *Misafirlerle tanışmak, onlara airag ikram etmek ve bardakların her zaman dolu olmasına dikkat etmek kadınların alışık olduğu durumlardandır. İçki servis etmemek veya kalitesiz airag servis etmek misafirlere hakaret sayılır. Günümüzde bu tür bir misafirperverlik geleneği, göçebe gelenek ve yaşam tarzını tanıtmak için yabancı misafirlerin ve turistlerin Moğol çoban ailelerine yaptığı ziyaretlerde yaygın olarak görülmeye devam etmektedir.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bulgan ilinde turistlerin yaz aylarında canlı uygulamaları görmek için ziyaret edebilecekleri bir Airag kampının kurulması önerilen yedi projeden üçüncüsüdür (<https://ich.unesco.org/doc/src/42987-EN.doc> ET: 26.08.2020).

183. (2019, Avusturya, Yunanistan ve İtalya) Transhumance, The Seasonal Droving of Livestock along Migratory Routes in The Mediterranean and The Alps (Yaylacılık, Akdeniz ve Alplerdeki Göç Yolları Boyunca Hayvanların Mevsimsel Göçü): Üç ülkenin ortak dosyası ile TL'ye giren unsur ülkemizde de varlığını hâlen sürdürmekte olan yayla göçü ve bu göç töreni sırasında yapılan geleneksel kutlama ve uygulamalardan oluşmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu bölümdeki öneriler Dokümantasyon, İletişim ile Promosyon ve Geliştirme olmak üzere üç alt başlığa ayrılmıştır. Dokümantasyon başlığı altında getirilen önerilerden biri çobanların yayla göçleri sırasında kullandıkları rotaları belgelemek ve haritalamak olmuştur. Dosyaya göre bu çalışmanın sonuçları, rotaları eski haline getirmek ve yaylacığın kültürel ve alternatif turizm projelerine dâhil edilmesini teşvik etmek için kullanılacaktır.

İletişim başlığı altındaki öneriler arasında “Uluslararası Yaylacılık Sempozyumu” düzenlemesi bulunur. Oetztal Vadisi merkezli bu sempozyumda bölgenin turistik bir destinasyon olmasından hareketle yerel turizm acentelerinin ilgisinin daha da artacağı ve dolayısıyla sürdürülebilir turizm konusunun bir tartışma konusu olacağı öngörülmektedir.

Promosyon ve Geliştirme başlığı altında ise her sene Avusturya’da yapılan çoban göçlerine yerel turizm acentelerinin ilgisi ve turistlere bu etkinliğin pazarlanma biçimleri incelenmiştir. Dosyada unsurun listeye girmesi ile beraber bu tür turistik hareketlere ilginin artacağı öngörülmüş bu sebeple unsurun turistifikasyonu tehdidine değinilmiştir. Bu duruma çözüm olarak yerel topluluk yetkililerinin bu tür etkinlikleri denetlemeleri ve unsurun yaşayarak korunmasının önündeki engelleri kaldırmaları tavsiye edilmiştir. Ayrıca turizm ile ilgili oluşacak faydanın öncelikle kültürün sahibi olan topluluğa aktarılmasının sağlanması ve bu konuda da UNESCO Kültürel Miras ve Turizm Kürsüsü (Salzburg Üniversitesi, Avusturya) ile iş birliği yapılması önerilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/42975-EN.doc> ET: 27.08.2020).

184. (2019, Portekiz) Winter Festivities, Carnival of Podence (Kış Şenlikleri, Podence Karnavalı): Unsurun başlangıçta erkekler için bir geçiş ayını olduğu, günümüzde ise toplumun her kesimini içeren bir kutlama haline geldiği belirtilmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: 2018 ile 2022 arasında alınacağı öngörülen yedi tedbirden sonuncusu sürdürülebilir turizm ile ilgilidir. Bu öneride ziyaretçilerin farkındalığını artıracak faaliyetler düzenlenmesi ve turizmi sadece festival zamanı ile sınırlandırmayıp yıla yayarak taşıma kapasitesinin rahatlatılması hedeflenmektedir. *Podence, karnaval kutlamaları sırasında birçok ziyaretçiyi çeken çok*

küçük bir köydür. Köyde konaklama çok sınırlıdır ve bu alan son yıllarda çevre ve doğa koruma programlarından yararlandığı için inşaat da sınırlıdır. Yine de kapasitenin aşılması için belediye Paris Konseyi ile birlikte çalışarak şunları geliştirecektir:

- *Ziyaretçiler arasında Podence Köyünün doğal ve sosyal çerçevesi hakkında farkındalık ve saygı uyandırmak için çevresel ve sosyal duyarlılık/egitim faaliyetleri;*
- *Ziyaretçileri sadece karnaval sırasında değil aynı zamanda yıl boyunca Cavaleiros'un Macedo Belediyesinin ve kuzeydoğu bölgesinin daha geniş doğal ve kültürel miras alanını keşfetmeye davet eden, daha geniş bir fayda dağılımı yaratan ve köyü olası turizm baskılarından kurtaran bir program.*
(<https://ich.unesco.org/doc/src/42925-EN.doc> ET: 29.08.2020).

185. (2020, Malavi ve Zimbabve) Art of Crafting and Playing Mbira/Sansi, The Finger-plucking Traditional Musical Instrument in Malawi and Zimbabwe (Malavi ve Zimbabve 'de Mbira/Sansi, Parmak Çekerek Çalınan Geleneksel Müzik Aleti, Yapma ve Çalma Sanatı): Üzerinde metal bir ses anahtarı bulunan ahşap gövdeli bir çalgı aleti olan Mbira, başparmak ve diğer parmakların hareketleriyle çalınan, kullanması usta-çırak ilişkisi içerisinde aktarılan ve toplumdaki şiddet ile olumsuz durumları kınamak için kullanılan bir müzik aleti olarak tanımlanmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Malavi'de 1989 ve 1990 yıllarında çıkarılan el sanatları ve telif yasasının güncellenmekte olduğu ifade edilmektedir. Dosyada, yapılacak bu güncellenme ile unsurun eğlence ve turizm amaçlı kullanımı sırasında istismar edilmesinin önüne geçileceği ve hak ettiği değere uygun bir biçimde güncelleneceği öngörülmektedir.

Zimbabve'de de benzer yasal düzenlemelerden bahsedilmektedir. Bu müziğin eğlence ve turizmde kullanımında uyulması gereken esaslar ile ilgili rehber ve yönergelerin ülkenin ilgili yasal mevzuatına uyumlu olduğuna değinilmektedir (<https://ich.unesco.org/en/RL/art-of-crafting-and-playing-mbira-sansi-the-finger-plucking-traditional-musical-instrument-in-malawi-and-zimbabwe-01541> ET: 14.02.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite artan gereksiz turizm hareketlerinin unsuru bağlamından koparma potansiyeli konusunda taraf devleti dikkatli olmaya davet etmektedir (DECISION 15.COM 8.b.38).

186. (2020, Arjantin) Chamamé: Chamamé, Corrientes eyaletinde yaygın olarak bilinen bir halk müziği türü ve dansı şeklinde tanımlanır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: 1985 yılında yapılan bir düzenleme ile yalnızca Chamamé müziğinin icra edildiği bir festivalin ulusal turist takvimine dâhil edilmesi, unsurun korunması konusundaki olumlu düzenlemelerden biri olarak kabul edilmektedir (<https://ich.unesco.org/en/RL/chamame-01600> ET: 14.02.08.2020).

187. (2020, Tunus) Charfia Fishing in the Kerkennah Islands (Kerkennah Adaları'nda Charfia Balıkçılığı): Charfia Balıkçılığı yaz dönemlerinde gel-git ile çekilen denizin hareketlerini takip eden yerel halk tarafından uygulanmaktadır. Dosyaya göre unsur bir kimlik ve aidiyet duygusu oluşturabilecek kadar güçlü, sürdürülebilir gelişme ilkelerine saygılı geleneksel bir meslektir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Turizm ifadesi sadece “yakalanan balıklar ile beslenecek mavi yengeçlerin civardaki otellere satılması” önerisinde zayıf ve dolaylı bir biçimde yer bulmuştur (<https://ich.unesco.org/en/RL/charfia-fishing-in-the-kerkennah-islands-01566> ET: 14.02.08.2020).

188. (2020, İsviçre ve Fransa) Craftsmanship of Mechanical Watchmaking and Art Mechanics (Mekanik Saat yapımı Zanaati ve Sanat Mekaniği): İlk defa 17. yüzyılda Fransa'da başlayan unsur bilim, sanat ve teknolojinin kavşak noktasındaki bir el sanatı olarak tanımlanmaktadır.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Yirmi üç tematik müze tarafından 1970'li yıllardan beri sürdürülmekte olan faaliyetler arasında rehberli turlara ev sahipliği yapmak ve farklı bölgelere turlar düzenleyerek unsuru tanıtmak sayılmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Farkındalığı artırmak için önerilen tedbirler arasında hâlihazırda yapılmakta olan etkinliklerin geliştirilmesine yer verilmiş böylece turizmin de gelişeceği öngörülmüştür. Ayrıca kültür ve turizm otoritelerinin iş birliği yapması ve ortak bir etkinlik takvimi hazırlamaları önerilmektedir. Yapılacak ortak etkinlikler arasında sergiler, açık ev etkinlikleri ve şirket turları sayılmaktadır. (<https://ich.unesco.org/en/RL/craftsmanship-of-mechanical-watchmaking-and-art-mechanics-01560> ET: 14.02.08.2020).

189. (2020, Bosna Hersek) Grass Mowing Competition Custom in Kupres (Kupres'te Ot Biçme Yarışması Geleneği): Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir yerleşim olan Kupres'te her yaz düzenlenen bu yarışmada genç katılımcılar tırpan kullanarak yarışma alanındaki otları rakiplerinden evvel biçmeye çalışmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun listeye girmesi sonrasında yapılması planlanan aktiviteler arasında kimi turistik etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinlikler ile bölgenin tanıtımı ve ekonomisinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Dosyanın bu bölümünde yer bulan *Gelecek turistlerle ilgili unsurun taşıyıcıları ile anlaşmak* ifadesi açıklanmamış olsa da bu maddeden bölgenin taşıma kapasitesine uygun hareket edilmesinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/en/RL/grass-mowing-competition-custom-in-kupres-01512> ET:14.02.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devleti, uluslararası festivalin sunduğu aşırı turizm tehdidine özel önem vermeye ve bu tür bir festivalin çim biçme rekabeti geleneğini korumanın bir aracı olarak görülüp görülemeyeceğini yeniden gözden geçirmeye davet etmektedir (DECISION 15.COM 8.b.19).

190. (Malta, 2020) Ftira, Culinary Art and Culture of Flattened Sourdough Bread in Malta (Ftira, Malta'da Mutfak Sanatı ve Düzleştirilmiş Ekşi Hamur Ekmeği): Arapçada mayasız ekmek anlamına gelen fatir kelimesinden dönüşerek Ftira halini alan unsurun Malta tarihinin değişkenliği ve derinliğini gösteren sembollerden biri olduğu ifade edilmektedir.

Aday dosyasında öngörülen koruma yöntemleri ve tedbirlerden bahsedilirken adı en çok anılan kurumlardan birinin Turizm Çalışmaları Enstitüsü olduğu görülür. Bu

durumun olası sebebinin adadaki turizm endüstrisinin bölge için ekonomik önemi olduğu varsayılabilir. Dosyada ayrıca Malta adalarında kültür endüstrisi ve turizmin daha çok somut kültür mirasına odaklanmış olduğuna değinilmektedir. Bu durumun unsurun TL'ye girmesi ile değişeceği ve somut olmayan kültürel mirasın önem ve etkisinin artacağı öngörülmektedir (<https://ich.unesco.org/en/RL/il-ftira-culinary-art-and-culture-of-flattened-sourdough-bread-in-malta-01580> ET: 14.02.08.2020).

191. (2020, Finlandiya) Sauna Culture in Finland (Finlandiya'daki Sauna Kültürü): Finlandiya kültürünün vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilen sauna, ülkede insanların hem bedenlerini hem de zihinlerini temizledikleri kutsal bir mekân olarak görülmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Bu bölümde bulunan alt başlıklardan birinde unsurun TL'ye girmesinin olası istenmeyen sonuçlarına değinilmektedir. Burada aile gibi küçük gruplarca küçük işletmeler veya evlerde sürdürülmekte olan geleneğin turizmin etkisi ile bozulması endişesine değinilmiştir. Ancak turistlerin daha büyük ve turistik tesislere yönlenecekleri öngörülerek bu endişenin yersiz olduğu belirtilmiştir. *Finlandiya'da sauna kültürünü deneyimlemek isteyen turistlerin sayısı artacak olsa bile turizm bu gelenekler için hiçbir zaman bir tehdit olmadı ve gelecekte de olmayacaktır. TL'ye girdikten sonra yabancıların artan ilgisi belirli bir saunaya, organizasyona veya alana odaklanmayacaktır. Halka açık saunalar ve sauna kulüpleri dışarıdan gelen ilgiyi memnuniyetle karşılayacaklar ve sauna banyosu kültürüne bilmeyenlere bu bilgiyi paylaşmaya ve iyi deneyimler sunmaya istekli olacaklardır.* (<https://ich.unesco.org/en/RL/sauna-culture-in-finland-01596> ET: 14.02.08.2020).

192. (2020, Sırbistan) Zlakusa Pottery Making, Hand-Wheel Pottery Making in The Village of Zlakusa (Zlakusa Çömlekçiliği, Zlakusa Köyünde El Çarkı ile Çömlek Yapımı): Unsur, Zlakusa Köyü halkı tarafından yüzyıllardır sürdürülmekte olan ve ülke genelindeki önemli etkinliklerde özellikle tercih edilen bir el sanatı ürünü olarak tanımlanmaktadır.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanımı: Bu başlık altında çömleğin yapımı ile ilgili düzenlenen atölye çalışmalarının bölgenin turistik potansiyeline katkıda bulunduğu

belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/en/RL/zlakusa-pottery-making-hand-wheel-pottery-making-in-the-village-of-zlakusa-01466> ET: 14.02.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Raporda taşıyıcı ve yaratıcıların, unsurun karakteristik yapısı sayesinde gastronomik ve turistik ihtiyaçları karşılayanlarla ilişki içerisinde olduklarından bahsedilir ve bu durumun ilgili kriteri karşıladığı kabul edilir (DECISION 15.COM 8.b.5).

193. (2020, Paraguay) Practices and Traditional Knowledge of Terere in The Culture of Pohã Ñana, Guaraní Ancestral Drink in Paraguay (Paraguay'daki Guaraní Atalarının İçeceği olan Terere'nin Pohã Ñana Kültüründeki Uygulamaları ve Geleneksel Bilgisi): Terere, Paraguay çayı olarak da bilinen “yerba mate”ye benzeyen buz ve soğuk su ile hazırlanan geleneksel bir içecektir. Pohã Ñana kültüründe Terere'yi hazırlamak için bir dizi ritüel uygulanmaktadır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri üç aşama altında anlatılmış olup ilk aşamada Ulusal Turizm Sekreterliği (SENATUR), Ulusal Kültür Sekreterliği ve unsurun taşıyıcısı topluluklarla birlikte unsuru görünür kılacak ve unsurun taşıyıcılarına sosyo-ekonomik fayda sağlayacak “Yerba Mate Rotası”na değinilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/47181-EN.doc> ET: 14.02.08.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Raporda, unsurun yaşayabilirliğini sağlayabilmek için hem geleneksel bağlamı destekleyen hem de onu güncel bağlama uyarlamaya yönelik olarak alınan tedbirlerin uygun bulunduğu belirtilmektedir. Komite, festivalleri, bayramları, Terere'nin satıldığı yerler ile ilgili olarak düzenlemeleri ve unsurun uluslararası fuarlarda temsil edilmesini destekler. (DECISION 15.COM 8.b.41)

194. (2021, Vietnam) Art of Xòe Dance of The Tai people in Viet Nam (Vietnam'daki Tai Halkının Xòe Dansı Sanatı): Xòe Vietnam’da yaşayan Tai halkının ritüellerinde, düğünlerinde, şenliklerinde ve farklı toplumsal etkinliklerinde yaptıkları bir dans sanatıdır.

Önerilen Koruma Önlemleri: Aday dosyasında unsurun listeye girmesi sonrasında festivallere daha fazla dâhil edileceği ifade edilmektedir. Ayrıca unsurun listeye alınması sonrasında oluşabilecek turistifikasyonun toplum temelli bir turizm

yaklaşımı ile engelleneceği ve bu konuda gerekli tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60501> ET: 11.01.2022).

195. (2021, Özbekistan) Bakhsi Art (Bahşı Sanatı): Ülkemizdeki aşıklık geleneğini andıran Bahşılık, Özbek ve Karakalpak halklarının kültürel miraslarının önemli bir parçası olarak kabul edilir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Önerilen koruma tedbirleri arasında bir Bahşı Sanatı Müzesi kurulması, uluslararası festivaller düzenlenmesi ve usta Bahşı sanatçıların bölgelerindeki turistik rotalarda konserler vermeleri sayılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59877> ET: 11.01.2022).

196. (2021, Senegal) Ceebu Jën, a Culinary Art of Senegal (Ceebu Jën, Senegal'den Bir Mutfak Sanatı): Ceebu jën, Senegal'deki Saint-Louis Adası'nda yaşayan balıkçı toplulukları tarafından bulunup geliştirilen bir yemektir. Çeşitli balık ve sebzeler kullanılarak yapılan bu yemek, hayatın farklı aşamalarındaki uygulamalarda belli ritüellere göre tüketilmekte ve Senegal kimliğinin bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Ülke halkı için her gün tüketilen vazgeçilmez bir yemek olan Ceebu Jën'in turizm sezonu boyunca büfe ve restoranlarda ana yemek olarak sunulduğu ve geleneğin ziyaretçiler tarafından izlendiği aktarılır. Dosyaya göre yemek, turizm okulları tarafından yeni tarifler üretmek veya yemek ile ilgili yarışmalara katılmak yolları ile geliştirilmektedir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Ülkedeki turizm ve otelcilik okullarının programlarında ulusal gastronomiye yer verildiği aktarılmaktadır. Ayrıca bu okulların müfredatlarında SOKÜM unsurlarını tanıtmak için daha fazla çaba sarf edilmesi önerilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60521> ET: 11.01.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devlete, unsurun sosyal ve kültürel anlamlarının korunması ile turizm ve aşırı ticarileşmeyle ilgili olası risklere karşı önlem alınması gerekliliğini hatırlatmıştır (DECISION 16.COM 8.b.36).

197. (2021, Portekiz) The Community Festivities in Campo Maior (Campo Mair'deki Topluluk Şenlikleri): Campo Maior'deki topluluk şenlikleri sokakların çeşitli şekil, renk ve desenlerde milyonlarca kâğıt çiçekle süslendiği popüler bir etkinliktir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Unsurun listeye girmesinin tanınırlığını dolayısıyla turist sayısını artıracığı öngörülmektedir. Ancak bu durumun bir tehdit olmadığı şenliğin yapısı gereği yerel halkın dışarıdan gelen ziyaretçilere alışkın olduğu ifade edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60235> ET: 11.01.2022).

198. (2021, Kongo, Demokratik Kongo Cumhuriyeti) Congolese Rumba (Kongo Rumbası) : Unsur taraf devletlerin kentsel alanlarında yaygın olan bir müzik türü ve danstır. Bu dans özel ve kamusal alanlarda hem kutlamalar hem de yaslar sırasında icra edilmektedir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Bu başlık altındaki ilk öneride turizme değinilmiştir. Öneriye göre iki merkezde dans ile ilgili birer müze kurulacaktır. Bu merkezlerde hem yerel halk hem de turistlere yönelik dans eğitim ve icraları gerçekleşecektir. Ayrıca unsurun listeye girmesi ile turistik tanınırlığının artacağı öngörülmüş ve olası tehdide önlem olarak yerli yabancı ziyaretçileri bilgilendirmeye yönelik broşürler yayımlamak teklif edilmiştir (<https://ich.unesco.org/en/RL/congolese-rumba-01711> ET: 11.01.2022).

199. (2021, Hollanda) Corso Culture, Flower and Fruit Parades in the Netherlands (Hollanda'da Corso Kültürü, Çiçek ve Meyve Geçit Törenleri): Unsur Hollanda'da 19. yüzyılın sonlarından beri sürdürülen bir yıllık geçit törenidir. Bu törende aylar öncesinden hazırlanmaya başlanan tekneler çiçekler, meyveler, sebzelerle süslenmektedir. Her topluluk en iyi tekneyi ortaya çıkarabilmek için birlikte çalışmakta ve sonunda geçide katılan tekneler yarıştırlarak ödüllendirilmektedir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Bu festivalin ülkenin güney ve doğu bölgelerindeki sürdürülebilir turizmi desteklemek için geliştirilen “Diğer Hollanda’yı

Ziyaret Edin” projesinin önemli bir unsuru olduğu belirtilmektedir. Böylece Amsterdam’daki turist baskısının azalacağı düşünülmüştür.

Bu bölümde ayrıca toplulukların temsilcisi olan Corsokoepel Vakfı’nın faaliyetlerine değinilmiştir. Buna göre her topluluğun temsilcilerinden oluşan çalışma grupları her altı ayda bir unsur ile ilgili güncel konuları bu merkezde ele alacaktır. Dosyaya göre üzerinde çalışılacak ilk konu sürdürülebilir turizm ve eğitim olarak belirlenmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59875> ET: 11.01.2022).

200. (2021, Karadağ) Cultural Heritage of Boka Navy Kotor: A Festive Representation of a Memory and Cultural Identity (Boka Navy, Kotor'un Kültürel Mirası: Kültürel bir Hafıza ve Kimliğin Şenlikli bir Temsili): Boka Navy, 1809 yılında Karadağ'ın Kotor kentinde kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. Yüzyıllardır sürdürülen bu topluluğa gönüllülük esasına göre üye olunabilmektedir. Boka Navy 13 Ocak-3 Şubat tarihleri arasında gerçekleşen ve on binlerce turist katıldığı St. Tryphon şenliklerinin bel kemiğidir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Bu bölümde oluşumun aşırı turizm ve ticarileşme içeren etkinliklere dâhil olmadığı, bu tedbirin ise geleneksel değerleri korumanın bir yolu olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Deniz Müzesi bünyesinde Boka Navy Uzman Konseyinin kurulacağı aktarılmış ve bu konseye yerel ve ulusal turizm organizasyonlarının da dâhil edileceği belirtilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60560> ET: 11.01.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Topluluğun birincil amacı turistik veya ticari fayda olan etkinliklere katılmayı kabul etmemesi, komite tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (DECISION 16.COM 8.b.25).

201. (2021, Panama) Dances and Expressions Associated with The Corpus Christi Festivity (Corpus Christi Şenliği ile İlişkili Danslar ve İfadeler): “İsa’nın Eti ve Kanı Yortusu” olarak da Türkçeye aktarılabilecek Corpus Christi Festivali 21 Mayıs-21 Haziran tarihleri arasında Katolik Hristiyanlar arasında kutlanan bir bayramdır.

Önerilen Koruma Önlemleri: Unsurun korunması için festivalin çeşitli paydaşlarına eğitim verilmesi önerilmektedir. Bu amaçla turizm ve iletişim

profesyonellerinin yetiştirilmesi teklifler arasında yer bulmuştur (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59891> ET: 11.01.2022).

Periyodik Rapor (2013): Hazırlanan raporda unsurun dini yapısının korunması için alınan tedbirlerden bahsedilmiş ve turistlere farkındalık kazandırılması için yapılan çalışmalar aktarılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33144> ET: 29.08.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Turistlerin unsur ile ilgisini ve saygısını artıracak yaklaşımlar Komite tarafından memnuniyet duyulan maddeler arasında sayılmıştır (DECISION 16.COM 8.b.31).

202. (2021, Hindistan) Durga Puja in Kolkata (Kalküta'daki Durga Puja): Durga Puja, eylül veya ekim aylarında özellikle Hindistan'ın Kalküta bölgesinde dini etkisi güçlü bir festivaldir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Dosyada festivale katılan ziyaretçilere yönelik düzenlemeler yapılmasına değinilmektedir. Bu anlamda alınacak tedbirlerden birinde *Festivaldeki kalabalıkların düzenlenmesi ve festivalin benzersiz yerel ve toplulukçu doğasından ödün vermeden dünyanın her yerinden ulusal ve uluslararası turist, sanatçı ve küratör gruplarını bir araya getirmek için daha fazla alan ve tesislerin yapılması* teklif edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60416> ET: 11.01.2022).

203. (2021, Tacikistan) Falak: Cennet, talih ve evren anlamlarına gelen Falak, Tacikistan'ın dağlarında yaşayan toplulukların geleneksel halk müziği olarak tanımlanmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Dosyada unsurun listeye girmesi ile artacak kültür turizmi konusuna değinilir. *Bu unsurun Tacikistan'dan TL'ye girmesi, geleneksel konserler yoluyla kültür turizminin gelişmesine ve Tacik halkının somut olmayan kültürel mirasının konuklara, gezginlere ve diplomatlara tanıtılmasına katkıda bulunacaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59871> ET: 11.01.2022).

204. (2021, Endonezya) Gamelan: Gamelan, geleneksel Endonezya perküsyon orkestrasını ve kullanılan müzik aletleri setini ifade eder. Müzik her yaştan erkek, kadın ve çocuk tarafından çalınır ve tipik olarak dini törenlerde, geleneksel tiyatrolarda, festivallerde ve konserlerde icra edilir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Aday dosyasına göre Gamelan'ın listeye alınması unsurun yaşayabilirliğini tehdit etmeden ticari faaliyetleri teşvik edecek, farklı bölgelerdeki toplulukların unsura ilgisini artıracak ve turistlerin Gamelan çalmayı öğrenecekleri yaratıcı turizm faaliyetleri yoluyla topluluğun yaşam standartları iyileşecektir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59913> ET: 11.01.2022).

205. (2021, Bolivya) Grand Festival of Tarija (Tarija'nın Büyük Festivali):

Tarija'nın Büyük Festivali, Bolivya'nın güneydoğusundaki Tarija şehrinde her yıl ağustos ve eylül aylarında kutlanan ve yüksek sayıda yerli ve yabancı ziyaretçi çeken bir şenliktir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı:

Unsurun listeye girmesi ile ulusal ve uluslararası medyada tanıtımının artacağı ve Tarija bölgesinin önemli bir turistik alan haline geleceği belirtilmiştir.

Önerilen Koruma Önlemleri:

Teklif edilen koruma tedbirleri farklı alt başlıklar altında gruplandırılmıştır. Güçlendirme alt başlığı altında festivalin sürdürülebilir kalkınma için nasıl değerlendirilebileceğinden bahsedilmiş ve geleneksel uygulamaların yer aldığı bağlamlarda deneyimlenmesini sağlamak için toplum temelli turizmin teşvik edilmesi önerilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60669> ET: 11.01.2022).

206. (2021, Malta) L-Ghana, a Maltese Folksong Tradition (L-Ghana, Bir Malta Halk Şarkısı Geleneği):

L-Ghana Malta'da birbiriyle ilişkili üç tür halk şarkısını tanımlamak için kullanılan bir terimdir. İcralar yıl boyunca halka açık ve özel mekânlarda ayrıca açık hava festivalleri ve kutlamalarda gerçekleştirilmektedir.

Geleneksel Uygulamalara Erişim ile İlgili Düzenlemelere Saygı:

Turizm konusuna dışarıdan gelen ziyaretçilerin dinletileri kayda almaları halinde yaşanacak olası fikri mülkiyet sorunu ile ilgili olarak değinilmiştir. Unsurun listeye alınması ile birlikte

turistlerin artacağı öngörülmekte ve icranın izinsiz kayda alınmaması konusunda yabancı ziyaretçilere gerekli uyarıların yapılacağı belirtilmektedir. Böylece sanatçıların fikri mülkiyet haklarının korunacağı düşünülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/49718-EN.docx> ET: 11.01.2022).

207. (2021, Belçika) Namur Stilt Jousting (Namur, Uzun Bacak Dövüşü): Namur geçmiş 15. yüzyıla kadar giden geleneksel bir oyundur. Bu oyunda amaç, cambaz ayakları üzerinde mücadele eden takımların karşı takım üyelerini yere düşürmesidir. Bu müsabakalar genellikle festivaller sırasında ve kentin sokaklarında gerçekleştirilir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Dosyada aşırı ticarileşme ve aşırı turistikleşmeye karşı riskleri değerlendirmek için her yıl bir komite kurulacağı belirtilmektedir. Bu komitenin inceleyeceği olası sorunlar arasında turizmin, oyunun topluma kazandırdığı aidiyet duygusuna zarar verip vermediği meselesi de sayılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60504> ET: 11.01.2022).

208. (2021, Tayland) Nora, Dance Drama in Southern Thailand (Nora, Güney Tayland'da Dans ve Drama): Nora, Güney Tayland'da canlı ve akrobatik bir dans tiyatrosu ve doğaçlama şarkı söyleme şeklidir.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Dosyada unsurun listeye alınması ile uluslararası tanınırlığının artacağı öngörülmektedir. Ayrıca Nora uygulayan toplulukların çıkarlarını dikkate alan sürdürülebilir bir turizm hareketinin ortaya çıkacağı düşünülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60435> ET: 11.01.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devleti, artan turizm hareketlerinin yol açacağı aşırı ticarileşme ve geleneksel bağlamın zayıflaması gibi istenmeyen sonuçları ele almak amacıyla koruyucu önlemler geliştirmeye teşvik etmektedir (DECISION 16.COM 8.b.42).

209. (2021, Peru) Pottery-Related Values, Knowledge, Lore and Practices of The Awajún People (Awajún Halkının Çanak Çömlek ile İlgili Değerleri, Bilgisi,

İrfan ve Uygulamaları): Unsur, Kuzey Peru'nun Awajún halkına ait çanak çömlek merkezli bilgi ve uygulamalarını içermektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsur etrafında oluşturulan derneklerin Chachapoyas Turizm Haftası'na ve 2016'da düzenlenen fuara katılımları bu başlık altında verilen örnekler arasında yer almıştır. Dosyanın sonraki maddelerinde benzer sergi ve etkinliklerin turizm haftası sırasında düzenleneceği öngörülmüştür (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60431> ET: 11.01.2022).

210. (2021, Fas) Tbourida: Unsur, geçmişi 16. yüzyıla kadar uzanan Fas kültürüne özgü bir binicilik performansıdır. Uygulamalar sırasında unsur taşıyıcıları atalarının Arap-Amazigh geleneklerine ve ritüellerine göre yeniden inşa edilmiş bir dizi askeri geçit törenini canlandırmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsuru güçlendirmek için düzenlenen Moussems ve Tbourida yarışmaları ile ilgili oluşan algının kentte yaşayan yerel halk ve ulusal turistler arasında geliştirilmesi unsurun listeye alınması ile ilgili olası çıktılardan biri olarak gösterilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60519> ET: 11.01.2022).

211. (2021, Sri Lanka) Traditional Craftsmanship of Making Dumbara Ratā Kalāla (Geleneksel Dumbara Ratā Kalāla Yapımı): Dumbara Rata Kalala duvar askıları, duvar halıları veya yastık kılıfları olarak kullanılan geleneksel el sanatı dokumaları şeklinde tanımlanmaktadır.

Görünürlük ve Farkındalığı Artırmak ve İletişimi Güçlendirmek İçin Katkı: Unsurun listeye alınması ile yerel veya ulusal yönetimlerin zanaatın görünürlüğünü artıracak programlara desteklerinin artacağı öngörülmektedir. Dosyaya göre yerel yöneticiler yerli ve yabancı turistlerin köylere ulaşabilmeleri için yol, tabela, park alanı gibi altyapı çalışmaları yapacaklar böylece ilgili köylerdeki yaşam standartları gelişecektir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59881> ET: 11.01.2022).

212. (2021, İtalya) Truffle Hunting and Extraction in Italy, Traditional Knowledge and Practice (İtalya'da Trüf Mantarı Avcılığı ve Çıkarılması, Geleneksel Bilgi ve Uygulama): İtalyan trüf avcılığı genellikle ülkenin kırsal alanları ve köylerinde yaşayan yerel halkın yüzyıllardır sürdürdüğü ve kuşaktan kuşağa aktardığı bir dizi bilgi ve uygulamalardır.

Önerilen Koruma Önlemleri: Kültürel Miras, Faaliyetler ve Turizm Bakanlığı (MIBACT) unsurun korunması için eğitim, geliştirme ve faaliyetlerin finansmanı gibi yolları kullanmayı desteklemektedir. Bunları kullanarak ve yerel kültürel çeşitliliği tanıyarak gerçekleştirilecek korumanın olası yollarından birinin de unsurun turist rotaları ile ilişkilendirilmesi olduğu düşünülmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60420> ET: 11.01.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devlete, unsurun aşırı ticarileştirilmesi riskine dikkat etmesi ve unsur ile ilişkili tüm turistik hareketlerin dikkatle izlenip uygun biçimde yönetilmesi hususlarını hatırlatır (DECISION 16.COM 8.b.18).

213. (2021, Bulgaristan) Visoko Multipart Singing from Dolen and Satovcha, South-Western Bulgaria (Bulgaristan'ın Güneybatısındaki Dolen ve Satovcha'da Visoko Çok Sesli Şarkı Söyleme Geleneği): Visoko, Blagoevgrad bölgesindeki iki Bulgar köyünde icra edilen geleneksel çok sesli şarkı söyleme pratiğidir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Geleneğin yaşadığı iki köye ait kültürel miras unsurlarının düzenlenecek sergiler ile tanıtılması ve bölgenin turistik güzergâhlara dahil edilmesi önerilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60506> ET: 11.01.2022).

III.2. Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerinde Turizm Algısı

Acil Koruma Gerektiren Liste topluluğun, grubun veya varsa bireylerin ve ilgili taraf(lar)ın tüm çabalarına rağmen yok olma tehlikesi altında kabul edilen unsurların kayıtlı oldukları listedir (<https://ich.unesco.org/en/publications-of-the-lists->

[00492#register-of-best-safeguarding-practices](#) ET:28.10.2022). 2022 yılı itibariyle 72 unsurun kayıtlı olduğu bu listede turizm kavramına değinilen 24 unsur tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz örneklerin bir bölümünde turizm, unsur için bir tehdit ve unsurun bu listeye alınmasının sebeplerinden biri olarak görülmekteyken bazılarında ise unsuru güçlendiren bir etmen olarak değerlendirilmiştir.

1. (2009, Fransa) Cantu in Paghjella, a Secular and Liturgical oral Tradition of Corsica (Paghjella'da Cantu, Korsika'nın Seküler ve Litürjik Sözlü Geleneği): Paghjella, Korsikalı erkeklerce icra edilen, sözlü yollarla aktarılan, hem dini hem de seküler bağlamlarda yaşatılan, üç sesli bir şarkı söyleme geleneğidir.

Unsurun Yaşayabilirliğine İlişkin Kısa Açıklama, Koruma İhtiyacı ve Önerilen Koruma Tedbirleri: Bu bölümde unsuru tehdit eden faktörler özetlendikten sonra gerekli tedbirlerin alınmaması halinde unsurun sadece anlamını yitirmiş bir turistik cazibeye dönüşme endişesine değinilmiştir.

Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi: Turizm sezonunun başlaması unsurun zayıflama nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. *Halk gittikçe Pazar ayinlerine daha az katılıyor ve takvimleri turist dönemi ve okul dönemine denk geldiğinden fuarlara düzenli olarak katılamıyorlar.*

Tehdit ve Risk Değerlendirilmesi: Turizme açılmanın ve unsurun ticarileştirilmesinin SOKÜM unsurunun kaybolmasına neden olabileceği ifade edilir. Unsurun taşıyıcıları arasında sayılan gençlerin mayıs ve ekim ayları arasında kutsal günler, fuarlar ve dini seremonilere katılmak yerine turistik ve basit gösterileri tercih etmeleri tehditler arasında gösterilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Bazı genç icracıların turizm sezonunda verilen konserlere tepki olarak 2005 yılından bu yana turistlerin ulaşamayacakları alanlarda üç festival ve iki fuarı düzenledikleri ifade edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32926> ET: 25.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devleti, özellikle ticari ve turizm amaçlı kullanımının neden olduğu tehditler ile ilgili olarak repertuarının

çeşitliliğini korumaya ve bölgedeki diğer çok sesli şarkı söyleme biçimlerinin uygulayıcıları ile toplumun ilgisini desteklemeye davet eder (DECISION 13.COM 7.b.4).

2. (2009, Çin) Qiang New Year Festival (Qiang Yeni Yıl Festivali): Unsur Sichuan bölgesinde yaşayan yerel halk tarafından düzenlenen bir yeni yıl kutlamasıdır.

Tehdit ve Risk Değerlendirilmesi: Bu başlık altında dört temel riskten bahsedilmektedir. Dördüncü sırada sayılan riskte turizme değinilmiş ve turizmin bir taraftan unsuru canlandığı ancak bir taraftan da geleneksel bağlamı bozduğu ifade edilmiştir. *Turizm endüstrisinin gelişmesinin ardından Qiang Yeni Yıl Festivali etkinliklerini kesintiye uğratan Wenchuan, Li ve Mao ilçelerine bağlı bazı köyler, festivalleri yeniden canlandırmaya başladı. Ancak Yeni Yıl faaliyetlerinde yerel köylülerin oynadığı rol, bu faaliyetlerin anlamı konusundaki anlayışları ve yerel halkın katılım düzeyi büyük ölçüde değişti. Yeni Yıl Festivali'ni kendiliğinden düzenleyen kale köyleriyle karşılaştırıldığında aktarılan kültürel anlamlarda, sosyal işlevde ve kültürel içeriklerin sunumunda büyük bir fark bulunmaktadır.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemleri arasında turizm tehdidine dair doğrudan bir tedbir teklifi bulunmamaktadır. Ancak son öneride bölgede müzelerin kurulması teklif edilmiştir. Dosyaya göre bu tür merkezlerin kurulması ile unsurun korunması konusunda farkındalık artacak böylece turizmin getirdiği olumsuz etkilerle mücadele etmek kolaylaşacaktır (<https://ich.unesco.org/doc/src/28182-EN.doc> ET: 25.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporları: Komite taraf devlet, yeni yıla adanmış müzelerin inşası da dâhil olmak üzere turizmi teşvik ederek festivali canlandırma niyetini dikkate alır. Ancak bu tür girişimlerin festivalin anlamını ve önemini yerel Qiang halkı için azaltma riski taşıdığı konusunda uyarıda bulunur ve taraf devlete bu tür müdahalelerin öncelikle Qiang halkının ihtiyaçlarına hizmet etmesini sağlaması gerektiğini hatırlatır.

Bu dosya ile ilgili değerlendirmelerde ayrıca turizmin unsuru tehdit eden risklerden biri olduğu hatırlatılıp yerel hükûmetlerin küçük festivalleri turistik gösterilere çevirmek isteği nedeniyle yerellerin festivalin kontrolü kaybetmeleri tehlikesinden

bahsedilmiştir. Bu durumlarda unsur gücünü, önemini ve anlamını kaybederek zayıflamaktadır (DECISION 4.COM 14.02).

Komite on altıncı dönem toplantısında unsurun turizm ile ilişkisi hususunda değerlendirmeler yapmıştır. Burada taraf devlet sürdürülebilir turizm faaliyetlerini geliştirme çabalarının devamı konusunda desteklenmiştir. Komite ayrıca ilgili toplulukların bu tür faaliyetlerin birincil yararlanıcıları olmasını sağlamanın ve unsurun herhangi bir olası bağlamından koparılmasından kaçınmanın önemini hatırlatmıştır. (DRAFT DECISION 16.COM 7.a.10).

3. (2009, Belarus) Rite of the Kalyady Tsars (Christmas Tsars) (Kalyady Çarlarının Ayini “Noel Çarları”): Kalyady Tsars (Noel Çarları), Belarus'un Minsk bölgesindeki Semezhava Köyünde kutlanan bir ritüel ve bayram etkinliğidir. Her yıl yaklaşık 500 erkeğin katıldığı bu etkinlikte katılımcılar meşaleler ve ay ışığı altında komik gösteriler yaparlar, iyi dilekler ve hediyeler almak için bekâr genç kızların evlerini ziyaret ederler.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Yapılan yedi öneriden dördüncüsünde Belarus Devlet Kültür ve Sanat Üniversitesi'nde Semezhava yerlileri için özel bir eğitim kursunun açılması teklif edilmektedir. Dosyaya göre böylece kültür turizmi gelişecek, ritüel hakkındaki bilgi yayılacak, tanınırlık artacak ve unsurun modern kültür formlarında uygulanması kolaylaşacaktır. Bu bölümde ayrıca alınacak önlemlere de değinilmiş ve bu tedbirlerden birinde *Söz konusu bölgede kültür turizminin geliştirilmesi, köyün gençleri için yeni iş olanakları yaratma amacıyla turistik bir altyapının oluşturulması*” ifadeleri kullanılmıştır. Bu maddenin amacı olarak *“Yerel toplumun sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması, yerel gençler için yeni çalışma yerlerinin kurulması* gösterilmektedir. Bu konuda sorumluluk ise 'Belarus Halkının Sözlü Geleneklerini Koruma Merkezi' isimli bir STK'ya, yerel topluluğa, yerel okul ve kültür merkezine ve Kopyl Bölge Yönetimi'ne bırakılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32533> ET: 25.11.2020).

Periyodik Rapor (2011): Dosyada yerel halkın unsur ve kültür turizmi ile ilgili bilgisini artırmak için bir atölye kurulması planlarından bahsedilmektedir. Yapılan

alışmalar arasında bölgedeki bir dernek tarafından hazırlanan bir çalıştaya da değinilmiştir. 2011 yılında düzenlenen bu çalıştaya turizm şirketleri ve yerel topluluklar katılmış ve paydaşlar arasında uzun vadeli işbirliklerinin temelleri atılmıştır. Oldukça verimli geçtiğı belirtilen bu çalıştayın benzerlerinin her sene tekrar edileceğı vurgulanmıştır. Dosyada alıştay dışında değinilen bir başka etkinlik ise düzenlenecek folklor festivalidir. SOKÜM unsurlarının turizme dâhil edilmesinin en etkili yollarından biri olarak kabul edilen festivallerin bölgedeki kültür turizmini canlandıracağı öngörülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13364> ET: 23.07.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite, taraf devleti turizmin daha da geliştirilmesiyle ilgili fırsatlara ve olası tehditlere özel dikkat göstererek, unsuru düzenli olarak izlemeyi sürdürmesi konusunda destekler. (DECISION 13.COM 7.b.2).

4. (2009, Mali) Sanké Mon, Collective Fishing Rite of The Sanké (Sanké mon: Sanké'nin Toplu Balıkçılık Ayini): Unsur, kasabanın kuruluşunu anmak için ay takviminin yedinci ayının ikinci Perşembe günü Mali'nin Ségou bölgesindeki San'da düzenlenen bir ritüeldir.

Tehdit ve Risk Değerlendirilmesi: Ritüeli hayatta tutmaya yönelik olarak ortaya konulan bir dizi öneri arasında turizmin teşvik edilmesi ifadesine de kısaca yer verilmiştir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: *Mali'de düzenlenen turistik gezilere - özellikle Ségou bölgesindeki gezilere- 'Sanké mon'u eklemek ve aynı zamanda turizmin "Sanké mon" toplu balıkçılık ayininin korunması üzerindeki etkisini düzenlemek.* ifadeleri ile unsurun turizmin ekonomik faydasından yararlanması önerilmiş ancak bu konuda gerekli düzenlemeler yapılması da tavsiye edilmiştir. Aynı başlığın sonraki kısımlarında farkındalığı artırmak için turizm acentelerine broşür ve posterler sağlanması ta önerilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32419> ET: 25.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite hazırladığı raporda iki ayrı maddede turizm konusuna değinir. İlk maddede taraf devleti, kültürel geleneklerini belgeleme,

gençler için iş yaratma ve böylece orada kalmalarını mümkün kılan festival ile ilgili olarak turizmi destekleyecek altyapıları iyileştirme çabalarından dolayı takdir ederken ikinci maddede gölün kırılğan ekosistemini ve festivalin kültürel ve tarihi değerlerini bu tür turizmin olası zarar verici etkilerinden korumak için gerekli tüm önlemleri almaya teşvik eder (DECISION 4.COM 14.08).

Bu yaklaşım raportör Shamil Jeppie'nin notlarında daha açık bir şekilde görülmektedir. *Turizm döngüsünün bir parçası olarak tanıtılması bölgenin ekonomik yaşamına katkıda bulunabilir, ancak turizm aynı zamanda festivalin bütünlüğünü tehdit edebileceğinden bu konuda çok dikkatli olunmalıdır. Uygun şekilde yönetilir ve izlenirse, festivali koruma ve tanıtma amacına kolayca ulaşılabilir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-09-4.COM-CONF.209-14+Corr.-EN.pdf> ITH/09/4.COM/CONF.209/14 – Annex 8 - sayfa 150)

5. (2009, Çin) Traditional Li Textile Techniques: Spinning, Dyeing, Weaving and Embroidering (Geleneksel Li Tekstil Teknikleri: Eğirme, Boyama, Dokuma ve Nakış): Geleneksel Li tekstil teknikleri Çin'in Hainan Eyaletindeki Li etnik grubundan kadınlar tarafından kullanılmakta ve bu etnik grubun kültürel mirasının vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Tehdit ve Risk Değerlendirilmesi: Küreselleşme sürecinde, Hainan Adası'nın uluslararası bir turistik cazibe merkezine döndüğü belirtilmekte ve çok sayıda turist gelmesiyle yabancı kültürün yerli kültürün değişmesine neden olduğu söylenmektedir. Dosyada *Bu durumun etkisiyle yeni yaşam tarzının etkisi altındaki Li etnik grubunun gençleri geleneksel kıyafetlerinin dışında kıyafetlere yönelme eğilimindedir* denilerek turizmin yarattığı değişimin yerel kültüre etkisi bir risk olarak kabul edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/28146-EN.doc> ET: 25.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Değerlendirmede endüstriyel üretimin geleneksel tekstili sıkıntıya sokmasının yanı sıra turizm taleplerinin yeni stiller oluşturduğuna değinilmiş ve turizm unsurun yapısını bozan bir tehdit olarak gösterilmiştir (DECISION 4.COM 14.04).

6. (2009, Kenya): Traditions yanışı s Practices Associated with The Kayas in The Sacred Forests of The Mijikenda (Mijikenda'nın Kaya Kutsal Ormanları ile İlgili Gelenekler ve Uygulamalar): Unsur, Kenya kıyılarındaki Kaya Ormanlarında yaşayan dokuz etnik grubun gelenekleri ve geleneksel uygulamalarını kapsamaktadır.

Unsurun Tanımlanması: Bu bölümde beş geleneksel uygulama örneği verilmiş olup bu örneklerden biri olan “ölülerin gömülmesi” maddesi altında sorumsuz turizm anlayışı ve modernite, uygulamayı kötü etkileyen faktörler olarak gösterilmiştir.

Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı: Yaşlılar topluluğunun hükûmet yetkileri ile yaptıkları çalıştay sırasında ormanların korunmasını sağlamak için getirdikleri öneriler arasında her Mijikenda topluluğu için arıcılık, eko-turizm ve el sanatları gibi gelir getirici faaliyetler başlatma önerisi yer almıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/28280-EN.doc> ET: 25.11.2020).

Periyodik Rapor (2014): Raporda bölgenin taşıma kapasitesini aşan sayıda turist gelmesi eleştirilir. Ayrıca trafiği azaltmak ve kontrol altına alabilmek için katı kurallar konulduğu belirtilir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33087> ET:23.07.2022).

7. (2009, Moğolistan) Mongol Biyelgee, Mongolian Traditional Folk Dance (Moğol Biyelgee, Geleneksel Moğol Halk Dansları): Geleneksel Moğol Halk Dansları, Moğolistan'ın Khovd ve Uvs illerinde farklı etnik gruplardan dansçılar tarafından icra edilmektedir. Göçebe yaşam tarzından doğduğu düşünülen bu dansların Moğol milli danslarının atası olduğu düşünülmektedir.

Periyodik Rapor (2013) : Risk değerlendirmesinde unsurun son elli yıl içerisinde çobanların evlerinden konser alanlarına çekildiği belirtilmektedir. Ancak bu durum kanıksanmış görünmektedir. Unsurun güncel bağlamlarda da varlığını sürdürebilmesi onaylanır. Bu yaklaşıma göre unsur hem geleneksel mekân ve bağlamlarda hem de güncellenmiş haliyle konser alanlarında varlığını sürdürebilmelidir. Ancak bu yaklaşım unsurun öncelikli olarak turistik eğlence ve maddi çıkar amacıyla kullanılabileceği anlamına gelmez (<https://ich.unesco.org/en/state/mongolia-MN?info=periodic-reporting#usl-0299-2014> ET: 23.07.2022).

8. (2009, Vietnam) Ca trù Singing (Ca trù Şarkıcılığı): Ca trù, Vietnam'ın kuzey bölgelerinde geleneksel şiir formlarında yazılmış şarkı sözlerinin üç kişilik bir grup tarafından, ibadet, eğlence ve yarışma gibi sebeplerle icra edildiği bir performans olarak tanımlanmaktadır.

Periyodik Rapor (2013): Hazırlanan raporda unsurun yurt içi ve yurt dışında düzenlenen festivallerde turistlere tanıtıldığı belirtilmektedir. Unsurun turizm yolu ile sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacağının belirtildiği dosyada icraların hem geleneksel hem de modern mekânlarda turistlere sunulduğu belirtilir.

İncelediğimiz çoğu SOKÜM dosyasında geleneksel mekân ve bağlamların turizm ile temasından kaçınılması söz konusuysen bu dosyada bu durum bir tehdit olarak görülmemektedir. *Ca trù ile ilgili miras alanlarının restorasyonu Phú Thọ, Bắc Ninh, Hà Tĩnh, Thái Bình'de gerçekleştirilmiştir. Bu yerleşimler miras uygulayıcıları, turistler ve Ca trù hayranlarının bu sanat formunu daha iyi öğrenmeleri, eğlenmeleri ve anlamaları için mekânlar olarak hizmet etti.*

Kullanılan ifadelerden geleneksel mekânların restorasyonu için turizmin bir kaynak olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan yapay mekânlar olarak da kabul edilebilecek kulüpler unsurun turistlerle buluştuğu asıl alanlar olarak gösterilmektedir. Örneğin Hà Nội Ca trù Club, Thăng Long Ca trù Guild, Thái Hà Ca trù Club in Hà Nội kulüplerinin asıl izleyicilerinin yerel halktan çok turistler olduğu belirtilmektedir. Unsurun bu kulüplerde turistlerle nasıl buluştuğu ile ilgili detaylara ise daha sonra yer verilmiştir. Buna göre *Thăng Long Ca trù Guild'in şu anda ikisi şarkı söylemeyi, ud çalmayı ve davul çalmayı öğretebilen üç usta sanatçı dâhil 14 üyesi var. Birkaç yıllık ücretsiz eğitim ve performanstan sonra kulüp şimdi ziyaretçiler için haftada üç kez izleyici etkileşimi ve İngilizce çeviri ile biletli düzenli bir performans programı başlattı ve böylece Ha Noi'deki turistler için uygun bir mekân haline geldi.*

Dile bağlı bir unsur olan bu geleneğin anlam kaybı yaşanmaksızın yabancı bir dile aktarılabilceğini düşünmek zordur. Dosyada belirtilmese de turistik bağlama uygun hale getirmek için unsorda bazı uyarlamaların yapıldığını tahmin etmek güç değildir. Bununla beraber unsurun tanınırlığını artırması ve sürdürülebilir ekonomiye katkı sağlaması gibi

konularda turizmden yararlanıldığı ve toplam faydanın turistifikasyon tehdidinin önüne çıkarıldığı anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33101> ET: 23.08.2022).

9. (2010, Hırvatistan) Ojkanje Singing (Okanje Şarkıcılığı): Hırvatistan ve dünyanın dört bir yanındaki festivallerde organize yerel gelenek taşıyıcıları tarafından sürdürülen unsur iki veya daha fazla şarkıcı (erkek veya kadın) tarafından ayırt edici bir ses sallama tekniği kullanılarak icra edilmektedir.

Topluluk (lar), Grup (lar) veya Varsa, İlgili Bireylerin ve Konumlarının Tanımlanması: Yerel dernek ve grupların 20. yüzyılın başından itibaren pek çok uygulama ve etkinlik düzenlediği ve Okanje sanatçılarına da bu tür etkinliklerde yer verildiği belirtilmektedir. *Yerel mekânlarında bu gruplar yerel turist ofisleri ile iş birliği içerisinde hareket ederek kültürel festivaller, atölye çalışmaları ve diğer etkinliklerin yani genel olarak kültürel hayatın ana temsilcileridirler.*

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: 20. yüzyılın başından beri yapılmakta olan çalışmalar sayesinde Hırvat halkının geleneğin korunması ve yeniden canlandırılması gibi konularda bilincinin yüksek olduğu ifade edilmektedir.

24. Folklor Festivali 'Na Neretvu misečina pala' bilimsel konferansında, katılımcılar folklor festivallerinin rolü ve kültürel politika ile geleneksel kültür arasındaki ilişkiyi özellikle 2003 SOKÜM Sözleşmesi, geleneksel kültür, sürdürülebilir kalkınma ve turizm konularını tartıştılar. Ayrıca yerel turizm ofislerinin de SOKÜM'ün değerini kabul ederek unsurun dâhil edileceği ve yabancı turistleri çekmeyi amaçlayan festivaller düzenlemeye başladıkları ifade edilmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/06343-EN.pdf> ET: 10.07.2020).

Periyodik Rapor (2014): Rapora göre unsurun UNESCO listelerine girmesi ile bölgedeki turizm ofislerinin farkındalığı artmıştır. Böylece unsur özellikle yabancı turistleri bölgeye çekmeyi hedefleyen festivallerde çoğunlukla festivalin açılış etkinliği olarak değerlendirilmeye başlanır. Yerel turist derneklerinin unsura ilgileri artar böylece onlar da özellikle turist izleyicileri için performansların sponsorluğunu yapmaya başlarlar (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=36127> ET:24.07.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devleti, metalaşmasını veya denatürasyonunu önlemek için unsurun ve performanslarının üzerindeki turizm kuruluşlarının rolünü değerlendirmeyi önerir.(DECISION 10.COM 6.b.1). Komite bir sonraki periyodik rapor döneminde de taraf devleti turizmden dolayı metalaşma ve bağlamının bozulması riskine karşı uyarmaya devam etmiştir (DECISION 14.COM 9.a.1).

10. (2010, Çin) Meshrep (Meşrep): Uygur Türkleri arasında yaşatılmakta olan Meşrep; müzik, dans, drama, halk sanatları, akrobasi, sözlü edebiyat, yemek ve oyunlar gibi etkinlikleri içerir. Ülkemizdeki sohbet toplantılarını andıran bir etkinlik olan Meşrep hem ev sahibinin çatışmalara aracılık ettiği ve ahlaki standartların korunmasını sağladığı bir “mahkeme” olarak hem de insanların geleneklerini öğrenebilecekleri bir “sınıf” olarak kabul edilmektedir.

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite alınan koruma önlemlerini eleştirir ve bu tedbirlerin unsurun turistik performanslarda yaşatılması için olduğunu düşünür. *Bir dizi koruma önlemi önerilmiş olsa da, bunlar Meşrep'in sosyal ve kültürel içeriğini hafifletmeye ve sadece folklorize edilmiş formlarda veya turistik sergilerdeki performans türlerini korumaya eğilimlidir.*

Bir başka eleştiri ise unsurun sürdürülmesi için tahsis edilen koruma alanları ile ilgilidir. Ekolojik sürdürülebilirlik için yapılan bu düzenlemenin olumlu görünmekle beraber sonuçta turizm öncelikli olmasından endişe edilir. *O halde turizm bu bölgelerin bir parçası olur mu ve eğer öyleyse, bu alanlarda tanıtılan meşrep folklorik gösterilere dönüşme eğiliminde midir?* (DRAFT DECISION 5.COM 5.1).

11. (2011, Birleşik Arap Emirlikleri) Al Sadu, Traditional Weaving Skills in the United Arab Emirates (Al Sadu, Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Geleneksel Dokumacılık Becerileri): Al Sadu Bedevi kadınların deve ve At biniş takımları için ürettikleri dokumalara verilen addır.

Yaşamını Sürdürebilme Değerlendirmesi: Günümüzde geleneğin temsilcilerinin yaşı 50-70 arasında değişen 150-200 kadından ibaret olduğu belirtilmekte ve turizm, ürünü yaşıtan ekonomik unsurlardan biri olarak gösterilmektedir. *Al Sadu*

ürünleri kentin ana nüfusu için rekreasyonel bir talep görmekte ve turistik talep için de potansiyel taşımaktadır. Al Sadu geleneğinin taşıyıcıları aynı zamanda ürünlerini kültürel miras festival ve fuarlarında sergilemek için davet edilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Unsurun korunması için çeşitli kurumlardan gelen destekler üç ana maddede özetlenmiştir. Bu maddelerden ilkinde dokunan ürünlerin turistik ürün olarak değerlendirildiği bilgisi aktarılmaktadır. *Abu Dabi Kültür ve Miras Kurumu (ADACH) Geleneksel El Sanatları Programı kapsamında Batı Bölgesinde aylık 6500 drahmi sabit gelir karşılığı tam zamanlı Al-Sadu üretimi yapan beş dokumacıya destek vermektedir. İlave olarak yaklaşık 53 kadına daha ürettikleri ürün sayısı karşılığı ödeme yapılmaktadır. Ürünler turist satış noktalarında satılmaktadır.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Yöntemler dört basamak altında listelenmiş olup turizm ile ilgili öneriler “B: Beklenen Sonuçları Elde Etmek İçin Gerçekleştirilecek Faaliyetler” başlığı altında bulunmaktadır. *Beit Al Sadu (Al Sadu Evi) gibi Al Sadu'yu tanıtmak ve geliştirmek için yerleşik dokumacılar, sergiler, eğitim atölyeleri ve bir Al Sadu eserleri, tarih ve çeşitlilik müzesi de dâhil olmak üzere birçok etkinliğe ev sahipliği yapacak büyük bir merkez kurmak. Burası aynı zamanda zanaat ve hediyelik eşya dükkânlarının uygulamalı gösterilerine ev sahipliği yapacak turistik bir mekân olacaktır. Bu merkez, Al Sadu için öngörülen koruma kampanyasında, toplumun eğitimi ve katılımında önemli bir rol oynayacaktır.*

“B” başlığı altındaki beşinci maddede de tamamlanmış el sanatlarının, yerel, bölgesel ve uluslararası pazarda önceden seçilmiş alanlarda bulunan çeşitli satış noktaları aracılığıyla emirlikler ve turistlerin kullanımına sunulması önerilmektedir. (<https://ich.unesco.org/en/USL/al-sadu-traditional-weaving-skills-in-the-united-arab-emirates-00517> ET: 13.07.2020).

Periyodik Rapor (2017): Raporda turistlerin dokuma yapmayı deneyimlemesi, görünürlüğü güçlendiren etmenlerden biri olarak gösterilmiştir. Dosyada ayrıca listeye alınmasından sonra unsura turistik talebin arttığı ve üreticilerin turistik etkinlik ve

fuarlara gittikleri de aktarılmıştır
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> ET: 26.08.2022).

12. (2011, Çin) Hezhen Yimakan Storytelling (Hezhen Yimakan Hikâye Anlatıcılığı): Hayatlarını balıkçılık ve avcılık ile kazanan Henzen halkının sözlü yollarla kuşaktan kuşağa aktardıkları, herhangi bir müzik aleti kullanılmaksızın belli bir ritim ve melodi ile söyledikleri, işgal, savaş, kahramanlık gibi konuları içeren hikâye anlatım gelenekleri TL'ye girmiştir.

Tehdit ve Risk Değerlendirmesi: Yimakan hikâye anlatıcılığı uygulamalarının içeriden ve dışarıdan tehdit altında olduğu belirtildikten sonra beş tehdit sıralanmıştır. Bu tehditlerden beşincisi şöyledir: *Turizm gelişiminde yaşanan hızlı sıçrama Yimakan hikâye anlatımı geleneğini sürdürmeye yardımcı olan sosyal koşullar üzerinde aşındırıcı bir etki yarattı. Örneğin Yimakan performansının ticari sömürüye maruz bırakan uygunsuz adaptasyonları halk gelenekleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.* (<https://ich.unesco.org/doc/src/08266-EN.doc> ET:13.07.2020)

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite unsurun kültürel turizm faaliyetlerine entegrasyonu sırasında bağlamından koparılması riskinin dikkate alınmasının ve performans ilgili geleneksel uygulamalara saygı gösterilmesinin önemini taraf devlete hatırlatır (DECISION 16.COM 7.a.14).

13. (2011, İran) Traditional Skills of Building and Sailing Iranian Lenj Boats in The Persian Gulf (Basra Körfezi'nde İran Stili Lenj Tekneleri Kullanmak ve Üretmek İçin Geleneksel Beceriler): İran'ın Lenj tekneleri geleneksel olarak babadan oğula aktarılmakta ve el işçiliği ile üretilmektedir. Bu tekneler Basra Körfezi'nin kuzey kıyılarında yaşayanlar tarafından deniz yolculukları, ticaret, balıkçılık ve inci dalışı için kullanılmaktadır.

Periyodik Rapor (2015): Rapora göre unsurun yarattığı çekim, ülkenin ve dünyanın farklı yerlerinden turistleri etkilemektedir. Bu sebeple olası bir turistifikasyonu engellemek için ziyaretçileri bilgilendirmek ve eğitmek için kitapçıklar ve broşürler hazırlanmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39362> ET: 26.07.2022).

Periyodik Rapor (2019): Tekne üretim atölyelerine ilginin artmasıyla turizmin olası olumsuz etkilerinin gündeme geldiği ifade edilmektedir. Bu sebeple atölyeleri görmek isteyen tüm turistlere müsaade edilemediği ancak sınırlı sayıda ziyaretçiye izin verilebildiği belirtilmektedir. Görüldüğü gibi unsurun zarar görmesinin önüne geçebilmek için kullanılan yöntemlerden birisi turistik taşıma kapasitesine uygun hareket edilmesi olmuştur.

SOKÜM konusunda uzmanlaşmış seyahat acenteleri oluşturmak, unsur taşıyıcıları için kültürel turizm eğitimleri düzenlemek ve müzeler tarafından düzenlenen kontrollü kültür turları raporda değinilen diğer önlemlerdendir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=57522> ET: 26.07.2022).

14. (2012, Kırgızistan) Ala-kıyız and Shyrdak, Art of Kyrgyz Traditional Felt Carpets (Ala-kıyız ve Shyrdak, Kırgız Geleneksel Keçe Halı Sanatı): Ala-kıyız ve şyrdak adı verilen iki farklı teknik ile üretilen geleneksel keçe halıcılığının genç neslin ilgisizliği, ucuz sentetik halıların hâkimiyeti, düşük kaliteli ve düşük hammadde gibi tehditlerden dolayı acil koruma listesine alındığı belirtilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Koruma yöntemi olarak getirilen yedinci öneride üretim bölgesinin Kırgızistan'daki turistik rotalara dâhil edilmesine değinilmiştir. Turizm acenteleri ile iş birliği yaparak yeni etnografik, keçe, ya da ekolojik temalı rotalar oluşturmak ve konuyla ilgili web siteleri üretmek de aynı başlık altında getirilen öneriler arasında yer almıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/16229-EN.doc> ET: 28.11.2020).

15. (2013, Uganda) Empaako Tradition of The Batooro, Banyoro, Batuku, Batagwenda and Banyabindi of Western Uganda (Batı Uganda'daki Batooro, Banyoro, Batuku, Batagwenda ve Banyabindi'nin Empaako Geleneği): Empaako Batı Uganda'da bulunan beş yerleşimde uygulanmakta olan bir ad koyma geleneğidir.

Acil Korunma İhtiyacı: Unsurun hayatta kalabilmesi konusunda yaşadığı sıkıntılar ile ilgili altı tespiti yer verilmektedir. Sonuncu tespit *Empaako geleneğinin değerlerini ve anlamını çağdaş sürdürülebilir kalkınma programlarına entegre edememek* olarak belirtilmiştir. Bu tespitin hemen ardından yapılan açıklamada ise

Empaako uygulamasının turizm ve konaklama endüstrileri tarafından benimsenerek sürdürülebilir kalkınmaya entegrasyonu potansiyeline sahip olduğu söylenmiştir.

Dosyanın daha sonraki bölümlerinde de Empaako'nun sürdürülebilmesi için turizme entegrasyonu önerisi olumlu-olumsuz yönleri kullanılacak turizm modeli gibi ayrımlara bakılmaksızın tekrarlanmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/19901-EN.doc> ET:28.11.2020)

16. (2015, Portekiz) Manufacture of Cowbells (Çan İmalatı): Ülkede yaşanan sosyo-ekonomik değişiklikler nedeniyle sürdürülebilirliği tehlike altında bulunan geleneksel hayvan çanı üretimi ve bu zanaat etrafında oluşmuş gelenek ile ilgilidir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanımı: Unsurun kullanım alanları arasında turizme de yer verilmektedir. *Günümüzde dekoratif bir ürün olarak da büyük beğeni topluyor ve turistik mal olarak satılıyor.*

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun ekonomik yaşayabilirliğini desteklemek için alan araştırmaları önerilmiş ve bu durumun turizmi de güçlendireceği ifade edilmiştir. *Hayvancılık parkurlarıyla ilişkili maddi ve somut olmayan kültürel varlıkları inceleyin ve bunlar için bir koruma planı oluşturun, böylece turizm varlıkları olarak değerlerini artırın* (<https://ich.unesco.org/doc/src/30373-EN.doc> ET: 28.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite, turizmin geleneksel bağlamı değiştirme olasılığı hakkında taraf devleti uyarmıştır (DECISION 10.COM 10.a.6).

Periyodik Rapor (2020): Koruma planında unsurun ekonomik yönden canlanması konusunda turizme önemli bir rol verilmiştir. Hayvancılığın zayıflaması sonucu ekonomik sıkıntı yaşayan üreticiler el sanatının varlığını sürdürebilmek için yeni bir pazar bulmak zorunda kalmışlardır. Bu sebeple turizm dostu yollara sıcak bakılmaktadır.

Raporda unsurun listeye girmesi sonrasında turizmden olumsuz etkilenmediği vurgulanmış ve unsurun turizm ile ahlaki norm ve kurallara uygun hareket edilmek kaydıyla ilişkilendirilebileceğinden bahsedilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63348> ET: 19.08.2022).

17. (2016, Portekiz) Bisalhães Black Pottery Manufacturing Process (Bisalhães Siyah Çömlek Üretim Süreci): Bisalhães’de dekoratif ve yemek pişirme amaçlı tasarlanan geleneksel uygulamanın eski yöntemlerle sürdürüldüğü ve topluluk kimliğinin önemli bir parçası olduğu ifade edilir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Unsurun korunması için getirilen öneriler arasında etnografik, kültürel ve turistik yayınlar yapılması teklifine yer verilmiştir.

Adaylık Süreci ile İlgili Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı: UTAD Üniversitesi’nin geleneğin yaşatılarak korunmasındaki ana paydaşlardan biri olacağı ifade edilmektedir. Böylece üniversitelerde öğretilen derslerin birçoğunda, özellikle iletişim ve multimedya, miras ve turizm alanlarında daha fazla araştırma ve projelerin geliştirilmesinin teşvik edileceği bu sayede de somut olmayan kültürel mirasın daha geniş ölçekte yayılmasının ve yaratılmasının mümkün olacağı öngörülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40546> ET: 28.11.2020)

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Değerlendirmede öncelikle taraf devletin raporu özetlenmiştir. Bu özette unsurun listeye alınması sonrasındaki dönem içerisinde çömlekçilerin ulusal ve uluslararası etkinlik ve fuarlara katılımının desteklendiği ve bölgenin ulusal turizm rotalarına dâhil edilmesi ile birlikte ise Bisalhães Köyüne yapılan ziyaretlerin yaklaşık üç kat arttığı belirtilmiştir.

Bu özetten sonra komite taraf devleti değerlendirir ve özellikle birincil ekonomik faydanın ürünün yaratıcıları yararına olması gerektiğini hatırlatır. *Taraf Devleti, atölyelerin modernizasyonu da dâhil olmak üzere koruma önlemlerinin uygulanmasını takip etmeye ve çömlekçilerin turizm de dahil olmak üzere canlı miraslarından kaynaklanan ekonomik faaliyetlerin birincil yararlanıcıları olmasını sağlamaya ve böylece ekonomik canlılığı güçlendirmeye davet eder* (DECISION 16 COM 7.a.4 madde 6).

18. (2017, Kolombiya ve Venezuela) Colombian-Venezuelan llano work songs (Kolombiya-Venezuela llano Çalışma Şarkıları): Unsur, insan toplulukları ile

sığır ve atlar arasındaki yakın ilişkiden ortaya çıkmış, çocukluktan itibaren sözlü olarak aktarılan, bölgenin bireysel ve kolektif hikâyelerinin depoları olarak kabul edilmektedir.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Önerilerden biri unsurun taşıyıcılarının aktif olarak katılabileceği topluluk kültür turizmi projelerinin geliştirilmesi için mevcut geleneksel alanların (çiftlikler, çiftlikler) uyarlanması ve sürü yollarının iyileştirilmesi olmuştur. (<https://ich.unesco.org/doc/src/36227-EN.doc> ET: 28.11.2020)

19. (2017, Türkiye) Whistled Language (Islık Dili): Giresun Kuşköy’de sürdürülmekte olan bu gelenek, bölgenin sarp dağları ve engebeli topografyasının sonucu olarak yerel halkça geliştirilmiş bir iletişim biçimidir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanımı: Dosyaya göre kaybolmakta olan bu geleneği canlı tutabilmek için 1997 yılından itibaren her sene bölgede şenlikler düzenlenmektedir. *Yerel topluluklar, bu kültürel mirasın taşıyıcıları ve yerli ve yabancı turistlerin katıldığı hem yerel hem de ulusal hükûmet tarafından desteklenen festivalin amacı, ıslık diline ilgiyi yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde canlı tutmaktır* (<https://ich.unesco.org/doc/src/36234-EN.doc> ET: 28.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devlete, unsurun bağlamına zarar gelmesini önlemesi için koruma tedbirlerini alırken turizmin ve aşırı ticarileştirmenin etkisine özellikle dikkat etmesini hatırlatır (DECISION 12.COM 11.a.5)

20. (2018, Pakistan) Suri Jagek (Observing The Sun), Traditional Meteorological and Astronomical Practice Based on The Observation of The Sun, Moon and Stars in Reference to The Local Topography (Suri Jagek (Güneşi Gözlemlemek), Yerel Topografyaya Göre Güneş, Ay ve Yıldızların Gözlemlenmesine Dayanan Geleneksel Meteoroloji ve Astronomik Uygulama): Unsur, Hindikuş sıradağlarında bulunan Kalasha halkının tohum ekme, hayvancılık ve doğal felaketler ile ilgili zamanı tahmin etmesi gereksiniminden doğan uygulamalar olarak tanımlanabilir.

Unsurun Kimliklendirilmesi ve Tanımı: Geleneğin güncellenerek yeni bağlamlara adapte olduğu belirtilmekte bu duruma örnek olarak da ekonomik getirinin

turistlerin rahatlığına bağlı olduğu festival tarihlerinin önceden belirtilmiş olsa da ay ve güneşin pozisyonlarına göre güncellendiği ifade edilmektedir.

Acil Korunma İhtiyacı: Gregoryan takvimin kültürel hegemonyasının bölge kültüründe silinmez izler bıraktığı ifade edilir. Bu durumun sebebi olarak da vadilerde düzenlenen turistik festivaller için tarihlerin önceden belirtilmesi gereksinimi gösterilmektedir.

Unsuru Korumaya Yönelik Mevcut ve Güncel Çabalar: Bu başlık altında yer verilen dört maddeden sonuncu örnek UNESCO ve İsviçre Kalkınma Kurumu tarafından düzenlenen eko-turizm çalıştayıdır. Bu çalıştayda bölgedeki mekânlar, geleneksel uygulamalar ve ritüellere zarar vermeden yapılabilecek bir sürdürülebilir turizm konusu değerlendirilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/39069-EN.doc> ET: 28.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Sürdürülebilir eko-turizm ile ilgili uygulamalar taraf devlet ve yerel toplulukların iş birliği içerisinde yapılan koruma çalışmalarından biri olarak Komite tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır (DECISION 13.COM 10.a.6).

21. (2019, Kenya) Rituals and Practices Associated with Kit Mikayi Shrine (Kit Mikayi Tapınağı ile İlişkili Ritüeller ve Uygulamalar): Unsur, Kit Mikayi Mabedi yakınında yaşayan halkın iyi talihleriyle ilişkilendirilen çeşitli ritüel ve uygulamaları kapsamaktadır.

Önerilen Koruma Planı: Getirilen çok sayıda öneriden biri de bölgeyi ziyaret eden turistleri ağırlamak için bir otel kurulması böylece eko-turizm yoluyla yerel halk için alternatif bir gelir kaynağı elde edilmesi olmuştur (<https://ich.unesco.org/en/USL/rituals-and-practices-associated-with-kit-mikayi-shrine-01489> ET: 28.11.2020)

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite, unsurun turizmden dolayı metalaşma ve bağlamının bozulması riskine karşı uyarır ve taraf devleti unsurun turizme karşı bozulmasını yakından takip etmeye davet eder (DECISION 14.COM 10.a.2)

22. (2019, Belarus) Spring Rite of Juraŭski Karahod (Juraŭski Karahod'un Bahar Ayini): Unsur, hayvancılık ve tarımı koruduğuna inanılan Aziz George'ye adanmış, Pahost Köyü sakinleri tarafından gerçekleştirilen bir bahar kutlamasıdır.

Önerilen Koruma Yöntemleri: Yapılması planlanan aktivitelerden biri bölgede bir festival düzenlenmesidir. Ancak planlanan bu festivalin kötü bir örnek olarak gösterilen turistik bir başka festivalle kıyaslanması dikkat çekicidir. *Çoğunlukla bölgesel turist potansiyelini geliştirmeye odaklanan "Paliessie'nin Çağrısı" festivalinden temel farkı, Pahost festivalinin öncelikle mirası korumayı ve yerel toplumu desteklemeyi hedeflemesidir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/42912-EN.doc> ET: 28.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Bu dosya komitenin turizmin olası zararlı etkileri konusunda en ciddi eleştiriler yaptığı örneklerden biridir. Komite taraf devletin gelecek dört yıl için iki yılda bir rapor sunmasını ve özellikle turizmin yaratacağı bağlamı bozma ve folklorizasyona karşı unsurun takibini istemektedir. Ayrıca bu dosya ile ilgili olarak komite, önerilen faaliyetlerin genelleştirilmiş olduğunu Juraŭski Karahod'un bahar ayine odaklanmadığını ve koruma önlemlerinin, herhangi bir özel tehdidi ele almadığını belirterek bu noktaları eleştirmektedir.

Raporun farklı bir maddesinde turizm tehdidine tekrar değinilir. İcad edilen festivallerin ve dolayısıyla turizmin etkisiyle bağlamından kopması ve folklorizasyonun artması nedeniyle unsurun sosyal ve kültürel işlevlerinin değişebileceği endişesi dile getirilmiştir. Komitenin kaygı duyduğu konulardan bir diğeri ise yerel gençliğin zayıf katılımı ve turistlerin önerilen katılımının orta ve uzun vadede sorunlu sonuçlar doğurabileceğidir.

Tüm bu sebeplerden dolayı Komite taraf devleti, unsurun bağlamından koparılmasını ve folklorizasyonunu önlemek için sürdürülebilir olmayan turizmin SOKÜM unsuru üzerindeki etkilerini takip etmeye davet eder. Bu bağlamda, taraf devleti yerel toplulukla birlikte, SOKÜM unsuruna erişim için kurallar oluşturmaya ve topluluk tarafından kabul edilen erişim kısıtlamalarına saygı gösterilmesini sağlamaya yönelik bir etik kod oluşturmak konusunda uyarır (DECISION 14.COM 10.a.5).

23. (2021, Mali) Cultural Practices and Expressions Linked to The 'M'Bolon', A Traditional Musical Percussion Instrument (Geleneksel bir Müzikal Vurmalı Çalgı Olan 'M'Bolon' ile Bağlantılı Kültürel Uygulamalar ve İfadeler): M'Bolon, sığır derisi ile kaplanmış büyük su kabağından oluşan bir ses kutusu ve yay şeklinde ahşap sapı bulunan telli bir müzik aletidir. Bazen kendi başına bazen diğer müzik aletleriyle birlikte kullanılan bu enstrüman, Güney Mali'de tüm etnik köken, cinsiyet ve dinlerden insanlar tarafından bilinir ve kültürlerinin bir parçası olarak kabul edilir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Bu başlık altında unsuru canlandırmak ve güçlendirmek için bir dizi öneriye yer verilmiş olup önerilerden birinde 'M' Bolon ile ilgili uygulama ve etkinliklerin turistik rota ve hareketlere dâhil edilmesi teklif edilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60750> ET: 11.01.2022)

24. (2021, Doğu Timor) Tais, Traditional Textile (Tais, Geleneksel Tekstil): Tais adı verilen geleneksel el dokuması, Doğu Timor halkının kültürel hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Tais, aynı zamanda yerel halkın kültürel kimliğini ve sosyal sınıfını ifade etmenin bir aracı olarak da kullanılmaktadır.

Acil Korunma İhtiyacı: Unsurun yaşayabilirliğini tehdit eden faktörler altı maddede özetlenmiştir. Dördüncü maddede dokumalara ilginin azaldığı ve ürünün pazarını kaybettiği bildirilmektedir. Bu konuda yabancı turistlerin alternatif bir pazar oluşturduğuna değinilmiş ancak onların da turistikleşmiş/basitleştirilmiş kumaşlara ilgi duydukları aktarılmıştır.

Bir sonraki maddede de turizme değinilmiş ve yabancı turistlerin ürünleri satın alacak kişiler arasında oldukları ifade edilmiştir. Bununla beraber turistlerin Tais tekstili hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayacak tanıtımın yetersiz olduğu belirtilmektedir.

Önerilen Koruma Önlemleri: Yerel halkın ve turistlerin dikkatini unsura çekmek amacıyla hem kalıcı olarak belli merkez ve müzelerde hem de geçici sürelerle havaalanı gibi noktalarda sergiler açılması önerilen koruma tedbirleri arasındadır. Unsur ile ilgi bilgi ve farkındalığı artırmak için ayrıca broşürler hazırlanması ve turistik

noktalarda dağıtılması önerilmektedir (<https://ich.unesco.org/en/USL/tais-traditional-textile-01688> ET: 11.01.2022).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devlete aşırı turizm ve ticarileştirmeden kaynaklanan istenmeyen sonuçları izlemesini hatırlatır (DECISION 16.COM 8.a.6).

III.3. Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı Listelerinde Turizm Algısı

Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı Komite tarafından Sözleşmenin ilkelerini ve hedeflerini en iyi şekilde yansıttığı düşünülen ulusal, alt bölgesel ve/veya uluslararası düzeylerdeki programları, projeleri ve faaliyetleri içerir (<https://ich.unesco.org/en/publications-of-the-lists-00492#register-of-best-safeguarding-practices> ET: 28.10.2022). Bugüne kadar toplam 29 unsur bu listeye kabul edilmiş olup bu dosyalardan on örnekte turizm konusunda değerlendirmelere rastlanmıştır.

1. (2011, Belçika) Programme of Cultivating Ludodiversity: Safeguarding Traditional Games in Flanders (Oyun Çeşitliliği Geliştirilmesi Programı: Flanders'deki Geleneksel Oyunları Korumak): Bu programda çeşitli geleneksel oyun ve sporlar, STK'lar dernekler ve uygulama/araştırma merkezi ve müze olarak kullanılan bir kurum ile iş birliği içerisinde yeniden canlandırılmaktadır. Sportimonium isimli bu merkezde Belçika örneğindeki geleneksel oyunlar araştırılıp derlenmekte ve uygulamalı yöntemler ile güncellenip, yaşatılmaktadır.

Özellikle Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bölgesel, Alt-bölgesel ve / veya Uluslararası Bir Model Olarak Nasıl Hizmet Edebilir: Bu başlık altında altı öneriye yer verilmiş olup bunlardan biri *Yerel turistik güzergâhlar (oluşturmak) (uygulayıcılara ve somut olmayan kültür mirasına saygı ile)* şeklinde belirtilmiştir. Bu programın özellikle uygulamalı halk bilimi örneklerinin turizm animasyonu olarak nasıl değerlendirilebileceği konusunda incelenmesi ve yararlanılması gereken bir örnek olduğu kanaatindeyiz. (<https://ich.unesco.org/doc/src/08221-EN.doc> ET: 13.07.2020)

2. (2011, Brezilya) Fandango's Living Museum (Fandango'nun Yaşayan Müzesi): Fandango, Brezilya'nın güney ve güneydoğusundaki kıyı topluluklarında popüler bir müzik ve dans ifadesi olarak tanımlanmaktadır.

İlgili Koruma Önlemlerinin Alınması: Koruma önlemlerinden bahsedilirken adı ilk anılan tehditlerden biri turizmdir. Ayrıca sürdürülebilir ifadesi yerine “yırtıcı olmayan” teriminin kullanılması dikkat çekicidir. *Fandango Yaşayan Müzesi, Fandango sürekliliği ve Fandango toplulukları ile diğer sosyal gruplar arasındaki iletişimi desteklemek, hem eskiden beri sürmekte olan hem de yeni yapılacak girişimleri ifade etmek için geliştirilmiştir. Proje sırasında yerel toplum ve yırtıcı olmayan turizm faaliyetleri aracılığıyla Fandango'ya yönelik girişimleri güçlendirmek ve desteklemek için Fandango uygulayıcıları, müzik aletleri üreticileri, kültürel temsilciler ve araştırmacılardan oluşan bir ortak platform oluşturulmuştur. Bu başlık altındaki önerilerden bir diğerinde Fandango uygulayıcı ve gruplarını turizm platformlarında tanıtmak için yerel gösteriler düzenlemek ifadesine yer verilmiştir* (<https://ich.unesco.org/doc/src/09874-EN.doc> ET: 13.07.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite sürdürülebilir turizm konusundaki çalışmalardan memnuniyet duyduğunu belirtir. *Yaşayan müze projesi, Fandango'nun devam eden uygulamasına katkıda bulunur, topluluklar, zanaatkârlar, araştırmacılar, yerel toplumun diğer üyeleri ve sürdürülebilir turizm arasındaki bağlantıları güçlendirir ve performans ve aktarımının yaşayabilirliğini artırır* (DECISION 6.COM 9.5).

3. (2012, Meksika): The Centre for Indigenous Arts and Its Contribution to Safeguarding The Intangible Cultural Heritage of The Totonac People of Veracruz, Mexico (Xtaxkgakget Makgkaxtlawana: Yerli Sanatlar Merkezi ve Meksika, Veracruz'daki Totonac Halkının Somut Olmayan Kültürel Mirasının Korunmasına Katkısı/Xtaxkgakget Makgkaxtlawana): Unsur, Totonac halkının öğretilerini, sanatını, değerlerini ve kültürünü aktarmak amacıyla sürdürülebilir bir eğitim kuruluşu isteğine cevaben oluşturulmuş bir kurumdur.

Bölgesel, Alt Bölgesel ve/veya Uluslararası Model: Oluşturulan modelin getireceği çıktılar arasında bölgenin ekonomisi ve kültür turizmine sunacağı katkıdan da

bahsedilmiştir. *Tekstil, çömlekçilik, gastronomi, müzik, geleneksel tıp gibi ürün veya hizmetlerle sonuçlanan kültürel uygulamaların çoğu yerel pazarda veya bölgenin kültür turizmi pazarında kendine yer bulmaktadır.*

Sonuçların değerlendirilmesi Konusunda Hassasiyet: CAI faaliyetlerinin kapsamını belirlemek için kullanılan göstergeler arasındaki bir maddede *Totonac Mutfağı: Tarım döngülerine dayalı tariflerin kurtarılması ve gastronominin kültür turizminde bir sanat ve kaynak olarak tanıtılması* önerisine yer verilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/17271-EN.doc> ET: 29.11.2020).

4. (2016, Hırvatistan) Community Project of Safeguarding The Living Culture of Rovinj/Rovign, The Batana Ecomuseum (Rovinj/Rovign'in Yaşayan Kültürünü Koruma Topluluk Projesi, The Batana Ekomüzesi): Batana, Hırvatistan'ın Rovinj kentinde bulunan geleneksel bir balıkçı teknesidir. Unsur, modern teknelere karşın kadim yöntemlerle üretimi sürdüren halkın geleneksel üretim biçimini koruma yollarından biri olarak geliştirilen ekomüzenin faaliyetlerini kapsamaktadır.

Tanımlama: Bu bölümde özel bir turizm türü belirtilmeksizin genel olarak turizm ifadesi unsurun yaşamını tehlikeye atan faktörler arasında gösterilmektedir. *20. yüzyılın ortalarından bu yana nüfusun azalması, yeni yerleşmiş sakinler, turizm, yeni (plastik) tekne türlerinin tanıtımı ve geleneksel aile balıkçılık faaliyetlerinin azalması gibi değişiklikler nedeniyle batana, Rovinj'in limanından yavaşça kayboluyor.*

Dosyanın ilerleyen bölümlerinde ise turizm ifadesi olumsuz anlamda “yoğun turizm” biçiminde tekrar kullanılmıştır.

Sözleşmenin İlke ve Hedeflerinin Yansıması: Bu bölümde Batana Müzesi'ndeki faaliyetlerden bahsedilirken kültür turizmi ifadesine de yer verilmiştir. Açıklama sonrası referans olarak müzenin internet sayfası gösterilmektedir. Bu sayfa incelendiğinde ise taşıma kapasitesini aşmayacak sayıda misafirin katılabileceği turlar düzenlendiği ve bölgenin yerel kültüründen örneklerin hediyelik eşya olarak satıldığı görülmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40556> ET: 29.11.2020).

5. (2016, Bulgaristan) Festival of Folklore in Koprivshitsa: A System of Practices for Heritage Presentation and Transmission (Koprivshitsa'da Folklor Festivali: Miras Sunumu ve Aktarımı İçin Bir Uygulama Sistemi): Yerel müzisyenlerin şehirleşme ve metalaşma tehlikeleri karşısında geleneklerini koruma çabaları sonucu ilk kez 1965 yılında başlayan Koprivshitsa'daki Folklor Festivali, günümüzde yerel danslardan hikâye anlatımına, el sanatlarından geleneksel tiyatroya SOKÜM'ün pek çok unsurunu içeren ve Turizm Bakanlığı, medya, çeşitli enstitüler gibi çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından desteklenen büyük bir organizasyon haline gelmiştir. Beş yılda bir düzenlenen bu festivale katılım 1965 yılında 4000 iken 2010 yılında 18.000'e çıktığı; dünyanın dört biryanından gelen ziyaretçi sayısının ise son festivalde 200.000'i bulduğu ifade edilmektedir.

İlgili Toplulukların, Grupların veya Varsa Bireylerin Adı: Başlık altında festivale katılan topluluklar listelenmiştir. Bu listede de “Dünyanın her yerinden bireysel turistler ve turist grupları ile “turizm ve kültür endüstrisi alanlarında yerel girişimciler” maddeleri yer bulmaktadır.

Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Model: Beş yılda bir düzenlenen üç günlük bir festival için fazla iddialı olduğunu düşündüğümüz bu başlık altında on iki ifadeye yer verilmektedir. Bu ifadelerden birisinde *Bölgelerin ve toplulukların sürdürülebilir gelişimini desteklemek ve yerel turizm ve iş dünyasının gelişimine katkıda bulunmak* denilmekte ancak konuyla ilgili detaya yer verilmemektedir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40557> ET: 29.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite festivalin yerel turizm ve ticaret yoluyla kültürel ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunabileceğini ve modelin hem yüksek hem de düşük bütçeli festivallerle uyumlu olduğunu belirtmektedir (DECISION 11.COM 10.c.3).

6. (2017, Özbekistan) Margilan Crafts Development Centre, Safeguarding of The Atlas and Adras Making Traditional Technologies (Margilan El Sanatları Geliştirme Merkezi, Geleneksel Atlas ve Adras Üretim Teknolojilerinin Korunması): Antik dönemlere kadar dayandırılan geleneksel atlas ve adras yapım

teknolojileri Sovyet Döneminin ardından kaybolma tehlikesi geçirmiş, 2007 yılından itibaren açılan merkezler, düzenlenen fuarlar ve festivaller gibi etkinliklerle yeniden güçlendirilmiştir.

Bölgesel, Alt Bölgesel ve/veya Uluslararası Model: Merkezin SOKÜM'ün yaşatılarak korunması konusundaki başarısına değinilmekte ve konuyla ilgili beş maddeye yer verilmektedir. İkinci maddede *Bu, Hükümet, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve zanaatkârlar topluluğu tarafından desteklenen sivil toplum girişiminin parlak bir örneğidir. Örnek aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yerel kültür turizminin geliştirilmesi için kamu-özel ortaklık planının ne kadar verimli olabileceğini göstermektedir* ifadeleri kullanılmıştır. Buradan da kültür turizminin ulaşılması hedeflenen bir turizm çeşidi olduğu anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43881> ET: 29.11.2020).

7. (2018, İsveç) Land-of-Legends Programme, for Promoting and Revitalizing The Art of Storytelling in Kronoberg Region (Kronoberg Bölgesi'nde Hikâye Anlatma Sanatını Teşvik Etmek ve Canlandırmak için Efsaneler Diyarı Programı): Efsaneler Diyarı programı, geleneksel hikâye anlatımı mekânlarının ve aktarım tarzlarının ortadan kalkması, hikâye anlatma pratiklerinin yok olması gibi endişelerinden hareketle güney İsveç'in Kronoberg bölgesinde ortaya çıkan, hikâye anlatma sanatını teşvik etmeyi ve canlandırmayı amaçlayan bir programdır.

Sözleşmenin İlke ve Hedeflerinin Yansıması: Program sayesinde küçük (dolayısıyla kontrollü) bir turistik etkinin ortaya çıktığı ifade edilmiştir. *Ekonomik gelişme: Birkaç iş yaratıldı. Artan turizm, bazı köy ve kasabalarda küçük ölçekte yerel ekonomiyi güçlendirdi.*

Topluluğun, Grubun veya Bireylerin Katılımı: Yerel yönetimler refah, ekonomik kalkınma ve turizmde olumlu etkilerini görebildikleri için yerel kültürün vazgeçilmez bir parçası olarak hikâye anlatımını destekleyip teşvik etmektedir (<https://ich.unesco.org/doc/src/38972-EN.doc> ET: 29.11.2020).

Periyodik Rapor (2017): Hazırlanan raporda unsuru destekleyip geliştiren aktivitelere örnek olarak rehberli turlar gösterilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49179> ET: 24.08.2022).

8. (2020, Fransa) The Martinique Yole, from Construction to Sailing Practices, A Model for Heritage Safeguarding (Martinique Tekneciliği, İnşaattan Yelken Uygulamalarına, Mirasın Korunması için Bir Model): Martinik, Karayipler'de bulunan yaklaşık 380.000 nüfuslu bir Fransız adasıdır. Bu adada birkaç yüzyıldır sürdürülmekte olan “Yole” teknelerin geleneksel üretim ve kullanım biçimleri kaybolma tehdidi altına girince halk arasında spontane bir hareket ortaya çıkmış ve bu hareket günümüze değin büyüyerek varlığını korumuştur.

Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Model: Doğru bir planlama yapılırsa bir unsurun maliyetli yatırımlar ve teknolojik yenilikler olmadan da kültür, ekonomi, eğitim, sosyal sektörler ve turizm alanında faydalar sağlayabileceğinin bir örneği olarak Martinique Tekneciliği gösterilmektedir. Faydalı sonuçların ilgili alanlarda uygulanmasının kolay anketlerle ölçülüp takip edilebileceği ifade edilmektedir. (<https://ich.unesco.org/en/BSP/the-martinique-yole-from-construction-to-sailing-practices-a-model-for-heritage-safeguarding-01582> ET: 29.11.2020).

Hükûmetlerarası Komite Raporu: Komite taraf devleti, artan gereksiz turizmin unsurun bağlamından kopmasına neden olabileceği konusunda uyarır ve gerekli tedbiri almaya davet eder (DECISION 15.COM 8.c.2).

9. (2020, Almanya, Avusturya, Fransa, Norveç, İsviçre) Craft Techniques and Customary Practices of Cathedral Workshops, or Bauhütten, in Europe, Know-How, Transmission, Development of Knowledge and Innovation (Katedral Atölyelerinin veya Bauhütten'in Avrupa'daki El sanatları Teknikleri ve Geleneksel Uygulamaları, Aktarım Bilgi Geliştirme ve Girişimcilik ile İlgili Bilgiler): Atölye organizasyonu veya yerel dildeki adı ile Bauhüttenwesen Orta Çağ'da Avrupa katedrallerinin şantiyelerinde ortaya çıkan ve günümüzde benzer mimari ve kültüre sahip beş ülkeden on sekiz atölyenin sürdürdüğü, kiliselerin restorasyon ve onarımı konusunda benzer geleneksel uygulamaları yaşattıkları bir birliktir.

Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Model: Geleneksel el sanatının sürdürülebilmesi için gönüllülerin bu süreçlere nasıl dâhil oldukları açıklanmakta, estetik ve turistik kaygılarla yapılmakta olan seri üretimin etkisine girmemesi ve kalitenin korunması için alınan tedbirlere değinilmektedir.

Başlık altında turizm ile temasına ayrıca **“Kitle turizmine bir alternatif”** alt başlığı ile değinilmektedir. *Her bir atölye, bu konuda uzmanlığı bulunmayan meraklı halk için çeşitli ve iyi planlanmış kültürel programlar (rehberli turlar, kurslar, konferanslar vb.) sunmaktadır. Her yerde kitle turizmi ile uygulamaların mahremiyeti arasındaki denge korunmaktadır. Geleneksel bütünlüğü koruyabilmek için turizmin ve dışarıdan gelecek benzer etkinin iyi ölçülmesi ve kontrol altında tutulması gerekir.* Bu açıklamalardan sonra yapılan uygulamalara örnek olarak Strasbourg atölyesinin haftanın iki günü sabahları turistlere ve dışarıdan gelecek ziyaretçilere kapılarını açtığı aktarılmaktadır. Sayıya dayalı bir kitle turizmi anlayışı değil yüksek kalitede bir kültürel aktarımın tercih edildiği ifade edilmektedir.

Strasbourg örneği dışında bazı örneklerin kitle turizminin etkisine girmiş görünüyor olabileceği ifade edilmekte ve durum açıklanmaktadır. Söz konusu örneklerde turistler ve ziyaretçiler için ikincil tesisler yapılmıştır. Böylece yabancılar bu ikincil tesislere yönlendirilerek sürdürülmekte olan geleneksel üretim sürecini etkilemeleri engellenmektedir. Ancak bu durum yaşayan geleneğin sergilendiği atölyeler için geçerli değildir. Az sayıda turist gelmesi ticari olarak dezavantaj gibi görünmekle beraber unsurun ait olduğu halk kitlesinin yabancılaşması engellenmiş ve atölyelerin ihtiyacı olan destek bağışlar yoluyla destekçilerden sağlanabilmiştir.

Yukarıdaki satırlarda görüldüğü gibi kitle turisti unsurun yaşatılarak korunması konusundaki en büyük tehditlerden biri kabul edilmiş ve geleneğin meraklı ve bilinçli ziyaretçilere açık olabilmesi için bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler bazen taşıma kapasitesine uygun bir biçimde ziyaretçi kabul edilmesi bazense dış etkinin gerçek değil yapay bağlamlara yönlendirilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Unsurun vahşi bir turizme dâhil edilmesinin onu yerel halkın gözünde yabancılaştıracağı öngörülmüş, bu düzenlemeler sayesinde yerel halkın unsur ile ilgili aidiyet duygusu korunabilmiştir.

Turizmin sağlayacağı ekonomik avantaj ise kültürel mirasını koruma yüksek bilincine sahip yerel paydaşların katkı ve bağışları sayesinde göz ardı edilebilmiştir (<https://ich.unesco.org/en/BSP/craft-techniques-and-customary-practices-of-cathedral-workshops-or-bauhtten-in-europe-know-how-transmission-development-of-knowledge-and-innovation-01558> ET: 29.11.2020).

10. (2021, Kırgızistan) Nomad Games, Rediscovering Heritage, Celebrating Diversity (Göçebe Oyunları, Mirası Yeniden Keşfetmek, Çeşitliliği Kutlamak): Unsur, Kırgızistan'da varlığını sürdürmekte olan geleneksel spor ve oyunların belgelenmesi ve canlandırılmasını amaçlayan bir girişimin sonucu olarak ortaya çıkmış ve yapılan girişim ve çalışmalar uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Model: Unsur geliştirmekte olan ülkelerin kullanabilecekleri doğru bir model olarak görülmektedir. Özellikle tanınırlık ve ekonomik yaşayabilirliği hususlarında iç ve uluslararası turizm hareketlerinin önemine vurgu yapılmaktadır. *Yerel toplulukların geçim kaynakları konusu, geliştirmekte olan ülkeler için önemli bir husustur. Geleneksel oyun festivalleri (Göçebe Oyunları Festivalleri gibi) yalnızca geleneksel oyun uygulayıcıları için değil aynı zamanda çok çeşitli geleneksel zanaatkarlar, sanatçılar, şarkıcılar, dansçılar vb. için bilgilerini ve becerilerini sergileyebilecekleri bir platform oluşturur. Esnaf ve zanaatkarlar, ürünlerini satmak için bu platformdan yararlanarak geçimlerine katkıda bulunabilirler. Göçebe Oyunları sayesinde ilgili bölgeler yerli ve yabancı birçok turisti kendine çekti. İl düzeyindeki Göçebe Oyunları, ülkenin diğer bölgelerinden ziyaretçileri oyunların düzenlendiği yere çekerek yerel ekonomiyi canlandırmaktadır. Ulusal düzeydeki Göçebe Oyunları ve özellikle Dünya Göçebe Oyunları organizasyonları ise yerel ekonomiye daha da büyük destek vermektedir. Göçebe Oyunları, Kırgızistan'daki uluslararası turistler için başlıca cazibe merkezlerinden biri haline gelmiştir* (<https://ich.unesco.org/en/BSP/nomad-games-rediscovering-heritage-celebrating-diversity-01738> ET: 11.01.2022).

III.4. Genel Değerlendirme

Bu kısımda listelere girmiş unsur dosyaları ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Ancak bu değerlendirmeler öncesinde sözleşmenin uygulanması için stratejik yönelimleri belirleyen **Taraf Devletler Genel Kurulu** raporlarına kısaca değinmek uygun olacaktır. Taraf Devletler Genel Kurulu, sözleşmenin egemen organıdır. İki yılda bir olağan olarak toplanan Genel Kurulun turizm konusuna yaklaşımını toplantıların sonuç raporları ve özet kayıtlarından takip etmek mümkündür. Ancak yaptığımız incelemede toplantı sonuç raporlarında yer bulan turizm konusunun çoğunlukla daha evvel ayrıntılarına değindiğimiz Uygulama Yönergesi hakkındaki maddelerden oluştuğu görülmüştür. Bu sebeple sadece toplantı özet kayıtlarına değinmek uygun olacaktır.

Günümüze kadar tamamlanmış 10 toplantının özet kayıtlarına bakıldığında yalnızca birkaç toplantıda turizm konusuna değinildiği görülmüştür. Örneğin 2006 yılındaki ilk toplantıda SOKÜM'ün istihdam sağlamak ve turizmi geliştirmek için öneminden bahsedilirken 2014 yılındaki beşinci toplantıda taraf devletlerin el sanatları ve turizmi yerel kalkınma olarak gördükleri tespiti yapılmış ve fikri mülkiyet haklarının korunması hatırlatılmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/src/00016-EN.pdf> ET: 30.06.2022), <https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-16-6.GA-INF.1-EN.docx> ET: 30.06.2022).

2020 toplantısında ise turizm konusuna daha fazla yer ayrılmıştır. Bu toplantıda taraf devletlere uygulanan bir araştırmanın sonuçlarına değinilmiş ve taraf devletlerin “somut olmayan kültürel miras ve yerli halklar”, “iklim değişikliği konusundaki acil durumlar”, “turizm”, “tarım ve gıda güvenliği” gibi konulara ilgilerinin yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlardan anlaşıldığı gibi turizm, taraf devletlerin ilgisinin yüksek olduğu alanlardan biridir. Bu sebeple Genel Kurul’u temsilen konuşmasını yapan Sekreter, gelecekte bahsi geçen sektörlerle işbirlikleri yapılmasının önemine değinmiştir. Aynı toplantıda söz alanlar arasında bulunan Şili, Ermenistan, Umman, Suudi Arabistan ve Azerbaycan temsilcileri turizmin de dâhil olduğu farklı sektörler ile SOKÜM arasında yapılacak işbirliklerini desteklerini açıklamışlardır (<https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-22-9.GA-INF.1-EN.docx>, ET: 30.06.2022).

Yukarıda değinilen Taraf Devletler Genel Kurul toplantıları, yapıları gereği turizm meselesinin detaylıca değerlendirildiği etkinlikler değildir. Bu konu SOKÜM listelerine girmiş unsurlara ait aday dosyalarında, periyodik raporlarda ve Hükûmetlerarası Komite raporlarında daha detaylı ele alınmıştır. Bu sebeple tez çalışmasının üçüncü bölümü söz konusu belgelerden hareketle oluşturulmuştur.

Yapılan incelemede 2001-2022 yılları arasında SOKÜM listelerine girmiş 631 dosya içerisinde kayda değer bir biçimde “turizm” ve “turist” kavramlarına yer verilen toplam 247 dosya tespit edilmiştir. Burada 3 listeyi bütüncül olarak ele aldık. Çünkü yukarıda verilen toplantı ve raporlarda da görüleceği üzere turizme yaklaşımlar benzerdir. Böylece listelere bağlı toplantı ve raporların turizme yaklaşımını bütüncül olarak değerlendirebilme imkânı bulduk. Öte yandan listelere alınmayan unsurların bir kısmı turizm etkisi nedeniyle reddedilmiştir. Bu genel değerlendirme içine söz konusu unsurları da ekleyerek bütüncül bir bakış oluşturduk.

Bu dosyaları değerlendirirken olumlu ve olumsuz bakış açılarına göre değerlendirdik. Böylece SOKÜM açısından turizm algısının hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle ele alınması gerekliliğini vurgulamaya çalıştık. Dosyaların önemli bir kısmında turizm sadece olumlu yönleriyle öne çıkarken tespit edilen pek çok örnekte turizmle ilgili sadece olumsuz değerlendirmelere yer verilmiştir. Yapılan incelemede 247 dosyanın 54’ünde turizmin sadece olumsuz, 13’ünde hem olumsuz hem olumlu, 121’inde ise sadece olumlu yönleriyle öne çıktığı görülmüştür. Olumlu özelliklerin vurgulandığı dosyalarda özellikle unsurun tanınırlığının artması; turizmin getirdiği ekonomik fayda; başta genç kuşaklar olmak üzere yerel halkın unsurun varlığını sürdürmesi için gereken ilgiyi tekrar göstermeye başlaması; yabancıların ilgisinin verdiği gururun etkisi ile toplumun aidiyet duygusunun ve kültürel kimliğinin güçlenmesi; yaratıcılık ve çeşitliliğin artması ve insanlar arasında dostluk bağı kurulması gibi faydalara değinilmiştir. Arnavut Çok Sesli Müziği (D.13), Taquile Tekstil Sanatı (D.18) gibi bazı dosyalarda nitelikli turizm türlerinin zayıflayarak kaybolmakta olan unsurları güçlendirdiği ve onların hayata tutunmalarını katkı sağladığı belirtilmiştir. Hurma Ağacı, Bilgi, Beceriler, Gelenekler ve Uygulamalar (D.173) ve Al Sadu, Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Geleneksel Dokumacılık Becerileri (AKL.11) dosyaları gibi bir takım örneklerde ise turizm

sayesinde kadınların ekonomik hayata katılma fırsatı elde ettiklerine vurgu yapılmış ve bu olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Öte yandan tespit edilen önemli sayıda örnekte turizmle ilgili sadece olumsuz değerlendirmelere yer verilmiş ve unsurun listelere alınması ile sürdürülebilir olmayan turizm tehdidinin engellenmesi hedeflenmiştir. Bazı dosyalarda ise turizm kavramı ile ilgili hem olumlu hem olumsuz yorumlar yapılmış ve unsurun doğru bir yönetim ile turizmin olumsuz etkilerinden korunabileceği yönünde görüş bildirilmiştir. Bu örneklerde kitle turizmi hareketleri eleştirilirken sürdürülebilir turizm türleriyle ilgili olumlu değerlendirmeler yapılmıştır.

Turizmin olumsuz etkilerine değinen dosyalar incelenerek yapılan eleştirileri daha detaylı ele almak mümkündür. Bilindiği gibi sözleşmenin yürütücülük görevini üstlenen temel organı olan Hükûmetlerarası Komite'nin ana görevlerinden biri, taraf devletlerce önerilen unsurların SOKÜM listelerine kabulü hakkında karar vermektir (madde7/g). Yapılan inceleme sonrası bazı dosyaların pek çok etkenden olduğu gibi turizmden de kaynaklanan nedenlerle iade edildiği veya tamamen reddedildiği anlaşılmıştır. Aşağıda yer verilen tabloda bu şekilde olduğu tespit edilen on dört örnek görülmektedir.⁹

Ülke / Dosya Adı	Kabul Edilmeyen Dosyalarda Turizmin Etkisi
İran ve Tacikistan: Ceremony of Mehrگان	Komite, aday dosyasını incelemiş ve unsurun kabul edilmesi halinde artacak turizm hareketinin Sözleşmenin ruhuna ve ilkelerine aykırı olarak unsurun doğasının bozulmasına ve bağlamından ayrılmasına yol açabileceğini belirtmiştir (DECISION 15.COM 8.b.33).
Arnavutluk: National Folk Festival of Gjirokastra (Nffogj), 50 Years Best Practice in Safeguarding Albanian Intangible Heritage	Hazırlanan dosyada geçen “kültür turizmini destekleyerek kültürel yaşamı yeniden canlandırmak” ifadesi, unsurun kültür turizmi için kullanılacak bir araç olarak gösterildiği ve odağın mirasın yaşatılması olmadığı eleştirilerine sebep olmuştur. Bu durumun unsurun metalaşması endişesini doğurduğu belirtilir. Ayrıca dosyadaki ifadelerin festivalin turistik bir faaliyet olarak çekiciliğine odaklandığı ve koordinasyon çabalarını teşvik etmedeki rolünü açık bir şekilde göstermediği ifade edilmiştir. Bir başka eleştiri ise SOKÜM’ün folklorizasyonu gibi festivalin getirdiği zorluk ve risklerin dikkate alınmamış olmasıdır (DRAFT DECISION 15.COM 8.c.1).
Bangladeş: Traditional Art of Nakshi Kantha Embroidery	Dosyadaki koruma tedbirlerinde unsurun pazarlanmasına ve turizme odaklanılmıştır. (DECISION 15.COM 8.b.18)

⁹ İade edilen dosyalardan “Cultural Heritage Of Boka Navy Kotor: A Festive Representation of a Memory and Cultural Identity”, “Etiopian Epiphany”, “Moutya”, “Al Aflaj, Traditional Irrigation Network System in The UAE Oral Traditions, Knowledge and Skills of Construction” ve “Maintenance and Equitable Water Distribution” örnekleri taraf devletlerce yeniden düzenlendikten sonra listelere kabul edilmiştir.

Etüpyya: Ethiopian Epiphany	Komite, taraf devleti unsurun bağlamından kopması ve unsurun aşırı ticarileşmesine sebep olma ihtimali nedeniyle turizme dikkat etmeye ve artan turist sayısına karşı tedbir almaya davet eder. (DECISION 14.COM 10.b.11) Komite, dosyada devamlı suretle turizm ve ticarileşmedeki artışlara atıfta bulunulduğunu ancak paydaşların bu potansiyel tehditleri azaltmak için sadece çok çaba sarf edeceklerini belirttiklerini ve potansiyel olumsuz etkilere karşı hiçbir şey önermediklerini ifade etmiştir. Ayrıca dosyada, 'koruma' fikrine sürekli atıfta bulunulmuş ve törenin herhangi bir değişiklik yapılmadan sürdürüleceği garanti edilmiştir. Fakat bu, sözleşme ruhuna aykırı bir durumdur (DRAFT DECISION 14.COM 10.b.11).
Karadağ: Boka Navy, Traditional Maritime Organization	Komite, hazırlanan dosyada unsur ile ilgili paydaşların belirsiz olduğunu ve turizmin bir sonucu olarak bahsedilen olası tehditlere yönelik koruma önlemlerinin eksik kaldığını ifade etmiştir (DECISION 14.COM 10.b.25).
Seyşel Adaları: Moutya	Komite dosyada bulunan "Moutya, ulusal kimliğin önemli bir sembolü ve birleştirici bir sosyal faktör olarak hizmet eder ve bir sahne performansı şeklinde olduğu kadar bireyler tarafından da kendiliğinden uygulanır. Aynı zamanda, ülkenin başlıca ekonomik sektörü olarak turizme bağımlı birçok uygulayıcı için bir gelir kaynağı olarak hizmet eden önemli bir turistik cazibedir." ifadelerini kabul edilebilir bulmasına rağmen rahatsızlıklarını da dile getiri ve bunu şu ifadelerle açıklar: "Dosya da unsurun listeye yazılımının görünürlüğü ve farkındalığı artırmaya nasıl katkıda bulunacağına dair hiçbir kanıt yoktur. Aksine, adaylık dosyası, unsurun kendisinin görünürlüğüne ve özellikle turizmin tanıtımına odaklanmaktadır." "Önerilen koruma önlemleri çok geneldir ve unsurun listeye alınmasının olası olumsuz etkilerini ele almaz. Adaylık dosyası, unsurun aşırı ticarileştirilmesi riskinin bulunduğunu açıkça belirtse de bu tehditle başa çıkmak için önerilen herhangi bir koruma önlemine yer verilmemektedir. Aksine teklif edilen önlemler, bir meta veya turistik çekicilik statüsüne odaklandığı sürece unsuru bağlamından koparabilir." Komite unsurun potansiyel bağlamından uzaklaşmasını önlemek için taraf devleti artan gereksiz turizm ve aşırı ticarileştirmenin etkisine özellikle dikkat etmeye ve unsurun kültürel ve sosyal yönlerine odaklanmaya davet eder. Komite son olarak taraf devlete TL'nin amacının genel olarak turizmi teşvik etmek değil SOKÜM'ün görünürlüğünü ve farkındalığını artırmak olduğunu hatırlatır. (DECISION 14.COM 10.b.32)
Endonezya ve Malezya: Pantun, Malay Oral Tradition	Komite dosyada Pantun'un yeni bir turistik cazibe merkezi olarak kullanma olasılığının vurgulamasını eleştirir ve bu tür kavramların, sözleşmenin ruhuna aykırı olduğunu belirtir. Ayrıca dosyada Pantun'un 'bir tür standart ve tekrarlayan performansa dönüştürülerek' olumsuz etkilerden korunması gerektiğine dair bir beyanın bulunması komitenin eleştirdiği noktalardandır. Böyle bir durumun unsurun 'donmasına' ve bağlamından kopmasına yol açacağı hatırlatılmıştır. (DECISION 13.COM 10.b.16)
Birleşik Arap Emirlikleri: Al Aflaj, Traditional Irrigation Network System in The UAE, Oral Traditions, Knowledge and Skills of Construction, Maintenance and Equitable Water Distribution	Dosya, bir 'miras parkı', bir müze ve bir bilgi merkezinin oluşturulması da dâhil olmak üzere, palmye ağacı vahalarını ve Al Aflaj'ı turistik yerler ve eğlence alanları olarak tanıtmayı amaçlayan bir bakım ve geliştirme projesi etrafında dönen koruma önlemleri hakkında kapsamlı bilgi sağlamaktadır. Bunların unsurun tanıtımına yardımcı olabileceği belirtilir. Ancak bu projenin unsurun sosyal ve kültürel değerleri üzerindeki etkisini değerlendirmek için özel bir önlem planlanmamıştır. Bu tür koruma önlemleri, unsurun bağlamından çıkmasına ve dolayısıyla yaşayabilirliğini tehlikeye atmasına neden olabilir. Komite taraf devletin, unsurun turistik olarak kullanılmasından kaynaklanan bağlamından koparılma tehlikesine dikkat etmesini ve Aj Afla'nın somut olmayan yönlerini korumak için uygun önlemleri almasını tavsiye eder. (DECISION 13.COM 10.b.39)
Sri Lanka: Traditional Art of String Puppetry in Sri Lanka	Komite, taraf devlete ticarileştirmenin olası olumsuz etkilerine ve artan turizmin bir sonucu olarak unsurun bağlamından koparılması tehlikesinden kaçınma gerekliliğine dikkat etmesini önerir ayrıca turizm ve ticarileştirmeden kaynaklanan olası olumsuz etkilerin, önleyici veya hafifletici tedbirlerle ele alınması gerektiğini belirtir. DECISION 11.COM 10.b.31

Endenozya / Creation of A Cultural Space For Safeguarding, Development and Education in Intangible Cultural Heritage at Beautiful Indonesia in Miniature Park	Komite programda önceliğin toplulukları güçlendirmeye değil yerli ve yabancı turistlere ve ziyaretçilere yönelik olduğunu düşünür. Dosyada SOKÜM’ün topluluk bağlamının dışında rekreasyon ve eğlence olarak kullanıldığını ayrıca toplulukların Minyatür Parkı’nda bulunan kültürel miraslarını kontrol edemediklerini belirtir. Komite hazırlanan raporda taşıyıcı ve uygulayıcılardan çok ziyaretçi memnuniyetine odaklanılmış olduğunu vurgular. <i>“Hem nicel hem de nitel olarak dış ve iç değerlendirmeler rapor edilmektedir, ancak bunlar, aktarım ve eğitim faaliyetlerinin uygulayıcı toplulukları veya unsurların uygulanabilirliği üzerindeki etkilerini açıkça göstermeden, ziyaretçi memnuniyetine odaklanmakta ve programın turizm boyutunu vurgulamaktadır.”</i> Komite son olarak SOKÜM’ün folklorizasyonundan veya müzeleştirilmesinden kaçınmanın gerekliliğini hatırlatır. Sözleşmenin ruhuna uygun olarak taraf devleti, bu mirasın taşıyıcıları ve uygulayıcıları için işlevlerine ve anlamlarına dikkat etmeye ve kendi içinde aktarımı güçlendirmeye davet eder. (DECISION 9.COM 9.b.3)
İran / Bārān Khāhi, Rain-Seeking Rituals of Kaburān Village, Tafresh	Komite çeşitli koruma önlemlerinin bağlamından arındırılmış bir performans veya turistik cazibe olarak Bārān Khāhi’nin tanıtımına odaklandığını düşünür. Unsurun kendi topluluğu içinde ve ritüel uygulaması olarak yaşayabilirliğini artırmada teklif edilen önlemlerin uygunluğunu ve yeterliliğini göstermek için ek bilgi gerektiğini söyler.” DECISION 9.COM 10.20
Güney Kore / Seokjeon Daeje, Ceremony in Honour of Great Confucian Scholars	Komite, taraf devletin çok sayıda koruma önlemi önermesine rağmen bunların bir bütün olarak Seokjeon Daeje ayınının uygulanabilirliğini güçlendirmekten çok unsurla ilişkili müziği teşvik etmeye ve turizmi geliştirmeye odaklandığını düşünür (DECISION 6.COM 13.43)
Moğolistan / Coaxing Ritual for Camel	Komite alınan koruma önlemlerinin unsurun sürdürülmesinden ziyade akademik çalışmalar ve turizme odaklanmakta olduğu eleştirisini yapar ve turizmin olası tehditlerine karşı taraf devleti uyarır. (DRAFT DECISION 6.COM 8.14) (Dosya reddedildikten dört yıl sonra yeniden teklif edilmiş ve AKL’ye kabul edilmiştir.)
Moğolistan / Mongolian Traditional Cham Dance	Komite, taraf devleti unsurun mevcut uygulamasının çağdaş işlev ve anlamlarının karşı karşıya olduğu gerçek tehditlere daha yeterli yanıt veren ve dansı turistik bir eğlenceye dönüştürmekten kaçınan koruma önlemleri almaya teşvik eder. (DRAFT DECISION 6.COM 8.17)

Tablo 4: Komite Tarafından Listelere Kabul Edilmeyen Dosyalarda Turizmin Etkisi

Yukarıda verdiğimiz tablodan hareketle unsurun kabul edilmemesi konusundaki değerlendirmeler arasında dosyanın hazırlanmasında ticari faydanın fazlasıyla öne çıkarılması; turizmin yaratacağı metalaşma, folklorizasyon, müzefikasyon gibi tehditlerin farkına varılmamış olması veya taraf devletin bu tür tehditlere karşı gerekli tedbirleri almaması gibi sebepler öne çıkmaktadırlar. Bu tehditler SOKÜM unsurlarının varlığını sürdürebilmeleri açısından çok ciddi sorunlar olarak kabul edilmektedir. Öyle ki İran ve Tacikistan tarafından hazırlanan “Mehrgan” veya Bangladeş tarafından hazırlanan “Traditional Art of Nakshi Kantha Embroidery” dosyaları gibi bazı örneklerde söz konusu tehditler unsurun listelere kabulünü engelleyen en önemli sebepler arasındadır.

Aday dosyası, periyodik rapor ve Komite raporu olmak üzere üç ayrı kaynaktan elde ettiğimiz verilerin ışığında yaptığımız genel tespitlere devam etmeden önce **periyodik raporlara** ayrıca değinmek uygun olacaktır. Bilindiği gibi taraf devletler Acil Koruma Gerektiren SOKÜM listelerine kayıtlı unsurlar için 4, Temsili Listeye kayıtlı

unsurlar için ise 6 senede bir periyodik rapor hazırlayarak unsurların güncel durumları hakkında bilgi vermektedir. Yaptığımız incelemede içerisinde turizm ile ilgili değerlendirmeler bulunan 91 periyodik rapor tespit edilmiştir. Bu belgeler söz konusu unsurların listelere alınmaları sonrası turizmden nasıl etkilendikleri hakkında bir takım veriler sağlamaktadır. Sözgelimi kimi raporlara bakıldığında bazı unsurların listelere kabulleri sonrasında bulundukları alanlarda turistik hareketin arttığı böylece ortaya çıkan ekonomik fayda ve yabancılar tarafından takdir edilme durumunun taşıyıcıların unsur ile ilgili aidiyet ve sorumluluk duygusunu güçlendirdiği görülmüştür (D.9, D.22, D.55, D.57, D.145). Bazı durumlarda ise UNESCO listesine kabul edilmesi unsurun prestijini artırmış ve bölgeye gelen turist tipinin değişmesini sağlamıştır. Örneğin Estonya'nın Kihnu Kültür Alanı dosyasına ait raporda listeye kabulden sonra geçen on yıl içinde yerel halka ve onların geleneklerine saygı duymayan turistlerin yerini kültür turistlerinin almaya başladığı ifade edilmiştir (D.10). Raporlarda turizmden kaynaklanan bir takım olumsuz durumlar da izlenebilmektedir. Özellikle turizme karşı yeterli plan ve hazırlığın yapılmadığı veya SOKÜM ve turizm ilişkisi konusunda yol haritalarının netleştirilmediği örneklerde bozulmalar ve turistifikasyon yaygındır (D.4, D.5, D.22, D.26). Sözgelimi Voladores Ritüel Seremonisi örneğinde turistler için hazırlanan kısa gösterilerin ritüelin sadece en coşkulu bölümlerinden ibaret olması, unsurun genç taşıyıcılarını olumsuz etkilemiş ve onların gözünde ritüelin diğer bölümlerini önemsizleştirmiştir (D.48). Kontrolsüz bir turistik değişimin unsur üzerinde yaratacağı olası sonuçlar için incelenebilecek bir başka dosya Garifuna'nın Dili, Dansı ve Müziği örneğidir. Unsurla ilgili ilk periyodik raporda UNESCO listesine girmenin turist sayısını artırdığı ve taşıyıcılara ekonomik gelir sağladığı belirtilirken ikinci periyodik raporda olumlu tablonun değiştiği ve yerel halka ait toprakların bir kısmının turistik girişimler tarafından satın alınmaya başlandığı görülür (D.4).

Turizmin etkisini takip edebilmek için tek başına periyodik raporların konuyla ilgili yeterli veri sağlamaları mümkün değildir. Sözgelimi Gangneung Danoje Festivali'nde unsurun listeye alınması sonrasında yaşanan bozulmalar ve turistifikasyon Vietnam toplantısında sunulan bir bildiri ile gözler önüne serilmiştir. Ancak bildiride değinilen ciddi problemler ne aday dosyasında ne de hazırlanmış periyodik raporlarda yer

bulmuştur. Konuyla ilgili farklı bir örnek için Moğolistan’da düzenlenen Kartal Festivali’ne bakılabilir. Soma ve Sukhee tarafından hazırlanan bir makalede geleneğin turistik bir gösteriye dönüşmesi süreci açıklanmıştır (Soma ve Sukhee, 2014, ss. 136-147). Ancak ilk örnekte olduğu gibi burada da turizmden kaynaklanan sıkıntılara aday dosyasında veya periyodik raporlarda yer verilmemiştir. Bu iki örnekte de geleneksel bağlamın bozulması ve turistifikasyon gibi karanlık yüzlerin açıklanmasından kaçınıldığı anlaşılmaktadır.

Kimi dosyalarda unsurların kitle turizminden korunması konusu ve alınacak tedbirler abartılı şekillerde yinelenmiştir. Sözleşme **katı ve gerçekçi olmayan koruma tedbirlerini** uygun bulmaz. Komite tarafından yapılan eleştirilerde müzefikasyon yani unsurun dondurularak muhafaza edilmesi tehdidi de hatırlatılmakta ve yaşatarak koruma anlayışının önemi vurgulanmaktadır. Sözgelimi “Ethiopian Epiphany” dosyasının aldığı önemli eleştirilerden biri koruma fikrine sürekli atıfta bulunulması ve bu durumun sözleşme ruhuna aykırı olmasıdır. Yani UNESCO, nitelikli bir turizm hareketinin yaratacağı kabul edilebilir değişimlere olumlu bakmaktadır.

Komite raporlarında az rastlanmakla birlikte doğru bir SOKÜM turizm birlikteliği ile ilgili takdir ve önerilere de yer verilmiştir. Aday dosyalarında belirtilen paydaşların çeşitli gruplardan oluşması ve bu gruplar arasında yerel halk temsilcilerinin yanı sıra turizmcilerin de bulunması komitenin onayladığı durumlar arasındadır. Özellikle kırsal turizm, kültür turizmi gibi sürdürülebilir turizm türlerinin temsilcileri olan paydaşların onaylandığı görülür (D.120). Bu durumun temel sebeplerinden biri paydaşlar arasındaki etkili iletişim ve iş birliği ile turistlerin niteliğini ve niceliğini unsur lehine kontrol edebilmenin mümkün olmasıdır. Böylece unsurun bağlamını bozmayacak bir turizm türü ile elde edilen ekonomik fayda, unsurun yaratıcı ve taşıyıcıları için kullanılabilir. Turistik değişimin unsura etkisine gösterilebilecek diğer bir örnek için Garifuna'nın Dili, Dansı ve Müziği dosyasına bakılabilir.

SOKÜM ve turizm yönetiminde **karar mekanizmaları arasında yerel halkın bulunmasını sağlamak** ifadesi farklı örneklerde sıklıkla tekrarlanmaktadır. Bu durum bazı örneklerde yerel halk ve kültür turizmi uzmanlarının üç ayda bir yapacakları toplantılarla (D.45, D.133) kimilerinde ise beş yılda bir yapılan araştırma ve genel

değerlendirmeler ile uygulanabilmektedir (D.90, D.119). İncelenen bazı dosyalarda ise turizmin unsur üzerindeki etkisinin denetlenmesi devlet destekli kurumlar veya STK'lar tarafından da yapılabilmektedir (D.68, D.71, D.153, D.167, D.183). Bu genel değerlendirmeler dışında dosyalardaki turizm algısı farklı perspektiflerden de incelenebilir.

Sözleşmede geleneksel bilginin korunabilmesi için o bağlamı oluşturan temel yapıtaşlarından **kültürel mekânların** da korunması anlayışı ortaya konmuştur. Oğuz, bu mekânların türbe, cami, bayram yeri, hıdırlık gibi halk inançları veya halk hayatına yönelik olabileceğini ve ilgili mekâna giren kişilerin korunması amaçlanan kültüre kolaylıkla eklemelenebildiğini düşünür. Bu yaklaşıma göre kişi bir süre sonra kültürel mekâna ait biri gibi davranacaktır (Oğuz, 2013, s. 106). Bu düşünce, kültürel mekâna dair bir aidiyet ve kimlik duygusu olan halklar için kabul edilebilir. Ancak tamamen farklı bir kültürden gelen yabancılar için süreç farklı işleyecektir. Bu durumda yabancı kültürün temsilcisi olan kişiler kültürel mekâna uygun davranamayacak ve söz konusu kültüre kolaylıkla eklemelenemeyerek ona zarar verecektir. Bu sebeple yabancıları doğrudan geleneksel mekânlara kabul etmek yerine onları uygun bir biçimde oluşturulmuş yapay mekânlara yönlendirmek günümüzde kültürel mirasın korunması için kullanılan tedbirler arasındadır.

Turistlerin kültürel mekânlarla ilişkisi konusunu içeren dosyaların büyük çoğunluğunda iki temel yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşıma göre turistlerin sosyal taşıma kapasitesine uygun bir biçimde geleneksel mekâna kabul edilmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için yabancı sayısının sınırlandırılması ve gelen turistlere unsurun kırılganlığı ve değeri ile ilgili uyarılarda bulunarak bilgilendirme yapılması önerilmektedir. İkinci yaklaşıma göreyse turistler müze, yaşayan müze, uygulama merkezi gibi yapay mekânlara yönlendirilecek ve onların geleneksel bağlama girmeleri tamamen veya kısmen engellenecektir.

Burada her unsurun kendine ait ayrı değer ve dinamikleri olduğu unutulmamalıdır. Turistlerin kalabalık ve çeşitli kültürlerden gelen ziyaretçilere açık bir festivale girmeleri durumu ile üyelerinin birbirine kardeş gözüyle baktıkları bir Cem törenine katılmalarını aynı kefedeki değerlendirmemek gerekir. Bu konuyu Türkiye'den TL'ye kabul edilmiş

dosyalardan biri olan Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah dosyası üzerinden örnekleyebiliriz. Bilindiği gibi topluluk dışından olanların dolayısıyla da turistlerin cem törenini seyredebilmeleri ve burada icra edilen semahı doğal bağlamında görebilmeleri, unsurun dışı kapalı yapısından dolayı mümkün değildir. Ancak turistler, Hacı Bektaş ilçesinde bulunan müzeyi gezebilir ve burada Hacı Bektaş Kültür Merkezi tarafından her gün belli saatlerde düzenlenen semah törenini izleyebilirler. Yani yabancılar uygun bir biçimde uyarlanmış olan yapay bir mekâna kabul edilmektedir. Böylece hem doğal bağlam korunmakta hem de unsur ziyaretçiler tarafından tanınmakta ve turizmden -dolaylı bir biçimde de olsa- ekonomik fayda elde edilebilmektedir.

SOKÜM unsurlarının doğrudan ve kontrolsüz bir biçimde turizme dâhil edilmeleri istenmeyen sonuçları ortaya çıkarabilir. Acil koruma gerektiren SOKÜM listesine giren unsurlardan birinde, doğal bağlam üzerinde fazlasıyla turist baskısı hissedildiği için unsurun taşıyıcıları buna tepki göstermiş ve araç ile gitmenin mümkün olmadığı farklı geleneksel alanlarda icralarını sürdürmüşlerdir. (AKL.1). İşler bu aşamaya gelmeden önlem alıp turistleri yapay bağlamlara yönlendiren örnekler arasında Çek Cumhuriyeti’nde yapılan Kapıdan-Kapıya Shrovetide Alayları ve Maskeleri (D.73), Asya-Pasifik ülkelerinde düzenlenen Halat Çekme Ritüeli (D.126), Kazak At Yetiştiricilerinin Geleneksel Bahar Şenliği Törenleri (D.169) ve Norveç’teki Geleneksel Müzik ve Dans Uygulaması Stev/Stevjing (D.181) dosyaları gösterilebilir.

Yukarıdaki yaklaşımlara rağmen turistlerin doğal/gerçek mekân ve bağlamlara yönlendirilebileceğini düşünen iki örneğe de burada yer verebiliriz. Bunlardan ilki Hırvatistan’dan listeye girmiş olan Kastav Bölgesi’ndeki Yıllık Karnavallarda Düzenlenen Çan Alayıdır. Bu dosyada unsurun günümüze kadar bozulmadan sürdürülebilmesinin sebebi olarak turistik etkiden uzak bir yerde kalması gösterilmiştir. Çünkü ziyaretçiler civardaki turistik kasabalara ilgi göstermektedir. Ancak şaşırtıcı bir biçimde unsurun taşıyıcıları, turistlerin “küçültülmüş ve basitleştirilmiş taklit gösteriler” yerine gerçek ritüel etkinliklerine katılmak isteyeceklerini düşünerek köylerini turizme açma kararı almışlardır. Unsurun zarar görmesine neden olabilecek bu karar ile ilgili önerdikleri tedbir ise turistik taşıma kapasitesine dikkat edeceklerini belirtmek olmuştur (D.29). İkinci örneğimiz Romanya’dan listeye girmiş Lad’ların Dansı adlı etkinliktir.

Dosyada önerilen koruma yöntemleri arasında kültür turizmini teşvik etmek için dansların geleneksel bağlamlarında sürdürülmesi bulunmaktadır. (D.128) Bu kararda unsurun bir sahne performansı olması nedeniyle yabancıların geleneksel bağlama zarar vermeyecekleri düşüncesi etkili olmuş olabilir.

UNESCO'nun kültürel miras ilan ettiği unsurlar arasında ilk örneklerden biri olan Fas'taki Jemaa el-Fnaa Meydanı Kültür Alanı (D.1) doğal mekânın turizm ile ilişkisini incelemek için iyi bir örnektir. Unsurun dosyasında pek çok etkenin yanı sıra niteliksiz turizmin de kültürel bozulmaya sebep olabileceği endişesi dile getirilmiştir. Unsur bu endişeler nedeniyle UNESCO korumasına alınmıştır. Ancak bu durum bir Midas dokunuşu etkisi yaratmış ve korunmak istenen, turistik açıdan daha da tanınır ve ziyaret edilir hale gelmiştir (Danteur, 2012). Söz konusu kültür alanı; yılan oynatıcıları, akrobatlar, müzisyenler gibi performans sanatçıları ve hikâye anlatıcıları, falcılar, şairler gibi dile bağlı sözlü unsur icracılarının mekânı olarak kullanılmaktadır. UNESCO listesine girmesiyle yabancı turistlerin meydana ilgisi artmış ancak söylenenleri anlayamayan yabancılar daha çok gündüz vakitlerindeki performans sanatçıları gösterilerine ilgi göstermiştir, sokak lezzetlerini deneyimlemeyi tercih etmişlerdir. Öte yandan akşam saatleri yaklaşırken şair, meddah ve falcıların meydana iştirak ederek yerel dinleyicileri ile buluştukları görülür. UNESCO bir taraftan bu icracıları yaşayan miras ilan ederek onların eğitim ve tanıtım gibi etkinliklerde değerlendirilmelerini sağlarken diğer taraftan meydanın kültürel miras ilan ederek bu alanın turistikleşmesine neden olmuş. Bu durum geleneksel bağlamanın bozulma sürecini hızlandırmıştır (Danteur, 2012).

Dosyalarda unsuru turistik baskıdan kurtarmak için getirilen öneriler arasında sıklıkla **taşıma kapasitesine** uygun sayıda ziyaretçi kabul edilmesine de değinilir. Örneklerden hareketle bu soruna getirilen çözüm önerileri incelenebilir. Vöromaa'daki Duman Saunası Geleneği (D.107) ve Finlandiya'daki Sauna Kültürü (D.191) gibi birkaç dosyada unsurun geleneksel mekânına ait sınırlı hacmin zaten doğal bir taşıma kapasitesi yarattığı bu sebeple aşırı bir turist hareketliliğinin beklenmediği öngörülmüştür. Yine de aşırı turist hareketliliği tehdidi devam etmiştir. Bu tehdit Finlandiya'daki Sauna Kültürü örneğinde turistlerin küçük işletme ve evler yerine büyük turistik tesislere yöneltilmesi çözümü ile bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Yani doğal mekânın sınırlı hacmi turistik

taşıma kapasitesini kontrol altında tutmayı kolaylaştırmış ancak buna kesin bir çözüm olamamıştır. Leuven Yaş Ritüel Repertuvar Seti (D.85) örneğinde geleneğin gerçekleştiği mahzenlerin küçük hacimleri ancak 100 turistin ayda bir defa ziyaretine izin verilmesini sağlamaktadır. Bu durum geleneğin sahiplerinin turistik hareketi kontrol edebilme konusunda kendilerine güvenlerini artırmış olmalı ki hazırlanan dosyada yapılan turun sıklığının artırılması öngörülmüştür.

Turistlerin geleneksel mekân üzerindeki baskısını azaltmak için alternatif, yapay mekânlara yönlendirilmeleri veya ziyaretçilerin geleneksel tarihler dışında da farklı zamanlarda kabul edilmeleri, turistik taşıma kapasitesi kaynaklı sorunlara cevaben getirilen önerilerdendir (D.144, D.184). Korumanın İyi Uygulamalarından biri olarak kabul edilen “Katedral Atölyelerinin veya Bauhütten’in Avrupa’daki El sanatları Teknikleri ve Geleneksel Uygulamaları” (KİUKL. 9) dosyasında, Strasbourg atölyesinin haftanın iki günü sabahları turistlere ve dışarıdan gelecek ziyaretçilere kapılarını açtığı bildirilmiştir. Bu dosyada sayıya dayalı bir kitle turizmi anlayışının değil yüksek kalitede bir kültürel aktarımın amaçlandığı söylenebilir. Ancak bu ziyaretler yeterli gelmez ise geleneksel bağlamı bozma ihtimali olan daha yüksek sayıda turistin kabul edilmesi veya daha sık tur düzenlenmesi söz konusu olmamış bunun yerine ziyaretçiler atölyelere benzer biçimde hazırlanmış ikincil tesislere yönlendirilerek sürdürülmekte olan geleneksel üretim süreci korunmuştur.

Taşıma kapasitesi ürünün türü ve yapısına göre değişkenlik gösterebilir. Örneğin bazı festivallerde yüksek sayıda yabancı ziyaretçi kabul edilebilmektedir. Nachi no Dengaku, Nachi Ateş Festivali’nde Dini bir Performans Sanatı (D.95) dosyasında düzenlenen festivale katılacak ziyaretçi sayısı 10.000 olarak belirlenmiştir. Bazı hallerde ise ziyaretçi sayısı ile ilgili tolerans seviyesini gelen ziyaretçilerin nitelikleri belirlemektedir. Umman’dan listeye giren At ve Deve Festivali (D.162) dosyasında festivale katılanların genellikle yerli turistler olması nedeniyle unsurun olumsuz etkilenmeyeceği iddia edilmektedir. İç turizm ile ilgili benzer bir ifade Ozren Dağı’nda Dağdalak Otu Toplamak (D.165) dosyasında görülür. Burada da katılımcıların yerli ziyaretçiler olduğu söylenmekte böylece değer çatışması ihtimalinin düşük olduğu turist tipine ulaşmanın önemi vurgulanmaktadır.

Taşıma kapasitesinin yakından takip edilmesi ve gerektiğinde tedbir alınması da önemlidir. Bu konuda özellikle asıl söz sahibinin yerel halk olması beklenir. Örneğin Momoeria, Kozani Bölgesindeki Sekiz Köyde Yılbaşı Kutlaması, Batı Makedonya (D.138) örneğinde turistik taşıma kapasitesine yerel halkın yönettiği derneğin karar verdiği ve performansı engelleyecek ya da onu turistik bir ürüne dönüştürecek herhangi bir değişime izin verilmediği görülür.

Dosyalarda sağlıklı bir SOKÜM ve turizm ilişkisi için önerilen yöntemler arasında **kültür rotalarına** da değinildiği görülmektedir. *Günümüzde yaratılmış veya tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış, üzerinde kültürel ve/veya doğal miras öğelerini taşıyan ve önemini bu miras sayesinde kazanan, koruma, kırsal kalkınma ve turizmin geliştirilmesi gibi amaçlarla geliştirilebilen, yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli bir ulaşım koridoru şeklinde tanımlanan kültür rotaları, doğal ve kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için bir araç olarak görülmektedir* (Çekül Vakfı, 2015, s. 12).

1993 yılında UNESCO'nun Santiago de Compostela Hac Yolu'nu dünya mirası ilan edilmesinin ardından, kültür rotası kavramına ilgi artar (ÇEKÜL Vakfı, 2015, s. 14). Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığının desteğiyle 2012 yılında kurulmuş Kültür Rotaları Derneği'nin çalışmaları ile içerisinde Evliya Çelebi Rotası, Gastronomi Rotası, Hz. İbrahim Rotası gibi örneklerin de bulunduğu yirminin üzerinde güzergâh belirlenmiştir (<https://culturerolesinturkey.com/tr/tum-rotalar/> ET: 29.08.2021).

Kültür rotalarının oluşturulmasında en temel bileşenler, somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri ile doğal oluşumlardır. Taraf devletlerin temsil ettikleri unsuru yaşatarak korumak için onu bir kültür rotasına dâhil etme teklifleri zaman zaman aday dosyalarında karşımıza çıkar. Yaylacılık, Akdeniz ve Alplerdeki Göç Yolları Boyunca Hayvanların Mevsimsel Göçü (D.183) dosyasında, çobanların yayla göçleri sırasında kullandıkları rotaların belgelenmesi ve haritalanması önerilmiştir. Bu örneğe göre çalışmanın sonuçları hem rotaları eski haline getirmek hem de yaylacılığın kültürel ve alternatif turizm projelerine dâhil edilmesini teşvik etmek için kullanılacaktır. Pinta'O Şapkası (Yapımında Kullanılan) Talcos, Crinejas ve Pintas Dokuması İçin Zanaat İşlemleri ve Bitki Lifleri Teknikleri (D.148) örneğinde ise daha evvel Birleşmiş Milletler

Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) tarafından kurulan Pinta'O Hat's Rotasının güçlendirilmesi önerilmiştir. Dosyaya göre bu rota sadece adı geçen unsurun değil ana temayı güçlendirecek farklı SOKÜM unsurlarının da sürdürülebilir turizme konu edildiği 13 kilometre uzunluğunda bir güzergâhtır. Pujllay and Ayarichi, Yampara Kültürü'nün Müziği ve Dansları (D.121), Lavaş, Ermenistan Kültürünün Bir İfadesi Olarak Geleneksel Ekmeğin Hazırlanması, Anlamı ve Görünümü (D.122), Ala-kıyız ve Shyrdak, Kırgız Geleneksel Keçe Halı Sanatı (AKL.14) dosyaları da unsurun yaşatılarak sürdürülmesi için bir kültür rotasının oluşturulmasını ve sürdürülebilir turizmden yararlanılmasını teklif eden örnekler arasındadır (Ayrıca bk. D.151, D.182).

Sonuç olarak yapılan incelemede 2001-2022 yılları arasında SOKÜM listelerine girmiş 631 dosya içerisinde kayda değer bir biçimde “turizm” ve “turist” kavramlarına yer verilmiş toplam 247 dosyadaki tespitleri kısaca değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu dosyaların önemli bir kısmında turizmin sadece olumlu yönleriyle öne çıktığı görülmüştür. Komite raporlarında az rastlanmakla birlikte doğru bir SOKÜM turizm birlikteliği ile ilgili görüş ve önerilere de yer verilmiştir. Diğer taraftan tespit edilen bazı örneklerde turizmle ilgili sadece olumsuz değerlendirmeler ele alınmış ve unsurun listelere kabulü ile sürdürülebilir olmayan turizm tehdidinin engellenmesi hedeflenmiştir. Özellikle Temsili Listeye girmeyen unsurlara ilişkin komite raporlarındaki değerlendirmelerde turizmin olumsuz etkileri açıkça vurgulanmaktadır. Bunun yanında turizmle ilişkili uyarılar ve tavsiye edilen yöntemler de bulunmaktadır. Örneğin turistlerin kültürel mekânlarla ilişkisi konusunu içeren dosyaların büyük çoğunluğunda iki temel yaklaşıma yer verilmiştir. İlk yaklaşıma göre turistlerin sosyal taşıma kapasitesine uygun bir biçimde geleneksel mekâna kabul edilmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için yabancı sayısının sınırlandırılması ve gelen turistlere unsurun kırılganlığı ve değeri ile ilgili uyarılarda bulunularak bilgilendirme yapılması önerilmektedir. İkinci yaklaşıma göre ise geleneksel mekânların korunması için bir çözüm olarak turistler müze, yaşayan müze, uygulama merkezi gibi yapay mekânlara yönlendirilmelidir. Dosyalarda unsuru turistik baskıdan kurtarmak için getirilen öneriler arasında taşıma kapasitesine uygun sayıda ziyaretçi kabul edilmesine de sıklıkla değinilir. SOKÜM unsurlarının doğrudan ve kontrolsüz bir biçimde turizme dâhil edilmeleri istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarabilir. Acil koruma gerektiren SOKÜM listesine giren unsurlarda özellikle bu konuda uyarılar

yer almaktadır. Dosyalarda sağlıklı bir SOKÜM ve turizm ilişkisi için önerilen yöntemler arasında kültür rotalarına da değinildiği görölmektedir. Tüm bu görüş ve önerileri değerlendirdiğimizde her unsurun kendi özellikleri ve bağlamı göz önünde bulundurularak bir yaklaşım geliştirilmesi bu bakımdan yukarıda da bahsedildiği gibi bütüncül ancak unsurun yapısını temel alan bir değerlendirme yapılması uygun görünmektedir.

IV. BÖLÜM: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS VE TURİZM İLİŞKİSİNİN ÖRNEKLERLE ELEŞTİREL İNCELENMESİ

Üçüncü bölümde SOKÜM listelerine girmiş unsurlar, aday dosyaları, periyodik raporlar ve Hükûmetlerarası Komite raporlarından hareketle incelenmiş ve genel hatlarıyla değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise SOKÜM ve turizm ilişkisi SOKÜM'ün beş alanından hareketle ele alınmıştır. Her bir alt başlığın içeriği oluşturulurken önce ilgili alanın turizmle ilişkisi konusundaki tespit ve değerlendirmelere yer verilmiş ardından biri dünyadan diğeri Türkiye'den olmak üzere uygulamalar, amaçlar vb. gibi açılardan birbirine benzeyen iki örnek incelenmiştir. Seçilen örneklerin birbirine benzer yapıda olmalarına dikkat edilmiş böylece benzer unsurların turizmle ilişkilendirilmesinde başvurulan farklı yol ve yöntemler ortaya konmak istenmiştir.

Örneklerin belirlenmesinde unsurların SOKÜM listelerine kayıtlı olmaları öncelikli ölçüt olarak kabul edilmiştir. Ancak ülkemizden listelere kabul edilen 21 dosya SOKÜM'ün beş alanına göre dağıtıldığında bazı grupları temsilen az sayıda örneğin bulunduğu görülmüştür. Bu sebeple akredite STK'lar tarafından yapılmış proje ve çalışmaların da örnek olarak gösterilmeleri uygun bulunmuştur. İncelemede öncelikle unsur ana hatlarıyla tanıtılmış ardından turizmle ilişkisi konusunda detaylara değinilmiş son olarak ise SOKÜM'ün yaşatılarak korunması hususunda turizmin rolü hakkında değerlendirmelere yer verilmiştir. Örnek olarak seçilen kurum, kuruluş proje ve uygulamalarla ilgili veriler; konuyla ilgili akademik yayınlar, resmi internet sayfaları, broşür afiş gibi dokümanlar ve sosyal medya hesaplarından elde edilmiştir. Ziyaretçi ve katılımcı görüşleri için yine sosyal medya etkileşimleri ve Tripadvisor sayfasında bulunan yorum ve görüşlerden yararlanılmıştır.

IV.1. Sözlü Anlatımlar ve Sözlü Geleneklerin Turizm Açısından Değerlendirilmesi

SOKÜM turizm ilişkisini irdelemek için kullanılabilecek ilk grup **sözlü gelenekler ve anlatımlardır**. Ülkemizden Meddahlık Geleneği, Âşıklık Geleneği ve Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği dosyaları olmak üzere üç dosya ile SOKÜM listelerinde temsil edilen bu gruptan az sayıda örnekte turizm konusuna değinilmiştir. Bu durumun temel sebebi sözlü anlatımların ait oldukları dile sıkı bir biçimde bağlı olmaları, bu sebeple farklı dilleri konuşan turistler için bu unsurların etkilerinin sınırlı olmasıdır. Ancak yabancı turistlerden farklı olarak dile bağlı SOKÜM unsurları yerli turistler için güçlü çekim merkezleri olabilir. Turistlerin anlatıcı ile aynı dil ve geleneğe mensup bir ulustan olmaları, onların kültürel mirası tanıyan nitelikli ziyaretçiler olarak da kabul edilebilmeleri anlamına gelmektedir. Dolayısıyla dile bağlı SOKÜM unsurlarının turizm aracılığıyla yaşatılarak korunması hususunda öncelik iç turizm hareketlerine verilmelidir.

Tespit ettiğimiz örneklerde karşılaşılan temel sıkıntılardan ilki, sözlü ürünleri anlatan taşıyıcıların, doğal dinleyicilerini kaybetmesi ve bu durumun turizm tarafından istismar edilmesidir. Mısır'dan listeye giren Al-Sirah Al-Hilaliyyah Destanı örneğinde, Bedevi anlatıcılar geleneksel dinleyicilerini kaybedince anlatımlarını turizm bağlamına uydurmak zorunda kalmışlardır. Bu yüzden repertuarları ve gelenekleri zarar görmüştür (D.9). Turizmin tehdit sayıldığı benzer dosyaları Küba'daki Punto ve Çin'den listeye girmiş Hezhen Yimakan Hikâye Anlatıcılığı örneklerinde de görmek mümkündür (D.152, AKL.11).

Bazı örneklerde turizm kaybolmakta olan unsuru, ona görünürlük ve ekonomik ivme kazandırması yolu ile desteklemiştir. Orta Afrika'nın Aka Pigmelerinin Çok Sesli Şarkıları dosyası bu duruma örnek verilebilir. Unsurun listeye alınması ile kültürü öğrenmek isteyen nitelikli turistlerin sayısı artmıştır. Ancak bu durum, kontrolün turizm lehine değişmesi tehlikesini barındırır. Bu sebeple turistik ziyaretler için önceden izin alma şartı getirilmiş, böylece turistik taşıma kapasitesi kontrol altına alınmıştır (D.8). Benzer bir durum Garifuna'nın Dili, Dansı ve Müziği örneğinde de yaşanmıştır. Bu

örnekte de unsurun SOKÜM listesine girmesi ile kültürü öğrenmek isteyen turist sayısı artmış ve bu durum taşıyıcıların ekonomik gelirinin yükselmesini sağlamıştır. Ancak ilerleyen süreçte taşıma kapasitesinin kontrol edilemediği, unsur lehine korunması gereken dengenin değiştiği ve turizm hareketinin unsura zarar verdiği görülmüştür (D.4).

Yukarıda değindiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi yerel kültürü bilen, nitelikli ve az sayıdaki turist unsura zarar vermemekte ve geleneği güçlendirmektedir. Silbo Gomero, La Gomera Adaları'ndaki Islık Dili dosyasında bölgede yaşayan gençlerin ziyaretçilere öğretmenlik yapmaları bu durum ile ilgili gösterilebilecek olumlu örneklerdendir (D.52).

Konuyla ilgili farklı çözüm önerilerine UNWTO tarafından hazırlanan kılavuzda da rastlanır. Bu kılavuza göre sözlü anlatımların turizm aracılığı ile korunabilmesi için festivaller ve kültür merkezleri gibi günümüze uyarlanabilecek yeni mekânsal bağlamlar oluşturulmalıdır (UNWTO, 2012, 71-72). İncelenen unsurlar arasında bu tavsiyelere uygun çözümler geliştiren örneklerle rastlanmıştır. Aslına bakılırsa müze ve kültür merkezi gibi kurumların icra mekânı olarak kullanılması sadece bu grup altındaki unsurlar için değil tüm SOKÜM unsurları için kullanılabilecek genel bir çözüm olarak kabul edilebilir.

Şu ana kadar yapılan değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda dile bağlı unsurların turizm bağlamında yaşatılarak korunmasının ancak dil bariyerinin aşılması ile mümkün olduğu anlaşılır. Yabancı turistlerin bu grup altında kabul edilebilecek unsurlara ilgi duymalarının temel sebebi unsurun müzikalitesi veya icradaki estetik güzelliğidir. O halde sözlü gelenekler ve anlatımların turizm bağlamında yaşatılarak korunması için iç turizm hareketlerine odaklanmak daha uygun olacaktır. SOKÜM icracısıyla aynı dili paylaşan turistlerin, unsurun kültürel değeri ve kırılganlığı konusunda da bilgi sahibi olması yani nitelikli turiste dönüşmesi muhtemeldir. Ancak nitelikli turistlerin icranın doğal bağlamına ulaşmaları her zaman mümkün değildir. Bu soruna cevap olarak ise performansların; müze, kültür merkezi, araştırma merkezi veya uygulama merkezi gibi yapay bağlamlarda gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Çalışmamızın bir sonraki kısmında bu gruptan örnek olarak İsveç'ten Kronoberg Bölgesi'nde Hikâye Anlatma Sanatını Teşvik Etmek ve Canlandırmak için Efsaneler Diyarı Programı ile ülkemizden Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'ndeki sözlü anlatımlar tanıtılıp incelenmiştir. İkinci örneğin incelenmesinin ardından son olarak iki dosyanın birbirlerine göre benzerlik ve farklılıkları karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

IV.1.1. Dünyadan Örnek: Kronoberg Bölgesi'nde Hikâye Anlatma Sanatını Teşvik Etmek ve Canlandırmak için Efsaneler Diyarı Programı

2018 yılında Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı Listesine giren dosyalardan biri olan “Land-of-Legends Programme, for Promoting and Revitalizing The Art of Storytelling in Kronoberg Region” (Kronoberg Bölgesi'nde Hikâye Anlatma Sanatını Teşvik Etmek ve Canlandırmak için Efsaneler Diyarı Programı), sözlü geleneğin sürdürülebilir turizmle ilişkilendirildiği örneklerden biridir. Köklü bir hikâye anlatma geleneği olan İsveç'in Kronoberg bölgesinde yaşayan ve aralarında profesyonel icracıların da olduğu bir grup, geleneğin zayıflaması ve kaybolması endişesi ile 1980 yılında bir araya gelir. Hikâye anlatımı sanatının kaybolma tehlikesi ile ilgili farkındalığı artırmak, sanatı güncelleyip canlandırmak, icraya ve dinlemeye uygun yerler bulmak, hikâye anlatımı için yeni işlevler ve anlatım yollarını keşfetmek, yeni mekân ve izleyicilere ulaşmak, bölgesel ve ülkesel işbirlikleri geliştirmek gibi amaçlar ile toplanan bu grubun 1980 yılında küçük etkinliklerle başlattıkları girişim, 1991'den itibaren her sene düzenlenen bir festivale dönüşmüştür.

Şekil 5: Efsaneler Diyarı Müzesi (<https://ich.unesco.org/en/BSP/land-of-legends-programme-for-promoting-and-revitalizing-the-art-of-storytelling-in-kronoberg-region-01392> ET: 26.12.2021)

1999 yılında kurulan ve 2014 yılında UNESCO tarafından akredite bir STK olarak kabul edilen Sagobygden Müzesi, hâlihazırda hareketin çekirdeğinde yer almaktadır. Kurulan müzede istihdam edilen sanatçılar, sadece müzede görev yapmazlar ayrıca okul ziyaretleri, hikâye anlatma kampları, kafeler ve işyerlerinde de dinleyicileri ile buluşarak geleneği güçlendirirler. Okullarda akran zorbalığı ve disleksi; bölgedeki huzurevlerinde demans ve mental hastalıklar ile mücadele için etkin bir şekilde kullanılan hikâye anlatıcılığı, 2005 yılında bölgede meydana gelen yıkıcı bir fırtına sonrasında da zor günlerinin atlatılmasına yardımcı olmuştur. Böylece gelenek, güncel koşullara doğru bir şekilde uyarlanmış ve yaşamını sürdürmeye devam etmiştir.

Festival ve müzeler günümüzde nitelikli ve sürdürülebilir bir turizm hareketi için de önemli merkezlerdir. Her yıl ortalama 14.000 ziyaretçinin bölge masalları ve anlatıları ile tanışmasını sağlayan müzede, gerektiğinde ziyaretçilere farklı dillerde hikâye anlatımı yapabilen anlatıcılar çalışmaktadır. Müzenin internet sayfasında çeşitli bilgilere yer verilir. Bunlar arasında turistlerin ziyaret öncesi dikkat etmesi gerekenler, grup halinde gelenler için rezervasyon bilgileri, müzenin etrafındaki alanları keşfetmek isteyenler için yakınlarda bulunan kırk üç imgesel alanın tanıtımı ve önceden hazırlanıp gizlenmiş hikâyelerin bulunması konusunda geliştirilen geocaching (hazine avı) etkinliği ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Böylece turistlerin bölgeye gelmeden evvel geleneğe zarar verecek davranışlar hakkında farkındalıkları artırılmaktadır (<https://sagobygden.se/en/ET: 24.12.2021>).

Şekil 6: Hazine Avı Uygulaması (<https://ich.unesco.org/en/BSP/land-of-legends-programme-for-promoting-and-revitalizing-the-art-of-storytelling-in-kronoberg-region-01392> ET: 26.12.2021)

Müzede kullanılan etkinliklerden biri olan hazine avı, geleneksel ile günceli ilişkilendiren dikkat çekici bir uygulamadır. Hazine avı, bir bölgeyi tanıtmaya ve turistik çekicilik yaratma amacıyla kullanılan bir yaratıcı turizm çeşididir. Ziyaretçilerin aktif katılımını gerektiren bu uygulamada turistler mobil cihazlarındaki küresel konumlama sistemlerini kullanarak içerisinde bir hikâyenin gizli olduğu kutuyu bulmaya çalışırlar. Hikâye mekânına gizlenmiş kutu bulunup açıldığında ziyaretçiler hikâyeyi okuyabilir veya elektronik uygulamadan dinleyebilirler. Müzenin internet sayfasında “*Hejrakull: Üç delikanlı ormanda inekleri güdüyorlardı. Biri öldü! Ama nasıl? N 56°36.936, E 013°23.825*” gibi ifadeler ve veriler ile ziyaretçileri hikâyenin bir parçası olmaya davet eden yirmi hazine avı noktasına ait bilgiler bulunmaktadır. Bu etkinlik, hikâye anlatıcılığını günümüzün teknolojisi ile ilişkilendirerek sürdürülebilir turizm bağlamına uyarlamasının yaratıcı yollarından biridir (<https://sagobygden.se/en/geocaching-2/> ET: 24.12.2021).

Müze ziyaretleri, festival ve çeşitli etkinliklere her sene ortalama 35.000 kişi katılmaktadır. Böylece artan turizm hareketliliği yerel ekonomiye destek olmaktadır. Yerel makamlar Efsaneler Diyarı Programının ekonomik kalkınma ve turizm üzerindeki olumlu etkilerini görebildikleri için onu yerel kültürün ayrılmaz bir parçası olarak destekleyip teşvik etmektedir. (<https://ich.unesco.org/doc/src/38972-EN.doc> ET: 24.12.2021)

Şekil 7: Hikâye Anlatımı Festivali (<https://ich.unesco.org/en/BSP/land-of-legends-programme-for-promoting-and-revitalizing-the-art-of-storytelling-in-kronoberg-region-01392> ET: 26.12.2021)

Unsuru ziyaretçilerin perspektifinden değerlendirilebilmek için Tripadvisor portaline baktığımızda, müzenin bölgedeki en güçlü turistik çekicilik olduğu ve ziyaretçilerin tamamının ziyaretlerinden memnun ayrıldıkları görülmektedir. (https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g1600223-d4262268-Reviews-Sagomuseet-Ljungby_Kronoberg_County.html ET: 24.12.2021)

Görüldüğü gibi sözleşmenin hayata geçmesinden çok evvel başlayan bu hareket; okul içi ve okul dışı eğitimle kuşaktan kuşağa aktarma, geliştirme, güçlendirme ve kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması gibi sözleşmede gösterilen yöntemleri uygulayarak geleneğin yaşayabilirliğini güvence altına almıştır. Geleneksel uygulamanın uyarlanabileceği yeni bağlamlardan biri olan turizme sıcak bakılmış ve daha çok turist çekip daha çok para kazanma peşine düşülmemiştir.

Müze için kullanılan grup rezervasyonu ve misafirleri bölgenin farklı yerlerine yönlendiren hazine avı uygulaması, turistlerin bölgeye planlı ve kontrollü bir şekilde gelmelerini sağlamış, fiziki alandaki baskıyı azaltmıştır. Hikâye anlatımı ile ilgili konferanslar, atölye çalışmaları ve benzer uygulamalar içeren festival, kitle turistlerini değil sayıca az olan nitelikli kültür turistlerini çekecek bir yapıdadır. Böylece bütüncül bir yaklaşımla kurgulanan müze içi etkinlikler, hazine avı etkinliği ve festival bölgenin kültürel ve fiziki dokusuna zarar verme ihtimali olmayan sayı ve türde turist gelmesini sağlamış böylece sosyal, ekonomik ve fiziksel taşıma kapasiteleri zorlanmamıştır.

Tüm bu verilerden hareketle unsurun sözleşmede gösterilen koruma yollarını uygulamada ve SOKÜM unsurlarını yaşatarak korumak için sürdürülebilir turizmi kullanmakta oldukça başarılı bir örnek olduğu söylenebilir.

IV.1.2. Türkiye’den Örnek: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi’nde Sözlü Gelenek Aktarımı

Sözlü gelenek ve sözlü anlatımlar grubu altında bulunan unsurların turizm ile ilişkilendirilmesine ülkemizden bir örnek olarak Ankara’daki Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi verilebilir. Türkiye’de akreditasyonu bulunan yedi STK’dan biri olan Somut Olmayan Kültürel Miras Derneği’nin bazı eğitim ve uygulamalarının da

gerçekleştirildiği bu müze, günümüzde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezine (THBMER) bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedir.

Şekil 8: SOKÜM Müzesinden Görüntüler (<https://www.facebook.com/ankarasokum/> ET: 01111.2022).

2013 yılında Altındağ Belediyesi, Ankara Kalkındırma Ajansı ve Türk Halk Bilimi Bölümünün katkılarıyla açılan müze, açıldığı tarihten günümüze değin çok sayıda etkinlik ve araştırmanın merkezi olmuştur. Müze kurulmadan önce sergilenecek unsurlarla ilgili verilerin derlenmesi gerekmiştir. Bu amaçla Ankara'nın ilçelerinde altı ay boyunca çeşitli araştırma ve derlemeler yapılmış, bölgenin somut olmayan kültürel mirası hakkında güncel durum tespit edilmiştir. Derleme çalışmalarından elde edilen maddi unsurlar sözleşmenin beş alanına uygun biçimde oluşturulan uygulama odalarının dekorasyonunda kullanılmıştır. Müze ıhlamur baskı, ebru sanatı gibi uygulamaların gerçekleştirildiği Çok Amaçlı Atölye; Karagöz Hacivat ve kukla gösterimlerinin yapıldığı Gösteri Sanatları Atölyesi; halk mutfağı geleneklerinin ve sözlü kültürün aktarıldığı Geleneksel Mutfak; köy seyirlik oyunları ve geleneksel sohbet toplantılarının gerçekleştirildiği Muhabbet Odası; insan yaşamındaki geçiş dönemlerinin uygulamalı olarak sergilendiği Gelin Odası, Türk masallarının anlatıldığı ve gelenek taşıyıcılarının da kendi masallarını anlattığı Masal Odası ve geleneksel çocuk oyunlarının oynandığı Oyun Odası bölümlerinden oluşmaktadır. (<https://hacibayram.edu.tr/thbmer/ankara-sokum-muzesi?lang=tr-TR> ET:30.10.2022).

Sözlü ürünler ve sözlü gelenek grubunun turizm ile ilişkisini ele aldığımız bu kısımda, müzedeki anlatım uygulamalarını detaylandırmak uygun olacaktır. Haftanın altı günü ziyarete açık olan ve ücretsiz gezilebilen müzede turistler, kendilerini karşılayan uzman rehberler ile gezilerini yapmaktadır. 20 kişiyi aşan ziyaretçi grupları söz konusu

olduğunda tur yöneticilerinin randevu almaları gerekmektedir. Ziyaretçi grubunun ilgisine göre 45 dakika ile 2 saat arasında süren geziler sırasında tura katılan ziyaretçilere müzenin belli bölümlerinde bilmece, deyim, atasözü, tekerleme, mani gibi SOKÜM unsurlarından çeşitli örnekler anlatılmaktadır. Sözlü ürünler genellikle maddi bir nesneyle ilişkilendirilerek somutlaştırılmakta böylece ziyaretçiler için hatırlaması kolay bir hafıza yolu oluşturularak miras aktarımı gerçekleştirilmektedir. Sözgelimi kahve takımlarını inceleyen misafirler bir taraftan da “Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” atasözünün hikâyesini rehberlerinden dinlerler. Böylece somut kahve fincanı somut olmayan atasözü ile ilişkilendirilerek yeniden anlam kazanmış olur (Esen, 2021, ss.105). Benzer bir biçimde “benim arkamdan ne dolaplar çeviriyorsun, kel başa şimşir tarak, pabucu dama atılmak, yarası olan gocunsun, püf noktası” gibi birçok deyimın hikâyesi somut nesneler üzerinden ziyaretçilere anlatılmaktadır (Şimşek, 2015, s. 72).

Müzedeki turistlerle buluşturulan sözlü ürünlerden biri olan halk hikâyesi maddesine ayrıca değinmek gerekir. Bilindiği gibi halk hikâyesi çoğunlukla âşıklar tarafından geleneksel mekânlarda dinleyicilere anlatılan bir türdür. Ancak bağlamın değişmesi ile güncel koşullara adapte olamayan âşıklık geleneği zayıflamaya ve kaybolmaya başlamıştır. Unsurun varlığını sürdürebilmesi için geleneğin yeni ve güncel bağlamlara uyumlu hale getirilmesi şarttır. Bu anlamda müze, geleneğin yaşatıldığı yeni mekânlarından biri haline gelmiştir. Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Bolu Beyi, Kar Çiçeği gibi halk hikâyeleri zaman zaman çeşitli etkinliklerle müzeye davet edilen âşıklar tarafından “Muhabbet Odası” adı verilen salonda ziyaretçilere anlatılmaktadır (Şimşek, 2015, s. 92, Tekin, 2017, ss. 162).

Şekil 9: Meddah Kenan Olpak'ın Yusuf İle Züleyha Hikayesi Anlatımı

(<https://www.facebook.com/photo/?fbid=373695743098132&set=oa.1912812332124199> ET:31.10.2022).

Kaybolmakta olan sözlü gelenek unsurlarına mekân sunup onları dinleyicilerle buluşturan müzedeki canlı performanslardan biri de meddah hikâyeleridir. Geleneksel kostümler ve anlatım tekniklerini kullanan meddah “Muhabbet Odası” adı verilen bölümde ziyaretçilerini karşılayarak hikâyelerini aktarır. Zaman zaman konuk meddahların da ağırlandığı müze, ülkemizden SOKÜM listelerine kabul edilen ve kaybolma tehlikesi içerisinde olan unsurun güncellenmiş mekânlarından biri olarak geleneğe destek vermekte ve unsuru yaşatarak korumaktadır.

Müzeyi ziyaret eden grupların ağırlandıkları bir diğer bölüm “Masal Odası”dır. Gezinin son durağı olarak kurgulanan bu bölüme gelen ziyaretçiler, kendilerini karşılayan masal anasından bir Anadolu masalı dinlerler. Masal anası anlatacağı masalı gelen grubun yerli veya yabancı turistlerden oluşması, yaş ortalaması, konuya ilgisi gibi değişkenlere göre seçer. Bazı durumlarda ise roller değişir ve ziyaretçiler arasından gönüllüler bildikleri masalları diğer katılımcılara anlatırlar. Bu anlamda masal odası kültürel miras unsurunun yeniden yaratıldığı, aktarıldığı ve paylaşıldığı bir merkeze dönüşmüştür (Şimşek, 2015, s. 68).

Müze zaman zaman masal anlatıcılığı eğitimi verilen bir okul olarak da kullanılmaktadır. Eğitimlerini tamamlayan öğrenciler daha sonra müzede masal anlatıcısı olarak görev yapma fırsatı bulurlar. Dolayısıyla müzenin hem teorik hem de pratik eğitimin verildiği bir merkez olduğu söylenebilir. Meddahlık ve âşıklık geleneği örneklerinde olduğu gibi masal anlatımı konusunda da profesyonel anlatıcılar belli zamanlarda müzeye davet edilmekte ve dinleyicileri ile buluşmaktadırlar.

Şekil 10: Konuk Masal Anası Fatma Önkol.

(<https://www.facebook.com/photo/?fbid=373695743098132&set=oa.1912812332124199> ET: 31.10.2022).

Müze sadece SOKÜM unsurlarının yaşatarak korunması için değil sürdürülebilir turizm hareketi için de önemli bir merkezdir. Bilindiği gibi bir turizm hareketinin sürdürülebilir olmasının temel koşullarından biri turistik gelişim sürecinin planlı ve kontrollü bir şekilde ilerleyebilmesidir. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi örneğinde müzenin kurulma aşamasından günümüze gelinceye kadar kontrollü bir turistik gelişme takip edilmektedir. Bu konuda Ankara Kalkınma Ajansı'na sunulan olan projeyi incelemek yararlı olacaktır.

Projede SOKÜM müzesinin bölgedeki sürdürülebilir turizme olası katkıları ile ilgili veriler bulunur. Projenin genel ve özel amaçları ile ilgili maddelerde geçen turizm vurgusu dikkat çekicidir.

Genel amaç: Ankara'nın turizm altyapısı ve faaliyetlerinin çeşitlendirilerek ulusal ve uluslararası alanda canlandırılması ve var olan turizm potansiyelinin tanıtılması

Özel amaç(lar): Ankara ilinin kültür turizmi potansiyelini görünür kılmak ve yenilikçi bir çalışma alanı olan "uygulamalı halk bilimi" aracılığıyla canlandırmak ve özellikle kültür turizmi ile ilişkili kurumlar arasında işbirliği ve eşgüdümü sağlayarak Ankara'nın turizm potansiyelini etkili politikalarla artırmak ve yerel aktörlerin de katıldığı bir farkındalık ağı oluşturmak. (Şimşek 2015: 175).

Proje dosyasının sonraki kısımlarında da turizm ile ilgili hedeflere yer verilir. Mesela projenin hedef grupları arasında ilk sırada “Ankara’ya gelen ve kültür turizmine ilgi duyan 20 bin turist” gösterilmektedir. Bu sayı günde ortalama 64 kişi anlamına gelir. Bu mütevazı sayı, sürecin başından itibaren amaçlananın nicelik değil nitelik olduğunu ve taşıma kapasitesine uygun kültür turistlerinin hedeflendiğini göstermektedir.

Projenin detaylarına bakıldığında sürdürülebilir bir turizm hareketinde bulunması gereken “yerel halkın turistik hareketin birincil yararlanıcıları olmaları” ilkesine uygun bir yaklaşım görülebilmektedir. Buna göre bölgede bulunan esnaf ve zanaatkârlar müze tarafından gerçekleştirilecek etkinliklerde rol alacak, müzenin yapacağı etkinlikler vasıtasıyla ürün çeşitliliklerini artıracaklar ve müze sayesinde bölgeye gelen turizm hareketinden pay alacaklardır (Şimşek, 2015, s. 181).

Müzenin turizm hareketleri ile ilişkisini takip etmek için Müze Müdürü Çiğdem Şimşek’in yüksek lisans tez çalışması için ziyaretçilere uyguladığı araştırma verilerinden de yararlanılabilir. Bu çalışmada müze ziyaretçileri ile ilgili birkaç maddeye değinilmiştir. Buna göre müze, camekân arkası sergileme yapan müzelere göre ziyaretçilere ulaşma ve onları olumlu etkileme hususlarında çok daha başarılı bulunmuş, rehber eşliğinde yapılan gezilerin ziyaretçileri oldukça memnun ettiği belirtilmiştir. Bu araştırmanın verileri arasında yabancı turistlerin müzeye yaklaşım ve tepkileri hakkında bilgiye rastlanmamıştır. Ancak Şimşek, 2015 yılında TRT AVAZ kanalında katıldığı bir programda bu konuda da açıklamalar yapar ve müzeye gelen ziyaretçi tipine göre anlatım ve uygulamaların değiştiğini belirtir. Bu sebeple dil bariyerini aşamayacak olan yabancı turistlere sözlü anlatımlardan ziyade kına gecesi gibi uygulamaların gösterildiğini aktarır. Kına gecesi uygulamalarına katılan yabancı turistlerin ellerine kına yakmaları ve dinledikleri kına türkülerinden duygusal olarak etkilenmeleri Şimşek’in dikkat çekici tespitlerindendir (<https://www.youtube.com/watch?v=ejfCvKvb4Ek> ET: 31.10.2022).

Görülmektedir ki Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, SOKÜM unsurlarının korunması için sözleşmede gösterilen araştırma, belgeleme, muhafaza, geliştirme ve yeni bağlamlara uyarlanarak yaşatma konusunda örnek kabul edilecek etkili bir merkezdir. Uygulanan randevu sistemi turistik taşıma kapasitesinin aşılmasına

müsaade etmemekte böylece turistlerin kültürel miras deneyimlerindeki yüksek memnuniyet düzeyi korunmaktadır. Konusunda uzmanlaşmış rehberler ve anlatıcılardan oluşan müze personeli, kaybolmakta olan sözlü gelenek ürünlerini somut eşya ile imgeleştirerek yerli turistlere aktarmakta böylece geleneksel bağlamını yitirdiği için zayıflayan sözlü kültür, yeni bir mekânsal bağlamda tekrar hayat bulmaktadır. Çeşitli proje ve etkinlikler ile zaman zaman davet edilen âşıklar, masal anaları ve meddahlar gibi profesyonel SOKÜM taşıyıcıları için müze, turistifikasyon veya folklorizm gibi tehditlere maruz kalmadan icraların nitelikli kültür turistleri ile buluşturabileceği kültürel bir mekân haline gelmiştir. Sonuç olarak Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'nin SOKÜM'ün sürdürülebilir turizm hareketi ile birlikte yaşatarak korunabileceği örnek merkezlerden biri olduğu söylenebilir.

2018 yılında Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı Listesine giren Efsaneler Diyarı Programında festival ve Sagobygden Müzesi SOKÜM unsurunun merkezi konumundadır. Bu merkezin Türkiye örneğindeki benzeri 2013 yılında kurulmuş olan Ankara SOKÜM Müzesi'dir. İlk örnek tamamen sözlü geleneğe ait unsurlara odaklanırken SOKÜM Müzesindeki uygulamalarda sözlü geleneklerin önemli yeri vardır. İki örnek de uygulamalarında öncelikle icracılara, sanatçılara profesyonel anlatıcılara yer verir. Ayrıca iki merkez de gelenek aktarımına ilişkin eğitimlerle bu süreci desteklemektedir. Böylece kültür taşıyıcıları için alan açmak müzelerin önemli işlevleri arasında yer almıştır. İki örneğin de başarılı bir biçimde uyguladığı bir diğer yöntem taşıma kapasitesiyle ilgilidir. Müzelerin her ikisi de ziyaretçilerini planlı ve kontrollü bir biçimde kabul etmektedir. Başka bir ifadeyle gruplar için uygulanan randevu sistemi yoğunluğu dengeli dağıtmaktadır. Bunun yanında SOKÜM Müzesinin uygulamalarında başta çevre esnafı olmak üzere yerel halk birincil faydalanıcılar arasında yer alır. Efsaneler Diyarı Programı da bunu gözetir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmaya da destek olur.

IV.2. Gösteri Sanatlarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi

SOKÜM'ün beş alanından ikinci sırada gösteri sanatları grubu yer alır. Bu başlık altında geleneksel tiyatro (gölge oyunu, kukla, meddah, köy seyirlik oyunları gibi), halk

oyunları, halk müziği, çocuk oyunları, halk sporları gibi SOKÜM unsurları bulunmaktadır. Unsurların çeşitliliği, gösteri sanatları konusunda genel değerlendirmeler yapmayı güçleştirir. Yine de listelere girmiş unsurların turizm ile ilişkileri konusunda tespitler yapmak mümkündür.

İncelenen bazı dosyalarda turizm konusu “sürdürülebilir turizm” veya “kültür turizmi” olarak anılmakta ve olası ekonomik fayda veya unsurun görünürlüğünü artırması gibi avantajlar ile ilişkilendirilmektedir (D.13, D.83, D.116, D.118, D.176, D.203, D.208). Fakat bazı durumlarda turistik etki kontrol edilememiş ve turizm hareketi SOKÜM bağlamını fazlasıyla değiştirip unsurların turistifikasyonuna neden olmuştur. Geleneksel mekânlarının, tarihlerinin ve icra sürelerinin turizm bağlamına göre değiştirilmesi meselesi incelediğimiz dosyalarda en sık karşılaşılan olumsuzluklardandır (D.2, D.12, D.14, D.21, D.26, D.59, D.81, D.177, AKL.1).

Dosyalarda turizmden kaynaklanan olumsuzluklar ile mücadele etmek için farklı yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Bunlar arasında yabancı turistler yerine iç turizm hareketlerine yönelerek dil ve geleneği bilen ziyaretçilere odaklanma (D.25), unsuru geleneksel bağlamı yerine festivaller aracılığı ile turizm ile buluşturma; turistlerin geleneksel mekâna girmelerine izin vermek yerine az sayıda taşıyıcının turizm alanına gitmesini sağlama (D.67) gibi öneriler sayılabilir.

Kimi örneklerde ise planlı bir sürdürülebilir turizm hareketinde bulunması gereken temel tedbirlere yer verilmiştir. Söz konusu dosyalardaki yaklaşıma göre öncelikle turizmciler, kültürel miras yöneticileri, yerel halk gibi paydaşlar bir araya gelmeli, temel kuralları, hassasiyetleri ve yol haritalarını belirlemelidirler. Bu toplantılarda taşıyıcıların kullanmaları gereken kostümler, gösterilerin uzunluğu, kullanılması gereken geleneksel enstrümanlar vb. konularında kararlar alınmalı ve kılavuzlar hazırlanmalıdır (D.67, D.207). Bölgenin kabul edilebilir taşıma kapasitesinin belirlenmesi (D.95), bölgeye gelen turistlerin geleneksel ürünler ve davranış kodları hakkında bilgilendirilme yolları gibi noktalar önceden planlanması gereken diğer önemli meselelerdendir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer konu ise fikri mülkiyet haklarıdır. Gösteri sanatları grubuna giren SOKÜM unsurlarının icralar sırasında turistlerce izinsiz kaydedilmeleri, taşıyıcıların hak kaybına sebep olmaktadır. Bu sebeple turistlerin

farkındalıklarını artıracak tedbirler alınmalıdır (D.117, D.198, D.206). Planlamalar yapıp tedbirler alındıktan sonra nitelikli turistler taşıma kapasitesine uygun biçimde icralara kabul edilebilirler. Ancak sürecin takibi bırakılmamalı ve düzenli saha araştırmaları ile turistifikasyon ve folklorizm gibi sorunlara izin verilmemelidir (D.34, D.95, D.119).

Alınan tedbirlere rağmen unsurların doğal bağamlarına turistik hareketin kabul edilemeyeceği haller vardır. Özellikle dini ritüel içeren gösterilerin turizm ile ilişkilendirilmesi hassasiyetle ele alınması gereken bir meseledir (D.20). Bu tür etkinliklerin turizme açılmaları unsura zarar verebilir. Bu sebeple dini etkisi yüksek unsurlar turizme tamamen kapatılmakta veya kontrollü ve yapay mekânlarda ziyaretçilere açılmaktadır.

Müze, araştırma merkezi, kültür merkezi gibi yapay mekânlar hem SOKÜM unsurlarının modern bağamlara uyarlanmalarını hem de akademik ve turistik faaliyetlerin sınırlandırılmış, kontrollü bir mekânda gerçekleştirilebilmesini sağlamaktadır (D.86, D.112, D.181). Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı listelerindeki unsurlardan Fandango'nun Yaşayan Müzesi (KIUKL.2) ve Oyun Çeşitliliği Geliştirilmesi Programı: Flanders'deki Geleneksel Oyunları Korumak (KIUKL.1) dosyalarında bahsi geçen merkezler, gösteri sanatları grubuna giren unsurların yapay mekânlar aracılığıyla turizm gibi modern bağamlara nasıl uyarlanabileceklerini gösteren örneklerdendir.

Çalışmamızın bir sonraki kısmında bu gruptan örnek olarak tespit ettiğimiz iki dosya incelenmiştir. Öncelikle Endonezya'dan TL'ye girmiş Wayang Kukla Tiyatrosu ardından 2009 yılında aynı listeye kabul edilen Karagöz dosyaları tanıtılmıştır. Turistik bir hareketin gerçekleşebilmesi için seyahatin nihai bir varış alanı veya bir mekânı olması şarttır. Bu sebeple Wayang Kukla Tiyatrosu örneği Endonezya'da bulunan birkaç merkez, Karagöz dosyası ise Bursa'da bulunan "Karagöz Müzesi" üzerinden incelenmiştir. İkinci örneğin tanıtımından sonra seçilen örnekler karşılaştırılmıştır.

IV.2.1. Dünyadan Örnek: Endonezya Wayang Kukla Tiyatrosu

Wayang, Endonezya'nın Java adasında çıkmış, kuklaların ve müziğin kullanıldığı geleneksel bir hikâye anlatım biçimidir. Hem kırsalda hem de kraliyet saraylarında bin yıldır sürdürülen bu gelenek olan Wayang, Lombok, Madura, Sumatra ve Borneo adalarına da yayılmıştır. Taşıyıcılar; kuklacılar, müzisyenler, kukla ustaları, senaryo yazarları, uzmanlar, öğretmenler ve izleyicilerden oluşur. Bununla birlikte performansın merkezinde yer alan Dalanglar icranın gerçekleşmesindeki en önemli aktörlerdir. Dalanglar; kuklaları oynatma, farklı karakterlere göre seslendirme, şarkı söyleme ve perde arkasındaki orkestrayı yönetme gibi yeteneklere sahip sanatçılardır. Wayang geleneğinde iki ana tip kukla bulunur. Üç boyutlu ahşap kuklaya “wayang klitik” veya “golèk”, iki boyutlu deri kuklalara “wayang kulit” denmektedir.

Gösterilerin temel izleyicileri, özellikle Java ve Bali adalarında yaşayan yerel halk ve bu adalardan farklı yerlere göçlerle gitmiş olan topluluklardır. Hızlı turizm hareketleri ile bölgeye gelen turistler de geleneğin yeni izleyicileri olarak görülebilir.

Şekil: 11 Perde Önü ve Arkası (Wayang Kulit) (<https://ich.unesco.org/en/RL/wayang-puppet-theatre-00063> ET: 06.11.2022).

Endonezya'dan SOKÜM listesine giren ilk unsur olan Wayang Kukla Tiyatrosu hakkında temel bilgilere 2013 yılında hazırlanan periyodik rapordan ulaşmak mümkündür. Buna göre unsurun sürdürülebilirliğine yönelik ana tehdit; tablet, telefon, televizyon gibi elektronik medyadan kaynaklanan rekabettir. Unsurun genç kuşaklar arasında yeterli desteği bulamadığı için zayıflamakta olduğu belirtilmektedir. Bu tehditlerle mücadele etmek için kullanılan yöntemlerden ilki, envanter çalışmaları

yaparak okullarda kullanılacak kaynakların oluşturulması böylece geleneğin eğitim yoluyla tanıtılıp öğretilmesidir. Korumanın ikinci temel yöntemi ise unsurun görünürlüğünü artırmak olmuştur. Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile SENA WANGI ve PEPADI isimli dernekler, unsuru korumak ve tanıtmak için yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde festivaller ve seminerler düzenlemektedir. Ayrıca ülkede UNIMA (Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği) Ulusal Merkezinin kurulması unsurun uluslararası boyutta tanınırlığını ve görünürlüğü daha da artırmıştır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33153> ET:04.11.2022).

Şekil 12: Müzisyenler ve İzleyiciler (<https://ich.unesco.org/en/RL/wayang-puppet-theatre-00063> ET: 06.11.2022).

Unsurun turistik tanınırlığını artırmak için yabancı dillerde çeşitli reklam ve belgeseller hazırlanmıştır. Sözgelimi, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış bir belgeselde unsur taşıyıcılarından dört sanatçının hikâyesi paylaşılmıştır. İngilizce hazırlanmış bu belgeselde üçüncü sırada genç bir yerel sanatçı, dördüncü sırada ise unsuru Japonya’da duyup eğitim için Endonezya’ya gelen bir Japon taşıyıcı tanıtılmıştır. Böylece geleneğin hem genç kuşaklara hem de farklı ülkelerden gelen yabancılara açık olduğu mesajı verilmektedir. Benzer bir tanıtım videosu Asya Medeniyetleri Müzesi tarafından hazırlanmış olup bu örnekte ise wayang kulit üç çocuğun gözünden İngilizce dilinde ve masalsi bir biçimde tanıtılmıştır (https://www.youtube.com/watch?v=7FzNtGa_iEU ET: 05.11.2022) <https://www.youtube.com/watch?v=TZz05wHcaMs> ET:05.11.2022).

Unsurun turizmle ilişkisini inceleyen bir makalede, wayang kulitinin geleneksel olarak Yogyakarta Sarayı’nda düzenlendiğine değinilmiştir. Günümüzde gösterilerin bu geleneksel mekânda ancak saray, müzeye çevrildiği için farklı bir izleyici kitlesine yani turistlere yapıldığı söylenebilir. Dalang adı verilen sanatçılar birliğince düzenlenen

gösteriler, saray gezilerinin bir parçası haline gelmiştir. Çalışmaya göre gösterilerin sarayda yapılıyor olması mekânın turistik çekiciliğini artırmıştır. Öte yandan bir turizm alanı olarak kullanılmakta olan saray, alt ve üst yapı olanakları, ulaşım kolaylığı gibi avantajları ile SOKÜM unsurunun izleyicisine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır (Hakim ve Kusumastiti, 2022, ss. 103-112).

SOKÜM unsurlarının bir bölgenin turistik cazibesini artıracak aşıkârdır. Ancak SOKÜM-turizm ilişkisinde öncelikli olarak dikkate alınması gereken konu ekonomik fayda değildir. Bu birlikteliğin SOKÜM unsuru üzerindeki etkisi mutlaka dikkate alınmalıdır. Wayang kulit'in yarattığı cazibe, Yogyakarta Sarayı etrafında turistik amaçlarla tasvir üretip satan atölyelerin yayılmasına neden olmuştur. Bu atölyelerde turistlere üretim aşamaları gösterilmekte ve satış yapılmaktadır. Konuya değinen Giulia Panfili, ürünlerdeki aşırı kabartmalar ve boyamaların turizmin etkisiyle oluştuğunu düşünür. Ürün tanıtımı yapan satıcıların yaklaşımlarında da turizmin etkisi hissedilir:

Temelde iki süreç vardır. İlk kısım, gölgeyi göstermeye çalıştığımız zamandır. Hayatta, insan ruhunda ve dünyanın ruhunda neler oluyor? gibi anlaşılamaz gizemleri bu şekilde açıklamaya çalışıyoruz. Ve sonra ikinci (...) renklendirme açık tarafı anlatmaya çalışıyor. Açık taraf, insan davranışı anlamına gelir (...) Gölge, sadece güzel olanı göstermek için değildir. Ashında tasvirlerdeki her bir kıvrımın anlamı vardır. (...) biz doğanın dört temel enerjisine bağlıyız. Tam burada, bu dairesel tasvirde bu dört temel enerjiyi şu şekilde bulabiliriz. Bu insan poposunun şekli değil, çünkü kimsede böyle değil, belki Jennifer Lopez'de vardır. Üzgünüm ama bu şekil her şeyin nasıl başlayacağını olasılıklarını barındıran doğanın dört temel enerjisini açıklar (Panfili, 2021, ss. 159-160).

Panfili tarafından aktarılan bu sunum, turistik bir ürün haline getirilmiş tasvirlerin tanıtım ve satışındaki olumsuz turizm etkisini örneklemektedir. Turistik eşyaya dönüşmüş tasvirlerle ilgili bir başka tespit de D. J. Timothy tarafından yapılır. Yazara göre normalde kraliyet ailesi için hazırlanan ve oldukça detaylı bir el işçiliği ile üretilen tasvirler, turistik talebi karşılamak için ucuz malzeme ve fabrikasyon üretim ile hediyeelik eşyaya dönüşmüştür.

Timothy'nin değindiği tek turistifikasyon örneği tasvirlerin basitleştirilmesi değildir. Yazar, normalde saatler süren gösterilerin turistik talebe uydurularak kısaltıldığını ve yarım saate kadar düşürüldüğünü belirtmektedir (Timothy, 2011, 154). Benzer bir eleştiri P. Priyanto tarafından da yapılmıştır. Turistlere yönelik sunumların gerçekleştirildiği Sonobudoyo Müzesi örneğine değinen Priyanto, gelenekte konuya göre beş ila sekiz saat süren gösterilerin iki saate hatta 45 dakikaya düşmüş olduğunu ifade eder. Yazarın eleştirdiği bir başka mesele ise anlatımdaki geleneksel üslubun basitleştirilmesi ve turistifikasyonudur. Buna göre gösteriler gelenekte olması gerektiği gibi uzun ve karmaşık bir anlatımla icra edilmemekte bunun yerine romantizm, mizah ve kavga içeren müzikal bir etkinliğe dönüştürülmektedir (Priyanto, 2021, ss. 584-589).

Müze dışında turistik gösterilerin icra edildiği diğer bir mekân turizm köyüdür. İsmi gösteriler sırasında orkestraya eşlik eden kadınlardan alan “Sinden Köyü” bu konuyla ilgili önemli bir örnektir. Endonezya Brawijaya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü akademisyenlerinden Andiwi Meifilina vd. tarafından hazırlanan bir makalede, Sinden köyündeki gösteriler üzerinde turizmin etkisi incelenmiştir. Turist gruplarına göre geleneksel şarkı repertuarlarının değiştirilmesi; Sinden icracılarının geleneksel usule aykırı bir biçimde dizilmeleri; sanatçı kadınların sahneye çıkıp bir dans gösterisi yapmaları; kullanılan kostümlerin eğlence sektörüne göre güncellenmiş olması gibi değişikliklerin ana sebebi olarak turizm gösterilmiştir.

Şekil 13: Sinden Grubu (<http://indonesian-tradition.blogspot.com/2012/07/traditional-singer.html> ET:01.11.2022).

Turistlerin wayang kulit gösterileri ile ilgili yorumlarını doğrudan incelemek konunun çok yönlü bir biçimde ele alınmasını kolaylaştırır. Bu amaçla Sonobudoyo Müzesi ile ilgili yorumlar incelenebilir. Müzenin resmî internet sayfasında wayang kulit

gösterisinin sadece salı günleri ve 20:00-21:30 saatleri arasında düzenlendiği belirtilmektedir (<https://www.sonobudoyo.com/en> ET:05.11.2022). Haftanın tek bir günü ve belirli saatlerle sınırlanmış bu yapay performansa rağmen İngilizce yazılmış 100 yorumun çoğunda müzedeki diğer bölümlerden ziyade gösteriyle ilgili değerlendirmelere yer verilmesi ilginçtir. Olumsuz eleştirilerin ortak noktası gösterinin yerel dilde olması bu nedenle de izleyicilerin performans esnasındaki diyalogları anlayamamalarıdır. Bu sebeple turistlerin önemli bir bölümü yorumlarda gösterinin sıkıcı olduğunu belirtmişlerdir (https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g294230-d4131228-Reviews-Sonobudoyo_Museum-Yogyakarta_Region_Java.html ET:05.11.2022).

Görüldüğü üzere on yüzyılı aşkın bir süredir yaşatılan unsur son dönemlerde küreselleşme ve modernizasyondan etkilenerek zayıflamıştır. Geleneksel seyircisini kaybetmeye başlayan unsuru canlandırmak için belgeleme, eğitim, tanıtım gibi yöntemler kullanılmıştır. Bunun için turizmden de yararlanılması düşünülmüş ve bu konuda da müze veya turist köyü gibi modern bağlamlardan yararlanılmıştır. Ancak turizm sektörü dizginlenememiş ve unsuru oluşturan pek çok noktada turistifikasyon ortaya çıkmıştır.

Unsurun geleneksel yapısının nispeten korunabildiği müze bağlamlarında ise hem dile ve kültüre sıkıca bağlı hem de ritüelistik bir yapıya sahip olan wayang kulit, turistler tarafından anlaşılamamıştır. Dolayısıyla unsurun yaşatılarak korunması konusunda turizm alanının etkili bir biçimde kullanılabildiğini söylemek mümkün değildir.

IV.2.2. Türkiye’den Örnek: Bursa Karagöz Müzesi

Karagöz, deve veya manda derisinden yapılan tasvirlerin arkadan yansıtılan ışığın etkisiyle perdeye yansıyan suretlerinin hareket ettirildiği bir gölge oyunudur. Tasvirler Hayali, Hayalbaz veya Karagözcü denilen tek bir sanatçı tarafından oynatılıp seslendirilir. Usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişen Karagözcüler; yazar, yönetmen, oyuncu, tasvir yapımcısı ve müzisyen kimliklerini birleştiren çok yönlü sanatçılardır. Eskiden kahvehanelerde, sünnet düğünlerinde, bahçelerde ve açık alanlarda oynatılan Karagöz, günümüzde çoğunlukla sahnelerde oynatılır.

Osmanlı Döneminden günümüze varlığını sürdüren Karagöz sanatı, hızla değişen koşullardan etkilenerek zayıflamış ancak unsurun TL’ye kabul edilmesi ile yeniden

canlanmıştır. Bu durumu resmî belgelerden takip etmek mümkündür. Unsurun TL'ye kabul edilmesinden önce ulusal envantere kayıtlı 25 Karagöz sanatçısı varken 2009 ile 2021 yılları arasında 46 kişi daha envantere eklenmiş ve Karagözcü sayısı 71'e yükselmiştir

(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=65338> ET:02.11.2022).

Günümüzde Karagöz sanatçıları geleneksel bağlamlara ek olarak ulusal ve uluslararası festivallerde ya da turistik otel gibi yerlerde de gösteriler yapmaktadırlar. Bu konuya örnek olarak UNIMA bülteninde yer verilen Karagözcü Şinasi Çelikkol söyleşisi incelenebilir.

1992'de gösterileri Pazartesi ve Cuma yapmaya başladık. Bir sürü turist geliyordu, Almanlar, İspanyollar, İngilizler, Araplar ve daha sonra çarşıda devam ettik. Tabi Bir de Amerika'dan misafirler geliyordu, birde Yahudiler geliyordu merak etmişlerdi, geliyorlardı. Hatta oyuna Tuncay Abi ile Hadi Amca ta Zonguldak'tan geldiler. O zaman festival oldu, o festivalde çıktılar Bursa'ya yetiştiler. Daha sonra bu Amerikalı grup “ Bursa'yı gezmek istiyoruz ama Karagöz oyunu da istiyoruz” dediler. Bu sefer onlar için de sanatçı getirdik. Sonra yaşlılar grubu gelmeye başladı önce Kent Otel'de yaptık fakat 97'de burası (Karagöz Müzesi) açılınca buraya geldiler ve bir senede 31-32 tane oyun yaptık.

(http://www.unima.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/UNIMA_Bulteni_9.pdf

ET:03.11.2022).

Söyleşiden anlaşıldığı gibi 90'lı yıllarda Bursa'da Karagöz sanatını canlandıran temel motivasyonlar arasında kültür turistlerinin yüksek ilgisi bulunmaktadır. Yapılan güncel çalışmalarda turistlerin Karagöz gösterilerine ilgisinin hâlen yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmalardan biri olan “Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından Karagöz Sanatının Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı makalede, UNIMA üyesi 13 Hayali ile görüşülmüş ve görüşülen sanatçıların tamamının yurtiçinde düzenlenen çeşitli festivallere katıldıkları, yedi sanatçının ise hem yurtiçindeki hem yurtdışındaki festivallerde gösteriler yaptıkları anlaşılmıştır. Görüşülen 13 katılımcıdan dokuzu otellerde turistik animasyon olarak gösteriler düzenlediklerini

belirtmişlerdir. Sanatçılar otel gösterilerine katılan yabancı turistlerin ve çocukların ilgilerinin yüksek olduğunu hatta kimi durumlarda turistler için atölye çalışmalarının bile düzenlendiğini belirtmişlerdir (Civelek, 2022, ss.430-434).

Festivaller ve oteller dışında geleneğin güncellenmiş bağlamları arasında müzeler de bulunmaktadır. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, Beypazarı Yaşayan Müze, Bursa Karagöz Müzesi gibi merkezler Karagöz gösterileri düzenleyen müzelerdendir. Bunlardan Karagöz Müzesi örneğini inceleyebiliriz.

Geleneksel anlatıya göre Karagöz tiyatrosu Bursa’da doğmuş ve Osmanlı şehirlerine buradan yayılmıştır. Bursa’da öldüğü düşünülen Karagöz’ün mezarı bugün bir anıt mezara dönüştürülmüştür. Karagöz geleneği için oldukça önemli bu anıtın karşısında ise Türkiye’nin ilk ve tek Karagöz Müzesi bulunmaktadır. Her gün yüzlerce ziyaretçiyi ağırlayan müze, Bursa şehrinin en önemli simgelerinden biri olan Karagöz temasıyla 2007 yılında kurulmuş ve bölgenin önemli bir turistik çekim noktası haline gelmiştir.

Şekil 14: Karagöz Müzesi 1. (<https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/karagoz-muzesi-241/>, <https://gezimanya.com/GeziNotlari/bursa-karagoz-muzesi> ET:03.11.2022)

Binada Karagöz gösterilerinin yapıldığı 69 kişilik bir gösteri salonu, Karagöz – Hacivat galerisi, kukla galerisi, ihtisas kütüphanesi ve tasvir yapım atölyesi bulunmaktadır. Müzede bulunan salonlarda unsur ve gelenek ile ilgili bilgi panoları; Türkiye’den ve dünyadan geleneksel ve modern kuklalar; Raif Kaplanoğlu, Metin And, Orhan Kurt, Mustafa Mutlu, Metin Özlen, Tacettin Diker ve Osman Ezgi gibi uzman ve sanatçılara ait koleksiyonlar sergilenmektedir (Eken, 2020, ss.27-29).

Şekil 15: Karagöz Müzesi 2. (<https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94272/bursa-karagoz-muzesi.html>
ET:03.11.2022)

Haftanın altı günü açık olan ve ücretsiz olarak gezilebilen müzeyi ziyaret etmek isteyen turist grupları önceden randevu almaktadır. Kişisel tecrübelerimize göre müzede görevli rehber, grubu karşılamakta ve ortalama 15-20 dakika süren tur boyunca SOKÜM, Karagöz geleneği ve eserler ile ilgili ziyaretçileri bilgilendirmektedir. Müzede her gün ortalama 40 dakika süren Karagöz gösterisi ve belli aralıklarla tasvir yapım atölyeleri düzenlenmektedir. Kontenjanın sınırlı olduğu bu etkinliklere katılmak için önceden bilet alınması gereklidir. Gösteriler UNIMA (Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği) Bursa Şubesi tarafından yönlendirilen ve Bursa Büyükşehir Belediyesince desteklenen Karagöz sanatçıları tarafından icra edilmektedir.

Karagöz Tasarım Atölyesi
Çocuk Etkinliği

Biletini Al

Hayal Perdesinde Sıra Sende
Atölye

Biletini Al

Karagöz Uludağ'ın Altınları
Gölge Oyunu

Biletini Al

Karagöz Çifte Cadılar
Gölge Oyunu

Biletini Al

Şekil 16: Karagöz Müzesinde Düzenlenen Etkinlik ve Gösteriler

(<https://biletinial.com/mekan/karagoz-muzesi-bursa-ksuast> ET: 03.11.2022)

Turlar, gösteriler ve çeşitli etkinlikler ile Karagöz Müzesi, Bursa'nın en güçlü SOKÜM unsurlarından biri olan Karagöz geleneğini bir kent imgesine dönüştürerek kültür ekonomisine kazandırmıştır. 2019 verilerine göre bir yıl içinde müzeyi ziyaret eden misafir sayısı 124 bin 420 kişiye ulaşmıştır. (<https://www.bursa.bel.tr/haber/muzelere-1-milyon-ziyaretci-28559> ET:03.11.2022). Ziyaretçilerin çoğunluğu bölgede eğitim gören çocuklardan oluşsa da müzenin yabancı turistler için de bir çekim merkezi haline geldiği anlaşılmaktadır. Müze sorumlusu Mesut Emir, 2019 yılı verilerinden hareketle dünyanın bütün kıtalarına dağılmış ve 56 farklı ülkeden gelen yabancı turistlerin müzeyi ziyaret ettiğini açıklamıştır (<https://www.youtube.com/watch?v=FccO7WptTIE> ET:03.11.2022). Müzenin Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanmış reklam filmi de nitelikli turistlerin ziyaretlerini artıran faktörlerden olmalıdır

(<https://www.youtube.com/watch?v=FccO7WptTIE> ET: 03.11.2022).

Büyükşehir Belediyesi adına Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı (BKSTV) tarafından her iki yılda bir düzenlenen Uluslararası Bursa Karagöz Kukla ve Gölge Oyunları Festivali; araştırmacıları, sanatçıları ve nitelikli turistleri bölgeye çeken önemli etkinliklerden bir diğeridir. UNIMA Türkiye merkezinin desteği ile düzenlenen festival hem unsurun tanınması ve gelişmesine hem de bölgedeki turizm hareketinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır (<https://www.bursa.bel.tr/etkinlik/19-uluslararasi-bursa-karagoz-kukla-ve-golge-oyunlari-festivali-14> ET:03.11.2022).

Karagöz Müzesi örneğinden hareketle SOKÜM temalı turistik etkinliklerin iyileştirici etkilerinin araştırıldığı bir makalenin sonuçlarına kısaca değinmek uygun olacaktır. Ö. T. Özbek ve E. Ö. Çelikbaş tarafından yapılan araştırmada, müzeyi ziyaret

eden 19 katılımcı ile görüşülmüş ve katılımcıların hem kendileri hem de çocukları için müzeye geldikleri, Karagöz gösterisini izleyen ve atölyedeki üretime katılan ziyaretçilerin memnuniyetlerinin yüksek olduğu, oluşan terapi etkisinden dolayı ziyaretçilerin müzeye aidiyet duygusu ile bağlanma ve tekrar gelme ihtimallerinin yüksek olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır (Özbek ve Çelikbaş, 2021, ss. 2723-2736).

Tespitlerimizi özetleyecek olursak Karagöz; söz, müzik ve tiyatronun birleştiği geleneksel bir gösteri olup çok yönlü yapısı sayesinde hem Türkleri hem de yabancıları kolaylıkla etki alanına alır. Bir gösteri sanatı olarak unsur, oteller ve festivaller gibi turizm alanlarına kolaylıkla adapte olabilmektedir. Ancak pek çok SOKÜM unsurunda karşılaşılabilecek turistifikasyon tehlikesi Karagöz için bir tehdit değildir. Geleneğin sahibi yerel halkın ilgisi ve UNIMA gibi bir örgütlenmeyle bir araya gelebilmiş Karagöz sanatçılarının yüksek farkındalık seviyeleri turizmin istismarına izin vermemektedir.

Karagöz Müzesi ekonomik fayda sağlamak için turistik bir merkeze kurulmuş bir işletme değildir. Şehir merkezinde bulunan müzeden giriş ücreti alınmaz, dolayısıyla maddi fayda elde etmek değil kültürel mirası tanıtmak ve aktarmak yani yaşatarak korumak amaçlanmıştır. Amaç turist çekmek olmasa da hem bölge halkının hem de yerli ve yabancı turistlerin müzeye yüksek ilgi gösterdiği görülmüştür. Müzenin grupları randevuyla kabul etmesi gösteri ve etkinlikleri ise bilet uygulaması ile gerçekleştirmesi turistik taşıma kapasitesini oluşturan tedbirlerdir. Bu durum kültüre ilgisi yüksek, nitelikli turistlerin gelmesini ve SOKÜM unsurunun güçlenmesini sağlamaktadır.

İncelenen iki örnekten Wayang Kukla Tiyatrosu Endonezya'dan TL'ye giren ilk unsur olmuştur. Bu geleneğe ait türlerden biri olan wayang kulit Türkiye'den 2009 yılında TL'ye giren Karagöz'e benzer bir SOKÜM unsurudur. Her iki unsurunda icra edildiği geleneğin güncel mekânları arasında müzeler başı çekmektedir. Bununla birlikte aslında bir saray gösterisi olan ve wayang kulit'in turizmin de etkisiyle müze bağlamında icra edilmesi geleneğinin değişmesine neden olmuştur. Bu değişim icranın kısaltılması veya icracıların turistlerin beklentilerine göre değişmeleri şeklinde olduğu için bozulma olarak değerlendirilebilir. Hâlbuki Bursa Karagöz Müzesi'ndeki uygulamalar bu yönde eleştiri almamışlardır. Wayang Kukla Tiyatrosu icralarının süreç içerisinde yeterli ekonomik destek alamadıkları için turist sayısını artırmak amacıyla bu düzenlemeleri

gerçekleştirdiği düşünülebilir. Bu durumda gösteri sanatlarının müze ve festival gibi yapay kültür mekânlarında icra edilmesi bir yandan unsuru yaşatarak korumak ve turizmin olumsuz etkilerini azaltmak için olumlanan bir yöntem iken burada unsura olumsuz etki eden ve turistifikasyona neden olan bir yöntem olarak görülür. Fakat Wayang Kukla Tiyatrosu da Karagöz de müze etkinlikleriyle görünür olmaktadır. Ancak geleneğinde büyükçe bir koronun ağır bir tonda icra ettiği müzik eşliğinde saatlerce süren gösterilere sahip Wayang Tiyatrosunun güncel bağlamlarda varlığını sürdürebilmesi Karagöz tiyatrosuna göre daha zordur. Karagöz ise herkese kolayca ulaşabilen ve güncel bağlamlara hızla uyarlanabilen geleneksel yapısı gereği turizmin de dâhil olduğu alanlarda rahatlıkla varlığını sürdürebilmekte veya Bursa Karagöz Müzesi gibi geleneğin güncel ve mütevazı bir mekânına yüzbinlerce ziyaretçiyi çekebilmektedir.

IV.3. Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenlerin Turizm İle İlişkisi

SOKÜM listelerine girmiş unsurlara ait dosyalar incelendiğinde turizm ve turist kavramlarına yer verilen örneklerin büyük bir bölümünün toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler alanında bulundukları görülmektedir. Şölen veya festivallerin başlangıçta dini bir ritüele bağlı kutlamalar oldukları düşünülmektedir. Ancak bazı hallerde değişen koşullar dini etkinin zayıflamasına ve festivalin eğlence boyutunun baskın hale gelmesine neden olabilir. Dini etkinin hâlen yüksek bir biçimde hissedildiği örneklerin çoğunda, unsurun taşıyıcıları olan yerlilerin muhafazakâr bir yapıda oldukları ve yabancı ziyaretçilere karşı hoşgörü seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Bazı dosyalarda ritüeller tamamen yabancılara kapalıyken kimi örneklerde turizmin zararlı etkilerine karşı sert tedbirler alındıktan sonra yabancıların temasına kısmen izin verilmektedir. Sözelimi Yuruparı Jaguar Şamanları'nın Geleneksel Bilgeliği dosyasında turistlerin kutsal alana alınmadığı (D.90), Geleneksel Mauritius Sega Dansı dosyasında ise sadece açık alanlardaki etkinliklere katılabildikleri (D.112) ifade edilmiştir. (Ayrıca bk. D.43, D.60, D.103, AKL.1)

Bazı ritüel uygulamaları sırasında turistlerin kutsal alana uygun davranmalarını sağlamak için tedbirler alınmaktadır. Her yıl Lüksemburg'da Hamsin Yortusu sebebiyle düzenlenen Hopping Korteji'ne katılan turistlere *“Bir folklor performansı değil bir alayı izliyorsunuz, lütfen saygı gösterin. Alkışlamak yok, lütfen!”* uyarılarının bulunduğu

broşürler dağıtılmakta ve turistlerin kullanılan dini kostümlere erişimleri engellenmektedir (D.64). Bruges'deki Kutsal Kan Alayı (D.47), Corpus Christi'nin Venezuelalı Dans Eden Şeytanları (D.99), Celistin Affi Kutlaması (D.172), Peru'nun Güney-Orta Kıyı Şeridinden Hatajo de Negritos 've' Hatajo de Pallitas (D.175) dosyaları dini ritüel ve festivallere katılan turistlerin eğitilip bilinçlendirilmesi ve uygun davranış kodlarının oluşturulması tedbirlerine değinilen örnekler arasındadır.

Özellikle kitle turizmi gibi zararlı turizm türlerinin etkili olduğu ve turizm konusunda doyma noktasını aşmış yerlerde turistlere karşı hoşgörü seviyesi düşüktür. Bu tespitemizi İspanya'dan listeye girmiş Sybil İlahisi dosyası üzerinden açıklayabiliriz. Burada unsur, kilise içerisinde düzenlenen dışa kapalı bir ayındır. Dolayısıyla onun doğal bağlamının dış etkileri engellediği ve doğal bir taşıma kapasitesi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Yine de unsur *uluslararası kültürün istilası ve yoğun turist akınına rağmen ifadeleri* ile turizm tehdidi altında gösterilmiştir (D.60).

Dini niteliği yüksek bazı ritüellerde turizme yönelik tolerans seviyesini belirleyen kriterin yöre dışından gelen yabancıların söz konusu kültürel mirasa dair bilgi ve görgü seviyesi yani yabancılık düzeyi olduğu söylenebilir. Bu duruma örnek olarak “Nestinarstvo, Geçmişten Gelen Mesajlar: Bulgarı Köyünde Aziz Konstantin ve Helena Panayırı” dosyası incelenebilir (D.45). Bu dosyada panayıra iki tip ziyaretçinin katıldığı ve bölgeden göçmüş grupların torunları olduğu varsayılan Yunan ziyaretçiler için turist yerine “kardeş” ifadesinin kullanıldığı söylenmektedir. Benzer bazı örneklerde ritüel bir inanç turizmi hareketi yaratabilmekte ve farklı ülke veya bölgelerde yaşayan yüksek bilinç ve kültüre sahip turistlerin katılımı yereller tarafından onaylanmaktadır. Bu örneklerde turistik hareketin bir hac organizasyonu niteliğinde olduğu söylenebilir (D.23, D.38, D.42, D.47, D.102).

Kimi durumlarda ise yabancı turistlerin ritüellere katılımının yerel halk tarafından kabul edilmesinin temel sebeplerinden biri **turizmin bölgede yaratacağı ekonomik faydadır**. Bolivya'dan listeye girmiş Yampara Kültürü'nün Müziği ve Dansları isimli dosyada halkın %60'nın fakir %40'nın ise çok fakir olduğu özellikle vurgulanmış ve turizm ekonomik kalkınma için belki de geleneklerin dejenerasyonu pahasına bir kurtuluş olarak gösterilmiştir (D.93). Bu durum komitenin dikkatini çekmiş ve taraf devlet bu

konuda uyarılmış olsa da aday dosyası nihai olarak kabul edilmiştir. İran'daki Halışuyan Ayinleri (D.96), Etiyopya'daki İsa'nın Gerçek Kutsal Haçının Bulunuşunu Anma Bayramı (D.101), Burundi'deki Kraliyet Davulcularının Dans Ritüeli (D.109) gibi dosyalar turizmin getireceği ekonomik avantajlara vurgu yapılan benzer örnekler arasında sayılabilir. (Ayrıca bk. D.66, AKL.3, AKL. 6)

Kimi örneklerde ise dini etki az hissedilmekte ve unsurun ekonomik ve sosyolojik boyutları öne çıkmaktadır. Topluluğu bir araya getiren duygunun eğlence ve sosyal fayda olması halinde etkinliğe dışarıdan katılım konusunda hoşgörü artmaktadır. Özellikle karnaval veya festival gibi etkinliklerde turistik hareketin diğer örneklerle göre daha kolay kabul edildiği söylenebilir. Macaristan'ın Mohaç'taki Busó Festivalleri: Maskeli Kış-Sonu Karnaval Geleneği dosyasında turizme karşı hoşgörülü davranılmakta ve bu durum *“geleneğin kendini yenileme gücünün yüksek olması”* şeklinde açıklanmaktadır. Periyodik raporlara bakıldığında ise unsurun kültür turizmine dâhil edilmesi için önemli güncellemeler yapıldığı anlaşılr (D.33). Benzer bir durum Belçika'nın Entre-Sambre-et-Meuse Alayları örneğinde görülmektedir (D.94). Bu dosyada unsurun turistik bir cazibe olmasının onun doğası olduğu iddia edilmektedir. Hükûmetlerarası Komite'nin ani ve aşırı turist artışı eleştirisini cevaplayan Belçika temsilcisi, yerel topluluğun farkındalığının yüksek olduğunu ve birkaç kilometreyi kaplayan yürüyüş yolu boyunca kalabalıklarla başa çıkacak kapasite ve deneyime sahip olduğunu söylemiştir (https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-13-8.COM-4-EN_.doc /490). Avusturya'nın Schemenlaufen ve Avusturya'daki Imst Karnavalı (D.97), bu grupta değerlendirilebilecek diğer örneklerdir. Görüldüğü gibi eğlence ve sosyal faydanın öne çıktığı örneklerde turistlerin topluluğa karışması doğal karşılanmakta ve bu durum kültür ekonomisinin gerekliliği olarak yorumlanmaktadır. Bu tür örneklerin çoğunlukla kültür turizmi konusunda önemli noktalara gelmiş Belçika, Avusturya, Macaristan gibi Avrupa ülkelerinden çıkması dikkat çekicidir.

Toplumsal uygulama, ritüel ve şöenler grubunun turizmle ilişkilendirilmesine örnek olarak ülkemizden gösterebileceğimiz dosya Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali'dir. Dünya örnekleri arasında geleneksel güreş festivali örneği bulunmaz. Ancak Moğolistan'ın Naadam Festivali örneğindeki üç geleneksel sporun en önemlisi Moğol

güreşidir. Bu sebeple bir sonraki kısımda bu iki unsurun turizmle ilişkisi incelenmiş ardından iki festival karşılaştırılmıştır.

IV.3.1. Dünyadan Örnek: Naadam, Moğol Geleneksel Festivali

Naadam, her yıl 11-13 Temmuz tarihleri arasında başta başkent Ulan Batur olmak üzere Orta ve Batı Moğolistan'daki yerleşim merkezlerinde kutlanan bir festivaldir. “Üç Erkek Oyununun Festivali” olarak da adlandırılan kutlamada at yarışı, güreş ve okçuluk sporları ile ilgili müsabakalar düzenlenmektedir. Moğol ulusal kimliğinin önemli sembollerinden biri olarak kabul edilen Naadam, 2010 yılında TL’ye kabul edilmiştir.

Naadam ülkenin her yerinde yaşatılsa da en önemli örneği Ulan Batur’daki 35.000 kişilik Ulusal Stadyumda kutlanmakta olan festivaldir. Bu etkinlikte açılış ve kapanış törenleri ile güreş ve okçuluk yarışları stadyumda düzenlenirken, at yarışları için şehrin yakınında bulunan kırsal alan kullanılmaktadır. Naadam sıradan bir spor festivali değildir. Festivalde özel yemekler, sporcuların giydikleri geleneksel kostümler, oyunlarda söylenen şiir ve şarkılar gibi bileşenler ile pek çok SOKÜM unsuru hayat bulur.

Festivalin başlangıç günü olarak belirlenen 11 Temmuz hem Cengiz Kağan’ın Moğol Devletini kurmasının hem de ülkenin Çin egemenliğinden kurtulup bağımsızlığını yeniden kazanmasının yıldönümü olarak kabul edilir. Dolayısıyla başkentteki festival devlet tarafından düzenlenmiş millî bir bayrama ait kutlamalar olarak yorumlanabilir. Öte yandan, Naadam Festivali Moğolistan’ın bazı farklı merkezlerinde resmî törenlerden azade bir biçimde de sürdürülmektedir. Hatta bazı örneklerde resmî takvimden farklı olarak festivalin yapıldığı yerel bölgeye özgü tarihlerde düzenlendiği görülür.

Festivalde ilginin en yüksek olduğu spor güreştir. Türklerde olduğu gibi Moğollarda da güreş bir ata sporu olarak kabul edilmektedir. Moğol güreşinde zaman sınırı yoktur ve kazanmak için temel kural, rakibin ayakları veya elleri dışında vücudunun herhangi bir yerinin yere değmesidir. Etkinliğin büyüklük ve önemine göre güreşlere katılan sporcu sayısı 128, 256, 512 hatta 1024 kişi dahi olabilir. Sıklet farkı olmaksızın eşleşen güreşçilerden kaybeden sahayı terk eder. Böylece her seferde sahada güreşen sporcuların yarısı elenmiş olur. Bu durum tek bir şampiyon kalıncaya kadar tekrarlanır. Beşinci rakibini eleyip yoluna devam edebilen güreşçiye “doğan” lakabı verilir. Bundan

sonra yoluna devam edebilenler sırasıyla “şahin”, “fil”, “garuda” unvanlarını alırlar. Şampiyon olan güreşçiye ise “aslan” unvanı verilir. Rakibini yenen güreşçinin önce mağlubu kolunun altından geçirmesi ardından ise kartal dansı ile zaferini kutlaması gerekir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07379> 09.07.2022).

Festivalde ilginin yüksek olduğu diğer bir müsabaka at yarışlarıdır. Yarışlar özel bir hipodromda değil işlem görmemiş Moğol bozkırlarında düzenlenir. Koşu alanı atların yaşlarına göre 10 km ile 30 km arasında değişen uzunluklarda olabilir. Yarışlara katılan jockeylerin yaşları 6 ile 10 arasında değişen çocuklardan oluşması şaşırtıcıdır.

Okçuluk yarışları erkekler için 75 m kadınlar içinse 65 m olmak üzere iki ayrı klasmanda yapılır. Bu yarışlarda amaç, iki sıra halinde yere dizilmiş hedefleri düşürmektir. Toplam 40 ok kullanan sporculardan en çok hedefi düşüren galip ilan edilir.

Şekil 17: Naadam Festivalinden Görüntüler <https://ich.unesco.org/en/RL/naadam-mongolian-traditional-festival-00395> ET:14.11.2022).

Unsur dosyası incelendiğinde Naadam Festivali’nin oldukça canlı ve güçlü bir biçimde yaşatıldığı ve turizmin festival için bir tehdit değil fırsat olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. UNESCO tanıtım videosunda Naadam’ı görmeye gelen turist sayısının yıldan yıla arttığı söylenmiş ve turistlerle yapılan röportajlardan sahneler paylaşılmıştır. Bu görüntülerden hareketle Moğolistan’ın turistifikasyon ile ilgili bir endişesinin olmadığı ve festivale gelen turist sayısını artırmayı arzuladığı söylenebilir.

Şekil 18: Naadam Festivali SOKÜM Tanıtım Videosunda Yer Verilen Turistler (<https://ich.unesco.org/en/RL/naadam-mongolian-traditional-festival-00395> ET:14.11.2022).

TL'ye kabul edilişinden sekiz sene sonra hazırlanan periyodik rapora bakıldığında gerçekten de turistik çekicilikte ve ülkeye gelen yabancı turist sayısında artış olduğu anlaşılmaktadır (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49447> ET: 09.07.2022). Günümüzde Moğolistan'a her yıl yaklaşık yarım milyon yabancı turist gelmekte ve ülkenin gayrisafi millî hasılasının doğrudan ve dolaylı biçimde %9'u turizmden elde edilmektedir (<https://www.unwto.org/archive/asia/news/2012-08-07/mongolia-looks-tourism-diversify-its-economy> ET:14.11.2022). Unsuru yabancı turistlere tanıtmak ve ziyaretçi sayısını artırmak için <http://naadamfestival.com> adresi ile resmî bir internet sitesi de kurulmuştur. Unsurun tanıtımının yapıldığı bu sayfada turistler için yararlı bilgiler paylaşılmış ve etkinliğe katılmak isteyenlerin tercih edebilecekleri seyahat acenteleri örneklendirilmiştir. Bu noktada bölgeye turist getiren temel aracı olan seyahat acentelerinin yaklaşımlarını bir örnekle inceleyelim.

Moğolistan'a tur düzenleyen acentelerinin yabancı turistler için hazırladıkları tur programlarına bakıldığında Naadam'ın ülkedeki turizm hareketleri içerisinde vazgeçilmez bir çekicilik olduğu anlaşılmaktadır. Hazırlanan tur programlarından birini inceleyerek turistlerin zihninde oluşturulan imgeler hakkında fikir sahibi olabiliriz. Intrepid Travel tarafından "Naadam Festivali Turu" adıyla hazırlanan gezi örneğinde katılımcı sayısının en çok 16 kişi olabileceği belirtilmiştir. Turun yapısı gereği taşıma kapasitesinin sınırlı tutulduğu anlaşılmaktadır. Firmanın tur programı öncelikle turun kısa tanıtımı ile başlar:

Antik Yunanlıların Olimpiyatları olabilir ama Moğolların Naadam'ı var. Moğolistan'ın yıllık (sirk/arena benzeri) Naadam Festivali, büyük Hanlar ve

hanedanların dönemine kadar uzanan bir gelenektir. Güreş, okçuluk ve at yarışı - Cengiz Han'ın herhangi bir Moğol savaşçısı için gerekli gördüğü üç beceri - ülkenin en büyük “üç erkeksi spor” kutlamasında sergileniyor. Festival öncesi yarışmacılarla tanışırken perde arkasına gelin ve Moğolistan'ın bazı vahşi taşralarını keşfedin, yıkık manastırları, alev kayalarını ve tarihi şehirleri ziyaret edin.

Bu tanıtımdan da anlaşılacağı gibi festivalin geçmişle bağı özellikle vurgulanmakta ve birinci dünya ülkelerinden gelen turistler için bir “öteki” oluşturularak turistik cazibe yaratılmaktadır. Turun detaylarına bakıldığında; festivale hazırlanan sporculara ait kampları gezmek, üç sporla ilgili teknikleri öğrenmek, Moğol tarzı yemek pişirmeyi deneyimlemek, güreşçilerle birlikte bir yemeğe katılmak, “ger” adı verilen geleneksel Moğol çadırında konaklamak gibi yaratıcı turizm aktiviteleri dikkat çekmektedir (<https://www.intrepidtravel.com/us/mongolia/mongolias-naadam-festival-144896> ET:14.11.2022). Yukarıda yer verdiğimiz tanıtım, etkinliğe katılacak turistlerin zihinlerinde belli imgeler oluşturmakta ve tura katılma isteği uyandırmaktadır. Ancak turistlerin ve yerli halkın turistik hareketten nasıl etkilendikleri takip edilmeli ve bozulmayı engelleyip gelişmeyi güçlendirecek müdahaleler zamanında yapılmalıdır.

Naadam Festivalinin turistik hareketten nasıl etkilendiğini görebilmek için yararlanabileceğimiz bir araştırma 2008 yılında tamamlanmıştır. Festivale katılan yerli ve yabancı ziyaretçilerin motivasyonlarını ölçmek amacıyla hazırlanmış bu araştırmanın sonuçları arasında yerli ve yabancı katılımcıların etkinliklerde beğendikleri ve beğenmedikleri konulara da yer verilir. Bu çalışmaya göre yerli ziyaretçilerin festivalde en çok hoşlandıkları şeyler; güreş (%36.2), at yarışı (%34.4), okçuluk (%6.6) ve açılış töreni (%6.2) şeklinde sıralanmaktayken aynı sorunun yöneltildiği yabancı ziyaretçiler; sporlar ve diğer etkinlikler (%39), Moğol kültürü deneyimi (%26), sosyal deneyim (%20), etkinliğin özgünlüğü ve otantikliği (%15) cevaplarını vermişlerdir. Cevaplardan anlaşılacağı gibi hem yerli hem de yabancı ziyaretçiler için festivale katılımın temel motivasyonu burada sergilenen geleneksel sportlardır. Bu durum yerli veya yabancı fark etmeksizin tüm katılımcıları ortak bir duyguda birleştirir. Yabancı turistlerin diğer cevaplarına bakıldığında ise yaşadıkları eşsiz deneyimden oldukça memnun kaldıkları anlaşılmaktadır.

Festivale katılan ziyaretçilerin eleştirilerine bakıldığında, şikâyetlerin genellikle organizasyon ve düzenleme ve çöplerle ilgili konularda yoğunlaştığı görülür. Bunlar arasında dikkatimizi çeken bir detay, yabancı ziyaretçilerin %8,9'unun diğer "turistler"den rahatsızlık duymaları olmuştur. Kendilerini özel hissetmek isteyen bazı turistlerin "öteki" deneyimini yaşayabilmek için diğer turistlerden uzaklaşmak istedikleri anlaşılmaktadır. Ancak turistlerden rahatsız olma hâli festivalin asıl sahipleri olarak kabul edilecek Moğol katılımcılar için söz konusu olmamıştır (Thompson ve Matheson, 2008, 233-243).

Festivaller yapıları gereği çok sayıda katılımcıyı ortak bir duygu birliğinde birleştirebilir ve sosyal, siyasal, ekonomik ve turistik işlevlere sahip olabilir. Naadam, asırlardır yaşatılan ve Moğol kimliğinin önemli sembollerinden biri olarak kabul edilen bir etkinliktir. Asırlardır dönüşüp gelişerek yeni sosyal şartlara uyum sağlamıştır. Festivalin Moğol kültür ve geleneğine güçlü bir biçimde bağlı olması onun turizm gibi dış etkilere olumsuz etkilenmesi ihtimalini azaltmaktadır.

Moğolistan coğrafi ve sosyo-kültürel yapısı itibarı ile SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunmasına olumlu katkıları sunan kültür turizmi ve ekoturizm türleri için büyük çekiciliklere sahiptir. Dolayısıyla ülkeye Naadam Festivali hakkında bilgili ve ilgili turistlerin geldiği söylenebilir. Böyle bir turistik etki ise festivalin bozulmasına yol açmaz, aksine millî kültür değeri olarak kabul edilen unsurun yabancılar tarafından takdiri yerel halkın gururunu ve aidiyet duygusunu artırır. Bu değerlendirmelerden hareketle turizmin festivalin yaşatılarak korunmasına olumlu katkı sağladığı söylenebilir.

IV.3.2. Türkiye'den Örnek: Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali

14. yüzyılda Rumeli topraklarında doğan ve günümüze kadar sürdürülen Kırkpınar Yağlı Güreşleri dünyanın en eski spor müsabakasıdır <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/73717-oldest-competition-wrestling> ET: 15.11.2022). Yağlı güreş, Türkiye'de özellikle zeytinyağının üretim coğrafyasında sürdürülen olan bir ata sporudur. 2015 yılında ülke genelinde düzenlenmiş karşılaşmalara yaklaşık 800.000 izleyeci katılmıştır. Bu karşılaşmalar arasında en ünlüsü Edirne'deki Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali sırasında gerçekleştirilen müsabakalardır.

Şekil 19: 2015 yılında Türkiye Geneline yağlı Güreş Düzenlenen İller (Özdemir ve Çalışkan, 2018, s.508).

2008 yılında TL'ye kabul edilmiş unsurun aday dosyasına göre festival üç gün sürmektedir. Etkinlik, 40 kişilik bir davul zurna ekibinin Edirne Belediye Binasının önünde Kırkpınar Ağası'nı karşılamasıyla başlar. Oluşturulan alay, şehir içerisinden geçerek önce Pehlivanlar Mezarlığı'na ardından Cuma namazının kılınacağı ve geçmiş pehlivanların ruhlarına mevlit okunacağı Selimiye Cami'ne ulaşır. Güreşçilerin de katıldıkları mevlitten sonra sporcular, müsabakaların yapılacağı “Er Meydanı”na yani Edirne Sarayı'ndaki güreş sahasına ulaşırlar.¹⁰

Festivalde güreş ağası, pehlivan, cazgır, yağcı, kıspet, zembil, peşrev, altın kemer, kırmızı dipli mum gibi çok sayıda unsur bulunmaktadır ve her bir unsurun kendine özgü geleneksel önemi ve değeri vardır. Ata sporu olarak kabul edilen güreş müsabakalarının en ünlüsü olan bu etkinlik Türkiye'de yediden yetmişe herkesçe millî değer olarak sahiplenilmektedir.

İlginin yüksekliği festival zamanında Edirne'nin turistlerle dolmasını sağlamaktadır. Bazı yıllarda ildeki konaklama tesislerinde yer bulamayan turistler çadırlar veya yeşil alanlarda geceleme zorunda kalmışlardır. 2018 yılında 657. festival sonrası konuşan Edirne Kültür ve Turizm Müdürü Ahmet Hacıoğlu'nun röportajı bu durumu örneklemektedir: *Turizm açısından Kırkpınar bizim için çok verimli geçti. 9-15 Temmuz tarihleri arasında Edirne'de yüz binin üzerinde ziyaretçi misafir ettik.*

¹⁰ 2022 örneğinde festivaldeki etkinliklerin bir haftaya yayıldığı görülmektedir (<https://www.edirne.bel.tr/uploads/files/shares/661.KIRKPINAR/62b1b58cb157b.pdf> ET:16.11.2022).

Konaklama yerleri günlerce öncesinden doldu. Otellerde ve pansiyonlarda yer kalmadı. Yer bulamayanlar yeşil alanlarda ve boş buldukları yerde çadır kurarak yattı. Konaklama turizm açısından çok yoğunlu. Konaklamaya yansıyan yoğunluk sektörün diğer kollarını da etkiledi. Yeme-içme sektörü bakımında çok verimliydi. Kentte köfte ve ciğer kalmadı neredeyse. Tarihi çarşılar ağzına kadar doluydu. Kente özgü hediyelik eşyaların yoğun şekilde satıldığını gördük. Edirne'nin tarihi lezzetlerine ilgi yoğunlu. Turizm sektörü çok düzenliydi. Gelen misafirler için ne ihtiyaç duyulacaksa onlar yapılmıştı. Herkes üzerine düşeni yapmıştı. Turizm anlamında sınıfı geçtik (<http://www.edirneyenigun.com/haber/19824/K%C4%B1rpk%C4%B1nar-turizm-acisindan-verimli-gecti.html> ET:16.22.2022).

Kültür ve Turizm Müdürü tarafından genel hatları ile özetlenen durumun detaylarına bakabiliriz. 2018 yılında festivale katılanların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek ve katılım sebeplerini anlamak amacıyla yapılmış bir araştırmada katılımcıların çok büyük bir çoğunluğunun erkek ve 35 yaş üstü oldukları görülmüştür. Çalışmaya göre festivale katılanların %68'i Edirne dışından gelmiştir. Festivale katılan ziyaretçilerin en önemli motivasyonları ise güreş sporuna duydukları ilgi (%62), etkinliğin geleneksel ve tarihi yapısı (%16) ve Sarayıçi'ndeki festival atmosferi (%14) olarak sıralanmaktadır (Soygüden, 2018: 337-352).

Tespit ettiğimiz örneklerden hareketle, festivalin yabancılardan ziyade yerli turistlerin ilgisini çektiğini söyleyebiliriz. Festivali oluşturan halk kültürü ürünlerinin çoğu yerli ve millî nitelikleri nedeniyle geleneksel kültürü bilmeyen ziyaretçilere hitap etmez. Ancak festivalin temel unsuru olan yağlı güreş; estetik güzelliği, eşsiz ve ilginç yapısı sayesinde dil ve gelenek bariyerini aşarak yabancı turistlere rahatlıkla ulaşabilmektedir. Benzer bir şekilde festivaldeki müzikalite, yerel lezzetler ve eşsiz bir deneyimin bir parçası olma duygusu unsurun yabancı turistlere ulaşabilmesini mümkün kılmaktadır. Yabancıların festivale ve yağlı güreşlere ilgisini farklı dillerde hazırlanan çok sayıda tanıtım videosu ve belgeselden de takip etmek mümkündür.¹¹ İlgiyi gösteren

¹¹ Bk. <https://www.youtube.com/watch?v=tESAfKXfwH8> , https://www.youtube.com/watch?v=31wqGwSfd_E , <https://www.youtube.com/watch?v=H9oe5JhKf2Q> , <https://www.youtube.com/watch?v=OmFdMYkuMik> ,

bir başka kanıt ise her sene en az elli yabancı basın mensubunun festivale katılması ve unsuru haberleştirmesidir (Sol, 2018, s. 104).

Yabancı turistlerin yağlı güreşlere ilgisini fark eden turizmciler, yılda sadece bir defa yararlanabilecekleri bir çekicilik olan festivali beklemek yerine alternatif yollar araştırmışlardır. İstanbul’da düzenlenen “yağlı güreş atölyesi” spora olan turistik ilgiyi değerlendiren girişimcilerin buldukları çözümlerden biridir. Bu etkinlikte turistler, önce uzman bir güreşçiden yağlı güreşin tarihini ve güreş tekniklerini öğrenmekte ardından bir saatlik antrenman ile güreş pratiği yapmaktadırlar. Görüldüğü gibi yağlı güreş, yaratıcı turizm teknikleri ile zaman ve mekân sınırı olmadan turistlerin deneyimleyebilecekleri uygulamalı bir halk bilimi örneğine dönüştürülmüştür.

Şekil 20: Turistler için Yağlı Güreş Eğitimi (<https://eventsofistanbul.com/product/oil-wrestling-training-activity-class-outside-istanbul/> ET:16.11.2022).

Kırkpınar Festivaline katılan yabancı turistlerin yorumlarını incelemek de unsuru “öteki”nin gözünden görmemizi sağlar. Tripadvisor sayfasında festival ile ilgili yorum yapan yabancı turistler etkinlikten yüksek memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir. Turistlerin yorumlarında kullandıkları başlıklardan birkaçı festivalin yabancı misafirlerde oluşturduğu memnuniyeti göstermesi için yeterlidir: *A most amazing event! (İnanılmaz bir etkinlik)* *Honouring tradition, (Gelenegi onurlandırmak)* *The oldest continuous festival according to the Guinness World Records, (Guinness Rekorlar Kitabı'na göre sürdürülmekte olan en eski festival), Amazing Experience (Muhteşem deneyim)*

Tripadvisor sayfasında yer verilen Türk ziyaretçilerinin de yorumlarının da genellikle olumlu olduğu ancak festivaldeki kargaşa ile çevreye atılmış çöplerin eleştirildiği söylenebilir. “SerpilA391” kullanıcı adlı bir kişinin yaşadığı tecrübe ile ilgili detaylı tespitlerini burada paylaşmak, festivalin yerli ziyaretçilerin gözünden nasıl görüldüğünü ortaya koyacaktır:

Arkadaşlarımızın ısrarıyla Kırkpınar yağlı güreşlerine bilet aldığımızda bu kadar eğleneceğimizi tahmin etmiyordum doğrusu. Hazır biletler alınmış, ciğerimizi yer ve arkadaşlarla geyik yapıp geliriz diyerek gittik. Yaşadığımız kötü günler nedeniyle hiç bir konser etkinliği vs. yoktu. Normalde konserler oluyormuş ve çok şenlikliymiş ortalık. Biz er meydanına öğle saatlerinde girdik. Çevrede yine bir panayır havası vardı. Kapıda biletimizi alıp, bileğimize bir bant taktılar. Bu sayede istediğimiz kadar çıkıp girebildik. Çünkü çok uzun süren bir aktivite bu. Yağlı güreşler konusunda hiçbir fikri olmayan ben bile başpehlivanlık güreşinde taraf tutacak, tezahürat yapacak kadar bilgilendim. Bir sürü kategori olduğunu, ağılık için açık artırma yapıldığını, çevremizde oturan hemen herkesin acaip tiryaki ve bilgili olduğunu vs. öğrendim. Zaten 4-5 saat sonra çevremizdeki izleyicilerle kocaman bir aileye dönüştük. Sohbet, bilgi ve erzak paylaşımı gırla gitti. Etkinliğe gelirsek; Er meydanı genel olarak düzenli. Oturacağınız numara biletinizde ve koltukta yazıyor ama aralarda çoğunluk çıkıp tekrar girdiği ve sona yakın kapıları açıp herkesin girişine izin verdikleri için biraz kaotik bir ortam oluyor. Yani yerinize sahip çıkmak önemli biraz. Tüm koltukların üstü kapalı ama yine de sıcak çok fenaydı gerçekten. Tuvaletler korkunç ötesi bu arada. O sıcakta su içmeye korktuk resmen. Önümüzdeki yıl iyileştirme yapılacaktı sanırım. Umarım yaparlar. Sürekli çalan davullara bayıldım. Seyirciyi de motive ediyorlar. Normal seyirciler sıcakta kavrulurken ve içeride hiçbir şey satılmazken protokol taraflarına sürekli içecek, meyve, dondurma filan ikram etmelerine gıcık oldum. Cazgırların sunumlarına bayıldım. Bu spora gönül vermiş ne kadar çok genç olduğunu görüp şaşırdım. Her şeye rağmen önümüzdeki senenin gidiş planlarını yapmaya başladık bu arada. Yağlı güreş seveceğim hiç aklıma gelmezdi ama sevdim gerçekten ([https://www.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g652369-d2651209-r396822564-Kirkpinar Oil Wrestling-Edirne Edirne Province.html](https://www.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g652369-d2651209-r396822564-Kirkpinar_Oil_Wrestling-Edirne_Edirne_Province.html) ET:16.11.2022).

Yukarıda yer verdiğimiz yorumda Öcal Oğuz'un *Başka kültür mekânlarında başka kültürel tutumlar içinde olan bireyler, kültürel mekân olma özelliğini ve etkinliğini koruyan bu yerlerde, koruması amaçlanan kültüre kolaylıkla eklemenebilmekte ve geçici bir süre de olsa bu mekâna ait biri gibi davranmaktadır* tespitinin örneği görülmektedir (Oğuz, 2013: 106). Bu örnekte turistik bir harekete katılarak geleneksel mekâna ulaşan ziyaretçi kısa bir süre içerisinde unsura bağlanmış, yani iç turizm hareketleri SOKÜM unsurunun yaşatılarak korunması için elverişli güncel bir bağlam olarak kullanılabilmiştir.

Görüldüğü gibi unsur iç turizm hareketlerinden olumsuz etkilenmemektedir. Yabancı turistlerin ise çok sayıda geleneksel unsurdan oluşan festivali anlamlandırmaları zordur. Dolayısıyla katılımları sınırlı olan yabancı turistler unsura bir tehdit oluşturmamaktadır. Ancak festivalin ana unsuru olan yağlı güreşin cazibesi bazı işletmecilerde onu eğlence veya turizm bağlamında kullanma isteği uyandırmıştır. Yukarıda değindiğimiz “İstanbul Yağlı Güreş Atölyesi” örneğinde uzman bir güreşçi eşliğinde sınırlı bir katılım ile gerçekleştirilen eğitimin güreş geleneğine zarar veren bir değişim meydana getirmediği söylenebilir. Ancak tespit ettiğimiz farklı birkaç uyarılma için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Konuyla ilgili iki örneği kısaca anlatıp yorumlayalım.

İlk örneğimiz Amerika menşeli bir eğlence programıdır. “The Bachelorette” adı verilen bu programın temel konsepti, genç bir kadının 25 erkek katılımcıyı çeşitli sınavlara tabi tutarak elemesi ve sonunda romantik partnerini belirlemesidir. 2010 yılında çekimleri yapılan altıncı sezona ait bölümlerden birinde İstanbul’da çekilen yağlı güreş sahnelerine yer verilmiştir. Bu sahnede önce adayların yeşil alanda beraber içki içmeleri ardından davul zurna, cazgır, hakem ve dört pehlivandan oluşan Türk ekibin sahneye girişleri görülür. Kurallar anlatıldıktan sonra adaylar, genç kadın tarafından yağlanmış daha sonra Türk güreşçilerle ve birbirleriyle mücadele etmişlerdir.

Şekil 21: The Bachelorette Programından Sahneler

(<https://www.youtube.com/watch?v=ZAMC4f84pYE> ET:16.11.2022).

Değirmek istediğimiz ikinci örnek 2012 yılında Antalya'nın Kemer ilçesinde düzenlenen "domates güreşi" olarak adlandırılan etkinliktir. Sporcuların iki ton domatesin üzerinde güreşmeleri şeklinde düzenlenen bu gösteride, İspanya'daki domates festivali ile Türk yağlı güreşlerini birleştirmek ve turistik tanınırlığı artırmak amaçlanmış olmalıdır.

Şekil 22: Kumluca'da Domates Güreşleri (<https://beyazgazete.com/video/anahaber/beyaz-tv-81/2012/4/27/domates-guresi-yaptilar-272288.html> ET:16.11.2022).

Yukarıda değindiğimiz iki örnekte de yağlı güreşlerin geleneksel yapıları ile çatışacak uyarlamalar dikkat çekmektedir. Türk toplumunun gurur ve büyük bir aidiyet ile sahiplendiği yağlı güreşlerin tanıtım ve görünürlüğünü artırmak için hangi bağlamlarda nasıl kullanılabileceği konusu açığa kavuşturulmalı, kurallara bağlanmalı ve sıkıca denetlenmelidir. Aksi hallerde yüzyıllardır sürdürülen geleneğin eğlence endüstrisinin istismarına uğraması kaçınılmazdır.

Sonuç olarak, 2023 yılında 662. defa düzenlenecek olan Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali'nin canlı ve güçlü bir biçimde varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Festivali oluşturan katılımcıların önemli bir bölümünün geleneğe dair bilgisi ve ilgisi yüksek yerli

turistlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber unsura dair farkındalığı zayıf yerli ziyaretçilerin dahi festival bağlamına rahatlıkla eklemlebildikleri ve aidiyet geliştirebildikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla i turizm hareketlerinin veya unsur ile ilgili farkındalığı yüksek nitelikli ve sınırlı yabancı turistlerin festivalin yaşatılarak korunmasına olumlu katkılar sağladıkları söylenebilir. Ancak genelde festivalin özelde ise yağlı güreşlerin turizm ve tanıtımda nasıl değerlendirilmeleri gerektiği ile ilgili belirgin bir yaklaşım geliştirilmemiştir. Müsabakalarının nasıl düzenleneceği hakkında detaylı bir resm yönetmelik bulunmaktayken geleneğin dejenerasyonunu engellemek için bir mevzuatın bulunmaması ciddi bir eksikliktir (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20872.pdf> ET:16.11.2022). Bu konu sadece maddi öncelikleri ne çıkaracak turizmcilerin inisiyatifine bırakılamayacak kadar önemlidir. Paydaşların bir araya gelmeleri ve unsurun yaşatılarak korunması için turizmden nasıl yararlanılabileceği ile ilgili esasların ve yol haritalarının belirlenmesi şarttır.

Toplumsal uygulamalar ritüeller ve şölenler çerçevesinde Moğolistan'daki Naadam Festivali ve Türkiye'den Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali seçilmiştir. Naadam'ın içindeki  spor etkinliğinden biri greştir ve bu bakımdan Türkiye'deki unsurla benzerdir. Festivaller geniş katılıma uygun ve turizmin sayısal nedenlerle ortaya çıkardığı olumsuz etkilerinin az hissedildiği geleneksel bağamlardır. Naadam'da yerli ve yabancı turist sayısı yüksektir. Kırkpınar'a ise ağırlıklı olarak yerli turist rağbet etmektedir. Her iki uygulamada da turizmin olumsuz etkileri yoğun değildir Her iki unsur için plere bağlı olarak ortaya çıkan ekolojik etki ortaktır. Her iki festivalde de ana etkinlik güreş sporudur bu nedenle inançla ilgili ritüellerin kırılmalığı ve hassasiyeti burada söz konusu değildir. Yine de turizmin olası olumsuz etkileri için yol haritası hazırlamak üzere çalışmaların eksikliği iki uygulama için de vurgulanmaktadır.

IV.4. Doğa ve Evren ile İlgili Uygulamaların Turizm İle İlişkisi

Doğa ve evren ile ilgili bilgi ve uygulamalar alanında bulunan unsurlara bakıldığında bu gruptaki örneklerin kimilerinin sağlık turizmi, gastronomi turizmi, tarım turizmi gibi özel ilgi turizmi alanlarında oldukları görülür. Dünya Turizm rgt turizm

ve SOKÜM ilişkisi konusunda hazırlattığı kılavuzda SOKÜM alanlarını turizm endüstrisinin ilgi alanına göre altı gruba ayırarak incelemiştir. Temelde sözleşmenin yaptığı sınıflandırmaya benzer biçimde hazırlanmış bu listede, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar grubunun ikiye ayrıldığı ve mutfak kültürü ile ilgili unsurlar için “Gastronomy and Culinary Practices” başlığının açıldığı görülmektedir. Doğa ve evren ile ilgili bilgi ve uygulamalar grubu altında incelediğimiz dosyalar arasında turizm konusuna değinilen örneklerin çoğunun mutfak kültürü ile ilgili olması Dünya Turizm Örgütü’nün yaklaşımını açıklamaktadır.

Geleneksel mutfağın muhafazası, geleneksel bilgi üretiminin sürdürülmesi ve bölgesel veya ulusal kimliğin güçlenmesine katkıda bulunur. İmgesel mutfağı ve yiyecekleri ile kimlik kazanmış bir bölge önemli bir turistik çekim gücüne sahiptir. Dolayısıyla nitelikli bir turizm hareketi yerel kimliği korumak ve güçlendirmek amacıyla etkili bir biçimde kullanılabilir. Zencefil çöreği (Hırvatistan), Airag (Moğolistan) ve Arap kahvesi (**Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Umman ve Katar**) örneklerinde unsurlar, turistlere ulusal/yerel/millî kültürün simgesi olarak sunulmuştur (D.62, D.129, D.182).

Geleneksel yemeklerin ulusal sembol olarak kabul edilmesinin farklı örnekleri Özbekistan ve Tacikistan tarafından sunulan pilav kültürü dosyalarından da izlenebilir. Tacikistan’ın Aş Pilavı dosyası ile Özbekistan’ın Pilav Kültürü ve Geleneği dosyası 2016 yılında TL’ye kabul edilmiştir. Birbirine komşu iki devlete ait benzer dosyaların aynı anda TL’ye kabulü, imgeleşmiş ve ulusal sembol haline gelmiş unsurların politize edilebileceğini düşündürmektedir. Öte yandan her iki unsurun da taraf devletler için önemli kültürel semboller oldukları anlaşılmaktadır. Sözgelimi, Özbekistan tarafından hazırlanan tanıtım sayfasının ilk cümlesi *Özbekistan’da konukların ev sahibinin evinden ancak pilav teklif edildikten sonra ayrılabilceğine dair bir söz vardır* olmuştur. Bu ifadeden hareketle Özbeklerin ülkelerine gelen konuklar olarak kabul ettikleri turistlere ulusal sembolleri olan pilavlarını ikram etmek istemeleri doğaldır. Örnekten anlaşılabileceği gibi taraf devletler pilav kültürlerini turizm aracılığı ile tanıtarak ulusal kimliklerini güçlendirmek istemektedirler (D.140, D.141).

Doğa ve evren ile ilgili uygulamalar grubunda bazı inanç pratikleri ve ritüeller de bulunmaktadır. Bu durum topluluğa dışarıdan katılacak yabancılar konusunda bir hassasiyetin ortaya çıkmasına sebep olur. Kolombiya'nın Yuruparı Jaguar Şamanları'nın Geleneksel Bilgeliği (D.90) örneğinde turizm temel tehdit kabul edilmiş ve turistlerin bölgeye girişi tamamen yasaklanmıştır. Benzer bir dini etki Bosna Hersek'in Ozren Dağı'nda Dağdalak Otu Toplamak dosyasında da hissedilir. Bu dosyada karşılaşılan çözüm ise turizmi tamamen yasaklamak değildir. Bunun yerine kültürü tanımadığı için dini uygulamaya zarar verebilecek yabancı turistler yerine yerel turistlerin katılımına izin verilmesi önerilmiştir (D.165).

Kimi dosyalarda ise geleneksel tarım ve üretim yöntemleri ile ilgili kadim bilginin yaşatılmasına odaklanılmıştır. Geleneksel bilgi ve yöntemlerle sürdürülen üretim faaliyetlerini turizm ile ilişkilendirmek, unsurlara modern bir bağlam kazandırmaktadır. Bu güncelleme geleneğin genç kuşaklara aktarılmasını kolaylaştırmakta ve yeni kuşağın aidiyet duygusunu artırmaktadır. Bu konuda başvuru yöntemleri arasında taşıma kapasitesine uygun sayıda turistin doğrudan üretim mekânlarına kabul edilmesi sayılabilir. Bu yaklaşıma örnek olarak Güney Kore'den TL'ye kabul edilen Kadın Dalgıçlar dosyası incelenebilir. Bu örnekte sınırlı sayıda turistin dalışlara katılmalarına izin verilmektedir. Dosyaya göre turistik etki yerel topluluk tarafından kontrol altında tutulmakta ve turistik faaliyetler ile geleneksel üretim arasındaki denge korunmaktadır (D.135).

Geleneksel tarım ve üretim yöntemlerinin turizmle ilişkilendirilmesi konusunda en sık karşılaşılan uygulama tematik bir festivalin düzenlenmesidir (D.108, D.122, D.129). Bazı örneklerde ise hem genç nesiller hem de turistler için kullanılabilecek uygulamalı bir müze kurulması önerilir (D.110, D.122). Her iki çözümde de turistlerin geleneksel üretim yöntemlerini aktif bir şekilde deneyimledikleri görülmektedir.

Turizm ile ilişkileri boyutuyla değindiğimiz örneklerde öne çıkan temel durum örneklerin turistlere bir deneyim yaşatmalarıdır. Demir ve Demirel bu konuya değinirler: *Bireyler kendileri için bir anlam ifade eden turistik deneyimleri tatilleri sonrasında da hatırlamaya değer bulmaktadır. Aynı zamanda gittikleri bölgenin yerel halkı ve kültürü ile daha fazla etkileşimde bulunmaları da bireylerin unutulmaz deneyimler yaşamalarında*

etkilidir (Demir ve Demirel, 2019, ss. 661-682). Misafirlerin pasif durumdan aktife geçmeleri bilgi aktarımını daha kalıcı kılmaktadır. Bazen geleneksel tarım yöntemlerini uygulamak bazen ritüelistik bir yemeği pişirmek bazense kadim köklere dayanan bir içeceği yerel toplulukla birlikte/usulüne göre içebilmek turistlerde yüksek memnuniyet duygusu uyandırmaktadır. Bu sebeple turizm işletmeleri planladıkları nitelikli turizm hareketlerinde misafirlerin güzel deneyimler yaşayabilecekleri fırsatlar yaratmaya çalışırlar. Bu bağlamda SOKÜM unsurlarının uygulamalı halk bilim yöntemleri ile turizme dâhil edilmesi hem sürdürülebilir turizme hem de kültürel mirasın aktarımına katkıda bulunmaktadır.

Ülkemizden doğa ve evren ile ilgili bilgi ve uygulamalar alanından listelere girmiş unsurlar arasında turizm konusunda adı en çok anılan örneğin Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği olduğu söylenebilir. Çalışmamızın bir sonraki kısmında dünyadan Arap kahvesi, ülkemizden ise Türk kahvesi dosyaları incelenerek bu unsurların turizm ile ilişkileri değerlendirilmiştir. Bunun ardından ise iki örnek karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkları ortaya konmuştur.

IV.4.1. Dünyadan Örnek: Arap Kahvesi

Temelde Arap ülkelerinde kahve ve kahve etrafında oluşmuş ortak gelenek ve kültürden kaynağını alan unsur, 2015 yılında “Arap Kahvesi, Bir Cömertlik Sembolü” adıyla Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Umman ve Katar’ın ortak dosyası olarak TL’ye kabul edilmiştir. Dosyaya göre misafirlere Arap kahvesi ikram etmek Arap toplumlarında törensel bir eylem olup konukseverlik ve cömertlik göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Ülkemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşatılmakta olan “mırza” kültürüne oldukça benzer uygulamalara sahip bu unsuru aday dosyasından hareketle kısaca tanıtalım. Geleneksel uygulamalarda kahve misafirlerin önünde hazırlanmaktadır. Bu iş için öncelikle kahve çekirdeklerinin bir tavada kavrulması ardından bakır bir havan içerisinde dövülmesi gerekir. Dövülmüş kahve çekirdekleri güğüme benzeyen küçük bir kap içerisinde kaynatılır, demlenir ve servis yapılacak daha küçük bir kaba aktarılır. Kulpsuz fincanlara doldurularak servise hazır hale getirilen kahvenin önce en önemli

veya en yaşlı konuğa sunulması gerekir. Misafirlerin en az bir, en çok üç fincan kahve içmeleri gelenektir. Arap kahvesi evlerde, toplantı mekânlarında, kahvehanelerde toplumun her kesiminden kadın ve erkekler tarafından yapılır ve tüketilir.

Unsurun turizmde kullanımı ile ilgili aday dosyasında bazı veriler bulunur. Dosyaya göre Arap kahvesi hem konukseverliği göstermek hem de unsuru yabancılara tanıtmak için otellerde, festivallerde, havayollarında ve turizm işletmelerinde servis edilmektedir. Unsurun tanınırlığını artırmak ve kültürel aktarımı güçlendirmek için Dubai'deki tarihi Al Fahidi Bölgesinde bir kahve müzesi kurulmuştur. Bunun dışında çeşitli kültürel miras festivallerinde de kahve yapımı ve sunumu ziyaretçilere sergilenmekte, bu etkinliklerin masrafları hükûmetler tarafından karşılanmaktadır. Çeşitli festivallerde Arap kahvesi yapma yarışmaları düzenlemek de unsura ilgiyi artırmak için kullanılan yollardan biridir (<https://ich.unesco.org/doc/src/30453-EN.doc> ET:08.11.2022).

2018 yılında Birleşik Arap Emirlikleri tarafından hazırlanan periyodik rapora göre unsurun SOKÜM listesine kabul edilmesi tanınırlığını ve popülerliğini artırmıştır. Bu durumun etkisiyle unsurla ilgili atölye çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalardan biri de 2015 yılında Abu Dabi'de düzenlenen Turist Rehberleri Çalıştayı'dır. Gelenegin daha iyi tanıtılması için unsuru tanıttak temel turizm elemanlarından turist rehberlerine eğitim verilmesi dikkat çekicidir (<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> ET: 26.08.2022).

Yapılan ön araştırmada Arap kahvesinin turizmle ilişkilendirilebileceği örnekler paydaş ülkelerden Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde tespit edilmiştir. Kahve bitkisinin de yetiştiği Suudi Arabistan kahve ile ilgili derin kültüre sahip Arap ülkelerinden biridir. Ancak bu ülkede SOKÜM listesinde tanımlanmış hali ile unsurun doğrudan turizmle ilişkilendirilebileceği örneklere rastlanmaz. Tespit ettiğimiz örneklerde kahve ve turizm ilişkisi daha çok “speciality coffee” (nitelikli kahve) hareketi üzerinden ele alınmaktadır. Gloria Jean's ve Starbucks gibi markalara karşı bir tepki olarak başlatılan bu harekette, kahvenin iyi tarım uygulamaları ile üretilen ve özen gösterilerek hazırlanan bir ürün olmasına önem verilmektedir. Küresel markalara karşı başlatılan yerellik ve kaliteyi savunan bu hareketin, ilk bakışta Arap kahvesi geleneğinin

güncellenmiş hali olduğu öngörülebilir. Ancak bu hareket, unsurun güncellenerek modern şartlara uyumlu hale getirilmesi gibi SOKÜM ruhuna uygun bir çözüm geliştirmemiştir. Büreyde ve Hail şehirlerinden hareketle geliştirilen örnekler incelendiğinde geleneksel unsurun güncellenmesine değil küresel kahve markalarının yerel benzerlerinin oluşturulmasına odaklanıldığı tespit edilmiştir (Maspul, 2022, ss. 74-81, Maspul, 2022, ss. 4537-4545).

Konumuzla ilgili inceleyeceğimiz diğer örneğimiz Dubai’de bulunan Kahve Müzesidir. Kahve Müzesi, aday dosyasında unsuru korumak için alınan tedbirlerden biri olarak örnek gösterilmiştir. Dolayısıyla bu örneği detaylı bir şekilde incelemek uygun olacaktır.

Müze, kahve tüccarı ve koleksiyoncusu olarak tanınan Khalid Al Mulla tarafından Dubai’deki kültürel alan olarak bilinen Al Fahidi’de kurulmuştur. Resmî internet sayfasındaki bilgilere göre müzede ziyaretçiler kahve gelenekleri etrafında oluşmuş antik ve güncel aletleri görebilmekte; kahve ile kitaplara erişebilmekte ve ilgili belgeselleri izleyebilmektedir. Müze ayrıca geleneksel Arap kahvesi hazırlama gösterileri de düzenlemektedir. (<https://www.coffeemuseum.ae/museum-guide.php> ET:09.11.2022).

Şekil 23: Dubai Kahve Müzesinden Görüntüler

(https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g295424-d8558763-Reviews-Coffee_museum-

Dubai.Emirate.of.Dubai.html#/media-atf/8558763/244885882:p/?albumid=-160&type=0&category=-160 ET:08.11.2022).

Müzenin internet sayfasının ziyaretçileri bilgilendirmek için yeterli olduğu söylenemez. Tripadvisor sayfasındaki misafir değerlendirmeleri konunun farklı perspektiflerden değerlendirilmesini sağlamaktadır. Burada yer alan yorumlardan hareketle müzenin tarihi bölgede meraklı bir koleksiyoncu tarafından açılmış olduğu ve bölgeden geçen misafirlerin müzeye tesadüfen geldiği söylenebilir. 2015 yılından günümüze müzeyi ziyaret eden turistlerin memnuniyet düzeylerinin azaldığı görülmektedir. Müze ücretsiz gezilebilmekte ancak ziyaretçilerin müze kafesinden kahve satın almaları beklenmektedir. Bu durum bazı turistlerin üzerinde bir baskı oluşturmuştur. Ayrıca ziyaretçileri karşılayan kahve geleneği ve kültürünü anlatan herhangi bir rehber bulunmaz. Bir ziyaretçinin yorumunda konuyla ilgili hoşnutsuzluğu açıkça görülmektedir. *The lack of someone to greet you and lack of hospitality make this place ideal for you to feel unwelcomed. (Sizi karşılayacak birinin olmaması ve misafirperverliğin eksikliği burayı kendinizi iyi hissetmemeniz için ideal kılıyor.)* Sergilenen maddi unsurlar ile ilgili açıklayıcı levhaların da yetersiz olması bazı ziyaretçilerde hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Bu sebeple ziyaretçiler gördükleri objeleri anlayamamışlar ve merak ettikleri halde onlar hakkında bilgi edinememişlerdir. *There were many displays of coffee grinders/tools, but not much text/information to complement them. There were no explanations on how they worked or at what temperatures or conditions, so I didn't feel like I could appreciate them to their full extent. There were only a few informational sections in the museum, though the informational pictures upstairs seem to be enlarged images taken off the internet.” (Kahve öğütücülerinin / aletlerinin birçok örneği vardı, ancak bunları tamamlayacak çok fazla metin / bilgi yoktu. Nasıl çalıştıklarına, hangi sıcaklıklarda veya koşullarda çalıştıklarına dair hiçbir açıklama yoktu, bu yüzden onları tam olarak takdir edebileceğimi hissetmedim. Müzede sadece birkaç bilgilendirme bölümü vardı, ancak üst kattaki bilgilendirme resimleri internetten alınmış ve büyütülmüş görüntüler gibi görünüyor* (https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g295424-d8558763-Reviews-Coffee_museum-Dubai_Emirate_of_Dubai.html ET:08.11.2022).

Özetle, müzede bulunan koleksiyonun zenginliği ve ziyaretçilerin farklı kahveleri deneyimleme şansı bulmaları müzenin olumlu yönlerindendir. Ancak misafirlerin karşılanıp yönlendirilmemeleri ve içerideki eserlerle ilgili aktarımın yeterli olmaması önemli sorunlardandır. Bunların dışında ne müzenin resmî internet sayfasında ne de misafir yorumlarında unsurun UNESCO listelerinde olduğu ile ilgili bir bilgiye rastlanmıştır. Misafirler tarafından paylaşılan fotoğraflara bakıldığında müzenin kültürel aktarım yapan bir merkezden daha çok müşteri çekmek için koleksiyonunu ve düzenlediği etkinlikleri kullanan bir kafeye benzediği düşünülebilir. Tüm bu tespitlerimizden hareketle müzenin SOKÜM’ü yaşatarak koruma konusunda başarılı bir merkez olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sonuç olarak unsurun, gelenekleri hızla değişerek Batı dünyasına adapte olan Arap ülkelerindeki turizm hareketinde etkili bir biçimde yer bulamadığı anlaşılmaktadır. Unsuru sürdürülebilir turizm yoluyla yaşatarak korumak hususunda taraf devletlerin etkili uygulamalara sahip olduklarını söylemek mümkün değildir. (Unsur ile ilgili detaylı bilgi için ayrıca bk. <https://www.bbc.com/news/av/business-28980953>, <https://www.euronews.com/travel/2019/08/26/visiting-dubai-s-many-museums>)

IV.4.2. Türkiye’den Örnek: Türk Kahvesi

Türk kahvesi geleneği ve kültürü Osmanlı Devleti’nin Mısır ve Yemen coğrafyasına hâkim olduğu 16. yüzyıldan günümüze yaklaşık beş asırdır yaşatılmaktadır. Bu uzun süre boyunca Türk kahvesi kültürü evlerde, kahvehanelerde, restoranlarda kısacası ülkemizin her yerinde canlı bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Hazırlanışında kullanılan mutfak eşyasından pişirme stiline, servis biçiminden içiliş adabına kendine özel pek çok ritüelistik uygulamaları olan Türk kahvesi, sayısız geleneksel uygulama ve inanın parçası olmuş ve Türk toplumunu bir araya getiren en güçlü halk bilgisi unsurlarından biri haline gelmiştir.

Günümüzde Türk kahvesi dışında farklı kahve türleri de sayıları her geçen gün artan modern kahve dükkânlarında sunulmakta ve tüketilmektedir. Bu durum ilk bakışta geleneğe bir tehdit gibi görünebilir. Ancak araştırmalar Türk halkının küresel markalardan ziyade yerli kahve dükkânlarını tercih ettiğini, önerilen farklı türler

arasından çoğunlukla Türk kahvesi ve çeşitlerini (menengiç, dibek, damlasakızlı vb.) talep ettiklerini ve kahvenin geleneksel sunuma uygun olarak servis edilmesine önem verdiklerini göstermektedir (Ayar ve Tarakçı, 2021, ss. 1070-1087). Bu verilerden de anlaşılacağı gibi Türk kahvesi geleneği ve kültürü küresel kahve markalarının tehdidine rağmen güncellenip gelişerek varlığını sürdürmektedir.

Türk halk kültüründe güçlü bir yeri olan Türk kahvesi kültürünün ülkedeki turistik hareketin bir parçası haline gelmesi doğaldır. Türkiye’yi temsil eden önemli sembollerden biri olan unsur, ülkemizdeki tüm turizm hareketlerinde kendine yer bulmuş, bazen farklı bir turistik çekiciliğe değer katmış bazense kendi başına bağımsız bir turizm ürününün ana çekiciliği olmuştur. Unsurun tanıtım ve turizmde kullanılması ile ilgili birkaç örneğe yer vermek uygun olacaktır.

Öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığının Türk kahvesini tanıtım ve turizm alanındaki kullanım biçimi örneklendirilebilir. 2015 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın hazırlattığı Türkiye tanıtım afişlerinde SOKÜM listesine girmiş beş unsur ile ilgili görüntülere yer verilmiştir. Kullanılan afişlerde TL’ye girmiş SOKÜM unsurlarından temsil gücü yüksek ve turizmde değerlendirilmeleri kolay örnekler seçilmiştir. Türk kahvesi, Ebru sanatı, Çinicilik, Mevlevi Seması ve Karagöz temaları ile hazırlanan afişlerin tamamında “Home of” ifadesinden sonra ilgili unsurun ismine yer verildiği görülür. Türk kahvesi: “Home of Turkish Coffee” (Türk Kahvesinin Anavatanı) sloganı ile tanıtılmıştır. Kullanılan afişte Türk kahvesi geleneksel çini işi bir fincanda ve yanında lokum ile gösterilmiştir. Bu sembollerden hareketle gelenek, misafirperverlik, ikram, arkadaşlık gibi yan anlamlar üretilmiş ve turistler bu sembol ve anlamlar vasıtasıyla Türkiye’ye davet edilmişlerdir (Öztürk ve Çivici, 2018, ss. 69-95).

Şekil 24: Türkiye Tanıtım Afişi ve Tanıtım Filminde Türk Kahvesi:

<https://twitter.com/goodwilltravell>, <https://www.youtube.com/watch?v=M1kbRHUY4f4>

Unsurun nitelikli turistlerle buluştuğu merkezlerden biri olarak yaşayan kültür müzeleri incelenebilir. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Türk kahvesi kültürünün çeşitli boyutlarıyla misafire uygulamalı olarak aktarılabilirdiği merkezlerden biridir. Müzede zaman zaman kahve konulu etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklere katılan misafirler, ikram edilen kahveyi yudumlarken bir taraftan da kültürümüzde kahve hakkında söyleşiye katılır, kahveci güzeli masalını dinler ve sonunda da orta kahve isimli orta oyununu izleyebilirler (<http://www.sokumenstitusu.org.tr/Faaliyet/61/T%C3%BCrk-Kahvesi> ET:07.11.2022).

Konuyla ilgili olarak değinilmesi gereken bir başka müze Türkiye'nin ilk ve tek Türk Kahvesi Müzesi olarak tanıtılan Safranbolu'daki "Türk Kahve Müzesi'dir. Yıllık 150-200 bin civarında yerli ve yabancı turistin geldiği müzede kahve yapımı ve servisinde kullanılan geleneksel aletler sergilenmekte ve kahve kültürü ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır. Ziyaretçilere rehberlik hizmetinin de verildiği müzede, turistler isterlerse Anadolu'da yapılmış ancak unutulmaya yüz tutmuş "Nohut", "Burçak", "Hilve" gibi çok sayıda kahveyi deneyimlenebilmektedir. Bu örnekleri yeniden yaşatabilmek içinse "Anadolu'nun Kayıp Kahveleri" adlı kitabın yazarı Atilla Narin'den destek alınmaktadır. Kaybolmakta olan geleneksel kahveleri yaşatmak dışında bölgenin kültürel tarihinden hareketle geliştirilen safranlı kahve denemesi, geleneğin güncellenmesinin örneklerinden biridir. Müzenin tanıtımı ve reklamı için ciddi bir çalışma yapılmadığı, bu konuda misafirlerin sosyal medya hesaplarında yaptıkları tanıtımın yeterli olduğu belirtilmiştir. (Bozağcı ve Çevik, 2021, ss. 320-330; https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g298009-d17346125-Reviews-Kahve_Muzesi-Safranbolu.html ET:07.11.2022). Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Türk kahvesi kültürü etkili bir biçimde kullanıldığında kendi başına ciddi bir turistik çekim yaratabilmektedir.

Türk kahvesinin kendi başına bir turizm ürünü yarattığı bir diğer örnek için ise İstanbul'da bulunan Antonina Turizm tarafından geliştirilen bir tur rotası incelenebilir. Düzenlenen farklı kültür turları sırasında yabancı misafirlerin Türk kahvesi kültürüne yüksek ilgisini fark eden işletme yöneticileri, ana teması Türk kahvesi olan ve "Kırk Yıllık Hatırın Turu" adını verdikleri bir rota planlamışlardır. Tur kapsamında öncelikle

turistlere kahve tarihi ve kültürü ile ilgili kısa bir seminer verilmekte ardından güzergâhta bulunan noktalar profesyonel bir turist rehberi eşliğinde gezilmektedir. Tur güzergâhında sırasıyla Osmanlı'da kahve depolarının bulunduğu Balkapanı, Kurukahveyi hayatımıza katan Kurukahveci Mehmet Efendi'nin dükkânı, Eminönü bölgesinde bulunan bir kahve sergisi ve Beyazıt'taki medreseler ziyaret edilmektedir. Kahve pişirmeyi deneyimleme ve farklı Türk kahvesi örneklerini tatma fırsatı bulan ziyaretçilere etkinlik sonunda katılım sertifikası verilmektedir. Acente yetkilileri turun maddi anlamda kazançlı olmadığını belirtmiştir. Ancak işletmenin imajını olumlu yönde etkilemesi, işletmeye rekabet avantajı sağlaması, müşteri kitlesini artırması ve sadık müşteriler yaratması gibi olumlu etkiler, turun devam etmesini sağlamaktadır (Çevik, 2016, ss.331-341). Düzenlenen tura ilişkin turistlerin yorum ve değerlendirmelerine Tripadvisor üzerinden ulaşmak mümkündür. Buradaki ifadelerden hareketle tura katılmış turistlerin tamamının yapılan etkinliklerden oldukça memnun kaldıkları anlaşılmaktadır.

Şekil 25: Kırk Yıllık Hatırın Turu Gezisinden Görüntüler <https://www.kisa.link/QjIs> (ET: 07.11.2022).

Yukarıda değindiğimiz üç örnekte sürdürülebilir turizm hareketlerinin Türk kahvesi geleneği ile ilişkisi incelenmiştir. Bu örneklerde, Türk kahvesi geleneği bir uzman tarafından nitelikli ziyaretçilere aktarılmakta ve aktarım çeşitli uygulamalı halk bilimi yöntemleri ile pekiştirilmektedir. Ancak unsur sürdürülebilir olmayan turizm türleri için de önemli bir cazibedir. Sürdürülebilir olmayan turizm türleri, turistik çekiciliği yüksek SOKÜM unsurlarını hızlı ve ucuz biçimde tüketilebilir metalara dönüştürebilir. Fethiye bölgesinde konaklayan yabancı turistlerin halk kültürü unsurlarını kullanım biçimlerini inceleyen bir araştırmada konuyla ilgili önemli tespitler bulunur.

Her şey dâhil sistemi, konaklama tesislerinin sundukları hizmetlerin tek tipleşmesi sonucunu doğurmakta bu durumdan otelde sunulan Türk halk bilgisi ürünleri de etkilenmektedir. Sözelimi, hazırlanış sunuluş ve yeniliş tarzı ile özel bir kültüre sahip Türk mutfağına has yemekler bu sistemin getirdiği bir zorunluluk olarak sıradanlaşmakta ve pek çok yabancı ziyaretçi tarafından Türk yemeği olduğu dahi bilinmeden hızla tüketilmektedir. Bu durum yabancı turistlerin “imambayıldı”nın patlıcanlı bir yemek, Türk kahvesinin Neskafe gibi içine sonradan süt konabilen bir kahve çeşidi, cacığın tzaki, rakının bira bardağında da içilebilir bir içki olduğu... gibi yargılarla ülkelerine dönmeleri sonucunu doğurmaktadır. (Kurt, 2009, 143).

Örnekte de görüldüğü gibi gelenekten bağımsız olarak sunulan Türk kahvesi değer ve anlamını yitirerek metalaşmaktadır. Turistik merkezlerde zaman zaman karşılaşılan sorunlu bir diğer konu ise unsurun sunumu ve tanıtımında kullanılan simgesel dildir. Bazı işletmelerde Türk kahvesi batılı turistleri farklı/ötekileşmiş bir kültür deneyimi teklifi ile cezbetmek için “otantik” veya oryantal bir sembol olarak kullanılmaktadır. Bu işletmelerde servis yapan garsonların dâhi Osmanlı Dönemini andıran kostümler giydikleri görülür (Ayalp, 2008, 109-110). Bu tür yaklaşımların SOKÜM ruhu açısından değerlendirildiğinde sözleşme ruhuna uygun olmadıkları söylenebilir. Sözleşme, unsurların müze nesnesine dönüştürülmelerini veya dinamik yapılarının göz ardı edilmesini uygun bulmaz (Ölçer Özünel, 2017, ss. 349-366).

Resim 26: Topkapı Palas Otel Kahvehane (Küçükarslan’dan aktaran: Ayalp;2008:110).

Türk kahvesinin oryantal bir sembol olarak kullanımına bir diğer örnek de yurtdışı pazarı için üretim yapmakta olan *Selamlıque* marka Türk kahvesidir. Ürünü inceleyen

Özünel, markanın kullandığı adın harem ve selamlık çağrışımı yapması, hazırlanan reklam filminde rol alan oyuncunun Osmanlı Dönem Dizisi Muhteşem Yüzyıl'da sultan rolünü canlandırmış olması, reklamda oyuncunun yürüdüğü yolun Topkapı Sarayı haremindeki Altınyol'u çağrıştırması gibi tespitler yapmaktadır (Ölçer Özünel, 2014, ss. 5-16). (<https://www.youtube.com/watch?v=1GuVxjK1JyM> ET:08.11.2022). Özünel tarafından analizi yapılan marka ve reklam filmi doğrudan turizm ile ilişkili olmasa da ülke ve geleneğin manipulatif tanıtımı sebebiyle konumuzla dolaylı olarak ilgilidir. Yukarıda da örneklediğimiz bu yaklaşım, kuralı ve dizgini olmayan kültür ekonomisinin SOKÜM unsurlarını kullanarak geleneğe zarar vermesine başka bir örnektir.

Sonuç olarak günümüze kadar güçlü bir şekilde varlığını sürdüren Türk kahvesinin SOKÜM listelerindeki diğer unsurlara göre oldukça canlı ve güçlü olduğu; yeni sosyo-kültürel şartlara rahatlıkla uyum sağlayabildiği ve yerelden ulusala, ulusaldan uluslararası sahaya kolaylıkla geçebildiği söylenebilir. Unsurun canlı yapısı ve kolay ulaşılabilmesi turizm endüstrisini cezbetmektedir. Nitelikli turistlerle uygun koşullarda buluşabildiğinde yani sürdürülebilir turizmde kullanıldığında bu durum bir avantaj olarak kabul edilebilir. Bu anlamda Türk kahvesi odaklı kültür rotalarının ve Türk Kahve Müzesi gibi tematik ve uygulamalı müzelerin SOKÜM ve turizm ilişkisine uygun örnekler oldukları söylenebilir.

Ancak kitle turizmi gibi sürdürülebilir olmayan turizm türlerinin unsur ile temasında olası bozulmalar söz konusudur. Türk kahvesi gibi bir değer ve bu değer etrafında oluşmuş gelenek ve kültürün -kitle turizmi olsa da- kültür ekonomisine dâhil olması kaçınılmazdır. Bu sebeple ulusaldan yerele aktarılacak belli etik kurallar ve standartların oluşturulması ve misafirlerin Türk kahvesi kültürü ile ilgili doğru bilgi ve uygulamalara ulaşabilmelerinin sağlanması için düzenlemeler yapılması uygun olacaktır.

SOKÜM listelerinde doğa ve evren ile ilgili uygulamalar arasında mutfak kültürü ile ilgili unsurların fazlalığı dikkat çekicidir. Bu sebeple burada mutfak kültürü alanından iki örnek seçilmiştir. Turizm ve SOKÜM ilişkisinin en yoğun olduğu alan da mutfak kültürüdür. Dolayısıyla UNWTO mutfak kültürünü doğa ve evren ile ilgili uygulamalar grubundan ayırıp, müstakil olarak ele alır. Türk ve Arap kahveleri dosyalarında unsurların hazırlanış, ikram ediliş şekilleri ve törensel uygulamaları açısından benzerlikler

bulunmaktadır. Arap kahvesi örneğinde müzede gerçekleştirilen sunumlarda unsurun törensel boyutu ve geleneksel değeri konusunda bilgi verilmesindeki eksiklikler turizmin unsur üzerindeki olumsuz etkilerine neden olmaktadır. Türkiye’deki uygulamalarda ise müze sunumları ve tur uygulamaları yer alır. Nitelikli ziyaretçi odaklı bu uygulamalarda geleneksel ve törensel boyuta da yer verilmiştir. Dolayısıyla unsurun ticari ve turistik nesnelleşmesi engellenir. Ancak sürdürülebilir olmayan turizm hareketleri içerisinde tam tersi uygulamalar da söz konusudur. Kahve örneğindeki gibi geleneksel ve törensel boyutu korunarak sürdürülen uygulamalar yaşatarak koruma ve turizmin olumsuz etkilerine engel olma konusunda etkiyi artırmaktadır.

IV.5. El Sanatlarının Turizm Açısından Değerlendirilmesi

SOKÜM turizm ilişkisini irdelemek için kullanılabilecek son grup el sanatları geleneğidir. SOKÜM’ün beş alanı içerisinde turizmle en çok ilişkilendirilen örneklerin önemli bir bölümü bu grup içerisinde bulunur. Tespit ettiğimiz örneklerin büyük çoğunluğunda turizmin bir tehdit değil paydaş olarak kabul edilmesi el sanatları alanını diğer dört gruptan ayırmaktadır. 2012 yılı çalışmalarının değerlendirilme toplantısında söz alan Kırgızistan heyeti temsilcisinin yaklaşımı konuyu açıklamaktadır:

*Kırgızistan heyeti, Danışma Kurulu'nun raporunda vurguladığı gibi, el sanatlarının yerel ekonomiyle değişmez bir şekilde bağlantılı olduğunu ve bu durumun unsurların kültürel değerini düşürmediğini belirtti. Heyet, 'ticarileştirme'nin 'sürdürülebilir kalkınma faaliyetleri' olarak tanımlanabileceğini öne sürerek, kültür turizmi, müzeler ve el sanatlarının geliştirilmesi yoluyla koruma sürecine **hükûmetler** gibi işletmelerin de dâhil edilebileceğini ve kültürel ve ekonomik konuların birbirini tamamlayıcı olarak görülebileceğini de sözlerine ekledi. (https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-13-8.COM-4-EN_.doc ET:11.11.2022).*

Örnekte de görüldüğü gibi söz konusu el sanatları geleneği olduğunda, unsurların turizm tarafından ticarileştirmesi bir bozulma değil “sürdürülebilir kalkınma faaliyeti” olarak yorumlanmıştır. Elbette ki bu yaklaşım her ürün ve her tür turizm çeşidi için genelleştirilemez. Üretim süreçlerinin başından sonuna gelinceye kadar pek çok geleneksel dokunuş ile hazırlanan el sanatı unsurları, fabrikasyon taklitleri ile

kıyaslanamayacak büyüklükte kültürel değerlere sahiptir. Ancak bu unsurlar nihai olarak işlevsel ürünlerdir ve çok daha uygun fiyatlara mal edilen kopyaları ile ekonomik olarak rekabet etmeleri mümkün değildir. Bu sebeple el sanatı ürünleri varlıklarını sürdürebilmek için kültürel değerlerinin takdir edileceği yeni bağlamlara ihtiyaç duyarlar. Günümüzde üretimi devam eden el sanatı ürünlerinin çoğu, varlıklarını ancak turizm bağlamında sürdürebilmektedir. Bu sebeple turizmden kaynaklanacak değişikliklere karşı hazırlıklı olmak ve geleneğin sahibi olan halkın bozulma olarak kabul edeceği değişimleri engelleyip gelişim olarak değerlendireceği değişimleri desteklemek gereklidir. Bu gereksinim, sürecin sürekli izlenmesi ve kontrol edilmesini şart kılar. Aksi halde turistifikasyon kaçınılmazdır. Örnek olarak Peru'dan TL'ye giren Taquile ve Tekstil Sanatı dosyası incelenebilir. Dosyaya göre Taquile adasında yaşayan yerel halk, dokuma geleneklerini ancak turizmin yarattığı ekonomik avantaj sayesinde sürdürebilmiştir. Ancak başlangıçta faydalı kabul edilen turizm hareketleri bir süre sonra kontrolü ele geçirmiş ve yerel topluluğun unsur ile ilgili anlam kaybı yaşamasına sebep olmuştur (D.18).

Turizmin istismarını önlemek için geliştirilen, uygulanan veya önerilen çözümlerin turistleri geleneksel bağlama getirmek veya el sanatı ustalarını/ürünlerini yapay bağlamlara taşımak şeklinde iki grup altında sınıflandırılabilceğini gördük.

Turistleri geleneksel bağlama getirmek için önerilen temel yol turistik/kültürel rotalardan yararlanmaktır. Bazı dosyalarda üretim yapılan geleneksel mekânların ipek rotası, çömlek rotası, keçe rotası vb. isimler altında düzenlenecek rotalar ile turizme kazandırılması önerilmekteyken kimilerinde ise ilgili bölgenin hâlihazırda kullanılan turistik rotalara eklemlenmesi tavsiye edilmektedir (D.49, D.80, D.148, D.166, D.171, D.211, AKL.14).

Belli bir imge oluşturulmuş rotalar, söz konusu unsur hakkında bilgili ve ilgili ziyaretçiler için cazip gelmektedir. Bu sebeple bu tür kültür rotalarını keşfe çıkan turistler sürdürülebilir ve nitelikli bir turizm hareketi oluşturacaklar, bu hareket ise SOKÜM unsurlarının tanınırlığını artırmak ve ekonomik fayda sağlamak için değerlendirilebilecektir. Bu konuda değinilmesi gereken bir diğer detay ise kültür rotalarına yapılacak turistik etkinliklerin genellikle unsur, gelenek, etik ilkeler vb.

konularında turistlere farkındalık oluşturacak bir rehber eşliğinde gerçekleştirilmesidir (D.44, D.151, D.188).

Yeri gelmişken dikkat çekici bir ayrıntının altını çizmek uygun olacaktır. Koruma ve tanıtım amacıyla rehberli etkinlikler ve geziler öneren “Org Zanaatkârlığı ve Müziği”, “Mekanik Saat Yapımı Zanaatı ve Sanat Mekaniği” gibi dosyalar, nihai üründen çok geleneksel üretim sürecine dikkat çekmek isteyen örneklerdir. Ekonomik faydadan çok geleneğin görünür olmasının hedeflendiği bu tür örneklerde turistlerin hangi günler, hangi saatlerde, nereleri, nasıl görecekları önceden belirlenir. Böylece kontrollü bir şekilde ve bir rehber gözetiminde yapılan turlar, geleneksel üretim süreçlerinin üzerinde turistik baskı oluşturmada unsurların görünürlüğünü güçlendirir.

“Turistleri geleneksel bağlama getirmek” örneklerini burada sonlandırıp “ustaları veya ürünleri yapay bağlamlarda turistlerle buluşturmak” olarak tanımlanabilecek ikinci grup koruma yöntemlerine değinebiliriz. Turistlerin geleneksel mekânlara doğrudan kabul edilmeleri özellikle dini veya ritüelistik uygulamalar söz konusuysa bir takım sakıncalar yaratabilir. Bu duruma çözüm olarak geliştirilen temel yaklaşım ise turistlerin yapay mekânlara yönlendirilmeleridir (D.44, D.106, D.171, D.188). Böylece turistler geleneksel bağlama doğrudan müdahale edemeyecek ve üretim, dış etkilerden uzakta ancak turizmin sağladığı ekonomik destek ile varlığını sürdürebilecektir. El sanatları merkezi, eğitim ve uygulama merkezi, bilgi ve beceriler merkezi şeklinde adlandırılan yapay mekânlarda hem yerel halkın hem de turistlerin katılabilecekleri eğitim, üretim, sergi gibi etkinlikler düzenlenebilmektedir.

El sanatı ürünlerinin turistik mağazalarda satılmaları da geleneksel üretime ekonomik destek olarak düşünülebilir. Ancak bu hallerde ürün ile ilgili denetim işletmecilere bırakılacağı için belli kuralların önceden konulması şarttır. Malavi ve Zimbabve gibi bazı taraf devletlerde el sanatlarının turizmde kullanımları konusunda yasal düzenlemeler yapıldığı görülmüştür (D. 185). Bazı örneklerde ise ürünün geleneksel bağlamına uygun üretildiğini gösteren sertifikasyon programları geliştirilmiş böylece el sanatı unsurlarına pazar avantajı oluşturulmaya çalışılmıştır (D.75). Bu yaklaşımda işletmeler geleneksel üretim bağlamı ile turistler arasında aracılık yaparak turistlerin doğal bağlama doğrudan etki etmelerini engellemektedir. İşletmelerin bu aracılıktan elde

edecekleri kâr oranı da önemlidir. Sözleşme, unsurların ticarileştirilmesi aşamasında unsurlardan elde edilen ekonomik faydanın birincil yararlanıcılarının üreticiler olması gerektiğini söylemektedir (AKL.16).

Örneklerde karşılaşılan bir diğer koruma yöntemi ise turistlerin geleneksel bağlama kabul edilmesi yerine el sanatı ustalarının fuarlar, festivaller veya oteller gibi turizm alanlarında atölyeler açmalarıdır. Böylece turistlerin geleneksel bağlamda önemli bozulmalara sebep olmaları engellenirken onlara tanıtım yapmak mümkün olmaktadır (D.51, D.120).

Çalışmamızın bir sonraki kısmında öncelikle Hindistan’da bulunan Naya Köyü ardından ise Türkiye’den Nazarköy örnekleri incelenmiştir. Her iki örneğe de SOKÜM listelerinde doğrudan rastlanmaz. Bu örneklerin neden ele alındığını kısaca anlatmak uygun olacaktır.

Naya Köyü, gerek SOKÜM gerekse UNWTO tarafından yapılmış toplantı, konferans, seminer gibi çalışmalarda SOKÜM ve turizm ilişkisine model olarak gösterilen bir projenin uygulama merkezlerindendir. Hindistan’dan akredite bir STK tarafından geliştirilen bu proje, sözleşmenin ruhunu iyi yansıtan örneklerden biri olarak kabul edilir. Türkiye örneği olarak seçtiğimiz Nazarköy ise 2011 yılında “Craftmanship, Practices and Beliefs of Nazar Boncuğu Charms” ismiyle TL’ye girmesi için önerilmiş unsurun geleneksel mekânıdır.¹² 2012 yılında yaşayan insan hazinesi seçilen Mahmut Sür’e ait atölyenin de bulunduğu Nazarköy, Türkiye’nin turizm ve tanıtım alanında sıkça kullanılan nazar boncuğunun geleneksel yöntemlerle üretildiği en önemli merkezdir. Tüm bu bilgiler ışığında seçtiğimiz bu iki merkezin SOKÜM’ün turizm ile yaşatılarak korunması konusundaki durumları bir sonraki kısımda ele alınmış, ikinci örnek incelendikten sonra unsurlar karşılaştırılarak değerlendirilmişlerdir.

¹² Teklif, Komite’nin geleneği sürdüren diğer taraf devletler ile ortak bir dosya olarak yeniden hazırlanması tavsiyesi üzerine geri çekilmiştir (<https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-12-7.COM-5-EN-Rev..doc> ET:13.11.2021).

IV.5.1. Dünyadan Örnek: Naya Köyü

El sanatları ve turizm ilişkisinin örneği olarak Hindistan'ın Batı Bengal eyaletinde yer alan Naya Köyü incelenebilir. Hindistan'da sürdürülebilir kalkınma için yerel kültürün kullanılması amacıyla kurulan ve günümüzde UNESCO tarafından akredite bir STK olan “bangatak.com” isimli bir merkez¹³ 2005 yılında Art For Life (AFL) adı verilen bir girişim başlatır. Halk sanatlarını korumak ve sürdürülebilir kalkınmanın bir aracı haline getirmek amacıyla başlatılan bu girişimin eylem planında geleneksel sanatları tespit edip belgelemek, sanatçıları her anlamda desteklemek ve seçilmiş sanatçı köylerini canlı kültür merkezlerine dönüştürmek gibi temel amaçlar bulunmaktadır. AFL girişiminin hazırladığı projeler, hem UNWTO'nun kılavuz ve toplantılarında hem de resmî SOKÜM STK forumuna ait internet sayfasında doğru bir SOKÜM-turizm ilişkisine örnek gösterilmiştir. Bu projelerden biri olan Naya Köyü örneğinde Hindistan'ın kaybolmakta olan SOKÜM unsurlarından biri olan Patachitra sanatının sürdürülebilir turizm yoluyla korunması hedeflenmiştir.

Naya Köyü günümüzde Patachitra adı verilen sanatın icracılarına ev sahipliği yapan bir kültür turizmi merkezi haline gelmiştir. “Kumaş” anlamına gelen Pata ve “boyamak” anlamına gelen chitra kelimelerinin birleşiminden oluşan Patachitra sanatı, Patua isimli sanatçılarca yaşatılmaktadır. Patualar yakın zamana kadar dini, mitik, geleneksel motif ve figürleri parşömen veya kumaşa boyamış ve hazırladıkları eserin üzerindeki hikâyeyi kendilerine özgü ezgi ve şarkılarla seslendirerek anlatmışlardır. Patualar geçmişte köyden köye gezerek sanatlarını icra ederlerken zamanla bağamlarını yitirmiş ve modern gelişime adapte olamayarak geleneği terk etmeye başlamışlardır. Öyle ki 2005 yılında sadece yirmi sanatçının kaldığı, bunların on sekizinin şarkı söyleme yeteneklerini kaybettikleri ve sadece hazırladıkları resimleri satmak ile ilgilendikleri görülmüştür. Bu kötü tablodan hareketle konuya müdahil olan AFL girişimi, söz konusu sanatın yaşatılarak korunması için bir proje başlatmıştır. Köyde başlatılan bu proje; araştırma, belgeleme, sanatın yeni bağlamlara uygun hale gelmesi ve güncellenmesi için eğitim faaliyetleri gibi etkinlikleri içerir. Girişim kısa sürede etkili olur, kaybolmuş olan

¹³ STK SOKÜM sayfasında “Contact Base” olarak tanıtılmıştır. Ancak incelenen çalışmalarda bangatak.com ifadesini kullandıkları görülmüştür.

kök boya imal etme geleneği canlanır ve Patualar resim ve şarkı repertuarlarını hızla geliştirirler. Güncellenmiş gelenekte resimler sadece kâğıt rulolarına boyanmakla kalmaz tekstil ürünlerini, fuarları ve havaalanlarını da süslemeye başlar. Yapılan çalışmalara özellikle kadınların ilgisi yüksek olur ve toplumsal olarak dezavantajlı bir grup kabul edilen kadınlar sosyo-ekonomik boyutlarda fayda görürler. Tüm bu belgeleme, eğitim ve tanıtım çalışmalarının etkisiyle Naya Köyündeki sanatçı sayısı kısa sürede yirmiden iki yüze kadar çıkar ve yerel sanatçıların kazançları on beş yıllık bir zaman dilimi içinde altı katına kadar artar (Bhattacharya, 2020: 264-278).

Naya Köyü HIPAMS (Mirasa Duyarlı Fikri Mülkiyet ve Pazarlama Stratejileri) projesi tarafından da desteklenmiştir. SOKÜM unsurlarına zarar vermeden nasıl ticarileştirilebileceği sorununa odaklanan bu proje 2021 yılında tamamlanmıştır. Projenin uygulama aşamasında HIPAMS ekibi köye gelerek Patua sanatçıları ile buluşmuş ve geleneğin güncellenmesi ile yeni koşullara uyarlanması konusunda çalışmalar başlatmıştır. Üç yıl süren çalışmaların önemli sonuçları arasında köylülere sosyal medya ve interneti etkin kullanma becerisinin kazandırılması sayılabilir. Bu eğitimin başlamasını sağlayan en önemli olay bir Patua sanatçısının kendi imkânları ile çekimlerini tamamlayıp internete yüklediği videodur. Swarna Chitrakar isimli sanatçının COVID 19 pandemisi nedeniyle hazırladığı resimler ve seslendirdiği hikâye, sosyal medyada paylaşıldığında büyük dikkat çeker. Böylece sanatçı ulusal ve uluslararası basında ve UNESCO internet sayfasında tanınır (<https://www.youtube.com/watch?v=rNbQ5N59ZXE> ET: 27.12.2021). Oluşan farkındalığı avantaja çevirmek isteyen diğer Patua sanatçıları, kısa bir sosyal medya kullanımı eğitiminin ardından interneti etkin kullanmayı öğrenirler ve çevrimiçi canlı performanslar yaparak sanatlarını sürdürmeyi başarırlar. Ayrıca internet olanaklarını daha da verimli kullanabilmek ve tanıtımı artırabilmek için bir internet sayfası da kurulmuştur (<https://www.bengalpatachitra.com>) (<https://hipamsindia.org/wp-content/uploads/2021/05/HIPAMS-India-Case-Studies.pdf> ET: 27.12.2021).

Şekil 27: Patua Sanatçısının COVID 19 Konulu İcrası

(<https://hipamsindia.org/wp-content/uploads/2021/05/HIPAMS-India-Case-Studies.pdf>

ET:

28.12.2021)

Projenin diğer çıktıları arasında satın alınan resimlerin konulabileceği çevre dostu paketler geliştirilmesi ile ürünlerin üzerinde eserin kültürel değerini açıklayan etiketler ve QR kod çıkartmalarının yerleştirilmesi sayılabilir. QR kod, resmin sanatçısı tarafından seslendirilmiş hikâyenin cep telefonu uygulaması üzerinden dinlenmesine imkân veren bir yeniliktir. Böylece resimlerle şarkıları arasındaki bağ ürün satın alındıktan sonra bile korunmaya devam etmektedir.

Projenin bir başka sonucu ise Patua sanatçılarının eserlerini fotoğraflamak isteyen turistlere yönelik farkındalık oluşturmaktır. Bu amaçla köyün farklı yerlerine ziyaretçilere çekim yapmadan önce izin almaları, çektikleri fotoğrafları ticari amaçla kullanmamaları ve sosyal medya paylaşımlarında sanatçı ve köyün adını etiketlemelerini hatırlatan uyarılar asılmıştır. Böylece hem sanatçıların fikri mülkiyetlerini korumak hem de sosyal medyada dolaşan görüntüler aracılığıyla köye gelen ziyaretçi sayısını artırmak mümkün olmuştur (Waelde, vd.; 2021: 1-13).

Yapılan çalışma ve projelerin katkısıyla Naya Köyü sanatseverlerin, uzmanların ve öğrencilerin sıklıkla ziyaret ettiği bir kültür turizmi destinasyonuna dönüşür. Gelen ziyaretçiler; organize turlara katılma, doğal kökboyaları üretme, resimlerin yapılış süreçlerini deneyimleme ve geleneksel şarkıları dinleme fırsatlarından yararlanırlar. Ayrıca köyde eski ve yeni eserlerin beraber sergilendiği bir halk sanatları merkezi de kurulmuştur. Turizm konusundaki bir diğer gelişme ise ziyaretçilerin konaklayabilmeleri için ev pansiyonculuğunun başlatılması olmuştur.

Şekil 28: Patachitra Festivali (https://www.tripadvisor.co.nz/AttractionProductReview-g1024713-d19355945-POT_Maya_Experience_Patachitra_Festival_Nov_20_22_2020-Kharagpur_West_Midnapore_D.html ET: 28.12.2021)

2010 yılından itibaren başlatılan ve her sene Kasım ayı içerisinde köyde düzenlenen Patachitra Festivali de geleneksel sanatın tanıtımı ve nitelikli bir turizme kazandırılması için sürdürülen olan faaliyetler arasında sayılmaktadır. Ancak kontrolsüz bir turistik hareketin yaratacağı olası sorunlar göz önüne alınarak festival öncesinde topluluk ile proje ekibi arasında toplantılar yapılmış ve turizmin olası negatif etkilerinden korunma yolları, hangi ürünlerin turizme dâhil edileceği, hangi tur rotalarının kullanılabileceği gibi konular önceden kararlaştırılmıştır. (<https://www.midnapore.in/festival/potmaya/pot-maya-naya-pingla.html> ET 03.11.2021), (UNWTO 49-50).

Özetlediğimiz bu verilerden de anlaşılacağı gibi hem AFL hem de HIPAMS projelerinde SOKÜM Sözleşmesinde taraf devletlere önerilen koruma yöntemlerine uygun hareket edilmiştir. Her iki projenin de temel amacının SOKÜM değerlerini sürdürülebilir bir kalkınmanın aracı haline getirmek olması anlamlıdır. Bu amaca ulaşmak için sadece araştırma, belgeleme, envanterleme gibi çalışmalarla yetinilmemiş, resimlerin tekstil ürünlerinde, fuarlar ve havaalanlarında yer bulmaları da sağlanarak gelenek günümüze uyarlanabilmiştir.

Eserlere eklenen QR kodları ticari ürün haline gelen unsurun metalaşp bir süs eşyasına dönüşerek basitleşmesinin önüne geçmek için geliştirilen yaratıcı bir çözüm olmuştur. Unsurun sıradan bir resim olmasını engelleyen ve gelenekselliğini canlı tutan

sanatçının sözlü performansıdır. Söz ile imgenin birlikteliğini sürdürebilmek için geliştirilen bu uygulama, geleneğin güncel adaptasyonunun etkili bir örneğidir. Zaten kaybolma tehdidi altında olan bir unsurun varlığını COVID 19 pandemisi gibi olağanüstü dönemlerde bile güçlenerek sürdürebilmesi projelerin başarıya ulaştığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Naya Köyü, yılda bir defa düzenlenen üç günlük bir festival, çoğunlukla Patua sanatçısı kadınlar rehberliğinde düzenlenen kültür turları ve ev pansiyonculuğu gibi girişimlerden oluşan kontrollü ve sürdürülebilir bir turizme sahiptir. Turistik hareket öncesinde proje elemanları ve yerel halkın turizmin olası zararları ve hangi geleneksel ürünlerin turizme nasıl dâhil edileceği gibi konularda kararlar alıp kurallar koymaları, sürdürülebilir turizmin sağlıklı devam edebilmesi için önemlidir. Bu sayede gelenek sahipleri turizmi kontrol edebilmekte ve olası zararları konusunda önceden tedbirler alabilmektedir. Bu örnekte görülmektedir ki toplum temelli ve sürdürülebilir bir turizm türü, geleneğin tanınmasına ve güçlenmesine dolayısıyla SOKÜM unsurunun yaşatılarak korunmasına katkı sağlamaktadır.

IV.5.2. Türkiye’den Örnek: Nazarköy

SOKÜM turizm ilişkisinin el sanatları alanındaki Türkiye örneği olarak Nazarköy’ü inceleyeceğiz. Türk halk inanmaları arasında oldukça güçlü bir biçimde varlığını sürdüren nazar inancı nazar boncuğu ile somutlaşmıştır. Günümüzde nazar boncuğu sadece nazara karşı kullanılan bir obje olarak değerlendirilmez ve takı sektöründen ev dekorasyonuna toplumsal hayatın her alanında yer bulur. Bu sebeple nazar boncuğu ülkemize gelen yabancı turistler için önemli bir Türk simgesi haline gelmiştir. 2009 yılında yapılan bir araştırmada yabancı turistlere “Türkiye’den göturdükleri ve Türk kültürüne ait olan şeyler” sorulmuş, verilen cevaplar arasında ise Nazar boncuğunun ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir (Kurt, 2009, 128). Bu veriden de anlaşılacağı gibi nazar boncuğu hem sembolik değeri hem de kültür ekonomisindeki yeri açısından turizm ve tanıtım için vazgeçilmez bir unsurdur. Unsurun gücünü fark eden Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015 yılı kampanyasında “Home of Evil Eye Bead” (Nazar Boncuğunun Memleketi) başlıklı bir tanıtım videosu ile yabancı turistleri ülkemize davet etmiştir (<https://www.youtube.com/watch?v=HDF02xOffvY> ET:13.11.2022).

Görüldüğü gibi nazar boncuğu gerek Türk toplumsal hayatı gerekse turistik tanıtım ve kültür ekonomisi açısından vazgeçilemez bir unsurdur. Ancak bu yüksek önem ve turistik ilgiye rağmen geleneksel üretim tehdit altındadır. Ülkemizde geleneksel yöntemleri kullanarak üretim yapan sadece iki merkez bulunmaktadır. Her ikisi de İzmir ili sınırları içerisinde bulunan bu merkezlerden görünürlüğü daha yüksek olan Kemalpaşa ilçesi sınırlarındaki Nazarköy'dür.

Şekil 29: UNESCO Arşivinde Nazarköy (<https://ich.unesco.org/en/13-representative-list-00411&include=slideshow.inc.php&id=00387#https://ich.unesco.org/img/photo/thumb/03266-HUG.jpg> ET:13.11.2022).

Nazarköy'de boncuk üretimi 1950'li yıllarda başlamıştır. 2000'li yıllara gelinceye değin sürdürülegelen geleneksel üretim bu tarihlerde iki temel tehdit ile karşılaşır. Bu tehditlerden ilki üretim için gerekli hammaddenin temin edilmesinde yaşanan güçlük, ikinci ise küresel rekabettir. 2005 yılından itibaren Çin'den getirilen seri üretim boncukların ülkemizde satılmaya başlaması ile ortaya çıkan haksız rekabet, Nazarköy'deki ocakların yavaş yavaş kapanmalarına neden olur (Özar, 2019, s. 32). Yaşanan bu düşüşü durduran ve geleneksel üretimi tekrar güçlendiren en önemli faktör ise bölgedeki turistik hareket olmuştur. Nazarköy'deki turizm hareketinin gelişimi 2012 yılında Yaşayan İnsan Hazinesi seçilen Mahmut Sür ile ilişkilendirilerek açıklanmalıdır.

Mahmut Sür, 1984 yılına kadar köydeki ocaklarda çırak, kalfa ve usta olarak çalışmıştır. Daha sonra köyünden ayrılıp bir cam fabrikasında işe giren Sür, on beş yıl boyunca fabrikada öğrendiği yeni teknikler ile köyüne geri döner. 2002 yılında kendi ocağını yapan Sür, Metin Ekici ile yaptığı görüşmeler sonucunda atölyesini düzenler ve burayı hem üretimin hem de sunumun yapıldığı bir merkeze dönüştürür. Bu düzenlemelerden sonra onun ocağına gelen misafirler üretim sürecini izleyebilmekte,

hatta boncuk yapımını deneyimleyebilmektedirler. Üretimini ve sunumunu güncelleyen Sür, geleneğe yaptığı katkıların da etkisiyle 2012 yılında Yaşayan İnsan Hazinesi seçilmiştir. Ödül töreni sonrasında medyada görünürlüğü artan sanatçı, Nazarköy'ün tanınırlığına ve buranın önemli bir turistik çekim noktası haline gelmesine önemli katkı sağlamıştır (Ekici ve Fedakar, 2014, ss. 40-50).

Çin'den getirilen fabrikasyon boncuklar nedeniyle zayıflayıp pazarını yitiren atölyeler, Mahmut Sür'ün güçlendirdiği kültür turizmi ve yaratıcı turizm hareketleri ile yeni bir ekonomik alana yönelirler. Böylece geleneksel üretim, turizmin yarattığı ivme ile yeniden hareketlenir. Ancak turizm hareketi doğru planlanıp sürdürülebilir hale getirilmezse geleneksel kültüre büyük zararlar verebilir. Nazarköy örneğinde de gelişmekte olan turizm hareketinin nasıl kontrol altında tutulacağı ve geleneksel üretim ve kültüre zarar vermeden turizmden nasıl faydalanılacağı konusunda kapsayıcı ve ortak bir yaklaşım geliştirilmez. Birlikte hareket etmek için kurulan kooperatif, üyelerin kişisel rekabetinden dolayı etkili bir biçimde kullanılamaz. Sonuç olarak SOKÜM unsurunun yaşatarak korunması hususunda turizmin etkili kullanımını sağlayacak kolektif bir birlik ortaya konamaz. Ancak bu genelleme Mahmut Sür'ün atölyesi için geçerli değildir. YİH seçildikten sonra da aynı disiplinle çalışmalarını sürdüren Sür'ün tanınırlığı daha da artmış ve ürünlerini Japonya, Yunanistan, Brezilya, Amerika gibi dünyanın dört bir yanına gönderebilmiştir. 2019 yılında İzmir yöresindeki nazar boncuğu üretim atölyelerinin incelendiği bir araştırmada Sür'ün atölyesi dışında kalan diğer atölyelerin harap durumda oldukları ve turistik gezi albenisine hitap etmedikleri tespit edilmiştir (Özar; 2019, 71).

Unsurun turizm ile ilişkisini çözümleyebilmek için konunun paydaşlarından seyahat acentelerinin Nazarköy'e bakışlarını inceleyebiliriz. Acenteler yaptıkları tur tanıtımları ile ziyaretçilerin zihinlerindeki ilk imgeleri oluşturmakta ve misafirlerin beklentilerini şekillendirmektedir. Bu tanıtımlarda Nazarköy'ün nasıl yer bulduğuna birkaç örnek ile değinelim:

...BACASIZ BİR SANAYİ OLAN NAZAR KÖY'Ü GEZMEK ÜZERE YOLUMUZA DEVAM EDİYORUZ. . BONCUK KÖY'DE KÖYLÜNÜN KENDİ EVLERİNDE

ÜRETTİĞİ BONCUKLARI VE BONCUKLARIN ŞEKİL VERDİĞİ FIRINLARI YERİNDE
GÖREREK ÖLMEYE YÜZ TUTMUŞ ZANAAT USTALARIYLA SÖYLEŞİLERİMİZİN
ARDINDAN SEVDİKLERİMİZE HEDİYELER ALIYOR VE BİR SONRAKİ DURAĞIMIZ
OLAN ŞİRİNCE'YE HAREKET EDİYORUZ...

(https://magnesiatur.com.tr/index.php?route=product/product&product_id=74

ET:13.11.2022).

Sabah saat 06:00'da misafirlerimizi belirlenen noktalardan aldıktan sonra yol
boyunda verilen kahvaltı sonrası İzmir'in Kemalpaşa ilçesine bağlı **NazarKöy**'e
ulaşıyoruz. Nazarköy'de önce **nazar boncuğu** atölyelerini gezip ustalardan boncuk
yapımını izliyoruz. Ardından **Boncuk Köy**'den ayrılıyor bu kez **Çiniliköy**'e gidiyoruz...

(<https://www.missturizm.com/nazarkoy-kazak-vadisi-manisa-turu> ET:13.11.2022).

...Buradaki gezimizin ardından Nazarköy' e geliyoruz. Nazarköy, Kemalpaşa
İlçesi' ne bağlı, 1940' lar dan bu yana cam boncuk işçiliği ile geçimini sağlayan eski
bir köydür. Diğer bir deyişle Boncuk köy olan bu şirin köyde boncuk çarşısını gezip,
boncuk alışverişimizi yapıp keyifli ve eğlenceli bir zaman geçiriyoruz.
(<https://meisturizm.com.tr/urla-sigacik-nazarkoy-turu> ET:13.11.2022).

Yukarıda yer verdiğimiz tanıtımlarda Nazarköy'e turist getiren acentelerin
yaklaşımı örneklendirilmiştir. Özensiz bir Türkçe ile hazırlanan bu tanıtımların üçünde de
geleneksel üretimi sürdüren iki merkezden Boncukköy ile Nazarköy'ün karıştırıldığı
görülmektedir. Dolayısıyla işletmelerin konularına yeteri kadar hâkim olmadıkları
anlaşılmaktadır. İlk tanıtımda kullanılan “ölmeye yüz tutmuş zanaat ustaları” ifadesi
dikkat çekicidir. Eski/Otantik algısını kullanarak yapılan bu tanıtımın SOKÜM ruhuna
uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Örneklerde görülen alışveriş vurgusu da
dikkat çekicidir. Bu tanıtımları inceleyen ziyaretçilerin Nazarköy'ü geleneksel kültürün
yaşatılıp aktarıldığı bir merkez değil hızlıca hediyeelik eşya alışverişi yapılacak bir durak
olarak gördükleri tahmin edilebilir.

Bir diğer paydaş olan turistlerin Nazarköy ile ilgili değerlendirmelerine bakmak
da meselenin çok boyutlu olarak ele alınmasına olanak verecektir. Bu konuda Tripadvisor
sitesindeki yorumlar incelenerek olumlu ve olumsuz algı ortaya konabilir. Yaptığımız

inceleme sonrası karşılaşılan olumlu değerlendirmelerde en çok köyün doğal güzelliği, atölye çalışmalarını izleme/deneyimleme ve ustalarla konuşma fırsatları bulunması ve yerel halkın misafirperver yapısı gibi konulara değinildiği görülmüştür. Olumsuz değerlendirmelerde ise otopark alanlarının yetersiz, restoranların pahalı oluşu, ticari faaliyetlerin fazla öne çıkması, mağazalarda Çin malı ürünlerin de satılması ve çöplerin doğaya atılması gibi meselelerden bahsedilmektedir. Daha evvel Nazarköy'ü ziyaret etmiş bir kişinin yorumu köyde yaşanan değişimi göstermesi açısından önemlidir:

Kendisi ile 20 küsür sene önce adı henüz ticari Nazarköy olmadan tanışmıştım. Köy ve insanları ne kadar da güzeldi. Köyde hiç bir şey satılmazdı o dönem. Stantlar falan yoktu. Harıl harıl nazar boncuğu üretirlerdi. Ocaklar vardı bir çok. İnsanlar da ocaklar da doğaldı, saftı. Çok güzeldiler. Şimdilerde ise Çin malı incik boncuk satıyorlar. Kendi değerlerine en kötü davranan nadir yerlerden biri durumuna düştüler maalesef. Yazık. (https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g3237742-d12741965-Reviews-or20-Nazarkoy-Kemalpasa_Izmir_Province_Turkish_Aegean_Coast.html ET: 13.11.2022).

Şekil 30: Nazarköy'den Görüntüler (<https://www.kisa.link/Qkjo> ET: 13.11.2022).

Özetle, Bir Usta Bin Usta gibi örnek gösterilen bir projeye ev sahipliği yapmış Nazarköy, YİH listesine girmiş bir usta sayesinde görünürlüğünü artırmış önemli bir SOKÜM mekânıdır. Mahmut Sür örneği, bilinçli ve planlı bir biçimde kültür ekonomisine kazandırılan SOKÜM unsurlarının küreselleşme ve tek tipleşmeye karşı nasıl kullanılabileceğini ortaya koyan başarılı bir modeldir. Öte yandan, nazar boncuğu

gibi sembolik ve turistik potansiyeli çok yüksek bir unsur bile olsa, SOKÜM'ün ruhunu anlamayıp turizmin doğasını kavramadan, bireysel ve kısa vadeli amaçlar ile atılan adımların kültürel mirası hızlıca bozacağı da açıktır.¹⁴

El sanatları geleneğini temsilen incelediğimiz iki örnekte de kaybolmakta olan bir geleneksel sanatın canlandırılması için araştırma, belgeleme ve kapasite geliştirme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Naya Köyü'nde unsurun varlığını güçlendirmesi için sürdürülebilir turizm hareketlerinden yararlanılabilmesi planlanmış ve bu süreç ilgili akredite bir STK'nın temsilcileri tarafından yönlendirilmiş ve takip edilmiştir. İki ayrı proje tarafından desteklenen köyde unsur taşıyıcılarına yıllar boyunca ev pansiyonculuğundan fikri mülkiyetin korunmasına, sosyal medyanın etkin kullanımından düzenlenen turlarda rehberlik yapmaya çeşitli eğitimler verilmiştir. Nazarköy örneğinde ise hareket YİH seçilen Mahmut Sür'ün etrafında şekillenmiş ve güçlenmiştir. Ancak diğer örnekten farklı olarak Nazarköy'de sürecin sorumlu ve sürdürülebilir bir turizm hareketi ile birlikte yürümesi için kapasite güçlendirme çalışmaları yapılamamış bu sebeple kontrolsüz turizm geleneğe zarar verir hale gelmiştir. Bu konudaki tek istisna ise önceliği turizmden gelecek faydaya değil geleneğin yaşatılarak korunmasına veren Mahmut Sür'ün atölyesi olmuştur. Bu durumda SOKÜM'le temas edilip görünürlük kazanıldıktan sonraki süreçte STK'lar başta olmak üzere kurum ve kuruluşların projeler vasıtasıyla takibinin ve denetiminin gerekliliği açıkça görülmektedir.

Örneklerden hareketle SOKÜM ve turizm ilişkisine yönelik tespitlerimizi dördüncü bölüm içerisinde yer verdiğimiz alt başlıklar altında inceledik. Konuyla ilgili temel tespitlerimizi topluca değerlendirebilmek için tablolastırmak mümkündür. Her bir örneğin kendi özel şartlarına göre değerlendirilmesi esas olmakla beraber SOKÜM ve turizm birlikteliğinde dikkate alınması gereken bazı temel kırılma noktaları bulunmaktadır. Bu kırılma noktalarından altısının ele aldığımız örneklerle göre durumu, aşağıda yer verdiğimiz tabloda; olumlu (✓), olumsuz (—) ve hem olumlu hem olumsuz (~) şekillerde gösterilmiştir.

¹⁴ Unsur ve Mahmut Sür ile ilgili Alman DW kanalı tarafından hazırlanan video haber için bk. <https://www.youtube.com/watch?v=0gDENZikXks>

İncelenen Örnekler	Turistik Taşıma Kapasitesi Kontrolü	Nitelikli Ziyaretçi Hedefine Yönelik Çaba	Ziyaretçilerin Miras Hakkındaki Farkındalıklarının Artırılması	Turistik Harekete Yerel Halk Katılımı	Turistikasyon	SOKÜM'ün Güncel Bağlamı Olarak Turizm
Efsaneler Diyarı Programı	✓	✓	✓	✓	—	✓
Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi	✓	✓	✓	✓	—	✓
Wayang Kukla Tiyatrosu	✓	—	~	—	✓	—
Bursa Karagöz Müzesi	✓	✓	~	✓	—	✓
Naadam, Moğol Geleneksel Festivali	✓	✓	✓	✓	—	✓
Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	✓	—	—	✓	~	~
Arap Kahvesi	✓	—	—	~	~	~
Türk Kahvesi	✓	~	✓	✓	~	✓
Naya Köyü	✓	✓	✓	✓	—	✓
Nazarköy	—	—	—	✓	✓	✓

Tablo 5: Örneklerden Hareketle SOKÜM Turizm İlişkisine Yönelik Tespitler.

SONUÇ

Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi günümüzde 180 ülkenin taraf olduğu UNESCO'nun kültür alanında görünürlüğü en yüksek uluslararası belgelerinden biridir. Sözleşmede SOKÜM'ün yaşatarak korunması anlayışı hâkimdir. Bu amaçla unsurların geleneksel bağlamlarının korunması veya onların varlıklarını sürdürebilecekleri yeni bağlamlar oluşturulması gerekmektedir. Bu noktada dünyanın güncel ve dikkate değer bağlamlarından turizm alanının incelenmesi ve SOKÜM'ün turizmin katkısıyla varlığını sürdürülebilme yollarının ortaya konması şarttır. Bu tez, sözleşmeyi inşa eden temel belgelerden yararlanılarak hazırlanan ve SOKÜM turizm ilişkisini kapsamlı bir biçimde ele alan ilk çalışmalardan biridir.

Geçmişten günümüze evrilen kuramlar halk bilimi perspektifinden incelendiğinde turizmin aslında kişinin “ötekisinin peşine düşme” hali olduğu anlaşılmaktadır. Küreselleşerek tek tipleşen ve kendine yabancılaşmaya başlayan insan, kendinden ve yaşadığı coğrafyadan kaçarak ötekiyi arayıp bulma, kendini gerçekleştirme arzusunu turizm aracılığı ile tatmin etmek ister. Kişiyi var eden değerlere göre ötekiler değişir. Bu sebeple Urry'nin de dediği gibi "turizm artık her yerde ve hiçbir yerdedir." Günümüzde kaybolan geleneksel değerlerin yarattığı boşluğu doldurmak isteyen insan, turizm hareketlerine katılarak bu değerleri bulabileceği SOKÜM unsurlarına yönelir. Yani günümüz dünyasında SOKÜM, turizm hareketlerinin yüksek ilgi ve iltifatına tabidir. Bu sebeple SOKÜM unsurlarının yaşatılarak korunması için turizmin doğasını anlamak ve buna uygun yol ve yöntemler geliştirmek gerekir. Bu tez kapsamında incelenen belgelerde SOKÜM ve turizmin ilişkilendiği her nokta analiz edilmiştir. Bunun yanında bakış açısı ve uygulamalardaki eksiklikler de tespit edilerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu tez hazırlanırken öncelikle konunun amacı, yöntemi ve sınırlılıkları tespit edilmiştir. Ardından SOKÜM turizm ilişkisi dikkat edilmesi gereken hususların başında gelen sözleşme ve onun etrafında oluşmuş belgeler odağa alınarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bu konu çalışılırken mutlaka sözleşme metninin, Uygulama Yönergesinin, Hükûmetlerarası Komite ve Genel Kurul toplantılarında alınan kararların, periyodik

raporlarının, uzman toplantılarının yani SOKÜM'ü inşa eden çalışmalara ait belgelerin turizm açısından incelenmesi ve eleştirilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle çalışmanın verileri bu belgelerden sağlanmalıdır.

Bu durumda literatürdeki çalışmalarda bu belgelerin dikkate alınıp alınmadığını ve konunun nasıl ele alındığını değerlendirmek gerekir. Bu amaçla yapılan literatür incelemesinde SOKÜM ve turizm ilişkisine değinen 14 kitap, 66 makale ve bildiri ve 28 lisansüstü çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalar odaklandıkları meseleleri detaylıca inceleyip değerlendirmişlerse de “SOKÜM ve turizm” meselesine sözleşme ve etrafında oluşmuş belgelerden hareketle kapsamlı yaklaşımlar geliştirememişlerdir.

Turizmle ilgili çalışmaları değerlendirdiğimizde ise turistik hareketi ortaya çıkaran temel motivasyonlardan birinin kültürel miras olması nedeniyle konunun turizm alanı temsilcilerinin dikkatini çektiği görülür. Dolayısıyla SOKÜM temelli turizm ürünleri yaratmak konusunda turizm alanında akademik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak turizm disipliniyi temsil eden yayınlara bakıldığında sözleşmenin, sözleşmeyi tamamlayıcı belgelerin veya uzman toplantılarının eleştirel bir yaklaşımla okunup incelendiği örneklerle rastlanmaz. Kasım 2022 itibarı ile turizm alanında SOKÜM ile ilgili hazırlanmış 11 lisansüstü tezin hiçbirinde sözleşmenin turizm ile ilgili yaklaşımının ortaya konduğu temel belge olan Uygulama Yönergesinden bahsedilmemesi konuyla ilgili turizm alanındaki eksikliği ortaya koymaktadır.

“Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm” adını taşıyan bu çalışmada başlığı oluşturan iki alanın kesişim noktaları incelenirken temel kaynak olarak SOKÜM listelerine girmiş 631 unsura ait aday dosyası, taraf devletlerce hazırlanmış 230 periyodik rapor ve Hükûmetlerarası Komite tarafından yapılmış 21 toplantıya ait kararlar ile toplantı özet kayıtları incelenmiş, bunlardan konuyla ilgili olduğu anlaşılan 247 aday dosyası, bu dosyalarla ilişkili 91 periyodik rapor ve 15 Komite toplantısından derlenen veriler ışığında çıkarımlara ulaşılmıştır. Bu temel kaynaklar dışında yönergeler, toplantı sonuç raporları, deklarasyon, bildirge ve tüzükler, seminer ve konferans video kayıtları, sosyal medya sayfaları ve gezi uygulamalarında bulunan görüşler gibi veriler incelenerek yorumlanmıştır. İncelenen yüzlerce belgeden çıkarımlar yapabilmek için belge incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışma; SOKÜM'ün turizme yaklaşımı, turizmin

SOKÜM’e yaklaşımı, SOKÜM listelerindeki turizm algısı ve SOKÜM odaklı turizm hareketlerinde dünya ve Türkiye örneklerinin karşılaştırılması konularına odaklanmış dört bölümden oluşmaktadır.

SOKÜM’ün turizme yaklaşımında belirleyici unsur, turizmin SOKÜM süreçleri üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileridir. Başlangıçta SOKÜM süreçleri içinde turizm konusuna mesafeli yaklaşıldığı dikkati çekmektedir. Sözleşme metninde turizm konusuna hiç değinilmemiş bu konu ancak uygulama yönergelerinin ikincisinde (2010) zayıfça yer bulabilmiştir. 2016 yılındaki beşinci yönergede turizm konusu tekrar ele alınmış ve günümüze kadar değiştirilmeyecek yeni bir düzenleme yapılmıştır.

2016 yılında son hali verilen yönergenin ilgili maddelerine bakıldığında temel yaklaşımın turizm hareketlerinin SOKÜM unsurlarına ve taşıyıcılarına zarar vermesini engellemek olduğu anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım aday dosyalarının değerlendirilmesi sürecinde de hissedilir. Taraf devletlerce sunulan bazı aday dosyaları turizm konusunda yeterli tedbir alınmadığı için eleştirilir bazen de tamamen reddedilir. Bu yaklaşımın sonucu olarak günümüzde varlığını turizmin sağladığı ekonomik desteğe borçlu olan çok sayıda unsura ait dosyada turizm konusuna hiç değinilmemiştir. Benzer bir yaklaşım Yaşayan İnsan Hazine Sistemi Ulusal Yönergesinde de dikkat çekmektedir. Yaşayan İnsan Hazinesi ilan edilen ustaların önemli bir bölümü ekonomik gelirleri turizme dayanan el sanatı zanaatkarlarıdır. Ancak hazırlanan yönergede turizm ile ilgili herhangi bir öneri ve tedbire veya bu konuda olumlu ya da olumsuz hiçbir yaklaşıma yer verilmemiştir. Burada vurgulamak gerekir ki SOKÜM süreçlerinde turizm konusunda tereddütler vardır ve bunlar sözleşme ve tamamlayıcı metinlerden de takip edilebilmektedir. Bu tereddütlerin, başka bir ifadeyle turizme mesafeli yaklaşımların sebebi bu çalışmada yer alan pek çok örnekte sunulduğu üzere turizmin SOKÜM unsurları, taşıyıcıları, gelenek, kültürel mekânlar gibi SOKÜM bağlamının tamamı üzerindeki olumsuz etkileridir.

1972 Sözleşmesi ile korunmak istenen maddi miras unsurlarının bir turizm çekiciliği haline gelmesi, hatta UNESCO miras listelerinin turistler için bir kılavuza dönüşmüş olması bu yaklaşımın nedenleri arasındadır. Kontrolsüz bir turizm hareketinin SOKÜM’e ağır zararlar vereceği ve geri dönülmez sıkıntılar yaratacağı açıktır. Bu

kaygıların da etkisiyle küreselleşmenin görünür sonucu olarak kabul edilebilecek kontrolsüz turizm hareketlerine temkinli yaklaşılması doğaldır. Ancak turizmin farklı boyutları olduğu ve sürdürülebilir turizm türlerinin eğlence ve dinlenmenin yanı sıra miras aktarımı, millileştirme, tanıtım gibi amaçlarla da değerlendirilebilecekleri hatırlanmalıdır. Modern dünyanın vazgeçilmezlerinden biri olan bu alan, kültürel mirası ticari çıkarları için kullanmak isteyenlerin inisiyatifine bırakılmamalıdır. Turizm, SOKÜM unsurlarının varlıklarını sürdürdükleri güncel bağlamlardan biridir ve kültür bilimcilerin ilgisini hak eder. Bu sebeplerle özellikle turizmin güçlü ve belirleyici olduğu bölgelerde turizmin yerel toplumda yaratacağı değişimler öngörülmesi ve gerekli tedbirler alınmalıdır. M. Öcal Oğuz, “Somut olmayan Kültürel Miras Nedir?” adlı kitabında geleneksel mekâna giren toplulukların mekâna uygun hareket etmeye başlayacağını dolayısıyla geleneksel kültürü korumak için geleneksel mekânın korunması gerektiğini ifade eder. Bu değerlendirmeyi tersinden okuyacak olursak küresel etkilerin sonucu olarak kendilerine dayatılan turizm alanlarında yaşamaya başlayan kişilerin bu yapay mekânlara uygun maskeler taktıkları ve kendilerine önerilen rollere girdikleri söylenebilir. O halde küresel değişimi görmezden gelmek yerine turizm mekânlarının yerel kültür kodlarına uygun biçimlerde düzenlenmesi öncelikli konulardan biri olmalıdır.

Yukarıda değinildiği gibi küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan kontrolsüz turizm, sözleşmeyi yaratan temel tehditlerden biridir. Bu durum adeta “kirli” ilan edilen turizmin SOKÜM toplantılarında farklı açılardan değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak turizmi görmezden gelmek ve SOKÜM unsurlarının turizmle ilişkisi konusunda düzenlemeler yapmamak nedenleriyle ortaya çıkan boşluk, unsurları ticari önceliklerle kullanmak isteyenlere fırsatlar vermekte ve listelere alınarak korunmaya çalışan unsurlar, görünürlükleri dolayısıyla çekicilikleri arttığı için kolayca turistifikasyon tehlikesi yaşamaktadır. Bu nedenlerle SOKÜM süreçlerinin başlangıcında haklı olarak turizm konusunda mesafeli davranılmıştır. Ancak her oluşum kendi içinde zayıf ve güçlü yönlerle hayata başlar, zamanla gelişir ve kendi yolunu bulur. SOKÜM, 180 taraf devletin katılımları ve katkılarıyla her sene düzenlenen toplantı ve çalışmalar ile güncellenip güçlenerek varlığını sürdürmektedir. SOKÜM süreçlerinin ilerleyen safhalarında turizm meselesi toplantılarda defalarca gündem olmuş böylece Uygulama

Yönergesinde düzenlemelere gidilmiş, çevrimiçi seminerler ile uzman toplantıları gerçekleştirilmiş ve son olarak da STK Forumu tarafından bir kılavuz geliştirilmiştir.

Turizm sözleşme ve destekleyici metinlerde güçlü bir şekilde yer bulmamış olsa da turizm meselesinin ele alındığı ciddi bir bölgesel toplantı 2007 yılında Asya-Pasifik ülkeleri için Vietnam’da düzenlenmiştir. Ancak bu öncü toplantı konuyla ilgili atılmış yegâne adım olarak kalmıştır. Düzenlenen bölgesel toplantıya benzer uzman toplantılarının farklı bölgelerde de organize edilmesi ve ortak yol haritalarının belirlenmesi gerekir. Turizm özellikle ortak dosyaların tarafı olan devletler arasındaki ilişkileri sağlamlaştırıp güçlendirmenin etkili bir yolu olarak kullanılmalıdır. Örneğin ülkemizin de taraf olduğu Nevruz, Hıdırellez ve Dede Korkut Mirası gibi çok uluslu dosyaların paydaşları ile bir araya gelerek ilgili unsurların tema olarak belirlendiği kültür turizmi hareketleri üzerine tartışılmalı, planlar yapılmalı ve kültür turizmi ürünleri geliştirilmelidir.

Buraya kadar SOKÜM’ün turizme ilişkin yaklaşımları üzerinde durduk fakat turizmin SOKÜM’e yaklaşımı da bu tezin çalışma konusudur. SOKÜM-turizm ve turizm-SOKÜM ilişkisini birbirinden ayıramayan ama bir arada olması da pek çok olumsuz duruma neden olan bir madalyonun iki yüzü gibi düşünmek belki de yanlış olmaz. Bu durumda iki yüzü birbirine bağlayan noktaları vurgulamak gerekir. SOKÜM’ün yaşatarak koruma prensibi ile turizmin sürdürülebilir boyutu ve sosyal taşıma kapasitesi buradaki en önemli bağlantı noktalarıdır.

Bu tezde turizmin SOKÜM’e bakışı incelenirken turizmde yaşatarak korumaya yani sürdürülebilir turizme müstakil olarak değinilmiştir. Turizmin yavaş ve sürdürülebilir türleri kültürel mirasın yaşatarak korunmasına destek sağlayabilirler. Bir turizm hareketinin sürdürülebilir olabilmesi için bir bölgedeki çevresel, ekonomik, politik ve toplumsal etkileri takip edilmeli ve değişimin kabul edilebilir sınırlar üzerine çıkmasına izin verilmemelidir. Geleneksel kültür ürünlerinin turistik değişimden etkilenme oranlarını ölçmek için bölgenin sosyal taşıma kapasitesinin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için ilgili alanda yaşayan yerel halktan derlenen bilgilere başvurulmaktadır. Turizm endüstrisince geliştirilen bu yaklaşımın sözleşmenin Etik İlkelerindeki anlayışa paralel bir çözüm önerisi olduğu söylenebilir. Ancak bu konuda

dikkate alınması gereken önemli detay SOKÜM taşıyıcılarının turistik hareket başlarken yaşadıkları pozitif duyguların turizmin etkisi arttıkça zayıflaması ihtimalidir. Doxey modeline göre sürecin başlangıcında yerel halk turistik hareketten mutluluk duyarken bu duygu zaman içerisinde ilgisizlik, öfke ve nefrete dönüşebilmektedir. Yani kontrolsüz ve hızlı bir turizm hareketi yerel halk ve kültüre geri dönülmez hasarlar vermektedir. Etik İlkeler, toplulukların henüz sürecin başında turizm hareketinin olası sonuçları hakkında bilgilendirilmelerini ve bölgelerindeki turizm hareketleri konusunda karar vericiler olmalarını önermektedir. Anlayışa göre turizm hareketinin planlanması ve gelişimine baştan dâhil olmuş topluluklar geleneksel kültürlerini turizmin zararlı etkilerinden koruyabileceklerdir. Ancak süreç ve olası riskler anlatılsa bile kısa vadede elde edilecek mutluluğun uzak gelecekteki olası tehditlerden daha baskın olacağı ve turistik değişime sıcak bakılacağı öngörülebilir. Bu sebeple SOKÜM temelli bir turizm hareketinde kültür bilimcilerin de ana karar vericiler arasında olmaları ve araştırmaların düzenli aralıklarla tekrarlanarak değişimin sürekli ölçülmesi sağlanmalıdır. Kültürel yapıda kabul edilemeyecek değişiklikler söz konusu olursa müdahale edilmeli ve turistik hareketin sınırlandırılması veya sonlandırılması dâhil gerekli tedbirler alınmalıdır.

Sürdürülebilir turizm hareketleri içinde değerlendirilen ve SOKÜM'ün yaşatarak koruma yaklaşımına benzer bir amaçla ortaya çıkmış yavaş şehir, yavaş yemek ve coğrafi işaretler sistemleri gibi üç temel yöntem bulunmaktadır. Bunlar turizmin bir anlamda kötü yönünden kaçan bu nedenle de sürdürülebilir turizm çalışmalarında oldukça sık ele alınan örneklerdendir. SOKÜM süreçleri coğrafi tescile sıcak yaklaşıma da bu yöntemler sayesinde elde edilen olumsuz derslerden yararlanılarak SOKÜM turizm ilişkisinde yeni adımlar atılabilir.

Turizmin SOKÜM'e yaklaşımını değerlendirirken turizm alanının en üst kuruluşu ve UNESCO'ya bağlı bir kurum olan Dünya Turizm Örgütü'nün bakış açısı da bu çalışmada dikkate alındı. Bu kurum tarafından SOKÜM temelli sürdürülebilir turizm ürünleri geliştirmek amacıyla hazırlanan kılavuz kitap olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir. Bu sebeple farklı bağlamlarda varlığını sürdüren SOKÜM unsurlarının tanıtılmaları, imgeleşmeleri ve ticari alanda değerlendirilmelerinde kullanılacak

yöntemler geliştirilmesinde turizm disiplininin geliştirdiği sistematikten faydalanılmalıdır.

SOKÜM turizm ilişkisi çerçevesinde turizm ve turist algısının tespiti için sadece sözleşme ve etrafında oluşmuş tamamlayıcı belgeler yeterli değildir. SOKÜM listelerindeki unsurlar üzerinden de turizm ve turist algısı takip edilmelidir. Çalışmamızın “Üçüncü Bölüm”ü bu konuya odaklanmaktadır. Günümüze kadar kabul edilen/edilmeyen çok sayıda dosya ve bu dosyalar etrafında oluşmuş belgeler, sürecin farklı perspektiflerden görülebilmesini sağlar ve çeşitli sonuçlara ulaşmayı kolaylaştırır. Bu bölümde aday dosyaları, periyodik raporlar, Hükûmetlerarası Komite kararları, toplantı özet kayıtları gibi belgelerden hareketle listelere girmiş unsurlardaki turizm algısı incelenmiş ve temel sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan incelemede 247 dosyanın 54’ünde turizmin sadece olumsuz, 13’ünde hem olumlu hem olumsuz, 121’inde ise sadece olumlu yönleriyle öne çıktığı görülmüştür. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere SOKÜM listelerinde turizmle ilgili genel yaklaşım olumludur. Örneklerde sürdürebilir turizm hareketlerinin ekonomik fayda sağlaması; genç kuşakların unsura duyduğu ilginin artması, yabancıların ilgisinin verdiği gururun etkisi ile toplumun aidiyet duygusunun ve kültürel kimliğinin güçlenmesi, yaratıcılık ve çeşitliliğin artması; insanlar arasında dostluk bağı kurulması gibi olumlu katkılarına değinilir. Öte yandan kitle turizmi ile ilgili değerlendirmeler genellikle olumsuzdur. Geleneksel bağlamın zarar görmesi ve turistifikasyon Hükûmetlerarası Komite tarafından sık sık hatırlatılan endişelerdendir. Hatta bazı örneklerde listelere kaydı teklif edilen dosyalar temelde turizm ile ilişkileri nedeniyle reddedilir. Bu yaklaşımın turizm teriminin kirli bir kelime haline gelmesine ve taraf devletlerin eleştiri almamak için unsurların turizm ile ilişkisini göstermekten kaçınmalarına neden olduğu anlaşılmaktadır. Böylece geleneksel el sanatları gibi varlıklarını turizm sayesinde sürdürmekte olan bir takım unsura ait dosyalarda bile turizm ifadesinden kaçınılır. Bazı örneklerde ise turizmin olumlu etkilerine değinilirken sorunlu yönlerinden bahsedilmediği anlaşılmaktadır.

Hükûmetlerarası Komite’nin turizm sebebiyle taraf devletlere getireceği eleştirilerden kaçınmak için sorunları görmezden gelmek bir anlamda çözüm üretmeyi güçleştirir. Taraf devletlerin turizmin etkileri konusunda değerlendirmeler yapmaktan

kaçınmaları Komite'nin dikkatini çekmiş ve 2020 yılında güncellenen periyodik rapor formlarında unsurların turizmle etkileşim durumlarının sorgulandığı bağımsız bir bölüm eklenmiştir. Böylece taraf devletlere temsil ettikleri unsurun turizmden nasıl etkilendiği ile ilgili değerlendirmeler yapılması hatırlatılmıştır. Bu olumlu düzenlemenin bundan sonra yapılacak benzer düzenlemelere kapı açacağı ve konuyla ilgili yeni yaklaşımlar geliştirileceği sürecin gelişiminden anlaşılmaktadır.

“Üçüncü Bölüm”de yer alan periyodik rapor incelemeleri listelere alınan unsurların görünürlüklerinin dolayısıyla da turistik çekimlerinin arttığını göstermiştir. Bu süreci doğru yönetebilen örneklerde taşıyıcıların sorumluluk ve aidiyet duygularının güçlendiği görülmüştür. Ancak turizmin olası zararlarına karşı yeterli plan ve hazırlığın yapılmadığı ve SOKÜM-turizm ilişkisi konusunda yol haritalarının netleştirilmediği örneklerde bozulmalar yaygındır. Listelerden tespit ettiğimiz çok sayıda örnekten hareketle ortaya çıkan sonuçlardan biri, doğru bir biçimde korunup güncellenen kültürel mekânların özellikle bu mekânlara dair bir aidiyet ve kimlik duygusuna sahip yerli turistler için geleneğin tanıtılıp aktarılacağı elverişli merkezler olduklarıdır. Yabancı turistlerin özellikle inançla ilgili SOKÜM mekânlarına doğrudan kabul edilmelerinin unsurlara önemli zararlar verdiği görülmüştür. Bu sebeple kültürel mekâna ait geleneksel değerler hakkında farkındalığı olmayan yabancıların müze veya uygulama merkezi gibi yapay ancak nitelikli mekânlara yönlendirilmeleri pek çok örnekte uygulanan başarılı çözümlerdendir.

Listelerdeki unsur dosyalarından hareketle çıkarılabilecek bir başka sonuç, SOKÜM mekânlarına kabul edilen ziyaretçi türlerine göre bir taşıma kapasitesinin belirlenip denetlenmesi ile ilgilidir. Sürdürülebilir turizm, SOKÜM unsurlarının cazibesine kapılarak kültürel mekâna gelen turistlerin taşıma kapasitesine uygun sayılarda kabul edilmesi ve ziyaret öncesinde/sırasında SOKÜM unsurları hakkında bilgilendirilerek farkındalıklarının artırılması şartları yerine getirildiğinde miras aktarımında verimli kullanılabilecek alanlardan biri haline gelmiştir. Ancak SOKÜM mekânlarına taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçi kabul edilmesi unsur ve taşıyıcıları üzerinde bir baskı oluşturmakta ve bozulmalara sebep olmaktadır.

Listelerde bulunan örneklerde SOKÜM unsurlarını sürdürülebilir turizm hareketlerinin katkısıyla güçlendirilmelerinin bir başka yolu olarak kültür rotalarının etkin kullanımlarına değinilmiştir. Kültür rotalarının doğası gereği nitelikli ve sürdürülebilir turizm türlerine hitap ettiği ve sadece ana tema olarak belirlenen SOKÜM unsurunun değil bu temayı güçlendirecek benzer unsurların da kültür rotalarına dâhil edilerek güçlendirdikleri anlaşılmaktadır.

SOKÜM ve turizm ilişkisi incelenirken sözleşme ve ona bağlı belgeler ile turizm alanındaki ilgili belgelerden veriler elde edilerek çalışılması gereklidir. Bu tez çalışmasında da temel olarak bu veriler kullanılmıştır. Ancak belgelerden derlenen verilerin yanında örneklerin de incelenmesi süreçlerin çok yönlü değerlendirmesini sağlamıştır. Bunun için çalışmanın “Dördüncü Bölümü”nde örneklerin analizi yapılmıştır. Burada Türkiye ve dünyadan SOKÜM’ün beş alanına giren toplam on örnekten yola çıkarak unsurların turizm hareketleri içerisinde varlıklarını nasıl sürdürülebildikleri analiz edilmiştir. Yapılan incelemede SOKÜM’ün beş alanının tamamının farklı seviyelerde de olsa turizm ile ilişki içerisinde olduğu görülmüştür. İncelenen SOKÜM mekânlarından İsveç Efsaneler Diyarı Müzesi, Ankara SOKÜM Müzesi, Bursa Karagöz Müzesi gibi önceliği SOKÜM’ün yaşatılarak korunmasına veren yapay mekânların aynı zamanda nitelikli ve sürdürülebilir turizm hareketleri için başarılı örnekler oldukları görülmüştür. Ancak önceliğin turistik fayda olduğu anlaşılan örneklerde ne miras aktarımı konusunda ne de sürdürülebilir turizm hareketinde benzer bir başarıdan bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla hızla değişip dönüşmekte olan şehirlerde miras aktarımının sürdürülebileceği uygulamalı halk bilim müzelerinin aynı zamanda potansiyel sürdürülebilir turizm merkezleri haline geldikleri anlaşılmaktadır. Bu sebeple gerek mirasın korunması gerekse turizmin sağlıklı bir biçimde gelişmesi için bu tür müze ve araştırma merkezlerinin sayısı artırılmalı ve yukarıdaki satırlarda değindiğimiz başarılı örneklerdeki gibi bu merkezlerin bölgelerindeki SOKÜM unsurlarının araştırılması, aktarılması ve turizme kazandırılması meselesinde aktif rol almaları sağlanmalıdır.

İncelenen örneklerden hareketle sözlü geleneğe bağlı unsurların turizm bağlamında yaşatılarak korunmasının ancak “dil bariyeri”nin aşılması ile mümkün

olduğu anlaşılmıştır. SOKÜM taşıyıcısı ile aynı dili konuşan ve aynı geleneğe mensup dolayısıyla da aktarılan sözlü gelenek ürünü hakkında temel değer ve hassasiyetlere sahip yerli ziyaretçiler, Ankara SOKÜM Müzesi örneğindeki gibi geleneğin güncel mekânlarında SOKÜM taşıyıcıları ile buluşabilmektedirler. Uygulamalı halk bilim yöntemleri ile bazen bir atasözü veya deyiimi bile somutlaştırıp aktarabilen uzmanlara ev sahipliği yapan bu merkez, aynı zamanda âşık veya meddah gibi profesyonel anlatıcıların güncel mekânı haline gelmiş ve sözlü geleneğin sürdürülebilir turizm bağlamında varlığını nasıl sürdürebileceğinin örneği olmuştur.

İncelenen örneklerden çıkan bir başka sonuç ise yapılarında eğlenceyi, yemeği ve toplumsal kaynaşmayı barındıran festival veya şölen gibi SOKÜM unsurlarının turizmde etkin değerlendirilebilecekleri olmuştur. Festivallere taşıma kapasitesine uygun sayıda yabancı turist katılımının bir tehdit olmadığı ve unsur ile ilgili farkındalık kazandırılmış turistlerin mirasa görünürlük sağlayıp, ekonomik fayda kazandırdıkları anlaşılmaktadır. Gelenekle ilgili temel kodlara sahip yerli turistlerin bu tür etkinliklere katılımları halinde ise fayda artmakta ve yerli ziyaretçiler mirasın yeni taşıyıcılarına dönüşmektedirler. Bu sebeple ekolojik, ekonomik ve kültürel hassasiyetlere dikkat edilerek güncellenen geleneksel festivallerin SOKÜM unsurlarının sürdürülebilir turizm yoluyla aktarılıp yaşatılabilecekleri en verimli sahalardan oldukları anlaşılmıştır.

Gösteri sanatları gurubuna giren SOKÜM unsurları çoğu zaman kültürden kültüre aktarımda dil engeli bulunmayan yapılarının etkisiyle turizm alanının yüksek ilgisine maruz kalmaktadır. Ancak incelenen Wayang Kukla Tiyatrosu örneğinde olduğu gibi bu gruba mensup bazı unsurların dini ve ritüelistik yapılarını güçlü bir şekilde muhafaza ettikleri bu sebeple turizm alanında kullanılmalarının bozulmalara sebep olduğu görülmüştür. Öte yandan tıpkı kullanılan tasvirleri gibi seyircisi de çok renkli olan Karagöz tiyatrosunda izleyiciler, eğlenceli bir gösteri aracılığıyla ortak bir duyguda birleşebilmektedir. Bu sebeple nitelikli bir izleyici kitlesi ile buluşan Hayâlî, sınırları ve dil bariyerlerini aşarak mirası görünür kılabilmekte ve unsuru yaşatarak koruyabilmektedir. Dolayısıyla doğru bir planlama ve organizasyon ile Karagöz tiyatrosunun sürdürülebilir turizmde güçlenerek varlığını koruyacağı anlaşılmaktadır.

Doğa ve evren ile ilgili uygulamalar gurubunda yer alan mutfak kültürü örneklerinin turizm ile en çok ilgi kurulan SOKÜM unsurları oldukları görülmüştür. İncelemelerde unsurların geleneksel ve törensel boyutlarına dikkat edilerek yapılan sunumların metalaşma ve turistifikasyonu engelleyerek nitelikli ziyaretçileri çektiği böylece geleneğin yaşatılarak korunabileceği görülmüştür.

El sanatı geleneğinin örnekleri ile ilgili incelemede turistik etkiyi yaratan temel çekiciliğin unsurun kendisi kadar üretim süreci de olduğu görülmüştür. İncelenen unsurların turizmde değerlendirilmeleri konusunda yol haritası çıkarılmış, planlı yaklaşımların başarıya ulaştığı ancak turistik hareketin kontrolsüz bırakılması halinde geleneğin hızla zarar gördüğü anlaşılmıştır. Bu konuda Nazarköy örneğinde önceliği mirasın tanınması ve aktarılmasına veren Mahmut Sür atölyesinin aynı köyde bulunan diğer atölye ve işletmelere göre başarısı dikkat çekicidir.

El sanatı unsurlarının turizm alanında en yaygın değerlendirilen ve kontrolsüz bırakıldığında turistifikasyon tehdidine en kolay maruz kalabilecek SOKÜM unsurlarından olduğu anlaşılmaktadır. Bu tehdidi ortadan kaldırabilmek için Azerbaycan tarafından çıkarılan “Halıcılığın korunması için geleneksel el halılarının korunması ve geliştirilmesi” kanunu ve bu kanun gereğince turizmde değerlendirilen halılarda geleneksel üretim olduğunu gösteren sertifikaların kullanılması zorunluluğu, el sanatı unsurlarının yasal mevzuat düzenlemeleri ile nasıl korunabileceğini gösteren örnek bir uygulama olarak kabul edilmeli ve ülkemizdeki el sanatı ustaları ile geleneğin korunması için örnek teşkil etmelidir.

Sonuçta görülmektedir ki SOKÜM unsurlarının turizmden yararlanarak varlığını sürdürülebilmesi meselesinde hangi ürünlerin, nerede, ne zaman, nasıl, kime ve kim tarafından tanıtılıp sunulacakları önceden belirlenmeli ve yol haritaları çıkarılmalıdır. Bu sebeple SOKÜM-turizm ilişkisinde anayasa→yasa→tüzük→yönetmelik→yönerge hiyerarşisine benzer bir denetim mekanizmasının kurulması ve işleyişin bu yapıya uygun olarak takip edilip, denetlenmesi gereklidir. Verdiğimiz benzetmeden hareketle Sözleşme Metni ve Uygulama Yönergesi’ anayasa olarak belirlenmeli, uluslararası bu belgelerin rehberliğinde ulusal→bölgesel→kentsel ve son olarak unsur odaklı plan ve stratejiler geliştirilmelidir.

Öte yandan turizm alanında SOKÜM inceleme yöntemleri konusunda farkındalık yaratılmalıdır. SOKÜM süreçleriyle ilgili eğitimler bu farkındalığı yaratabilir. Sözleşmede gösterilen koruma yöntemlerinden “okul içi ve okul dışı eğitim aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktarım” maddesinin turizm alanında nasıl yer bulması gerektiği üzerinde durulmalı, bu konuda hayli yol almış halk bilimi disiplininin özellikle de uygulamalı halk bilim alanında geliştirilen yöntemlerden yararlanılmalıdır. Böylece turizm alanında mevcut ürün tasarlama ve geliştirme becerisi SOKÜM mevzuatı ve ruhuna uygun bir adaptasyon ile mirasın turizm bağlamında yaşatılarak korunması için kullanılabilir.

Görüldüğü gibi SOKÜM ve turizm hayatın her alanında yer alır. Dünya çapında muazzam sayılara ulaşan verilerden yola çıkarak değerlendirme yapabilmek ve sonuçlara ulaşabilmek kolay değildir. Bunun için yapılacak sistemli ve detaylı incelemelere ihtiyaç vardır. Bu çalışma söz konusu iki alanın kesişim noktası olan yaşatarak koruma anlayışına odaklanarak sistemli bir inceleme sunmayı amaçlamıştır. Bu tezin SOKÜM ve turizm konusunda yapılacak çalışmalara veri sağlamasını ve bu konudaki çalışmalarda model olarak kullanılmasını umut etmekteyiz.

KAYNAKLAR

- Achilles, V. (2007). Seal of Excellence for Handicraft. İçinde *UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges*, (ss.50-65) Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Akagawa, N. ve Smith, L. (Editörler). (2019). *Safeguarding Intangible Heritage: Practices and Politics*. Routledge.
- Aksu, H. E. (2017). Eller Havaya Eller Şifaya: Uluslararası Manisa Mesir Festivali Üzerine Bir İnceleme. *Milli Folklor*, 29(115), ss.91-105.
- Ağaoğlu, A. ve Narlı M. (2012). Edebî Miras Turizmi ve Türkiye’de Edebî Mekânlar. *Bilig*. 60, ss. 01-18.
- Alili, M. (2017). Avrupa’daki ve Türkiye’deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırması Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1),ss. 37-50.
- AlSayyad, N. (Ed.). (2011). *Consuming Tradition, Manufacturing Heritage: Global Norms and Urban Forms in The Age of Tourism*. New York: Routledge.
- Ananya, B. (2011). Heritage and Creative Enterprise. *International Journal of Intangible Heritage*, 6, ss. 99-104.
- Artun, E. (2001). Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi Sempozyumu*, (ss.15-19). Ankara: Hagem Yayınları.
- Atik, A., Atik, İ . (2018). Slow City Hareketinden Slow Food Hareketine Doğru Giderken Belediyelerin Rolü. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt: 14 - Özel Sayı:1, ss. 1-16.
- Avcı, N. (2007) "Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi", *Ege Akademik Bakış*, 7(2), ss. 485-501.

- Bak, S. (2007). Domestic and International Cultural Tourism in The Context of Intangible Heritage.İçinde *Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges*, (ss.23-27) Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Baldan, O. ve Tabak, Ö. G. C. (2015). Şanlıurfa Sıra Geceleri ve Geçmişten Günümüze Tını Değişimi. *VI. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu*. ss. 294-400.
- Bhatia, A. K. (2002). *Tourism Development: Principles and Practices*. Yeni Delhi: Sterling Publishers Pvt. Ltd.
- Bhattacharya, A. (2011). Heritage and Creative Enterprise. *International Journal of Intangible Heritage*, 6, ss. 99-104.
- Bilgimöz, S. ve Gülcan, B. (2021). Yaşayan İnsan Hazineleeri Deneyimsel Turizmde Nasıl Bir Rol Üstlenebilir?. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(12), ss. 1141-1160.
- Bille, M. (2012). Assembling Heritage: Investigating the UNESCO Proclamation of Bedouin Intangible Heritage in Jordan. *International Journal of Heritage Studies*, 18(2), ss. 107-123.
- Boswell, R. (2008). *Challenges to Identifying and Managing Intangible Cultural Heritage in Mauritius, Zanzibar and Seychelles*. Dakar: African Books Collective.
- Boorstin, D. J. (1992). *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*. New York: Vintage Books.
- Bowers, D. J. ve Corsane, G. (2012). Revitalising Amerindian Intangible Cultural Heritage in Guyana and Its Value for Sustainable Tourism. M.L. Stefano, P. Davis, G. Corsane, (Editörler), *Cultural Heritage and Tourism in The Developing World: A Regional Perspective* içinde (ss.201-212.). Woodbridge: The Boydell Press.
- Bozagic, E. C. ve Çevik, A. (2021) Destinasyon Çekim Gücü Olarak Gastronomi Müzeleri: Safranbolu Türk Kahve Müzesi Örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), ss. 320-330.

- Butler, R. W. (1980). 1. The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *The Canadian Geographer*, 24 (1) ss. 5-12.
- Campbell, J. (2017). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: İthaki Yayınevi
- Caust, J. ve Vecco, M. (2019). UNESCO Dünya Mirası Statüsü Lütuf Mudur Külfet Midir? Gelişmekte Olan Asya Ülkelerinden Kanıtlar.(Çev. Çobanoğlu. S. A.) N. Özdemir, A. Öger (Editörler.), *Kültürel Miras Yönetimi* içinde (ss. 141-167). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Chan, S. C. (2017). Folklore without a Folk: Questions in The Preservation of the Marinduque Moriones Heritage. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 23 (1), ss. 29-40.
- Civelek, M. (2022). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından Karagöz Sanatının Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12(2), ss. 417-439.
- Cohen, E. (1972). Towards A Sociology of International Tourism. *Social Research*, 39 (1), ss. 164 -182.
- Croes, R., Lee, S. H. ve Olson, E. D. (2013). Authenticity in Tourism in Small Island Destinations: A Local Perspective. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 11(1-2), ss. 1-20.
- Çalık, İ. ve Ödemiş, M. (2018). Gümüşhane İlinin Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde İncelenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities* 8(2). ss. 233-249.
- Çam, O. ve Çelik, C. (2022). İnanç Turizmi Etkinlikleri Çerçevesinde Bocuk Gecesi'nin Değerlendirilmesi. *Journal of Applied Tourism Research*, 3(1), ss. 37-56.
- Çapar, G. ve Yenipınar, U. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras Kaynağı Olarak Yöresel Yiyeceklerin Turizm Endüstrisinde Kullanılması. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4, ss. 100-115.

- Çavuşoğlu, M. ve Çavuşoğlu, O. (2018). Gastronomi Turizmi ve Gökçeada Lezzet Rotası. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(Ek1), ss. 347-359.
- ÇEKÜL Vakfı (2015). *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*. Tarihi Kılavuz Kitapçıklar Dizisi: 3, İstanbul: Kentler Birliği Yayınları,
- Çetinkaya, N. ve Yıldız, S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Erzurum Lavaş (Acem) Ekmeğinin Turistik Ürüne Dönüştürülmesine Yönelik Bir Çalışma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(Ek 1), ss. 430-452.
- Çevik, S. ve Saçılık, M. Y. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Yenilikçi Turizm Ürünlerine Dönüştürülmesi: Bir Örnek Olay İncelemesi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 47, ss. 331-341.
- Çokişler, N. ve Türker, A. (2015). Mutfak Kültürünün Turizm Ürünü Olarak Kullanım Etkinliğinin İncelenmesi: Ayder Turizm Merkezi Örneği. *Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(14). ss. 122-136.
- Çokişler, N. (2018). Kapadokyalı Teyzenin Savunması: Turizm Açısından Kültürel Mirasın Otantikliği Sorunu. *Millî Folklor*, 30(120), ss.119-130.
- Çokişler, N. (2021) Kültürel Mirasın Turizmde Kullanımı: Kuramsal Bir Çerçeve Önerisi. *International Journal of Contemporary Tourism Research* 1 (2021) ss. 87-98.
- Danteur, T. (2012). Authenticity Through Staging. Dialogic Analysis of Jemaa El Fna Square's Touristic and Cultural Activities and Representations. *Via. Tourism Review*, (1).ss. 1-13.
- Demir, S. ve Demirel, E. Ü. (2019). Bir Deneyimi Unutulmaz Kılan Unsurlar Nedir? Unutulmaz Turizm Deneyimi Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), ss. 661-682.
- D'Eramo, M. (2014). UNESCOide. *New Left Review*, (88), ss. 47-53.

- Del Barrio, M. J., Devesa, M. ve Herrero, L. C. (2012). Evaluating Intangible Cultural Heritage: The Case of Cultural Festivals. *City, Culture and Society*, 3(4), ss. 235-244.
- Doğanlı, B. (2020). Coğrafi İşaret, Markalaşma ve Kırsal Turizm İlişkileri. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), ss. 525-541.
- Doorne, S., Ateljevic, I. ve Bai, Z. (2003). Representing Identities through Tourism: Encounters of Ethnic Minorities in Dali, Yunnan Province, People's Republic of China. *International Journal of Tourism Research*, 5(1), ss. 1-11.
- Du Pisani, J. A. (2006). Sustainable Development–Historical Roots of the Concept. *Environmental Sciences*, 3(2), ss. 83-96.
- Dundes A. (2003). *Halk Kimdir?* (Çev. Ekici, M.). Gülin Öğüt Eker vd. (Editörler), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* içinde (ss.1-25). Ankara: Milli Folklor Yayınları.
- Ekici, M. (2000). Halk, Halk Bilimi ve Halk Bilgisi Üzerine Bir Deneme. *Milli Folklor*, 12(45), ss. 2-8.
- Ekici, M. (2004). Somut Olmayan Kültürel Miras Neden ve Nasıl Korunmalı ve Nasıl Müzelenmeli: Sorunlar, Çözümler ve Ülkelerden Örnekler. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu*. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yay. 1, ss.15-20.
- Ekici, M. (2004). Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (16). ss. 13-20.
- Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ekici, M. ve Fedakar, P. (2014). Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar Ve Nazar Boncuğu. *Milli Folklor*, 26(101). ss.40-50.

- Esfehane, M. H. ve Albrecht, J. N. (2019). Planning for İntangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 43(7), ss. 980-1001.
- Gerberich, V. L. (2005). An Evaluation of Sustainable American Indian Tourism. C. Ryan, & M. Aicken. (Editörler), *Indigenous tourism: The Commodification and Management of Culture* içinde (ss.75-86). Amsterdam: Elsevier.
- George, E. W. (2010). Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 4 (4), ss. 376-388.
- Genç, K., Atay, L. ve Eryaman, M. Y. (2014). Sürdürülebilir Destinasyon Yaratma Sürecinde Örgütlenmenin Önemi: Çanakkale Turizmi Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(1), ss. 49-61.
- Goffman, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. İstanbul: Metis.
- González, M. V. (2008). Intangible Heritage Tourism and Identity. *Tourism Management*, 29(4), ss. 807-810.
- Gregory, D. (2001). Colonial Nostalgia and Cultures of Travel: Spaces of Constructed Visibility in Egypt. Nezar AlSayyad (Ed.), *Consuming Tradition, Manufacturing Heritage: Global Norms and Urban Forms in The Age of Tourism* içinde (ss.111-151). New York: Routledge.
- Gülüm, E. (2015). Yaratıcı Turizm - Halk Kültürü İlişkisi ve Yerelin Popülerleşmesi. *Millî Folklor*. 27(105), ss. 87-98.
- Gümüş, M. ve Dilek, S. E. (2020) *Kültürel Miras ve Turizm (Disiplinlerarası Yaklaşım.)* Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hall, C.M. & Page, S.J. (2002). *The Geography of Tourism and Recreation, Environment, Place and Space*. Londra ve New York: Routledge.

- Hanh, D. B. (2007). Ethnic Minorities, Handicrafts and Tourism: The Case of the Hmong in Sa Pa, Northwestern Viet Nam. *UNESCO-EIHCAP Regional Meeting Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges* içinde (ss. 35-39). Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Hashimoto, H. (2003). Between Preservation and Tourism: Folk performing Arts in Contemporary Japan. *Asian Folklore Studies*, 62(2), ss. 225-236.
- Hemme, D. (2005). Landscape, Fairies and Identity: Experience on the Backstage of the Fairy Tale Route. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 3(2), ss.71-87.
- Horjan, G. (2011). Traditional Crafts as a New Attraction for Cultural Tourism. *International Journal of Intangible Heritage*, 6(1), ss.45-56.
- Ingram, G. (2005) A Phenomenological Investigation of Tourism Experience of Australian. C. Ryan, ve M. Aicken. (Editörler), *Indigenous Tourism: The Commodification and Management of Culture* içinde (ss. 21-34). Amsterdam: Elsevier.
- Ivan, O. (2017). ‘We Make More Money Now, but We Don’t Talk To Each Other Anymore’: On New Tourism And Capitalism in The Danube Delta. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15 (2), ss.122-135.
- İnci, P. E. Gelenek, Modernite Ve Postmodernite Bağlamında Nazar Boncuğu Yapımı Ve Nazarköy. *Folklor Akademi Dergisi*, 3(4), ss. 116-143.
- Jaakson, R. (2004). Beyond The Tourist Bubble?: Cruiseship Passengers in Port. *Annals of Tourism Research*, 31(1), ss.44-60.
- Jamieson, W. (2007) Introduction to Living Heritage in the Context of Nature, Agri-, and Eco-tourism. *UNESCO-EIHCAP Regional Meeting Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges* içinde (ss.85-87). Bangkok: UNESCO Bangkok.

- Kan, M. ve Gülçubuk, B. (2008). Kırsal Ekonominin Canlanmasında ve Yerel Sahiplenmede Coğrafi İşaretler. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22 (2), ss.57-66.
- Keitumetse, S.O. & O. Nthoi. 2009. Investigating the Impact of World Heritage Site Tourism on the Intangible Heritage of a Community: Tsodilo Hills World Heritage Site, Botswana. *International Journal of Intangible Heritage* (4) ss.144-149.
- Kim, S. ve Iwashita, C. (2016). Cooking Identity and Food Tourism: The Case of Japanese Udon Noodles. *Tourism Recreation Research*, 41(1), ss. 89-100.
- Kole, S. K. (2010). Dance, Representation, and Politics of Bodies: ‘Thick Description’ of Tahitian Dance in Hawaiian Tourism Industry. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 8(3), ss. 183-205.
- Kozak, M. A., Evren, S. ve Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), ss. 7-22.
- Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2017). *Genel Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozorog, M. (2011). Festival Tourism and Production of Locality in a Small Slovenian Town. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 9(4), ss. 298-319.
- Kurt, S. (2016). Intangible Cultural Heritage and Tourism: Germiyan Village Sample. Gezgin, İ. ve Cesur, S. Ç. (Editörler), *Proceedings Of III. International Cesme-Chios History, Culture And Tourism Symposium* içinde (ss. 95-104). İstanbul: Yaylacık Matbaacılık.
- Kurt, S. (2017). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm: Fıkraların Turist Rehberleri Tarafından Kullanımı. R. Uçkun, K. Doğan, D. Ersöz, N. S. Derdiçok. (Editörler), *Somut Olmayan Kültürel Miras ve Mizah* “Uluslararası Genç Akademisyenler Kültür Kongresi içinde (ss. 416-426).İzmir.
- Lee, L. Y. S. ve Tang, Z. H. Y. (2020). Residents' Perceptions on Touristifying Cantonese Opera in Hong Kong. *Annals of Leisure Research* 25(2), ss.273-290.

- Lopez-Guzman, T. ve Santa-Cruz, F. G. (2016). International Tourism and the UNESCO Category of Intangible Cultural Heritage. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 10(3), ss. 310-322.
- MacCannell, D. (1999). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. University of California Press.
- Maspul, K. A. (2022). Tourism Development Through Creative Economy in Saudi Arabia: Sustaining Coffee as a Culinary Destination in Buraidah. *AJIRSS: Asian Journal of Innovative Research in Social Science*, 1(2), ss. 74-81.
- Maspul, K. A. (2022). Strengthening Sustainability in The Coffee Value Chain: Maintaining Hail's Specialty Coffee as a Culinary Destination in Saudi Arabia. *Jurnal Pendidikan dan Konseling (JPDK)*, 4(5), ss. 4537-4545.
- Mat Radzuan, I. S., Fukami, N. ve Ahmad, Y. (2015). Incentives for the Conservation of Traditional Settlements: Residents' Perception in Ainokura and Kawagoe, Japan. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 13(4), ss. 301-329.
- Mbaiwa, J. E. (2005). Community-Based Tourism and the Marginalized Communities in Botswana: The Case of the Basarwa in the Okavango Delta. C. Ryan, & M. Aicken. (Editörler), *Indigenous Tourism: The Commodification and Management of Culture* içinde (ss.87-109). Amsterdam: Elsevier.
- McCleery, A. ve Bowers, J. (2016). Documenting And Safeguarding Intangible Cultural Heritage: The Experience in Scotland. M. L. Stefano ve P. Davis (Editörler.), *The Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage* içinde (ss. 209-226). New York: Routledge.
- McKercher, B. (2002) "Towards A Classification Of Cultural Tourists", *International Journal Of Tourism Research*, 4(1), ss. 29-38.
- McIntosh, A. J. ve Johnson, H. (2005). Understanding The Nature of The Marae Experience: Views from Hosts and Visitors at The Nga Hau E Wha National Marae, Christchurch, New Zealand. C. Ryan, & M. Aicken. (Ed.) *Indigenous*

Tourism: The Commodification and Management of Culture içinde (ss. 35-50). Amsterdam: Elsevier.

McKercher, B., Ho, P. S. ve Du Cros, H. (2005). Relationship Between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, 26(4), ss. 539-548.

Musinguzi, D. ve Kibirige, I. (2009). The Role of Cultural and Heritage Education at Bakoni Malapa Open Air Museum: Demonstrations of Cultural Practices and Craftwork Techniques. *International Journal of Intangible Heritage*, 4, ss.152-158.

Münüsoğlu, H. (2021). Ötekileştirilmiş Bir Grubun Müziğinden Turizm ve Kültürel Miras Unsuruna Dönüşen Rembetiko. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 10(79), ss. 381-389.

Oğuz, M.Ö. (2002). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2008). SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesine Giden Yolda 1989 Tavsiye Kararı. *Milli Folklor Dergisi*, 20(80), 26-32.

Oğuz, M. Ö. (2013). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Oğuz, M. Ö. (2014). Çağdaş Kentte bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü. *Milli Folklor Dergisi*, 13(101), ss. 25-39.

Oğuz, M. Ö. (2017). Onuncu Yilinda Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri: Görünürlük, Değerlilik Ve Güvenirlik. *Millî Folklor Dergisi*, 29(116), ss. 5-17.

Oğuz, M. Ö., Nalcıoğlu, Z.S.B., Aral, A.E. (2021). Turizm Eğitiminde Somut Olmayan Kültürel Miras. Tekin, G. Sezerel, H. Bayraktar, Z. (Editörler), *Turizm ve Kültürel Miras Eğitimi: Disiplinlerarası Yaklaşımlar* içinde (ss. 73-86). Ankara: Sonçağ Akademi Yayınları.

- Ong, E. (2007). The Iban People of Rumah Garie, Sungai Kain, Kapit District, Sarawak Malaysia. *UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges* içinde (ss.40-42). Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Ölçer Özünel, E.Ö. (2011). Kültür Turizminde “Yöresel” ve “Otantik” Olanı Sorgulamak ve Tüketilmiş Mekânları Yeniden Üretmek Üzerine. *Turkish Studies*, 6 (4), ss.255-262.
- Ölçer Özünel, E. Ö. (2012). Peri Bacalarına Sihirli Değnek: Nevşehir Turizminin Kültürel Animasyon ve Uygulamalı Halkbilimi Bağlamında Değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, ss. 93-102.
- Ölçer Özünel, E. Ö. (2014). Kendini Seyreden Öteki: Halk Kültürü Temsillerinde Öz Oryantalist Yaklaşımlar. *Millî Folklor*, 26 (102), ss. 5-16.
- Ölçer Özünel, E. Ö. (2017). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Karanlık Yüzleri: Turistifikasyon, Bağlamından Koparma, Millîleştirme, Müzeifikasyon, Otantifikasyon ve Aşırı Ticarileşme. *Kültürel Mirasın Korunması Uluslararası Bursa Sempozyumu*, Bursa, ss. 349-366.
- Ölçer Özünel, E. (2017). " İnsanlar, Gezegen ve Refah İçin Bir Eylem Planı": Somut Olmayan Kültürel Miras ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Eleştirel Yaklaşım. *Millî Folklor*, 29 (116), ss. 18-32.
- Ölçer Özünel, E. Ö. (2018) Selling Ice-cream to Eskimos: Can Communities Sustain without Sustainable Development Goals? *Islamic Studies on Human Rights and Democracy*, 2 (1), ss.1-37
- Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Millî Folklor*, 22(86), ss.174-185.
- Öter, Z. ve Ünal, E. (2017). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Beypazarı Turizm Destinasyonunda Yerel Ekonomiye Katkıları. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, (1), ss. 26-37.

- Özbek, Ö. T. ve Çelikbaş, E. Ö. (2021). Somut Olmayan Kültürel Miras Temalı Turistik Aktivitelerin Terapötik Etkisi: Bursa Karagöz Müzesi Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(4), ss. 2723-2736.
- Özdemir, N. (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi (Seçki)*. Ankara: Hacettepe Yayıncılık.
- Özdemir, N. (2019). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri İle Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi. N. Özdemir, A. Öger (Editörler), *Kültürel Miras Yönetimi* içinde (ss. 9-31). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özgen, L., Ergun, P. ve Kaymaz, E. (2019). Slow Food Hareketine Uygun Bir İçecek: Türk Kahvesi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12 (27), ss. 624-636.
- Öztürk, G. ve Çivici, M. E. Ö. (2018). Küyerelleşme Kapsamında Türkiye Turizm Tanıtım Afişlerinde Somut Olmayan Kültürel Miras Öğelerinin Kullanımı: Bir Gösterge Bilim Analiz Örneği. *Journal of Travel and Tourism Research*, (13), ss. 69-95.
- Paddock, C. ve Schofield, J. (2017). Authenticity and Adaptation: The Mongol Ger as a Contemporary Heritage Paradox. *International Journal of Heritage Studies*, 23(4), ss. 347-361.
- Pelit, E. ve Türkoğlu, T. (2019). Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Turizme Yansımaları Ebru Sanatı Üzerine Bir İnceleme. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), ss. 101-118.
- Phue, P. (2007) The Implementation of the National Action Plan for the Safeguarding of Nha Nhac, Vietnamese Court Music (2005 - 2007) *UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges*. (ss.68-77) Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Pine, J. ve Gilmore, J. (2012). *Deneyim Ekonomisi Güncellenmiş Tekrar Basım*. (Çev.) Levent Cinemre, İstanbul: Optimist Yayınları.
- Polat, S. A. (2016). *Turizm Antropolojisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Rattanaovong, H. (2007) Intangible Culture and Cultural Tourism: Mutual Support in the Case of the Restoration of the Phralak Phralam Dance in Luang Prabang *UNESCO-EIIHCAP Regional Meeting Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges* içinde (ss.82-84). Bangkok: UNESCO Bangkok.
- Richards, G. (2019). Kültür Turizmi: Son araştırmalar ve Eğilimlere Dair Bir İnceleme. (Çev. Mustafa Yeniasır). N.  zdemir, A.  ger (Editörler), *Kültürel Miras Yönetimi* içinde (ss.583-614). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Robertson, M. H. (2006). The Difficulties of Interpreting Mediterranean Voices: Exhibiting Intangibles Using New Technologies. *International Journal of Intangible Heritage*, 1, 25-34.
- Robinson, M. (2001). Tourism Encounters: Inter- and Intra-Cultural Conflicts and the World's Largest Industry. Nezar AlSayyad (Ed.), *Consuming Tradition, Manufacturing Heritage: Global Norms and Urban Forms in The Age of Tourism* içinde (ss. 34-67). New York: Routledge
- Robledo, M. A. ve Batle, J. (2017). Transformational Tourism as a Hero's Journey. *Current Issues in Tourism*, 20(16), 1736-1748.
- Rodzi, N. I. M., Zaki, S. A. ve Subli, S. M. H. S. (2013). Between Tourism and Intangible Cultural Heritage. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (85), ss. 411-420.
- Saçlı,  . ve Avcıkurt, C. (2018). Destinasyon Tercihinde Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin  nemi: Uluslararası Kültür Turistleri  zerine Bir Uygulama. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(4), ss.1-13.
- Sae-Wang, R. (2015). Spirit of the Loom: The Conservation and Commodification of Surin's Textile Cultural Heritage. *International Journal of Intangible Heritage*, 10, ss.86-100.

- Saral, E. ve Tuna, S. T. (2020). Türkiye’de Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi Bağlamında Hazırlanan Envanter Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Electronic Turkish Studies*, 15(7), ss.3087-3106.
- Saveriades, A. (2000). Establishing The Social Tourism Carrying Capacity for The Tourist Resorts Of The East Coast of The Republic of Cyprus. *Tourism Management*, (21), ss.147-156.
- Serçek, G. Ö. ve Akyüz, İ. (2021). Telkari Sanatının Kültürel Miras ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *International Journal of Mardin Studies*, 2(2), ss.18-30.
- Simón, F. J. G., Narangajavana, Y. ve Marques, D. P. (2004). Carrying Capacity in the Tourism Industry: A Case Study of Hengistbury Head. *Tourism Management*, 25(2), ss. 275-283.
- Smith, L. ve Akagawa, N. (Editörler). (2008). *Intangible Heritage*. Londra:Routledge.
- Sol, S. (2018) Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali. *II. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Çalıştayı*, ss. 98-107.
- Soma, T. ve Sukhee, B. (2014). Altai Kazakh Falconry as Heritage Tourism: The Golden Eagle Festivals of Western Mongolia. *International Journal of Intangible Heritage*, 9, ss.135-147.
- Sotiriadis, M. (2017). Pairing Intangible Cultural Heritage with Tourism: The Case of Mediterranean Diet. *EuroMed Journal of Business*, 12 (3), ss. 269-284.
- Soygüden, A. (2018). 656. Kırkpınar Yağlı Güreşlerine Katılan Seyircilerin Sosya-Demografik Özellikleri ve Katılım Sebepleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), ss. 337-352.
- Stefano, M. L., Davis, P. ve Corsane, G. (Editörler). (2012). *Safeguarding Intangible Cultural Heritage*. Woodbridge: Boydell & Brewer Ltd.
- Stefano, M. ve Davis, P. (2016). A Conversation with Tara Gujadhur: The Traditional Arts and Ethnology Centre. Laos. M. Stefano ve P. Davis (Editörler), *The*

- Routledge Companion to Intangible Cultural Heritage* içinde (ss. 396-401). Londra: Routledge.
- Su, X. (2016). Reconstruction of Tradition: Modernity, Tourism and Shaolin Martial Arts in the Shaolin Scenic Area, China. *The International Journal of the History of Sport*, 33(9), ss. 934-950.
- Swarbrooke, J. (1999) *Sustainable Tourism Management*, Oxon: CABI Publishing, CAB International.
- Şahin, H. İ. (2009). Dalyan ve Köyceğiz Çevresinde Gelenek, Turizm ve Folklorizm. *Millî Folklor* 11(82), ss. 50-58.
- Tan, S-K., Tan S-H., Kok, Y-S., Choon, S-W. (2019). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği ve Mekân Duygusu: George Town ve Melaka Örneği. N. Özdemir, A. Öger (Editörler), *Kültürel Miras Yönetimi* içinde (ss. 439-473). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Taylor, K. (2004). Cultural Heritage Management: A Possible Role for Charters and Principles in Asia. *International Journal of Heritage Studies*, 10(5), ss.417-433.
- Teke, S. G. (2016). Değişen Kültürel Mekânlar, Dönüşen Gelenekler: Ankara’da Hıdırellez Kutlamaları ve Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(1), ss. 44-59.
- Tekin, G. (2017) Turizm Fakültelerinde Somut Olmayan Kültürel Miras Eğitimi Üzerine Bir İnceleme, 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, ss.525-533.
- Terzić, A., Bjeljic, Ž. ve Ćurčić, N. (2015). Common histories, Constructed Identities: Intangible Cultural Heritage and the Rebranding of Serbia. *International Journal of Intangible Heritage*, (10), ss.102-120.
- Thompson, K. ve Matheson, C. M. (2008). Culture, Authenticity and Sport: A Study of Event Motivations at The Ulaanbaatar Naadam Festival, Mongolia. Janet Cochrane (Ed.), *Asian Tourism: Growth and Change* içinde (ss. 233-243) Amsterdam: Elsevier.

- Timothy, D. J. ve Nyaupane, G. P. (Editörler). (2009). *Cultural Heritage And Tourism in The Developing World*. New York: Routledge.
- Türker, A. ve Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir Dergisi*, (9), ss. 86-98.
- Türker, A. ve Türker, G. Ö. (2016). Deneyimsel Pazarlamanın Halk Bilimi Ürünlerinde Kullanımı: Yaşayan Müze Örneği *Akademik Bakış Dergisi*, (58), ss.702-716.
- Türker, A., Kurt, S., ve Türker, Ö. G. (2016). Fakelore ve Folklorizmin Turizm ile İlişkisi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Turan Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(31), ss.7-16.
- Türker, A. ve Köksal, G. (2018). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistlere Aktarılmasının Turist Rehberleri Açısından Değerlendirilmesi. Hacıoğlu, N. vd. (Editörler) *Turist Rehberliği Üzerine güncel Araştırmalar* içinde (ss.264-277) Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uçmuş, P. K. (2021), G-20 Ülkelerinde Turist Rehberliği Eğitimi *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), ss. 23-43.
- UNEP & UNWTO, (2005), *Making Tourism More Sustainable: A Guide For Policy Makers*, Madrid: World Tourism Organization.
- UNESCO, (1998). *Preservation and Promotion of the Intangible Cultural Heritage-1998 Regional Seminar for Cultural Personnel in Asia and The Pacific*. Tokyo: Asia/Pacific Cultural Centre for UNESCO (ACCU).
- UNWTO, (2012). *Tourism and Intangible Cultural Heritage*. Madrid: World Tourism Organization.
- Urry, J. (2009). *Turist Bakışı*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, K. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

Yildirgan, R. (2022). Etnik Çeşitlilikten Gelen Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turizme Kazandırılmasında Dijital Erişilebilirlik Üzerine Bir Değerlendirme; Sakarya Örneği. *TURAN: Stratejik Arastirmalar Merkezi*, 14(53), ss.126-135.

Yu, H. (2015). A Vernacular Way of “Safeguarding” Intangible Heritage: The Fall and Rise of Rituals in Gouliang Miao Village. *International Journal of Heritage Studies*, 21(10), ss. 1016-1035.

WTO, (2004) *Tourism Congestion Management at Natural and Cultural Sites*. Madrid: World Tourism Organization.

WTO, (2012) *Global Report on Food Tourism*. Madrid: World Tourism Organization.

TEZLER

Abdumamatova, D. (2018). *Kirgizistan’ın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Turistik Ürün Olarak Pazarlanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Ar, H. (2015). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Turist Rehberlerinin Rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Arslan, H. (2019). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Amasya Mutfağı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ayalp, N. (2008). *Geleneksel Türk Kahvesi İç Mekânlarının Çağdaş Yorumu*. (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydın, K. (2022). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Turizm Alanında Değerlendirilmesi: Karabük Ovacık İlçesi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

- Ayvacı, H. (2018). *Türkiye'deki Turizm Animasyonlarında Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Unsurlarının Kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakır, C. Ş. (2010). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakır, N. (2016). *Türkiye Müzecilik Belleğinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Araştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çalık, A. Ö. (2014). *Turistik merkezlerin Sosyal Taşıma Kapasitesi: Beypazarı Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çankaya, E. (2006). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzecilik Bağlamında Korunması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çiçekoglu, N. (2014). *Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcıları: Rize El Sanatı Ustaları Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çorbacı, M. (2022). *Somut Olmayan Kültürel Miras Üzerine Bir Araştırma: Karabük İli Yenice İlçesi Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Demir B. (2019). *Sürdürülebilir Turizm Hareketi Olarak Slow Food: Germiyan Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demir, E. S. (2015). *Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Ekoturizm Bağlamında Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ekici, S. E. (2018). *Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından El Sanatları Geleneğinin Kırsal Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi: Muğla – Milas Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Eken, Y. (2020). *Bursa İli Karagöz Müzesi'nde Yapılan Deri Tasvirlerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Esfehani, M. H. (2017). *Intangible Cultural Heritage and Tourism in Protected Areas*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Otago, Dunedin-Yeni Zelanda.
- Gezeroğlu, E. (2013). *Sivil Toplum Kuruluşları Kampanyalarında Medyanın Rolü Slow Food/Fikir Sahibi Damaklar “İstanbul Lüfere Hasret Kalmasın” Kampanyasının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Giraud, R. F. (2011). *Intangible Heritage and Tourism Development at The Tsodilo World Heritage Site*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of California, Berkeley.
- Göçkan, E. (2012). *İzmir İli Yavaş Şehir Seferihisar Örneğinde Doğal ve Kültürel Yapı Üzerine Araştırmalar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gümüş, R. (2020). *Çankırı İli'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Kahraman, O.C. (2019). *Turist Deneyimi ve Tekrar Ziyaret Etme Niyeti Arasındaki İlişkide Kişilik Özelliklerinin Aracı Rolü: Alternatif Turizm Türlerine Katılan Turistler Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kaya, K. (2021). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarımında Turizm Acentelerinin Rolü: Nevşehir Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Kurt, S. (2009). *Türk Halk Kültürü Ürünlerinin Turizmde Kullanımı: Fethiye Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Lloyd, G. (2009). *The Safeguarding of Intangible Cultural Heritage: Law and Policy-A Case Study of Angkor*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sidney Üniversitesi. Sidney-Avustralya.
- Özar, H. (2019). *İzmir Yöresinde Geleneksel Boncuk Üretimi ve Koruma Önerileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü, Denizli.
- Özbaş, M. Seyahatnamelerin Aynasında Orta Asya Ve Sibiry: 19. Yüzyıl İngiliz Seyahatnamelerinde Türk Boylarının İnanç Unsurları (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Özsoy, Y. (2019) *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Turizm Alanında Değerlendirilmesi Gazipaşa Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Pan, B. Shizhou, Y. ve Crone, C. (2007). *Preserving Intangible Cultural Heritage to Facilitate a Transition towards Sustainability: A Case Study of Tibet's Tourism Industry*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Blekinge Teknoloji Enstitüsü. Karlskrona-İsveç.
- Saçlı, Ç. (2016). *Destinasyon Tercihinde Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Kültür Turisti Tipolojisi Açısından Önemi: Konya Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Stevens, J. C. M. (2017). *Indigenous Intangible Cultural Heritage: Towards an Indigenous Approach to Canadian Heritage Management and Planning*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Waterloo Üniversitesi. Ontari-Kanada.
- Szilasi, I. H. (2013). *Cultural Tourism, Cultural Development and Poverty Reduction in Africa. The Introduction of a Model Based on Experience from Senegal and Congo*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Corvinus Üniversitesi. Budapeşte-Macaristan.
- Şahinoğlu, Ş. (2015). *Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramına Farklı Bir Yaklaşım: Mutfak Müzeleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, Ç. (2015). *Halk Bilimi Müzeciliğinde Bir Örnek “Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Talley, G. U. J. (2015). *Fantasia: Performing Traditional Equestrianism as Heritage Tourism in Morocco*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kaliforniya Üniversitesi. Los Angeles-ABD.
- Tekin, G. (2020). *Tasarlanmış Mekânlarda Kültürel Miras Aktarımı Ve Yeniden Canlandırma: Hamamönü ve Çevresi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Türkoğlu, T. *Somut Olmayan Kültürel Miras Kaynaklarının Turizm Çekiciliği Kapsamında Değerlendirilmesi: Türk Kağıt Süsleme (Ebru) Sanatı Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Wechtunyagul, P. (2008). *The Intergration of Cultural and Natural Heritage Values For Sustainable Tourism İn Koh Kred, Nonthaburi Province*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Silpakorn Üniveristesi, Bangkok-Tayland.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Alman Masal Yolu Rotası <https://www.deutsche-maerchenstrasse.com/en> ET: 15.12.2018).

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi SOKÜM Müzesi Tanıtım <https://hacibayram.edu.tr/thbmer/ankara-sokum-muzesi?lang=tr-TR> ET:30.10.2022

Ankara SOKÜM Müzesi TRT AVAZ Kanalı Tanıtım <https://www.youtube.com/watch?v=ejfCvKvb4Ek> ET: 31.10.2022

Ankara SOKÜM Müzesinden Görüntüler (<https://www.facebook.com/ankarasokum/> ET: 01111.2022

Ankara SOKÜM Müzesi Türk Kahvesi Kültürü <http://www.sokumenstitusu.org.tr/Faaliyet/61/T%C3%BCrk-Kahvesi> ET:07.11.2022

Ankara SOKÜM Müzesi, Meddah Kenan Olpak'ın Yusuf İle Züleyha Hikâyesi Anlatımı <https://www.facebook.com/photo/?fbid=373695743098132&set=oa.1912812332124199> ET:31.10.2022

Arap Kahvesi, Dubai Kahve Müzesi <https://www.coffeemuseum.ae/museum-guide.php> ET:09.11.2022

Arap Kahvesi, Dubai Kahve Müzesi'nden Görüntüler https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g295424-d8558763-Reviews-Coffee_museum-Dubai_Emirate_of_Dubai.html#/media-attraction/g295424-d8558763-Reviews-Coffee_museum-Dubai_Emirate_of_Dubai.html?albumid=-160&type=0&category=-160 ET:08.11.2022

Arap Kahvesi, Dubai Kahve Müzesi Tripadvisor Yorumu https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g295424-d8558763-Reviews-Coffee_museum-Dubai_Emirate_of_Dubai.html ET:08.11.2022

Arap Kahvesi, Dubai Kahve Müzesi Detaylı Bilgi <https://www.bbc.com/news/av/business-28980953>
<https://www.euronews.com/travel/2019/08/26/visiting-dubai-s-many-museums>

Avrupa Turizm Destinasyonlarında taşıma Kapasitesini Tanımlama, Ölçme ve Değerlendirme Toplantı Sonuç Raporu

https://ec.europa.eu/environment/iczm/pdf/tcca_en.pdf ET: 10.12.2018

Barcelona’da Turizm Protestoları Haberi

<http://tr.euronews.com/2017/08/04/barselonada-ingiliz-turistleri-tasiyan-bir-tur-otobusune-saldirildi> ET: 01.12.2017

Bruntland Raporu <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> ET: 28.06.2020

Coğrafi İşaretleme Sisteminde Kullanılan Amblemeler

<https://www.ci.gov.tr/sayfa/coğrafi-işaret-nedir> ET 19.12.2020

Coğrafi İşaretlerin Ürün Gruplarına Göre Türkiye’de Dağılımı

<https://ci.turkpatent.gov.tr/Statistics/ProductGroup> ET 19.12.2020

Coğrafi İşaretlerle İlgili Mevzuat

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.555.pdf> ET 19.12.2020

Coğrafi İşaretlerle İlgili Lisansüstü Tezler

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> ET 20.12.2020

Ege Üniversitesi Kariyer Etkinliği, Öcal Oğuz Söyleşi

<https://www.youtube.com/watch?v=jWp2FSsaf88> ET: 28.11.2022

Efsaneler Diyarı Müzesi (<https://ich.unesco.org/en/BSP/land-of-legends-programme-for-promoting-and-revitalizing-the-art-of-storytelling-in-kronoberg-region-01392>) ET: 26.12.2021

Efsaneler Diyarı Hazine Avı Uygulaması (<https://ich.unesco.org/en/BSP/land-of-legends-programme-for-promoting-and-revitalizing-the-art-of-storytelling-in-kronoberg-region-01392>) ET: 26.12.2021

Efsaneler Diyarında Hazine Avı <https://sagobygden.se/en/geocaching-2/> ET: 24.12.2021

Efsaneler Diyarı Hikâye Anlatımı Festivali (<https://ich.unesco.org/en/BSP/land-of-legends-programme-for-promoting-and-revitalizing-the-art-of-storytelling-in-kronoberg-region-01392> ET: 26.12.2021

https://www.youtube.com/watch?v=7FzNtGa_iEU ET: 05.11.2022
<https://www.youtube.com/watch?v=TZz05wHcaMs> ET:05.11.2022

ICOMAS (1999) Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0300983001536913522.pdf

ICOMAS (2011) Paris Deklarasyonu
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0294537001587380802.pdf ET:
11.08.2021

ICOMAS (2014) Floransa Bildirgesi
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf ET:
11.08.2021

Jolly Tur, Çernobil Turu'nun Program Detayları <https://www.jollytur.com>. ET
25.12.2019

Karagöz Müzesinde Düzenlenen Etkinlik ve Gösteriler
<https://biletinal.com/mezan/karagoz-muzesi-bursa-ksuast> ET: 03.11.2022

Karagöz Müzesi, Karagöz Sanatçısı <https://www.youtube.com/watch?v=FccO7WptTIE>

Karagöz Müzesi, Reklam Filmi <https://www.youtube.com/watch?v=FccO7WptTIE>
ET:03.11.2022

Karagöz Müzesi, Bursa Belediyesi Karagöz Müzesi Ziyaretçi Sayısı Haberi
<https://www.bursa.bel.tr/haber/muzelere-1-milyon-ziyaretci-28559> ET:03.11.2022

Karagöz Müzesi, Bursa Belediyesi Uluslararası Karagöz Kukla ve Gölge Oyunları Festivali <https://www.bursa.bel.tr/etkinlik/19-uluslararasi-bursa-karagoz-kukla-ve-golge-oyunlari-festivali-14> ET:03.11.2022

Karagöz Müzesi <https://www.bursa.com.tr/tr/mezan/karagoz-muzesi-241/>,
<https://gezimanya.com/GeziNotlari/bursa-karagoz-muzesi> ET:03.11.2022

Karagöz Müzesi, Kùltür Turizm Bakanlığı <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-94272/bursa-karagoz-muzesi.html> ET:03.11.2022

Karagöz Müzesi, UNIMA bùlteninde yer verilen Karagöz sanatçısı Şınasi Çelikkol söyleşisi http://www.unima.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/UNIMA_Bulteni_9.pdf
ET:03.11.2022

Kırkpınar Yağlı Güreş Videoları <https://www.youtube.com/watch?v=xtESAfKXfwH8>,
https://www.youtube.com/watch?v=31wqGwSfd_E,
<https://www.youtube.com/watch?v=H9oe5JhKf2Q>,
<https://www.youtube.com/watch?v=OmFdMYkuMik> ,

Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali Resmî Gazete
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20872.pdf> ET:16.11.2022

Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali Tripadvisor Yorumu
https://www.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g652369-d2651209-r396822564-Kirkpinar_Oil_Wrestling-Edirne_Edirne_Province.html ET:16.11.2022

Kırkpınar ve Turizm
<http://www.edirneyenigun.com/haber/19824/K%C4%B1rkp%C4%B1nar-turizm-acisindan-verimli-gecti.html> ET:16.22.2022

Kırkpınar, Edirne Belediyesi Yağlı Güreş Festivali
(<https://www.edirne.bel.tr/uploads/files/shares/661.KIRKPINAR/62b1b58cb157b.pdf>)
ET:16.11.2022

Kırkpınar, Edirne Yenigün Gazetesi Kırkpınar Haberi
<http://www.edirneyenigun.com/haber/19824/K%C4%B1rkp%C4%B1nar-turizm-acisindan-verimli-gecti.html> ET:16.22.2022

Kırkpınar, Guinness Belgesi <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/73717-oldest-competition-wrestling> ET: 15.11.2022

Kırkpınar, Kumluca'da Domates Güreşleri

(<https://beyazgazete.com/video/anahaber/beyaz-tv-81/2012/4/27/domates-guresi-yaptilar-272288.html>) ET:16.11.2022

Kırkpınar, The Bachelorette Programından Sahneler

(<https://www.youtube.com/watch?v=ZAMC4f84pYE>) ET:16.11.2022

Kırkpınar, Turistler için Yağlı Güreş Eğitimi (<https://eventsofistanbul.com/product/oil-wrestling-training-acitivity-class-outside-istanbul/>) ET:16.11.2022

Muğla İli Turizm Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Analizi
(http://www.fto.org.tr/DB_Image/29/99/Mu%C4%9Fla%20Rekabet%C3%A7ilik%20Analizi.pdf) ET 20.12.2020

Naadam Festivali, Görüntüler (<https://ich.unesco.org/en/RL/naadam-mongolian-traditional-festival-00395>) ET:14.11.2022,

(<http://naadamfestival.com>) ET:14.11.2022

Naadam Festivali, SOKÜM Tanıtım Videosunda Yer Verilen Turistler
(<https://ich.unesco.org/en/RL/naadam-mongolian-traditional-festival-00395>)
ET:14.11.2022

Naadam Festivali, Moğolistan Ekonomisini Çeşitlendirmek İçin Turizme Bakıyor
(<https://www.unwto.org/archive/asia/news/2012-08-07/mongolia-looks-tourism-diversify-its-economy>) ET:14.11.2022

Naya Köyü, Patanchitra Festivali

(https://www.tripadvisor.co.nz/AttractionProductReview-g1024713-d19355945-POT_Maya_Experience_Patachitra_Festival_Nov_20_22_2020-Kharagpur_West_Midnapore_D.html) ET: 28.12.2021

Naya Köyü, Proje Tanıtımı (<https://hipamsindia.org/wp-content/uploads/2021/05/HIPAMS-India-Case-Studies.pdf>) ET: 27.12.2021

Naya Köyü, Swarna Chitrakar'ın Covid-19 Hakkında Hazırladığı Patachitra Şarkısı
<https://www.youtube.com/watch?v=rNbQ5N59ZXE> ET: 27.12.2021

Nazarköy, İzmir'in Nazar Boncuğu köyü: Nazarköy - DW Kanalı Tarafından Hazırlanan
Video Haber <https://www.youtube.com/watch?v=0gDENZikXks>

Nazarköy'den Görüntüler (<https://www.kisa.link/Qkjo>) ET:13.11.2022

Nazarköy, Nazarboncuğu Tanıtım Videosu
<https://www.youtube.com/watch?v=HDF02xOffvY> ET:13.11.2022

Nazarköy, Magnesia Tour Nazarköy Turu Program Detayları
https://magnesiatur.com.tr/index.php?route=product/product&product_id=74
ET:13.11.2022

Nazarköy, Meis Turizm Urla Sığacık Nazarköy Turu Detayları
<https://meisturizm.com.tr/urla-sigacik-nazarkoy-turu> ET:13.11.2022

Nazarköy, Miss Turizm Nazarköy, Kazak vadisi, Manisa Turu Detayları
https://magnesiatur.com.tr/index.php?route=product/product&product_id=74
ET:13.11.2022

Nazarköy, Tripadvisor Yorumu https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g3237742-d12741965-Reviews-or20-Nazarkoy-Kemalpaşa_Izmir_Province_Turkish_Aegean_Coast.html ET:13.11.2022

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Açılımı.
<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> ET: 28.06.2020

Sagomusset Kronoberg Müzesi Tripadvisor Yorumları
https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g1600223-d4262268-Reviews-Sagomuseet-Ljungby_Kronoberg_County.html ET: 24.12.2021

Turizm Tanımları <http://www.tourismsociety.org/page/88/tourism-definitions.htm> ET
01.07.2019

Türkiye’de Bulunan Kültürel Rotalar (<https://cultureroutesinturkey.com/tr/tum-rotalar/>)
ET: 29.08.2021

Türk Kahvesi, Safranbolu Kahve Müzesi Tripadvisor Yorumu
https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g298009-d17346125-Reviews-Kahve_Muzesi-Safranbolu.html ET:07.11.2022

Türk Kahvesi, Kırk Yıllık Hatırın Turu Gezisinden Görüntüler
<https://www.kisa.link/QjIs> ET: 07.11.2022

Türk Kahvesi, Selamlıque Marka Türk Kahvesi Reklam Filmi
<https://www.youtube.com/watch?v=1GuVxjK1JyM> ET:08.11.2022

Türk Kahvesi, Türkiye Tanıtım Afişi ve Tanıtım Filminde Türk Kahvesi:
<https://twitter.com/goodwilltravell>,
<https://www.youtube.com/watch?v=M1kbRHUY4f4>

Türk Kahvesi, SOKÜM Enstitüsü
<http://www.sokumenstitusu.org.tr/Faaliyet/61/T%C3%BCrk-Kahvesi> ET:07.11.2022

Uluslararası Bursa Karagöz Kukla ve Gölge Oyunları Festivali
<https://www.bursa.bel.tr/etkinlik/19-uluslararasi-bursa-karagoz-kukla-ve-golge-oyunlari-festivali-14> ET:03.11.2022

UNESCO Arşivinde Nazarköy (<https://ich.unesco.org/en/13-representative-list-00411&include=slideshow.inc.php&id=00387#https://ich.unesco.org/img/photo/thumb/03266-HUG.jpg>) ET:13.11.2022

UNESCO Washington Final Conference Report. (1999).
<https://ich.unesco.org/doc/src/00111-EN.pdf> ET: 28.06.2020.

UNESCO (2001). Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity-Guide for the Presentation of Candidature Files.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124628> ET: 28.06.2020.

UNESCO (2006). Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity: Proclamations of 2001, 2003 and 2005. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147344> ET: 28.06.2020.

UNESCO (2010). SOKÜM Uygulama Yönergesi https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational_Directives-3.GA-EN.doc

UNESCO (2015) SOKÜM Etik İlkeler <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866> ET: 11.10.2022

UNESCO (2015) SOKÜM Etik İlkeler Konusunda Uzman Toplantısı (Valensiya) <https://ich.unesco.org/doc/src/30195-EN.docx> 13.10.2022

UNESCO (2020) SOKÜM STK Forumu “COVID 19 Sırası ve Sonrasında “SOKÜM ve Turizm” Semineri <https://www.ichngoforum.org/news/ich-ngo-forum-symposium-ich-tourism-13-december-2020/18.10.2022> ET: 18.10.2022

UNESCO (2022). SOKÜM Uygulama Yönergesi. https://ich.unesco.org/doc/src/ICH-Operational_Directives-9.GA-EN.docx ET ET: 28.06.2020.

UNESCO (2022) SOKÜM STK Forumu Tarafından Geliştirilen Çevrimiçi Kılavuz <https://www.ichngoforum.org/web-dossier-on-intangible-cultural-heritage-and-sustainable-tourism/> ET: 02.12.2022

UNWTO/UNESCO World Conference on Tourism and Culture <https://www.youtube.com/watch?v=DU3TTbxwkdE> 18.10.2022

UNWTO World Travel & Tourism Council (2019). Travel & Tourism Global Economic Impact & Trends 2019. <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> ET 01.07.2019

Wayang Kukla Tiyatrosu, Sonobudoyo Müzesi <https://www.sonobudoyo.com/en> ET:05.11.2022

https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g294230-d4131228-Reviews-Sonobudoyo_Museum-Yogyakarta_Region_Java.html ET:05.11.2022

Wayang Kukla Tiyatrosu, Sinden Grubu (<http://indonesian-tradition.blogspot.com/2012/07/traditional-singer.html>) ET:01.11.2022).

Wayang Kukla Tiyatrosu, UNESCO Sayfası <https://ich.unesco.org/en/RL/wayang-puppet-theatre-00063> ET: 06.11.2022

Yavaş Şehir Hareketi Resmi İnternet Sayfası <https://www.cittaslow.org/> ET: 06.06.2021

Yavaş Yemek Hareketi Genel Bilgiler: <https://www.slowfood.com/about-us/our> ET: 06.06.2021

Yavaş Şehir Hareketi Üyelik Süreci ve Kriterler <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler> ET: 06.06.2022

Yavaş Yemek Hareketi Tarihçe <http://seferihisar.bel.tr/cittaslow-seferihisar> ET: 06.06.2021

Yavaş Yemek Hareketi Temel Felsefe <https://www.slowfood.com/about-us/our-philosophy/> ET: 06.06.2021

Yavaş Yemek Hareketi, Venedik'te Yabancı Restoranlara Yasak Haberi <https://www.theguardian.com/world/2017/may/05/venice-bans-kebab-shops-preserve-decorum-traditions-city> ET 20.12.2020

Yaşayan İnsan Hazineleeri Sistemi Yönergesi (YİH) <https://ich.unesco.org/doc/src/00031-EN.pdf> ET:09.02.2018

TEMSİLİ LİSTE

D.1. (2001, Fas) Cultural Space of Jemaa el-Fna Square (Jemaa el-Fna Meydanı Kültür Alanı) (<https://ich.unesco.org/en/RL/cultural-space-of-jemaa-el-fna-square-00014>) ET:26.06.2020

Periyodik Rapor (2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33113> ET: 23.07.2022

D.2. (2001, İtalya) Opera dei Pupi, Sicilian Puppet Theatre (Opera dei Pupi, Sicilya Kukla Tiyatrosu) (<https://ich.unesco.org/en/RL/opera-dei-pupi-sicilian-puppet-theatre-00011> ET:26

D.3. (2001, Benin-Nijerya-Togo) Oral Heritage of Gelede (Gelede Sözlü Geleneği):
(<https://ich.unesco.org/en/RL/oral-heritage-of-gelede-00002> ET:26.06.2020

D.4. (2001, Guatemala-Belize-Honduras-Nikaragua) Language, Dance and Music of The Garifuna (Garifuna'nın Dili, Dansı ve Müziği):
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33159> ET: 23.07.2022).

Periyodik Rapor (2020):

(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63309> ET: 23.07.2022).

Periyodik Rapor Honduras (2020)

(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63314> ET: 23.07.2022).

D.5. (2001, Litvanya) Cross-Crafting and Its Symbolism (Haç İşçiliği ve Sembolizmi)
Periyodik Rapor (2011)
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18495>

Periyodik Rapor (2017)

(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47362> ET: 23.07.2022

D.6. (2003, Vanuatu Cumhuriyeti) Vanuatu Sand Drawings (Vanuatu Kum Çizimleri)
(<https://ich.unesco.org/en/RL/vanuatu-sand-drawings-00073> ET:26.06.2020

D.7. (2003, Kamboçya) Royal Ballet of Cambodia (Kamboçya Kraliyet Balesi)
(<https://ich.unesco.org/en/RL/royal-ballet-of-cambodia-00060> ET:26.06.2020

D.8. (2003, Orta Afrika) Polyphonic Singing of The Aka Pygmies of Central Africa (Orta Afrika'nın Aka Pigmelerinin Çok Sesli Şarkıları)
(<https://ich.unesco.org/en/RL/polyphonic-singing-of-the-aka-pygms-of-central-africa-00082> ET:26.06.2020

D.9. (2003, Mısır) Al-Sirah Al-Hilaliyyah Epic (Mısır'ın Al-Sirah Al-Hilaliyyah Destanı)
(<https://ich.unesco.org/en/RL/al-sirah-al-hilaliyyah-epic-00075> ET:26.06.2020

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18480> ET: 26.07.2022

D.10. (2003, Estonya) Kihnu Cultural Space (Kihnu Kültür Alanı)

<https://ich.unesco.org/en/RL/kihnu-cultural-space-00042> ET:26.06.2020

Periyodik Rapor (2013):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33207>

D.11. (2003, Madagaskar) Woodcrafting Knowledge of The Zafimaniry (Zafimaniry Ağaç İşçiliği Sanatı) <https://ich.unesco.org/en/RL/woodcrafting-knowledge-of-the-zafimaniry-00080> ET:26.06.2020

D.12. (2003, Vietnam) Nha Nhac, Vietnamese Court Music (Nha Nhac, Vietnam Saray Müziği): Periyodik Rapor (2011)

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18524> ET: 26.08.2022

D.13.(2005, Arnavutluk) Albanian Folk Iso-Polyphony (Arnavut Çok Sesli Müziği) <https://ich.unesco.org/en/RL/albanian-folk-iso-polyphony-00155> ET:26.06.2020

Periyodik Rapor (2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33117> ET: 26.08.2022

D.14. (2005, İtalya) Canto a Tenore, Sardinian Pastoral Songs (Canto a Tenore, Sardunya Pastoral Şarkıları): <https://ich.unesco.org/en/RL/canto-a-tenore-sardinian-pastoral-songs-00165> ET:26.06.2020

D.15. (2005, Belçika ve Fransa) Processional Giants and Dragons in Belgium and France (Belçika ve Fransa'da Düzenlenen Devlerin ve Ejderhaların Geçit Törenleri) <https://ich.unesco.org/en/RL/processional-giants-and-dragons-in-belgium-and-france-00153> ET:26.06.2020

D.16. (2005, Ürdün) Cultural Space of The Bedu in Petra and Wadi Rum (Ürdün Petra'daki Bedu ve Rum Vadisi Kültür Alanı) <https://ich.unesco.org/en/RL/cultural-space-of-the-bedu-in-petra-and-wadi-rum-00122> ET:26.06.2020

Periyodik Rapor (2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37524> ET: 22.07.2022

D.17. (2005 Malavi, Mozambik ve Zambiya) Gule Wamkulu (Gule Wamkulu Dansı):
<https://ich.unesco.org/en/RL/gule-wamkulu-00142> ET:26.06.2020

D.18. (2005, Peru) Taquile and Its Textile Art (Taquile ve Tekstil Sanatı):
<https://ich.unesco.org/en/RL/taquile-and-its-textile-art-00166> ET:26.06.2020

D.19. (2005, İspanya) Patum of Berga (Berga'daki Patum Festivali):
<https://ich.unesco.org/en/RL/patum-of-berga-00156> ET:26.06.2020

Periyodik Rapor (2012):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET: 22.07.2022

Periyodik Rapor (2013):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33234> ET: 22.07.2022

D.20. (2005, Türkiye) Mevlevi Sema Ceremony (Mevlevi Sema Töreni)
<https://ich.unesco.org/en/RL/mevlevi-sema-ceremony-00100> ET:26.06.2020

Periyodik Rapor (2012):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26319> ET: 24.08.2022

D.21. (2005, Zimbabve) Mbende Jerusarema Dance (Mbende Jerusarema Dansı)
<https://ich.unesco.org/en/RL/mbende-jerusarema-dance-00169> ET:26.06.2020

D.22. (2005, Kamboçya) Sbek Thom, Khmer Shadow Theatre (Sbek Thom, Khmer Gölge Tiyatrosu):

Periyodik Rapor (2012):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26298> ET: 22.07.2022

D.23. (2005, Hindistan) Ramlila, The Traditional Performance of The Ramayana (Ramlila, Ramayana'nın Geleneksel Performansı):

Periyodik Rapor (2011):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33240> ET: 21.07.2022

D.24. (2005, Güney Kore) Gangneung Danoje Festival (Gangneung Danoje Festivali)

Periyodik Rapor (2011):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18491> ET: 21.07.2022

Periyodik Rapor (2017):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49341> ET: 21.07.2022

D.25. (2008, Cezayir) Ahellil of Gourara (Gourara'nın Ahellil'i): Periyodik Rapor (2010): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13595> ET: 21.07.2022

D.26. (2008, Butan) Mask Dance of The Drums from Drametse (Drametse Halkının Maskeli Dansı

Periyodik Rapor (2014):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37508> ET: 22.07.2022

D.27. (2008, Kolombiya) Carnival of Barranquilla (Barranquilla Karnavalı Periyodik Rapor (2014): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37514> ET: 22.07.2022

D.28. (2009, Uruguay) Candombe and İts Socio-Cultural Space: A Community Practice (Candombe ve Sosyo-Kültürel Alanı: Bir Topluluk Pratigi <https://ich.unesco.org/doc/src/01614-EN.doc> ET:06.12.2022).

D.29. (2009, Hırvatistan) Annual Carnival Bell Ringers' Pageant from The Kastav Area (Kastav Bölgesi'ndeki Yıllık Karnavallarda Düzenlenen Çan Alayı) <https://ich.unesco.org/doc/src/25857-EN.doc> ET:29.08.2020

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET: 23.07.2022

Periyodik Rapor (2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47018> ET: 23.07.2022

D.30. (2008, Mali) Cultural Space of The Yaaral and Degal (Yaaral ve Degal'in Kültür Alanı):

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18454> ET: 23.07.2022

D.31. (2008, Meksika) Indigenous Festivity Dedicated to The Dead (Ölülere Adanmış Yerli Şenliği)

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18497> 23.07.2022

Periyodik Rapor (2020):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63316> 23.07.2022

D.32. (2009, Türkiye) Âşıklık (Minstrelsy) Tradition (Âşıklık Geleneği)

<https://ich.unesco.org/doc/src/01511-EN.doc> ET:29.08.2020

D.33. (2009, Macaristan) Busó Festivities at Mohács: Masked end-of-Winter Carnival Custom (Mohaç'taki Busó Festivalleri: Maskeli Kış-Sonu Karnaval Geleneği)

<https://ich.unesco.org/doc/src/25926-EN.doc> ET:29.08.2020

D.34. (2009, Güney Kore) Cheoyongmu

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27829> ET:29.08.2020

D.35. (2009, Güney Kore) Ganggangsullae

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27808> ET:30.08.2020

D.36. (2009, Güney Kore) Jeju Chilmeoridang Yeongdeunggut:

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27783> ET:31.08.2020

Periyodik

Rapor

(2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49341> ET: 23.07.2022

D.37. (2009, Güney Kore) Yeongsanjae

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27764> ET:09.09.2020,

D.38. (2009, Hırvatistan) Festivity of Saint Blaise, The Patron of Dubrovnik (Dubrovnik'in Koruyucusu, Aziz Blaise Festivali)

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=29217> ET:30.08.2020

D.39. (2009, Çin) Grand Song of The Dong Ethnic Group (Dong Etnik Grubu'nun Büyük

Şarkısı <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=28146> ET:31.08.2020

Periyodik

Rapor

(2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET: 23.07.2022

D.40. (2009, Endonezya) Indonesian Batik (Endonezya Batiği)

<https://ich.unesco.org/doc/src/01579-EN.doc> ET:31.08.2020

D.41. (2009, Hırvatistan) Lacemaking in Croatia (Hırvatistan'daki Dantel İşçiliği)

<https://ich.unesco.org/doc/src/25880-EN.doc> ET:31.08.2020

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET: 23.07.2022

D.42. (2009, Kolombiya) Holy Week Processions in Popayán (Popayán'daki Kutsal Hafta Korteji) <https://ich.unesco.org/doc/src/26061-EN.doc> ET:31.08.2020

D.43. (2009/ Çin) Mazu Belief and Customs (Mazu İnanç ve Adetleri) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=29063> ET:31.08.2020

Periyodik Rapor (2016):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47101> ET:23.07.2022

D.44. (2009, Çin): Traditional Design And Practices for Building Chinese Wooden Arch Bridges (Çin Stili Ahşap Kemerli Köprüler İnşa Etmek İçin Geleneksel Tasarım ve Uygulamalar)

Periyodik Rapor (2016):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47101> ET:23.07.2022

D.45. (2009, Bulgaristan) Nestinarstvo, Messages from The Past: The Panagyr of Saints Constantine and Helena in The Village of Bulgari (Nestinarstvo, Geçmişten Gelen Mesajlar: Bulgari Köyünde Aziz Konstantin ve Helena Panayırı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27878> ET:31.08.2020

Periyodik Rapor (2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=22437>

<https://greencorridors.burgas.bg/en/objects/view/60> ET: 23.07.2022

D.46. (2009, Meksika) Places of Memory and Living Traditions of The Otomí-Chichimecas People of Tolimán: The Peña de Bernal, Guardian of A Sacred Territory (Tolimán'daki Otomí-Chichimecas Halkının Anı Mekânları ve Yaşayan Gelenekleri: Peña de Bernal, Kutsal Toprakların Koruyucusu) <https://ich.unesco.org/doc/src/01601-EN.doc> ET:07.09.2020

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18497> 23.07.2022

D.47. (2009, Belçika) Procession of the Holy Blood in Bruges (Bruges'deki Kutsal Kan Alayı) <https://ich.unesco.org/doc/src/26284-EN.doc> ET:08.09.2020

Periyodik Rapor (2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26289> ET: 23.07.2022

D.48. (2009, Meksika) Ritual Ceremony of The Voladores (Voladores Ritüel Seremonisi)

<https://ich.unesco.org/doc/src/01513-EN.doc> ET:08.09.2020

Periyodik

Rapor

(2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18497> ET: 23.07.2022

D.49. (2009, Çin) Sericulture and Silk Craftsmanship of China (Çin'deki İpek Böcekçiliği

ve İpek İşçiliği): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=27962>

ET:08.09.2020

D.50. (2009, Estonya) Seto Leelo, Seto Polyphonic Singing Tradition (Seto Leelo, Seto Çok Sesli Şarkı Geleneği) <https://ich.unesco.org/doc/src/01575-EN.doc> ET:08.09.2020

D.51. (2009, Hırvatistan) Traditional Manufacturing of Children's Wooden Toys in Hrvatsko Zagorje (Hrvatsko Zagorje Bölgesindeki Ahşap Çocuk Oyuncaklarının Geleneksel Üretimi) <https://ich.unesco.org/doc/src/25775-EN.doc> ET:09.09.2020

Periyodik

Rapor

(2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET:24.08.2022

D.52. (2009, İspanya) Whistled Language of The Island of La Gomera (Canary Islands), The Silbo Gomero (Silbo Gomero, La Gomera Adaları'ndaki (Kanarya Adaları) Isık Dili): <https://ich.unesco.org/doc/src/01610-EN.doc> ET:07.07.2020

Periyodik

Rapor

(2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET:24.08.2022

D.53. (2009, Çin) Manas

Periyodik

Rapor

(2010):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13350>

D.54. (2009, Çin) Chinese Paper-cut (Çin'in Kâğıt Kesme Geleneği) Periyodik Rapor (2016): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47101> ET:23.07.2022

D.55. (2009, Kolombiya) Carnaval de Negros y Blancos (Siyahlar ve Beyazlar Karnavalı)

Periyodik Rapor (2014)

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37514> ET:23.07.2022

- Periyodik Rapor (2020):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63299> ET:23.07.2022
- D.56.** (2009, Güney Kıbrıs) Lefkara Laces or Lefkaritika (Lefkare Dantelleri veya Lefkaritika)
Periyodik Rapor (2012):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33119> ET:23.07.2022
- D.57.** (2009, Japonya) Chakkirako:
Periyodik Rapor (2010):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13332> ET:26.07.2022
- D.58.** (2009, Japonya) Oku-Noto No Aenokoto
Periyodik Rapor (2010):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13332> ET:26.07.2022
- D.59.** (2009, Vietnam) Quan Họ Bắc Ninh Folk Songs (Quan Họ Bắc Ninh Halk Şarkıları)
Periyodik Rapor (2011):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18524> ET:26.08.2022
- D.60.** (2010, İspanya) Chant of the Sybil on Majorca (Mayorka Adası'ndaki Sybil İlahisi)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07373> ET:07.07.2020
- Periyodik Rapor (2012):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET: 09.08.2022
- D.61.** (2010, İspanya) Flamenco (Flamenko): <https://ich.unesco.org/doc/src/07533-EN.pdf> ET:07.07.2020
- D.62.** (2010, Hırvatistan) Gingerbread Craft from Northern Croatia (Kuzey Hırvatistan'ın Zencefil Çöreği Sanatı) <https://ich.unesco.org/doc/src/07479-EN.pdf> ET:07.07.2020
- Periyodik Rapor (2017):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47018> ET:24.08.2022
- D.63.** (2010, Vietnam) Gióng Festival of Phù Đông and Sóc Temples (Phù Đông ve Sóc Tapınaklarındaki Gióng Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/07508-EN.pdf> ET:07.07.2020

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18524> ET: 27.08.2022

D.64. (2010, Lüksemburg) Hopping Procession of Echternach (Echternach'taki Hopping Korteji) <https://ich.unesco.org/doc/src/07486-EN.pdf> ET:07.07.2020

D.65. (2010, Belçika) Houtem Jaarmarkt, Annual Winter Fair and Livestock Market at Sint-Lievens-Houtem (Houtem Jaarmarkt, Houtem'de Yıllık Kış Fuarı ve Hayvan Pazarı Houtem Jaarmarkt) <https://ich.unesco.org/doc/src/07471-EN.pdf> ET:07.07.2020

D.66. (2010, Peru) Mito (Köyü) Huaconada, Ritual Dance of Mito (Huaconada Ritüel Dansı): <https://ich.unesco.org/doc/src/07459-EN.pdf> ET:07.07.2020

Periyodik Rapor (2020):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63331> ET:19.08.2022

D.67. (2010, Hindistan) Kalbelia Folk Songs and Dances of Rajasthan (Rasathan'daki Kalbelia Halk Şarkıları ve Dansları) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07360> ET:08.07.2020

Periyodik Rapor (2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33240> ET: 26.07.2022

Periyodik Rapor (2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=47023> ET: 26.07.2022

D.68. (2010, Belçika) Krakelingen and Tonnekensbrand, End-of-Winter Bread and Fire Feast at Geraardsbergen (Krakelingen and Tonnekensbrand, Geraardsbergen'deki Kış-Sonu Ekmek ve Ateş Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/07473-EN.pdf> ET:08.07.2020

Periyodik Rapor (2013):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26289> ET:23.07.2022

D.69. (2010, Japonya) Kumiodori, Traditional Okinawan Musical Theatre (Kumiodori, Geleneksel Okinawan Müzikal Tiyatrosu) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07352> ET:09.07.2020

D.70. (2010, İran) The Music of the Bakhshis of Khorasan (Horasan'daki Bahşi Müziği)
<https://ich.unesco.org/doc/src/07403-EN.pdf> ET:09.07.2020

D.71. (2010, Meksika) Parachicos in the traditional January feast of Chiapa de Corzo (Chiapa de Corzo'daki Geleneksel Ocak Festivalindeki Parachicolar
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07348> ET:09.07.2020

D.72. (2010, Meksika) Pirekua, Traditional Song of the P'urhépecha (Pirekua, Geleneksel P'urhépecha Şarkısı): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07346>
ET:09.07.2020

Periyodik Rapor (2017):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49503> ET: 26.07.2022

D.73. (2010, Çek Cumhuriyeti) Shrovetide Door-to-Door Processions and Masks in the Villages of the Hlinecko Area (Hlinecko Bölgesi'ndeki Köylerde Kapıdan-Kapıya Shrovetide Alayları ve Maskeleri)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=07358> ET:09.07.2020

D.74. (2010, Hırvatistan) Sinjska Alka, a Knights' Tournament in Sinj (Sinjska Alka, Sinj'de Düzenlenen Bir Şövalye Turnuvası): <https://ich.unesco.org/doc/src/07496-EN.pdf>
ET:09.07.2020

Periyodik Rapor (2011):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18797> ET:24.09.2022

D.75. (2010 Azerbaycan) The Traditional art of Azerbaijani Carpet Weaving in the Republic of Azerbaijan (Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki Geleneksel Azerbaycan Halısı Dokuma Sanatı) <https://ich.unesco.org/doc/src/07460-EN.pdf> ET:09.07.2020

Periyodik Rapor (2015):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37528> ET: 09.07.2022

D.76. (2010, İran) Traditional Skills of Carpet Weaving in Fars (Geleneksel Halı Dokuma Becerileri): <https://ich.unesco.org/doc/src/07404-EN.pdf> ET:09.07.2020

D.77. (2010, Türkiye) Traditional Sohbet Meetings (Geleneksel Sohbet Toplantıları)
<https://ich.unesco.org/doc/src/07483-EN.pdf> ET:09.07.2020

D.78. (2010, Türkiye) Semah, Alevi-Bektaşî Ritual (Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah)

Periyodik

Rapor

(2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26319> ET: 25.08.2022

D.79. (2010, Türkiye) Kırkpınar Oil Wrestling Festival (Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali)

<https://ich.unesco.org/doc/src/07485-EN.pdf> ET: 10.11.2022

D.80. (2010, Ermenistan) /Armenian Cross-stones Art. Symbolism and Craftsmanship of Khachkars (Ermeni Taş Haç Sanatı. Khachkars'ın Sembolizmi ve El İşçiliği)

Periyodik

Rapor

(2014):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33123> ET: 09.07.2022

D.81. (2010, Moğolistan) Mongolian Traditional Art of Khöömei (Khöömei, Geleneksel Moğol Sanatı)

Periyodik

Rapor

(2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18499> ET: 09.07.2022

D.82. (2010, Moğolistan) Mongolian Traditional Festival Naadam (Moğol Geleneksel Festivali Naadam)

Periyodik

Rapor

(2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49447> ET: 09.07.2022

D.83. (2011, Hırvatistan) Bećarac Singing and Playing from Eastern Croatia (Doğu Hırvatistan'daki Bećarac Şarkıcılığı ve Oyunları) https://ich.unesco.org/doc/src/00358-Nomination_form.doc ET:09.07.2020

D.84. (2011, İspanya) Festivity of 'la Mare de Déu de la Salut' of Algemesí (Algemesi'deki la Mare de Déu de la Salut Festivali)

https://ich.unesco.org/doc/src/00576-Nomination_form.doc ET:09.07.2020

Periyodik

Rapor

(2012):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33162> ET: 09.08.2022

D.85. (2011, Belçika) Leuven Age Set Ritual Repertoire (Leuven Yaş Ritüel Repertuar Seti) https://ich.unesco.org/doc/src/00404-Nomination_form.doc ET:09.07.2020

D.86. (2011, Meksika) Mariachi, String Music, Song and Trumpet (Mariachi, Telli Müzik, Şarkı ve Trompet) https://ich.unesco.org/doc/src/00575-Nomination_form.doc ET:.13.07.2020

D.87. (2011, Japonya) Mibu no Hana Taue, Ritual of Transplanting Rice in Mibu, Hiroshima (Mibu no Hana Taue, Hiroşima, Mibu'daki Pirinç Ekim Ritüeli) https://ich.unesco.org/doc/src/00411-Nomination_form.doc ET:.13.07.2020

D.88. (2011, Hırvatistan) Nijemo Kolo, Silent Circle Dance of the Dalmatian Hinterland (Nijemo Kolo, Dalmaçya Hinterlandındaki Sessiz Çember Dansı) https://ich.unesco.org/doc/src/00359-Nomination_form.doc ET:.13.07.2020

D.89. (2011, Japonya) Sada Shin Noh, Sacred Dancing at Sada Shrine, Shimane (Sada Shin Noh, Shimane'deki Sada Tapınağı'ndaki Kutsal Dans) https://ich.unesco.org/doc/src/00412-Nomination_form.doc ET:13.07.2020

Periyodik Rapor (2016):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43386> ET: 23.07.2022

D.90. (2011, Kolombiya) Traditional Knowledge of the Jaguar Shamans of Yuruparí (Yuruparí Jaguar Şamanları'nın Geleneksel Bilgeliği): https://ich.unesco.org/doc/src/00574-Nomination_form.doc ET:.13.07.2020

D.91. (2012 Fas) Cherry Festival in Sefrou (Sefrou'daki Kiraz Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/16552-EN.doc> ET:13.07.2020

D.92. (2012, Romanya) Craftsmanship of Horezu Ceramics (Horezu Seramik İşçiliği) <https://ich.unesco.org/doc/src/16933-EN.doc> ET:13.07.2020

D.93. (2012, Macaristan) Folk Art of The Matyó, Embroidery of a Traditional Community (Matyó Halk Sanatı, Geleneksel Bir Toplumun Nakışı) <https://ich.unesco.org/doc/src/16412-EN.doc> ET:13.07.2020

D.94. (2012, Belçika) Marches of Entre-Sambre-et-Meuse (Entre-Sambre-et-Meuse Alayları): <https://ich.unesco.org/doc/src/17257-EN.doc> ET:13.07.2020

- D.95.** (2012, Japonya) Nachi No Dengaku, A Religious Performing Art Held at the Nachi Fire Festival (Nachi no Dengaku, Nachi Ateş Festivali'nde Dini bir Performans Sanatı) <https://ich.unesco.org/doc/src/17067-EN.doc> ET:16.07.2020
- D.96.** (2012, İran) Qālīshuyān rituals of Mašhad-e Ardehāl in Kāšān (Kaşan'ın Meşhed-e Ardehal Bölgesindeki Halışuyan Ayinleri): <https://ich.unesco.org/doc/src/17236-EN.doc> ET:13.07.2020
- D.97.** (2012, Avusturya) Schemenlaufen, The Carnival of Imst, Austria (Schemenlaufen, Avusturya'daki Imst Karnavalı <https://ich.unesco.org/doc/src/16486-EN.doc> ET:13.07.2020
- D.98.** (2012, İtalya) Traditional Violin Craftsmanship in Cremona (Cremona'daki Geleneksel Keman İşçiliği): <https://ich.unesco.org/doc/src/16674-EN.doc> ET:13.07.2020
- D.99.** (2012, Venezüella) Venezuela's Dancing Devils of Corpus Christi (Corpus Christi'nin Venezuelalı Dans Eden Şeytanları <https://ich.unesco.org/doc/src/16520-EN.doc> ET:13.07.2020
- D.100.** (2013, Vietnam) Art of Đờn ca tài tử Music and Song in Southern Viet Nam (Güney Vietnam'daki Đờn ca tài tử Müzik ve Şarkı Sanatı): <https://ich.unesco.org/doc/src/19884-EN.doc> ET:13.07.2020
- D.101.** (2013, Etiyopya) Commemoration Feast of the Finding of the True Holy Cross of Christ (İsa'nın Gerçek Kutsal Haçının Bulunuşunu Anma Bayramı): <https://ich.unesco.org/doc/src/19895-EN.doc> ET:17.07.2020
- D.102.** (2013, Fransa) Limousin Septennial Ostensions (Limousin Kutsal Törenleri): <https://ich.unesco.org/doc/src/19921-EN.doc> ET:17.07.2020
- D.103.** (2013, Senegal) Xooy, A Divination Ceremony among The Serer of Senegal (Xooy, Senegal Serer'i Arasında bir Kehanet Töreni): <https://ich.unesco.org/doc/src/19951-EN.doc> ET:17.07.2020

D.104. (2013, Cezayir) Annual Pilgrimage to The Mausoleum of Sidi ‘Abd El-Qader Ben Mohammed (Sidi Cheikh): (Sidi Şeyh El-Kader Ben Mohammed'in Türbesi'nde Yıllık Hac Törenleri)

D.105. (2013, Peru) Knowledge, Skills and Rituals Related to The Annual Renewal of The Q'eswachaka Bridge (Q'eswachaka Köprüsünün Yıllık Yenilenmesiyle İlgili Bilgi, Beceri ve Ritüeller)

Periyodik Rapor (2020):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63331> ET: 17.07.2022

D.106. (2013, Ukrayna) Petrykivka Decorative Painting As a Phenomenon of The Ukrainian Ornamental Folk Art (Ukrayna Süsleme Sanatının Bir Fenomeni Olarak Petrykivka Dekoratif Boyacılığı)

Periyodik Rapor (2014):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40875> ET: 17.07.2022

D.107. (2014, Estonya) Smoke Sauna Tradition in Võromaa (Võromaa'daki Duman Saunası Geleneği) <https://ich.unesco.org/doc/src/26641-EN.doc> ET:27.07.2020

D.108. (2014, Yunanistan) Know-How of Cultivating Mastic on The Island of Chios (Sakız Adası'nda Sakız Üretimi Bilgisi) <https://ich.unesco.org/doc/src/26651-EN.doc> ET:29.07.2020

D.109. (2014, Burundi) Ritual Dance of The Royal Drum (Kraliyet Davulcularının Dans Ritüeli) <https://ich.unesco.org/doc/src/26785-EN.docx> ET:29.07.2020

D.110. (2014, İtalya) Traditional Agricultural Practice of Cultivating The ‘Vite Ad Alberello’ (Head-Trained Bush Vines) of The Community of Pantelleria (Pantelleria Toplumun Vite Ad Alberello (Eğitilmiş Çalı Asmaları) Yetiştirilmesindeki Geleneksel Tarım Uygulamaları) <https://ich.unesco.org/doc/src/26788-EN.docx> ET:29.07.2020

D.111. (2014, Lübnan) Al-Zajal, Recited or Sung Poetry (Al-Zajal, Zikirli ya da Şarkılı Şiirler) <https://ich.unesco.org/doc/src/26792-EN.doc> ET:29.07.2020

D.112. (2014, Mauritius) Traditional Mauritian Segha (Geleneksel Mauritius Segha Dansı) Geleneksel Mauritius Segha Dansı <https://ich.unesco.org/doc/src/26793-EN.doc> ET:29.07.2020

D.113. (2014, Portekiz) Cante Alentejano, Polyphonic Singing from Alentejo, Southern Portugal (Cante Alentejano, Güney Portekiz'de Bulunan Alentejo'daki Polifonik Şarkılar): <https://ich.unesco.org/doc/src/26860-EN.doc> ET:02.08.2020

D.114. (2014, Özbekistan) Askiya, the Art of Wit (Askiya Nükte Sanatı) <https://ich.unesco.org/doc/src/26861-EN.doc> ET:02.08.2020

D.115. (2014, Malavi) Tchopa, Sacrificial Dance of the Lhomwe People of Southern Malawi (Tchopa, Güney Malavi'deki Lhomwe Halkının Kurban Dansı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=30787> ET:03.08.2020

D.116. (2014, Birleşik Arap Emirlikleri) Al-Ayyala, A Traditional Performing Art of The Sultanate of Oman and The United Arab Emirates (Al-Ayyala, Umman Sultanlığı ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Geleneksel Gösteri Sanatı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=30789> ET:03.08.2020

Periyodik Rapor (2017): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> ET:26.08.2022

D.117. (2014, Mali) Coming Forth of The Masks and Puppets in Markala (Markala'daki Maske ve Kukla Sanatı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31210> ET:04.08.2020

D.118. (2014, Kuzey Makedonya) 'Kopachkata, A Social Dance from The Village of Dramche, Pijanec' (Kopachkata, Pijanec'teki Dramche Köyü'nün Sosyal Dansı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31671> ET:04.08.2020

D.119. (2014, Güney Kore) Nongak, Community Band Music, Dance and Rituals in The Republic of Korea (Nongak, Kore Cumhuriyeti'ndeki Bando Toplulukları Müzikleri, Dansları ve Ritüelleri) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31741> ET:04.08.2020

D.120. (2014, Hindistan) Traditional Brass and Copper Craft of Utensil Making among the Thatheras of Jandiala Guru, Punjab, India (Hindistan'daki Pencab ile Jandiala Guru'daki Thatheras Arasındaki Geleneksel Pirinç ve Bakır Kap Yapma Zanaatı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=31849> ET:04.08.2020

- D.121.** (2014, Bolivya) Pujllay and Ayarichi, Music and Dances of The Yampara Culture (Pujllay and Ayarichi, Yampara Kültürü'nün Müziği ve Dansları) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=35060> ET:05.08.2020
- D.122.** (2014, Ermenistan) Lavash, The Preparation, Meaning and Appearance of Traditional Armenian Bread as an Expression of Culture (Lavaş, Ermenistan Kültürünün Bir İfadesi Olarak Geleneksel Ekmeğin Hazırlanması, Anlamı ve Görünümü) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32810> ET:05.08.2020
- D.123.** (2014, Cezayir) Ritual and Ceremonies of Sebeïba in The Oasis of Djanet, Algeria (Djanet Vahasında Sebeïba'nın Ritüeli ve Törenleri)
- Periyodik Rapor (2018): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49090> ET: 05.07.2022
- D.124.** (2015, Namibya) Oshituthi Shomagongo, Marula Fruit Festival (Oshituthi Shomagongo, Marula Meyvesi Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/30304-EN.doc> ET:05.08.2020
- D.125.** (2015, Etiyopya) Fichée-Chambalaalla, New Year Festival of The Sidama People (Fichée-Chambalaalla, Sidama Halkının Yeni Yıl Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/30310-EN.doc> ET:05.08.2020
- D.126.** (2015, Kamboçya, Filipinler, Güney Kore, Vietnam) Tugging Rituals and Games (Halat Çekme Ritüel ve Oyunları) <https://ich.unesco.org/doc/src/30356-EN.doc> ET:05.08.2020
- D.127.** (2015, Endonezya) Three Genres of Traditional Dance in Bali (Bali'nin Üç Tür Geleneksel Dansı) <https://ich.unesco.org/doc/src/30362-EN.doc> ET:05.08.2020
- D.128.** (2015, Romanya) Lad's Dances in Romania (Romanya'daki Lad'ların Dansı) <https://ich.unesco.org/doc/src/30419-EN.doc> ET:06.08.2020
- D.129.** (2015, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Umman ve Katar) Arabic Coffee, a Symbol of Generosity (Arap Kahvesi, Bir Cömertlik Sembölü) <https://ich.unesco.org/doc/src/30453-EN.doc> ET:06.08.2020

Periyodik

Rapor

(2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> ET: 26.08.2022

D.130. (2015, Bulgaristan) Surova Folk Feast in Pernik Region (Pernik Bölgesindeki Surova Halk Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/30406-EN.doc> ET:29.11.2020

D.131. (2016, Belçika) Beer Culture in Belgium (Belçika'nın Bira Kültürü <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40136> ET:06.08.2020

D.132. (2016, Mauritius) Bhojpuri Folk songs in Mauritius, Geet-Gawai (Geet-Gawai, Bhojpuri, Mauritius'da Halk Şarkıları): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39942> ET:06.08.2020

D.133. (2016, Venezuela) The Carnival of El Callao, a Festive Representation of a Memory and Cultural Identity (El Callao Karnavalı, Hafıza ve Kültürel Kimliğin Şenlikli Bir Temsili) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40003> ET:07.08.2020

D.134. (2016, Fransa) Carnival of Granville (Granville Karnavalı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40300> ET:07.08.2020

D.135. (2016, Güney Kore) Culture of Jeju Haenyeo -Women Divers (Jeju Haenyeo Kültürü - Kadın Dalgıçlar) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40274> ET:10.08.2020

D.136. (2016, Birleşik Arap Emirlikleri, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Fransa, Macaristan, İtalya, Kazakistan, Güney Kore, Moğolistan, Fas, Pakistan, Portekiz, Katar, Suudi Arabistan, İspanya, Suriye) Falconry, a Living Human Heritage (Doğancılık, Bir Yaşayan İnsan Mirası): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=61142> ET:10.08.2020

Periyodik

Rapor

(2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18499> ET:10.08.2020

Periyodik

Rapor

(2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=18491> ET:22.08.2020

Periyodik

Rapor

(2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49341> ET:22.08.2020)

Periyodik

Rapor

(2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49496> ET:26.07.2022

D.137. (2016, Etiyopya) Gada System, an İndigenous Democratic Socio-Political System of The Oromo (Gada Sistemi, Oromo'nun Yerel Demokratik Sosyo-Politik Sistemi) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40014> ET:10.08.2020

D.138. (2016, Yunanistan) Momoeria, New Year's Celebrations in Eight Villages of Kozani Area, West Macedonia, Greece (Momoeria, Kozani Bölgesindeki Sekiz Köyde Yılbaşı Kutlaması, Batı Makedonya): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40007> ET:10.08.2020

D.139. (2016, Dominik Cumhuriyeti) Music and Dance of the Merengue in The Dominican Republic (Dominik Cumhuriyetinde Merengue Müzik ve Dansı <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39992> ET:10.08.2020

Periyodik

Rapor

(2020):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63676> ET:10.08.2020

D.140. (2016, Tacikistan) Oshi Palav, a Traditional Meal and Its Social and Cultural Contexts in Tajikistan (Aş Pilavı, Tacikistan'da Geleneksel Bir Yemek ve Onun Sosyal ve Kültürel Bağlamı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39866> ET:10.08.2020

D.141. (2016, Özbekistan) Palov Culture and Tradition (Pilav Kültürü ve Geleneği) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39998> ET:10.08.2020

D.142. (2016, Küba) Rumba in Cuba, A Festive Combination of Music and Dances and All the Practices Associated (Küba'da Rumba, Müzik ve Dansların Şenlikli Bir Kombinasyonu ve İlgili Tüm Uygulamalar) <https://ich.unesco.org/en/RL/rumba-in-cuba-a-festive-combination-of-music-and-dances-and-all-the-practices-associated-01185> ET:10.08.2020

D.143. (2016, Romanya ve Moldova Cumhuriyeti) Traditional Wall-Carpet Craftsmanship in Romania and the Republic of Moldova (Geleneksel Duvar Halısı Ustalığı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40362> ET:17.08.2020

D.144. (2016, İspanya) Valencia Fallas Festivity (Valensiya Fallas Şenliği)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40544> ET:17.08.2020

D.145. (2016, Japonya) Yama, Hoko, Yatai, Float Festivals in Japan (Yama, Hoko, Yatai, Japonya'nın Geçit Tören Kuleleri Festivalleri)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40335> ET:17.08.2020

Periyodik Rapor (2010):
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40335> ET:26.07.2022).

D.146. (2016, Nijerya) Argungu International Fishing and Cultural Festival (Argungu Uluslararası Balıkçılık ve Kültür Festivali)

Periyodik Rapor (2018):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49147> ET:26.07.2022)

Periyodik Rapor (2017):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> ET:26.08.2022

D.147. (2016, Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, İran (İslam Cumhuriyeti), Irak, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Türkiye) Nevruz

Periyodik Rapor (2014):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=37502> ET:26.07.2022

Periyodik Rapor (2012):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=22437>
<https://greencorridors.burgas.bg/en/objects/view/60> ET: 23.07.2022

D.148. (2017, Panama) Artisanal Processes and Plant Fibers Techniques for Talcos, Crinejas and Pintas Weaving of the Pinta'o Hat (Pinta'O Şapkası (Yapımında Kullanılan) Talcos, Crinejas ve Pintas Dokuması İçin Zanaat İşlemleri ve Bitki Lifleri Teknikleri)
<https://ich.unesco.org/doc/src/36287-EN.doc> ET:17.08.2020

D.149. (2017, Laos) Khaen Music of the Lao People (Laos Halkının Khaen Müziği)
<https://ich.unesco.org/doc/src/36210-EN.docx> ET:17.08.2020

D.150. (2018, Hindistan) Kumbh Mela
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43812> ET: 17.08.2020).

D.151. (2017, Almanya) Organ Craftsmanship and Music (Org Zanaatkârlığı ve Müziği)
<https://ich.unesco.org/doc/src/36288-EN.doc> ET:18.08.2020

Periyodik Rapor (2010):
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13328> ET: 23.07.2022).

D.152. (2017, Küba) Punto: <https://ich.unesco.org/doc/src/36217-EN.doc>
ET:18.08.2020

D.153. (2017, Mauritius) Sega Tambour of Rodrigues Island (Rodrigues Adası'ndaki
Sega Tambour Dansı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43814>
ET:18.08.2020

D.154. (2017, Bangladeş) Traditional Art of Shital Pati Weaving of Sylhet (Geleneksel
Shital Pati Sanatı Sylhet) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43866>
ET:18.08.2020

Periyodik Rapor (2012):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26319> ET: 25.08.2022

D.155. (2018, Hırvatistan, Kıbrıs, Fransa, Yunanistan, İtalya, Slovenya, İspanya ve
İsviçre) Art of Dry Stone Walling, Knowledge and Techniques (Harçsız Duvar Örmek
Bilgi ve Teknikleri) <https://ich.unesco.org/doc/src/39132-EN.doc> ET:18.08.2020

D.156. (2018, Avusturya, Çekya, Almanya, Macaristan ve Slovakya)
Blaudruck/Modrotisk/Kékfestés/Modrotlač, Resist Block Printing and Indigo Dyeing in
Europe (Blaudruck / Modrotisk/Kékfestés/Modrotlač, Avrupa'da Kalıcı Kalıp Baskı ve
Çivit Mavisi): <https://ich.unesco.org/doc/src/39152-EN.doc> ET:18.08.2020

D.157. (2018, Slovenya) Bobbin Lacemaking in Slovenia (Makara Dantel Yapımı)
<https://ich.unesco.org/doc/src/38968-EN.doc> ET:18.08.2020

D.158. (2018, Belarus) Celebration in Honor of The Budslaŭ Icon of Our Lady (Meryem
Ana İkonu Onuruna Kutlamalar) <https://ich.unesco.org/doc/src/39068-EN.doc>
ET:19.08.2020

- D.159.** (2018, Tacikistan) Chakan, an Embroidery Art in the Republic of Tajikistan (Çakan, Tacikistan Cumhuriyeti'nde Bir Nakış Sanatı <https://ich.unesco.org/doc/src/39066-EN.doc> ET:19.08.2020
- D.160.** (2018, Gürcistan) Chidaoba, Wrestling in Georgia (Chidaoba, Gürcistan'da Güreş): <https://ich.unesco.org/doc/src/39143-EN.doc> ET:19.08.2020
- D.161.** (2018, Küba) Festivity of Las Parrandas in The Centre of Cuba (Küba'nın Merkezinde Las Parrandas Şenliği) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39914> ET:19.08.2020
- D.162.** (2018, Umman) Horse and Camel Ardhah (At ve Deve Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/38965-EN.doc> ET:19.08.2020
- D.163.** (2018, Tayland) Khon, Masked Dance Drama in Thailand (Khon, Tayland'da Maskeli Drama Dansı) <https://ich.unesco.org/doc/src/38978-EN.doc> ET:20.08.2020
- D.164.** (2018, Malavi) Mwinoghe, Joyous Dance (Mwinoghe, Neşeli Dans) <https://ich.unesco.org/doc/src/39148-EN.doc> ET:20.08.2020
- D.165.** (2018, Bosna Hersek) Picking of Iva Grass on Ozren Mountain (Ozren Dağı'nda Dağdalak Otu Toplamak) <https://ich.unesco.org/doc/src/38967-EN.doc> ET:20.08.2020
- D.166.** (2018, Tunus) Pottery Skills of The Women of Sejnane (Sejnane Kadınlarının Çömlekçilik Hünelerleri) <https://ich.unesco.org/doc/src/39063-EN.docx> ET:20.08.2020
- D.167.** (2018, Japonya) Raiho-Shin, Ritual Visits of Deities in Masks and Costumes (Raiho-Shin, Tanrıların Maskeli Ve Kostümlü Ritüel Ziyaretleri) <https://ich.unesco.org/doc/src/38963-EN.doc> ET:20.08.2020
- D.168.** (2018, Panama) Ritual and Festive Expressions of The Congo Culture (Kongo Kültürünün Ritüel ve Şenlikli İfadeleri) <https://ich.unesco.org/doc/src/38918-EN.doc> ET:20.08.2020

D.169. (2018, Kazakistan) Traditional Spring Festive Rites of the Kazakh Horse Breeders (Kazak At Yetiştiricilerinin Geleneksel Bahar Şenliği Törenleri): <https://ich.unesco.org/doc/src/39064-EN.doc> ET:20.08.2020

D.170. (2019, Fransa, İtalya ve İsviçre) Alpinizm <https://ich.unesco.org/doc/src/42923-EN.docx> ET:20.08.2020

Periyodik Rapor (2017):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49186> 26.08.2022

D.171. (2019, Meksika ve İspanya) Artisanal Talavera of Puebla and Tlaxcala (Mexico) and Ceramics of Talavera de la Reina and El Puente del Arzobispo (Spain) Making Processes (Puebla ve Tlaxcala'da (Meksika) Talavera Zanaatkârları ve Talavera de la Reina ve El Puente del Arzobispo (İspanya) Seramiklerinin Yapım Süreçleri) <https://ich.unesco.org/doc/src/45381-EN.doc> ET:24.08.2020

Periyodik Rapor (2020):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63316> ET: 24.07.2022

D.172. (2019, İtalya) Celestinian Forgiveness Celebration (Celistin Affi Kutlaması): <https://ich.unesco.org/doc/src/42984-EN.doc> ET:24.08.2020

D.173. (2019, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Mısır, Irak, Ürdün, Kuveyt, Moritanya, Fas, Umman, Filistin, Suudi Arabistan, Sudan, Tunus ve Yemen) Date Palm, Knowledge, Skills, Traditions and Practices (Hurma Ağacı, Bilgi, Beceriler, Gelenekler ve Uygulamalar) <https://ich.unesco.org/doc/src/42973-EN.doc> ET:24.08.2020

D.174. (2019, Fas) Gnawa <https://ich.unesco.org/doc/src/42988-EN.docx> ET:24.08.2020

D.175. (2019, Peru) 'Hatajo de Negritos' and 'Hatajo de Pallitas' from The Peruvian South-Central Coastline (Peru'nun Güney-Orta Kıyı Şeridinden 'Hatajo de Negritos' ve 'Hatajo de Pallitas') ' <https://ich.unesco.org/doc/src/42983-EN.doc> ET:24.08.2020

D.176. (2019, Özbekistan) Khorazm Dance, Lazgi (Lazgi, Harezmi Dansı) <https://ich.unesco.org/doc/src/42981-EN.doc> ET:24.08.2020

D.177. (2019, Nijerya) Kwaqh-Hir Theatrical Performance (Kwaqh-Hir Tiyatral Gösterisi) <https://ich.unesco.org/doc/src/42990-EN.doc> ET:24.08.2020

D.178. (2019, Dominik Cumhuriyeti) Music and Dance of Dominican Bachata (Dominik Bakhata Dans ve Müziği): <https://ich.unesco.org/doc/src/42319-EN.doc> ET:24.08.2020

D.179. (2019, Tayland) Nuad Thai, Traditional Thai Massage (Nuad Thai, Geleneksel Tayland Masajı) <https://ich.unesco.org/doc/src/42979-EN.doc> ET:24.08.2020

D.180. (2019, Bolivya) The Festival of the Santísima Trinidad del Señor Jesús del Gran Poder in The City of La Paz (La Paz şehrinde Santísima Trinidad del Señor Jesús del Gran Poder Festivali) <https://ich.unesco.org/doc/src/42931-EN.docx> ET:24.08.2020

D.181. (2019, Norveç) Practice of Traditional Music and Dance in Setesdal, Playing, Dancing and Singing (Stev/Stevjing) (Setesdal'da Geleneksel Müzik ve Dans Uygulaması, Enstrüman Çalma, Dans Etme ve Şarkı Söyleme “Stev Stevjing”) <https://ich.unesco.org/doc/src/42929-EN.doc> ET:24.08.2020

Periyodik

Rapor

(2016):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49090> ET: 17.07.2022

D.182. (2019, Moğolistan) Traditional Technique of Making Airag in Khokhuur and It's Associated Customs (Khokhuur'da Airag Yapmanın Geleneksel Tekniği ve İlgili Adetler) <https://ich.unesco.org/doc/src/42987-EN.doc> ET:26.08.2020

D.183. (2019, Avusturya, Yunanistan ve İtalya) Transhumance, The Seasonal Droving of Livestock along Migratory Routes in The Mediterranean and The Alps (Yaylacılık, Akdeniz ve Alplerdeki Göç Yolları Boyunca Hayvanların Mevsimsel Göçü): <https://ich.unesco.org/doc/src/42975-EN.doc> ET:27.08.2020

D.184. (2019, Portekiz) Winter Festivities, Carnival of Podence (Kış Şenlikleri, Podence Karnavalı) <https://ich.unesco.org/doc/src/42925-EN.doc> ET:29.08.2020

D.185. (2020, Malavi ve Zimbabve) Art of Crafting and Playing Mbira/Sansi, The Finger-plucking Traditional Musical Instrument in Malawi and Zimbabwe (Malavi ve Zimbabve 'de Mbira/Sansi, Parmak Çekerek Çalınan Geleneksel Müzik Aleti, Yapma ve Çalma

Sanatı) (<https://ich.unesco.org/en/RL/art-of-crafting-and-playing-mbira-sansi-the-finger-plucking-traditional-musical-instrument-in-malawi-and-zimbabwe-01541> ET:

14.02.08.2020).

D.186. (2020, Arjantin) Chamamé (<https://ich.unesco.org/en/RL/chamame-01600> ET: 14.02.08.2020).

D.187. (2020, Tunus) Charfia Fishing in the Kerkennah Islands (Kerkennah Adaları'nda Charfia Balıkçılığı <https://ich.unesco.org/en/RL/charfia-fishing-in-the-kerkennah-islands-01566> ET: 14.02.08.2020

D.188. (2020, İsviçre ve Fransa) Craftsmanship of Mechanical Watchmaking and Art Mechanics (Mekanik Saat yapımı Zanaati ve Sanat Mekaniği) <https://ich.unesco.org/en/RL/craftsmanship-of-mechanical-watchmaking-and-art-mechanics-01560> ET: 14.02.08.2020

D.189. (2020, Bosna Hersek) Grass Mowing Competition Custom in Kupres (Kupres'te Ot Biçme Yarışması Geleneği) <https://ich.unesco.org/en/RL/grass-mowing-competition-custom-in-kupres-01512> ET:14.02.08.2020

D.190. (Malta, 2020) Ftira, Culinary Art and Culture of Flattened Sourdough Bread in Malta (Ftira, Malta'da Mutfak Sanatı ve Düzleştirilmiş Ekşi Hamur Ekmeği) <https://ich.unesco.org/en/RL/il-ftira-culinary-art-and-culture-of-flattened-sourdough-bread-in-malta-01580> ET:14.02.08.2020

D.191. (2020, Finlandiya) Sauna Culture in Finland (Finlandiya'daki Sauna Kültürü) <https://ich.unesco.org/en/RL/sauna-culture-in-finland-01596> ET: 14.02.08.2020

D.192. (2020, Sırbistan) Zlakusa Pottery Making, Hand-Wheel Pottery Making in The Village of Zlakusa (Zlakusa Çömlekçiliği, Zlakusa Köyünde El Çarkı ile Çömlek Yapımı) (<https://ich.unesco.org/en/RL/zlakusa-pottery-making-hand-wheel-pottery-making-in-the-village-of-zlakusa-01466> ET: 14.02.08.2020).

D.193. (2020, Paraguay) Practices and Traditional Knowledge of Terere in The Culture of Pohã Ñana, Guaraní Ancestral Drink in Paraguay (Paraguay'daki Guaraní Atalarının

İçeceği olan Terere'nin Pohã Ñana Kültüründeki Uygulamaları ve Geleneksel Bilgisi)
(<https://ich.unesco.org/doc/src/47181-EN.doc> ET: 14.02.08.2020).

D.194. (2021, Vietnam) Art of Xòe Dance of The Tai people in Viet Nam (Vietnam'daki
Tai Halkının Xòe Dansı Sanatı)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60501> ET: 11.01.2022

D.195. (2021, Özbekistan) Bakhsi Art (Bahşı Sanatı)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59877> ET: 11.01.2022

D.196. (2021, Senegal) Ceebu Jën, a Culinary Art of Senegal (Ceebu Jën, Senegal'den
Bir Mutfak Sanatı) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60521> ET:
11.01.2022

D.197. (2021, Portekiz) The Community Festivities in Campo Maior (Campo Mair'deki
Topluluk Şenlikleri): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60235> ET:
11.01.2022

D.198. (2021, Kongo, Demokratik Kongo Cumhuriyeti) Kongo Rumbası Congolese
Rumba <https://ich.unesco.org/en/RL/congolese-rumba-01711> ET: 11.01.2022

D.199. (2021, Hollanda) Corso Culture, Flower and Fruit Parades in the Netherlands
(Hollanda'da Corso Kültürü, Çiçek ve Meyve Geçit Törenleri)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59875> ET: 11.01.2022

D.200. (2021, Karadağ) Cultural Heritage of Boka Navy Kotor: A Festive
Representation of a Memory and Cultural Identity (Boka Navy, Kotor'un Kültürel
Mirası: Kültürel bir Hafıza ve Kimliğin Şenlikli bir Temsili)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60560> ET: 11.01.2022

D.201. (2021, Panama) Dances and Expressions Associated with The Corpus Christi
Festivity (Corpus Christi Şenliği ile İlişkili Danslar ve İfadeler):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59891> ET: 11.01.2022

D.202. (2021, Hindistan) Durga Puja in Kolkata (Kalküta'daki Durga Puja)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60416> ET: 11.01.2022

- Periyodik Rapor (2012):
(<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=26298> ET: 23.07.2022).
- D.203.** (2021, Tacikistan) Falak
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59871> ET: 11.01.2022
- D.204.** (2021, Endonezya) Gamelan
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59913> ET: 11.01.2022
- D.205.** (2021, Bolivya) Grand Festival of Tarija (Tarija'nın Büyük Festivali)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60669> ET: 11.01.2022
- D.206.** (2021, Malta) L-Għana, a Maltese Folksong Tradition (L-Għana, Bir Malta Halk Şarkısı Geleneği) <https://ich.unesco.org/doc/src/49718-EN.docx> ET: 11.01.2022
- D.207.** (2021, Belçika) Namur Stilt Jousting (Namur, Uzun Bacak Dövuşü)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60504> ET: 11.01.2022
- D.208.** (2021, Tayland) Nora, Dance Drama in Southern Thailand (Nora, Güney Tayland'da Dans ve Drama):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60435> ET: 11.01.2022
- D.209.** (2021, Peru) Pottery-Related Values, Knowledge, Lore and Practices of The Awajún People (Awajún Halkının Çanak Çömlek ile İlgili Değerleri, Bilgisi, İrfan ve Uygulamaları) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60431> ET: 11.01.2022
- D.210.** (2021, Fas) Tbourida <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60519> ET: 11.01.2022
- D.211.** (2021, Sri Lanka) Traditional Craftsmanship of Making Dumbara Ratā Kalāla (Geleneksel Dumbara Ratā Kalāla Yapımı)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=59881> ET: 11.01.2022
- D.212.** (2021, İtalya) Truffle Hunting and Extraction in Italy, Traditional Knowledge and Practice (İtalya'da Trüf Mantarı Avcılığı ve Çıkarılması, Geleneksel Bilgi ve Uygulama)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60420> ET: 11.01.2022)

D.213. (2021, Bulgaristan) Visoko Multipart Singing from Dolen and Satovcha, South-Western Bulgaria (Bulgaristan'ın Güneybatısındaki Dolen ve Satovcha'da Visoko Çok Sesli Şarkı Söyleme Geleneği)

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=60506> ET: 11.01.2022

ACİL KORUMA GEREKTİREN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS LİSTESİ

AKL.1. (2009, Fransa) Cantu in Paghjella, a Secular and Liturgical oral Tradition of Corsica (Paghjella'da Cantu, Korsika'nın Seküler ve Litürjik Sözlü Geleneği)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32926> ET:25.11.2020

AKL.2. (2009, Çin) Qiang New Year Festival (Qiang Yeni Yıl Festivali):
<https://ich.unesco.org/doc/src/28182-EN.doc> ET:25.11.2020

AKL.3. (2009, Belarus) Rite of the Kalyady Tsars (Christmas Tsars) (Kalyady Çarlarının Ayini “Noel Çarları”): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32533>
ET:25.11.2020

Periyodik

Rapor

(2011):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=13364> ET:23.07.2022

AKL.4. (2009, Mali) Sanké Mon, Collective Fishing Rite of The Sanké (Sanké mon: Sanké'nin Toplu Balıkçılık Ayini)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=32419> ET:25.11.2020

AKL.5. (2009, Çin) Traditional Li Textile Techniques: Spinning, Dyeing, Weaving and Embroidering (Geleneksel Li Tekstil Teknikleri: Eğirme, Boyama, Dokuma ve Nakış)
<https://ich.unesco.org/doc/src/28146-EN.doc> ET:25.11.2020

AKL.6. (2009, Kenya): Traditions and Practices Associated with The Kayas in The Sacred Forests of The Mijikenda (Mijikenda'nın Kaya Kutsal Ormanları ile İlgili Gelenekler ve Uygulamalar) <https://ich.unesco.org/doc/src/28280-EN.doc>
ET:25.11.2020

- Periyodik Rapor (2014):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33087> ET:23.07.2022
- AKL.7.** (2009, Moğolistan) Mongol Biyelgee, Mongolian Traditional Folk Dance (Moğol Biyelgee, Geleneksel Moğol Halk Dansları) Periyodik Rapor (2013):
<https://ich.unesco.org/en/state/mongolia-MN?info=periodic-reporting#usl-0299-2014>
ET:23.07.2022
- AKL.8.** (2009, Vietnam) Ca trù Singing (Ca trù Şarkıcılığı)
Periyodik Rapor (2013):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=33101> ET:23.08.2022
- AKL.9.** (2010, Hırvatistan) Ojkanje Singing (Okanje Şarkıcılığı):
<https://ich.unesco.org/doc/src/06343-EN.pdf> ET:10.07.2022
- Periyodik Rapor (2014):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=36127> ET:24.07.2022
- AKL.10.** (2010, Çin) Meshrep (Meşrep) (DRAFT DECISION 5.COM 5.1).
- AKL.11.** (2011, Birleşik Arap Emirlikleri) Al Sadu, Traditional Weaving Skills in the United Arab Emirates (Al Sadu, Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Geleneksel Dokumacılık Becerileri): <https://ich.unesco.org/doc/src/09712-EN.doc> ET:13.07.2020
- AKL.12.** (2011, Çin) Hezhen Yimakan Storytelling (Hezhen Yimakan Hikâye Anlatıcılığı) <https://ich.unesco.org/doc/src/08266-EN.doc> ET:13.07.2020
- AKL.13.** (2011, İran) Traditional skills of building and sailing Iranian Lenj boats in the Persian Gulf (Basra Körfezi'nde İran Stili Lenj Tekneleri Kullanmak ve Üretmek İçin Geleneksel Beceriler):
Periyodik Rapor (2015)
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=39362> ET:26.07.2022
- Periyodik Rapor (2019):
<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=57522> ET:26.07.2022
- AKL.14.** (2012, Kırgızistan) Ala-kiyiz and Shyrdak, Art of Kyrgyz Traditional Felt Carpets (Ala-kıyız ve Shyrdak, Kırgız Geleneksel Keçe Halı Sanatı)
<https://ich.unesco.org/doc/src/16229-EN.doc> ET:28.11.2020

AKL.15. (2013, Uganda) Empaako Tradition of The Batooro, Banyoro, Batuku, Batagwenda and Banyabindi of Western Uganda (Batı Uganda'daki Batooro, Banyoro, Batuku, Batagwenda ve Banyabindi'nin Empaako Geleneği) <https://ich.unesco.org/doc/src/19901-EN.doc> ET:28.11.2020

AKL.16. (2015, Portekiz) Manufacture of Cowbells (Çan İmalatı): <https://ich.unesco.org/doc/src/30373-EN.doc> ET:28.11.2020

Periyodik Rapor (2020): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=63348> ET: 19.08.2022

AKL.17. (2016, Portekiz) Bisalhães Black Pottery Manufacturing Process (Bisalhães Siyah Çömlek Üretim Süreci): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40546> ET:28.11.2020

AKL.18. (2017, Kolombiya ve Venezuela) Colombian-Venezuelan Llano Work Songs (Kolombiya-Venezuela Llano Çalışma Şarkıları) <https://ich.unesco.org/doc/src/36227-EN.doc> ET:28.11.2020

AKL.19. (2017, Türkiye) Whistled Language (Islık Dili) <https://ich.unesco.org/doc/src/36234-EN.doc> ET:28.11.2020

AKL.20. (2018, Pakistan) Suri Jagek (Observing The Sun), Traditional Meteorological and Astronomical Practice Based on The Observation of The Sun, Moon and Stars in Reference to The Local Topography (Suri Jagek (Güneşi Gözlemlemek), Yerel Topografyaya Göre Güneş, Ay ve Yıldızların Gözlemlenmesine Dayanan Geleneksel Meteoroloji ve Astronomik Uygulama) <https://ich.unesco.org/doc/src/39069-EN.doc> ET:28.11.2020

AKL.21. (2019, Kenya) Rituals and Practices Associated with Kit Mikayi Shrine (Kit Mikayi Tapınağı ile İlişkili Ritüeller ve Uygulamalar) <https://ich.unesco.org/doc/src/42009-EN.doc> ET:28.11.2020

AKL.22. (2019, Belarus) Spring rite of Juraŭski Karahod (Juraŭski Karahod'un Bahar Ayini) <https://ich.unesco.org/doc/src/42912-EN.doc> ET:28.11.2020

AKL.23. (2021, Mali) Cultural Practices and Expressions Linked to The 'M'Bolon', A Traditional Musical Percussion Instrument (Geleneksel bir Müzikal Vurmalı Çalgı Olan 'M'Bolon' ile Bağlantılı Kültürel Uygulamalar ve İfadeler <https://ich.unesco.org/en/USL/cultural-practices-and-expressions-linked-to-the-mbolon-a-traditional-musical-percussion-instrument-01689> ET: 11.01.2022

AKL.24. (2021, Doğu Timor) Tais, Traditional Textile (Tais, Geleneksel Tekstil) <https://ich.unesco.org/en/USL/tais-traditional-textile-01688> ET: 11.01.2022

KORUMANIN İYİ UYGULAMALARI KAYDI LİSTELERİ

KİUKL.1. (2011, Belçika) Programme of Cultivating Ludodiversity: Safeguarding Traditional Games in Flanders (Oyun Çeşitliliği Geliştirilmesi Programı: Flanders'deki Geleneksel Oyunları Korumak) <https://ich.unesco.org/doc/src/08221-EN.doc> ET:13.07.2020

KİUKL.2. (2011, Brezilya) Fandango's Living Museum (Fandango'nun Yaşayan Müzesi) <https://ich.unesco.org/doc/src/09874-EN.doc> ET:13.07.2020

KİUKL.3. (2012, Meksika): The Centre for Indigenous Arts and Its Contribution to Safeguarding The Intangible Cultural Heritage of The Totonac People of Veracruz, Mexico (Xtaxkgakget Makgkaxtlawana: Yerli Sanatlar Merkezi ve Meksika, Veracruz'daki Totonac Halkının Somut Olmayan Kültürel Mirasının Korunmasına Katkısı/Xtaxkgakget Makgkaxtlawana) <https://ich.unesco.org/doc/src/17271-EN.doc> ET:29.11.2020

KİUKL.4. (2016, Hırvatistan) Community Project of Safeguarding The Living Culture of Rovinj/Rovign, The Batana Ecomuseum (Rovinj/Rovign'in Yaşayan Kültürünü Koruma Topluluk Projesi, The Batana Ekomüzesi): <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40556> ET:29.11.2020

KİUKL.5. (2016, Bulgaristan) Festival of Folklore in Koprivshitsa: A System of Practices for Heritage Presentation and Transmission (Koprivshitsa'da Folklor Festivali: Miras Sunumu ve Aktarımı İçin Bir Uygulama Sistemi) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=40557> ET:29.11.2020

KİUKL.6. (2017, Özbekistan) Margilan Crafts Development Centre, Safeguarding of The Atlas and Adras Making Traditional Technologies (Margilan El Sanatları Geliştirme Merkezi, Geleneksel Atlas ve Adras Üretim Teknolojilerinin Korunması) <https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=43881> ET:29.11.2020

KİUKL.7. (2018, İsveç) Land-of-Legends Programme, for Promoting and Revitalizing The Art of Storytelling in Kronoberg Region (Kronoberg Bölgesi'nde Hikâye Anlatma Sanatını Teşvik Etmek ve Canlandırmak için Efsaneler Diyarı Programı) <https://ich.unesco.org/doc/src/38972-EN.doc> ET:29.11.2020

Periyodik

Rapor

(2017):

<https://ich.unesco.org/doc/download.php?versionID=49179> ET: 24.08.2022

KİUKL.8. (2020, Fransa) The Martinique Yole, from Construction to Sailing Practices, A Model for Heritage Safeguarding (Martinique Tekneciliği, İnşaattan Yelken Uygulamalarına, Mirasın Korunması için Bir Model): <https://ich.unesco.org/en/BSP/the-martinique-yole-from-construction-to-sailing-practices-a-model-for-heritage-safeguarding-01582> ET:29.11.2020

KİUKL.9. (2020, Almanya, Avusturya, Fransa, Norveç, İsviçre) Craft Techniques and Customary Practices of Cathedral Workshops, or Bauhütten, in Europe, Know-How, Transmission, Development of Knowledge and Innovation (Katedral Atölyelerinin veya Bauhütten'in Avrupa'daki El sanatları Teknikleri ve Geleneksel Uygulamaları, Aktarım Bilgi Geliştirme ve Girişimcilik ile İlgili Bilgiler) <https://ich.unesco.org/en/BSP/craft-techniques-and-customary-practices-of-cathedral-workshops-or-bauhtten-in-europe-know-how-transmission-development-of-knowledge-and-innovation-01558>

ET:29.11.2020

KİUKL.10. (2021, Kırgızistan) Nomad Games, Rediscovering Heritage, Celebrating Diversity (Göçebe Oyunları, Mirası Yeniden Keşfetmek, Çeşitliliği Kutlamak): <https://ich.unesco.org/en/BSP/nomad-games-rediscovering-heritage-celebrating-diversity-01738> ET: 11.01.2022

Taraf Devletler Genel Kurulu Toplantı Raporları

2006 Yılı Toplantı Özet Kaydı: (<https://ich.unesco.org/doc/src/00016-EN.pdf> ET: 30.06.2022

2014 Yılı Toplantı Özet Kaydı: <https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-16-6.GA-INF.1-EN.docx> ET: 30.06.2022

2020 Yılı Toplantı Özet Kaydı: <https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-22-9.GA-INF.1-EN.docx>, ET: 30.06.2022

Hükûmetlerarası Komite Raporları ve Toplantı Özet Kayıtları

DECISION 4.COM 14.02	4. Toplantı (Abu Dabi-Birleşik Arap Emirlikleri, 2009) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-09-4.COM-CONF.209-Decisions-EN.doc ET:05.12.2022
DECISION 4.COM 14.04	
DECISION 4.COM 14.08	
DECISION 6.COM 9.5	6. Toplantı (Bali-Endonezya, 2011) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-11-6.COM-CONF.206-Decisions-EN.doc ET:05.12.2022
DECISION 8.COM 8.11	8. Toplantı (Bakü-Azerbaycan, 2013) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-13-8.COM-Decisions-EN.doc ET:05.12.2022
DECISION 9.COM 10.19	9. Toplantı (Paris-Fransa, 2014) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-14-9.COM-Decisions-EN.doc ET:05.12.2022
DECISION 9.COM 10.3	
DECISION 9.COM 10.36	
DECISION 9.COM 10.6	10. Toplantı (Windhoek-Namibya, 2015) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-15-10.COM-Decisions-EN.doc ET:05.12.2022
DECISION 10.COM 10.a.6	
DECISION 10.COM 10.b.18	
DECISION 10.COM 6.b.1	11. Toplantı (Addis Ababa-Etiyopya, 2016) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-16-11.COM-Decisions-EN.docx ET:05.12.2022
DECISION 11.COM 10.b.11	
DECISION 11.COM 10.b.16	
DECISION 11.COM 10.b.24	
DECISION 11.COM 10.b.31	
DECISION 11.COM 10.b.36	
DECISION 11.COM 10.b.4	
DECISION 11.COM 10.c.3	
DECISION 12.COM 11.a.5	

DECISION 12.COM 11.b.12	12. Toplantı (Jeju Adası-Güney Kore, 2017) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-17-12.COM-Decisions-EN.docx ET:05.12.2022
DECISION 12.COM 11.b.22	
DECISION 12.COM 11.b.24	
DECISION 13.COM 10.a.6	13. Toplantı (Port Louis- Mauritius, 2018) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-18-13.COM-Decisions-EN.docx ET:05.12.2022
DECISION 13.COM 10.b.11	
DECISION 13.COM 10.b.16	
DECISION 13.COM 10.b.28	
DECISION 13.COM 10.b.36	
DECISION 13.COM 10.b.39	
DECISION 13.COM 10.b.7	
DECISION 13.COM 7.b.2	
DECISION 13.COM 7.b.4	14. Toplantı (Bogota-Kolombiya, 2019) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-19-14.COM-Decisions-EN.docx ET:05.12.2022
DECISION 14.COM 9.a.1	
DECISION 14.COM 10.a.2	
DECISION 14.COM 10.a.5	
DECISION 14.COM 10.b.11	
DECISION 14.COM 10.b.19	
DECISION 14.COM 10.b.25	
DECISION 14.COM 10.b.27	
DECISION 14.COM 10.b.32	15. Toplantı (Paris-Fransa, 2020) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-20-15.COM-Decisions-EN.docx ET:05.12.2022
DECISION 15.COM 8.b.18	
DECISION 15.COM 8.b.19	
DECISION 15.COM 8.b.33	
DECISION 15.COM 8.b.38	
DECISION 15.COM 8.b.41	
DECISION 15.COM 8.b.5	
DECISION 15.COM 8.c.2	
DECISION 16.COM 7.a.4	16. Toplantı (Çevrimiçi- Fransa, 2021) Kararlar: https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-21-16.COM-Decisions_Rev.-EN.docx ET:05.12.2022
DECISION 16.COM 7.a.14	
DECISION 16.COM 8.a.6	
DECISION 16.COM 8.b.18	
DECISION 16.COM 8.b.25	
DECISION 16.COM 8.b.31	
DECISION 16.COM 8.b.36	
DECISION 16.COM 8.b.42	
DRAFT DECISION 5.COM 5.1	5. Toplantı (Nairobi-Kenya, 2010) https://ich.unesco.org/doc/src/ITH-10-5.COM-CONF.202-5%20Rev.-EN.pdf ET:05.12.2022

DRAFT DECISION 14.COM 10.b.11	14. Toplantı (Bogota-Kolombiya, 2019) https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-19-14.COM-10.b_Add.2-EN.docx ET:05.12.2022
DRAFT DECISION 15.COM 8.c.1	15. Toplantı (Paris-Fransa, 2020) https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-20-15.COM-8.c_Add.-EN.docx ET:05.12.2022
DRAFT DECISION 16.COM 7.a.4	16. Toplantı (Çevrimiçi- Fransa, 2021) https://ich.unesco.org/doc/src/LHE-21-16.COM-7.a--EN.docx ET:05.12.2022
DRAFT DECISION 16.COM 7.a.10	

TEŞEKKÜR

Uzun bir zaman diliminin ardından bu satırları yazmak mutluluk verici. Çalışmanın son halini almasında pek çok kişi önemli rol oynadı. En başta kendi zamanından ayırıp fedakârlıklar yaparak çalışmam için bana fırsatlar yaratan sevgili eşim Elif Kurt'a ve tezin bitimini sabırsızlıkla bekleyen oğlum MetinKurt'a teşekkür ederim.

Mesai arkadaşım ve dostum Doç. Dr. Sevgül Çilingir Cesur'a ve turizm alanı ile ilgili sık sık fikirlerine danıştığım Doç. Dr. Ali Türker'e teşekkür borçluyum.

Yüksek lisans ve doktora eğitimim sırasında desteklerini hiç eksik etmeyen Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi ailesine teşekkür ederim. Bugün görev yaptığım Ege Üniversitesi Çeşme Turizm Fakültesi'nde sürdürdüğüm dersler ve uygulamalarda bu ocaktan aldığım eğitimin ve akademik disiplinin büyük payı var. Özellikle tez çalışması boyunca desteklerini esirgemeyen değerli danışmanlarım Dr. Öğr. Gör. Rabia Uçkun ve Doç. Dr. Pınar Fedakar'a ve tez izleme komitemde yer alan Doç. Dr. Muvaffak Duranlı'ya çok teşekkür ederim.

Somut olmayan kültürel miras ve turizm alanında hazırladıkları sayısız yayınla farkında olmadan tez konumun şekillenmesine katkı sağlayan değerli akademisyenler Doç. Dr. Evrim Ölçer Özünel'e ve Prof. Dr. M. Öcal Oğuz'a teşekkür ediyorum.

Son olarak tez konusunu seçmem ve ilerletmem konusunda desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Metin Ekici'ye sonsuz teşekkür ediyorum.

ÖZGEÇMİŞ

Sinan Kurt, Ege Üniversitesinde 1998-2001 yılları arasında Turist Rehberliği, 2001-2006 yılları arasında Klasik Arkeoloji eğitimlerini tamamladı. 2006 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başlayıp 2009 yılında “Türk Halk Kültürü Ürünlerinin Turizmde Kullanımı: Fethiye Örneği” adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2012 yılına 2002 -2012 yılları arasında profesyonel turist rehberi olarak çoğunlukla Batı Anadolu bölgesinde çalıştı. 2012 yılında Ege Üniversitesi Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu Turizm Rehberliği Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2013'de Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. Bu tarihten beri kültürel miras ve turizm ilişkisi hakkında çeşitli akademik yayınlar hazırlamıştır. 2010 yılında Elif Kurt ile evlenmiş çiftin 2012 yılında tek çocukları dünyaya gelmiştir.

